HRADY
ZÁMKY A TVRZE
KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO.

POPISUJE
AUGUST SEDLÁČEK,
C. K. KONSERVÁTOR A GYMNASIJNÍ PROFESSOR.

ILLUSTRUJÍ
ADOLF LIEBSCHER A KAREL LIEBSCHER.

DÍL TŘETÍ.

V PRAZE.
TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY FRANTIŠKA ŠIMÁČKA.
1884.

DÍL TŘETÍ.

BUDĚJOVSKO.



Krumlov. Zámek.



KRUMLOV HRAD.

I. Popis a vzácnosti jeho na ten i na onen čas.



Nalézajíť se krajiny, které nás divně vábí a jímají, aniž bychom si toto kouzlo vysvětlili, a kteréž, i když před zrakem naším pominuly, přes to v paměti zůstávají. I po letech míníme krajinu tu ovšem v mysli spatřovati, a duch náš nese se k tomu místu, jehož každý kámen o bývalých bohatýrech vypravuje. Opět a opět vidíme obraz, který nám věčně utkvěl; v mysli své stojíme na břehu ploužící se vody, jak se pomalu valí od lesních strání ke skalinám, na nichž se vypíná pyšný hrad. Ačkoliv umění lidské od věků na tomto velebném stavení pracovalo, přece tu nepozbyla práva svého příroda, nové a nové krásy tvoříc.

Krajina na horní Vltavě jest velice hornatá a vrchy lesnatými rozmanité výšky jako poseta. Mezi vrchy jsou údolí stinná, bujným stromovím a křovím obrostlá, a traviny dostávajíce vydatné vláhy, přioděny jsou svěží zeleností. Údolí Vltavy nad Budějovicemi jest většinou úzké a skalnatými břehy zavřené; na jednom místě rozšiřuje se poněkud, přejíc prostory městu Krumlovu; zde se za dávných dob voda křivolaké Vltavy rozlévala, tvoříc luhy a mlaka, odkudž také název města (Chrumenawe) pochází. Nynější město

má úzké uličky a mnoho starožitných domů, tak že tu středověký ráz ještě nad moderním panuje. Jeho největší okrasou jest starý hrad, nejmohutnější sídlo Růže, stavení tvrdé a velebné, pravý to dům bohatýrský. Kdo naň pohlíží se strany městské, an se pyšně po skaliskách rozkládá, ten pozná z názoru, co to je feudalní, panské a rytířské; pozná, že ten, který seděl dole v městě, měl svobodu, ale ten, kterýž sídlel na hradě, že měl zvůli (panování, vladařství) a byl pánem dědictví zpupného a kromě krále nikomu nezávadného. Býval ť na Krumlově palác popravce po králi nejpřednějšího, a nyní jest středem panství, na němž jest 107 úředníkův a 98 nižších služebníkův a nad 200 let jest residencí knížecí se vším leskem a veškerou representací knížat samostatných. [1])

Zámek Krumlovský patří k největším a nejpamátnějším zámkům v Čechách, skládaje se z množství domův a stavení rozličných. K snadnějšímu přehledu rozdělíme jej na čtyři části, dolní, střední, horní zámek a místnosti za pláštěm. Poněvadž se na něm od 13. století až do nynějška stavělo a opravovalo, spatřuje se na něm směsice všelijakých slohův; ale cokoliv se tu starožitného nachází, to vše se s pečlivostí vzornou opatruje.

Ke hradu chodí se z Latránu, předměstí Krumlovského (Lateran = postranná ulice), buď po schodech zámeckých, aneb tak řečenou červenou branou, prostým obloukem, železnou mříží zavřeným; v levo od ní jest knížecí dům (někdy radnice Latránská) r. 1556 obnovený. Branou vejdeme na nádvoří, jemuž se říkávalo *dolní ohrada*. Jest tu kolikero stavení knížecích, lékárnu, byty, konírny a sklady obsahujících, které tu také v 16. století stály. Za starších dob byla tu prázdná prostora k odbývání her rytířských (odtud Tummelplatz), aneb ke svolávání poddaných; když však Rožemberkové bývalé předhradí novými domy pokryli, dány jsou všechny sklady a hospodářská stavení, která se již do hradu nevešla, na prostoru mezi hradem a Latránem, a pojata tato také do zavření zámeckého. Urbář, r. 1600 sepsaný, dí o místnostech dolejších: „Item při témž zámku v dolní ohradě jsou obročnice s velikým nákladem ustaveny tři, každá s několika půdami, na kteréž se veliký počet obilí složiti může. Item v též ohradě marštale klenuté a veliké v nově nákladně spraveny jsou dvě, v kterýchž se volně přes 100 koní jízdných postaviti může, a jiných menších marštalí několik.“ Všeho všudy tu bývalo za posledních Rožemberkův 17 světnic, 20 komor, 1 sklep, 6 síní, 3 kuchyně, 7 sklepů podzemních, dva pivováry, dvě sladovny, 6 sýpek, 2 obilnice, klenutá konírna na 54 a jedna neklenutá na 13 koní, 2 chlévy, 2 kovárny a 2 zahrádky.

Poněvadž se ostroh skalnatý, na němž hrad stojí, na tuto stranu zvolna sklání, býval zde hrad chráněn na dvou stranách (sev. a vých.) hlubokým a širokým příkopem. Dříve tu býval zvoditý most, nyní jest postaven přes něj most kamenný, na němž se sochy Matky boží a sv. Josefa spatřují. Část příkopu tohoto v pravo od mostu slove *medvědí příkop*, poněvadž se tu medvědi nad paměť lidskou chovali. I na ten čas jsou tu medvěd mrzout a medvědice líná, pro jichž kratochvíli v příkopě se dva sukovité pahejly a napuštěná voda nacházejí. Poslední páni z Rožemberka, uvěřivše nepravým povídačkám o původu svém od Ursinův italských, přibrali ke štítu svému medvědy a drželi je potom ve příkopě jako své erbovní zvíře. Poslední z jich rodu, Petr Vok, rozdával svou úrodu medvědí, i když Krumlov opustiv na Třeboni sídlíval. Toho na doklad list r. 1607 z archivu Hradeckého, dole položený.

Stavení, v němž jest brána, má ráz staveb z konce 16. století, v menších částech starší i novější; okna jeho některá jsou kuplována, některá veliká jednoduchá, některá spodní malá čtyrhranná. Na bráně štukovím ozdobně vyložené spatřují se ještě kladky, nad ní pak jest erb Rožemberský starší podoby (z první polovice 16. století), a nad ním dva větší znaky rodův Eggenberského a Braniborského. Skrze průjezd klenutý a novými růžemi ozdobený, do něhož odněkud z hořejška vlaský komín zazděný zabloudil, vchází se do dvora bývalého *předhradí*, jež prvotně prostou hradbou ohrazeno jsouc, několika dřevěnými obročnicemi, byty čeledi, holomčí světnicí a j. v. pokryto bylo. Když pánům s bohatstvím také služebnictva a čeledi přibývalo, postaveny tu dva domy, a sice jeden na východní a severní straně, a druhý k západu slunce. Onen má ještě arkýř a výstupek na západní straně v bývalé hradbě. Strana jeho ke dvoru obrácená s malbami svými šedými, roku 1842 pečlivě obnovenými, a římsami širokými jeví ráz doby Vilémovy. Kromě toho jest zjištěno listinami, že se tu roku 1578 stavělo. Na zdech domu tohoto spatřují se kromě rozmanitých ozdob postavy a zjevy allegorické, mythologické a biblické. Nápisy vysvětlují, co který obraz znamená. Nachází se tu „Vulcanus“ s husitským palcátem, „Lucretia,“ ana se mečem bode, „Judit“ držíc hlavu uťatou, „Temperantia“ vodu přelévajíc, „Fortitudo“ se lvem. V části tohoto domu jsou knížecí úřady, v druhé části hostinec zámecký či tak řečená Vrátnice, a konečně hlavní stráž knížecích granátníkův. Kromě zámků císařských se stráž taková v celých Čechách nespatřuje, a přísluší právo to jedině rodu

[1]) Pomůckami neocenitelnými byly mi studie p. Th. Wagnera o historii stavební hradu Krumlovského (podlé akt archivu zdejšího) a téhož spisy o pánech z Krumlova a Rožemberka. Při ohledání hradu byli mi na ruku p. archivář Květoň a knížecí ředitelství stavební, jehož plány a pomůcky sestaveny jsou s pečlivostí nevšední.

knížecímu. Před hlavní stráží spatřuje se čtvero děl; jedno jest nové, druhé pochází z r. 1644 a opatřeno jest erbem Eggenberským, ostatní jsou z doby Rožemberské (r. 1608) a převezeny sem jsou z bývalé zbrojnice Třeboňské. Na jednom dělu čte se nápis: „Ein doppelts falkoned heis ich, der rosen zu ehren bin ich," na druhém: „Die nachtigal (obraz ptáka) wen nimand singen wil, sing ich, ober berg vnd dal hort man mich." Oboje lil mistr Valentin Arnold. Od r. 1800 byl ve stavení dotčeném ústav hospodářský, kterýž později přeložen do Rabína u Libějic.

Stavení na jižní straně, stojíc na svahu hradiště, má na tu stranu ke dvoru jedno, k městu dvoje ponebí čili patro a povstalo teprve v dobách novějších. Roku 1686—1687 postavena tu mincovna Eggenberská s jinými místnostmi, avšak stavba nedokonána úplně; teprve kníže Adam dal ji roku 1729—1730 dokonati a v té způsobě upraviti, jak se nyní spatřuje. Nachází se tu kromě bytův úřednických archiv panství Krumlovského v 9 bezpečných sklepích umístěný. Jest tu mnoho ozdobně psaných listin kláštera Korunského, majestáty císařské na panství Krumlovské a práva k němu patřící, účty panství od konce 15. století a množství jiných historicky důležitých pamětí. Za doby Rožemberské byla v těchto místech zahrada, jež až k Vltavě dosahovala; v ní se nacházely sádky na ryby.

Částí bývalého předhradí jest „ozdobný" *Hrádek*, který byl pan Vilém asi r. 1580 znova vyzdvihl. Stavení to z předhradí ven povydané stojí na vysoké strmé skále nad řekou Vltavou a poskytuje se strany městské pohled, který unáší. Za staré doby tu byly pouze dvě věže, nynější okrouhlá a jiná ještě r. 1589 zbořená, které hradby na kraji skály jdoucí zavíraly. Poněvadž zde byl v skutku malý, samostatný hrad, menší než horní zámek a s předhradím jen zvoditým mostem spojený, zasluhoval dobře název hrádku. Nynější stavení zachovalo se v té způsobě, jak bylo založeno. Široké jeho římsy, stěny malbami rozličnými pestrobarevnými (nyní ovšem vybledlými) pokryté a vkusná vůbec jeho úprava vysvětlují patrně, proč Hrádek „ozdobným" nazýván byl; neb spanilejšího stavení na Krumlově nebylo. Nyní jest tu byt ředitele panství a jiné ještě příležitosti, k nimž se po schodech vstupuje.

Ozdobou Hrádku nemalou jest *veliká okrouhlá věž* čili *hláska* na nejvyšším temeni skaliska stojící. Spodní její část jest prastará, vrchní část upravena od pana Viléma, a střecha obdržela poslední svou úpravu, tuším, roku 1690. Vchod do věže jest vysoko nad jejími základy starodávnou gothickou brankou, k níž se chodí kamennými točitými schody. (V starých dobách vedl sem snad jen dřevěný most.) Vstoupíce do věže přijdeme do místnosti, kdež bývalo horní prostranné vězení. Zde jest ještě posud otvor vyzděný, jímž zločince do dolejšího vězení vpouštěli, a ještě r. 1664 byl tu provaz na kladce zavěšený. Nyní jest vězení to z větší části zasypáno a pověžný má zde bramborový sklep. Do hořejších ponebí věže stoupá se po schodech dílem dřevěných, dílem točitých ve zdi se nacházejících. Padesáte schodů přejdeme, nežli přijdeme ke zvonici, v níž se dříve 5 zvonův a zvoneček, jímž se k obědu zvonívalo, nacházely; na ten čas jest tu pět zvonů, z nichž jeden z r. 1406 pochází. Býk jej prý vyryl na louce u Kuklvaidu. Po třiceti schodech jdouce přijdeme potom na široký ochoz kolem věže jdoucí, jehož střechu 19 štíhlých sloupů ze 16. stol. nese. Odtud lze nejen celý okršlek zámecký, nýbrž i město s nejbližším okolím přehlednouti a zrak svůj pokochati, jako málo kde. Uvnitř nachází se světnice pověžného, který na ochozi hodiny troubením oznamuje; jest to zvyk starodávný, kterýž na Krumlově od nepamětných dob zachováván byl. Nad bytem pověžného jsou hodiny, k nimž se po 12 stupních přichází, a výše nad nimi cimbály, k nimž vede 35 schodův. Všech stupňův ode dvora předhradského až k cimbálům jest 204. Zevnčí spatřují se na věži rozmanité ozdoby vypouklé a nepatrné zbytky maleb. Rekonstrukce jich jako i maleb na Hrádku a zároveň plán, jak by se obnoviti měly, zhotoven jest před lety úředníkem Karlem Zenkrem a nachází se na stavební kanceláři.

Z Hrádku udělána bývala chodba do kláštera a odtud do Latránu, kdež mívali páni „dům při štěpnici neb zahradě postavený," a „v nově postavený s velikým nákladem cajkhauz" s hrubou a menší střelbou; chodba ta mívala 12 dveří, 42 oken a jednu světničku. Začátek její na vysokém oblouku posud se zřetelně spatřuje. Celkem bývalo na předhradí za Rožemberkův kromě věže 27 světnic, 24 komor, 9 sklepů, 6 síní, 5 kanceláři, kuchyně, 1 sklep podzemní, pekárna a konírna na 29 koní. Nyní jest tu ovšem ještě více místností, neb přistaveno jedno stavení a bydlí se na Hrádku, v němž bývaly prosté podlahy, určené ke zřízení zbrojnice a později na sypání obilí.

Mezi hradem a předhradím bývával v 15. století příkop, přes nějž se chodilo po zvoditém mostě; poněvadž však horní hrad výše leží než předhradí, nevstupovalo se na most ze dvora předhradského, nýbrž z prvního patra domu při příkopě stojícího. Dům ten řečený *Máselnice* (Schmalzkasten), poněvadž se tu v minulých letech máslo pro deputatisty převářelo, obdržel nynější svou úpravu za posledních Rožemberkův, ale ozdoby štítů pocházejí z doby pozdější. Nalézají se v něm jako i v přistavených domech byty úřednické. Za pana Viléma změněna jest část horního hradu ku příkopu obrácená, a aby

se docílilo příméhc vjezdu (poněvadž se dříve na Máselnici po stupních chodilo a koně se tudíž z této strany do horního zámku dostati nemohli), zřízen jest nynější průjezd příkře nahoru vedoucí, jehož dláždění se ze dřev přitesaných skládá. Ačkoliv jest průjezd čistě obílen, ponechána přece v klenutí veliká malovaná růže. Poněvadž stará brána i s mostem zdvihutým odstraněna, spatřuje se nyní prostá, štukovím vyložená brána a nad ní znaky Eggenberský a Braniborský.[1]) Vysoko pod střechou viděti jest dvoji růži vytesanou.



Bašta u pivováru Krumlovského.

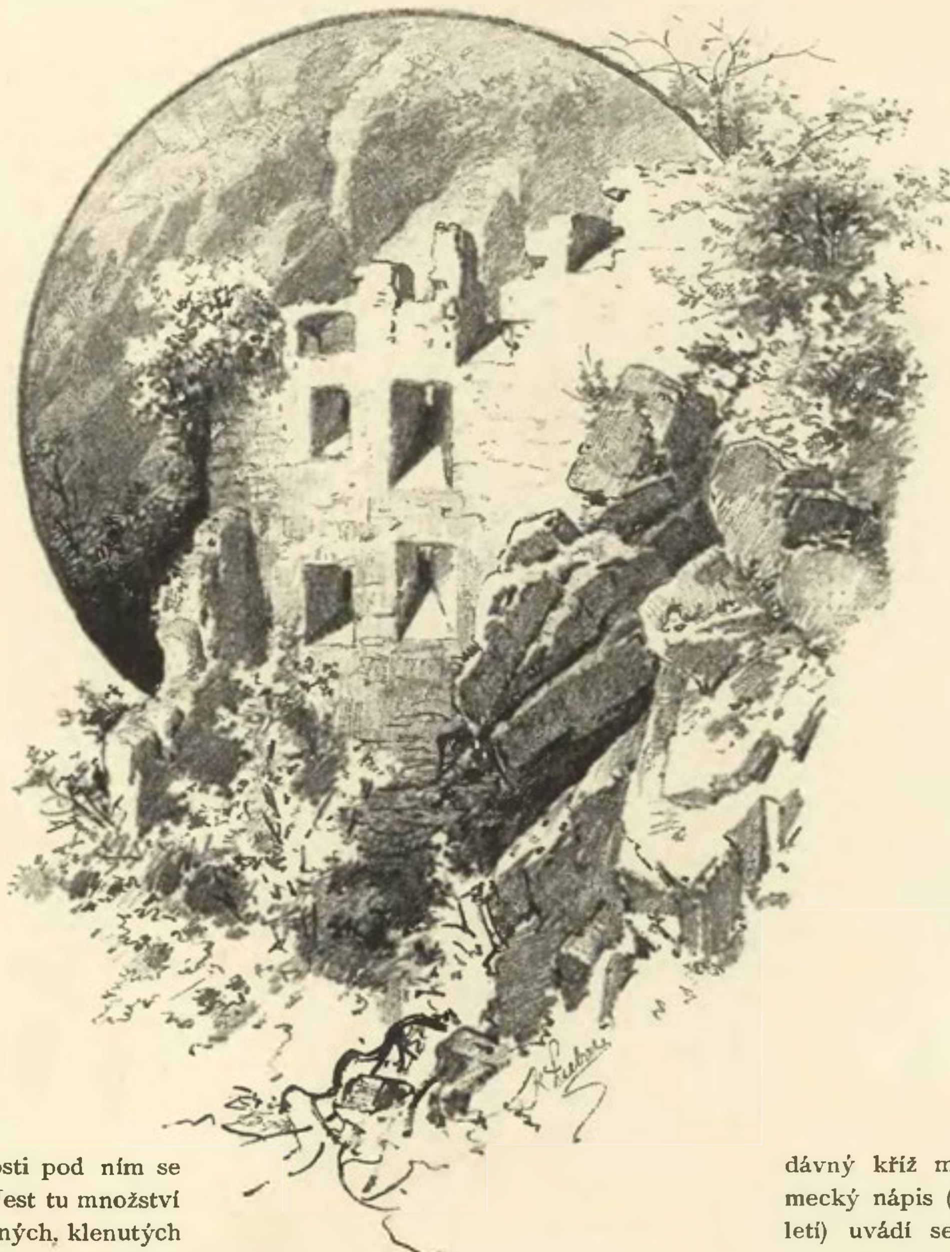
Horní zámek neb nynější knížecí sídlo jest stavení obdélné, dva dvory zavírající, skupení kolika domův a věží, jichž jihovýchodní strana z části kolem r. 1580, dokonce však r. 1682 srovnána a jednou střechou pokryta jest. Strana k městu obrácená jeví se tudíž skorem jako část jednotná, avšak druhá strana, k údolí potoka Chvalšinského obrácená, posud ukazuje bývalé rozdělení této rozlehlé budovy. Poněvadž se od počátku hradu až do novějších dob na sídle knížecím neustále stavělo a měnilo (zejména r. 1447, 1513, 1561—1589, 1675 až 1687, 1719—1720, 1731, 1748—1762, 1768, 1841—1878), spatřují se na oknech, výstupcích, zdech a j. posud zbytky všelijakých slohův. Ale ku chvále knížecího rodu budiž řečeno, že se každá maličkosť s pietou vzornou opatruje, a i obnovení prostých dřevěných dveří s malovanými růžemi svědčí o tom, že jasný rod sebe za dědice slavné Růže jak na Krumlově, tak i po celé zemi pokládaje, i průpověď svého bohatýrského předka „Nil nisi rectum" v paměti zachovává a vykonává.

První nádvoří, v němž se schody ke knížecím pokojům nacházejí, jest pravidelný čtverhran. Zevnějšek jeho svědčí o tom, že tu kolikráte stavěno. Spodní části do výše prvního ponebí ukazují ráz doby Rožemberské, vrchní části pocházejí od Eggenberkův. Sem a tam viděti, že pod novým obílením stará malba prosvítá, byvši mimo vůli panujícího knížete, anobrž k veliké jeho nevoli zkažena.

Druhé nádvoří, níže položené než první, jest čtverhran nepravidelný. Východní jeho strana má ráz jako první nádvoří; na severních a jižních stěnách spatřují se v dolejších částech ozdobná futra oken z počátku 16. století a pěkný arkéř v témže slohu na třech krákorcích spočívající. Na krajních krákorcích vytesány jsou znaky Petra z Rožemberka (prostá růže) a manželky jeho Elišky z Kravař (odřivous). Pod okny arkéře jsou tři znaky; v prostřed Rožemberský, v pravo štít rodiny Kravařské (šíp s uvázanou na něm pentlí čili „zavinutá střela," nad přílbicí křídlo), v levo erb vladyk z Kanic (býčí hlava, nad přílbicí křídlo a v něm zubří hlava).

Stavení okolo zadního dvora má ve svých spodních částech hrubé zdi a mnoho místností velice památných. Stával zde čtyrhranný palác (veliký dům r. 1546), na straně východní hrubou čtyrhrannou věží chráněný. Jest to také nejstarší část horního zámku; neb což se odtud až za přední dvůr nachází, povstalo zastavováním hradeb, věží a kaplí (tušim r. 1447). Památnosti paláce jsou veliké sklepy a pod-

[1]) Eggenberský znak byv nedobře přidělán spadl r. 1881 v zimě.



Zbytky starých hradeb pod hradem Krumlovským.

zemní místnosti pod ním se nacházející. Jest tu množství chodeb rozličných, klenutých místností a jako zvláštnost hluboká studeň a jakési staré sklepení, v němž prý král Václav IV. seděl (?). Starodávný kříž malovaný a německý nápis (asi ze 17. století) uvádí se jako doklad této pověsti; avšak smysl nápisu jest, že toho, který by odsud něco vzal, v brzce spravedlivý trest zastihne. Podlé toho se zdá, že tu nějaký poklad uschováván byl. Nyní užívá tohoto sklepu zadní vrátný. Do některých sklepů skládali páni z Rožemberka svá vína, jichž na celé vozy v Rakousích kupovali.

Z předního nádvoří jdou hlavní schody k *pokojům knížecím.* (Mimo ně dvoje staré točité schody.) Stěny a klenutí schodů až do druhého poschodí pokryty jsou velikými malovanými erby držitelů za posledních 300 let. V pokojích horních poutají navštěvovatele nejvíce krásné *obrazy* bývalých pánů Krumlovských. Veliké dva obrazy Přemysla Otakara a Oldřicha z Rožemberka pocházejí ze Zlaté Koruny, ale žádný z nich není pravý. V jiné světnici visí obraz Perchty Lichtenšteinské z Rožemberka, nešťastné dcery Oldřichovy, ale nápis na obraze je teprve z konce 17. století. Zdali máme před sebou pravý obraz, nelze zjistiti. Obrazy posledních Rožemberkův, Viléma a Petra Voka, jsou pěkně a věrně provedené kopie obrazů, jež se nacházejí na radnici Krumlovské. Podobizen Eggenberkův nalézá se kolik v jedné síni. Nejzajímavější z nich jest podobizna Jana Oldřicha († r. 1634), prvního knížete Krumlovského a slavného ministra Ferdinanda II. Jest to pán černě oděný, hubený, bledý a jako upracovaný. Tuším, že měl v sobě zárodek nemoci, na niž rod jeho v brzce zhynul. Vedlé visí obraz manželky jeho Sidonie Marie. Dole jest

syn jeho Jan Antonín († r. 1649) s manželkou Annou Marií († r. 1680); kromě toho vyobrazeni jsou v této síni Jan Christian († r. 1710) v paruce a v celé zbroji s manželkou Marií Ernestinou roz. ze Švarcenberka († r. 1719), bratr jeho Jan Seifryd († r. 1713 — obraz jest pěkný) s manželkou Marií Eleonorou († r. 1706), syn těchto Jan Antonín II. († r. 1716) s chotí Marií Charlottou. Jan Christian II. († r. 1717), poslední toho rodu, jest pacholík velmi hezký s dlouhým plavým vlasem a modrýma očima. Členové rodu Švarcenberského vynikají vesměs mužnou postavou a pěknou tváří. Erkinger ze Seinsheimu spatřuje se ve zbroji, Jan řečený Silný ze Švarcenberka († r. 1528) ve dlouhé brunatné sukni; též se tu spatřují Janovi synové Bedřich († r. 1561) a Kryštof († r. 1538) a synové těchto: Jan, první hrabě toho rodu († r. 1588), a Ota Jindřich († r. 1590), hezký muž, jenž sedí maje při ruce umrlčí lebku, Jiří Ludvík († r. 1646), udatný a srdnatý Adolf († r. 1600), jenž jest oděn ve zbroji. Socha jeho podlé obrazu tohoto mistrně provedená nalézá se v knížecí knihovně. Co se týče pozdějších Švarcenberkův, spatřují se tu Adam († r. 1641), pán pěkný a mužný, Jan Adolf († r. 1683), první kníže a pán bohatýrský, Ferdinand († r. 1703) s manželkou svou Marií Annou v. Sulz († r. 1698), nešťastný Adam František († r. 1732) v oděvu rytíře zlatého rouna a statná kněžna Eleonora Amalie († r. 1741), kníže Josef († r. 1833) a manželka jeho spanilá a nešťastná Pavlina z Arenberka († r. 1810), nynější panující kníže Jan Adolf a kardinál Bedřich v letech mladších. V jedné síni spatřuje se obraz, jak starý Vítek rozděluje růže a hrady mezi syny své, z nichž každý obdržev svůj díl, s čeledí k novému sídlu pospíchá. Poněvadž obraz tento namalován na Krumlově za posledních Rožemberkův, představuje nám věrně, jak tehda hrad Krumlovský vyhlížel, ale podoby ostatních hradů Hradce, Landšteina, Stráže a Ústí jsou vymyšleny. Kromě toho jest tu mnoho pěkných všelijakých obrazův a podobizen osob, jichž jména se neznají, také obraz hradu Hluboké, jak byl před lety, dva obrazy slamou vykládané, veliké vývody rodin Švarcenberské a Braniborské a obrazy českých spisovatelův a učencův, které pocházejí z kláštera Korunského.

Vedlé průchodu do horního hradu vedoucího nalézá se *klenutá místnosť* k uschování listin úředních; jest dosti prostranná, čtyrhranná a má uprostřed sloup, který klenutí gothické drží. Zde prý bývala první kaple sv. Jiří, kterouž potom starou kaplí nazývali. První o ní zmínka činí se k roku 1334. K roku 1601 vypravuje se, že listové domu Rožemberského v kapli Svatojirské chováni byli. Nynější zámecký kostel sv. Jiří posvěcen jest roku 1576, byv nedlouho před tím založen; ale tato Rožemberská kaple obsahovala jen část nynější kaple západní, neb na místě východní části stávala vysoká štíhlá věž, jak se toho známky v hořejším ponebí spatřují. V letech 1750—1753 rozšířen jest kostel a skvostně upraven, zřízen veliký a 2 malé oltáře (sv. Jana a sv. Antonína Pad.), socha sv. Jiří, postaveno nové oratorium a části některé na stěnách mramorem obloženy. Při té příležitosti sbořen i zbytek bývalé věže. Při tomto kostele nachází se na skále malé věžovaté stavení a v něm nahoře malá čtverhranná kaple starodávným slohem klenutá a růží ve svorníku klenby ozdobená. Okna kaple jsou též starodávná a malbami na skle zdobená. Zdá se nám, že postavena tato malá kaplička v 15. století za pana Oldřicha, když celý hrad přeměňován. Jakému účelu sloužily tato kaple i kaple při bráně stojící, my dokladů nemajíce na jisto pověděti neumíme; než domníváme se, že byla malá kaple pouze pro pobožnosť páně, větší pak ke sloužení mší svatých. Nyní se nachází v zámku ještě třetí kaplička „pro nemocné."

V západní části zámku v prvním patře nalézá se veliká *redutní síň*, již každé i větší město zámku Krumlovskému záviděti může. Eggenberkové zřídili tu síň jelení (Hirschensaal), kteréž mistr Spinetta, an ji ohledával (r. 1673), délku na 13° 1 loket, šířku 7° 1 l. a výšku 3° 1′ našel. Roku 1748 dal kníže Josef Adam přibrav k té síni galerie a jednu světnici v redutní síň přeměniti. Vídeňský malíř Lederer pomaloval stěny al fresco komickými maškarami, a to podlé krojův a šatstva, které se až do nedávna na Krumlově nacházely. (Něco toho šatstva dáno na Hlubokou, něco rozdáno diletantům Krumlovským.) Malby jsou výtečné

Vedlé této síně nalézá se *knihovna knížecí*, bedlivě ve veliké malované síni urovnaná, kterouž zdobí pěkná socha hrdiny Rábského. Knihovna tato má množství kněh, většinou francouzských, španělských, italských a latinských ze 17.–18. století. Za Eggenberkův říkalo se této místnosti „zrcadelní síň" (Spiegelsaal), a r. 1748 až 1749 zřízeny tu pokoje, které tu, tuším, dlouho nebyly. Roku 1843—1844 konečně upravena síň tato na knihovnu.

Knížecí *zbrojnice* nalézá se vedlé vzpomenuté staré kaple. Spatřují se v ní všelijaké staré zbroje, zbraně, šaty, vozy kočovní a rozličné starožitnosti ze všelijakých století a konečně sbírka mincí bývalých pánů Krumlovských. Většina těchto památek pochází ještě z doby Rožemberské a Eggenberské, a sbírka ta obsahovala dříve 4528 kusův; nyní jest jich méně, poněvadž se mnohé věci na Hlubokou převezly. Nicméně se tu nalézá památek rozličných tolik, že bychom se s prohlížením jich podrobným kolik hodin baviti mohli. Zraky naše upoutá především skvostný veliký kočár celý pozlacený, na kterémž seděl Jan Antonín

z Eggenberka, když r. 1637 jako c. k. poslanec do města Říma vjížděl. Spůsoben jest kočár tento tak, jako dělávány kočí vozy v 17. věku. Podobněž nacházejí se ve sklepě vedlejším postříbřené saně, na nichž vezl císařovou Marii Terezii Jan Nep. kníže ze Švarcenberka, při tom jsou též čabraky na koně nesčíslnými rolničkami opatřené. Kromě toho spatřují se na stěnách rozličné zbraně starší, zejména mnoho ručnic, staré nože, vidličky, rozličné kříže, řády a odznaky, rozličné starožitné předměty, k jichž prohlednutí mnoho času potřeba a tím méně místa k podrobnému popsání zbývá, rozličné šatstvo staré, mezi ním i roucho, kteréž na sobě nesl nešťastný kníže Adam František při smrti své. K těmto zajímavým a vzácným věcem druží se presy, jichž se užívalo v mincovně Krumlovské, a pěkná sbírka mincí, v níž Rožemberské, Eggenberské a Švarcenberské vesměs jsou zastoupeny.[1])

Na horním hradě bylo r. 1602 kromě kaplí a věží 33 světnic, 37 komor, 30 sklepův, 16 síní, 3 kanceláře, 3 kuchyně a 6 podzemních sklepův. Eggenberkové vyhnali stavení k Vltavě až do druhého poschodí a do rovnosti (r. 1682) a zjednali na této straně rovnosť, také vyzdvihli znova přístavek na severozápadní straně. Za Švarcenberkův změněny některé místnosti v zámku, přiděláno někde světnic, a jinde ubráno, a tak se stalo, že čítá nyní horní zámek více ještě místností. Má se za to, že se na celém zámku Krumlovském nad 300 sálův a světnic nachází.

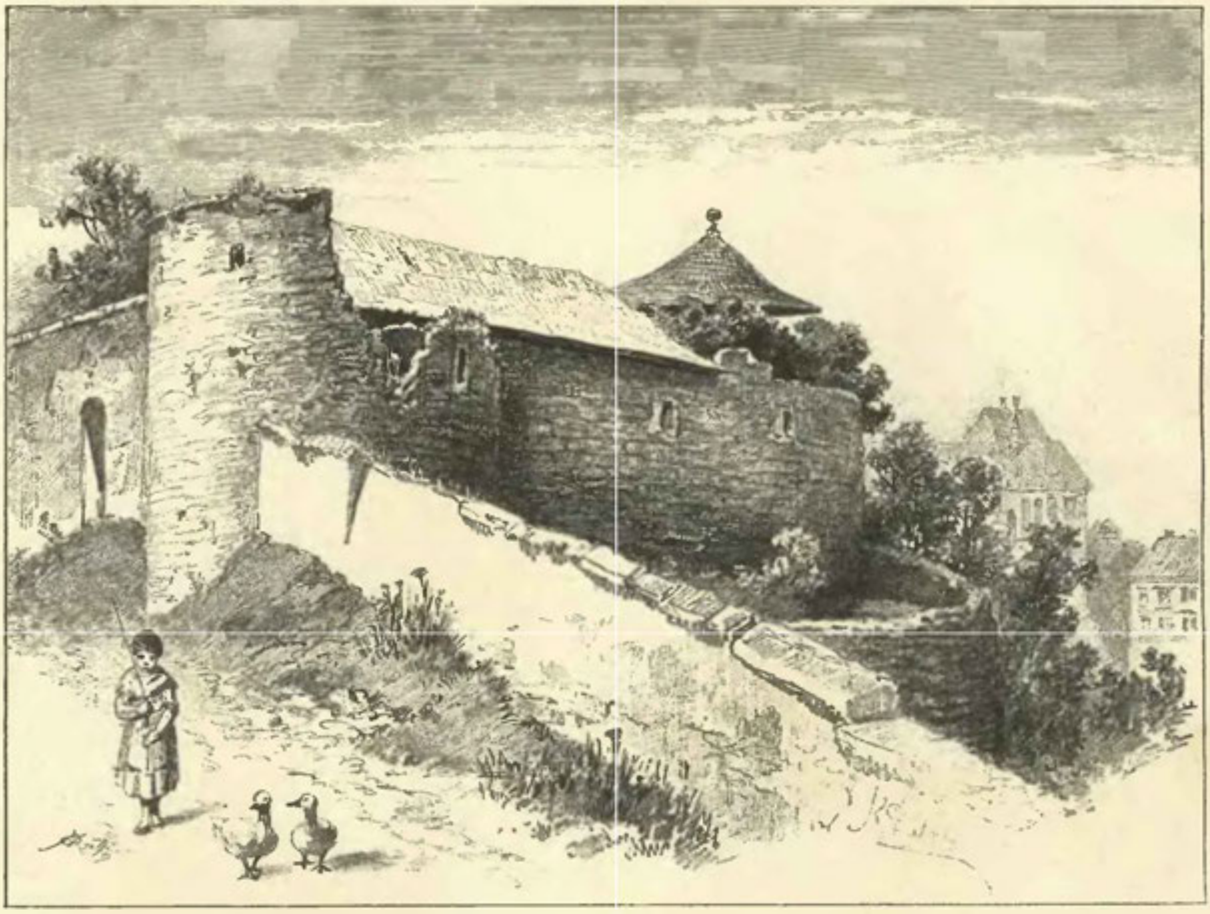
Západně oddělen býval hrad Krumlovský od ostatní výšiny hlubokou roklí, přes niž se šlo po dřevěném mostě; před zámkem na jistý kus končil se most a spouštěl se most zvoditý, jenž se tu ještě r. 1704 spatřoval. Říkalo se mostu tomu napřed „zadní," později „na plášti." R. 1764 postaven tu kamenný most mistrného díla na kolika obloucích spočívající, který jest zdoben čtyrmi sochami svatých (Antonína, Jana Nep., Františka Ser. a Václava). Kámen k tomu brván z Eggenburka v Rakousích. Nad ním jsou troje chodby nad sebou; dvěma se chodí do divadla, třetí chodba, „dlouhá" řečená, vede ke dvorské zahradě.

Výšina za pláštěm podezděna jest, poněvadž se tu skály ulamovaly a země splachovala škodu činíc. Krumlovští mají za to, že tu bývala za Rožemberkův nějaká opevnění, aby se tato strana zámku lépe bránila, ale nenutí nic, aby se mínění to za pravé pokládalo, třebas se i něco dále na kopci staré baštičky spatřují. R. 1600 byl „nad zámkem slove na plášti teď v nově udělaný ve skále veliký sklep, do kteréhož se drahně set věder vína složiti moci bude." Také tu byla veliká štěpnice „s dobrými stromy všelijakého ovoce i od rozličného koření a kvítí" a „lusthaus" nákladně vystavený. Za Eggenberkův postaveno jest tu divadlo, kteréž Švarcenberkové (r. 1765—1766) k nynějšímu svému způsobu přivedli. Jest prostranné a tak pěkně zřízené, že by v každém větším městě státi mohlo. Při divadle jest zimní jízdárna zřízená r. 1744—1745 se dvěma horními galeriemi, altanem a vypouklými ozdobami. Stavbu její řídil umělec Altomonte. Nad tím konečně jest dvorská zahrada krásně a velmi úpravně zřízená, a se zámkem dlouhou chodbou spojená.

Nejbližší okolí horního zámku na stranu severní obsahuje tak řečenou *oboru danči* (Hirschgarten), v níž se danči zvěř chovávala. Nyní jest tu sad tučnou travou a bujným stromovím obrostlý, jímž protéká potok Chvalšinský čili Polečnice (Blätterbach, snad od někdejších blat). O místnostech těchto, jako i staveních a příležitostech, kteréž jsou při silnici Chvalšinské, urbář r. 1600 sepsaný takto mluví: Item o rybníce pod zámkem: uprostřed téhož rybníka v nově s mnohým nákladem vysazená zahrada kořením rozličným i štěpím a všudy vůkol, když rybník se zastaví, vodou obehnána jest. V též zahradě uprostřed jest sádka, do kteréž se voda temeničná vede, a v též sádce pstruhy a jiné ryby chovati se mohou; nad kteroužto sádkou jest postaven lusthauz pod širokou bání bílým plechem pobitou. Item pod zámkem v nově vystaven jest kunstmuhl k řezání a pulírování drahého kamení, šlejférna a píla, na kteréž forníršpany z drahého dříví řezati mohou. V témž kunstmilu jest pokojův a bytností několik a při tom bažantí obůrka dobře ohrazená, v níž drahně bažantův a koroptví se chová. Item pod týmž zámkem jest sádek a haltířův dobře opatřených a ohrazených dostatek, ve kterýchž se veliký počet ryb všelijakých chovati může. Item při týchž sádkách jest postavena prachovna, ve kteréž se prach ručniční dělá."

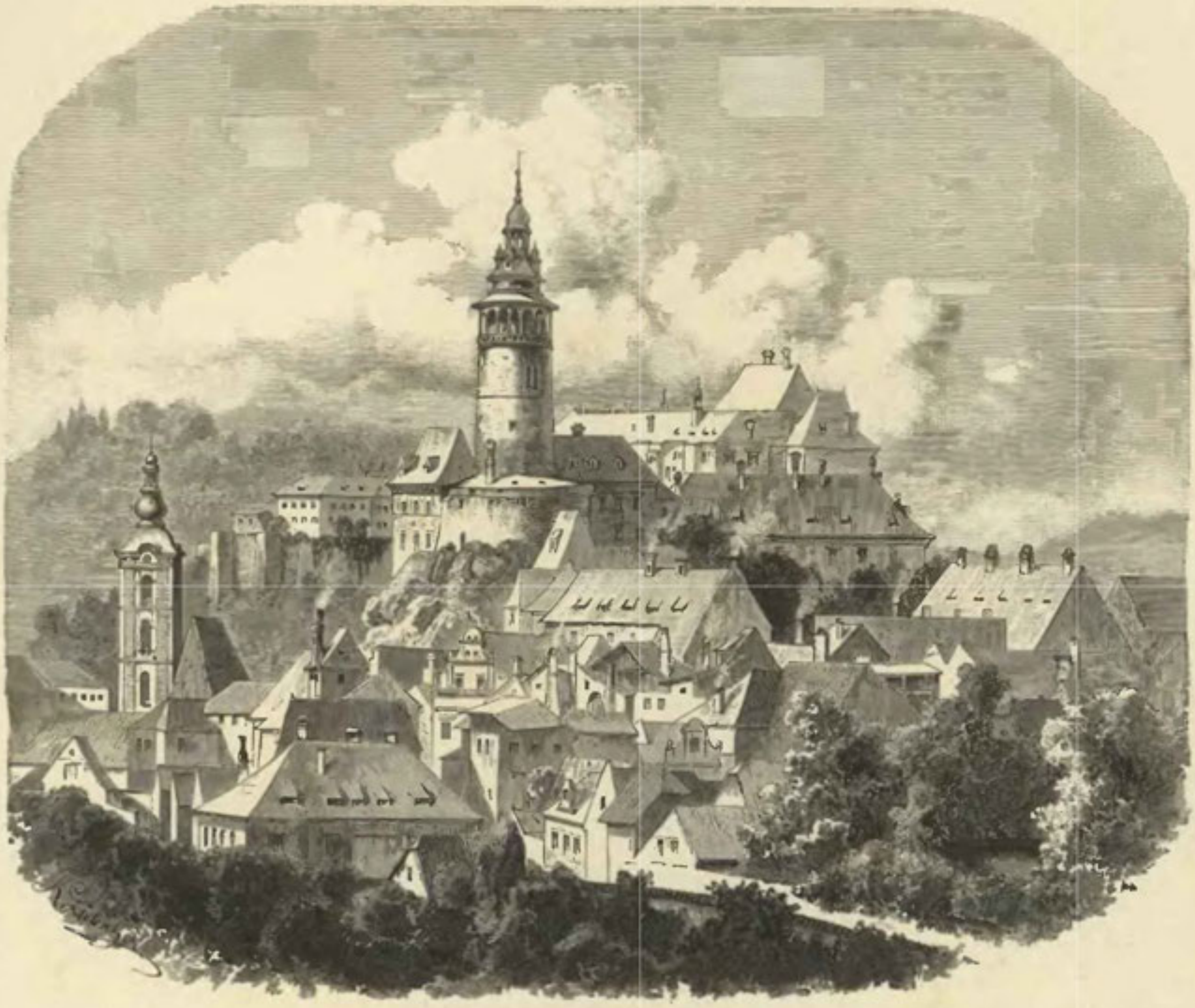
Jakým nádherným a pyšným sídlem Krumlov jest, to dokazuje spatření jeho, ale že sídlem takovým již od dávných věkův býval, o tom svědčí drahně pamětí. Jasné to bude, učiníme-li v duchu procházku po hradě a uzříme-li ty mnohé *skvostné věci*, kteréž v sobě chovával r. 1546. Vstoupíme ve velikém domě (nyní u pláště) do malé nejzadnější komory, jako na město jest, a uzříme tu černé zbroje 74 kusův a kromě toho drahně kusův zbroje rozličných. Podobně spatříme v jiné větší komoře, a v třetí, kteráž jest nad touto. Ve čtvrté největší komoře tamže napočítáme po stěnách, a těch oděncův, kteří uprostřed stojí, 560 brnění a 58 párů nákolenek, 56 plechovnic a drahně jiné zbroje, že by jí vyzbrojil

[1]) Názvy částí a místností hradských, jak se jim kdy říkalo, obsaženy jsou ve vysvětlení plánu. Zde budiž jen doloženo, že asi r. 1749 zlatý pokoj zrušili a v několik světnic rozdělili. Když staré zdi prolamovali, přišli na výklenek plný uhlí. (Světeckého paměti II. 503 v archivu Třeboň.)



Zbytky staré bašty na Krumlově.

malé vojsko. V páté komoře jest 316 zbrojí. Na síni ve velikém domě jest 42 svazků dřevec knechtských a v každém svazku 7 dřev, 62 dřevec husarských, 106 jezdeckých, 48 pavez drábovských a 11 kyrysův. V zelené komoře u této síně jest zbroje na 156 osob, 33 kladiv a 57 oštěpů, 97 ručnic, 145 halapart a množství jiné zbraně a nádobí koňského. Otevřeme-li jednu truhlu v téže komoře, objeví se nám v ní praporec, 7 kytek neb pušů husarských na koňské zadky, a jiné podobné kytky na koně a za klobouky. Vstoupíme-li do stříbrnice, žasneme nad tím velikým množstvím koflíkův, číší, nádob, láhvic, umyvadel, nalevadel, lžic, vidliček, svícnů, misek, konví a slánek kromě některých cínových vše ze stříbra shotovených, ano i pozlacených. Mnohé z nich baví svou uměleckou způsobou, jiné zvláštní tvářností. Jest tu na př. jeden koflík s Adamem a Evou, jiný s Turkem a svrchu s broučkem, na jiném jest Turek a palubice, svrchu opice s obrazem Lukrecie. Ve stříbrnici spatříme také ozdoby a okrasy všelijaké, jako na př. perlové šňůry na klobouky, řetězy zlaté, prsteny, pečeti stříbrné od prvních pánů až posavad, zápony, ostruhy stříbrné a konečně jako zvláštnosť 2 facalety (šátky), kterými krev se stavuje, když jimi hrdlo obváže. V pokoji panském v almaře schováno jest vzácné a krásné peří ozdobené na konci cetkami, klobouky všelijaké, mezi nimiž jeden zeleným tafatem povláčený, a na něm točenice (tlustá šňůra) zlatem a stříbrem províjená. Také u toho pokoje v jedné světničce jest drahně zbroje, zejména 172 šorců, 148 oboječků a 171 rukávů brněných. Sestoupivše do kuchyně uvidíme tu množství nádobí kuchyňského a na př. 31 kotlů ku vaření krmí a 50 mis cínových. V jiných komorách spatříme 23 loveckých oštípů, 264 sudlic, 350 hákovnic neb hrubých ručnic, 114 kuší a jiné střelby a zbraně od mečů a kladiv drahně. V zakříští u kaple zámecké uzříme velikou stříbrnou monstrancí pozlacenou, kteráž se na den Božího těla v procesí nosí, 6 jiných monstrancí a jiné podobné klenoty kostelní. Sv. Václav má tu jako dědic země přední místo, jsa tu vymalován na obraze; avšak i ve stříbrnici jsou tři koflíky s jeho obrazem. Ve křížkách obsazeny ostatky svatých (zuby) a trny od koruny boží. Na oltáři a v almaře jsou ještě jiní ostatkové, jako svátosť krve boží v křišťále, kosť z hlavy sv. Jana Křt., kosť sv. Maří Majdaleny, kus sukně bílé sv. Petra, díl od hřebův a kopí páně, kus z brady Krista Pána od židův vyrvaný. Kalichů, truhliček, křížů,



Pohled na Krumlovský hrad od východu.

pacen, omiralů, kápí, ornatů, dalmatik a j. v. jest tu s dostatek. Vedlé zakřiští jest sklep, v němž se nachází množství koberců, čalounů, obvěšení, kolter, dek, okolků na stolice. V jedné komoře visí šaty, v jiné jsou ve truhlách kožichy, kaftany a zbraň, kteráž se i v míru nosí, totiž dýky, tulichy, tesáky a šavle. Ložních šatů jest na hradě na 66 loží, ale úředníci, kuchaři, pacholata a služebníci spí též na panských ložích, tak že jest tu postelí hojnosť. Nejkrásnější však přídavek jest 11.864 kop na hotovosti uložených. Sestoupivše s hradu pokročíme k marštalím, před nimiž leží jedno dělo. V marštalích spatříme 20 koní pěkných, jichž jména pěkně česká a druhdy vtipná marštaléř ohlásí. Tak na př. uslyšíme, že tu jest jeden plos (kůň s lysinou bílou) veliký hnědý, jiný jabkovitý, jiný malý. Brůny jsou tu dvě; o jedné říkají, že jest bílá, což jest zbytečné, jiné veliká. Tisů vraných, hnědých, plesnivých, ryzích koní a mimochodníků jest tu několik, jednomu se říká vlček jabkovitý, jinému šlojíř. Na Hrádku v předhradí jest 284 oštěpů a obilí dosti, avšak obilí jest také na obročnici a záškodnici před Hrádkem a na Plášti. V záškodnici jsou koně záškodní anebo, jak bychom řekli, vybrakovaní, jako na př. ryzka, na níž kuchař jezdívá, kůň fišmistrův, vozníci k vožení pána i potřeb a konečně plos chromý. Chceme-li viděti děla, musíme dojíti do cajkhauzu na Latráně, kdež jich uvidíme kolik a kolikero. Konečně jsou v kolně za rybníkem (za dančí oborou) tenata s vozy a fasuňky. Z tenat na zvířata (jeleny) slove jedno Morava, jiné Hader, jiné Karnýř; všech tenat je 9, fasuňkův 13 a jedny nové plínky na vlky.

Na Krumlově bývali ode dávna *trubači*, kteří vesele s věže horní vytrubovali, ale jako sbor hudební zřízeni teprve za pana Viléma, asi r. 1561. Každá „pozaunová osoba“ dostávala půl kopy do téhodne, stravu a jedny šaty do roka. Práce jich byla každý den kromě soboty a pátku vždycky po zvonění

ke stolu, k obědu i k večeři na věži, jakž obyčej bylo, troubiti „podlé slušnosti,“ každý nedělní neb jiný sváteční den pohotovi býti, když pán v kostele byl a figurovati se mělo, aby všichni s nástroji v kůru pomocni byli, každý výroční hod aneb při slavnosti kostela Krumlovského, kdyby jich kantor povolal, něco si konkordovati a v kostele troubiti. Když pán, paní neb hosté přijížděli, troubívali tak, jak to k obědu činili. Představeným jich byl Linhart Grubar, kterýž službu vybíral a jim vyplácel; ten měl nástroje hudební v rejstříku sepsané sobě poručené a mohl jich tomu, kdož se cvičiti chtěl, půjčiti. Společné cvičení všech pozaunův bylo třikráte do téhodne (v pondělí, ve středu a v pátek) od 12 hodin do jedné a odbývalo se vždy, poněvadž pán měl nad tím stížnost, když jednostejné kusy často troubili. Páně přání bylo, aby pěkné mutety a francouzské a vlaské kusy troubívali, a co tak krátkých a pěkných kusů bylo, těm aby se ven naučili. Přes pole mohli jíti jen s dovolením páně, a poněvadž bývali trubači obyčejně horké krve, nařízeno jim takto: „Kdyby šli, aby se nevadili spolu, než svorní jsouce aby raději pochvalu měli, že se pěkně snášejí.“ Původní řád jest posud v archivu Třeboňském. [1])

Vysvětlení plánu.

(V závorkách položeno, co na tom místě dříve bývalo.)

1. Červená brána; 2. zámecké schody; 3. úřednické byty (dům, v němž r. 1602 kommissaři císařští bydleli); 4. konírny a nahoře sýpky (r. 1603 marštale kočovské klenuté na 50 koní, nad nimi troje podlahy na sypání ovsa, r. 1602 obročnice); 5. příbytek lékařův a Vrátnice (dům starodávný r. 1556 obnovený, r. 1600 příbytek písaře obročního, pod ním r. 1607 světnice pro rybáky. Viz děje r. 1636); 6. dům řečený Solnice s byty úředníkův a lékárnou zámeckou (r. 1602 velká obročnice, v níž byly 3 podlahy nad sebou, též dům lovčí se záškodnici čili maršталí klenutou, kde koně záškodni (již r. 1546) a světnicemi. Severní část zakoupena r. 1591); 7. domek ke kování koní a malá marštálka (r. 1600 kovárna, proti níž ve dvoře lednice klenutá); 8. stavení obsahující sýpky, sklad železa, konírny a byty (r. 1581—1623 pivovár červený se světnicí písařovou, kuchyní, světnicí sládkovou, sladovnou a t. d., při něm r. 1576—1623 pivovár bílý se sladovnou a sklepem, jako se stará piva chovala, r. 1664 v obou byt dvorského stolaře, dvorského koláře a jiných řemeslníkův); 9. dům s byty (který za starých dob snad též k pivovárům náležel); 10. kůlny (jež tu byly od r. 1576 a r. 1774 shořely); 11. dům řečený špitál, jehož svršek r. 1775 postaven (v těch místech r. 1607—1623 obročnice Pabasova); 12. dům s byty; 13. nové veliké kolny; 14. prostora ve zdech zavřená na způsob nějakého parkánu, na ten čas zahrady patřící ke Vrátnici (zbytek bývalého náspu), též části bývalého příkopu, nyní buď v zahrady neb ve smetiště proměněné; 15. příkop medvězí; 16. most kamenný; 17. stavení (z r. 1578), v němž nyní stavební kancelář, jiné úřady, byty, Vrátnice čili restaurace zámecká a hlavní stráž granátníkův knížecích se nacházejí. V dobách starých byly tu:

a) Brána s mostem zvoditým (—1649) a světnice vrátného.

b) Z obou stran brány v rovni s příkopem kuchyně dolní (r. 1581) se spižírnami a sklep, kde bývali marštaléři či maštal rejtharská na 29 stání (r. 1603—1649). Z kuchyňské světnice dvéře do příkopu.

c) V přízemí v levo jdouc do brány dvorská komora s kancelářemi, v pravo veliká klenutá kancelář r. 1603—1623, či tabulnice písařská roku 1649, veliká světnice, kanceláře, pekárna (roku 1581—1649) s komorou moučnou, sklepem, v němž pekaři léhali, dolní pivnice (r. 1576—1664).

d) V horním ponebí stará kancelář (r. 1607) a některé světnice, v nichž bydleli hejtman, purkrabě, Březan, archivář Rožemberský, alchemista či destillator, varhaník, sekretář a dvořané, konečně na jižním konci kancelář puchalterie; 18. schody ke kanceláři stavební a na Hrádek; 19. Hrádek (troje podlahy na sypání obilí r. 1546—1603, a udělána tu potom zbrojnice); 20. veliká věž; 21. hradba a parkán krytý; 22. místo věže r. 1589 sbořené; 23. archiv, úřady lesní, kanceláře, byty (za posledních Eggenberkův úřad mincovní); 24. nádvoří předhradí (r. 1300—1581) či dolního (r. 1603) neb prostředního (r. 1623—1664) zámku s kašnou r. 1641 postavenou; 25. příkop mezi hradem a předhradím; 26. dům Máselnice, z něhož do r. 1580 most vycházel a v 27. bráně horního hradu končil; 28. průjezd do zámku v nově za p. Viléma udělaný (nad ním r. 1600—1664 pokoje Pelikánovy prostřední a hořejší); 29.—30. původní věž k ochraně brány, z níž udělán vysoký dům; 30. pěkně sklenutá místnosť, v níž se akta uschovávají, podlé domnění stará kaple (sklep tento r. 1603—1623 laboratorium; nad tím roku 1546—1623 horní fraucimor se světnicí, kde císařovna Anna, manželka Matyášova, bydlela, roku 1664 „židovské pokoje.“ Nad tím několik světnic pro čeleď pod samými krovy, kdež r. 1664 trubači bydleli. (Roku 1600 popisují fraucimor takto: Fraucimor J. M. paní, komora J. M. paní, paní Marjána hofmistryně s pannou dcerou, panna Barbora a panna Žofie, Barbora Vintrberská, Zuzana a Běta, komora, kde panny léhají, komora, kde děvečky léhají, Dorota velká s Barborou malou, Smolka s Důrou malou, Alžběta a Marjána, Kačenka a Dorotka). V témže stavení též světnice, v níž hospodář zámecký bydlíval. 31. Dole hospoda zámecká (Schloskeller), nad tím zbrojnice knížecí, nad tím příbytky (r. 1576—1649 vinné sklepy, nad tím čtyři sklepy, v nichž páni z Rožemberka poklad svůj mívali, r. 1664 zbrojnice, nad tím pokoje Rožemberské s pozlacenou síní, v níž všelijaké figury, světnici panskou a t. d., r. 1607 „z pravé ruky při laboratorium světnice zamčené,“ kde J. M. pan Julius své věci má, r. 1649 síň, ve kteréž starý kníže přebýval, r. 1664 pokoje Juliovy); 32. příbytky úředníkův (r. 1600—1649 veliká světnice erbovní neb veliká tabulnice s růžemi pozlacenými, r. 1623—1649 byly tu železné mříže se 2 orly, r. 1664 modrá tabulnice (?), 33. výstupek (původně dle obrany); 34. nízký přístavek starý patřící nyní ke sklepu pivnému či hospodě; 35. chodba překlenutá nade dvorem (r. 1603 dlouhá klenutá síň mezi panskými pokoji a kaplí); 36.—37. kaple zámecká (36 bývalá věž branná, kterouž r. 1682 z části pobořili a ostatek s kaplí spojili); 37. kaple sv. Jiří (r. 1607 byly tu 4 okna skelná vysoká; tabule malovaná na oltáři veliká, rám k téže tabuli malovaný s římsou, tabulek malovaných a figur všelijakých bylo na oltáři 6, tabulka p. Marie pozlacená, antipendium ze zlatého a červeného karmazínu na oltáři, příkrov nad mramorovým hrobem [s ostatky] sv. Kalixta z karmazínu černého a bílého aksamitu, 2 pulpity dřevěné, 12 stolic červených dlouhých); 38. výstupek obsahující kapličku starodávnou (? stará kaple sv. Jiří) a nad ní oratorium (tam r. 1600 vlaský komín); 39. nádvoří přední horního zámku či knížecí residence („prostřední plac“); 40. přístavek novější zřízený za doby Eggenberské (r. 1581—1649 dlouhá čeledni světnice, pod ní r. 1576—1623 prádelna s lázní a komorou, r. 1649—1664 stará prádelna, v níž se máslo a ovoce chovalo; lázeň zůstala r. 1664 a vedlé ní byla mince [snad 34?]); 41. sklep v přízemí (dřevník), nad tím stříbrnice (r. 1600—1664 stříbrnice se sklípkem na cín a světnicí lokajskou), nahoře a nad průchodem světnice (r. 1587—1623 světnice markrabské, t. j. síň, dvě světnice, dvě komory, kancelář, r. 1649 Pflumszimmer, r. 1664 modré pokoje); 42. průjezd z předního dvora do 43. dvora zadního zavřeného na třech stranách starodávným palácem. 44. Pod zemí veliké sklepy se studní, v přízemí komory, v 1. patře bibliothéka (r. 1600 byt bratra Jindřicha, vedlé horní kuchyně s komorami, spižírnami a zrcadelní světnice [Spiegelsaal]); 45. průjezd k zadnímu mostu čili Plášti, v něm také vchod k velkým sklepům podzemním; 46. redutní sál v 1. poschodí (r. 1587—1603 v přízemí světnice pro pacholata, komory a kancelář kuchmistrova, v 1. poschodí palác či veliká síň hradská patřící již k tak zvaným zlatým pokojům); 47. arkéř ozdobný r. 1513 postavený; 48. dole pod rovní nádvoří pevné sklepy, nad tím světnice rozličné (r. 1576—1607 od robu počínaje nejdoleji sladovna, pivovár, pekárna, pivnice, nad tím v přízemí zlaté a zelené [již r. 1546] pokoje, mezi nimiž byl jeden řečený královský pokoj [r. 1546], r. 1649—1664 dolejší knížecí pokoje. Nad tím síň nedostavená, r. 1664 horní knížecí pokoje). Při těchto pokojích 49. arkéř a 50. výstupek; 51. horní věže posud až do rovně ostatního stavení stojící, avšak nyní se světnicemi spojená; 52. část knížecích pokojův (v 2. poschodí r. 1587 tabulnice, r. 1602—1623 stará tabulnice); 53. vchod ke knížecím pokojům a světnice, nad těmi pokoje (v 1. poschodí r. 1546 a r. 1587 starý fraucimor ještě r. 1649 tak zvaný, v 2. poschodí r. 1603—1623 císařské světnice, ve kterýchž císař Matyáš přebýval).

Doplnění nákresu:

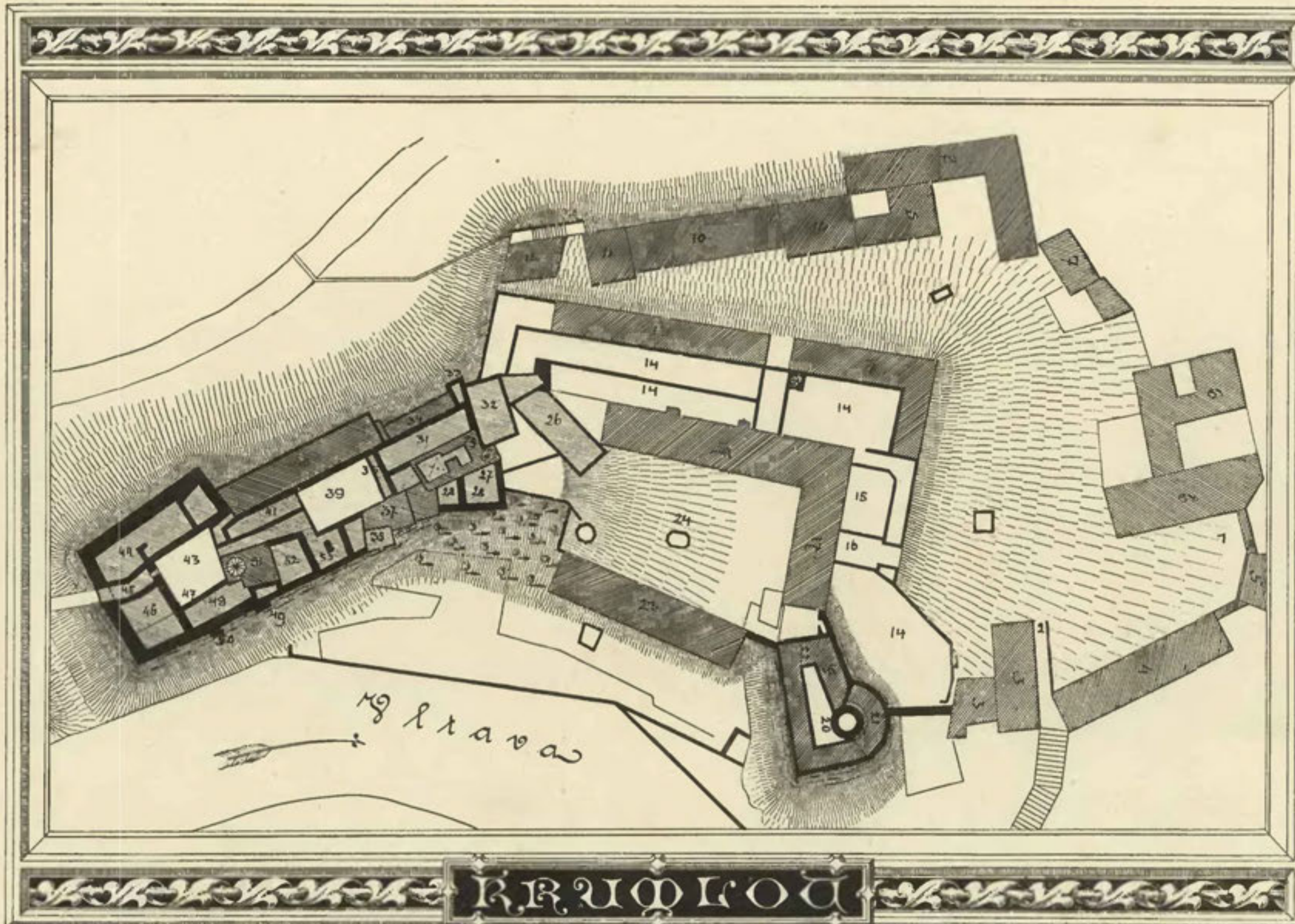
Číslo 18. položeno budiž mezi čísla 17. a 23. Číslo 25. má státi v pravo od čísla 27. Číslo 30. mezi 28. a 31. Číslo 36. mezi 28. a 31. Číslo 42. mezi čísly 41. a 52.

---

[1]) O ustanovení Grubara za předního trubače dodáváme tento lístek:

Uroz. vladyce Václavovi Albinovi z Helfenberka, kancléři mému věrnému milému.

Uroz. vladyko věrný milý! Věz, že jsem Linharta Grubara zase za trubače a instrumentistu přijal. Protož jest vuole má a poručení, abys jemu instrumenta zase vydal, však v pořádný inventář sepsati dadouce, aby je sobě zase jakž náleží spraviti mohl. Dáno v Praze, v pondělí po sv. Františku l. p. 1561. *Vilím z Rožmberka, správce a vladař domu Rožmberského a nejv. komorník kr. Č.* (Ros. Reg. 20).



Plán hradu Krumlovského

2. Listy poselací pánů Krumlovských.



Již nejednou v knihách těchto ukázáno k důležitosti historické starých listů poselacích, jež nad to jsou čtením ušlechtilým, zábavným a velice poučným. Po pánech Krumlovských zachovalo se jich na sta v přebohatém archivu Třeboňském, a z této veliké sbírky vybráno 33 listů k poznání dílem mysli bývalých pánů, dílem i zvláštností, kteréž se ve stoletích minulých vyskytují. [1])

I.

Uroz. p. p. Oldřichovi z Rosenberga, příteli m. m. dd.

Službu svú vzkazuji, urozený pane a přieteli milý! Prosímť, rač na mě pomnieti o *jestřábech*, a zvlášť ať sú dobrých hniezd; věřímť, že to ráčíš učiniti, neb slyším, že by Panocha, páně Krušinov služebník, již byl o jestřáby u vás a že by chtěl vybierati. Radejiť pa(k) lepšie vezmi, ač ráčíšli dáti. D. in Strakonicz, f. III post visit. b. v. M.

Vácslav z Michalovic sed. na Strakonicích.

II.

Famoso Johanni notario dicto Ritschawr, nostri fideli dilecto dd.

Jindřich z Rosemberka. Jene milý! Prosímeť tebe, buď pilen těch věcí, kteréž otci svému píšem a přimluv se k tomu, což budeš moci. A noviny, kteréž píšeme otci našemu, přepiš a pošli paní Perchtě, a Rúsovi také ty noviny povéz. A kterak sě otec náš má i vy všichni, daj nám věděti a zejména daj nám věděti rozumně, umřelili sú kteří z našich. D. ex Nornberg, dominica post assumpt. b. M. v. gloriosae anno 1444.

III.

Slovutnému panoši Janovi z Kraselova, purkrabí Helfmburskému buď dán.

Službu svú vzkazuji běhu nynějšího, a jakožť sem byl prve psal o svého služebníka Janka Hřivého, tus mi odpovědi žádné konečné nedal, než žes s tiem pána svého obeslal. A zpravenť sěm v té mieře, žes mého služebníka na Krumlov vydal k popravě, protož věz, jestliže jemu co na životu učiníte, žeť to zbožie muosie okolo hradu vše spáleno býti; a žeť vám toho musí žel býti; pakliť sě v tom kterého vašeho dovolím, musíť sě jemu též státi, musíť viseti, byť mi mohl tisíc kop dáti, jehoť jich mám vašich do dvúdceti a musíť sě jim též vše státi, jakožto jiným. Protož daj mi toho odpověď konečnú listem svým, co s ním mieníte a več jej na rukojmě chceš dáti, neb jest pacholek chudý. D. Vodnaňy pod Levovú pečetí.



Pečeti pana Záviše z Krumlova.

Jaroš z Drahonic.

IV.

Uroz. p. p. Jindřichovi z Rosenberga, přieteli mému milému b. d.

Službu etc. Jakož si mi psal o kokoty, k tvé žádosti teď dva *kokoty* posielám, jeden chocholatý starý, kteréhožť jest u nás ižádný kokot nepřebil, protož toho sázej na měkce, a druhý mladý také dobrý.

[1]) Kromě č. 34. (vzatého z archivu Hradeckého) jsou opsány všechny z archivu Třeboňského. 1) Mich. Reg., 2) Ros. Reg. 21, 3) Hist. 402, 4) Ros. Reg. 16, 5) Hist. 1394, 6—7) Ros. Reg. 11, 8—9) Hist. 1711—1712, 10) Svět. I. 5, 11) Ros. Reg. 26, 12) Svět. I. 29, 13) Ros. Reg. 3, 14) Ros. Reg. 20, 15—16) Ros. Reg. 18, 17) Ros. Reg. 21, 18—22) Korešp. kn., 23) Ros. Reg. 2, 24) Ros. Reg., 25) Ros. Reg. 21., 26) Ros. Reg. 16, 27) Korešp. kn., 28) Ros. Reg. 17, 29) Ros. Reg. 18, 30—32) Ros. Reg. a „z Rynarce,“ 33) Ros. Reg. 20.

A když je kážeš ssaditi, kažiž jim dosti prostranstvie učiniti, aby mohli svobodně běhati, aby jich lidé nezastupovali. A taktť sem zpraven, že vy své kokoty velmi divně ssazujete jako v šranciech; těmtoť se to nehodí, než aby měli prostranstvie, nebť uměta běhati, ale tak v šranciech a kdež úzkosť mají, nic by jimi nezískali. A třetíť posielám panu Joštovi bielý také starý a také velmi dobrý. A jakožs mi psal, že mi chceš pójčiti zbroje klacie, tohoť sem vděčen a velmiť děkuji i prosímť, aby mluvil se panem přietelem mým milým, otcem svým, a zjednal to, ať se mnú kole, jakžť se jemu zdá, neb zápytlí neb v ořové zbroji, pakli chce bez sedel, a to já najraději na holých koních, o drajlink vína; věřímť, že to zjednáš. A také pověz pánu, milý pane Jindřiše, žeť bych jemu byl velmi rád kuroptvy poslal a jezdiliť sú několiko dní a nemohliť sú nic zabiti. A dáliť pán Buoh čas, že by snieh tento sšel aneb jeho viece připadlo, chciť svú pilnosť k tomu přičiniti, žeť vždy budú. A těmto kokotóm dajte odpočinutí. D. f. IV. in conv. S. Pauli a. 1446.

Vácslav z Michalovic seděním na Strakonicích.

V.

Já Vodička z Lomóv, neviem, kam domóv, tohoť mi žel s pravú vierú. Vystřiehám sě proti tobě, urozený pane Oldřiše a pane Jindřiše, i proti vašim všěm, což jest vás na tom dolejším světě, podlé urozeného pána mého, pana Jiříka z Kunštatu a z Poděbrad, sedě na tisovatém koni v červené kukle, a kohož vašeho potkám, tenť vás dále toho zpraví. A jinéhoť vám neviem co nynie psáti. D. u Budše vsi v tom hájku v polu míli. [1])



Branka na Krumlově

VI.

Uroz. p. p. Olřichovi z Rosmberka, p. m. přieznivému.

Urozený pane, pane milý! Služba má napřed V. Mti. a jakož V. M. se mnú mluvila v pondělí již týžden minulý o *damašek* šerý etc. V. Mti. věděti dávám, žeť jsú mi jej včera přivezli a čistýť jest i na barvě i na hedbabie, ještoť V. Mti. mohu zachovati, což ho M. V. potřebuje. Račiž V. M. proň poslati, když koli račíte, pakli ráčí V. Mt. jej veškerý, to buď při V. Mti. D. in Budweis, feria quarta ante Omn. SS. 1449.

Ondrášek Puklice.

Douška: A ráčili V. M. kterú laku ryvolí, tuť mám také již doma, dokudčť ji neodnesu pryč.

VII.

Ur. p. p. Jindřichovi z Rosmberka, p. mně přieznivému b. d.

Urozený pane milý! Služba má napřed V. Mti. Věděti dávám V. Mti., žeť mám čistý *aksamít* červený na brunátný drobného květu, nenieli čistší než páně Janóv, ale zdá mi se tak čistý, jehož bych řekl jednak čistší, ráčili mu V. M., pošlete Bebtu sem k ohledání. Takeť mám zelený čistý, černý,

---

[1]) List tento žertovný a jediný toho druhu pochází snad od Petra Vodičky, jenž si vyprosil roku 1454 odúmrť v Kozojídkách u Bydžova (DD. 16 f. 7.).

damaškóv všelikeré barvy; pan Jan byl by před tiem rád měl blankytný damašek, mámť jeho s potřebu; ráčili jeho, ať J. Mt. Bebtovi poručí. D. in Budweis, dominica post Sofie 1451. *Ondrášek Puklice.*

VIII.

Slov. panoši Rúsovi z Čemin, purkrabi na Krumlově.

Službu svú vzkazuji, Rause purkrabě milý! Prosím tebe i věřímť, že jakž tento list uzříš, že mi ihned *kata* s tiemto poslem pošleš, nebť mi jest toho pilná potřeba, neb skrze to buohdá zvieme mnoho, ješto jest bylo přieteli mému milému a pánu tvému panu z Rozmberga i mně a mým, mnoho zlého a škodného i jiných mnoho věcí na tom zlém lotru. D. in Strakonicz, f. VI. ante S. Georgii.

Vácslav z Michalovic sed. na Strakonicích.

IX.

Uroz. p. p. Oldřichovi z Rozmberga, p. m. m. dd.

Službu etc. Jakož mi píšeš, velmiť sem vděčen, že se T. M. mým dobrým stará a zasluhovati toho Té. Mti. mienim, jako přieteli staršiemu. A o *mistru neb katu*, ihned sem jej kázal provoditi až na Dobronice, tak jest pravil, žeť tu také má něco dělati; u měť jest jediné tři oběsil a jednoho na Řepici sťal u Chvala a jednoho na kolo zbil na Volyni. D. in Strakonicz, f. III. *Vácslav z Michalovic s. n. Strakonicích.*

X.

Uroz. p. p. Jindřichovi z Rozmberka, pánu mému milostivému.

Urozený pane, pane mój milostivý! Jakož mi V. M. psala, že jest mój erb u Vratislavě ze . . . n jako kaši, snad se V. M. o to mýlí, že jest Váš u Budějovic zmazán, než jáť o svém nic jistého ještě nevím; i dobré by bylo, by se T. M. k tomu přičinila, aby Váš byl zase očištěn. D. v Krumlově, prvou středu v puostě a. 1455. *Jarohněv z Úsušie.*

XI.

Uroz. p. p. Oldřichovi z Rozmberka, panu otci mému m. b. d.

Uroz. p. p. otče milý! Poslušenstvie synovské vzkazuji. Psalť jsem před sím o své *nemoci* naděje sě, že mi, dáli Buoh, nic nebude. By tomu milý Buoh chtěl! ale rač věděti, žeť sě nic nelepšim a žeť jsem noci mezi 11. a 12. hodinú Bohu děkuje milému dáli Buoh jako věrný křesťan všecky svátosti přijal a lekařiť mi netušie. Buď Buoh pochválen, mocna jest i jeho svatá milosť i mrtvé křésiti, jako kdy nepochybujiť, budeli jeho svatá vuole a k mé duše spasenie, žeť mi prodlí ještě mého zdravie. A velmiť bych rád T. M. viděl. Budeliť se chtieti má žena ke mně vypraviti, prosím nerač jí toho brániti. D. Viennae, f. IV. ante octavam epiphan. a. 1457. *Jindřich z Rozmberka.*

XII.

Uroz. p. p. Vokovi z Rozmberka, pánu mému milostivému.

Urozený pane! pane můj milostivý! Služba má V. Mti. napřed. O té věci v Hradci již jsem se vyptal na jistých i duchovních, nepřekáží ta *přiestracha* žádnému, než té panence, kteráž u panny, panie Jaroslavovy dcery, jest malá. Kdyžkoli s holým hrdlem sedá, hned ji dáví; křtili ji po druhé, zda by prve nebyla dobře křtěna, vydřelo ji na křtu několika z rukú a vyneslo ji vzhůru nad lidi. Když ji do kostela vedli, vydřelo ji také kolikas z rukú, nedalo jí do kostela vésti, až kněží bosáci nad ní modlili se; pověsili jí svátosť na hrdlo, vstrčili jí svátosť v ústa, bylo by ji zadávilo. Jiným tak neškodí, než že straší jiné lidi. Jinač toho nesúdí, než že pán Bůh svú moc a div na té mladici ukazuje, aby se starší kálli a polepšili svých životů. D. Třeboň, f. VI. post Elizabeth a. 1478. *Řehoř Klaryc.*

XIII.

Ur. panoši Kunratovi z Petrovic, purkrabí na Krumlově, věrnému milému.

Sl. sv. vz. purkrabě milý! Věděti dávám, že mi jest sestra má, paní Barbora, vzkázala, kterak její muž s ní dvorně nakládá, a jestli že se nad ní nesmiluji a toho nikterak neopatřím, že chce to učiniti, že nám toho všem líto bude. I věda to opatřiž s panem Hynkem, jakž umíte najlépe, aby nám k hanbě nebyla. Také věděti dávám, jakož ste mi ty *penieze* poslali, že sem to byl prve dlužen za šaty a za zbroji, že mi jich něco velmi málo zuostalo, jestli že bych k tobě poslal pro penieze, i věřímť, že mne opatříš, jestli že byšte mi peněz neposlali, tehdy bych já sobě nechtěl rád k hanbě zde býti. Také vědí to ti, kteříž se mnú jsú i jiní mnozí dobří lidé, kteříž na knížecí J. Mti. dvoře jsú, že nic marně neutraciem, než bez čehož nemohu býti, chcili na knížecí J. Mti. dvoře býti. D. ex Lanshuet, sabb. ante fest. Jodoci (1485?).

Vok z Rozmberka.

XIV.

Múdrým a opatrným purkmistru a radě města Hradiště hory Tábora, sousedóm milým.

Služba má, múdří a opatrní sousedé milí! Prosím Vás, jakožto souseduov svých milých, že mi Martina *trubače*, kterého při městě vašem máte, na chvíli puojčíte, a když bych po téhož trubače k Vám

poslal, že mi ho pošlete, a já zase dobrým přátelstvím a sousedstvím chci se vám rád odslužovati. D. Crumlow, f. III. post. dom. primam adventus dom. a. 1526.

Jan z Rozmberka etc., mistr převorstvie Českého.

XV.

Vysoce duostojnému v Bozě otci a p. p. Stanislavovi, biskupu Olomuckému etc., p. m. přiznivému.

Vysoce duostojný v Bozě otče a pane! Pan mně přiznivý! Službu etc. V. Mti. prosím, jestliže ráčíte míti jaký dobrý *mimochodník* mimo potřebu V. Mti., že mi jej poslati ráčíte, a já zase V. Mti. když byšte potřebovati ráčili, který bych najlepší kuoň měl a V. Mti. se líbil, nechci odpověditi, než rád jej V. Mti. chci poslati, jakož V. věřím, že mne v takové slušné prosbě oslyšeti neráčíte. D. Crumlov, f. V. post. O. SS. a 1530. *Jošt z Rozmberka.*

XVI.

Uroz. p. p. Joštovi z Rožmberka a na Krumlově, p. pří. m. m.

Pozdravení naše, urozený pane, pane příteli náš milý! etc. Jakož jste nám před tím ráčili psáti, žádajíc nás za mimochodník dobrý, když jsme na ten čas žádného jiného nejměli krom jediného maličkého *valáška*, na kterémž sami jezdíváme, i pomníc na tu žádost Vaši jměli jsme o to pilnost, abychom Vám něco hodného zjednati mohli. Ale v pravdě podlé žádosti Vaší k jinému jsme nemohli přijíti, nežli k tomuto, kterýž Vám teď posýláme, jest po dobrém mimochodníku a tepruov na třetí léto jde. A tak za to máme, ač jest malý, že se hoditi bude. Dajž milý pán Buoh, abyšte na něm sčastně jezdili, a aby se Vám dobře zdařil, neb kdybychom byli mohli větčího zjednati, byli bychom to rádi učinili. A s tím dajž se Vám pán Buoh dobře a sčastně jmíti. D. na Komějříži, v úterý po sv. Dorotě l. 1531.

Stanislav, z Boží milosti biskup Olomucský.

XVII.

Uroz. vladyce p. Oldřichovi Španovskýmu z Lisova a na Zelči, hejtmanu kraje Bechyně, příteli milému.

Službu svú vzkazuji, uroz. vladyko! Pane Oldřiše, příteli milý! Co se toho stolaře dotýče, i jsem já to na žádosť tvú učinil a na rukojmě jsem jej pod 30 k. gr. č. vydati rozkázal. Což se pak Tebe a manželky Tvé dotýče, žádnýho lháře psáti ni mluviti více jsem neslyšel, jako Tebe s manželkou Tvou. A protož jestliže mi sem na Krumlov prve než já odjedu nepřijedete a potom byšte po mým odjezdu sem přijeli, věz jistě, že Tebe do věže uvrci a manželku Tvú na kůži zvrci poručím. D. Crumlov, f. IV. post f. assumt. b. M. v. a. 1532. *Jošt z Rožmberka.*

XVIII.

Urozenému pánu p. Petrovi z Rožmberka a na Českém Krumlově, pánu a příteli mému milému.

Službu svú V. Mti. vzkazuji, uroz. p. p. a příteli muoj milý! Zdraví etc. Pan Jan Trčka starší žádal jest mne k V. M. za přímluvu, což se kněze Bartoše, kerý jesti na faře pod Vtí. v Německém Rychnově, poněvadž již pro léta a starosť svú pracovati nemůže, abyšte jej z té fary propustiti ráčili, pak já se k V. Mti. přimlůvám, kdež nepochybuji, než že to ráčíte na přímluvu mú učiniti. S tím pán Buoh rač dáti V. Mti. se dobře míti. D. na Lipnici, ve čtvrt. před sv. Tomášem l. 1539.

Jan z Pernšteina a na Helfenšteině.

XIX.

(Odpověd.) Službu etc. Psaní, kteréž ste mi učiniti ráčili na žádosť pana Jana Trčky staršího, přimlouvajíce se, abych kněze Bartoše z fary v Něm. Rychnově, poněvadž pro léta a starosť svú již pracovati nemohl, propustil — i muoj milý pane a příteli! v pravdě, že přímluvy V. Mti. i žádosti p. Jana Trčky témuž knězi Bartošovi dal bych užiti, ale znáti sami ráčíte, že oni kněží, když se na kterú faru dadí, s ní se jako s nevěstú oddávají, do smrti aby tu setrvali, kdež toho zprávu mám, že i tento na tu faru tak a pořadem tím jich jest uveden, ješto mu již nesluší od ní rozvedenu a propuštěnu býti. A také věřte mi, že na panstvích svých na několika farách kněží nemám a míti nemohu, a tomuto kn. Bartošovi osadní k jeho faře dobře již zvykli i žádají, aby při nich zuostal. A protož z oznámených příčin V. Mti. a té žádosti p. Jana Trčky naplniti nemohu, v čemž žádám, že mi za zlé jmíti neráčíte, neb což mi jest sice možného, jsem té vuole pro V. M. učiniti a dobré přátelství k vám všecko ukazovati. S tím dejž etc. D. na Krumlově, v středu po sv. Pavlu na víru obrácení l. 1540.

Petr z Rozmberka.

XX.

Uroz. p. p. Petrovi z Rozmberka a na Českém Krumlově, J. Mti. pánu milému.

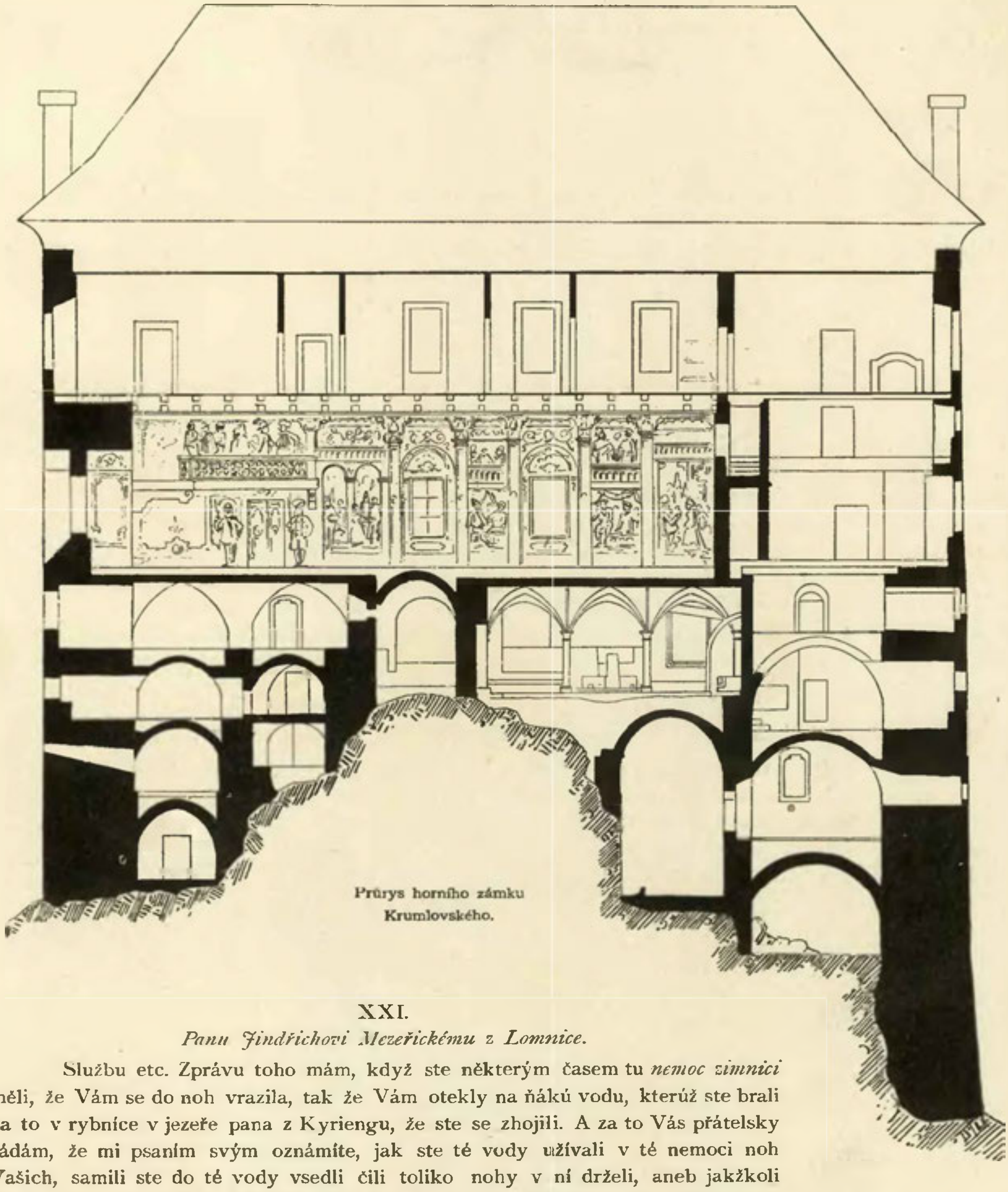
Službu etc. J. V. Mti. oznamuji, že jsem včera s Vackovic Vaňkem tři *vlky* u sv. Maří Mandalény v tom rybníce s dlouhou hrází obešli a je s pěšími do tenat zbili samej večer. I za to V. Mti. prosím, že mi ty tři vlčí kůže propustiti ráčíte, ať já je sobě od pěších koupím, neb mám starý kožich velmi



Nádvoří přední (předhradské) na hradě Krumlovském. V pozadí horní zámek, v pravo před ním Máselnice a strážnice granátníkův.

potrhaný, chtěl bych jej sobě dáti rád opraviti, kdež jiný víry do V. Mti. nejsem, než že mně je ráčíte propustiti, a já zase vší svou chudou službou chci se V. Mti. rád odsloužiti, puokudž mi nejvíce možný jest. Za milostivú a laskavú odpověď V. Mti. prosím po tomto poslu mém, kteréhož jsem k V. Mti. najschválí poslal. S tím etc. D. na Třeboni, v neděli na den mladencuov l. 1540.

(Propuštěno mu.) *Vilém Rous z Lipna.*



XXI.

Panu Jindřichovi Mezeřickému z Lomnice.

Službu etc. Zprávu toho mám, když ste některým časem tu *nemoc zimnici* měli, že Vám se do noh vrazila, tak že Vám otekly na ňákú vodu, kterúž ste brali na to v rybníce v jezeře pana z Kyriengu, že ste se zhojili. A za to Vás přátelsky žádám, že mi psaním svým oznámíte, jak ste té vody užívali v té nemoci noh Vašich, samili ste do té vody vsedli čili toliko nohy v ní drželi, aneb jakžkoli ste jí užívali a jak dlúho. Věřím Vám, že mi o tom dokonalú zprávu dáte, abych tomu dobře vyrozuměti a jí užievati mohl, a když se posel od Jaroše Kunčického, služebníka mého, zase na Krumlov vraceti bude, tomu poslu (poručili byšte na bráně), neb když se k Vám dostaví pro odpověď, psaní ke mně zase dáti a já se Vám dobrým přátelstvím rád oplatím. S tím etc. D. na Krumlově, v outerý po neděli Laetare l. 1540. *Petr z Rozmberka.*

XXII.

Panu Strakonickému.

Službu etc. Zůstal sem byl s Janem Běšínem myslivcem, který jest před tím u mně byl v službě na Krumlově, aby mi někoho se *psem líhavým* té myslivosti naučil, a to mi učiniti připověděl. I teď jsem k němu tohoto mládence vypravil, aby mi ho k tomu naučil. I za to Vás, pane a příteli muoj milý,

přátelsky žádám a té naděje jsem, že to pro mne učiniti a za těch několik nedělí, pokudž by se uňho učil, stravu mu vedlé jiných holomkuov dáti ráčíte. A já se Vám toho také vším dobrým přátelstvím rád odplatiti chci. D. na Krumlově, v pondělí den sv. Jakuba, ap. b. l. 1541.

Petr z Rožmberka.

XXIII.

Mému nejmilejšímu synu Vilímovi z Rozmberka buď dáno k vlastním rukám.

Službu svú vzkazuji, Vilíme, synu můj nejmilejší! téhož zdraví zase vinšujíc, kteréhož mi v psaní tvém žádáš. Skutečně se to na tobě poznává, že ty jakožto ctný syn všemi obyčeji hledíš mi se zachovati, kterežto tvý předsevzetí já velmi chválím a mně se dobře líbí. Protož kdež si mi knížky svateych modliteb poslal, ty od tebe s vděčností sem přijal, jakožto od syna svýho milýho; nebo po tom daru poslaným porozuměti mohu, že na mne jakožto otce svýho dobře pamatuješ. S tím dejž pán Bůh, aby se dobře měl. D. na Krumlově, ve čtvrtek po sv. Martinu l. b. 1548.

Tvůj vždycky Ferdinand Hoffman.

XXIV.

Uroz. p. p. Vilímovi z Rožumberka a na Krumlově etc., J. M. pánu mně laskavě příznivému.

Službu etc. V. Mti. oznamuji, že nějaký Šimon, syn Jana Hutníka, formana z Černovic, vzat jest do vězení na Nový město Pražský za příčinú tou, *pečeť* že jest sobě z cínu konváři udělati dal, růže v ní aby byla, a když jest se tovaryš konvářský doptával, jaký by tekst při též pečeti udělán býti jměl, oznámil mu, aby Jošta z Rožumberka v ní postavil. A když tak jsa v vězení, jeho jsem se na rathúze doptával, proč jest sobě takovou pečeť dal udělati a co jest s ní činiti chtěl, oznámil, že sám neví, k čemu by mu ta pečeť býti měla. I nevidělo jest mi se toho bylo pominúti V. Mti. o tom oznámiti, majíc na V. Mti. sobě laskavého pána; ráčíteli o to vyslati a na něm toho dáti dále přezvěděti, proč jest takovou pečeť dal udělati, to jest při V. Mti. V čem bych já V. Mti. jakou vděčnů službu kdy mohl udělati, udělám rád. Dejž věčný pán Buoh V. Mti. v šťastným zdraví dobře míti. Odpovědi od V. Mti. žádám. D. v Praze, ve čtvrtek po provodní neděli l. 1554.

Albrecht Kaplíř ze Sulevic na Čížkovicích, krále J. Mti. hejtman Nového města Pražského.

XXV.

Uroz. p. p. Anně Rozumberské z Rogndorfu a na Krumlově, J. Mti. paní na mne laskavý.

Službu svú vzkazuji V. Mti., uroz. paní paní na mne laskavá! Přála bych V. Mti. zdraví i jiného všeho dobrého i Jejím Mtem. pannám šlechtičnám, věrně ráda. Teď V. Mtem. a pannám šlechtičnám posílám pět kop *vlaských vořechů;* pán Bůh nebeský račiž to dáti, abyste je V. M. v dobrém a šťastném zdraví snísti ráčili. S tím etc. D. na Střele, v sobotu po sv. Františku l. 1554.

Marie Anna Leskovcova z Kraselova a na Střele.

XXVI.

Uroz. p. p. Hendrychovi st. ze Švamberka a na Zvíkově, p. bratru a švakru m. z. m.

Službu etc. Srozumněl jsem z psaní Vašeho, že z daru pána Boha všemohúcího na svém zdraví i také pani manželka Vaše dobře se máte; to jsem rád přezvěděl a srdečně Vám toho všem přeji. Neb já tolikéž z daru J. Svaté M. se všemi našimi zdráv jsem, pán Buoh rač nám všem toho za dlouhý časy příti. Muoj zvláště milý pane bratře a švakře! oznamuji Vám, že já, dáli Buoh, v úterý do Plané, dvě míle od Krumlova, na *lov* pojedu a tak po pořádku ty lovy držeti budu, a rád bych tomu velmi, abyšte již zde byli, abychom spolu na ty lovy jezdili; protož Vás za to žádám, abyšte se na tento čas ničímž nezaneprážďňovali, ale hned se ke mně se paní manželkou Vaší vypravili, neb mi již teskno po Vás, že jsem Vás tak dlúho neviděl. Vždy za to žádám, abyšte příjezdem svým neprodlívali, abyšte ten lov ještě v Plané zastihli, neb tu asi dva dni pobudu. Dajž milý pán Buoh, abychom se brzo ve zdraví šťastně shledali. D. na Krumlově, v sob. po sl. okt. božího těla l. p. 1555. *Vilím z Rozmberka.*

XXVII.

Panu Petrovi z Rožmberka, panu bratru mému, mně zvláště milému.

Pane bratře muoj milý! Dej Vám pan Buoh všecko dobré na duši i na těle, toho bych Vám věrně ráda přála. Prosil mne pan Volbram, abych se k Vám přimluvila, abyste mu ten *ouřad* na Chústníku dali; i poněvadž sou předkové jeho pánům z Rožmberka vždycky slúžili, a on také z mladosti své, za to Vás prosím, muoj milý pane bratře, že mu ho dopřejete a mé přímluvy v tom jemu užiti dáte. A s tím buďte pánu Buohu poručeni. D. v Hradci, v pondělí po sv. Lucii.

Muoj milý pane bratře! Mám toho zprávu, kterak by Holub niaký les u samého Deštného prodati měl Kábovi, a tak praví, kdy by pán Buoh oheň na městečko dopustiti ráčil, že žádného lesu k stavení tak blízko není, jako je ten; nevím, máteli o tom vědomosť, neb Kába již v něm seká.

Anna z Hradce.

XXVIII.

(Anna Hradecká p. Vilémovi.)

Můj nejmilejší pane bratře! Anička cera má zkázala Vás na stokrát přátelsky pozdraviti z vinšováním od pána Boha zdraví a při něm jiného všeho dobrého a že jest jí paní Kořenská řetěz od Vás dávala a klínot, z kterýhožto daru Vám velice děkujem jako svýmu nejmilejšímu panu ujci a votci.

XXIX.

Vysoce ur., mnohomocnému p. p. Vilímovi z Rozumberka etc.

Službu naši přátelskú, vysoce urozený a mnohomocný pane! pane ujče a bratře náš zvláště miley! S vinšováním zdraví a při něm jiného všeho dobrého V. Mti. vzkazujem, Náš zvláště miley pane bratře! Majíc' teď poselství do království Českého, zanechati jsme nemohli, abychom V. Mti. a zdraví V. Mti. psaním i s (prosbou u pána) Boha za dlúhé časy, věrně přejem, navštíviti neměli. Při tom před V. Mtí. přátelským oumyslem tajiti nemůžem, že nám na ten čas na *chrtech* při myslivosti naší velmi schází. V. Mti. přátelsky žádáme, že nám smyčku chrtů dobrých k potřebě naší vlastní darovati a po ukazateli listu tohoto odeslati ráčíte. V čemž my to V. Mti. zase tou i jinou měrú a všelijakým služebně příjemným přátelstvím odměňovati budem moci, učiníme to rádi. S tím se V. Mti. na všem dobre a šťastně míti vinšujem. D. na Těšíně, v outerý po ned. květné.

V. Mti. k přátelským službám povolný bratr Václav, z Boží milosti v Slezí kníže Těšínské a Velikého Hlohova.

XXX.

Uroz. vladyce, p. Kryštofovi Buzickému z Buzic, mému zvláště milému.

Muoj milý pane Kryštofe Buzický! Vinšuji Vám od p. Boha štěstí, zdraví a v něm i jiného všeho dobrého. A při tom Vás žádám, že mi dáte v Praze *sekryt* udělati, neb nemám ani čím listuov svých, kteréž píši, zapečetiti, než toliko mosím každý do kanceláře, aby mi zapečetěn byl, poslati a někdy v kanceláři žádnýho nebude, pak mosím ledačímž jiným zapečetiti. A ať jej pěkně vyryje, aby v zlatě bylo; neškodilo by nic, abyste mi i prsten dali dělati. Rozmluvte o to nejprv s Václavem kanclířem, neb sem ho též o to prosil. A kdybyste mi českey herbář doktora Kopa kuoupili, pěkně iluminovaney a svázaney, udělali byste mi vděk. Zdaž za něj velmi mnoho dáte? Protož pomněte na tyto dvě věci. S tím etc. D. na Krumlově, v pondělí po provodní neděli l. p. 1556 (13. April).

Petr Vok z Rozmberka.

Mezi osobami řádu duchovního, kteří pánům sloužili, vyniká, jako postava komická, kněz Matěj Kožka z Rynarce, stavu zemanského. Stal se napřed opatem kláštera Sázavského, odkudž se dostal za opata do Borovan (r. 1559). Poněvadž totiž kněz Kožka za svými příčinami v Praze býval, doneseno panu Vilémovi, že by znamenitý „šprochýř“ a žertovný kněz byl; a poněvadž pán v takových lidech veliké zalíbení měl, byl žádostiv, aby ho týž Kožka navštívil. Tak sobě pan Vilém Kožku zalíbil, že jej s sebou na Třeboň vzal a do Borovan dosadil.

Zde byl před tím kněz Jan dobře hospodařil, ale že v Praze něco proti pánu mluvil, upadl v nemilosť a odtud vybyt na faru ve Velešíně mimo vůli arcibiskupa a konsistoře. A tak dobrý hospodář vypuzen a zlý dosazen. Dokud totiž byl Krčín úředníkem Třeboňským, hospodářství Kožkovo stálo; než potom, když se Krčín na Krumlov dostal, kněz probošt pšenice i jiné obilí rozprodav, peníze propil, pivovár opustil, krčmy dvě zastavil a naposledy, když se nadlužil a vše spušťoval, klášter panu Vilémovi odevzdal, „a dni své po frantovsku strávil.“ Na citaci do konsistoře se nestavěl; neb pán rozuměje, že by jej trestali, sám za něho odpovídal. Z Borovan dostal se za kaplana do špitálu Krumlovského (r. 1564), toho roku pak za faráře do Prachatic podán, potom se dostal do Suchdola na Třeboňsko (r. 1566) a tam umřel. V jedné staré paměti nachází se o něm tento kratochvilný příběh: „Kněz Matěj Kožka, když tomu srozuměl, že mu šaškovství jeho více k platnosti bude, nežli umění a pobožnosť, dal sobě malý kočár udělati a kšír na 4 kozly, a tak je sobě vycvičil, že jsou s ním šli jako koně; sám se na ten kočár posadil, a opratě v ruce a v druhé bič maje tak se vozil. Za den 2 i 4 míle sjezdil, časem i pachole na kočár vzal a tak v tom svou rozkoš míval. Mnohokrát na něj pán chasu navedl, aby mu ty kozly splašili, i psy na

něj, když jel, štvali, ale nic dovésti nemohli; neb on tomu dobře rozuměl, že mu léče všude nastraženy budou, pročež nikdy prázen nejel, aby živého zajíce neb kočku v pytli na kočáru neměl; a když na kozly psy štvali, on jim pustil zajíce neb kočku a sám přece jel, a psi za zajícem neb kočkou běželi a kněz Kožka křičel a štval co nejvíce mohl.“ [1]) Příběh tento a položené tuto dva dopisy Kožkovy stůjtež k poznání doby tehdejší i osob.

XXXI.

Vysoce uroz. a mému milostivému p. p. Petrovi Vokovi z Rozmberka a na Českém Krumlově, p. m. m.

Modlitba má za V. Mt. ku pánu Bohu vždycky. Vysoce uroz. a můj mil. pane, pane ke mně laskavě příznivey! V. Mti. zdraví etc. Při tom, milostivý pane, V. Mti. oznamuji, že *vopice* má velmi jest nemocná, že se jest v nohu něčím maličko odrápla v patu a já vo tom nic nevěděl, až ji všecka noha podešla, a potom se i na dvou místech provalila; protož V. Mti. velice prosím, jestliže ráčíte míti v Krumlově dobrýho lékaře, račte nějaký masti zjednati a po tomto mládenci poslati, neb se vo ni velice starám, aby neumřela anebo chromá nebyla. S tím etc. D. v Borovanech, v pondělí před proměněním pána Krysta l. 1561 (4. Aug.). *Kněz Matěj z Rynarce, probošt Borovanský, kaplan Vaší Mti.*

XXXII.

Vysoce uroz. p. p. Petrovi Vokovi etc.

Modlitba má etc. Podlé vzkazu V. Mti. *pabiana* V. Mti. odsýlám a za to V. Mti. prosím, že mu neráčíte dáti křivdy činiti a kdybyste ráčili někde odjezd míti, račte mi jej zase odeslati, chci jej V. Mti. rád chovati a V. Mti. prosím, abyste mi ráčili zajíc šenkovati, a koňům těmto prosím abyste ráčili rozkázati vobrok dáti, neb sou to věrně páni Prachatičtí učinili, rádi pro V. Mt. vozů i koní půjčili, aby V. Mti. dovezen byl. S tím dejž etc. D. v Prachaticích, v neděli první po oktábu tří králů l. 1565.

Kněz Matěj z Rynarce, farář Prachatický, kaplan V. Mti.

XXXIII.

Petr Vok z Rožmberka, vladař domu Rožmberského!

Pavle, písaři můj pocestný! Jest poručení mé, abys za *kronyku Českou* v nově skrze Paprockého na světlo vyšlou, od Daniele Sedlčanského koupenou, devět kop míš. vydal.

Item za *kupferštiky* a *malování* podlé příležitého poznamenání vzaté u tří labutí v Starém městě, od Baltazara Kalmaxa z Normberka, 12 kop 48 gr. vše míš. vyprav. Při počtu pasírováno bude. A. v Praze, v pátek den sv. Lukáše Ev. l. 1602.

Rukú vlastní.

XXXIV.

Urozený vladyko, příteli muoj miley! Zdraví i jiného všeho dobrého přeji Vám věrně rád. Na přímluvu pana Hanuše z Říčan odsýlám Vám teď jednoho pěknýho pána mladýho, streyce svého Ursina, rozeného *Nedvídka,* a Vám jej daruji, kteréhož že ode mne vděčně přijmete a jej buď na učení do kolleje Hradecké, anebo komu se Vám líbí do některého dobrého místa fedrovati a dále komendovati budete, té naděje sem, tak aby v mladosti věku svého něčemu kratochvilnému pomálu zvykati a své zlé vášně na stranu odložíc, v starosti lidem ne k škodě, nežli budoucím svým k věčné památce něco kratochvilného dovísti, i také Vám z takového dobrého fedrunku poděkovati mohl. Kteréhož že sobě všelijak, šetříc jeho krásy a spanilosti, poručena jmíti budete. Milosť pána Boha s námi býti rač. D. na Třeboni, v neděli Laetare léta 1607.

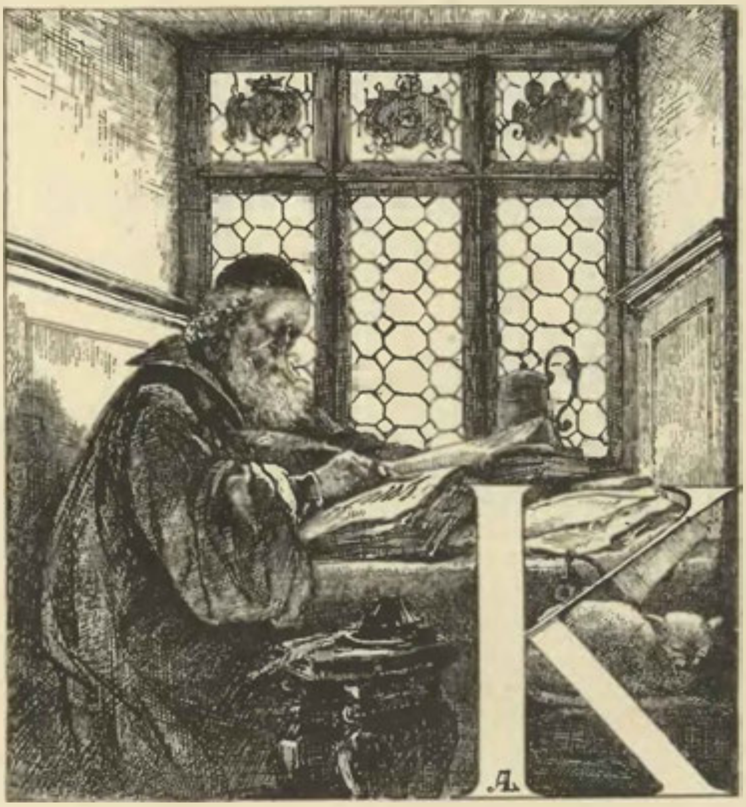
Petr Vok z Rozmberka, vladař domu Rozmberského.

---

[1]) Březanuv Vilém 135—136, Čas. mus. 1858, str. 359—360.



Krumlov od severu.



Vácslav Březan spisuje paměti domu Rožemberského.

2. DĚJE hradu Krumlovského a jeho državitelův.

Kdy byl Krumlov založen, nelze s jistotou již ustanoviti: první o něm zmínka nalézá se k r. 1253, kdež se vyskytuje pod svým původním názvem německým Chrumbenove (později Chrumnawe, Chrumau), český název, Krumlov, vyskytuje se již r. 1259. Jest však možno, ano pravdě podobno, že stál Krumlov již dříve, možná, že se náš Krumlov vyrozumívá tím Krumlovem, o kterém mluví německý básník Oldřich z Lichtenšteina (r. 1240), ač nemíní-li se tu Krumlov Moravský.[1]) Hrad založen tak, že vedlé předhradí dva hrady (horní hrad a Hrádek) obsahoval. Původní zboží Krumlovské nebylo velikého objemu, neb i těch vsí, které ležely okolo hradu, v 15. století bylo velmi málo, ostatek byl po horním poříčí Vltavy roztroušen. Na západ a sever bývalo veliké panství kláštera Korunského, jež někdy ke komoře královské patřívalo, na jih vesnice klášterů Strahovského a Ostrovského a na východ některé menší statky. Skrovné zboží Krumlovské patřilo v 13. století pánům z *Krumlova*, erbu růže zelené a rodem Vítkovcův.[2]) Praotec jich, *Vítek* Vítkovec, připomíná se od r. 1213, častěji až do r. 1236, ale sídlo jeho se neudává. Syn jeho, *Záviše* (r. 1216—1257), seděl na Nechanicích, kteréž mají posud v erbu růži Vítkovcův. On nejspíše (snad již otec jeho) byl zakladatelem řečených dvou hradův na Krumlově, jež se staly odtud hlavním sídlem této větve; neb ačkoliv měli jinde hojnějších statkův, přece nejraději přebývali na hradě zdejším, pod nímž vznikalo hlučné a veselé městečko. Závišovými syny, Budivojem a Vítkem, rozdělila se rodina tato zase na dvě větve, z nichž starší držela Skalici se Sepekovem a Ledenice, mladší Načerac a Strunkovice, Krumlov pak obě společně.

Starší syn, *Budivoj* (r. 1220—1272), nazýval se v prvních letech věku svého po hradu Krumlově, ale od r. 1260 skorem jen výhradně po tvrzi Skalici, na níž, tuším, nejvíce přebýval. Manželka jeho slula Berta, a porodila mu kromě tří dcer syny *Záviši*, *Vítka*, *Voka*, *Budivoje* a *Henzlina*, kteří drželi společně Skalici a Ledenice. Proslulý svého času pan Záviše, muž jak ušlechtilé postavy a mravů v skutku dvorských, tak i neobyčejných pro věk svůj schopností a vědomostí, udatný rytíř a proslulý básník, nepsal se obyčejně po Krumlovu, nýbrž po hradě Falkenšteině, ležícím v horním Mühlském kraji. V mládí svém pojal manželku, jež mu porodila dceru, potom provdanou za Hynka Krušinu z Lichtemburka. Choť ta brzo zemřela a Záviše pojal potom ovdovělou královou Kunhutu, jež půvabu osoby jeho nemohouc odolati, učinila jej napřed purkrabí na Hradci u Opavy a správcem dvoru svého, potom se i tajně s ním oddala (asi r. 1280). Nová však láska nemohla se utajiti, jakmile Kunhuta porodila syna, jemuž dáno na křtu jméno Jan či Ješek. Jak pak Záviše, skrze paní tuto přišed k bohatství a moci při dvoře královském, jsa takořka prvním v zemi, neústupností svou hrdlo a statek ztratil († r. 1290), vypravuje se v dějinách Hluboké a Svojanova. Kromě syna Jana, jenž se stal křižovníkem,[3]) zůstavil Záviše ještě jednoho syna z třetího manželství svého s Jitkou

[1]) Šíře o tom Th. Wagner o pánech z Krumlova; Pangerl, die Witigonen p. 527 (Archiv für österr. Gesch. LI.). [2]) Miles quidam Zawissius nomine, cujus arma sunt rosa viridis coloris (Beneš). [3]) Viz Voigt, Gesch. d. Ballei des deut. Ord. in Böhmen S. 138.

Uherskou a dcery, jichž jmen neznáme. Společně s bratřími svými byl držel zboží Skalické, poněvadž však oni biskupu Pražskému škody byli činili, odsouzeni jsou toho zboží a ono přisouzeno biskupovi; ale i ostatní zboží Závišova a bratří jeho spadla na krále vedlé nálezu soudu zemského, a že se tak nestalo s Krumlovem, byla bezpochyby příčina ta, že Záviše a bratří jeho již ničeho více na něm neměli, než pouze některé vesnice, z nichž Vítek a Vok vsi Ulrichschlag, Malý Strážný a Hohenschlag r. 1290 klášteru Vyšňobrodskému na spásu duše Závišovy darovali. Bratr Závišův, Vítek, byl v ten čas, když bratr jeho moci požíval, purkrabí Znojemským a podkomořím a držel hrad Hlubokou s panstvím v zástavě. Zdědiv po smrti bratra svého zboží Hořické, prodal je na rychlo klášteru ve Vyšním Brodě (r. 1290), aby si aspoň peníze za to zboží, jež by na krále bylo spadlo, zachoval. R. 1293 byl asi již mrtev. Měl-li on aneb bratr jeho Vok (r. 1272 až 1290) nějakých potomkův, není nám známo. (Srov. děje Ledenic.)

Budivojův bratr *Vítek*, jenž se poprvé r. 1220 připomíná, psal se napřed po Sepekovu, potom se vyskytuje také co pán na Načeraci (r. 1252) a poprvé r. 1253 co pán Krumlovský. Kolikráte se vyskytuje jako svědek v listech královských a jako štědrý dárce ústavů duchovních. Mnichům Drkolenským daroval kostel ve Světlíku s jistým zbožím (r. 1258), obdařil také klášter ve Vyšním Brodě, k jehož jiným obdarováním obyčejně také svou pečeť přitiskl. Častěji jej nalézáme při rozličných rodinných jednáních Vítkovcův. Od svého zboží odprodal asi r. 1268 ves Strážný jakési Krystyně a synu jejímu z Prahy; když pak tato ji prodala konventu Strakonickému, napsal o tom Vítek přiznání své r. 1274, dne 26. srpna.[1]) R. 1277 sice ještě žil, ale byl tak nemocen, že bylo lze smrť jeho předvídati; daroval tehda klášteru ve Vyšním Brodě vsi Jivovici, Lomy a Hradovy, jinak Vítkův dvůr. Choť jeho slula Sibyla a synové *Jindřich* a *Vok.*

Synové tito se skorem vždy vedlé sebe připomínají, jako na př. poprvé r. 1272 a 1281—1282. Potvrdili r. 1283 darování, jež učinil n. otec jich klášteru Drkolenskému, byli r. 1291 při tom, když obdařil strýc jich, Smil z Nových Hradův, klášter Vyšňobrodský, ale již r. 1302 nebyli více na živě. Jindřicha nazývají paměti Vyšňobrodské dobrodincem téhož kláštera a udávají, že dne 6. května zemřel; také byl v témže klášteře pohřben. Manželka jeho slula Ofka a zemřela r. 1300, dne 8. června; za její duši dal potom Petr z Rožemberka v dotčeném klášteře mše sloužiti. Kdežto se Jindřich vždy jen pánem Krumlovským psával, dovídáme se, že slul bratr jeho Vok také *ze Strunkovic,* ano na pečeti jeho se čte dokonce příjmení z *Frydlantu.* Roku 1290, dne 16. září, když sdělal na hradě Krumlově list na prodej vsi Záhoře klášteru Korunskému, přitiskl pečeť, na níž se lev s růží a nápis, že byl pánem Frydlantským, nachází. Také on měl ženu a děti, jež však roku 1302 nepřečkaly. Vedlé pamětí Vyšňobrodských zemřel dne 5. ledna (snad r. 1302) a pohřben jest v témže klášteře. Na něm přestala první větev slavných Vítkovcův, jež se záhy rozbujněvši rychle usechla a opadla.[2]) Z dob prvních pánů Krumlovských pocházejí snad staré řády o opatrování hradu Krumlovského. Spolští posílali jeden rok 8 hlásných, Malčičtí druhý rok 5 a Osečtí a Nahořanští v třetím roce 8 hlásných. Takto na každou ves služba po třetím roce přišla.[3])

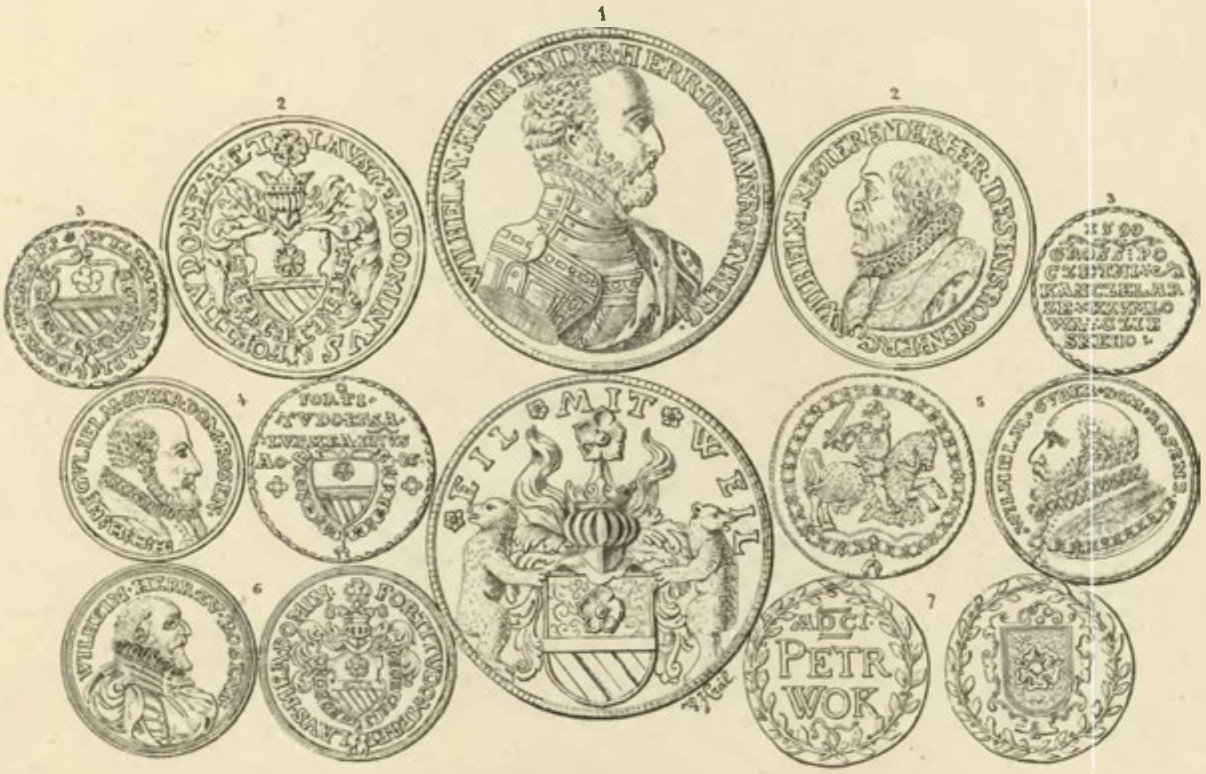
Vedlé právních zvyků tehdejších mělo se dědictví Krumlovské králi dostati, poněvadž po posledních dvou bratřích již dědiců nebylo, než pan *Jindřich z Rožemberka,* maje od zemřelých darování na zboží hradu Krumlova, toho u krále Václava II. dovedl, že se král s ním v žádné soudy nepustil, nýbrž jemu (r. 1302 dne 8. dubna) vše právo své ke Krumlovu daroval.[4]) Jindřich přeložil sídlo své z Rožemberka na Krumlov, který se stal odtud hlavním sídlem rodu až skorem do jeho vymření, ačkoliv páni nepřestávali se psáti po původním svém sídle Rožemberce. První listina Jindřichova svědčící o přebývání jeho na Krumlově pochází z r. 1305, a dne 29. května jí daroval Jindřich klášteru Drkolenskému farní kostel ve Frymburce.[5]) Pan Jindřich byl dosti šťastný v nabytí statků pozemských. Kromě Zvíkova, jejž mu královė zastavovali, získal také výměnou zboží biskupská Sepekov, Radimovice a Celkovice. S manželkou svou, Eliškou z Dobrušky, splodil kromě dvou dcer jediného syna Petra a zemřel r. 1310 dne 22. září. V ty časy (r. 1312) byl purkrabí na Krumlově jakýsi Výšek.[6])

Petr ve věku mladosti obliboval sobě život mnišský, pročež do kláštera Vyšňobrodského se dav, pod poslušenstvím převora toliko jako laik za některý čas zůstával, až teprv kápi svlek, řízení statků otcovských ujal a s kněžnou Violou Těšínskou, vdovou mladou po králi Václavovi III., se oženil (r. 1316). Z počátku sice Petr krále Jana se přidržel, ale když potom král strýce jeho, Viléma z Landšteina, stíhal, ujal se Petr krve své a válčil s králem až do míru Domažlického. Roku 1324 táhl do Prus.[7])

Pro mnohé služby, kteréž králi prokázal, také proto, že jsa dlouho nejvyšším komorníkem, na dvorské a zemské potřeby drahně peněz půjčoval, zapisoval mu král mnohá zboží, jako ku př. Zbiroh, Kamýk a j., též mnohé zlaté doly v Čechách.[8]) Dobrým jsa hospodářem, statky nové kupoval a své

---

[1]) Archiv Svatomář. [2]) Pangerl, Die Witigonen, str. 541—552. [3]) Urbář Rožemb. 31. [4]) Pangerl, Gold. Urk. 48. [5]) Emler reg. p. 880. [6]) Arch. Třeboň. [7]) Millauer, Der deutsche Ritterorden 79. Zpráva Březanova (Musej. r. 1828) o udatenství neobyčejném pana Petra vzata jest z listu falšovaného. Z takového pramene jest i Březanovo vypravování k r. 1341. [8]) Summa Gerhardi ed. Tadra.



Rožemberské peníze z mince Krumlovské.

staré statky zveleboval. Na hradě Krumlově postavil novou kapli sv. Jiří, pro niž r. 1334 dne 25. října Mikuláš, biskup Řezenský, plnomocné odpustky udělil.

Čeledi hradské se asi někdy přihodilo, že nočního času, kdy nebylo snadno s hradu do fary městské sejíti, sobě podávání svátosti oltářní (jsouce nemocni) přáli; i chtíc tomu manželka Petrova, Kateřina z Vartemberka, odpomoci, toho se dožádala při vikářích generalních (r. 1346, 10. října), že dovolili v kapli tělo Páně i mimo služby boží chovati, a proto i nařízeno, aby v kapli věčné světlo hořelo. Roku 1347 dne 7. září nadali štědře oba manželé farní kostel Krumlovský dědinami, desátky a platy na panství a v městě, zejména i co by se oféry dávalo v kapli hradské, začež byl farář povinen, když pán s kaplanem svým (jak obyčejně bývalo) z Krumlova odejel, na požádání purkrabí hradského každý týden třikráte tudy mši svatou sloužiti.[1]) Nedlouho před tím byli oba manželé na konci mostu špitál ke cti sv. Jodoka založili, jejž r. 1347 dne 15. června štědře obdařili, davše mu dvůr jeden Zahrádku, cla některá, platy a ves Jamný, aby tudíž čtyři lidé chorobní chováni byli.[2]) Téhož také roku Petr k městu Krumlovu předměstí všechna, dva dvory u Zahrádky i jiné dvory a vsi Sloupenec, Drahoslavice Zahrádku a Lhotu připojil takovým způsobem, aby obyvatelé jich právem městským se řídili a tím spíše v živnostech svých prospívali. Chtě se sebe správu statků složiti, pořízení učinil a ustanovil vladařkou manželku svou, přidav jí k radě Pertolta a Čeňka pány z Lipého (r. 1347), sám se do kláštera k prvnějšímu stavu navrátil a tu nábožně setrvav, r. 1347 dne 13. října zemřel. Za něho byli purkrabími na Krumlově Přibík z Pořešína (r. 1337) a Ota z Veitmile r. 1346.[3])

Z pěti synův jeho zemřel nejstarší Jindřich r. 1346 u Křesčak, ostatní čtyři, *Petr*, *Jodok*, *Jan* a *Oldřich*, zdědili po otci Krumlov a jiná zboží. Tito páni založili několik klášterů na panstvích svých, dva v Krumlově (jeden františkánský r. 1357 a druhý pro jeptišky sv. Kláry r. 1361) a třetí pro poustevníky sv. Pavla na poušti Vítkova Hrádku blízko Frymburka na Výtoni (Heuraffel) slove, čtvrtý konečně v městě Třeboni, jež byli koupili i se zbožím. Na panství Krumlovském pak nový hrad Menštein, a jiný hrad Helfemburk na panství Bavorovském postaviti a spevniti dali. Že by byli již oni domnělý starodávný řád rodu svého obnovili a rozhojnili tak, aby v témž rodu jeden vladařil a jiní aby se jím spravovali a potvrzení toho u císaře Karla sobě vyžádali (r. 1360, 22. února), nemá zcela žádné podstaty a pravdy

[1]) Notizenblatt 1853 p. 416—417. Pan Dobeš z Kamenice, zeť Petrův (r. 1347) aneb svat? (Urkdbch. d. L. ob. d. E. VII 29).
[2]) Srov. Kancellarii Arnoštovou vyd. Tadrou (Arch. für öst. Gesch.) na str. 460. [3]) Světeckého paměti I. 169; Pangerl, Gold. Urk. 89.

poněvadž to váženo z listiny padělané v 15. století, jíž se neostýchala král. kancelář r. 1493 dne 25. února potvrditi. Ano naopak je jisto, že se mínili rozděliti o všechna panství svá, jakož i o zboží manské Novohradské, r. 1359 zakoupené, při čemž nejstaršímu žádných předních práv nevymínili, leč toho na císaři vyprosili (3. dubna r. 1362), aby z nich odúmrtí nebral, nýbrž aby zboží těch, kteří by bez dědiců zemřeli, na ostatní bratří spadla. [1]) I nějaký čas po smrti Joštově († r. 1369) vládli bratří společně a o důležitějších věcech společně řídili.

Nechtíce, aby založením kláštera v Krumlově kostel farní utrpěl, darovali mu r. 1372 platy ve vsích Rojšíně a Krasletíně s jinými požitky, zavázavše faráře, aby choval dva kněží střídníky, kteří by také chudým ve špitále přisluhovali, za to je osvobodili od povinnosti, aby sloužili mše na kapli hradské. [2])



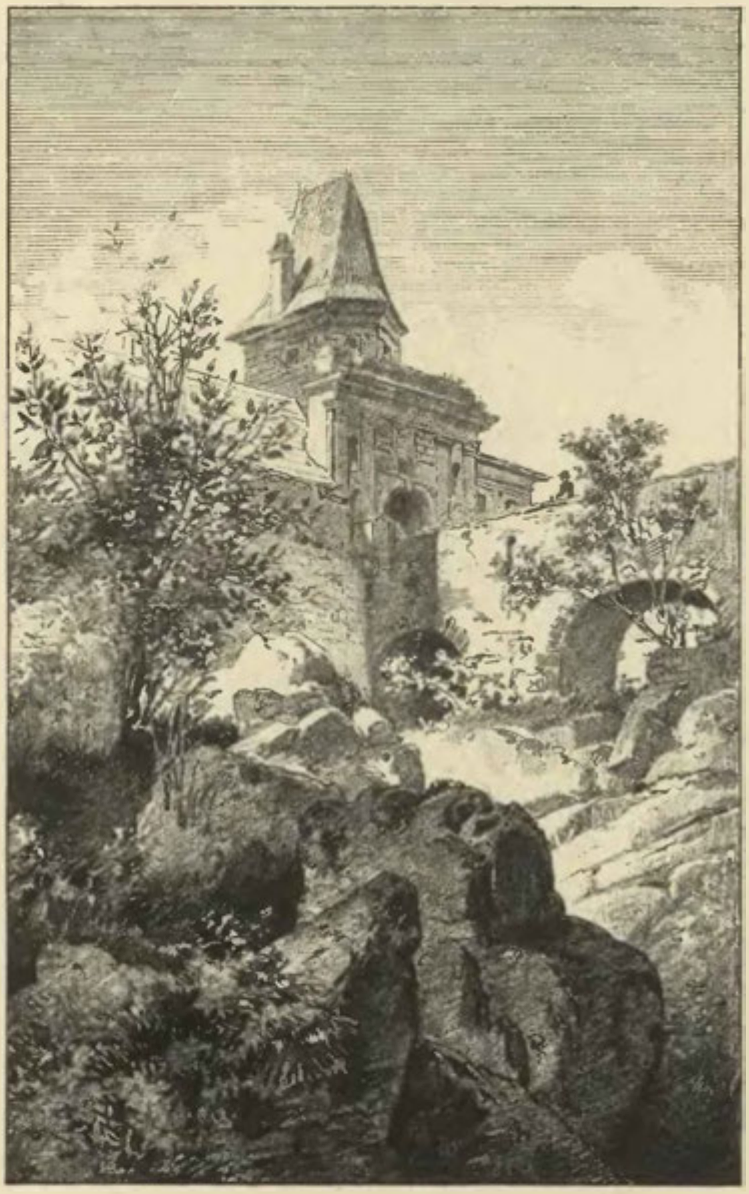
Brána v městě Krumlově.

Teprve roku 1374 stalo se rozdělení bratrské o veškera panství. Oldřichovi, nejmladšímu, dostaly se Nový Hrad s panstvím, Přiběnice hrad s větší částí panství, hrad Choustník s příslušenstvím, Vildštein a panství Žiželické. Ostatek podrželi si Petr a Jan v nedílu, totiž hrad Rožemberk s panstvím, Hažle v Rakousích, zboží Vítkova Hrádku a Frymburka, Krumlov hrad s panstvím, hrady Menštein a Poděhusy s příslušenstvím, Helfemburk hrad, Bukovsko s vesnicemi, hrad Přiběničky s částí panství Přiběnického, Milčínské a Sedlčanské zboží, Zbiroh hrad se zbožím Strašickým, Třeboň. [3]) Panství Krumlovské nebylo tehda veliké; patřily k němu kromě města vsi Třebonín, Chabičovice, Přídolí, Záluží, Nahořany, Rovné,

[1]) Archiv Třeboň. [2]) Borový lib. erect. I. 92. [3]) Vychází tak na jevo z uspořádání urbáře Rožemberského (vyd. Truhlář), kterýž se skládal ze dvou knih, a z knih konfirmačních. Libri erect. II. f. 22 ukazují, že se dělení stalo již před r. 1378. Viz lib. conf. r. 1374. Jak blahodárně rod Rožemberský tehda a později v jižních Čechách působil, o tom hledej v Čas. mus. r. 1843 na str. 417.

Zátes, Osek, Spole, Lověšice, Malčice, Novosedly, Strážný Větší a Menší, Hohenschlag, Ulrichschlag, Lhota Svankova, dvory Drahoslavice a Vlaštovičník, Sloupenec, Zahrádka, Lhotka, Dvůr Kvítkovský. (Pan Jan přikoupil k tomu vsi Machovice a Chvaletice.) Všecka ostatní zboží druhého dílu držel po smrti Petrově († r. 1384) bratr Jan, řídě Krumlov samostatně, tak zejména r. 1386. Když tehda si stěžovali měšťané Krumlovští, že se jim děje křivda úředníky panskými odnímáním pastvin a dědin městských, kázal Jan tu věc služebníkem svým Přibíkem z Vitějovic vyšetřiti a měšťanům škodu nahraditi. Jelikož i Jan († r. 1389) bez dědiců zemřel, dostal se Krumlov jedinému již bratru na živě jsoucímu, Oldřichovi, kterýž jsa však zvyklý obyčejně na Novém Hradě bydleti, již se ani do Krumlova nepřestěhoval. Za těch bratří byli tu purkrabími r. 1371 Setěch z Truskovic, r. 1376—1378 Zachař z Truskovic, r. 1386—1392 Jindřich z Radostovic.[1])

Pan Oldřich, předvídaje smrt svou, r. 1390 dne 16. února pořízení obšírné o svých statcích na Novém Hradě sepsati dal a v příčině zboží Krumlovského takto nařídil: Třeboňskému klášteru odkázal všecky perly a drahé kameny na hradě Krumlově, klášteru Krumlovskému daroval bibli a navrátil knihu de regimine principum. Pamatoval také na ostatní kláštery, každému ze svých přátel něco odkázal a také služebné a chudé poddané obmyslil. Po jeho smrti († roku 1390, 28. září) uvázal se ve veškera zboží Rožemberská *Jindřich*, syn jeho, jenž byl nejprve nejvyšším komorníkem a potom nejv. purkrabí (r. 1400 až 1403) a nevšední vzdělaností vynikal. Nejsa spokojen s vládou krále Václava, postavil se r. 1393 v čelo panstva nespokojeného, a potom co předníčlen jednoty panské vynikal; když pak r. 1394 týž král skrze pány ve dvoře blíž Berouna jat byl, Jindřich jej na hradech Přiběnicích a Krumlově v opatření měv, do Rakous na hrad Vildperk bratří ze Starhemberka dodal.[2]) Bratr králův Jan kníže Zhořelský, stíhaje nepřátele, táhl až k Budějovicům a statky Rožemberské krutě poplenil, dokud nebyl mír učiněn. Ale již roku následujícího vytrhl Jindřich opět do pole proti králi, oblehl král. město Budějovice, kteréž se mu poddalo, dobyl města Vodňan a sbořil král. hrad Kugelwait. Roku 1395 prodal dědiny své v Krníně a Radoticích Hostislavovi, faráři Krumlovskému, a bratru jeho Ondřejovi, purkrabí Helfemburskému. Získav zboží Velešínské a Benešovské o to se staral, aby věčné kaplanství, při kapli tvrze Benešovské založené, odtud vyzdviženo (poněvadž tvrz již spustla) a ke kapli sv. Jiří na hradě Krumlovském přeneseno bylo (r. 1397).[3]) Roku 1401



Budějovská brána na Krumlově.

[1]) Arch. Třeboň. Světecký, lib. erect. V. H. 2; arch. č. II 322; Pangerl, Gold. Urk. 14, 186. [2]) Šíře v Tomk. děj. Pr. III. 386—388. [3]) Notizenblatt 1852, p. 360, 1853, p. 441.

ukončil Jindřich pře své s králem, ale když byl tento opět r. 1402 od bratra svého Zikmunda zajat, choval jej zase v zajetí na Krumlově, kdež se také Zikmund v červenci toho roku zdržoval. Odtud zavezl Zikmund bratra svého do Rakous. [1]) Jindřich maje jako purkrabě hrad Pražský ve své moci, odtud až do r. 1403 mezi předními radami Zikmundovými zůstával, než v letech potomních, nestarav se mnoho o záležitosti zemské, ponejvíce na hradech svých bydlíval. Znamenav na sobě nemoc, roku 1412 pořízení učinil, poručiv syna, dceru i manželku se vším jměním panu Čeňkovi z Vartemberka, přidav mu k pomoci jiné pány dva, totiž Jana z Hradce a Jindřicha z Kravař. Což vše když náležitě opatřil, toho r. dne 28. července na hradě Krumlově zemřel. Za něho byli tu purkrabími od r. 1395—1403 Přibík ze Žimutic, a od r. 1406—1414, 31. prosince Ondráček ze Zásmuk jinak z Vlčetina. [2])

Jak veliké zboží Jindřich synu svému zůstavil, viděti jest nejlépe ze seznamu purkrabí, kteří se po smrti pánově na hradě Krumlově sešli, aby se s poručníky o správu statkův uradili. Zdědilť pan Oldřich v kraji Bechyňském: Krumlov, Rožemberk, Přiběnice, Choustník, Nové Hrady, Menštein, Velešín, Vítkův Hrádek, Hrádek, Ledenice, Tichou, Lutovou, Třeboň a Soběslav; v kraji Prachenském: Helfemburk, Bor, Poděhusy; v Plzeňsku Čéčovice, v Podbrdsku Zbiroh, ve Vltavsku Zrubek a Sedlčany, v Hradecku Hradištko a Žiželice. [3]) Pan Čeněk, byv přítelem učení Husova, mladého pána k tomu přivedl, že si též víru tuto oblíbil a že roku 1417, po Božím těle skrze kaplana svého Jana Biskupce poručil všem kněžím na panství, aby lidem svátosť velebnou pod obojí rozdávali, a kteří by tak učiniti nechtěli, aby v určeném čase fary své s kněžími pod obojí směnili. Podobně k nim mluvil Oldřichův sestřenec, Vilém Lopata z Potšteina, po stole, když se byli všichni faráři k obědu na hrad sešli. Někteří se tomu podvolili, jiní však, nechtíce po vůli býti, o fary své přišli. [4]) Když pán roku 1418 let svých došel, postoupil jemu Čeněk všechna panství a oženil jej se svou strýní Kateřinou. Téhož také roku pan Oldřich mnohé vesnice na panství Krumlovském [5]) od odúmrtí osvobodil, tak že obyvatelé jich o statcích svých volně říditi mohli. Poněvadž tehda nemalé obavy mezi lidem proskakovaly, že by rozdvojení u víře k roztržkám krvavým vésti mohlo, a mnozí se po bezpečných místech ohlíželi, aby tudíž své poklady skrývali, dal Oldřich poklady své na Krumlově, nejtvrdším hradu svém, uschovati, také kláštery ve Zlaté Koruně, Vyšním Brodě, Třeboni, farář Frymburský a páni Hradecký a Landšteinský snesli své poklady na Krumlov, kdež roku 1418 dne 4. března před Čeňkem, Oldřichem, mateří jeho Eliškou z Kravař, Vilémem z Potšteina, Ondřejem pěstounem, Matějem Višní z Větřní purkrabí, a Lipoltem z Kraselova podrobný jich seznam sdělán jest. [6]) Brzo počal Oldřich kolísati u věrnosti ke straně pod obojí. Z ohledů sobeckých vytáhl proti husitským Vodňanům a města jich dobyl (r. 1419), ale přece zase r. 1420 v dubnu s Pražany a jednotou jich v obranný spolek k uchránění svobody náboženské a obecného dobrého národa českého vstoupil. Seznav však brzo, že by nové hnutí kommunistické na Táboře jeho statkům škoditi mohlo, a byv legaty papežskými tuze napomínán, odpřisahl se kalicha a stal se odtud zuřivým nepřítelem Táborův. Současně s tímto obehnal z poručení krále Zikmunda nově založené město Hradiště hory Tábor (v červnu r. 1420), ale utrpěl tuto takovou porážku, že ztratil celé ležení a v něm zboží mnoho na zlatě, stříbře, rouše drahém a válečných potřebách. Porážka ta popudila jej k takové zuřivosti, že hned dal kněží pod obojí na svých panstvích schytati a do věží po hradech svých Přiběnicích, Choustníce, Helfemburce, Krumlově, Rožemberce a Novém Hradě rozsázeti, kdežto dlouhý čas všelijak trápeni a mořeni, až i někteří z nich umořeni jsou.

Brzy potom jali se Táboři odpadlíka trestati. Jak známo, opustil Žižka dne 22. srpna toho roku Prahu, přirazil ještě téhož měsíce do Písku, kdež počali o Oldřicha ukládati. Jakýsi Mareš chtěl vésti Žižku s tovaryšstvem jeho nejprve do Nového Města neb Latránu Krumlovského a tu klášter spálíce, sbořice a panny vyženouce a pušky k zadnímu mostu u Pláště zasadíce, na druhé straně valem ke hradu se hnáti, předhradí zkaziti a potom města dobyti a kostel s domy vypáliti mínili. Odtud táhli Táboři k Vodňanům, kteréž se jako i blízké Prachatice vzdaly. V září pak vytáhli Táboři do Prachenska, sbořili Poděhusy a Vlhlavy a spálili klášter Korunský, z něhož se byli mniši z větší části rozutíkali. Prachatičtí však brzo zapomněli slibů Žižkovi daných, pronásledujíce stranu pod obojí všemožně; proto pospíšil si Žižka potrestat jich i dobyl dne 12. listopadu města jejich a tak krutě obyvatele potrestal, že již od těch dob věrně s ním smýšleli. Z Prachatic ukládalo se znovu o Krumlov. Dva Táboři poslali jistou Annu, osobu lehkomyslnou, do Krumlova, davše jí 6 grošů, aby bydlila na Latráně, a když by Žižka přitrhl ke Krumlovu, aby Latrán zapálila. Ale Oldřich dobře se opatřil, neb dověděv se o prvních úkladech již r. 1420 kázal pilně pozor dávati a osoby podezřelé chytati a útrpným právem vyslýchati. [7]) Pro ztráty ty a ustavičné nebezpečenství vidělo se pánu za dobré s Žižkou a Tábory roku 1420 dne 18. listopadu

---

[1]) Tomk. děje Prahy III. 410. [2]) Světecký, arch. Třeboň; arch. c. k. dvorský; lib. erect. VIII. 15; arch. č. VI. 27; Pangerl, Gold. Urk. 311, 375; Hoh. Urk. 221. [3]) Arch. č. VI. 27. [4]) Staří letop. str. 23. [5]) Přídolí, Lověšice, Spole, Malčice, Osek, Záhořanky (Kaltenbirken), Rovné, Brloh, Novou Ves, Radošovice, Jankov, Čákov a j. [6]) Pangerl, Gold. Urk. 380—404. [7]) Popravčí kniha vyd. Mareš str. 26.—27. a Osvěta r. 1876 str. 155.



Peníze Eggenberské z mince Krumlovské.

v příměří vstoupiti, kteréž s obojí strany trvati mělo až do počátku února r. 1421, také byl od těch dob přijímání pod obojí na panstvích Rožemberských průchod dán.

Roku 1421 odpočívaly sváry mezi Oldřichem a Tábory, byltˇ on sám zvolen na sněmu Čáslavském dne 7. června mezi 20 muži moudrými, stálými a věrnými ke správě a řízení koruny; to však nevadilo Táborům oň ukládati. Umlouvali se s některými, aby Krumlov zapálili, s jinými aby v Krumlově vyzvídali; naposled zapleteni jsou ve zradu i služebníci Oldřichovi; kuchmistr Petr měl pomoci Krumlov zapáliti a potom nějakým ssutkem na hřbitově uteci; kuchař Diti podvolil se Oldřicha jedovatým práškem v cinadru, když by mu dal štiku jísti — jelikož to pán sám jedl, aby jich více neotrávil — se světa sprovoditi, když by však pána nemohl otráviti, měl hrad zapáliti, a sice ty komůrky na pavlači, když by nepřátelé znamení dávajíce mečem blýskali a pokřik učinili, pak se po prostěradlech dolů spustiti a do Prachatic uteci. Říkali Táboři, že z toho hříchu nemají, jestliže peleš pána zákonu božímu se protivícího zapálí. [1]) Vše to se neprovedlo, poněvadž ostražitý pán, v praktikách dobře znalý, také spády svých protivníků prohlédl. Týž se byl zatím zmocnil panství kláštera Korunského, na něž byl nějaký zápis od císaře Zikmunda obdržel; rád by je byl podržel, ale poněvadž císař opravu nad týmž klášterem zeti svému Albrechtovi udělil, musil je r. 1422 knížeti vydati. Nicméně nepřestával ke svému prospěchu pracovati a vymohl na císaři, že mu tento r. 1429 všechny důchody královské na klášteře Korunském v 6000 kop. gr. zastavil. [2]) S Tábory od r. 1425 nebylo válčeno, toliko jim podtají škoděno. Věšeti je, jako prve, zjevně nesměl, ale podtají koho lapil, umořil neb utopil. Oldřich se těch dob více zabýval starostmi o zvětšení svých statkův; r. 1431 získal plat na rychtách Sverazské a Zátoňské, jež byl král Zikmund r. 1421 zastavil Jindřichovi a Buzkovi z Drahova, [3]) aby pak se utvrdil v držení obou rycht, padělal list krále Václava, jímž dědičné kollatorství v obou rychtách jako prý staré nadání Rožemberské pánům odevzdává a budoucí krále zavazuje, aby ty vesnice nezastavovali. [4]) Konečně přece toho dosáhl, že mu císař Zikmund r. 1437 dne 19. října hrad Zvíkov a kláštery Milevský a Korunský však jen do života jeho zapsal. [5])

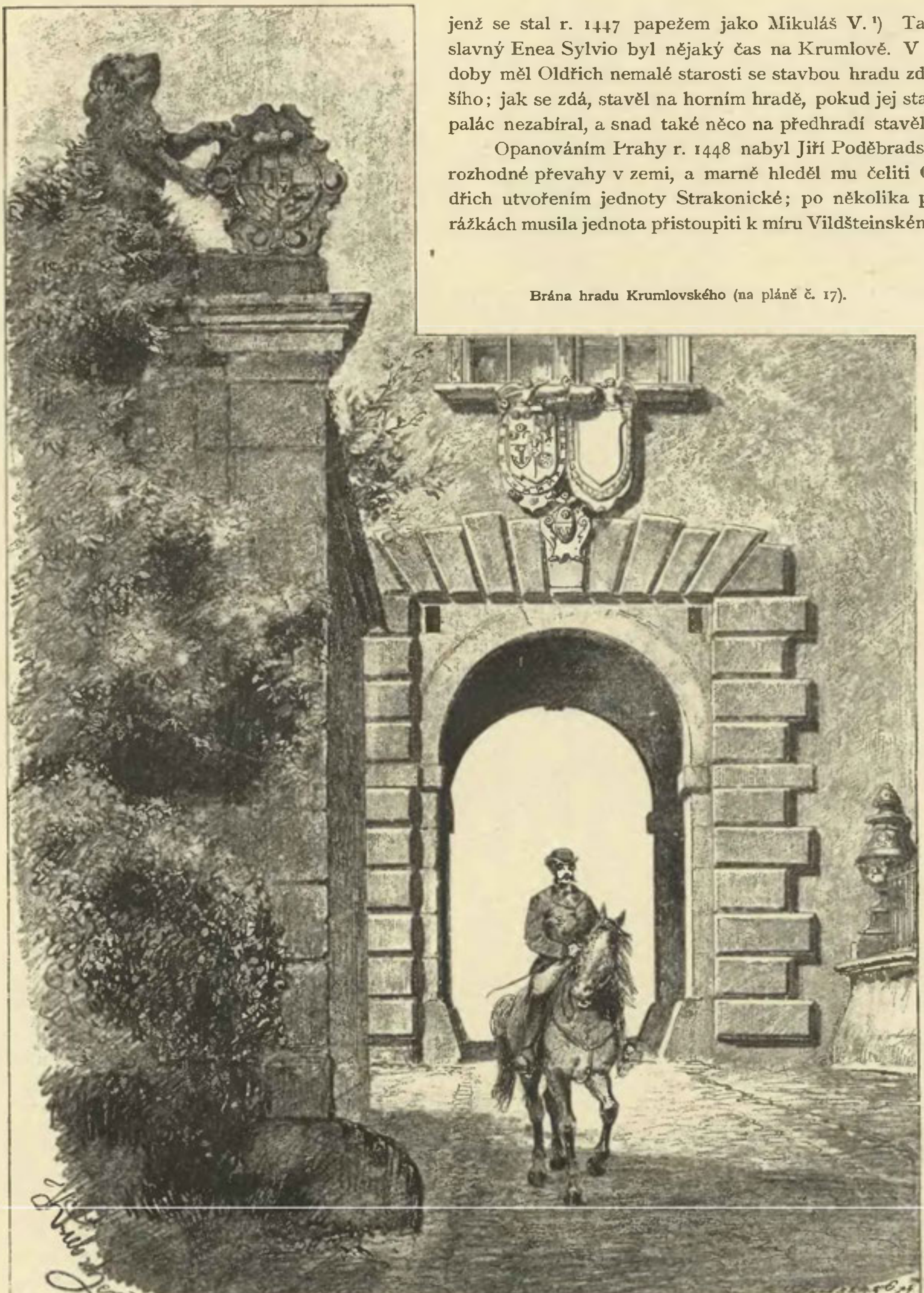
Po porážce Taborův u Lipan Oldřich jako na nohy povstal, a pokusiv se o tvrz Lomnickou, jí k panství Třeboňskému připojil. Po smrti císaře Zikmunda přidržel se věrně strany katolické, jež byla kníže Albrechta za krále zvolila, když pak král Albrecht zemřel, řídilť Oldřich dějiny české až do r. 1448, arci že jen jako pod záclonou a nepřímo, uměv chytrostí neobyčejnou zatáčeti vším, oč se jednalo, k úmyslu svému zvláštnímu. Požívaje u cizinců větší vážnosti a důvěry nežli kterýkoli jiný Čech, ve všech poradách přední dával hlas, a přímluvou u svých přátel i u těch, ku kterým sněm český se obracel, rozhodoval naprosto v každém jednání. Netoliko knížata okolní a zvláště domu Rakouského, nýbrž i koncilia a papežové utíkali se k němu o radu, kdykoliv s Čechy co činiti měli, a dávali tudíž odpovědi od něho navrhované. Jako dovedl Albrechta Bavorského k tomu namluviti, aby koruny české nepřijal, tak potom hleděl překaziti všecky pokusy ku přijetí jiného krále nežli Ladislava, mařil proto sněmy české, aby král nemohl volen býti, a nemohl-li zmařiti, svoloval na sněmích k věcem sebe protimyslnějším, spoléhaje vždy na to, že slib nevyplní. Při jednání tomto pozbýval Oldřich vážnosti a mravní moci čím dále tím více.

Často býval hrad zdejší svědkem rozmanitých jednání. Roku 1445 dne 18. ledna dály se tu mírné námluvy mezi císařem Fridrichem a Táborskými, Píseckými a Vodňanskými, aby tito přestali holdovati v Rakousích a za to peníze přijali. Téhož roku kněz Jan z Karvajal, rodem Španěl, byv vypraven od papeže Eugenia k císaři, aby jednal ku prospěchu papežovu, přišel také do Čech a nějaký čas u Oldřicha na Krumlově se pozdržel. S ním tu byl také Tomáš ze Sarzany, muž postavy malé, ale ducha nemalého

[1]) Poprav. kniha str. 36.—39; Osvěta str. 156. [2]) Pangerl, Gold. Urk. 421. [3]) Březan, listy Rožemberské (arch. Třeboň.). [4]) Original v Krumlově. [5]) Pangerl, Gold. 432.

jenž se stal r. 1447 papežem jako Mikuláš V. [1]) Také slavný Enea Sylvio byl nějaký čas na Krumlově. V ty doby měl Oldřich nemalé starosti se stavbou hradu zdejšího; jak se zdá, stavěl na horním hradě, pokud jej starý palác nezabíral, a snad také něco na předhradí stavěl. [2])

Opanováním Prahy r. 1448 nabyl Jiří Poděbradský rozhodné převahy v zemi, a marně hleděl mu čeliti Oldřich utvořením jednoty Strakonické; po několika porážkách musila jednota přistoupiti k míru Vildšteinskému,



Brána hradu Krumlovského (na plánĕ č. 17).

[1]) Palackého děje str. 124, 125, 142. [2]) V listech archivu Třeboňského toto se nachází: Roku 1447 D. Schretental S. Mar. Magd. Tag píše Oldřich z Eicinku Oldřichovi: „Aber Ihr habt noch gar einen grossen prechen, den Ewch niemant kan wendig machen, dann allain Krumenau werd volpracht mit dem paw, so Ir daselben yeczund pawt.“ A Oldřich odpovídá: „es werd sehr pesser, wann ich nu nicht vil mer zu Crumbnaw zu pawen hab.“ Stavba začala r. 1444, neb toho roku (dne 13. prosince) děkuje Oldřich Anně ze Šaumberka, že k němu poslala mistra Andresa, jemuž rovných v Krumlově není a jehož dobře potřebovati bude (Wagner, Baugeschichte podlé arch. Třeboň.).



Krumlov před 400 lety.



jejž i Oldřich (r. 1450) pečetí svou stvrdil, nabyv přesvědčení, že nelze husitství vyhubiti ani pletichami, ani krutými válkami. Od těch dob pojal nechuť k veřejným věcem vlasti své a počal uhybovati se a nastrkovati synů svých místo sebe. Působení jeho potom bylo již jen trpné; svoloval ke všemu, co se na sjezdech a na sněmích ujednalo, jen když to nebylo „proti poslušenství církve sv. Římské a proti králi Ladislavovi.“ Ještě větší obrat se s ním stal, když přišel na Krumlov mnich Jan Kapistran, člověk sice výmluvný, ale také velice samolibý a kvasu milovný. Od Olomouce, kdež prý odtrhl od husitství nad 3000 osob, konal missie po Moravě, odtud přes Rakousy přibyl r. 1451 dne 15. října na Krumlov, kdež se nějaký čas pozdržev, odtud do Plzně se vypravil; Oldřich jej tam sám vypravil, nechtě rozsevače rozbroje a nenávisti přes přání Jiříka z Poděbrad dlouho u sebe chovati. Ale častá kázaní mnichova o marnosti světa přiměla jej konečně, že toho roku dne 13. listopadu u přítomnosti Kapistranově odevzdal i vládu statků svých nejstaršímu synu Jindřichovi, a podržev sobě jen jedno panství k výživě, odevzdal ostatní všecko synům svým, aby mohl napotom v pokoji bohu sloužiti a pečovati o spasení duše své. Vlastně chtěla strana Římská oslablého starce, kterýž všech svých prostředků již vypotřeboval, odstraniti a jej proti zmáhajícím se kališníkům pánem bujarým nahraditi. Avšak jeho odstoupením stal se veliký obrat v chování rodu Rožemberského; neb Oldřichovi synové, Jindřich a Jan, proti vůli otce svého smířili a spříznili se opět s Jiříkem z Poděbrad, sestřencem a „bratrem svým milým,“ jakž od té doby ve psaních svých jej nazývati obyčej měli. [1]) Kromě zastavování některých platů na panství nalézáme Oldřicha již jen v jednom jednání: r. 1456 dne 29. července udělil se syny svými Jindřichem, Janem a Joštem výsady městu Krumlovu. Po smrti syna svého Jindřicha († r. 1457, 25. března) postoupil vladařství synu svému druhému, Janovi, a byv nějaký čas o samotě na hradě Meidšteině, přestěhoval se přece zase do svých pokojů na Krumlov, kdež r. 1462, 28. dubna zemřel. [2]) Za něho byli purkrabími na Krumlově od r. 1414—1423 dne 25. května Matěj Višně z Větřní, od r. 1422, 26. července až 1425, 7. srpna Buzek z Rovného, od r. 1431 až 1433 Chval ze Chmelného, od r. 1434 Ctibor ze Zásmuk, od r. 1436 Vaněk z Radenína, od r. 1439, 19. června až 1440, 22. bř. Matěj Višně z Větřní, od r. 1440—1446 Jan Rous z Čemin, od r. 1449, 8. prosince až 1459 Zachař z Nemyšle. [3])

[1]) Palacký str. 247, 270, 305, Březan. Jakým způsobem nabyl Oldřich panství Husského a zboží Křemžeckého, utrativ Jana Smila z Křemže, vypravovati se bude v dějinách hradu Husi a též v dějích Křemže. [2]) K tomu srovnej děje Menšteina. [3]) Světecký, arch. Třeboňský a Novohradský; arch. český I. 153, III. 6, 505, 509, 521, VI. 494; Pangerl, Gold. Urk. 381, Hoh. Urk. 260, 263, Notizenblatt 1852 str. 328, Pam. arch. XI. 639.

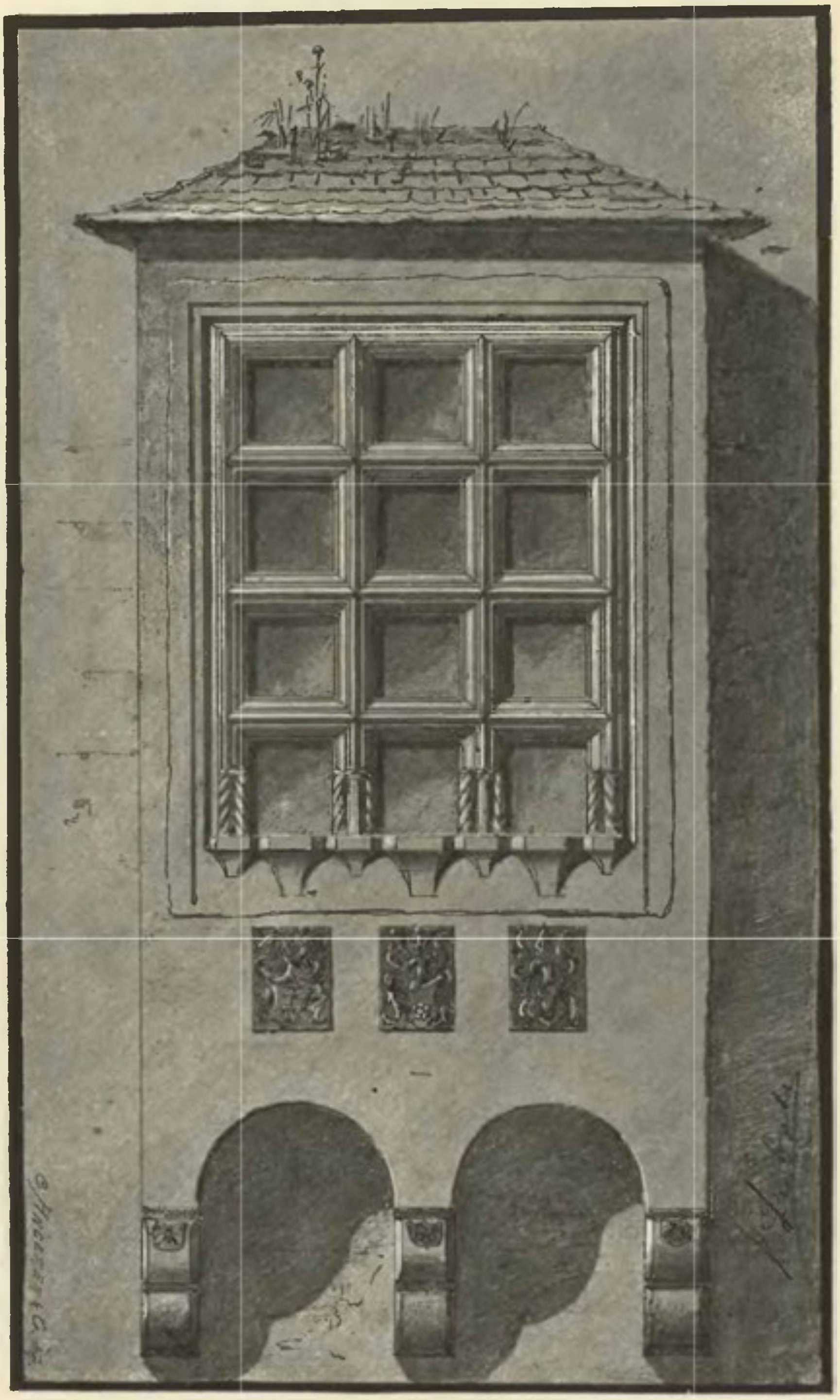
Po otci svém převzal Jan četné jeho statky, sem a tam menšími přikoupenými rozmnožené, a také kláštery Korunský a Milevský, jichž držení však nebylo bezpečné, poněvadž král Ladislav nemálo o to usiloval, aby zase v držení opatů vydány byly. Ale při tom zkusil Jan také dosti starostí. Roku 1457 dne 7. října o poledni, když purkrabě Zachař s čeledí za stolem seděl, zadní most (nyní u Pláště) u hradu vešken se zlámal tím, že se pod těmi sloupy k hradu veliký kus skály nedaleko od zdvihacího mostu počal trhati a dolů se svezl do příkopu, při čemž byl most poražen a tři psi zabiti. Škoda ta byla sice brzo napravena, ale závady v husitských válkách vzniklé nebylo tak snadno napraviti. Za tou příčinou zastavil Jan roku 1459 dne 31. srpna všechna panství svá bratru svému Joštovi, biskupu Vratislavskému, ve 200.000 kopách až do dluhu toho vyvazení. Vedlé té listiny, kteráž ta panství vyznačuje, patřily Janovi hrad a město Krumlov, hrad Rožemberk s městem, Nový Hrad s městem, Choustník hrad a město Soběslav, Třeboň město, Velešín hrad a městečko, Helfemburk hrad s městečkem Bavorovem, Sedlčany městečko, Zvíkov hrad, tvrz sbořená a městečko Lomnice, Přiběnické panství skorem vesměs zastavené, hrad Meidštein (na ten čas v držení otcově), zápisy na klášter Korunský a Milevský.[1])

Přes tyto závady získal Jan roku 1460 právo na Sverazi a Zátoni, jež měl Čeněk z Klinšteina, a král Jiří přenesl toho roku dne 31. března 6000 fl. uh., jež měl Jan na odúmrtích některých knížectví slezských a na fojtství Šestiměstí zapsané, na zboží kláštera Korunského,[2]) tak že tím řečené zboží Janovi pojištěno bylo. Pro mnohé dluhy nucen býval Jan četné vesnice panství svých zastavovati, některé i na vždy prodávati; několik takových vesnic držel také Jan Rous z Čemin, jenž býval před tím purkrabí na Krumlově a nyní předním úředníkem při dvoře Rožemberském. Jak se zdá, byl Rous dosti nerad, když mělo přijíti k vyplacení zastavených vesnic. Jan zase proslýchal, že o něm Rous některé řeči mluvil, jež se ho dotýkaly, zejména že prý není Jan králi věren přese všechny milosti, jež mu král činil. Z těch příčin kázal ho Jan jíti a vězením potrestati, a propustil teprve r. 1462 dne 29. srpna, když se Rous zapsal, že proti Janovi a biskupovi Joštovi nic více podnikati nebude. Následovalo nyní jednání o vyplacení vsí zastavených r. 1463 dne 22. února ve velké síni hradu Krumlovského, ale strany se nemohly shodnouti, zač se má klásti jeden groš. Dne 12. dubna měl Rous na Krumlov zase přijeti, a tu se mělo dále jednati; Jan mu chtěl peníze dáti, jakmile listy a zápisy své předloží, ale opatrný Rous nepřišel, žádaje napřed, aby mu dán byl svobodný glejt. Mezi tím vyjednával s ním Jan skrze Ruprechta z Polheimu a Jiříka Španа; Rous si žádal na místě peněz, aby mu postoupil Jan hradu Menšteina i s purkrabstvím, jakmile by jej ujal od tehdejšího purkrabě, a žadal též, aby mu dána byla jistá louka, kterouž mu Jan dáti nechtěl, nabízeje mu za ni peníze. Tedy žádal Rous, aby jakožto úředník Krumlovský slady, ryby a dříví dostával. Konečně Jan k tomu povolil, dav o tom dne 16. dubna paměť napsati, ale jak se zdá, zase nic nedělal, neb král i nejv. purkrabě potom Janovi domlouvali, aby učinil Rousovi, což jest spravedlivého. Nemoha takto na Rousa nastupovati, jiných vin jeho vyhledával, zejména vypátral, že Rous od Krumlovských dary přijímal, a kázal také po světě vyzvídati, co Rous o něm mluvil. Nyní maje dostatečnou záminku, kázal jej uvrci ve vězení. Napřed seděl Rous ve věži nynější, v dolejší místnosti, odtud však jest dne 11. července 12 vladykami, větším dílem služebníky Janovými, vyručen, ale jen na tu výminku, „aby on Jan Rús vyručený nahoře na té věži na tom ponebí, kdež světnička jest, a svrchu po kranci cimbuří prost bez želež i všelikého vázání chodil a tam obýval, ale dolů s věže na žádného aby nevolal, ani s kým dolů mluvil a odtud s toho ponebí neb s věže ven aby nižádným během, ani kterým obyčejem nevychodil, ani kterak vynikl bez svobodné vůle nahoře psaných pánův a bez jich rozkázání, a to od dání listu tohoto za 4 neděle pořád.“ Ale i po těch 4 nedělích zůstával Rous ve vazbě; teprve dne 9. listopadu vyručili jej jiní rukojmě a slíbili jej pod základem 2000 kop, dá-li se jim 4 neděle před tím věděti, postaviti na Krumlov hrad do veliké světnice. O tom, co se více dálo, nenachází se paměti, ale zdá se, že při tu po dobrém uklidili.[3])

Roku 1462 hostil u sebe Jan arcikníže Albrechta a kníže bavorské Ludvíka, ani jeli k roku Budějovskému.[4]) Toho času Jan králi Jiříkovi věrné a platné služby konal, a také v důležitějších jednáních účastenství míval. Jinak však bylo r. 1465, když za příčinou rozbrojů náboženských počalo nedorozumění mezi králem a některými pány katolickými. V tom přišel také do Čech biskup Jošt, muž ve mnohém ohledu znamenitý, postavy vysoké a hrubé, kostnatý a tlustý pospolu, ale ducha výtečného, vzdělaný přítel nauk a literatury, mysli bystré a rázné, jehož pomlouvali Vratislavané jako přítele kacířů, protože znaje lépe moc těchto nežli oni, a boje se větší ještě záhuby církve, vší mocí bránil novému boji náboženskému. Jsa u veliké vážnosti u pánův českých, stal se tím přece příčinou pozdějšího rozdvojení, volav je k sobě na sjezdy, jednou na Strakonice hrad svůj, jednou na Krumlov a jinde více; do Krumlova volal

[1]) Arch. Třeboň; Březan str. 61. List tento jest přestřižen, z čehož vychází, že Jan sumu tu zaplatil. [2]) Pangerl, Gold. Urk. 501. [3]) Arch. Třeboňský, kdež se také nalézá o věci té naše pomůcka, rukop. monografie p. archiváře Th. Wagnera. [4]) Palacký str. 178.

také papežova legata, biskupa Lavantského, kterýž však odepřel se, ano mu prý i nohou do Čech vkročiti zakázáno bylo. Z jednání těch vznikly politování hodné různice mezi králem a jednotou panskou. V čas se rozpomenul Jan nad svou povinností, a opustiv jednotu, když se byla dala po směru scestném, zase ke králi se přivinul; ukázalo se to poprvé r. 1466, když ke sjezdu jednotou do Roudnice uloženému ani nešel, an král se k nápravě všech stížností pánů podával; jednotníci horlili potom na Jana velice co zrádce, a Karvajal, když došla ho pověsť ta, pamatoval se, že již otec Janův, Oldřich, nikdy prý nedával byl o tomto synu dobré naděje. Když potom ve válce mezi králem a jednotou vzniklou Jan poddané neposlušné trestati pomáhal, trpěl od pánů veliká protivenství, ani do panství jeho vpády činili a poddaným škodili. Jen na veliké domlouvání a naléhání legata papežského odtrhl r. 1467 od Hradce, jejž s vojskem královým obléhal, učiniv s jednotou příměří, ale od krále přece neodstoupiv cestu do Prahy před sebe vzal. Mezi tím, když v Praze u krále byl a v tom příměří, první jednotník Zdeněk ze Šternberka, zjednav si zradou Nový Hrad a v úmyslu maje týmž během i Krumlov opanovati, vyslal tam jednoho vyzvědače; ten však byv v tom zrádcovském jednání seznán, ihned vsazen jest a odpraven. Pozdějšími nehodami, které věrní královi v jižních Čechách jmenovitě r. 1468 utrpěli, uveden jsa Jan do rozpakův, počal klesati u věrnosti a zase mysliti na spojení se s katolíky, k čemuž dohnán jest konečně klatbami papežskými. Dne 31. srpna vešel s králem uherským Matyášem ve smlouvu a podnikl jej za pána svého, zavázav se králi Jiřímu opověděti. Byv však dříve od katolické strany huben, nyní od královských také velikou záhubu trpěl; Netolice opanoval posavadní služebník. potom účinlivý nepřítel rodu Rožemberského, Jindřich Roubík z Hlavatec, a panství Přiběnické, Sedlčanské a Milčínské od královských nanejvýše popleněno.



Arkéř na zadním dvoře na Krumlově. (Na pláně č. 47.)

Když byl Zdeněk ze Šternberka r. 1469 hradu Rožemberka dobyl, jatého tu Jana z Lobkovic s několika služebníky a se synem Děpoltem na Krumlov dovésti dal, kdež, jakž na pána náleží, opatřen.

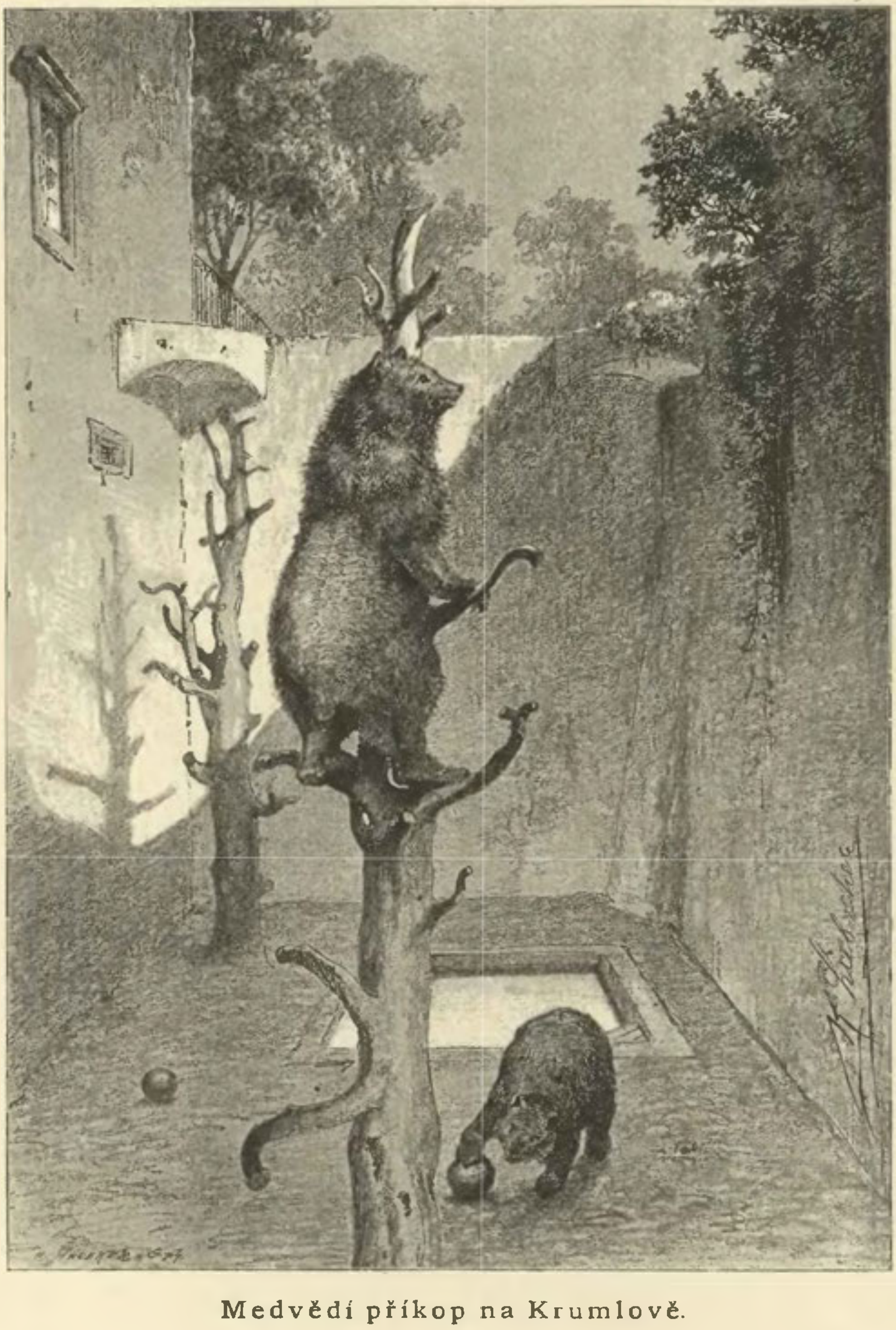
V tom zajetí život dokonav v kostele sv. Víta pochován, syn pak r. 1473 na závázek a smlouvu propuštěn. Již r. 1467 dne 10. srpna byl Jan zřídil jisté poručníky, kdyby před časem zemřel, poněvadž se však mezi nimi někteří páni královy strany nacházeli, nyní po odstoupení svém od krále na to pořízení se ani neohlížel a učinil r. 1472 nové pořízení, jímž odkázal choti své Anně kněžně Hlohovské na čas života jejího hrad Helfemburk, Krumlov pak, Třeboň, Nový Hrad a Rožemberk poručil pánům z Walsee a ze Šaumberka.[1]) Téhož pak roku litovav velice odstoupení svého od krále jako i rozdvojení království, umřel na Krumlově dne 8. listopadu. Za něho tu byli purkrabími od r. 1459 až 1466 Jan z Petrovic, od r. 1461 Zdeněk z Lukonos, r. 1467 Jiřík Višně z Větřní, r. 1469, 18. září Přibík Had z Paběnic, a r. 1469, 14. listopadu až 1478 Kunrat z Petrovic.[2])

Nejstarší syn Janův, *Jindřich*, ujal se nyní zprávy domu, poněvadž otec poručníků pánů českých nenařídil; pročež zření své k některým pánům měl, z nichž byl první slavný toho času Bohuslav ze Švamberka. Tento se ihned ve vrchní správu statkův uvázal a je až do let mladých pánů spravedlivě opatroval. Již r. 1475 Jindřich, jsa v nedostatku zdraví a rozumu postaven, bratru svému *Vokovi* smlouvou vladařství postoupil, avšak při tom pan Bohuslav přece vrchním poručníkem zůstával, zavázav se, že bude za 6 let dům Rožemberský spravovati. Mravný a přísný tento pán, jehož byl učinil Matyáš Uherský „náměstkem“ svým v Čechách, nečinil se tak povolným, jak si Matyáš přál, zejména mu nechtěl některého z hradů svých postoupiti, aby odtud zemi českou hubiti mohl. Aby zbavil se nepohodlného služebníka, vypravil Matyáš do Čech mladého pána Jaroslava z Boskovic s drahným počtem vojska, jenž přiloudiv Bohuslava do Budějovic, jej tu jal a odtud do Hradce Jindřichova vezl. Času maje Bohuslav poskrovnu, rychle poslal pro Kunrata z Petrovic, purkrabě Krumlovského, a jemu dvě napomenutí dal, jimiž se všichni purkrabí říditi měli: aby na hrady Rožemberské lidí nepouštěli, leč byli koho dobře mocni, a aby z nich žádné války nepočínali. Skutek nad Bohuslavem spáchaný dotkl se nejvíce syna jeho Hynka, muže rázného, jenž se uvázal ve vladařství rodu Rožemberského, i dav se hned do vyjednávání s králem Vladislavem, učinil s ním dne 27. února r. 1478 konečný pokoj. Nedlouho potom Vok sám vladařství ujav, o vyvadění starých dluhů nemálo pečoval, a tak jako jeho otec mnohé vesnice zastavoval. Roku 1480—1481 zastavil vsi Mahouš a Žabovřesky Petrovi Kořenskému z Terešova; r. 1483 obdržel od krále vsi Ločedice, Spolí a Čenice, jež byly po Přibíkovi z Paběnic na krále spadly, r. 1483 dokonal rybník nový u Dehtář, jejž před tím Bohuslav byl vyměřil a dělati počal, r. 1485 daroval Krumlovským odměnou za jich věrnosť rybník Zahrádecký a dovolil jim, aby si ještě jiný rybník na gruntech Zahrádeckých a Přídolských založiti mohli, r. 1488—1493 odprodal od panství ves Litochov, a což nejvíce vážilo, r. 1488 dne 11. října obdržel od krále Vladislava milosť, aby ze zboží Korunského do své a bratří svých živnosti s placován nebyl.[3]) V příčině zboží tohoto obdržel s bratřími svými r. 1493 dne 6. ledna jinou ještě milosť, totiž vše vrchní právo královské na témž klášteře. Za to arci navrátili



Most na Plášti.

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Světecky, arch. Třeb., Kovohr., musejní, Březan ve své makulatuře, arch. č. I. 234, 236, VI. 90. [3]) Pangerl, Gold. Urk. 542.



Medvědí příkop na Krumlově.

opatu všechny vsi, které posud od kláštera v zástavě drželi, tak že žádných užitků nepodrželi, než jen vrchní panství a platy královské, ale obdrželi zase právo na lesích klášterských loviti, honiti a bíti všelijakou zvěř a les ke stavení i k pálení na hradě Krumlově sekati. [1]) Roku tohoto Vok za příčinou nedostatku zdraví svého vladařství bratru svému *Petrovi* postoupil a potom na Třeboni, již si vymínil, přebýval. Za něho úřadovali na hradě roku 1479—1483, 30. září Vilém z Doudleb, purkrabě, roku 1483, 30. července Zikmund Válecký z Mírova, hejtman, roku 1481—1492 Petr z Dobrohoště, r. 1486 Ondřej z Heidelfeimu, r. 1490 a 1493 Karel z Mladějovic. [2])

Petr nastoupiv vladařství, učinil purkrabí Karla z Mladějovic, jemuž vedlé úmluvy roku 1493 dne 19. prosince učiněné práva a povinnosti vyměřil. Purkrabě, jenž byl na hradě sám druhý jízdný, měl 11 holomků branných, 6 hlásných, 2 vrátné, kterým také stravu dával, kromě toho měl na stravě Kunrata (z Petrovic?) s pacholkem, kněze písaře Slepičku, Kubu fišmaistra, Matěje fišmaistra, jich obou pacholka, Matěje starého lovčího a Havla kárníka. K jich vydržování dostával 350 kop míš. rozdílně, 200 čebrů žita, 400 č. ovsa, 20 č. pšenice, 9 č. máku bez půl čtvrtně, 10 kop slepic, 26 kop vajec, sýry úroční, 8 č. ryb, tůnu herynkův, 30 vozů sena. Ve svém držení měl dvůr Kvítkův (Favoritenhof), louky od chobotu rybníka až do Dobrkova, pastviště, roboty Latránské, Kladenské, Dobrkovské, Přelštické a Záhorkovské, haltéře všechny krom kamenného, potoka kus, 4 rybáky na Vltavě; lesu ke dvoru i k zámku směl si posekati, co k palivu třeba bylo, a na každý rok tré zvířat zastřeliti. Když chtěl pán úřad jiným zaměniti, dal rok napřed věděti. [3]) Spolu s bratřími svými udělil Petr r. 1494 v pátek na den sv. Valentina městu Krumlovu královské městské



Partie z Krumlova.

právo se všemi svobodami, jak ho města královská v Čechách užívala. [4]) Předloživ králi mnohé své i rodu potřeby a nedostatky, obdržel roku 1495 dne 29. dubna povolení, aby držel na jisté výminky všechna zboží kláštera Korunského do své živnosti a roku 1509 dne 30. listopadu k dědičnému držení vsi Kladné, Křenové Německé a České, Dobrkov a Lazec, [5]) jež připojil k panství Krumlovskému.

Petr byl opět prvním, který od dob Oldřichových některé stavby na hradě zdejším podnikl. Dne 14. srpna r. 1497 projednal s Georinem Bischolfem z Vyzentalu, aby udělal 1600 loket mramorového kamene, s polovice bílého, s polovice červeného; do sv. Jiří roku 1498 měla býti práce tato dodělána. Kamenem tímto dal Petr palác na hradě dlážditi a bezpochyby také v ten čas i strop opravil a znovu ozdobil. Také kázal zeď nebezpečnou a roztrženou na mnoha místech v horním hradě k městu nad řekou

[1]) Tamže 548. [2]) Světecký, arch. Třeb., Novohrad., musejní, kopiář Pernšteinský 55, 56. [3]) Arch. Třeboň. Čebr (Zuber) stč. na místě slova čber. [4]) DZ. 130, A. 5—8. [5]) Pangerl, Gold. Urk. 556, 566, 573.

od rohu až k věži staré rozebrati a jinou novou, pevnou z gruntu nahoru hnáti i druhou zeď naproti (do zadního dvora) vystavěti. K jeho prosbě poslal mu Vilém, falckrabě na Rýně, stavitele svého Oldřicha Pesnicera, jenž dílo řečené r. 1513 dokonal. Poněvadž i pokoje některé opravil, dal stavení znakem svým a manželky své ozdobiti.[1]) Náklady ty mohl Petr snadno dělati, neb za něho hory Krumlovské bohatě šly a dosti zlata a stříbra vynášely. Pán jsa věcí těch milovný, vymohl si r. 1515 na králi dovolení, aby mohl také na gruntech kláštera Drkolenského dolovati.

Za příčinou častých zaměstnání ve věcech zemských nebydlel Petr ustavičně na hradě Krumlovském. Neb vynikaje duchem nad jiné, byl nejen hlavou šlechty tehdejší, ale i v nepřítomnosti královĕ hejtmanem zemským, a když i úřad ten později nepodržel, jsa přece jedním ze správců zemských nepřestával působiti rozhodně na osudy království; bohužel, že se mnoho spřátelil se Zdeňkem Lvem z Rožmitála, jenž si hleděl více prospěchu svého než zemského. Přátelství se Zdeňkem i s jinými pány, s ním spolčenými, zavedlo Petra k tomu, že by byl málem vlastní svůj rod podkopal. Poslouchal také pilně rady Václava z Rovného, kterýž vše své jmění klášterům rozdal. Jeho návodem bezpochyby Petr zápisy královské na klášterství Korunské postřihal a takto zničil, „z nepaměti,“ jak se dí později.[2]) R. 1519, žádav si Petr odpočinutí, chtěl Jana mistra Strakonického, strýce svého, jehož více než jiné miloval, jiným jeho bratřím (synům Vokovým) představiti. Když však oni proto, že k zákonu oddal se, nikoli ho za vladaře přijíti nechtěli, navedl je Petr ke smlouvě, aby se s ním o všechno jmění rodinné rozdělili. Dav jim panství Třeboňské, Choustnické a Přiběnické, tedy všechny statky východní, sám si ponechal všechna panství západní, a sám potom po své stránce řídil, jak se mu líbilo. Smlouva ta došla stvrzení královského i vkladu ve dsky zemské. Pan Petr tedy posledním svým pořízením (r. 1521, 10. června), k němuž si byl dal od pana Lva sepsati formulář, nařídil tak, že po jeho smrti měl *Jan* mistr Strakonický zápisné zboží klášterů Zlaté Koruny, Ostrova a Strahova vrátiti a postoupiti hned těmto klášterům zase, ostatní pak panství všecka držeti do své živnosti; po smrti Janově měly se dostati Krumlov hrad a města Prachatice, Záblatí a Husinec s příslušenstvím Zdeňkovi Lvovi z Rožmitála a ostatní panství jiným zase osobám. To byl takořka ortel smrti pro moc a slávu rodu Rožemberského, jehož vladař požíval přednosti přede všemi úředníky a soudc zemskými. Když tedy Petr r. 1523 dne 9. října zemřel, a od strýcův pohřeb mu v klášteře Vyšňobrodském vykonán, strýcové ti, totiž *Jošt*, *Petr* a *Jindřich*, seznavše pořízení jim posud neznámé, ihned tomu odpor učinili a další té věci průvody a dokonání odevzdali nejmladšímu, ale nejvtipnějšímu bratru Jindřichovi, jehož byli ještě za živobytí Petrova vladařem učinili.

První krok, který Jindřich v té věci před se vzal, byl, že si na králi Ludvíkovi vše právo odúmrtní po n. Petrovi vyprosil a r. 1523 dne 1. listopadu obdržel; ale nic mu to neprospělo, dokud Jan Krumlova a jiných zboží v držení byl, i nepřestával toho při králi vyhledávati, aby jemu veškeré dědictví Petrovo postoupeno bylo, dokládaje se tu starodávného způsobu při rodu svém, jako i podvrženého listu z r. 1360, jejž arci byl král Vladislav r. 1493 stvrdil a tak v právní platnost uvedl. Od krále Ludvíka přišel r. 1524 dne 22. června Janovi rozkaz, „aby toho všeho statku, ve který se jest uvázal po n. Petrovi, Jindřichovi postoupil, jakž zřízení o domu a rodu pánů z Rožemberka ukazuje.“ Zpráva o tom také dne 23. června Jindřichovi z kanceláře královské dána.[3]) Jakým způsobem Jindřich přece Krumlov ve svou moc dostal, o tom se nám zachovaly dvě zprávy. Březan vypravuje jen zkrátka, že Jindřich, smířiv se s Janem, z Třeboně na Krumlov dne 30. září roku 1524 se přestěhoval.[4]) Lépe nám to povídá druhá zpráva, jíž Březan neznal, totiž svědomí starého služebníka rodu, již od dob děda Jindřichova, Václava z Rovného z r. 1527. Jindřich pozval totiž Jana, aby k němu do Třeboně přijel, aby tu spolu veseli pobyli; když pak Jan, tak učiniv, večír ke spaní ulehl, tu prý Jindřich a Petr do sklepa, kde spal, přišedše, mocnou rukou a násilně naň sáhli a jej ukrutně dusíce k tomu přinutili, že jest jim hradu Krumlova s jinými hrady, penězi a klénoty postoupiti musil. Jsa Jindřich již Krumlova mocen, přilákal k sobě Václava z Rovného a jej po tři čtvrti léta ve vězení na Krumlově držel.[5]) K tomuto skutku násilnému přidružil se brzo jiný. Dne 16. února roku 1526 přišli tři poslové od úřadu nejv. purkrabství na žádosť Kryštofa ze Švamberka, jenž měl Nový Hrad děditi, na Nový Hrad, nesouce sebou listy obranné od purkrabství a úřadu desk zemských, i nemohše se tu doptati, komu hrad poručen, odebrali se na Krumlov, avšak tu bez okolků uvrženi do věže. Teprv nazejtří, 18. února, dal je odtud Jindřich vytáhnouti opět a promluvil k nim takto: „Vy víte dobře, že já pana Lva za purkrabího nemám a míti nechci, a pokudž jest on purkrabím, nic s ním ani s panem Švamberkem nemám činiti. Povězte pánům svým, že já se právu neprotivím, ale nepřátelům svým se brániti smím a chci, a jich ve své držení nepustím.“ Vzav od nich psaní obranná i s pečetí zemskou sv. Václava rozkrájel a rozdrobil je na kusy a kázal jim je snísti; zpouzejícím se

[1]) Arch. Krumlov., Březan. Rožemberská kronika strana 236. (rukopis musea). [2]) Pangerl, G. U. 596. [3]) Archiv Třeboňský [4]) Krátký výtah str. 81. [5]) Arch. kapitulní.

Vývod Vítkovcův Krumlovských a Rožemberských.

Vítek z Prčic 1169 † 1194

Vítek starší 1194—1236

Vítek mladší z Prčic 1194—1236

Záviše z Nechanic 1216—1257

Vítek z Příběnic 1243—1255

Vok z Rožemberka 1218 † 1262 ψ Hedvika ze Šaumburka † 1315, 13, Febr.

? Anežka ψ Bavor ze Strakonic?

Budivoj z Krumlova, ze Skalice, ze Sepekova 1220—1272 ψ Perchta

Vítek z Krumlova, Sepekova, Načerace 1220—1277 ψ Sibyla

Jindřich z Přiběnic a z Rožemberka 1262 † 1310 ψ Eliška z Dobrušky † 1307

Vítek z Rožemberka 1262 † 1277, 22. Sept.

Jindřich 1272—1291 ψ Ofka

Vok z Krumlova, Strunk. Frydl. 1272 † 1302

Záviše 1269 † 1290, 24. Aug. ψ 1. . . . . 2. Kunhuta králová 3. Jitka Uherská

Vítek 1272—1291

Vok 1272—1291

Budivoj 1291

Henslin 1291

dcera ψ Hroznata z Úžic

dcera ψ Jetřich Špaeman

Petr † 1347 ψ 1. Královna Viola 2. Kateřina z Vartemberka

Johanka † 1317, 3. Febr. ψ Jan z Michalovic

Markéta † 1357, 15. Jun. ψ Bavor ze Strakonic

Anéžka ψ N. z Lipého

dcera ψ Jan z Kravař

dcera ψ z Velešína

---

dcera ψ Jindřich Krušina z Lichtemburka

Jan † 1296?

syn

Jindřich † 1346, 26. Aug.

Petr † 1384, 16. Jan.

Jošt † 1369, 24. Jun. ψ Anežka z Wallsee † 1402, 17. Maj.

Oldřich † 1390, 28. Sept. ψ Eliška z Vartemberka † 1387, 13. Mart.

Jan † 1389, 1. Sept. ψ Eliška z Halsu

Kateřina ψ Jiří ze Šternberka

Anna ψ Jindřich z Lipého

Mecela † 13.0, 3. Octb. ψ Jan z Leuchtenberka

dcera ψ Boček z Kunštátu

dcera ψ Heřman z Potšteina

Jindřich † 1412, 28. Jul. ψ 1. Barbora ze Šaumburka † 1398, 5. Mart. 2. Eliška z Kravař † 1444, 25. Jun.

Anna 1409 ψ [illegible] hr. z Montfortu

Anéžka 1408 ψ Reinprecht z Wallsee

Petr † 1406, 7. Decb.

Lidmila

Oldřich * 1403, 13. Jan. † 1462, 28. April. ψ Kateřina z Vartemberka † 1436, 3. Maj.

Kateřina * 1405 ψ Reinprecht mladší z Wallsee

Jindřich † 1457, 25. Mart. ψ Anéžka hr. ze Šaumburka

Jošt (biskup) † 1467, 12. Decb.

Jan † 1472, 8. Novb. ψ Anna kněžna Hlohovská † 1483, 17. Decb.

Anéžka † 1488, 25. Jul.

Lidmila ψ Bohuslav ze Švamberka

Perchta † 1476, 2. Maj. ψ Hanuš z Lichtenšteina

Jindřich * 1456, 25. Jun. † 1489, 21. Maj.

Vok * 1459, 18. Jul. † 1505, 1. Sept. ψ Markéta z Gutšteina † c. 1524

Petr * 1462, 17. Jan. † 1523, 9. Octb. ψ Eliška z Kravař † 1500, 1. Maj.

Oldřich * 1471 † 1513, 4. Nov.

Kateřina * 1457, 17. Aug. † 1521 ψ Petr Holický ze Šternberka

Barbora * 1460 ψ Jan z Bibršteina

Markéta * 1460

Hedvika * 1464 † 1520 ψ 1. Volf z Grafenecku 2. Dobeš z Boskovic 3. Řehoř ze Starhemberka

Eliška * 1465 ψ Jindřich z Hardeka

Johanka * 1467 † 1482, 24. Sept.

Jindřich * 1487 † 1494

Jan * 1484 † 1532, 29. Febr. mistr Strakon.

Jošt † 1539, 15. Octb. ψ 1. Vendelína ze Starhemberka † 1530 2. Anna z Rogendorfa † 1462, 5. Sept.

Petr Kulhavý * 1489, 17. Decb. † 1545, 5. Novb.

Jindřich * 1496 † 1526, 18. Aug. ψ 1. Mandaléna ze Šternberka † 1521 2. Anna ze Hradce

Zikuna

Anna * 1530 ψ Jáchym ze Hradce

Ferdinand Vok † 1531

Eliška * 1533 † 1576, 5. Febr. ψ Jindřich ze Švamberka † 1574

Oldřich † 1535

Vilém * 1535 † 1592, 31. Aug. ψ 1. Kateřina kn. Brunšvická † 1559, 10. Maj. 2. Žofie mar. Braniborská † 1564, 27. Jun. 3. Anna Marie mar. Badenská † 1580 4. Polyxena z Pernšteina † 1642

Bohunka * 1536 † 1557, 16. Novb. ψ Jan ml. z Lobkovic

Eva * 1537 † 1591 ψ 1. Mik. Zrinský † 1566 2. Pavel hrabě Gassoldo

Petr Vok * 1539, 1. Octb. † 1611, 6. Nvb. ψ Kateřina z Ludanic † 1601, 22. Jun.

hrozil palicí a dal přinésti dobrého vína, by zapíjejíce snáze jísti mohli. Konečně doložil: „děkujte pánu bohu a jednomu svému příteli, že nejste trestáni přísněji, ale kdokoli přijede od desk, budu se uměti k němu jinak zachovati, nežli k Vám, a když přijde sám Chrt (ze Rtína, purkrabě hradu Pražského), na toho pustíme věžníky, neb na chrta nesluší nežli věžníci. Nuže, tovaryši, okuste práva dvorského!“ I poručil, aby každým zvrhli na kůži šestkrát; což když se stalo, propuštěni jsou přes Plášť ze zámku a na odcházející štváni jsou ohaři. Rozprávěli služebníci jeho, kdyby paní poslův nevyprosila, že je chtěl dáti stínati. To byl pověstný onen zjev, kterémuž někteří prý ze soudců zemských se smáli, jiní za odboj proti právu jej pokládali, obecný pak lid po mnohá léta obdivoval se jako skutku bujaré smělosti. Nenalézáme, že by jím v běhu věcí jaká rozhodná proměna se byla stala, ba spíše činěny pokusy, aby byl Jindřich se Lvem usmířen (r. 1526), ale v té věci ničeho nedocíleno, poněvadž se všecky pokusy o smíření zmařily. (Široce o tom v listech Zdeňkových v arch. Třeboň.) Zatím Jindřich poslav za králem Ludvíkem do Uher 600 drábův a 200 jízdných, aby s Turky válčili, sám se také osobně na cestu do Uher vypravil, ale došed jen Světlé, tu se roznemohl a dne 18. srpna roku 1526 zemřel.

Nyní se stal vladařem Jan již řečený, jenž „pomoh prve nevoli tropiti za starého pána, držev s ním a panem Lvem i jinými odporníky domu,“ nyní s velikou těžkostí vyvazovati jich pomáhal a při tom mnohou kopu nápadníkům náhrady platiti musil. Nabyv opět statků Zlatokorunských (r. 1528) od Adama z Hradce, jemuž je byl král Ludvík r. 1524 zastavil, spojil takto opět všecky bývalé statky a obnovil nedílnosť všeho panství tak, aby nejstarší, jsa vladařem, všechny statky rodinné spravoval. O něm ještě toho dotknouti slušno, že se přičinil o zvolení arciknížete Ferdinanda na krále českého a že byl přes zákon svůj k nekatolíkům shovívavým. Zemřel r. 1532 dne 28. února. Za posledních pánů byli úředníky hradskými r. 1496 Jindřich Sudlice z Jivovice, hejtman, r. 1501, 1507—1522 Volgang Hohenfurtar jinak z Vyššího Brodu, purkrabě, r. 1506 Jiří Ciništpán z Heršláku, purkrabí, r. 1513 Ladislav Želízko z Tourového, purkrabí, r. 1517—1523 Jindřich Hrušovský z Olšan, r. 1520—1521 Jiřík z Doudleb, purkrabí, r. 1526—1531 Petr z Doudleb, purkrabí, r. 1532 Vácslav Chřepický z Modliškovic.[1])

Po smrti Janově bratr jeho *Jošt* správu domu k sobě přijav, ji se vší bedlivostí rozvážlivě vedl. Také jsa v závadách postaven, r. 1535 platy v Mahouši, Dehtářích, Radošovicích, České Plané a Homoli Petrovi Zálezkému z Prostého zastavil. Také pracuje o ozdobení zámku roku 1533 bílý kámen dlážděcí v Němcích kupoval. Panství za něho rozšířeno rychtářstvím Sverazským, dosud jen zápisným, jehož dostal Jošt dědičně od kláštera Strahovského, zavázav se za ně témuž klášteru 75 kop ročně vydávati dotud, dokud by jim statku v 10 mílích okolo Prahy stejné ceny neopatřil.[2]) Roku 1539 v těžký neduh nějakého poranění upad a drahný čas v kázni té boží ležev, běh života svého dne 15. října dokonal. Jiřík Záhorka ze Záhoří roku 1533—1534, Jindřich r. 1537 a Petr r. 1538 Sudkové z Dluhé byli toho času purkrabími na Krumlově.

Joštův bratr *Petr*, řeč. *Kulhavý*, stav se vladařem a dvoru svého uskrovniv, mnohé závady vypravil a tak jmění rodu k dobrému sirotkův Joštových, jediných to již mužských potomků rodu Rožemberského, spravoval. Byla toho také veliká potřeba, poněvadž se osobám, jimž n. Petr statky odkázal, veliká náhrada na penězích platila. „Neb jakž to hrozné zvíře Lev na nás mnoho zařval a vyhnal nám z truhel a z pytlů peníze, tak a jiné velmi těžko jest, a vím, že je lidé míti musejí,“ píše Petrovi r. 1543 pan Jindřich ze Švamberka.[3]) Vdově po Joštovi, Anně z Rogendorfa, učinil slušné opatření, jak ještě za života Joštova (r. 1539 dne 29. července) umluveno bylo. Anna užívala ve věně svém (8750 kop) panství Rožemberské kromě lesův a měla byt na Krumlově ve fraucimoru a v týchž pokojích, ve kterých jest s panem Joštem byla (pokoje ty byly nad starým fraucimorem v nově sdělány), užívala také zahrádky, která byla za Pláštěm nejbližší, a do ní s dítkami procházku mívala. K tomu ji i s dítkami a čeládkou stravou a potřebami pan Petr opatřoval a nad to ročně 400 kop vydával.[4]) Když léta 1541 dsky zemské shořely, mínil si Petr všechna svá zboží v obnovené dsky vložiti, ale k tomu nepřišlo. Zachované nám posud seznamy těch zboží tento objem panství Krumlovského ukazují: Krumlov zámek a dvůr Kvítkovský k zámku příslušný, město, Latrán předměstí s podacím, v rychtářství prvním: ves Újezd s podacím, Rančice, dvůr Kosovec, dvůr Maškovec, mlýn pod ním a zámek sbořený Maškovec; v rychtářství Třísovském: ves Vrabče, Valenta dvořák ve Vrabecku, Linhart dvořák pod Meidšteinem, mlýny Pěnického, Vaňka Mikole, Sigm. Malcocha, Šimků, Moučků, Ondrů Hrbků, vsi Holubov, Loučej, Smřičí, Lípí, Kroclov, Krasletín, Třísov, Slaveč, Záhořice, Bohuškovice; ve třetím rychtářství: ves Čákov s podacím, Dehtáře, Jankov, Kaliště; ve čtvrtém rychtářství: Brloh s podacím, Červený mlýn, Šavlů a Ciplů mlýny, Nová Ves,

---

[1]) Světecký, archiv Třeboňský, Novohrad., musejní, Rožemberská kron. v mus. (sign. II. G 33) str. 267, 283, 286, 336, 346, 362. [2]) Vklad ve dsky učiněn r. 1540 (DZ. 6, K 10—11). [3]) Arch. Třeboň. [4]) Arch. Třeboň. Závazek ten trval jen do r. 1542. (Viz Březanův krátký výtah str. 79—80.)



Krumlov s Menšteina.

Rabšteina

Rojšiny, ves Novosedly sama o sobě, rychtářství a Maidštein zámek sbořený; v šestém rychtářství: Třebonín Větší a Menší, Chlumec, Čertyně, Radostice, Opalice, Záluží a mlýn Mitasovský; v jiném rychtářství: městečko Přídolí, vsi Osek, Rovný, Lověšice, Machovice, Malčice, Zahrádka, Lhota Fišlova, Spoly; v rychtě Rovenské: vsi Rovně, Strádov a Osov, každá ves sama o sobě: Plastovice, Pašice, Olšovice, Vavice, Žabovřesky, Radošovice, Planá Česká, Střítež, Bárta dvořák v Brusníři a Pabian dvořák z Bolu; v deváté rychtě: Strážný Větší a Menší, Svankov, Klení, Černíkov, Světlík; v desáté rychtě (někdy Zlatokorunské a neznámým způsobem ve statek zpupný uvedené): vsi Zalnava s podacím, Parkfried, Šumberk, Hyntrynk, Šonov, mlynáři pod Poděhusy a Kunšova pustota v Hlásce; zámeček Vítků Hrádek a vsi k němu příslušné: Linda, Reiterschlag, Pernek, Osong, Rosnaw, Ottenschlag, Multerperg, Hintrinschlag, Obermarktschlag, Urusch, Mukenschlag, Stadlpauer dvůr samotný, Rychnov, ves Třebče samotna; rychtářství Sverazské: Velislavice, Hajmín, Světlý Menší a Větší, Slubice, Slubičky, Nahořany, Tisovka, Suš, Sveraz, Bučí, Vadkov, Březí, Lštín, Záhoří, Dědošín, Dyrnhof, mlýny Ondřeje Kirchpochara, Machtle hamerníka, Filipů, Mateze Rebara.[1]) Ze seznamu tohoto, srovná-li se s obvodem panství na str. 24. vypsaným, seznati lze patrně, jak velice zatím zboží Krumlovské vzrostlo. Zřídiv Petr roku 1544 poručníky domu svého, složil se na Třeboni a tu roku 1545 život svůj dokonal; tělo jeho pohřbeno v klášteře Vyšňobrodském. Dotčení již dva Sudkové purkrabovali i za něho a vedlé nich r. 1539—1545 Bušek Záborský z Brloha.



Most na Plášti. Pohled od řeky.

Poněvadž synové Joštovi a jediní dědici jmění Rožemberského *Vilém* a *Petr Vok* ještě let svých neměli, poručníci jim zřízení Albrecht z Gutšteina, Jeronym Šlik z Holiče a Oldřich Holický ze Šternberka ve všechny statky jich se uvázali. Roku 1546 v lednu poručníci všichni na Krumlov sjeli se, a tu před nimi pořízení Petrovo skrze kancléře přečteno. Po vykonání toho hned úředníci a purkrabí všem třem povinnosť učinili a věrnosť zachovati slíbili; a poněvadž byla toho veliká potřeba, aby máti, jež se v Rakousích zdržovala, při dítkách svých bydlela, ihned pro ni poslali. Při tom sjezdu poručníci uvážívše, aby zbyteční služebníci na Krumlově chováni nebyli, všem dvořanům odpuštění dali; avšak aby dokonce

[1]) Arch. kapitulní a Novohradský. Srovnej též Pam. arch. X. 345. Starší seznam z r. 1483 viz Pangerl, Gold. Urk. 617.

prázdno a pusto na Krumlově nebylo, poněvadž Anna z Rogendorfa a děti tu chovány býti měly, i také pro hosti přátelské, aby jim byl kdo slouže, někteří služebníci stavu rytířského zase přijati. A poněvadž za příčinou opatrování statků svých stále na Krumlově zůstávati nemohli, zřídili a přidali osoby k radě hejtmanovi, aby ne na něm samém táž všecka správa záležela. Jak viděti z pamětí, jež nám archivář Rožemberský Březan dochoval, poručníci ti se vší pilností, opatrností a počestností o dobré sirotčí jednali, také střelbou a žoldnéři město a zámek opatřili, aby před nepřátely chráněno bylo. [1]) Bohatý již tehda archiv rodinný dali uschovati v kapli sv. Jiří. Za doby té správy byl hejtmanem na Krumlově r. 1547—1549 Petr Doudlebský, člověk sice správný, ale náramně skrbný, tak že i paní Anně s ním se postýskávalo; zemřel r. 1550, odkázav polovici statku svého mladým pánům, „aby jeho tím páni památku míti ráčili." [2]) Jeho, tuším, přičiněním nad starou kanceláří v zámku zdi postaveny a nad nimi štíty vyhnány r. 1549.

Když byl Vilém r. 1551 let svých dosáhl, postoupena mu všechna panství rodinná: Krumlov, Třeboň, Nový Hrad, Rožemberk, Helfemburk, Choustník, Milčín, též přikoupená: Vimberk, Drslavice a Lhenice, a oprava na klášteřích Vyšňobrodském, Korunském, Třeboňském, Borovanském a obou klášteřích v Krumlově. Po svém nastoupení zřídil Vilém 4 osoby stavu rytířského za rady a správce na Krumlově, aby lidi poddané řídily a spravovaly. Purkrabí se stal již r. 1550 při času sv. Kiliana Ruprecht Altenšteiner, jemuž sedláci nejinak než Onyštorál říkali; umřel na bolesť morní roku 1557 dne 21. prosince, a Jan Doudlebský řečený Komínek po něm i úřadu purkrabství i ovdovělé manželky Barbory Petingarové dosáhl. [3]) Byv dosazen r. 1558 dne 8. ledna, zemřel r. 1559 v srpnu, také postřelen jsa bolestí morní, a byl po něm Petr Ivan z Trojan purkrabí a Mikuláš Rousař podpurkrabí. Roku 1561 učiněn jest vrchním hejtmanem všech panství Michal Březský z Ploskovic, k službě přistoupili toho roku Jan Vamberský z Rohatec purkrabí a Jakub Krčín z Jelčan podpurkrabí. Tento poslední, byv dříve úředníkem u probošta na Borovanech, obdržel za službu svou 30 kop m., i jeden kůň se měl pro něj chovati a šaty dávány býti. Brzo předstihl Krčín Vamberského důmyslností a učiněn proto purkrabí r. 1562 dne 18. října a také kuchyni a pivnici spravoval. Jak dí Březan, „velmi se správným a skoupým dělal, jakž při dvoře obyčej pokrytců jest," a jsa i roku 1567 purkrabí nařídil sobě služby roční 100 kop, ježto jen prve mívali po 40 kopách. [4]) Ale to vše Krčín pánu svému, postarav se o lepší užitek z panství, [5]) kolikráte nahradil, pročež jej Vilém při konci r. 1569 jakožto člověka u věcech hospodářských správného a opatrného za regenta všechněm hejtmanům a úředníkům, aby se jím řídili, představil, což Krčín k sobě r. 1570 přijma v tom úřadě pilně pracoval. Po všech panstvích vyhledával zamlčená práva panská, na některých docílil i větších úroků od lidí poddaných placených. Zvláště sobě hleděl hospodářství rybnického, jež sice dříve také pěstováno bylo, nyní však ke stavu mnohem lepšímu přivedeno. Všude na panstvích staré pivováry obnovoval a nové stavěl, čímž opatřil nový užitek pánu, množství všelijakých dědin, též dvorů a vesnic svedl v nové dvory poplužné, tak že tím také mnoho chmelnic, štěpnic a lesův užitečných ubylo. Všichni úředníci nepracovali tak pro pána jako on; tak na purkrabě zdejšího Kryštofa Srbického ze Záleží [6]) mnoho stížností se našlo, že služby bral 40 kop více nežli předešlí, pokuty na lidech a obilí panské si vypůjčoval a dobytek svůj ve dvořích choval. Úředníků panských bylo tehda na Krumlově množství; připomínají se kromě vrchního hejtmana a purkrabí: kancléř, komorní písaři, důchodní písaři, obroční, pocestní písaři, fišmaistři, lovčí a polesní, kuchmistři, stříbrníci, štolmistři, přední písaři neb sekretáři, puchhalterové či počtů přijímači a nařízené osoby v kanceláři.

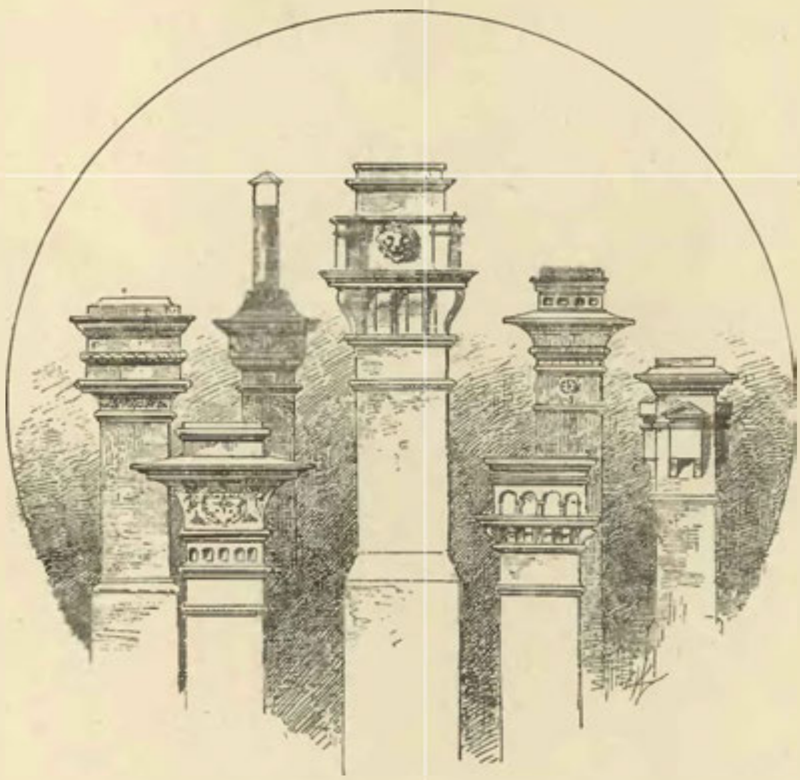
Pojav Vilém první manželku Kateřinu kněžnu Brunšvickou r. 1557 dne 28. února, mladou svou choť v Němcích zůstavil a potom k vyřízení některých důležitějších věcí do Čech pospíchal; tudíž se přínos kněžny na Krumlov teprve dne 25. října vykonal. Den před tím Vilém s mnohými šlechtici a jízdnými průvodu kněžninu vstříc vyjel a svata i manželku svou vesele přivítav na Krumlov doprovodil, a jak takové hosti náleželo, pohostil. Po dvou letech zemřela paní tato dětí nepozůstavivši, protož pojal Vilém r. 1561 dne 14. prosince Žofii markrabinku Braniborskou u přítomnosti množství hostí s obojí strany. Příštího roku Vilém králi Ferdinandovi jedoucímu z Lince do Prahy hrad Krumlovský odprázdniti chtěl, a jinde s manželkou svou bydleti, ale král přijav to vděčně, z té povolnosti pánu poděkoval s tím doložením,

[1]) Březanův Život Viléma z Rož. Tohoto a Života Petra Voka odtud hlavně užito. Srov. též A. Rybičky o posledních Rožembercích v Č. Č. M. r. 1880 a 1881. [2]) DZ. G E 16. Purkrabí byl r. 1546 Jindřich Sudek, po něm r. 1548 Hynek z Tučap, jenž r. 1549 odstoupil (Světecký). [3]) Světecký; Březan, Vilém str. 125. Srov. téhož Život Petra Voka str. 10. [4]) Světecký, str. 173. Zikmund Kaba z Rybňan byl r. 1562 hejtmanem. Viz i Bř. P. V. str. 22, 31, 49. [5]) Hned uskrovňoval dvoru, víno radám i hejtmanovi zapovídal. O Krčínovi srov. i Život Petra Voka na str. 69. a Wagnerovo pojednání o něm (Mittheil.).

[6]) Před ním byli Jiřík Višně z Větřní r. 1567—1568 a Vavřinec Mostník r. 1568—1569 purkrabími, po něm se stal r. 1573 zase Mostník purkrabí, pak následoval Zdeněk Březský z Ploskovic r. 1575, Lazar z Klechemple r. 1577, Martin Egnar z Fukendorfu r. 1581, Zdeněk Karel ze Svárova r. 1586, Mikuláš Schreibersdorf z Teytschenšteina r. 1588—1592 (když Vilém zemřel, sloužil na Roudnici). Hejtmany byli: Jetřich ze Slatinky r. 1574—1575, Jan Precht z Rotemburka r. 1575—1576, Adam Záhorka ze Záhoří r. 1579, Zdeněk Karel ze Svárova r. 1581, Petr nejst. Kořenský 1581, pak Fridrich ze Saxendorfu, Tomáš Vintrberský z Habří r. 1583, Slatinský r. 1585—1586, Jan Benydek z Veveří místodržící hejtmanství r. 1592. (Srov. též Světeckého Pam. I. 173.)

že toho potřebí není, než že král s královou dobře při pánu se schrániti moci budou. Po smrti druhé manželky († r. 1566) Vilém po 14 let svobodným zůstávaje se neženil, ale v tu dobu tím více v potřebách zemských a dvoru císařského jednal, jsa nejen po dlouhý čas nejv. purkrabí, nýbrž i poslem císařským do Polska a jiných zemí. Roku 1576 měl u sebe vzácné hosti; byl tu napřed arcibiskup Antonín, jenž posvětil dne 31. srpna kapli novou na hradě, dne 16. prosince přijel sem císař Rudolf s císařovou Marií a celým dvorem. Byv od Viléma vedlé mnohých pánův uvítán a na hradě vším dostatkem opatřen, dne 18. t. m. zase z Krumlova vyjel a cestu před sebe ku Praze vzal.

Do těchto dob padá nejúsilovnější práce při stavení na hradě. V prvních letech tu nebylo mnoho stavěno, tak na př. se dochovala zpráva, že byly konány r. 1551 menší opravy, při čemž svāželi mnoho sklepových cihel a kamene k vypálení vápna. Roku 1555 vyskytuje se již obora, v níž byli daňkové chováni, v zahradách pak u zámku vyzdvihl Vilém v letech 1555—1557 tak zvaný lusthauz. Roku 1560 dal Vilém postaviti pivovár, jenž se v dolní ohradě nacházel. Téhož roku na zámku proti pokoji pánovu a proti pokoji řečený královský nové stavení skrze Vlachy děláno a také krov na též stavení nad novou světnicí vyzdvižen, jež toho roku na místo dohotoveno a ze staré světnice do této přestěhování se stalo, a v ní počalo se jídati při času sv. Ondřeje; ze staré světnice počali roku 1563 na jaře kuchyni novou prostrannou nazad, kudy se ven ze zámku na Plášť chodilo, dělati; pročež Krčín měv některé vězně, k tomu je obrátil, že půdu všecku ve světnici staré až na sklepy podlé vykázání mistra Antonína Vlacha vybořili. Když pak i pro okno druhé ven z kuchyně zeď prolomena, tuť kuchyně dne 15. června dohotovena i podlážena jest. V následujících letech se sice také stavělo, ale jen o menších věcech. Roku 1564 měli až nedostatek v cihlách a skůře je sháněli po sousedech, pracovalo se tehda o pokojích Petra Voka, jenž byl dosti nad tím nevrlý, že se s dílem málo pospíchalo. Těmito opravami všeliké stavení na delší čas ukončeno. Nové a znamenitější práce počaly r. 1574 a ukončeny roku 1589.



Ozdobná kamna na Krumlově.

Březan vypravuje, že Vilém „Krumlov hrad starý, nepořádný, úzký, tmavý a neveselý“ takměř ve všech místech rozšířil, přeformoval, ve způsob veselý a prostranný vystavěti dal, tak že kromě věže staré podobenství starého nezůstalo. Březan tu patrně míní starý horní hrad a chce tím říci, že těsné příbytky uvnitř sbořeny a u větší, volnější přeměněny byly. Roku 1574 stavěna byla veliká a malá světnice, v prvnější na počátku měsíce září bylo dynchováno a strop se přibíjel, v malé byl již strop přibit a kladla se podlaha prkny hoblovanými na falce, v pokoji zlatém bylo všecko hotovo kromě díla hrnčířského. Dne 3. září začali dělati podloubí neb rampouch, pod kterým byl vchod k pokojům páně, a domníval se hejtman Slatinský, že bude za týden hotov. Také děláno o schodu velikém, odkud se chodilo na síňku řezanou a skrze pokoj královský. V březnu příštího roku bylo již klenutí před královským a panskými pokoji sklenuto, a také mistr Balcar, který měl práci tesařskou, nezahálel. Nyní došlo na novou kapli, kteráž vystavěna byla na svém nynějším místě a již dne 31. srpna arcibiskup Antonín posvětil. Po ten a celý příští rok pořád stavěno, zejména sklenuta jest brána z předhradí do horního zámku. Byliť tehda

na zámku malíři, kteří pilně v pokojích malovali. Byly to vše pokoje na jedné straně nynější kaple. [1]) V práci se tu nějaký čas ustalo, poněvadž se zatím na Hrádku pracovalo; teprve r. 1588 v lednu projednali dílo s Balcarem stavitelem Krčín a Častolar Dlouhoveský, služebníci páně, aby postavil a vyrovnal zdi od kostela, t. j. kaple, až do jedné střechy šindelní zároveň se zdí kostelní v těch všech pokojích, potom okna vylomil, větší stavěl, před světnicemi malý sklípek vybořil, schody i dvéře opravil, komíny povýšil, nové komíny vedlé potřeby udělal a vše vápnem obvrhl a vydynchoval. V září toho roku byla práce ta z hruba hotova a počali pracovati o vnitřní úpravě pokojův, střechy byl však hotov jen ten kus na tu stranu k městu, s čímž si arci popílili proto, aby Vilém v těch světnicích obývaje hřmotu dělníků neslyšel. V zadním dvoře bylo kromě práce tesařské vše hotovo, a r. 1589 maloval malíř pana Jana z Lobkovic na Točnice v pokojích zde ležících růže a zlaté ozdoby. Na Hrádku opravena okrouhlá věž a projednáno Slatinským u přítomnosti M. Balcara dílo s Mertlem tesařem (v dubnu r. 1580), aby krov nový na věž postavil, avšak mistr se k tomu tak čerstvě neměl; když pak roku příštího dílo to dokonáno, pověšen tu dne 5. června nový cimbál. Asi v ty časy postaveno při věži nové stavení ozdobné, jak Březan poznamenal. Týž píše i o věži, že byla roku 1590 malována Bartolomějem Jelínkem malířem a dne 28. června na ni makovice postavena. Následkem toho byla „krásná a spanilá, jíž rovné tím způsobem a položením v Čechách nenachází se.“ V dolejším nádvoří čili předhradí naskrze z gruntu krásné stavení a pořádně dvoje klenutí jedno na druhém, kdež ze spod marštale a z druhé strany světnice, kuchyně a špižírna byly vystaveny a nahoře k úřadům hradským příhodní pokojové vyzdviženi. [2])

Zdá se, že pan Vilém řečené velikolepé stavby proto podnikal, poněvadž po delší přestávce opět ve stav manželský vstoupiti mínil. Požádalť r. 1577 o Annu Marii markrabínku Badenskou, a když k tomu svoleno bylo, přinesena jest nevěsta příbuznými svými r. 1578 dne 27. ledna na Krumlov. Na den tento podlé řádu křesťanského potvrzení stavu manželského skrze arcibiskupa Antonína a veselí svatební konáno s velikou slávou a hojností, nebo se všech stran z Čech a z Moravy i z Němec potřeb nesčíslné množství dodáno. Jak svědčí Balbín,[3]) snědlo se prý při svatebním veselí, jež několik dní trvalo, 40 jelenův, 50 daňkův, 20 kusů jiné zvěře, 2130 zajícův, 30 tetřevův, 2050 kuroptví, 150 krmených volův, 546 telat, 654 vepřův, 450 skopcův, 5135 hus, 3106 kapounův a kuřat, 18.120 kaprův, 10.209 štik, 6380 pstruhův, 5200 kop rakův, 7096 uzených ryb, kromě toho jiných ryb množství a 30.947 vajec; při tom vypili veliké množství vína uherského, tyrolského, rakouského a španělského a piva. Kromě toho ještě hospodským v městě více nad 7000 fl. za stravu zaplaceno. Toho roku dne 8. června přijel na Krumlov Albrecht kníže Bavorský se svou manželkou a v průvodu 279 koní. Vyjel proti němu Petr Vok s nemalým počtem jezdců dosti strojně a ozdobně až do Drkolen, a tu jej očekával. Byl jistý řečník nařízen, který kníže výmluvně přivítal, také dva stavu rytířského, „poctiví staří Čechové, však německého jazyka povědomí,“ ustanoveni, aby knížeti na službu hleděli. Odejel kníže odtud dne 13. června. Potom dne 19. července přijel na Krumlov císař Rudolf a tu celý den potom si odpočíval, maje ke službám svým Petra Voka. V červenci a srpnu toho roku a r. 1581 přijížděl na Krumlov bratr kněžnin Filip Badenský. Toho roku dne 16. září strojil Vilém na Krumlově svatební veselí sestře své Evě, vdově po hrdinském Mikuláši Zrinském, kteráž měvši doma i v Polsku hodné pány, kteří o ni stáli, rady bratrovy nic si nevážíc, Pavla Casoldu pojala, s nímž celé věno své, 30.000 kop míš., ve Vlaších utratila.[4]) V letech následujících Vilém kolikráte legaty papežské na Krumlově přivítal a uhostil. Roku 1585 dne 22. května navštívil jej arcikníže Ferdinand a pobyl tu celý den; po druhé sem přijel r. 1588 v červenci a bavil se honbami na Kratochvíli. Po smrti třetí manželky své († r. 1583) ženil se Vilém roku 1587 dne 11. ledna po čtvrté v domě svém na hradě Pražském, pojímaje Polyxenu z Pernšteina, při čemž v městech Pražských na rozdílných místech dal veliký počet chudých za tři dni pořád krmiti. Polyxena uviděla Krumlov teprve příštího měsíce.[5])

Z ostatních jednání Vilémových na Krumlově ještě toho dotknouti sluší, že tu postavil r. 1586 až 1588 kollej jezovitskou, a že r. 1590 dne 6. dubna Krumlovským odúmrtí propustil. Zemřel r. 1592 dne 31. srpna, a jím padl sloup nejen království českému, anobrž i veškeré říši Habsburské. Poznamenal Březan, že nenašel, aby kterého pána českého kdy více lidé pobožní a obecné dobré milující tak jako pana Viléma srdečně oželeli a oplakali. Bylť pan Vilém zajisté nejslavnější svého rodu, pán na slovo vzatý a daleko za hranicemi vážený. Těla byl pěkného, vzrostu prostředního a tvářnosti přívětivé. Ač vycvičen byl v náboženství katolickém od mladosti, jež s velikou horlivostí provozoval, však evangelíků nikdy netupil, nýbrž zároveň s druhými miloval a k úřadům fedroval. Při politických věcech ničehož více nevy-

[1]) „Neue Zimmer, da man in die Kirche geht,“ dí se r. 1587. [2]) Vzato z Březana a dotčených zápisků Wagnerových z archivu Krumlovského. Avšak srov. chronogram v životě Viléma na str. 249! Na str. 289 stojí, že se r. 1589 bořila věž na Hrádku; buď ji stavěli znova, aneb tu byla ještě jedna věž čili vzchod na Hrádek. [3]) Epitome lib. IV. p. 612. Viz též v Beckovského Poselkyni II. a. na str. 312. [4]) Viz o této paní Č. Č. M. r. 1880 na str. 97. [5]) Neměl pan Vilém dětí, ač jednou naději na ně měl. Roku 1582 dne 2. prosince psala paní Marii Anně kněžna bavorská Renata, že jí pošle cvičenou babičku, a přála ji, aby jí pán Bůh šťastně pomoci ráčil. (Arch. Třeboň

hledával nežli obecného dobrého i co se př́i a nechutí mezi známými a přátely dotýče, ty jako pokoje žádostivý pán před osobu svou sročoval a smlouval, nelituje v tom práce ani nákladu. Byl také milovníkem věd a umění, a lidi učené a básníky podporoval, avšak nejsa prost předsudků tehdejších, mnoho peněz na alchymii marně a zbytečně vydal. Alchymistům dobrou službu dával, ano pověstnému darebovi Edvardovi Kelley statek Libeňský daroval, než přece ke službě je přijímaje, takové výminky dopustil, že oni za



Pan Vilém z Rožemberka přehlíží plány stavební hradu Krumlovského.

dokonání díla svého nepřipovídají. Březan poznamenal dále, že byl Vilém pán „všech ctností plný, střídmý, mírný, pokojný, udatný, milosrdný a spravedlivý, umělý, rozumný, štědrý, však s dobrým rozmyslem, hospodářský;“ my pak dodáváme, že byl na své poddané laskav a křivdy jim činiti nedopouštěl (kromě toho, co Krčín ze své hlavy obmyslil), chudým lidem přál a jak moha polehčoval. Vedlé způsobu tehdejšího věku miloval nádherné slavnosti, turnaje, mumraje, hody, štvaní, maje k tomu arci peněz s dostatek. A pan Vilém nejsa pyšný, ač pán bohatýrský, rád si zažertoval, ovšem vždy vážnost osoby své

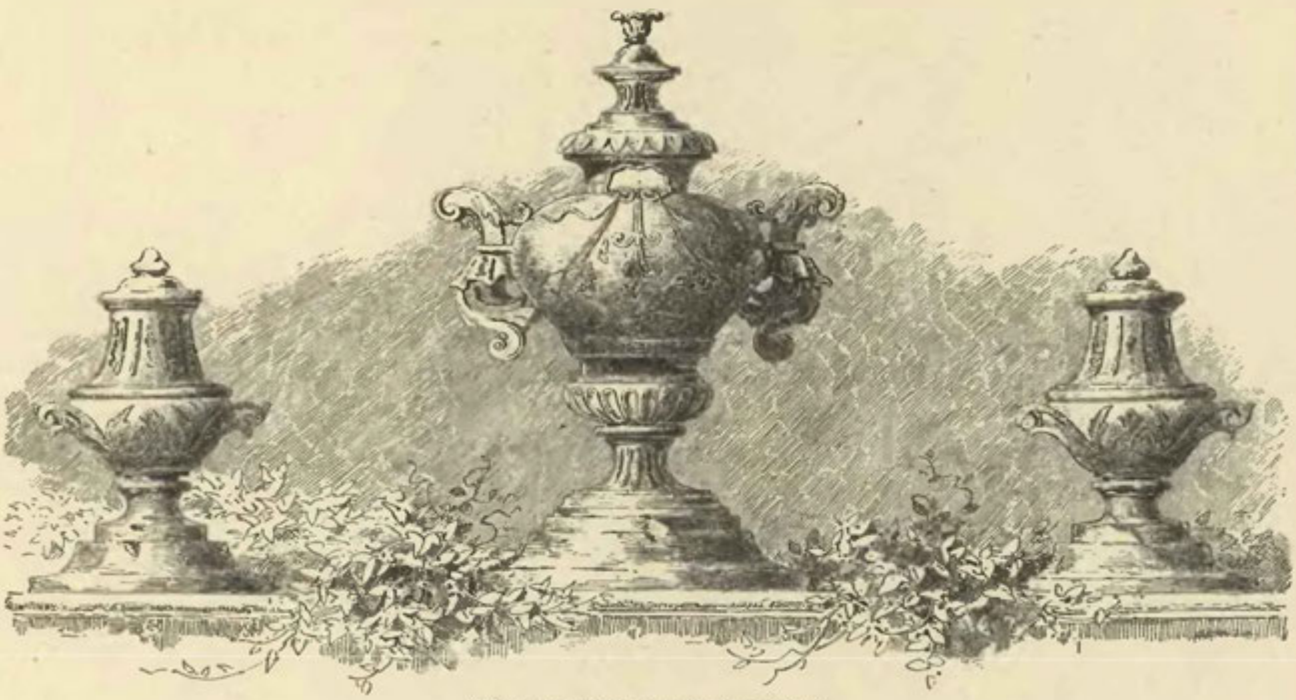
zachovávaje, jakož on i v té příčině vysoko nad bratrem svým stojí, že ve všem pravou míru zachovával. Že byl i dobrým hospodářem, zvelebitelem panství a oživitelem dolování na kovy v jižních Čechách, již jinde bylo poznamenáno.[1])

Vilémovým dědicem stal se bratr jeho *Petr Vok*, poslední svého rodu, jenž byl ženat od r. 1580 s Kateřinou z Ludanic. Pustiv vdově Polyxeně panství Roudnické i s nádavkem 25 tisíc k tomu, ujal veliká panství v Čechách, v Rakousích Hažle, ve Slezsku města horní Raichenštein a Silberberg. Pro tu proměnu vrchnosti hlásky všudy po městech po týchž panstvích ve dne i v noci u bran nařízeny a slib novému pánu vykonán byl. A tu také hned někteří, dí Březan, kteří nedavše dobře nebožtíkovi povystydnouti, dostavše takové příležitosti, jíž by byli za nebožtíka užiti nemohli, zboží Rožernberské divně losovali, trhali a pána svými obmysly javše, ke své vůli přivedli. Nějaký pokladač, alchymista Mag. Antonius Michael z Ebersbachu, „jenž pana Viléma netoliko velice na penězích, ale i na zdraví svými čárami hubil," hned po smrti Vilémově nařízením Petra Voka hejtmanem Krumlovským Mikulášem Šreibrstorfem jat a vězením dostatečným opatřen. Ten potom do vězení temného dobře opatřeného v bráně zámku, kdež dnem i nocí ponocovali, dán a „jako pes" život svůj dokonal. Přiznal se v tom vězení, že lidem do 78.000 kop míš. rozpůjčil; Petr Vok z Drážďan okolo 20.000 kop na penězích hotových pokladače tohoto dostal. Jiný takový pokladač, jenž byl u Petra Voka, také později v Krumlovském vězení skonal. V ty časy měl Petr na Krumlově veliký dvůr a všecku čeládku svou i neb. bratra svého i se vdovou za několik neděl vychovával.

Petr Vok, jsa vyznání pod obojí, bratřím českým přál a proto i stav se vladařem na mnohých místech katolické faráře kněžími bratrskými nahrazoval, jezovitům Krumlovským pak rád protivenství činil. Co se týče politických věcí, obcoval s unií protestantskou v Němcích, též se stavy uherskými a rakouskými spojení míval, od nich dopisy přijímaje a jim zase zprávy posílaje; tím tedy čelil proti protireformatorskému smýšlení dvorů Habsburských. Co se týče zprávy panství, učinil na Krumlově purkrabí Jana Loutu, jenž se r. 1593 připomíná. V dubnu r. 1594 kázáním Petrovým počalo se dělati o nové zbrojnici (Zeughaus) v Krumlově skrze stavitele Dominika Kométu, jenž snažoval se tu stranu ke klášteru vyrovnati, aby se mohl krov stavěti; nemálo domečků pro tu zbrojnici na Novém městě svedeno. Potom se chystal ke stavení mostu Latránského pod rybníkem. Toho roku dne 25. května přijal do služby mezi rady za písaře Václava Březana, slavného potom archiváře Třeboňského. Přijav roku 1594 úřad nejv. polního generala nad lidem českým po vykonaném přehlížení lidu od Prachatic, Vimberka a Drslavic nad zámkem Krumlovem v poli, lid ten a z jiných panství přibývající vymustroval a pak odtud ke Třeboni táhl, zanechav místodržících: Častolara Dlouhoveského, Jiříka Homuta kancléře, Adama Záhorku, Viléma Vítu, Jiříka Olbrama, Abrahama Meceroda, Jana Benydka z Veveří hejtmana Krumlovského, Matyáše Fucha komorníka, Martina Grejnara. Paní Kateřina toho dne, když jel Petr Vok do Uher, vzala před sebe pouť na Kugivald, tak teskliva byvši po manželu. Zůstala tam ve dvoře na té pouští přes noc na slámě ležíc, a služebníci na zámku nemohouce se jí dočekati do 3 hodin ráno v otevřeném zámku bděli. (Také r. 1596 v únoru, když Petr Vok do Prahy odjel, v pominutí smyslů z nespaní upadši, divně sobě počínala a ledacos mluvila.) Po rozpuštění vojska českého (3. listop.) Petr Vok dne 14. listopadu v dobrém zdraví na Krumlov přijel, byv odtud pryč 10 neděl. Roku 1597 dne 24. ledna kázal střelbu všelijakou ve zbrojnici Krumlovské sepsati, a našlo se jí 84 kusy; místem jich dvě podlé sebe, druhdy i osm na kolesech, vše za kus počítaje. Téhož roku také kázal díla konati na Novém městě, zeď k veliké kleci ptačí a v tom stavení dostatek mříží drátěných i pavlače na zdech, aby se mohlo na tu klec jíti a ptáci netoliko slyšáni, ale i viděni býti mohli, jakož pak když to dostaveno bylo, rozkošné veselí a rozličný hlučný zpěv od nich ku podivu slyšán byl. V zahradě na ostrově pod zámkem mnoho díla tesařského, truhlářského a malířského beze vší stálosti děláno, neb potom vítr vše sporážel a voda na díle odnesla. Také pod zámkem dělána obora kamenná okolo rybníka a luk, konečně loch hluboký na Plášti za zámkem dělán a naň za několik let 3000 kop naloženo. Arci nevěděl Petr, že na Krumlově neumře, a když se potom na Třeboň dostal, před některými se slyšeti dal, že mu toho nákladu líto, že té zvůle užívati nemá.[2]) Roku 1600 na Plášti zeď velmi pevná, nýbrž stálejší nežli přirozená skála, pracně odlamována pro rozšíření místa a potom jiná zeď k městu vedena rozšířenější k lípě od zámku. Byla to poslední Rožemberská práce na Krumlově.

Větší díl statku svého mínil Petr Vok odkázati choti své Kateřině, a proto dal hned po nastoupení svém u vladařství r. 1592 dne 24. října zápis ve dsky vložiti, že téže manželce v 1000 kopách č. zámků Krumlova, Třeboně, Nových Hradův i s Prachaticemi, Volary s Husincem k uvázání po smrti postupuje. Zápis tento byl roku 1593 zrušen a dne 18. června toho roku jiným nahrazen, a sice tak, že jí Petr Vok

[1]) Vzato z vypsání života jeho a Petra Voka V. Březanem učiněného. Viz Th. Wagnera Wissenschaftlicher Schwindel aus dem südlichen Böhmen (Mittheil. XVI. 112). O mírnosti jeho ve věcech náboženských Mitth. XVIII. 293. [2]) Březan v Životě Petra Voka.



Vázy z dvorské zahrady Krumlovské.

postupuje ihned hradů Krumlova, Rožemberka, Třeboně, Stráže, Nových Hradův a tvrzí Libějovic a Drslavic s příslušenstvím, ale i tento zápis r. 1595 Kateřinou propuštěn. Neb o paní se dobře vědělo, že se k správě jako zdětinilá nehodila. Jakýkoli od sebe revers dala, že ve správu vkročovati nebude za života pánova, ale potom poznalo se, jaký to spletek jest, když se někteří poddaní k ní utíkali. Pročež pánu dosti práce zavalila, než ji k tomu přivedli, že od toho zápisu upustila.[1]) Avšak proti zápisu dotčenému namítáno také se strany královy, že náleží králi nápad po Petrovi Vokovi, posledním toho rodu; neb bez dovolení králova nemohl o statku svém pořiditi, a zemřel-li nepořídiv, spadl na krále. Za tou příčinou jal se jednati s králem Rudolfem II. Dne 3. června roku 1600 odjel s hrabětem Zrinským do Prahy a tam byv 22 neděl pořád počátek toho jednání učinil. Kancléř Rožemberský Jindřich Vyntíř z Vlčkovic mnohé příčiny předkládal, proč by se panství Krumlovské odbyti mělo, i tu, že měl Petr Vok drahně dluhův, Vencelík že 20.000 kop čekati nechtěl; a tu se s Volfem z Kolovrat všelijak snažil na vzdor pánům ze Švamberka, kteří měli s rodem Rožemberským dědičné smlouvy, aby králi to panství do rukou uvedli. Roku 1600 dne 11. září přišlo ke smlouvě. Petr Vok postoupil *Rudolfovi II.* ihned Rožemberského domu na Hradčanech a města Prachatic; panství Krumlovské s Volary a vesnicemi Prachatickými, všechny hory zlaté a stříbrné, budte si kdekoliv, vinice u Kremže v Rakousích, oprava na klášteře Zlaté Koruny měly teprve po smrti jeho na císaře spadnouti. Proti tomu připověděl císař 12.000 kop míš. po smlouvě a 200.000 kop míš. po smrti Petrově položiti a kromě toho ihned císařské louky u Kunratic a dům Lobkovský na Hradčanech v držení Petrovo uvésti. Kromě toho dal moc Petrovi Vokovi, aby o ostatních statcích svých svobodně pořiditi mohl. Toto poslední bylo namířeno proti Švamberkům, kteří nepřestávali odpírati každému sebe menšímu odcizení zboží Rožemberského. Smlouva ta byla doplněna roku 1601 dne 24. října jinou smlouvou, jíž se zavázal Petr Vok i ta panství, jež si zůstavil k držení doživotnímu, císaři v moc uvésti o sv. Jiří r. 1602, začež císař 210.000 kop míš. více zaplatiti přiřkl. Pouze hory u Budějovic a Ratibořic si ještě Petr Vok ponechal. Vedlé toho následovalo r. 1601, 30. října přiznání, jímž Petr Vok císaři zámek a město Krumlov Český se vším příslušenstvím, městečko Volary, vsi Těšovice, Výrov, Rohanov, Zdenice, mlýny a vinohrady v Rakousích u Kremže a Štánu, klášter Korunský, řeč. Svatá jinak Zlatá Koruna, ve dsky zemské vložil,[2]) ale s postupováním vedlé smlouvy svrchu řečené ještě prodléváno.

Maje Petr Vok Krumlova císaři postoupiti, dal s pilností před tím zámek Třeboňský přestavovati, a kázal také přípravy ke přenášení všelikých svrchkův a potřebných věcí činiti. Dne 29. ledna r. 1601 Václav Březan s truhlami, v nichž přední listy a privilegia rodu složeny byly, při pánu na Třeboň se stěhoval, a potom valně i jiné věci stěhovány. Když byl toho roku dne 15. května kancléř Vyntíř úřad

[1]) DZ. 91 G 9, H 11; Břez. P. V. str. 148. Srov. k tomu také str. 163—164. [2]) DZ. 130 M 1—3



Věž hradu Krumlovského.

konšelský v Krumlově naposled jménem vladařovým obnovil, zastihlo Petra i to neštěstí, že zemřela choť jeho Kateřina (r. 1601, 22. června), leževši na Krumlově nemocna mnoho neděl. Dne 16. listopadu počal Březan z poručení páně s přestěhováním knihovny na Třeboň; téhož dne knihy do truhel sklízel a skládal, přes 2 neděle s nimi práci veda. Nakladl 23 truhly plné a papírem a slamou po stranách, aby se nestlačily, opatřil; zimním časem, když dobrá sanice byla, na Třeboň voženy a tu až do r. 1604 v truhlách ležely; než listové kromě privilegií ještě na Krumlově „v kapli sv. Jirské staré“ pozůstali. V lednu a únoru roku 1602 do sudu složeni a pobiti, i v truhlách opatřeni a také na Třeboň doveženi a tak ti sklepové dočista vyprázdněni. To stěhování šlo časně velmi volně netoliko z Krumlova, ale i z obory Netolické. Tehda císař na místě slíbené summy trhové (celkem 422.000 kop) přijal na se dluhů Rožemberských 340.000 kop jistým osobám k zaplacení; za tou příčinou roku 1602 dne 1. ledna Kašpar Kaplíř ze Sulevic, císařský nejvyšší hejtman panství Krumlovského,[1]) na Krumlově byl s věřiteli v tom kraji a Bechyňském, aby na císaři proti dostatečnému zjištění přestali, se umlouvaje. Roku 1602 dne 3. dubna ve středu po Květné neděli Petr Vok dal Krumlovu odpuštění a hod velikonoční na Třeboni slavil. A tak z Krumlova pěkně, jako by zase přijeti měl, jak říkají, se vykradl, nebo bez velikého pláče a kvílení věrných poddaných a lidí potřebných, kteréž rovně jako otec živil, nebyl by vyjeti mohl. Tudíž horním zámkem přes Plášť vyjel, aby necítili, že zase přijeti nemíní. Pro tuto změnu sídla mnoho nábytkův a svrchkův, ježto za práci a fůru nestály a potřebovati se nemohly, na Třeboň přestěhováno, a to na sta vozův.[2]) Dne 10. května přijeli císařští kommissaři Štěpán Jiří ze Šternberka, president komory české, a Jakub Menšík z Menšteina, král. prokurator, na Třeboň, a odjevše odtud názejtří do Budějovic, v neděli dne 12. května na Krumlov přibyli, a tu se stalo v pondělí a úterý postoupení panství skrze Vynttíře kancléře a Hanuše z Říčan, maršálka páně. Krumlov tím přešel v dědičné a osobní držení *císaře Rudolfa.*

Císař Rudolf vykázal Krumlov za obydlí *Don Juliovi*, synu svému spiozenému prý s dcerou svého antikváře Strady. Mladík tento byl se totiž, když se dvacátému roku věku svého přibližoval, nemalým prostopášnostem oddal, a vykázán mu krásně položený Krumlov za obydlí proto, aby tu v zátiší přebývaje, pořádnému a mravnému živobytí uvykl. Ale v naději té radové císařovi brzo se sklamali, poněvadž prostopášník ctné dcerušky městské nejen na ulicích, nýbrž i v domech znepokojoval. Roku 1606 dne 17. prosince rada města Krumlova stížnou o tom zprávu dala hejtmanu hradskému a později oznamovala jitření v sousedstvu, omlouvajíc již napřed měšťany, jestliže by na Julia sáhli. Při tom Julius neustále hýřil, a když spotřeboval peníze, jež mu byl otec vykázal, dělal dluhy a hospodyni svou k tomu nutil, aby všechny potřeby bez hotového zaplacení zaopatřovala. Roku 1607 zamilovav si jednoho lazebníka dceru[3]) s ní nešlechetně živ byl a to se svolením její mateře, která byla té věci původem. Po nějakém čase rozhněval se na tuto dívku tak, že ji suchými ranami sbil; potom na těle rapírem pobodal, že celého údu na těle jejím nebylo, a konečně ji za umrlou s oken hradu na skálu shodil. Na štěstí padla na smetí a svezla se po něm dolů.[4]) Sebravši se dole tak tak, dolezla do domu otce svého, kdež se po nějakém čase vyhojila. Sotva o tom zuřivý mladík zvěděl, žádal na otci, aby mu dívku vydal, a když tento tak učiniti nechtěl, uvrhl jej do vězení a žádal na radě městské, aby jej oběsili. Když lazebník 5 neděl ve vězení proseděl a nijak odtud uniknouti nemohl, odhodlala se matka, že povolí. Dovedla tedy dívku na hrad a vyžádavši si od Julia pod přísahou, že dívce neublíží, ji dostavila. To se stalo na neděli masopustní (dne 17. února)

[1]) Rožember. hejtmanem byl Jan Benýdek z Veveří. [2]) Březanův Petr Vok. Ačkoliv nebyl Petr Vok katolíkem, přece r. 1606 klášteru jeptišek v Krumlově platy jemu z panství Třeboňského vycházející pojistil, a ještě několik dní před smrtí svou oběma klášterům Krumlovským jisté roční požitky na Třeboňsku ukázal. [3]) Podlé obrazu na hradě Krumlovském, malovaném roku 1612 dne 27. srpna, byla to Markéta, dcera Šimona Pichlera, souseda Krumlovského. [4]) Gindely (Rudolf II. 339) praví: „in den Schlossteich,“ avšak kromě sádek na předhradí pod zámkem samým rybníka nebylo. Dobrou zprávu o tom Březan (P. V. 224).

roku 1608 a nazejtří propuštěn lazebník z vězení. Téhož dne (18. února) držel „černokutírek“ (Julius) „ďábelský, hrozný, nešlechetný masopust.“ Když přišel z večera sluha, nesa svíce, obořil se naň Julius zuřivě, pobodl jej tulichem dvakráte v ruku a po třetí v prsy, tak že sotva smrti ušel rychlým útěkem. Potom kázal dívce, aby obleknouc kožich ovčí na lože si lehla, a potom v největší šílenosti a zběsilosti po ní bodal a sekal, až byla mrtva. Jak shledáno na mrtvole, rozvrátil jí hlavu, až mozek vyplynul, usekal uši, vyťal oko, rozbil zuby a rozsekal jednotlivé údy, až se kusy po světnici rozházely. Tři hodiny vraždění toto nevídané a neslýchané trvalo, a ačkoliv ubohá dívka z počátku křičela a volala, nepřišel jí nikdo na pomoc a nikdo se také tak učiniti neodvážil. Přivolaný služebník sebral mrtvolu po kusech a uložil ji do truhly; vrah, jenž se byl na mrtvolu nazejtří ráno (19. února) prý lítostně díval, sám ji zabednil, hřebíky zapral a v klášteře pochovati dal.[1])

Z toho se spatřuje, že byl Julius člověk prostopášností mnohou na těle a duchu zkažený a proto nepříčetný. Událosť ta způsobila na hradě i v městě poděšení neobyčejné, a přece nikdo té mysli nebyl, aby se vrahem šíleným ujistil. A že to byl skutek v šílenosti spáchaný, dokazují i následující příběhy. Neb Julius do čtvrtého dne pokrvácen chodě ani se neumýval, tak že lidé se ho štítíce ani při něm zůstati nechtěli, jakož pak po tom skutku člověka při sobě netrpěl; jen kuchtíci přinesše jídlo a pití, před pokoj mu postavili a odešli. Nepochopitelným však při těchto událostech jest chování se císaře Rudolfa.



Don Julius a poslední jeho oběť.

V pondělí masopustní zběhla se vražda; zpráva o tom podána do Prahy nejpozději následujícího dne, ale snad císaři zatajena, poněvadž žádných opatření ani z kanceláře císařské ani od nejv. úředníků neporučeno. Dne 10. března toho roku prosil hejtman Krumlovský, marně rozkazů z Prahy očekávaje, úpěnlivě, aby mu bylo dáno poučení, jak se má chovati. Vypravuje při tom, že Julius od té doby, co vraždu spáchal, ze zámku nevyšel, se nepřevlekl, prádlo rozřezal a vše nářadí rozbil. Čeládka prý se ho bojí a štítí, a mezi lidem panuje strach, aby zámek nezapálil. Teprve po těchto zprávách rozhodli se v Praze. Ode dne 18. března dán jest Julius několika strážným pod dohled a uvězněn v jedné světnici, jejíž okno mřížemi opatřeno, aby odtud nevyskočil. I v tomto vězení ukazoval Julius na sobě jen známky šílenosti a pomatenosti. Když přicházel teplejší čas, neoblékal se, běhal nahý po světnici aneb se posadil na okno, opásav se zástěrou lazebnickou, již si byl z košile přistřihl. Tak i lidu se ukazoval druhdy jako blázen, ale někdy i rozumně mluvil. Dne 25. září přijel na Krumlov bývalý jeho hofmistr Jiřík Cákl s poručením od komory české, aby zůstal Julius pod opatrováním hejtmanovým, a Cákl aby k němu dohlédal, jinak aby žádnému k němu jíti nedopouštěli. Jak Julius Cákla nejprve spatřil, nadával mu starých lotrův a kázal hejtmanovi, aby ho dal do železukovati a oběsiti. Tehda nastaly chladnější dni, a proto také vězeň zase v šatech chodil.

Rady komory české, dostávajíce ustavičně zpráv nových od hejtmana, nahlédli, že posavadní způsob pouhého hlídání a ostříhání k žádným koncům nepovede, a že jest potřebí i léčení nemocného. Napřed poslán do Krumlova Cákl, jenž se byl zase do Prahy vrátil, sám (r. 1609 v lednu) a hleděl šíleného

[1]) V pokoji, kde se děsný ten příběh stal, dávali r. 1711 novou podlahu a zabílili krvavé skvrny na zdech. Říkali mu tehda „Juliuszimmer.“

uchlácholiti, napomínaje jej ke slušnosti a aby zpovědí svému svědomí ulehčil. Marná byla tato methoda u šílence. Toho roku dne 21. února přijeli s Cáklem Dr. Thomas Mingonius Vlach a lékárník císařský, dodávajíce psaní, že mají Julia léčiti, avšak bez hejtmana že nesmějí k němu choditi a ve přítomnosti hejtmanově německy, a ne vlasky, mluviti. Mingonius nařídil, aby Julia koupali; ale ani koupání, ani toho, aby mu podlé obyčejného receptu tehdejšího věku žilou pustili, dopustiti nechtěl. Jediné to dovolil, aby špínu, která se byla od jednoho roku jako kůra na těle jeho usadila, smyli. Následkem tohoto očištění vytratily se také boláky a vředy na pleti jeho podebravše se, a Juliovi bylo něco lépe. Vypravuje hejtman v některých pamětech svých, že ti oba jeho více ke hněvu a nevolnosti popuzovali, nežli jaký prospěch při něm učinili; nebo na ně ani hleděti nechtěl, jim zlořečil a doktoru vlaských kramářů nadával, naposledy ani léků od nich přijíti nechtěl. Dne 14. dubna dal týž pamětník na poručení císařské jinou světnici klenutou při pokojích Pelikánových[1]) spraviti a do ní Julia s velikou těžkostí a nebezpečenstvím uvedl. Dne 9. května odjel Mingonius a dne 21. června ho Cákl následoval; praví o nich dotčený pamětník, že Julia svými pohrůžkami strápili, „a při svých odjezdech divné chytrosti užívali.“ Dne 22. června roznemohl se Julius a maje nějaký nežit neb bolesť v hrdle, velmi těžce dýchal, až potomně téhož měsíce 25. dne k 9. hodině polovičatého orloje život svůj dokonal. V hodinu smrti se vřed probral, a proto se mu po smrti z nosu krev pustila. Dne posledního téhož měsíce dán do dvou truhel a zasmolen, a dne 5. července podlé poručení císařského v noci při 11. hodině do kláštera donesen a tam zazděn.[2])

Poněvadž Julius rychle zemřel, proskakovaly mezi lidem o smrti jeho různé pověsti. Jedni povídali si, že byv na záchodě dlouho, padl, a nežli strážní se klíčův u hejtmana dovolali, že byl bez sebe. Jiní vypravovali, že byl z poručení císařského zazděn a umořen, a v pozdějších letech i to místo (bezpochyby klenutá světnice, kdež naposled byl) ukazováno. Ano mluvilo se dokonce, že mu kázal císař jako tyranovi a vrahu žíly, an se koupal, rozsekati. Povstaly ty pověsti hlavně proto, že Cákl jednoho dne odjel a Julius hned druhého dne se rozstonal, kteréžto dvě události i hejtman ve svých pamětech ne bez domnění svého vedlé sebe položil. Uvážíme-li k tomu, že často dotčený pamětník, ať si to byl hejtman neb kdokoliv jiný, stranu Juliovu držel, že mnozí Krumlovští za příčinu zbesilého jednání Juliovu zlou vůli a nikoliv nemoc pokládali, a že konečně matka nešťastné dívky sama svodnicí byla: vyskytují se nám veškeré příběhy o Juliovi, jakkoliv z podrobných zpráv sestavené, přece jakožto událosť tajuplná a zejména původními svými příčinami nevysvětlená.

Císař Rudolf zapsal r. 1608 (vkl. dne 21. října) *Sigmundovi Bátorymu ze Somlio*, bývalému knížeti Sibiňskému, 450.000 kop míš. dluhu na panství Krumlovském.[3]) To se stalo proto, poněvadž císař panství Bátoryho Libochovice jinému prodati a Bátorymu za to buď panství Krumlovského k užívání postoupiti, aneb řečené peníze zaplatiti mínil; ale nepřišlo ani k tomu ani k onomu, poněvadž Bátory pro své zrádné obmysly byl jat a až do své smrti ve vězení držán. Na konec ani nebylo radno jej usídliti v Krumlově, poněvadž odtud snadno do Uher utéci a opět Uhry pobuřovati mohl.[4])

Než r. 1611 Pasovští do Čech vnikli, aby dvorské straně při Rudolfovi proti bratru jeho Matyáši pomáhali, napřed na císaři žádali, aby jim panství Krumlovské postoupeno bylo, a sám Jindřich Julius kníže Brunšvický za ně rukojmí býti chtěl, že se žádnému škody díti nemá; ale že stavové čeští k tomu povoliti nechtěli, z toho sešlo, nicméně Pasovští Krumlov hned v lednu toho roku opanovali a tu svou zvůli prováděli. Brzo zmocnili se také Budějovic a jiných měst a odtud se hnali ku Praze, kdež teprve svévolnosti této nezbedné chásky konec učiněn. Zůstávali ještě některý čas v Čechách, v Krumlově zejména až do června, a odtáhli teprve když byli obdrželi záplatu na penězích, ku kteréž Petr Vok dobrou část ze svých pokladů zapůjčil.[5]) Vpád ten stál císaře Rudolfa korunu a tak i panství Krumlovské, jež převzal nový král *Matyáš*. Poněvadž vpádem Pasovských i město Krumlov nemálo trpělo a na 30.000 fl dluhů zdělalo, odpustil jim císař úroky vrchnostenské na rok 1611 a zapověděl, aby se od nich žádalo, co si byli na vydržování Pasovských z panských obilnic a sýpek vypůjčili;[6]) a poněvadž se byli nejvyšší úředníci a soudcové zemští, též rady dvorského a komorního soudu, Petrovi Vokovi za jistce postavili, že peníze jím položené mu zaplaceny budou, zapsal jim Matyáš r. 1612 dluh 1000 fl. rh. na panství Krumlovském. Roku 1617 (vkl. 1. prosince) týž panovník císařové Anně, manželce své, pro „Její MC. vzácné a šlechetné chování, aby jakž na důstojnosť J. M. lásky náleží, tím vzácnější a lepší s dvorem svým vychování jmíti ráčila,“ 30.000 fl. rh. důchodu ročního ode dne smrti císařovy až do jejího živobytí na panstvích a zámcích Krumlově, Pardubicích, Chlumci (kromě Hradištka), Brandýse, Benátkách, Lysé, Přerově, Králově Dvoře,

---

[1]) Březan (P. V. 237): „pod Pelikánovými pokoji.“ [2]) Kromě historie Březanovy užito hlavně vypravování, jež sepsal Gindely (Rudolf II. 338—342) podlé zpráv hejtmanových komoře podaných; tyto paměti doplňují zápisky (arch. Třeboň. Hist. 6156), jež si nejmenovaný (bezpochyby hejtman) učinil. Chybně zpraven byl jiný pamětník. (Viz Čas. mus. 1858, 362.) [3]) DZ. 94 C 13. [4]) Koubek, Děje Libochovic str. 178—183. [5]) Skála I. 267 atd. [6]) Sommer, Topographie des Budweiser Kr. 241.

Točníce, Zbirově a Přísečnici zapsal a postoupil.[1]) Na zámku Krumlovském, kdež se r. 1614 císař sám po nějaký čas zdržoval, byl úředníkem Zikmund Turnovský z Turnšteina hejtman r. 1615.[2])

Když začalo r. 1618 povstání v Čechách, byl Krumlov vedlé Budějovic předním místem, kdež se vojsko císařské sbíralo. Psalť hrabě z Thurnu úřadu městskému do Krumlova, dostav jisté zprávy, že se v městě jich lid nějaký sbírá, aby se toho nedopouštěli, nýbrž jako jiná města ke stavům pod obojí se připojili. Krumlovští sice lid vojenský propustili, avšak ke stavům se přece nepřidali. K uklízení bouří umínil císař vojsko do Čech poslati, a nařídil hejtmanu Krumlovskému, aby vojenského hejtmana Felzara s lidem jeho do Krumlova přijal a jej všemi potřebami opatřoval. Císařský general Bukvoj dostav se do Čech osadil Krumlov dobře 300 pěšími a 200 jízdnými, maje odtud platný průchod do Rakous, dne 12. listopadu; velitelem se tu stal Španěl Fernando Caratti z Carare. I maje hrabě z Holachu, general stavovský, v úmyslu Krumlov z rukou lidu císařského vyníti, vypravil se potichu v místo to s dílem lidu svého, dne 30. prosince toho roku opustiv ležení své. Ale že byl v tom jakkoli nepříteli pronesen, proto Bukvoj poslal za ním v skok 2 kumpanie jízdy, zanechav jim v zálohách větší síly, aby mu v tom učinily překážku. Jízda ta dohonivši hraběte, a srozuměvši, že by byla proti němu mdlá, dala znáti troubením ostatním tovaryšům svým, kteří v záloze leželi, aby přispěli jim na pomoc. Což když se stalo, hrabě zanechav svého prvního úmyslu strany Krumlova, obořil se na ně a svedl s nimi šarvátku, v níž zůstalo nemálo lidu na místě.[3])

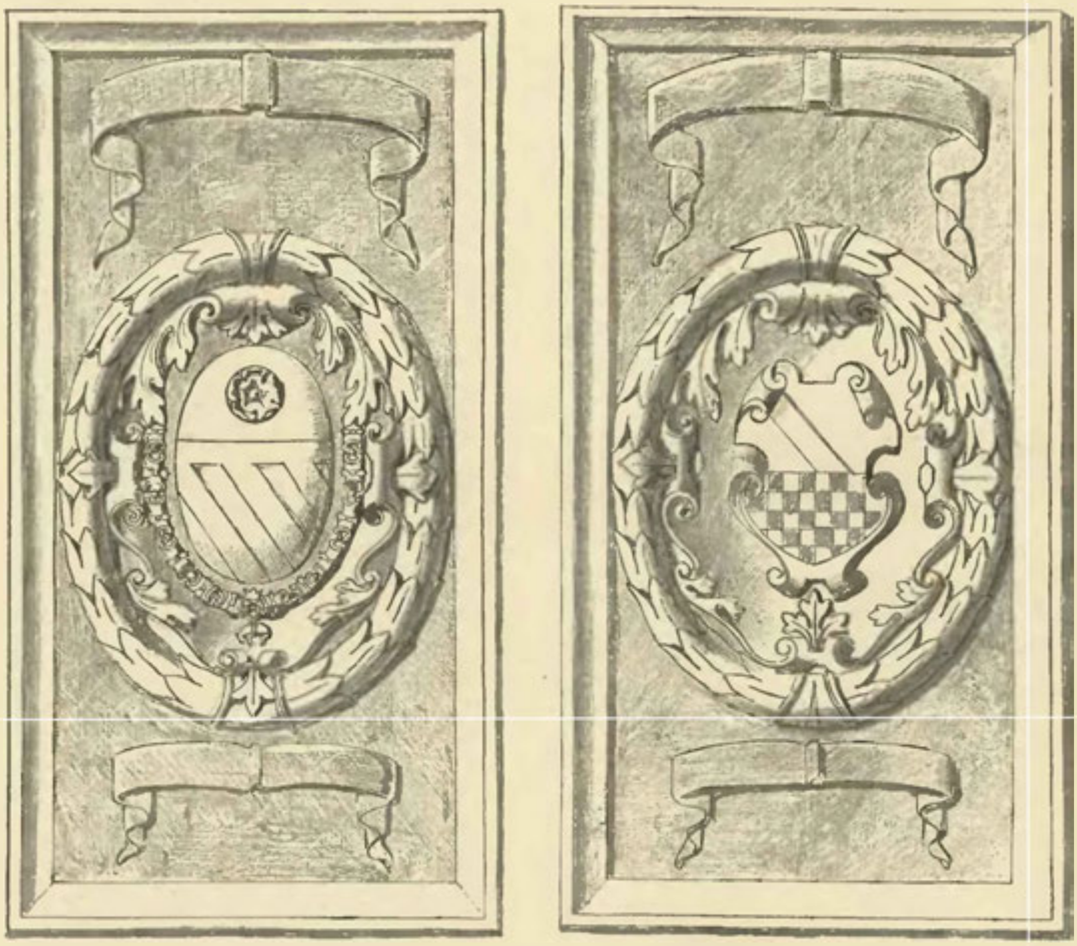
Roku příštího (1619) šlo to bouřlivěji u Krumlova, z něhož Uhři tam ležící výpady do okolních měst činili a kraji tomu velice škodili. Z těch příčin vysláno od stavů 4000 lidu, aby Krumlov z moci Bukvojovy vyňali; ačkoliv rozstříleli jednu bránu a jinou petardou roztříštili, nepodařilo se jim do města vniknouti, poněvadž pro mříže bran nemohli proniknouti, také se katoličtí obyvatelé zmužile bránili, any i ženy horkou vodu na dobývající vylévaly. V ten čas asi (dne 18. ledna) zastihše 1000 mužů Bukvojových, svedli s nimi tuhou šarvátku, kteráž několik hodin trvala. Tím více potom posádka Krumlovská dosti daleko vyjížděla a hrozné škody na statcích, obyvatelům pak veliký strach působila. Dne 18. května počíhali u jedné vesnice na stavovské vojáky, kteří se s kořistí ke svému vojsku navracovali; udeřivše na ně, pobili jich 120 a 40 zajatých na Krumlov přivedli. Po bitvě Záblatské (v červnu toho roku) byli mnozí z lidu stavovského jati a na Krumlov a Budějovice vezeni; těm namlouvali Uhři napřed slovy pěknými, aby se dali potřebovati králi Ferdinandovi, a když oni bránili se toho učiniti, vmetali je do smradlavých vězení, ano i katem jim hrozili, tak že potom musili přistoupiti k tomu, aby jimi dva pluky doplnili. Zajatým oficírům dávána strava z kuchyně zámecké, někteří z nich potom darmo, někteří s výplatou zase propuštěni. Celkem bylo jich Bukvojem 130 propuštěno, že pak ostatní byli ke službě královské tak přísně dodržáni, to ne tak samému Bukvojovi jako spíše hejtmanu Caratti se připisuje. Nachází se také, že tři Mansfeldští kapitáni, Karpizon, Butke (Butler?) a Slamersdorf, a lejtenanti někteří (vše u Záblatí zajatí) vyčekavše dobrou příležitosť času, z vězení svého Krumlovského po plachtách v hromadu svázaných a spletených hadřích dolů 5 sáhů zhloubí se spustili a odtud právě toho dne, když z Krumlova do Rakous vezeni býti měli (21. srpna), až na Rožemberk (jiní jmenují Veselí) mezi lid stavovský v bezpečnosti a s celou koží se dostali.[4])

Roku 1620 ležel na Krumlově pověstný Španěl a nejvyšší císařský Don Baltazar de Marradas, jenž odtud s lidem svým vybíhaje stavovským dosti škod nadělal. Tak na př. 18. dne května se 4000 lidu přitáhl před Prachatice, maje v úmyslu města tohoto vojskem Mansfeldovým osazeného jakoukoli měrou se zmocniti, ale srozuměv dobře, že mu úmysl jeho tak snadně nepůjde, zase k Budějovicům a ke Krumlovu se obrátil. Na oplatu toho hrabě z Mansfelda v červnu toho roku učiniv s lidem svým jízdu k Budějovicům a ke Krumlovu, netoliko mlýny okolo Krumlova některé popálil, nýbrž i kláštera Korunského a města Týna nad Vltavou se zmocnil, bohaté tu kořisti nabrav. Odtud sjel sám do Prahy, aby o zaplacení lidu svému při nejvyšších úřednících zemských jednal a tím dříve k obležení Krumlova se přichystal,[5]) ale bitva Bělohorská těm a takovým všem úmyslům konec učinila. Za války české až do 24. září r. 1620 přicházelo na Krumlov množství rozličných císařských oficírův, mezi nimiž se kromě již dotčených prosluli potom Jan Aldringer a Albrecht z Valdšteina, na ten čas nejvyšší nad plukem kyrysníků, připomínají. Na vojsko to od března r. 1619 až do září r. 1620 velmi mnoho potravin a peněz padlo, tak na př. snědli 12.718 liber hovězího masa, 532 liber telecího, 1826 liber skopového masa, za koření vydáno nad 44 kop, za housky nad 2 kopy, kromě toho také peněz veliké množství.[6]) Psal také hrabě Bukvoj r. 1619 císaři, že ačkoliv posádka Krumlovská z panství dostatek špíže dostává, však jestliže vojsku co nejspíše žold nepošle, že jistě to vojsko měšťany drancovati bude.[7])

---

[1]) DZ. 95 M 5. [2]) Rozvržení sbírek str. 33. Byl smýšlení přísně katolického, a proto o něm na sněmu Pražském r. 1619 usneseno, aby v zemi trpěn nebyl (Skála III. 82). [3]) Děje Pavla Skály II. 195, 207, 441; Beckovský II. b. [4]) Skála III. 25. 96, 165, 166, 300; Beckov. 148, 215. [5]) Skála IV. 125, 188. [6]) Sommer 241. [7]) Beckovský str. 148.

Císař Ferdinand II., pováživ veliké a platné služby, jež mu konal *Jan Oldřich* svob. p. z *Eggenberka,* nejv. hofmistr, ředitel tajné rady a rytíř řádu zlatého rouna, daroval mu listem r. 1622 dne 23. prosince v Řezně daným panství Krumlovské se všemi statky, jež se k němu na ten čas držely, a povýšil jej r. 1623 na sněmu říšském v Řezně do stavu říšských knížat. Nový držitel položil základ k rozsáhlému potom majetku rodiny Eggenberské v Čechách, neb v letech 1623—1627 skoupil drahně statků̊v, jež nyní panství Chýnovské tvoří, také koupil z konfiskace panství Orlické a Zvíkovské a později Drslavice v Prachensku. Statky Římov a Hamr koupené, ač ke Krumlovu dobře příležité, daroval kníže kolleji Krumlovské. Listem r. 1628 dne 15. dubna v Praze daným nejen potvrdil císař dřevní své darování, ale rozhojnil je také zbožím Helfemburským a Netolickým a povýšil všechna tato zboží se vší zvolí, regaliemi a vrchní opravou na knížectví s názvem vojvodským. Vedlé listiny této tvořily nové knížectví statky tyto:

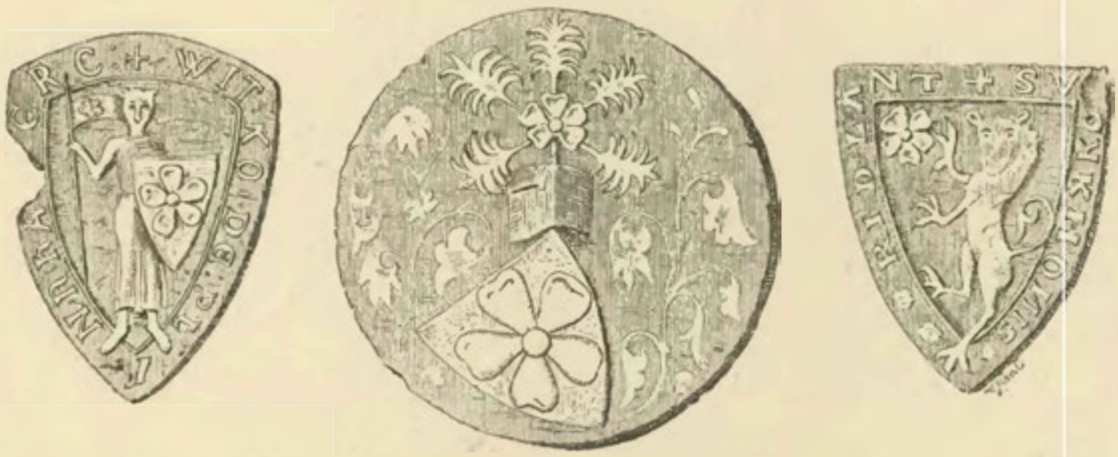


Znaky páně Vilémův a manželky jeho Anny Marie Badenské.

zámek a město Český Krumlov s příslušenstvím, město Prachatice, městečko Volary, vsi Těšovice, Rohanov, Zdenice, Fefry, Výrov, město Netolice s oborou a zámkem (lusthaus) v ní ležícím i s příslušenstvím, městečko a zámeček ve Lhenicích, starý pustý hrad Helfemburk i s panstvím a městečky Bavorovem a Strunkovici, vinice, dům a dvůr u Křemže, právo podací klášterů Zlaté Koruny a Vyšního Brodu. [1]) K tomu přišel darováním císařským r. 1631 dům Švamberkovský na Hradčanech, jenž posud svou starožitnou podobu zachoval. Jakožto kníže vykonával Jan Oldřich všechna regalia, zejména i právo peníze bíti a ve stav šlechtický povyšovati, pročež si i mincovnu (Münzkammer) na hradě Krumlovském zřídil. (Napřed byla mincovna v horním zámku v prvním dvoře, později přenesena na předhradí.) Po dobytí Prahy skrze Sasy r. 1631 poslal císař kníže do Čech, aby přiměl kníže Frydlantské ke přijetí nejvyššího velitelství v cís. vojště, což se knížeti podařilo učiniti, poněvadž byl přítelem Albrechtovým a věcí a záležitostí jeho se při

[1]) DZ. 143 A 27—29, Sommer str. 206 (dle dát archivu Krumlovského).

dvoře císařském zastával. To mělo arci v zápětí, že po vyjevení zrádných záměrův Albrechtových láska císařova ke knížeti o něco ochladla, pročež se i kníže od těch dob při dvoře nezdržoval. Již roku 1632 byl listem vlastní rukou psaným (12. listopadu) odevzdal knížectví Krumlovské se všemi statky v Čechách a panství Senftenberg a Horní Walsee synu svému *Janovi Antonínovi*, vymíniv si (r. 1633, 1. ledna) toliko vrchní panství, právo peníze bíti, roční důchod 12.000 říš. tolarův a 300 věder vína z panství Senftenberského: pak odebral se na statky své ve Štyrště a Krajině, kdež r. 1634, 18. října v městě Lublani zemřel.



Znaky na pečetích 1. Vítka z Prčic (r. 1220), 2. Vítka z Krumlova jinak z Ledenic (r. 1290), 3. Voka z Krumlova jinak ze Strunkovic (r. 1290).

I za knížete tohoto zkusil Krumlov ve válce tehdejší mnohé svízele. Mimo očekávání přibylo na panství ke konci r. 1623 mnoho vojska bavorského, zejména jízdy, a v noci ze dne 30. na 31. prosince rytmistr Petr Forgáč přišed s kumpanií vojska před město, žádal, aby mu brány otevřeny byly; když pak se to nestalo, kázal na stráže z ostra stříleti a hleděl, ač marně, do města vniknouti. Rozkacená soldateska poplenila potom okolí tak, že lidé z předměstí a vesnic se rozutíkali. Zatím přikročeno i k obléhání hradu a odňata mu všechna voda. Sesíliv rytmistr lid svůj ještě jiným lidem přepadl roku 1624 dne 14. ledna předměstí Latránské, slezl hradby městské a zmocniv se brány odtud do hradu vedoucí, mocně do prvního nádvoří vnikl; ale stráž knížecí (150 mužů), přibravši k sobě ozbrojené měšťany, je zase odtud vypudila, při čemž ztratili dva mrtvé a dva raněné. Po této věci kníže ve Vídni zůstávaje při bavorských velitelích toho vyhledával, aby řádu ve vojště slušnější měrou šetřeno bylo, a poněvadž i císař žádati neusiloval, aby vojsko to z Čech



Obraz Jindřicha z Rožemberka († r. 1310) na jeho pečetích.

odvoláno bylo, nařízeno hejtmanům Bavorským, aby pořádku při tom šetříce ze země vytáhli. Bavorský general Adam hrabě z Herbersdorfu a nejvyšší z Härliberka, přišedše tudíž dne 15. března s 30 koni do města, dobrý sice pořádek zachovávali a vojsko vyvésti se hotovili, ale dne 16. dubna dal od sebe nejvyšší z Härliberka mluviti, že neodtáhnou, dokud se jim dlužný žold 45.000 říš. tolarů nezaplatí, při čemž také zůstalo. Obdrževše peníze dne 30. června odtáhli, jimž lidé rádi paty viděli. Za ten půl léta, co byli na panství, vynaloženo na ně více než 40.000 fl., co pak snědli, to zajisté mnohem více stálo. Po všechny války potom následující byl tu pokoj, až konečně sem přišel roku 1648 švédský general Alfred Wittemberger z Debernu. Dne 20. září poddaly se mu město a zámek, a uloženo celému knížectví Krumlovskému,

aby 12.000 fl. rancionu zaplatili a polovici toho ihned položili. Švédové zachovávali dobrý pořádek a měšťanů nijak netýrali, než venkovanům brali koně a dobytek. Dne 2. října osadilo Krumlov zase vojsko císařské; ačkoliv prosen jest general Wittemberger mnohokráte, aby odpustil druhou polovici rancionu, slevil přece jen 1500 fl. a vymohl i zaplacení ostatních 4500 fl., ačkoliv byl mezi tím již mír zavřen.

Svrchupsaný kníže Jan Antonín, nabyv po smrti otce svého i statků jižních, stal se r. 1635 hejtmanem zemským v Krajině, koupil r. 1637 statek Štěkenský a potom nařízen za vyslance ke dvoru papežskému. Tak jako otec jeho, i on v letech 1636—1641 marně se přičiňoval, aby byl přijat do rady říšských knížat a právo měl na říšských sněmích zasedati; neb knížata říšská přes přímluvy císaře a kurfirštův tomu odpírali, k tomu poukazujíce, že kníže v říši knížectví nemá. Aby i tato překážka minula, prodal mu císař hrabství Gradisku a udělil mu titul pokněžněného hraběte Gradisky. Potom teprva povoleno sice přijetí, ale kníže se ho nedočkal, dokončiv život svůj r. 1649 dne 19. února. S manželkou svou Annou Marií markrabínkou Braniborskou z Bayreuthu († r. 1680) byl zůstavil kromě dvou dcer syny *Jana Christiana* a *Jana Seifrieda*. Oba byli nezletilí a dědictví jejich spravovali tudíž až do roku 1664 poručníci jejich, totiž matka, Christian markrabě Braniborský a Volf ze Štubenberka. Když pak let svých dosáhli, smluvili se o dědictví své r. 1665 dne 30. června a r. 1672 dne 27. března takto: Starší bratr obdržel kromě panství svěřenského Ehrenhausen (ve Štyrsku) knížectví Krumlovské, Vimberk, Drslavice, Orlík se Zvíkovem a Červeným Újezdem, Chýnov, domy a vinice u Prahy, mladší bratr obdržel panství ve Štyrsku a Kráňsku a polovici důchodů v Gradisce, kterouž spravoval bratr starší. Po učiněném zvodu r. 1666 dne 7. května nastaly pro zámek zdejší nové časy, neb on se stal nyní v skutku residencí knížecí.

Za dob vlády císařské se na zámku kromě malých oprav nic nestavělo, také změny za prvních dvou Eggenberkův byly jen nepatrné. K obvodu zámku přibyl dům v Latráně v levo před hlavním vjezdem ležící, jejž byl kníže Jan Antonín r. 1636 od Jana Hagena ze Švarcpachu přikoupil. Mezi tím byly také pivováry ze zámku odstraněny a zřízen pivovár na Novém městě, a při veliké bráně na Plášti nacházela se r. 1649 nová kašna. Jan Melchior Otto z Friedberka (Breisgau) byl sice r. 1641 dne 16. října za dvorského malíře knížetem přijat, zdali však něco na Krumlově maloval, není známo. Důkladnější změny se staly za Jana Christiana, a to tuším nejvíce návodem umění milovné a duchem praktickým obdařené manželky jeho Marie Ernestiny, dcery knížete Jana Adolfa ze Švarcenberka, již byl pojal r. 1667. Roku 1672 sice postaven jen jeden komín, ale již r. 1673 začaly důležité opravy v tak řečené jelení síni (Hirschensaal), kterouž byl prohlédl stavitel Spinetta; také se tu ten rok malovalo. Asi současně vystavěno jest nové divadlo, jež bylo r. 1675 dohotoveno, jež však jen okamžité a prozatímné potřebě sloužiti mělo. Mělo obdržeti mnoho mutací či dekorací po způsobu divadla Salcburského, o něž byla smlouva učiněna s malířem Janem Šaumbergerem. Přihlíženo také k přední části horního hradu či stavení při staré věži, jež jsouc od některého času zanedbáno jen několik pustých místností vykazovalo. V té příčině projednáno dílo r. 1675 dne 22. června s Hlubockým stavitelem Jakubem Antonínem de Maggi, aby sem a tam kusy zdí vylámal, dobře opravil a vše pořádně do rovnosti přivedl. S prací se ihned započalo, a ještě téhož roku pracoval také o věži stolař Netolický. Kromě toho vykonány také v letech 1677—1678 nemalé opravy na všech staveních zámeckých, nejen aby byly lépe ozdobeny, nýbrž také aby spíše pohodlí sloužily; práci tuto vykonali stavitel de Maggi a Krumlovský stavitel Spinetta. Při tom se děje řeč o mincovně a lékárně v horním zámku. Roku 1680 rozkázal kníže Jan Christian, aby se počalo bez prodlévání se stavbou nového divadla a aby byly ihned základní zdi stavěny. Jak velice kníže o zvelebení svého divadla pečoval, seznává se z toho, že několik hercův, z nichž jeden (jsa též malířem) cestu ke svému vzdělání do Italie podnikl, vydržoval roku 1680—1686.

V těch dobách kníže chtě svůj horní residenční zámek v Krumlově k lepšímu pohodlí přeměniti a v sídlo knížecí přetvořiti, kázal projednati dílo se stavitelem de Maggi a především odstraniti starou věž tuto se vynacházející, a některé světnice tak, jako ty k východu ležící, stejně upraviti. Smlouvou roku 1682 dne 24. listopadu učiněnou uloženo staviteli, aby při předním nádvoří, kdež bývala mincovna, sklepy (klenuté světnice) i s příčkami jakož i staré schody vybořil a nové schody klenuté zdola až ke střeše postavil, věž od svrchu až k podlaze staré tabulnice sbořil, a to proto, aby nová tabulnice v tu stranu rozšířena býti mohla a aby pro vyboření celé věže zdi zámecké škody neutrpěly, nicméně však aby mezi novou tabulnicí a mezi schody šnekovými na věž vedoucími způsobil sklípek, kdež by knížecí jídlonoš (credencieur) potřeby své pro tabulnici zavírati mohl. Také mu uloženo, aby pokoje kněžniny, poněvadž nízké byly a s výškou tabulnice se nesrovnávaly, povýšil, podlahy tudíž vytrhal, staré trámy novými nahradil a tyto nové ve stejné výši s podlahou tabulnice do staré hlavní zdi vsadil, jakož i okna, dvéře a j. znovu zřídil. Do řečených pokojů měly přijíti 3 vlaské komíny. Co se týče té strany k řece Vltavě od malých čtverhranných schodův, uloženo staviteli, střechu i se stropem sníti, hlavní zeď i s příčkami

až ke kabinetu kněžninu do rohu povýšiti, tak aby měly všechny zdi jednu výšku, a zevně i vnitř po obou stranách stavení novou římsu přidělati. Od rohu, kde byl řečený kabinet kněžny, kdež uzavřeno zříditi novou galerii, po celé délce až ke dvoru pod Pláštěm či nové zahradě a odtud až po dančí oboru a dále až k té zdi příční, která světnice i s předsíní a schody dělila, jakož i všechny v té prostoře ležící příčky měl ve stejnou výšku s předešlými světnicemi vyrovnati, novými trámy a římsami opatřiti. Konečně mu uloženo vystavění 3 světnic a galerie a chodby jdoucí z kabinetu kněžnina nad jelením sálem, udělání gypsových podlah, hladkých říms a ozdob ve všech místnostech horního zámku, a štukaturská práce v galerii. Jelikož se de Maggi zavázal, práci tu až do léta r. 1683 dokonati, započato hned 1. prosince r. 1682 s bouráním věže, při čemž sňaty 2 makovice sem r. 1630 zasazené, v nichž se však nic zvláštního nenašlo; příštího roku v únoru počali věž bourati, při čemž nařizovala kněžna, aby se jen po jistou mezi vybourala, aby netrpělo spodní stavení, a aby se vyhradilo místo pro knihovnu. S prací hrubou zevnější popílili si potom dělníci, aby před podzimkem vše pod střechu přišlo, a již 10. září toho roku vsazeny na stavení makovice s pamětí v nich uzavřenou, že to vše učiněno na počesť kněžny Marie Ernestiny, a připomenuto tam také odvrácení nebezpečenství, jež Vídni od Turkův hrozilo. Nařízeno potom ještě více změn uvnitř stavení, a tak se ta celá stavba až do r. 1687 protáhla.

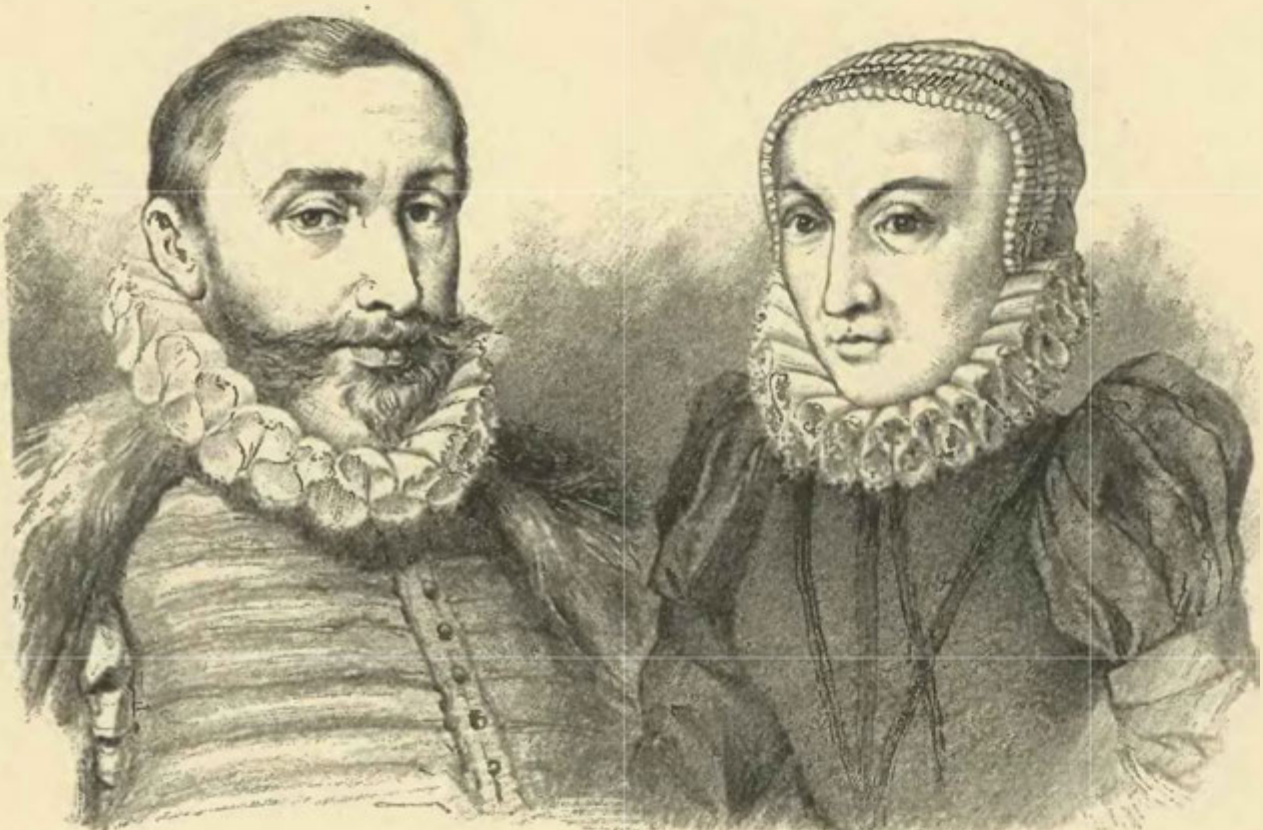
Nahoře se stala také zmínka o nové zahradě. Zde arci byly za posledního Vítkovce jen sady, kořenné a květinné zahrady, jakož i „lusthauz" r. 1555—1557 vystavěný; lesku svého dosáhla zahrada tato teprve za doby Eggenberské. Roku 1664 již tu byly letní příbytek, ovocní dům a fíkovna. Kněžna Marie Ernestina, milujíc krásné i užitečné, přeměnila také zahradu, tak že se od těch dob novou nazývala. V letech 1678—1683 pracovali tu stavitelé de Maggi a Spinetta a r. 1685 rozkázáno kněžnou, aby rybník zahradní skrze trouby vodou pramenitou zásoben byl. (V letech 1707—1708 povstal tu letohrádek řeč. Bellaria.) R. 1686 počato také stavěti o chodbě zahradní, kteráž šla od kněžniny galerie (vlastně od jeleního sálu) až do nové zahrady, ale teprve za doby Švarcenberské dokonána byla. Začalo se s prací o letnicích toho roku. K této staré chodbě přibyla v letech 1707—1708 nová chodba též z poručení kněžnina stavěná, kteráž na zděných pilířích spočívajíc se táhla od řečené galerie až k pilíři u schodů divadla, nad tímto dále ve výšce střechy až po sklep u Pláště, kdež se spojovala se starou chodbou. V letech 1686 a 1687 stavěl kníže novou mincovnu na předhradí i s předsíní, světnicemi, komorami, slévárnou s pecí, skladištěm na uhlí a písárnou; stavba tato obsahovala sklepy, některé světnice při tom a střechu šindelnou.

Posledním svým pořízením r. 1696 dne 16. listopadu sepsaným odkázal Jan Christian, dětí nemaje, panství Chýnovské se statky Blanicí, Starou Vožicí, Ratibořici, Zmyslovem, Dubem, Dobrou Vodou, Zlatenkou, Střítěží a Dolem a domem Makovským v Táboře choti své Marii Ernestině ke svobodnému jmění; knížectví však Krumlovské, Vimberk, Drslavice, Orlík, Zvíkov, Červ. Újezd, Myslín, domy v Praze na Hradčanech a za branou Újezdskou a dům ve Vídni téže manželce své k užívání doživotnému, tak aby po smrti její v držení bratrovce Jana Antonína (syna Jana Seifrieda), a kdyby tento před kněžnou zemřel, v držení kněžnina bratrovce *Adama Františka* knížete *ze Švarcenberka* přešly. Sám zemřel r. 1710 dne 14. prosince a kněžna uvázala se v držení všech statků jí odkázaných. Náhoda tomu chtěla, že všichni nápadníci před kněžnou zemřeli; když tudíž ona r. 1719 dne 4. dubna život dokonala, spadly veškeré statky Eggenberské na kníže Adama Františka, jenž se v ně toho roku dne 29. dubna s komorníkem desk zemských uvázal. K rozsáhlému zboží Eggenberskému přibyly ještě statky Švarcenberské Třeboň, Hluboká, Protivín a j., tak že knížeti co do mnohosti statků žádný šlechtic v Čechách se nevyrovnal. [1]) V pokojném držení dědictví Eggenberského zůstali Švarcenberkové teprve po skončení právní pře s hraběnkami z Leslie, které jako princezny Eggenberské činily nároky na zboží předků svých. Císař Karel potvrdil potom (r. 1723 dne 28. září) hodnosť knížectví Krumlovského i s titulem vojvodským rodu Švarcenberskému, od kterýchž dob se knížectví jakožto „allodiale a fideicommisso inseparabile" v držení řečeného jasného rodu nachází.

Na zámku i za knížete Adama Františka dosti pracováno. Za přítomnosti knížete v Krumlově roku 1720 povolána sem z Hluboké na nějaký čas garda granátníkův a umístěna v mincovně. V letech 1719—1720 kázal kníže v hořejším zámku některé světnice znovu zříditi, při čemž také sňata střecha nad nimi se nacházející, hlavní zdi o sáh výše vyzdviženy a tím také nová střecha povýšena. Stavěl to stavitel Martinelli s polírem Spazzim. Starou zahradní chodbu od divadla až do zahrady dal kníže (r. 1725) vylámati a schody do hořejší či nové chodby udělati, aby se mohlo z jeleního sálu do zahrady choditi. K vyzískání většího prostranství kázal lékárnu z hořejšího zámku na nynější její místo v dolní ohradě přenésti (r. 1729), a poněvadž r. 1728 díl střechy nad mincovnou shořel, kázal ostatek snésti a stavení obnoviti (r. 1729—1730), čímž se 16 nových světnic vyzískalo. Pracoval o tom stavitel Martinelli s polírem Fortinim. V novém stavení dostal byt knížecí lovčí a v dolních sklepích dobře proti ohni opatřených

[1]) Sommer Top. Miltner Beschreib. böhm. Privatmünzen 42—46.

umístěn jest archiv panství. Roku 1732 zamýšlel císař Karel s císařovou přijeda z Karlových Var knížе Adama na jeho panstvích navštíviti a zejména na Krumlově od 27. srpna až do 4. září přebývati, poněvadž tu císařová u přítomnosti mnohých šlechticů (dne 28. srpna) svůj den narození slaviti chtěla. Za tou příčinou nařízeny nejen opravy některé, nýbrž i přiměřené ozdobení zámku. V rychlosti sestrojeny dvě konírny, jedna na 100, druhá na 40 koní, a 100 řemeslníků najato, aby vystavěli v horní zahradě divadlo prkenné, poněvadž stavení divadelní by tolik hostí objíti nemohlo. Sto a dvacet dvorských herců̊v, drahně zpěvákův, hudebníkův a tanečníkův se z Vídně očekávalo, aby tu hráli řízením Ferdinanda hrab. z Lamberka, cís. ředitele divadla a hudby, a dvorského básníka Metastasia. Konány také přípravy, aby město, hrad i zahrada způsobem velikolepým osvětleny byly, též připravovány honby neobyčejně veliké, při nichž mělo pomáhati 136 lesníkův a hajných knížecích novým šatstvem oděných a 3000 náhončích. Potravin se mělo nahromaditi u míře málokdy vídané. — Avšak radostné tyto přípravy proměnily se brzo ve smutek, když byl kníže Adam František blíže Brandýsa nad Labem na místě utíkajícího jelena císařem postřelen



Pan Petr Vok z Rožemberka a paní Kateřina Rožemberská z Ludanic.

a dne 11. června r. 1732 po největších bolestech život svůj dokonal. Smutně vracel se císař v druhé polovici měsíce srpna, jeda městečkem Kaplicí, kdežto mysl jeho zarmoucenou uvažujíce, ani si netroufali představiti poselství, jež byla obec Krumlovská k jeho uvítání vyslala.

Jediný syn knížete *Josef Adam Jan* byl při smrti otce svého teprve 10 let stár, pročež poručníci jemu nařízení s mateří Eleonorou Amalií roz. z Lobkovic rozsáhlá panství až do r. 1741 spravovali. V 19. roce věku svého ujal kníže správu statků svých ležících v zemích císařských (v Říši teprve po 4 letech) a tolik se přičinil o opravu a zvelebení zámku, že působení jeho přese všechny překážky válkami způsobené novou dobu v historii Krumlova tvoří. Granátnickou gardu přeložil z Hluboké roku 1742 na nynější její stanovisko, kdež povstala nová strážnice roku 1747 dokončená. V letech 1744—1745 povstala kázaním knížete nová zimní jízdárna s 2 vrchními galeriemi a altanem, jakož se nyní pozorovateli ukazuje, ozdobena prací sochařskou a štukaturskou, jak to byl navrhl inženýr Altomonte, s kterým kníže o všechny své novoty ve stavení a v zahradě radu brával; práci skulpturní vykonal sochař Vídeňský Zinner. K této jízdárně komíny vytápěné přibyla též nová jízdárna letní. Nemalá pozornosť věnována též zahradě, zejména



Partie z dvorské zahrady Krumlovské.

rybníku tam se nacházejícímu. Rybník tento vysoce položený napájen byl vodou, jež se tlačila ve věž roku 1730—1731 (z poručení knížete Adama správcem hor knížecích Schindlerem u Dobrkova založené), a potom po trubách do kopce vedla. Tento vodovod opraven jest r. 1748 a také poněkud změněn, při čemž měl sice dohlídku již řečený Altomonte, ale slušnou část práce obstarával toho času známý mlynář Hlubocký Matěj Čechman, jenž sice neměl theoretického vzdělání, ale za to tím více praktické zručnosti. Od těch dob vešlo v obyčej dílu dovednému říkati Čechmanské dílo. Druhá část práce připadla cís. hydraulikovi Reichovi. Voda hnána nyní napřed na jeden kopec, do reservoiru, odkudž jdouc do rybníka, jako vodotrysk se prýštila. I to později přeměněno, zejména vypuštěn roku 1827 stroj na tlak, kterýž ustavičného opravování vyžadoval. Ke zvelebení zahrady, již knížecí dozorce Zinner ve způsobu francouzském udržoval, udělal kníže tolik, kolik vůbec možno bylo. Dalť rybník vydlážditi, letohrádek Bellarii (r. 1755—1757) okrášliti, střechu po způsobu francouzském přikryti, opatřiti podzemní kuchyní a místností řeč. „Sala terrena" do skály tesanou, kdež na velikou mušli kamennou voda srkala a „okouzlený stůl" s příchozími laškoval. Bylť v zahradě labyrint neb zahrada, v níž se snadno zabloudilo (r. 1752—1842), všelijaké domky k pěstování bylin a ovoce rozličného, loubí, studně, vodopád, vodojemy, chýše labutí, střelnice, kuželna, houpačky, mnoho výtvorův umění sochařského, sklenné koule, náspy různého tvaru a různé barvy.



Petr Vok z Rožemberka podpisuje smlouvu o panství Krumlovské.

Současně se i pilně o zvelebení zámku pracovalo. Roku 1748 kázal kníže jelení sál v sál redutní či taneční přeměniti a Vídeňským malířem Lederem al fresco pomalovati. V letech 1748—1749 pracováno o jiných pokojích, zrcadelní sál přeměněn ve světnice a pokoje, potom tu povýšeny hlavní zdi a vsazena nová střecha, čímž povstalo druhé patro s mnohými pokoji a altánem novým, o čemž pracoval palír Fortini. Z tak řečených zimních pokojův na tu stranu k Vltavě zřízeno nové patro tak, aby se odtud k redutnímu sálu a vrchnímu patru choditi mohlo. Také pracováno v letech 1750—1753 na změnění kaple zámecké; přiděláno nové oratorium pro mladá knížata, veliký oltář a 2 menší oltáře, socha sv. Jiří, a konečně sňata i z kaple vížka. Plafond a postranní zdi na způsob mramoru i jinak ozdobil Vídeňský mistr štukaturský André. Tehda (r. 1750—1752) povstaly také horní konírny tak, že staré pusté stavení přeměněno a do prvního patra ke zřízení bytův úřednických vyhnáno. I v letech potomních pracováno jest o přeměnění některých místností, hlavně v hořejším zámku. Těsný průjezd při příkopu medvědím rozšířen a na místě mostu dřevěného k němu vedoucího (napřed tu byl most zdvihací) vystaven most kamenný a ozdoben sochami a vasami. V letech 1761—1762 opraveny knížecí pokoje v horním zámku a trupu věže (Thurmstöckel) v 1., 2. a 3. patře a tak řečené pokoje Juliovy. Most na Plášti posud dřevěný nahrazen r. 1764 kamenným a ozdoben též vasami a sochami, kteréž vypracoval sochař Griesler. Ke všem těm a takovým umělým pracím vozen byl kámen tesný až z Eggenburka v Rakousích. Poněvadž byl starý dům divadelní stálé opravy potřeboval, bylo sice na něm v letech 1761—1762 ledacos opravováno (nová lože, nový vchod,

garderoby, šatnice, skladnice), ale aby ustavičné a nákladné oprávky na zdech minuly, přeměněno jest celé stavení r. 1765—1766 v nynější svou podobu. Malby nové obstarali Vídenští malíři Wetschel a Merkl. Dlouhá chodba ze zámku až k letní jízdárně byla r. 1765—1767 vybourána a v jinou světlejší, hezčí, arci s překonáváním mnohých obtíží, přestavena. Konečně přeměněn tak řečený zlatý pokoj, v němž se nacházelo malé divadlo, a znovu vymalován (malíři Wetschel a Leo). Již z toho lze posouditi, jak úsilovná byla činnosť knížete Josefa Adama; ale obdivení jest hodna, uváží-li se, že i okolí bližší a další podobněž bylo okrášleno, zejména zřízením sídla kněžnina v Kvítkově Dvoře, jenž odtud obdržel název Favoritenhof (r. 1750), a sídla v Červeném Dvoře. Konečně i to připomenouti hodno, že i časté odtrhování se skály pod zámkem nutně vyžadovalo, aby se vhodnými prostředky větší nebezpečí než pouhé odlamování částí zámeckých zdí zamezilo.

Jaká nádhera tehda na zdejším zámku panovala, nejlépe viděti jest ze slavnosti, kteráž připravena r. 1768 v červenci mladému knížeti Janovi, když zavítal do Krumlova s mladou chotí svou Marií Eleonorou říš. hrab. v. Oetingen-Wallerstein. Pouze zahrada zámecká byla 26.000 lampami ozářena, nad vodotryskem nacházel se chrám, v němž se spatřovaly Hymén, genie, dvoje hořící srdce, trofeje milostné a j. v.; odtud vedla brána vítězná ke dlouhé aleji. Ostrov rybníka ozářeného představoval pevnosť, na kterou dorážely dvě lodičky na vzájem k sobě střílíce. Při rybníku byla jiná brána několika tisíci lampami ozářená. Slavnosti ty trvaly až do 7. dne srpna. Kníže Josef Adam, jenž byl po celý svůj život ve službách dvorských a rozšíření hodnosti knížecí na všecky členy rodiny Švarcenberské dosáhl (r. 1746), zemřel roku 1782 dne 17. února. Nástupce a syn jeho *Jan Nep.* opustiv služby dvorské a státní přes obyčej u předkův zachovávaný, ujal se především správy a oprav na rozsáhlých statcích svých, k nimž byly nejen některé v jižních Čechách, nýbrž i některé z tak řečených dolních panství přibyly; snažil se všemožně dodělati, co ještě bylo v minulých dobách obmeškáno a co vyžadovaly nové pokroky hospodářské, ano i vlastními výmysly a novotami výnos statků zvýšiti hleděl. Připomeneme tuto vysušování bahen na Třeboňsku a založení stoky mezi Vltavou a Dunajem (r. 1787—1789). Také koupil kníže panství Zlatokorunské (r. 1787) po vyzdvižení kláštera tohoto a zaokrouhlil jím panství Krumlovské.[1])

Po několik generací spočívaly naděje na udržení se rodu Švarcenberského vždy jen na jedné hlavě; kníže Jan měl však četnější potomstvo jak mužské, tak i ženské. Za tou příčinou ustanovil kníže, aby byl zřízen druhý majorat rodinný čili tak řečená sekundogenitura, jak byl již r. 1703 kníže Ferdinand pořídil. Vůle jeho uvedena ve skutek, když byl r. 1789 dne 5. listopadu zemřel; neb po delším jednání učiněna r. 1802 mezi knížetem *Josefem Janem* jako nástupcem otcovým a jeho bratrem Karlem (známým vítězem u Lipska) smlouva, jíž tomuto panství Orlické a Zvíkovské v držení dáno. Tím povstaly dvě větve rodu, starší a mladší.

Kníže Josef Jan otce svého následovav, neuznal za dobré oddati se službám dvorským, ale pečoval velice o správu svých statkův, jež v každém způsobu zlepšil. Veliký náklad stálo jím započaté vyměřování všech panství knížecích, jakož i jím nařízené a na všech statcích provedené a doposud ve výborném ano vzorném stavu udržované zařízení archivův a úředních registratur, kterým si získal nekonečných zásluh o usnadnění dějepisných zkoumání. Na zámku Krumlovském zřídil roku 1801 školu hospodářskou s knihovnou a všemi jinými potřebnými pomůckami, aby tu po 3 léta cvičeni byli na knížecí útraty hlavně synové knížecích úředníkův a služebníkův a nabyli dostatečných vědomostí ve vědách hospodářských, věcech úředních a správních a j. v. Ústav tento, roku 1850 zrušený, účelu sobě vytčenému nejen hojnou měrou vyhověl, ale i k hospodářskému vzdělání v jižních Čechách blahodárně působil. Místnosti pro ten ústav vykázány ve stavení, kdež se nachází garda, a poněvadž také zakoupen teleskop, zřízena tu malá hvězdárna, která se tam již nenachází, byvši potom zrušena. Za manželku měl kníže Josef Pavlinu z rodu vévod Arenberských, která v Paříži na plesu, jejž svat její, kníže Karel, jako vyslanec císařský dával ku poctě zasnoubení Napoleona I. s arcikněžnou Marií Ludovikou, nešťastnou náhodou uhořela a smutným způsobem život svůj dokončila.

Ze tří synů knížete Josefa († r. 1833) dočkali se všichni postavení skvělého a vynikli každý v oboru svém nad většinu šlechtických vrstevníků svých; nejmladší z nich, Bedřich, stal se kardinalem a arcibiskupem Pražským, druhý, Felix Ludvík, byl předsedou ministerstva (r. 1848—1852), nejstarší pak, *Jan Adolf,* získal si velmi chvalné jméno jako výborný hospodář a pán bohatýrský, jak vědí dobře všichni obyvatelé na panstvích knížecích. Zámek Krumlovský ozdobil kolikerým způsobem, jak z venku, tak i uvnitř. Obnoveny zejména roku 1842 v původním svém slohu freskové malby, které se na průčelích druhého nádvoří nacházejí, opraveny sochy na mostě do zámku a na Plášti, vydlážděno jak první, tak i druhé nádvoří, a konečně přidělány 4 nové věžičky na veliké věži zámecké. Roku 1861 nahrazena

[1]) Tak i přikoupeno r. 1800 zboží n. kláštera sv. Kláry v Krumlově.

jest také stará brána v horním zámku jinou lepší a vkusnější. Uvnitř zámku přičiněno dílem obnovením dílem znovu vymalováním a upravením mnohých pokojův a dlouhé chodby, vydlážděním chodeb a přestávek na schodech, k čemuž brány dílem pěkný kámen, dílem kamínky mosaickou prací sestavované a j. v. V letech 1843—1844 upraven jest tak řečený malý zrcadelný neb taneční sál v knihovnu knížecí, a r. 1857 opatřen jest celý zámek hromosvody. Různého způsobu, však ve všem znamenity byly všelijaké proměny rázu stavitelského knížecích pokojů, hostinic, besedy zámecké, kancelářův a bytův úřednických, při čemž i to podotknouti dlužno, že sýpka (aneb dříve skladiště soli) na prvním nádvoří při lékárně ve 4 byty úřednické přeměněna (r. 1876).



4. PAMĚTI o kuchyni Krumlovské.

Nejednou anobrž často o tom psáno a mluveno bylo, kterak pásma klimatická a povrch země u národů rozličných zvláštnosti vytvořují a na vývoj jejich povahy i kulturní pokroky působí, ale zřídka poukázáno k tomu, že některé vlastnosti národů souvisejí s tím, co se u nich vaří a sní. [1]) Mohli bychom se o této věci široce rozepisovati, srovnávajíce dějiny některých národů s jich kuchařstvím, ale poukazujíce jen mimochodem k masojedům Britům a podmaněným jim Indům, dotkneme jen toho, co se dotýče národa českého. A tu shledáme, že bylo hlavní potravou předků našich, když vznikly války husitské, maso a k tomu jakožto příkusek chléb a kaše; po třicetileté válce vytištěno maso z kuchařství našeho buchtami, knedlíky a rozličnou stravou v době, kde národ náš takořka spal, nic o sobě nevěda, a za naší paměti dostala se jedna část našeho lidu venkovského až na brambory, kdežto jiná část se v té příčině ke způsobu předků svých aspoň z větší části navrátila. [2])

Prvotně bylo u nás kuchařství jedno tak u krále, jako u předních pánův, měšťanův a venkovanův i s jich čeládkou. Chudší ovšem přestávali na tom, co si opatřiti mohli, řídíce se staročeskou průpovídkou: „Praví svatý Tomáš, aby jedl doma, co máš,“ ale u těch byly aspoň přední stravou pokrmy mléčné, jakož se posud ve vesnicích spatřuje. Avšak od sedláka nahoru byla strava stejná, připouštějíc rozdílu jen ve mnohosti vařeného a v některých přísadách, jako na př. koření. Pán, který se ubytoval v městě u nějakého hospodáře, dobře byl spokojen s jídlem, kteréž mu tam dáváno, a šafář ve dvoře nejedl sice stejných pokrmů se svým pánem, ale přece měl šest dní za týden maso, kteréž se čeládce do dvora posílalo.

Když jel pan Petr z Rožemberka r. 1535 do Prahy, protrávil tu s komonstvem svým masa hovězího a telecího drahně (totiž za kopu a 20 gr.), dvě slepice, kopu vajec (za 9 gr.), chleba, žemlí, jablek do kuchyně i ke stolu dosti a koupeny jen 3 žejdlíky vína, snad proto, že pán nějaký nápoj s sebou vezl. Dne 5. dubna toho roku koupeny pro pána maso hovězí, celé tele, jehně, 6 slepic, 40 vajec, máslo, slanina,

[1]) Srov. Voltairův výrok: Ce que nous mangeons, fait l'esprit.

[2]) Že se robotníkům (sekáčům, žencům a vazačům) ještě v druhé polovici 17. věku dobrá a jadrná strava dávala, dokazuje paměť jedna z r. 1665. Na panství Vlašimském dávalo se dělníkům za den dvakráte jísti, a sice na oběd: polévka z tvarohu neb mléka, kroupy, hrách; na večeři: polévka, kroupy a šišky; kroupy se zavařovaly do mléka. Pro 60 dělníků na jedno jídlo se dalo 1. na oběd: 1 ½ čtvrtce krup a 2 čtv. hrachu, a když hrachu nebylo, tedy místo něho 2 čtv. bílé mouky na kaši, 1 ½ konve (27 žejdlíků) mléka na zalévání krup i na polévky, ½ lib. másla 2 žejdl soli; 2. na večeři: 1 ½ čtv. krup, 2 čtv. výraže na buchty, 27 žejdlíků mléka na zalití krup a na polévku, 1 lib. sýra na posypání buchet, ½ libry másla, 2 žejdl. soli. Chleba dáno statečnému robotníkovi po 1 bochníku vážícím 1 ¼ libry (Fr. Slavík v dějích Domašina).

chléb, žemle, anýz a koleandr k odvárce a jablka, věrtel piva a 19 pinet vína. Když odjeli, dali na spropití paní 12 gr. a pomahačům a dívkám po 6 gr. Toho roku v měsíci říjnu byl pan Petr v městě Benátkách nad Jizerou; tu jich jídalo v hospodě deset za dvě noci a půl dne, dostávali po třech jídlech (každé po 3 gr. a 3 d.) a platili tudíž za 30 jídel 1 kopu 42 gr. 6 d. (kopa asi za náš dukát). Není divu, že po tak silné stravě si dali pouštěti žilou, jakož se i stalo tehda v Benátkách, kdež kováři za to, že Maršovi pouštěl „pro ochvačení," vyplaceno 6 gr. Roku 1563 po odjezdu páně snědla čeládka, která zůstala na Krumlově, za jeden týden 1 vola, 3 telata, 36 slepic, 3 kopy vajec, $4\frac{1}{2}$ pinty másla, 12 plotejsů, 18 uzených kaprů, 4 kapry čerstvé, chleba po 18 čbeřích malé míry, krup 1 čtvrtně, hrachu 1 čber, 3 pinty nesvařeného másla, $3\frac{1}{2}$ smetany, 4 mléka, a vypila 18 věder piva a 7 pinet vína.

Za posledních pánův od Růže vařilo se na Krumlově asi pro 200 lidí, jichž bylo někdy více někdy méně (r. 1596 na př. všech 183). Projdeme-li jednu ceduli téhodní (t. j. seznam toho, co se v kuchyni přijalo), na př. r. 1592, 24.—31. května, poznáme asi tento pořádek v kuchařství: V neděli přijali do kuchyně 3 kohouty indianské (t. j. krocany), 28 kuřat, dvě mladé husy, vepřovou pečeni, 14 klobas, 6 jiternic, 8 holoubat, jedno vemeno, kopu neždíků a parmic a kromě toho cibuli, petržel, křen, špenát a salát. Hovězí a jiné maso se tu nepočítá, poněvadž přijato v sobotu V pondělí pořízeno do kuchyně 10 skřivanů, 4 křepelky, dvě kopy raků, indian. kohout, 27 kuřat, 6 holoubat, salát, řípa, mrkev, cibule, okurky a perník. V úterý padli 3 skopi, 14 kuřat, 5 skřivanů, 2 kapouni, dvě slepice krmné, vepřová pečeně, 5 klobas, hovězí játra, salát, petržel, 8 otepí šperglu, jablka, chlupaté jahody, šalvěj; do hospodářství koupeny téhož dne tucet talířů, tři dlouhé lžíce, střízek a dížička. Ve středu přišly do kuchyně 4 libry lososa, zajíc, dva kapouni, 8 křepelek, šperglsalát, salát ve hlávkách, cibule mladá, petržel a špenát. Na čtvrtek dostačila zásoba v sobotu aneb ve předešlých dnech pořízená, a zapsány proto do cedulí jen salát, cibule a šalvěj. V pátek dodány do kuchyně kromě dvou zajíců a dvou kapounů 4 libry lososa, 6 kop rakův, 5 žejdlíků mřenu, záježdíky a od předešlé soboty čerstvé ryby, nad to 8 artičokův, 50 oplátek, tři libry švestek, sýr pro čeleď, kmín, jalovec a zelenina, jako ve dnech předešlých. Téhož dne přivežena na pálení jedna fůra uhlí. Sobotní příjem byl největší, poněvadž dodáno téhož dne mnoho masa a vaření na celý týden, totiž dva vepři, 101 slepice, 25 kuřat, 4 voli, 8 telat, 14 jehňat, 16 skopců, 4 kapouni, 6 jiternic, 15 klobas, jedna vepřová pečeně, dvě mladé husy, 3 kopy vajec, 10 hrud másla nepřevařeného, 22 pinet smetany, 34 pinty mléka, jedna pinta krupice, kroupy, žito na chléb, korec hrachu, 3 vědra vína na ocet, hotový vinný ocet, žemle, jablka, hrušky, cibule, salát a zelí. Co se týče jídel postních, přijaty téhož dne jeden úhoř, 81 kaprů, dvě hlavní štiky, 24 štiky mysné (viz popis Třeboně), 15 štik slaných, 12 štik čerstvých, 15 parem, 12 mniků, 15 cejnů, ježdíky, drobné ryby ke smažení a dvě kopy raků. Na pálení přivezeno do kuchyně 30 for dubového dříví a 44 klády zřezány do pokoju páně k palivu.

Prohlédneme-li pozorně i jiné cedule téhodní, shledáme, že se kuchyně vždy podobně zásobovala, jako se dálo dotčeného téhodne. Uhodíme kromě toho ještě jinde na plíce a osrdí hovězí, jeřáby, rozličné ryby (karasy, bélice, tlouště, střevle), rozličné vaření (jáhly), ředkev, ale ze všeho se spatřuje, že šlo kuchařství jednou cestou ustavičně. Nikde se nesetkáváme se pšenicí (kromě té, kteráž sypána slepicím a kuřatům), aneb pšeničnou moukou, pouze žemle „podlé vrubu" (t. j. takové, jež se z dlouhého bochníka ulamovaly) se připomínají. A byť se nemohlo určitě říci, že se vše snědlo, co dodáno téhož dne do kuchyně, přece jest jisto, že asi tolik, co psáno jest, za týden se snědlo, leč bylo něčeho tolik, že zbylo na týden následující a že se rozličná masa zvířat domácích se ptačími masy a vařením střídala. Avšak do cedulí těchto nepojata zvěřina a mnohé věci, kteréž náležely k přípravě, a konečně zákusky po jídle.

Co se dotýče zvěřiny, obsaženo jest v téhodní ceduli r. 1595 (26. června až do 13. října), že posláno do kuchyně z obory Kratochvilské 16 jelenův, 9 laní, 2 srny, kolouch jeden, 4 telata zvířecí, jedna svině divoká, dva jeřábky. Avšak z toho se ještě spotřeba zvěřiny i za čtyři měsíce nepoznává, poněvadž z cedule nevychází, kolik zvěři na ostatních panstvích zastřelené na Krumlov se dodávalo; neb přihodilo se nejednou, anobrž velmi často, že úředníci v myslivosti kratochvíli svou majíce, zvíře zastřelili a potom do panské kuchyně poslali.

Co se týče připravení jídel, doloženo již něco, jako na př. zelenina, smetana, mléko, ocet a j., ale hlavní věc při tehdejším kuchařství, totiž *koření*, vynechána, poněvadž tato drahocenná věc se do zvláštních rejstříkův zapisovala. Následující věci počítaly se tehda ke koření, a čísla přidaná svědčí, kolik kterého r. 1596 v zásobě bylo. Připomínají se totiž: pepř tlučený (2 l. 6 lot.), šafrán ($8\frac{1}{2}$ lt.), zázvor (2 l. 6 lt.), hřebíček celý (1 l.), hřebíček tlučený (14 lt.), skořice celá (26 lt.) a tlučená (8 lt.), květ (12 lt.), víno řecké či černé hrozinky (3 l. 2 lt.), cibejby (3 l. 4 lt.), fíky (košíček malý), mandle (3 l.), cukru bílého homole, perník kuchyňský (5 tabulí), rýže (12 l.) a švestky (20 l.). Za pana Petra Voka (r. 1603—1607) spotřebováno průměrně za jeden rok 10 l. šafránu, 50 l. pepře, tolikéž zázvoru, 20 l. hřebíčku, 10 l. skořice, 5 l. květu



Petr Vok z Rožemberka táhne s vojskem do Uher.

muškátového, 45 l. mandlí, 40 l. vína řeckého, 29 l. hrozinek, 28 homolí cukru, 70 l. rýže, 15 l. pineolu (pinelek), 60 tabul perníku, 200 žejdlíků medu a košík fíků. Přehled tento ukazuje, že přes to, že bylo k jídlu asi 200 osob, byla přece spotřeba koření nemalá, a ačkoliv koření od konce 15. věku v ceně klesalo, náklad na jeho zakoupení byl tak veliký, že si ho jen bohatí a zámožní dopřáti mohli. Při jednostejném způsobu kuchařství za dob tehdejších lišila se panská kuchyně od sprostší připravením, abychom tak řekli pikantnějším, nebo řiznosť spůsobená kořením byla věku tehdejšímu chutí nade všecko příjemnou.

Zvykem bylo u starých Čechův pojísti po obědě něco ovoce buď suchého, nebo raději zavařeného; odtud také pochází název povidel (t. j. pojidel); podobné kaši z ovoce říkalo se také kapalice. Na stoly panské a sousedské přicházely později podobné odvárky ze šťav ovocných a medu aneb cukru, kterým se říkávalo *lektvář* (z lat. electuarium). Když strojeno r. 1592 hejtmanovi panství svatební veselí, koupeno na zadělání lektvaře drahně ovoce, též 3 rohože a 2 knihy papíru černého, aby se na nich čerstvé ovoce rozkládati mohlo, a jeden sud Týnský na uschování ovoce suchého. Koupeny zejména 3 kopy rožníků (hrozinek ve hroznech), suchých hrušek, tolikéž broskví suchých a 37 kop jablek, totiž čerstvých dubových (tuším těch, kteréž zoveme koženými), hertychův (?), vejlinků (vinných či vejlimkův), špičníkův (?), moravských vejlinkův, jeptišek míšenských, nad to 6 putniček jablek kuchyňských, sud věrtelní rozličného ovoce. Paní do pokoje koupena putna višeň vybraných. Druhý týden v Praze (t. j. na čtvrtek, pátek a sobotu) vzaty veliké třešně, černé višně a uherské třešně. Konečně koupeny jednu neděli meruňky, veliké třešně, vlaské třešně, štěpné višně, bílé višně a hrušky. To vše spotřebováno za dobu od 27. června do 16. srpna, ale mnoho-li k tomu potřebováno z domácích zásob, není doloženo.

Aby konečně přehledné bylo, co se vůbec vařilo, a že se především jen masa vařila, dokládáme spotřebu v kuchyni dvorské a zámecké roku 1597 za půl léta, totiž od neděle po sv. Jiří až do neděle po sv. Havle:

medvěd 1
jelenů 19
kolouši 2
špičáci 2
laně 4
svině div. 2
zajíců 52
jeřábkův 34
kačerův div. 7
tetřevův 6
čírkův (kačat) 6
skuky (?) 2
holubův div. 6.
slepic 824

kuřat 1020
lososův 9
úhořův 27
velkých pstruhův 60
prostředních pstruhův 1860
štik mysných 22
podmysných 68
menších 261
lipanův 211
parmův 271
tloušťův 188
mnikův 119
okounův 188
cejny 3.

raků $284\frac{1}{2}$ kop
mřenu 10 pinet
vajec 20 kop a 12
pšenice $12\frac{1}{2}$ str.
žita 610 str.
ječmene 27 kop 192 věrtel (?)
hrachu 27 str.
loje přepouštěného 4 ct. 80 lb.
vína uherského 24 věder
vína moravského 3 věrtele 13 pinet 1 žejdlík
vína rakouského 51 věrtel 8 pinet
piva stolného 130 věrtel 7 pinet 1 žejdlík.

Povinností kuchařovou bylo pečovati o to, aby v čas měl dostatečnou zásobu, a tak aby krmě rozličné nejen vystřídával, nýbrž i dostatečné množství jich uvařil. Dobrý a dovedný kuchař byl tudíž vzácnou osobou v domě, a protož také porozumíme stesku tuto položenému:

Urozenému pánu p. Petrovi z Rožmberka.

Milostivý pane! V. Mti. žaluji, že jest mi teď nedávno Matouš kuchař a sirotek muoj, kterýž se jest byl od kuchařuov V. M. na Třeboni naučil dosti dobře vařiti, utekl, nemajíc k tomu žádné slušné příčiny. Tak já se toho domnívám, poněvadž se jeho v zemi této nikdy doptati neumím a nemohu, že jest se obrátil do královstvie Českého. U V. Mti. za to pokorně prosím, račte poručiti na panstvích a zbožích svých, jestliže by týž Matouš kde postížen byl, aby vězením ujištěn byl a mně aby oznámeno bylo; na náklad muoj již bych já pro toho kuchaře poslal. Pakli byste ráčili o něm kde jinde zvěděti, že by u některého pána aneb jinde v témž královstvie byl, V. Mti. prosím, že ráčíte v tom radni a pomocni býti, abych téhož kuchaře zase dosáhnúti mohl. S tím etc. Dáno v Polici, v pátek po sv. Valentinu l. 1541.

Jan z Zavíkovic a na Polici.

(Kor. Petr. f. 46.)



Rytina z konce 16. věku představující erby Vítkovcův a erby rodin s nimi podlé domnění z jedné krve pocházejících.

K tomuto dokládáme zajímavý list rychtáře Veselského panu Vilémovi ve příčině potřeb kuchyňských poslaný:

Milostivý pane! pane můj nejmilejší! Zdraví i šťastného panování za mnohá léta V. Mti. vinšuji. Psaní, které jest mi učinil p. Frydrych Mícaň, ten bažant od p. Frydrycha ten se V. Mti. odsílá, a při tom bažantu nejsú než 2 péra dlouhá, což pak těch bažantů více na živě, ti sú na Třeboň dodáni, o kterých p. Mikuláš hejtman věděti má. S tím pán Bůh všemohúci rač s V. Mtí. býti. D. ve Veselí v neděli na den sv. Matěje apoštola páně ve třimecítma hodin l. 1566.

I protož tomuto poslu není nic placeno od toho bažanta. *Matúš rychtář z Veselí.*

(Ros. Reg. 18.)

Starodávná pravda tisíckráte doložená, že se i ten nejlepší člověk všem nezavděčí, a naopak, že lidé i na dobrém bydle jsouce nikdy dosti nemají, stvrzuje se žalobným a stížným listem písaře kuchyňského asi r. 1593 na Krumlově napsaného, kterýžto jest slovo od slova takový:

V. Mt. vysoce ur. p. p. můj nejmilostivější!

Se vší svou ponížeností V. Mti. pokorně oznamuji, kterak teď od některého času od dvořanův velikou, zvláště pak nejvíce od p. štolmistra strany jídla, že se jim špatně dávají, domluvu mám, což sem i předešle p. hejtmanu skrze spis v známosť uvedl a sobě stížil, žádaje p. hejtmana, poněvadž se tak

domlouvají, aby mi v tom naučení dal, jak bych se při dávání jídla jim chovati měl; ale p. hejtman jest mi žádné odpovědi na to nedal. Včerejšího dne pak vopěty p. štolmistr se jest domlouval a ke mně na horu, když J. M. paní paní večeřiti ráčila, poslal, abych jim nějaké jídla od stolu J. M. paní odeslal, a já sem vzkázal, že žádného hned celého jídla nezůstalo krom pro pacholata a lokaje V. Mti. a toho velmi namále. I bojíce se já (neb mi p. štolmistr vždycky hrozí, že mě zmlátí, až toho za dlouhý čas užívati musím), jemu sem se včera vokázati nesměl a poněvadž tu mnou nic neschází, nežli pro nedostatek potřeb kuchynských, že odnikudž dostatku není, milostivey pane pane! nemohu již toho dále před V. Mtí. tajiti bojíce se, abych někdy škody na zdraví svém skrze to od něho nevzal. V. Mti. se vší svou ponížeností, jakožto pána pana svého nejmilostivějšího pokorně pro pána Buoha prosím, že mě v tom milostivě chrániti a jak bych se v tom chovati měl poručiti ráčíte, neb se jest jim včera na večeři 8 krmí, totiž polívka, hovězí maso, dví kuřat pečených, kaldoun husí, skořený ryby, štičky, kaše, pečitý hovězí dalo a vo to ještě sou se, že se jim tak málo dalo, domlouvali. V tom se již dále V. Mti. k milostivé ochraně poroučím a milostivé odpovědi očekávati budu.

V. Mti. věrný poddaný a služebník Daniel Turek, písař kuchynský.

(Ros. Reg. 10.)

Není divu, že lidé takto se živící na stará kolena nemocmi, z nichž nejčastěji bývala dna, trápeni bývali, jakož se zejména v 17. věku u mnohých ve vysokých úřadech postavených osob shledává.

Potřeby kuchyňské kupovány v Praze, Budějovicích, Linci, ale i na vzdálenějších místech, druhdy s nemalými obtížemi, o čemž svědčí list tento asi r. 1600 psaný:

V. Mt. vysoce ur. p. p. můj milostivý!

Na všemohoucím pánu Bohu žádám V. Mti. prodlouženého zdraví a šťastného s dobrým prospěchem panování za mnohá a hojná leta. Milostivý p. p. V. Mti.! Se vší ponížeností prosím, že o tom své milostivé poručení skrze podpis ruky V. Mti. Danielovi písaři kuchynskému učiniti ráčíte, aby mi se ty čtyři kopy 22 gr., kteréž mi, při městě Prešpurku byvši, na skupování potřeb kuchynských na kuchyni V. Mti. ukradeny jsou, pasírováno bylo, na čež milostivé a laskavé odpovědi s ponížeností očekávati budu.

V. Mti. věrný a poníženě poddaný

Karel Mik.

A tergo: Danieli! jest J. M. páně poručení, aby tomuto supplikantu ty 4 k. gr. pasírovány byly.

Jachym Metych.

(Ros. Reg. 10.)



Váza z dvorské zahrady Krumlovské.

Menštein Hrad.

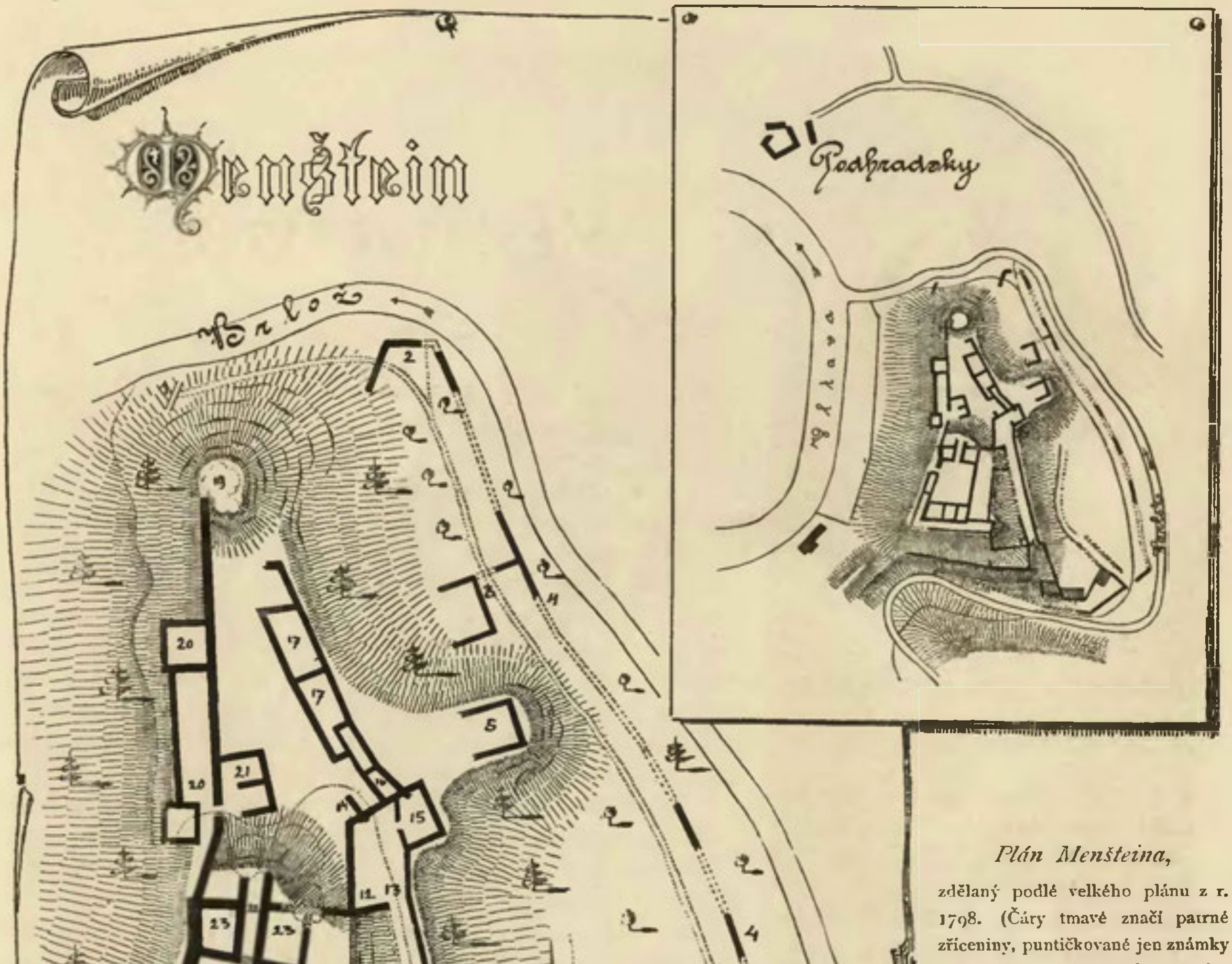
Popis hradu.



Od Zlaté Koruny, jejíž bývalou slávu veliký a krásný kostel posud hlásá, vine se Vltava mezi lesnými a strmými stráněmi rozkošným údolím až pod ves Třísov, kdež přibírá potok Křemžecký. Před ústím svým přibližuje se potok tento řece tu, kde stojí hamr, hezky blízko, ale poněvadž odtud vybíhá vysoké skalnaté návrší, vyhýbá se mu a obtékaje návrší dotčené u velikém oblouku padá do řeky pode dvorem Podhradským, řečeným tak po hradě, jehožto malebné zříceniny se nad ním a na skalnatém ostrohu vypínají. Zakladatel volil si k postavení hradu velmi dobré místo. S plání souvisí hradiště jen skalnatou převlakou, skrze níž proražena šíje k vedení vody na hamr na druhé straně stojící, na jiných stranách jsou skály na způsob stěn, aneb strmé boky; někde spadá hora k potoku povolněji, a tu se pomáhalo přírodě uměním.

Nejpohodlněji přichází se ku zříceninám těmto, jimž lid jako předkové Menštein říká, jdeme-li od Zlaté Koruny k Plešovicům a odtud po silnici k Třísovu. Po cestě se můžeš baviti pěkným okolím, jda na úpatí Blanského lesa. Za Třísovem přichází se ke dvojím valům starodávným z kamení a ze země nasypaným, kteréž zřídili předkové naši dávno před založením Menšteina. Překopali prostranný poloostrov, kterýž tu Vltava vinouc se obtéká, a zdělavše si takto pevnosť dobrou, mohli v čas nebezpečí za příkopy stáda a majetek svůj skrývati. Na stranu říčnou sdělány valy nasypané z drobného kamení a tu a tam nějaká pevnůstka téhož způsobu. Scházejíce cestou k řece, spatřujeme lesné výšiny podlé břehů Vltavských, pak se objeví žluté zříceniny Menšteina vynikajíce z černého stromoví, konečně sestoupivše spatřujeme před sebou hradiště celé, pod ním potok úzkým údolím se vinoucí a za ním řeku povážlivým tokem tekoucí. Obraz, který se nám tu naskytuje, patří k nejkrásnějším partiím v Čechách.

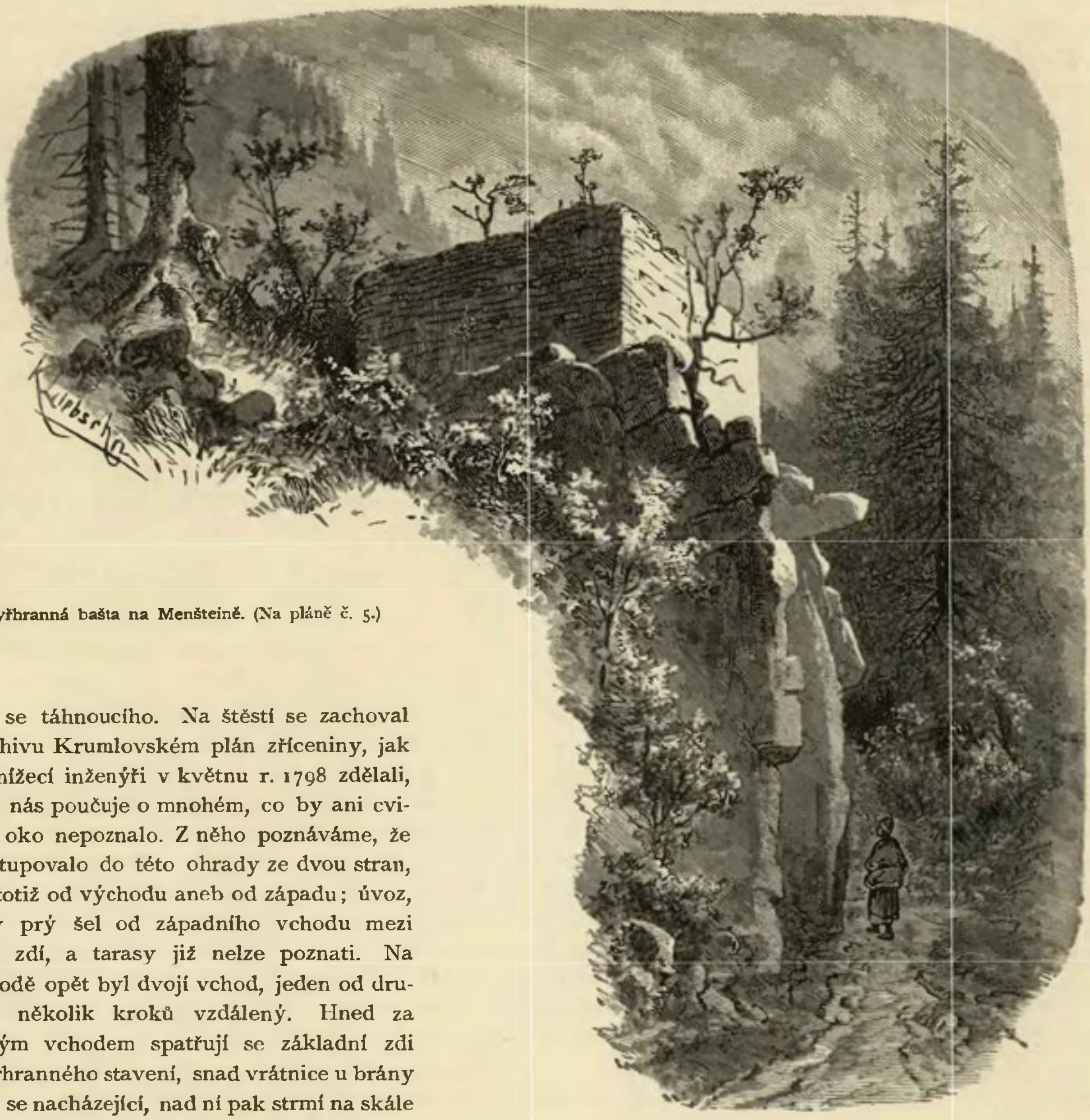
Lávkou ode dvora Podhradského k hradišti vedoucí dostaneme se pod hradiště. Nedaleko za lávkou spatřujeme skrovné zbytky zdí podlé břehu se táhnoucích; nevíme, máme-li před sebou skutečné hradby aneb snad jen zdi postavené proto, aby tato dolní část potokem zatopena nebyla. Celá ta prostora od lávky až k počátku hradu podobá se latranům čili ulicím, které u Rožemberských hradů bývaly. Z pamětí sice není známo, že bývalo podhradí neb ves pod Menšteinem, nicméně se s pravdou dobře srovná, že tu byla některá stavení hospodářská ze dřeva. Hradby podlé řeky měly pak tu výhodu, že se nikdo z oné strany potoka ke hradu přiblížiti nemohl a že ostříhaly této strany hradiště povlovnější, nežli druhá strana k Vltavě spadající. Jen pramálo zbytků zůstalo po této zdi; někde lze směr její poznati jen podlé nahromaděného rumu, travou již a mechem obrostlého a podlé po-



Plán Menšteina,

zdělaný podlé velkého plánu z r. 1798. (Čáry tmavé značí patrné zříceniny, puntičkované jen známky jich, tečkované jen ty, které z domyslu přidány.)

1 Místo u nynější lávky, kteréž však dříve skalami a příční zdí docela zavřeno bylo; 2. východní vchod do dolní ohrady a 3. za ním několik kroků druhý vchod; 4. nepatrné zbytky ohrady podlé potoka; 5. základní zdi nějaké věže; 6. západní vchod a od něho úvoz mezi zdmi a tarasy; 7. hradby rozličné k ochraně ohrady dolní; 8. parkán, na nějž se přicházelo z oné strany po mostě aneb z dolejška po schodech; 9. první brána do předhradí; 10. vrátnice a věž k její obraně; 11. mezivalí, k němuž sbíhají 12. stínky z horního hradu; 13. druhá brána; 14. třetí brána; 15. kovárna (?) aneb snad místnosť, kdež se s lidem poddaným jednalo; 16. vrátnice; 17. konírny; 18. dvůr předhradský; 19. vysoké skalisko, s něhož se východní díl dolní ohrady ostříhal; 20. opevnění povydané s dvěma věžema; 21. vzchod; 22. průjezd; 23. kanceláře, příbytek purkrabský, písařův a p.; 24. dvůr horního hradu; 25. palác neb dům panský; 26. parkany okolo horního hradu. (Severní strana v levo. Brlož. = Brložský potok.)



Čtyřhranná bašta na Menšteině. (Na plánĕ č. 5.)

toka se táhnoucího. Na štěstí se zachoval v archivu Krumlovském plán zříceniny, jak jej knížecí inženýři v květnu r. 1798 zdělali, a ten nás poučuje o mnohém, co by ani cvičené oko nepoznalo. Z něho poznáváme, že se vstupovalo do této ohrady ze dvou stran, buď totiž od východu aneb od západu; úvoz, který prý šel od západního vchodu mezi dvojí zdí, a tarasy již nelze poznati. Na východě opět byl dvojí vchod, jeden od druhého několik kroků vzdálený. Hned za druhým vchodem spatřují se základní zdi čtverhranného stavení, snad vrátnice u brány tudíž se nacházející, nad ní pak strmí na skále vysoko čtverhranná bašta tak výhodně postavená, že se s ní z praků na tři strany střileti a tak tato celá dolní ohrada brániti mohla. Podobný úkol mělo jakési dřevěné opevnění, postavené na strmém skalisku, jako se končí hrad, vypínající se zrovna nad tím místem, kdež lávka přes potok položena.

Prošedše část dolní, jejížto kamení okolní sedláci pečlivě odklidili, octneme se za tím místem, kdež byl vchod západní, u dvou nových domků (hájovny a kůlny) do starých zdí postavených; i můžeme je obejíti a za nimi ještě podlé potoka zbytky starých hradeb stopovati, ale do hradu nás odtud cesta nevede. Ať si hledíme kamkoliv, všude jsou zdi a kdyby nebyly na jednom místě rozvaleny, musili bychom přes ně přelézati. Vrátivše se totiž k cestě od západního vchodu vedoucí, vstoupíme potom až ke hradbám hradu, a rozvaleninou aneb přes hradbu aneb do kopce strmého dostaneme se na parkán, ležící nad větším stavením či kůlnou. Jak se sem dostali za starých dob, toho lze se snadno domysliti. Z parkánu udělán byl na onu stranu potoka dřevěný most, kterýž se v čas nebezpečí strhnouti aneb zvoditým mostem opatřiti mohl; ke hradu se jezdilo pak přímo od Křemžecké strany a do dolní ohrady sestupovalo se s mostu po dřevěných schodech.

Z parkánu dotčeného vstupujeme *první* branou do předhradí, totiž napřed do úzkého příhrádku, nad nímž se na strmém vrchu horní hrad vypíná. Od hradeb jeho vybíhají k tomuto příhrádku zdi, spojujíce je s horním hradem; neb po ochozích dřevěných mohlo se přicházeti hned k ochozím, kteráž byla nad příhrádkem. Jedna z těchto hradeb byla také druhou prostou, pouze hřebenem zavřenou branou. Mezi touto a třetí branou, kteráž byla také hlavním vchodem, jest dosti veliká prostora, kteráž dříve pokládána za příkop (Heber III. 33), avšak já nic takového nenašel; byl-li tu, zasypán jest rumem a kamením. Před branou, avšak v pravo, jest čtverhranné stavení, v němž byla snad kovárna; vedlé samé brány jest podlouhlé stavení, bezpochyby příbytek horního vrátného. Brána sama se dosti udržela. Skládá se ze tří zdí k severu, západu a jihu obrácených; čtvrté zdi nikdy nebylo. Co se úpravy její bývalé dotýče, nezachovalo se tu ani památky, ale odjinud lze odvoditi, že byla uvnitř ze dřeva sroubena a na místě střechy že měla obvyklé dříve podsebití ven povydané. Vstoupíce do *nádvoří předhradského*, spatříme spoustu, jaká se zřídka kde nalézá. Jsou tu celé kopce kamení ze stavení sesutých, množství kamene rozházeného; tento smutný obrázek se zvýšuje ještě tmavým stínem bujných smrků a jedlí, kterými nyní celé hradiště obrostlo. Na jižní straně dvora jest dlouhé stavení o dvou odděleních tak dobře zachované, že by se dnes pokryti mohlo; zde bývaly konírny. Na východním konci dvora jest již dotčené skalisko, zřízené bezpochyby k postavení velikého praku, zároveň nejpevnější věž a obrana, poněvadž naň zdola pro velikou příkrost dostoupiti nemožno bylo. Severně jest dlouhá, rovná a hrubá hradba, zavírající předhradí na této velmi příkré straně, avšak pro jistotu sesílena byla na venkovské straně hradbou a dvěma věžema, z nichž ona k východu položená také ostříhala začátku podhradí. Ze dvora chodilo se do tohoto opevnění brankou.

Až na dvůr předhradský mohlo se přijeti na koni; dále jeti bylo nemožno. Příchod k *hornímu hradu* na nejvyšším vrcholu hradiště ležícímu byl totiž takový: Jako na Krumlově, tak byl i na Menšteině vzchod, t. j. stavení vysoké, do něhož se po schodech stoupalo; z horní jeho části vedl most na vysokých a pevných pilířích postavený tak blízko ke hradu, co bylo potřeba místa na spuštění mostu. Avšak nyní jsou toliko základy vzchodu, a hledíme-li odtud k hornímu hradu, spatříme velikou spoustu kamení, po němž jest dosti namáhavý vstup do výšky. Na ten čas jedině možno dostati se do vnitřku horního hradu buď po tomto kamení, aneb s nebezpečenstvím života po příkré severní stráni; neb poněvadž se na této straně zeď provalila, lze tímto otvorem do vnitřku vejíti. A je-li nebezpečno dostati se nahoru, jest neméně nebezpečno nahoře pobyti, poněvadž některé části spadením hrozí.

V horním hradě spatřují se zříceniny zvýší dvou poschodí, t. j. na některých místech udržely se zdi v té výšce, jak byly při svém založení. Posud se nacházejí na nich veliká okna i s těmi lavicemi kamennými, na nichž sedajíce z okna do rozkošné krajiny se dívali; také bílá omítka nebo-li, jak říkávali, dynchování se na oknech a na zdech udrželo, jako by bylo uděláno nedávno. Přední oddělení hned za vchodem obsahovalo kromě klenutého průjezdu drahně světnic, komor a sklepův, jichž okna obrácena byla na vnitřní stranu. Jak se zdá, bydlili tu úředníci páně a čeleď služebná. Za tímto domem jest prostranný čtverhranný dvůr, na jehož druhém konci se palác čili příbytek páně spatřuje. Jako přední dům jest i tento na tři části rozdělen a obsahoval ve svém přízemí rozličné komory, snad i kuchyni, lázeň a prádelnu, nad tím byly světnice a v druhém poschodí bezpochyby veliká síň. Oba domy spojeny jsou zdmi, a sice na jižní straně zdí hrubou, na severní z polovice tenkou, z polovice velmi hrubou zdí; kde totiž byly kolem hradu parkány, byla zeď tenčí, nejhrubší byla tam, kde se parkány končily. Tyto zdi i ty, kteréž oba domy zavíraly, neměly na venkovské straně oken leč v přiměřené výšce, kamž střely buď nedosáhly, aneb byvše vystřeleny již vysokým letem sílu svou ztratily. Zbytky oken spatřují se na jižní straně dvorských zdí a svědčí o tom, že tu byla dřevěná chodba, kterou se chodívalo z paláce do domu purkrabského. Že to všecko, oba domy i zdi je spojující, hned od založení svého prsní braní pod krovy opatřeno bylo, samo sebou se rozumí. Okolo horního hradu na třech stranách byly parkány, někde užší, někde širší, kteréž příčkami na tři části rozděleny byly. Z jednoho do druhého chodí se dveřmi, avšak do hradu z nich se dostati jest nemožno.



Okno z paláce na Menšteině.

2. Děje hradu.

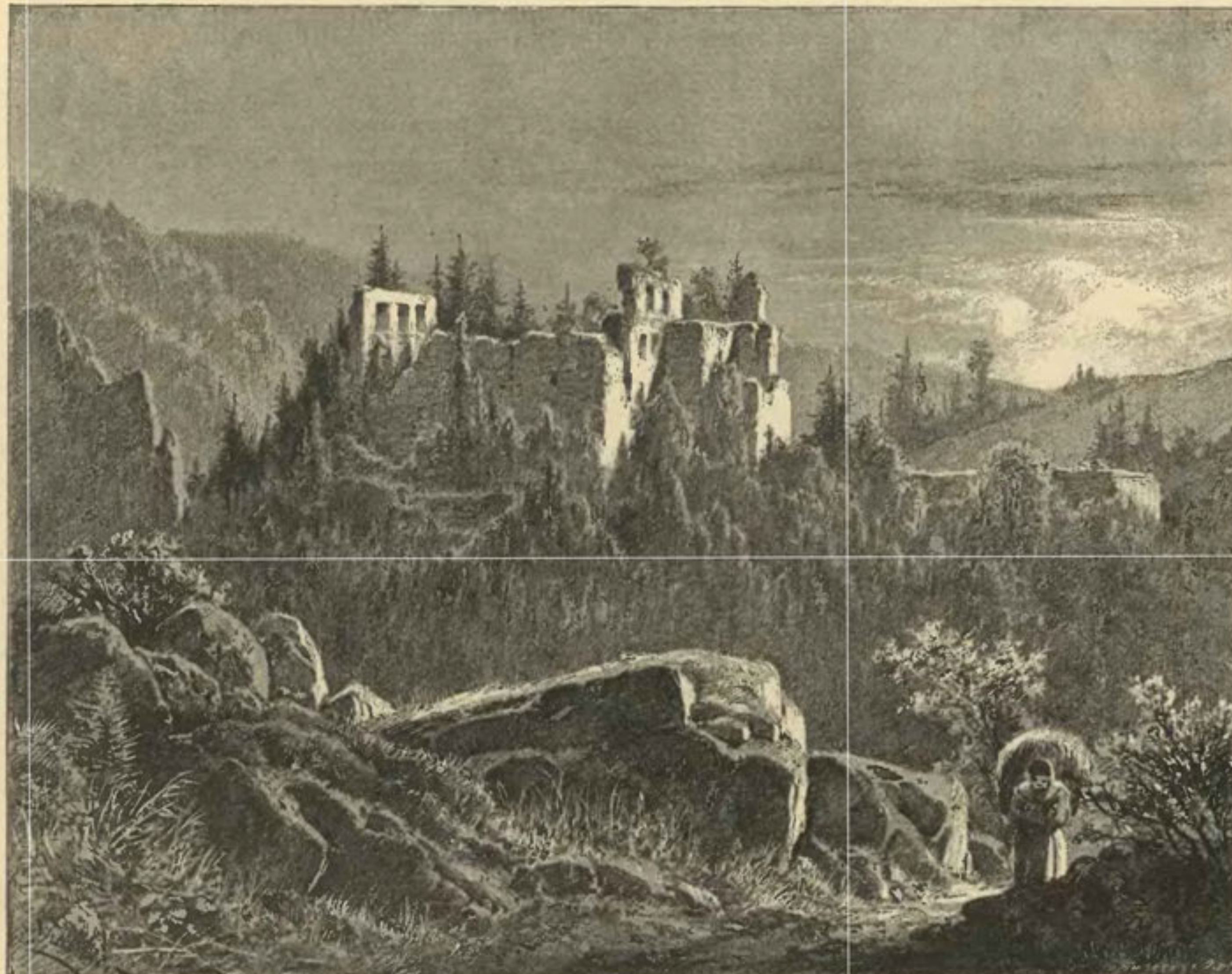
Jižně od Budějovic, avšak od Krumlovska odloučen zbožím kláštera Korunského, byl újezd obsahující vsi Třísov, Vrabče, Planou, Homoli, Kroclov, Holubov, Boří, Krasletín a Jamný, k němuž páni r. 1365 vsí Opalic, Čertyně a Záluží a dvoru Pěníka od Vernéra ze Srdova nabyli, davše za to jiná zboží od hradu Choustníka. [1]) Statek tento také Vítkovcům patříval. Byl-li jejich starodávným jměním rodinným a zejména patřil-li již od dávna k panství Krumlovskému, není sice nikde doloženo, ale pravdě se dosti podobá. Synové Petra z Rožemberka, *Petr*, *Jošt*, *Oldřich* a *Jan*, jsouce úmyslu po příkladu otce svého nová stavení na zbožích svých stavěti, vyzdvihli Menštein, obdrževše r. 1349 dne 1. července od Karla IV. povolení, aby „hrad jistý v království českém, Dívčí Kámen v mluvě české zvaný, postaviti a i hradbami, příkopy, věžemi a ostatními ohradami spevniti mohli.“ [2]) Třebas rok tuto položený nedokazuje, že Menštein ještě toho roku dostaven byl, přece z pozdějších listin aspoň tolik vysvítá, že hrad již r. 1383 stál a že se od těch dob německy Maidstein, Maidenstein, v českých listech a u lidu podnes Maidštein, Mejnštein, Menštein nazýval. Toho roku dne 15. června dála se jednání mezi pány *Petrem* a *Janem*, kteří drželi Menštein na svůj díl, z jedné a faráři Křemžeckým a Újezdským z druhé strany skrze Vácslava faráře v Bavorově a děkana Volyňského a Hostislava faráře v Krumlově a děkana Doudlebského, tak že ves Třísov posud k faře Újezdské patřící odsud odtržena a do Křemže přitažena byla; za náhradu slíben faráři Újezdskému plat roční 97 gr. 1 den. ve vsi Záluží, za to však osvobozena jest čeleď (familia) hradu Maidšteina i se zdejší kaplou ode všech platův, ofěr, poutí, jimiž byli faře Křemžecké dosud zavázáni, a nad to slíbil farář téhož kostela, že dotčeným obyvatelům všemi svátostmi a pohřbem zdarma přisluhovati bude. Pánům na vůli zůstaveno, aby mohli míti na hradě kaplana, kterýž mohl k sobě přijímati obdarování bez vědomí farářova, nikdy však neměli lidé Třísovští o svátcích službám božím v kapli hradské obcovati, aby se tím ujma nedála faře v Křemži. Oba bratří potvrzujíce r. 1384, 28. září založení špitálu Krumlovského (r. 1347 učiněné), darovali mu ještě 6 kop platu ve vsi Vrabči blíže hradu Menšteina, a za ves Podole, kterou máti jich darovala, dali dvůr Drahoslavice a role v Homoli. [3]) Tehda byl na hradě purkrabí Jindřich Kocovec ze Svržna. [4]) Po smrti dotčených bratří následoval v držení Menšteina Oldřichův syn *Jindřich*, za něhož spravoval hrad zdejší purkrabě Vojtěch z Kraselova r. 1394—1403. [5]) Vedlé svědectví Březanova pan Jindřich krále Vácslava jatého

---

[1]) Urbář Rožmb. (vyd. Truhlář) str. 35—36. (Pozdější objem u Pangerla, G. U. 618.) Veselý, Děje Choustníka str. 8.

[2]) Monatsschrift des vat. Mus. 1827 März p. 8, April p. 45. Original nachází se v archivu Krumlovském. Proti listině té činěny některé námitky. 1. Roku 1349 dne 1. července (Datum Mogunt. a 1349 Kal. Julii regnorum a. III.) nebyl císař v Mohuči, ani toho času Jan Noviforensis kancléřem. 2. List svědčí pouze Jodokovi, kdežto jest známo, že se tehda ve všech jednáních vždy všichni čtyři jakožto nedílní bratří uvodí. 3. Pergamén listiny jest chatrný, jaký z cís. kanceláře vydáván nebyl. Z příčin těch lze o pravosti listiny této pochybovati; ale jsou zase důvody, že jest velmi stará a tudíž že obsah její se skutečnou pravdou asi se shoduje. Nacházíť se totiž ve dvou druzích v kodexu kláštera Marienthalského ze 14. století a byla již r. 1418 v archivu Krumlovském (Pang., Gold. Urk. 398). Datum 23. června jest špatné. Jako purkrabě udává se (Světeckým) k r. 1360 Vojtěch, jenž měl v erbu koně, avšak to jest mýlka, neb Vojtěch z Kraselova, jenž téhož erbu užíval, purkraboval tu později. Podobně má Světecký k roku 1360 Přibika ze Žimutic za purkrabí Krumlovského, ač úřadoval stejně s Vojtěchem.

[3]) Wagner o pánech z Krumlova z archivu Krumlovského, archiv městský v Krumlově (IV. E. 8.). [4]) Svědek v listě bratří z Hradce r. 1384 dne 18. června (arch. Třeb.). [5]) Arch. Třeboň.; lib. erect. IX. D 10; Notizenblatt 1853, str. 441; Pangerl, Gold. Urk. 481. Srov. i nekrolog v univ. knihovně (XIV. B 15), kdež jest řeč o manželce jeho Anně a též o Markétě, manželce Mikuláše, purkrabě Menšteinského.



Menštein (Maidštein) od západu.



Menštein od východu.

(r. 1394) nějaký čas na hradě Maidšteině v opatření měl a ostříhal. Když Jindřich r. 1412 zemřel, sešli se všichni purkrabě Rožemberští na hrad Krumlov, aby se s poručníky mladého *Oldřicha* o správu statků smluviti mohli (dne 14. srpna); jednáním těm byl také přítomen Matěj Višně z Větrní, purkrabě Menšteinský.[1])

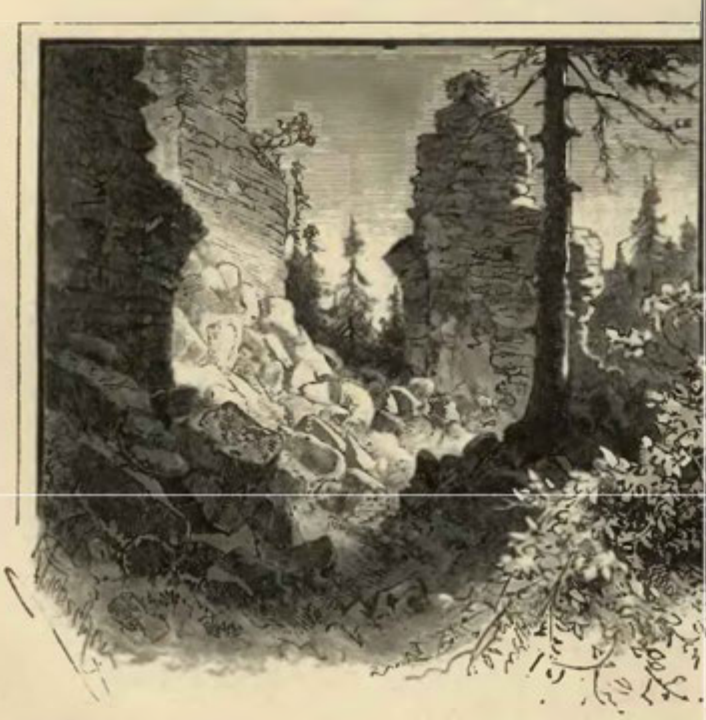
Oldřich dosáhnuv let svých postoupil hradu i s úřadem na jistý způsob *Vilémovi z Potšteina*, sestřenci svému, jenž se r. 1421 „seděním na Mainštayně“ psal, jsa dne 8. srpna svědkem v jednom listu Oldřichově v příčině platu v Třesovicích.[2]) Řečený pán, byv v čas upálení Husova a nedlouho potom přívržencem strany a opravy v církvi usilující, stal se potom po příkladu Oldřichově odpůrcem kališníkův, pročež jej pověstný škůdce Smilek Jidášem nazýval. Když přitáhl Žižka r. 1420 do jižních Čech a Prachatic dobyv na Krumlovsku plenil, nacházel se Menštein ve velikém nebezpečí. Učiněno jest sice nějaký čas potom příměří (r. 1421), ale přerušeno jest opět; roku 1424 pak dne 10. září jak Oldřich, tak i Vilém se stranou Táborskou v jižních Čechách v příměří vstoupili. Tehda asi zase Oldřich Menštein převzal a r. 1426 nějaké platy ve vsi Třísově u hradu knězi Mikuláši Pražskému prodal. Od těch dob až do posledních let živobytí Oldřichova zpráv o Menšteině nemáme, kromě toliko toho, že tu po r. 1432 Petr z Míkovic a z Peršteince purkraboval.[3]) Zboží hradu dosáhlo tehda zvětšení, když Oldřich r. 1444 Jana Smilka z Křemže k vydání zboží jeho Křemežského donutil, nebo když i potom nějaká část, zejména Křemže, odprodána, zůstaly přece Rožemberkům mlýny pod Křemží, Loučej, Bohuškovice, Smržeč, Slavče, Lipí, Vrabče Menší, Záhorčice a Radostice,[4]) jež se potom zbožím Křemežským nazývávaly.



Roku 1451 Oldřich měv dosud hlavní účastenství ve všech jednáních a jsa nyní stár a mnohými válkami spracovalý, správu panství synům svým na jistou úmluvu postoupil, kterouž k sobě nejstarší syn Jindřich přijal; než r. 1456 pán tento zemřel a tudíž musil se zase Oldřich

[1]) Arch. č. VI. 27; byl tu také r. 1413 (arch. Třeb.). [2]) Arch. Třeb. Srov. Staré letop. na str. 23, kdež se Vilém po otci svém Heřmanovi z Lopaty Lopatou nazývá. [3]) Světeckého paměti I. 193—194 (arch. Třeb.). [4]) Pangerl, Gold. Urk. 619.

Zbytky druhé brány na Menšteině. (Na pláně č. 13.)



na krátký čas ve vladařství uvázati. I postoupil r. 1457 dne 14. května u přítomnosti syna svého Jošta biskupa a mnohých purkrabí všech zboží svých druhému synovi Janovi, avšak o výživu sebe samého a dostatečné opatření pohodlí učiněna jest mezi otcem a synem teprve dne 27. července ve Vídni úmluva. Oldřich zajisté vymínil si hrad Menštein k bydlení pokojnému a rozkázal synu svému, aby mu k tomu hradu 500 kop gr. platu ročního postoupil v nejbližších vsech tu okolo a při tom hradě příležících, i to také v touž sumu počítaje, co se tu okolo a při hradu drželo, jmenovitě pak zboží Křemžecké s rybníčky a ves Brloh. K tomu dodáno po 3 dnech v jiné úmluvě, že má Jan dáti k upravení nového hospodářství na Menšteině 500 kop a Oldřich že si může věci své a zbroje ve svých pokojích na Krumlově odnésti na Maidštein a k tomu též vzíti jednu houfnici velikou a 2 malé, tarasnici velikou, pušky, 15 centů salnitru a 10 centů síry. Avšak z příčin, jež vyložíme níže (v 3 odd.), přišlo k nemalým nechutím a kyselostem mezi oběma. Konečně učiněno jest přičiněním Jošta, biskupa Vratislavského, roku 1461 dne 17. srpna porovnání toto: předně že se všechny nelibosti a nesvornosti v nic obracejí, za druhé aby pan Oldřich do Krumlova na hrad do toho pokoje, kde prve býval, se stěhoval, a pan Jan aby ho poctivě choval i se služebníky, za třetí pan Oldřich postoupí Menšteina se vším příslušenstvím Janovi, za čtvrté listy královské aby ve společné moci v jistém bezpečném místě na Krumlově zůstávaly a konečně klenoty zastavené aby Jan vyplatil a Oldřich více nezastavoval.[1]) Odstěhovav se Oldřich na Krumlov, tu ostatní dni v pokoji ztrávil. Život svůj dokonav l. 1462 dne 28. dubna, do kláštera Vyšebrodského ku pohřbu vezen a k otcům svým přiložen.

Co se týče chování hradu v těchto letech, míval tu purkrabě 9 pěších střelců branných, jsa sám desátý, a na chování dostával od pána každý rok 60 kop rozdílně o sv. Havle a o sv. Jiří polovici, 100 čebrů žita, tolikéž ovsa a 12 čebrů sladu do roka. Kromě toho používal některých dědin, zejména popluží s lukami, kteréž ke hradu slušely, borův, luk, platu ze 2 rybářů na řece, potoka od hranic Chlumských až do řeky pod hradem. Mezi pánem a purkrabí obyčejně byla taková úmluva učiněna, že mohl pán purkrabího vypověděti, dav mu půl léta napřed věděti, buď při sv. Jiří, buď při sv. Havle.[2]) Nějaký čas tu byl purkrabí Jan Rous z Čemín, od r. 1453 do r. 1457 a ještě v květnu Erazim z Michnic, od počátku roku 1458 Petr z Míkovic a z Peršteince.[3]) S tímto udělal pan Jan novou smlouvu o další chování hradu roku 1462 dne 25. září. Tehda stál o to purkrabství také přední úředník Janův Jan Rous z Čemin, jak vypravováno v dějích Krumlova, a Jan byv k němu nakloněn Ruprechtem z Polhaimu (r. 1463, 1. dubna) chtěl tak učiniti, zatím se však vyjevilo na Rousa, že od Krumlovských dary přijímal a o pánu nějaké řeči mluvil, protož v létě téhož roku vězením zjištěn a teprve v zimě na rukojemství propuštěn. Ještě r. 1463 byl purkrabí Petr z Míkovic,[4]) potom prý r. 1465 „Petrovský“ (Jan z Petrovic?), než roku 1465 dne 16. října odevzdal Jan hrad s úřadem purkrabským Oldřichovi Roubíkovi z Hlavatec, který v témž úřadě ještě r. 1469[5]) a tuším až do jara r. 1470 zůstával. Roku tohoto dne 23. dubna učiněn tu purkrabí Kunaš z Machovic a zvětšena také posádka hradská pro tehdejší nepokoje válečné, tak že tu bylo potom 24 střelců, pročež i purkrabě na penězích 175 kop kromě jiných purkrabských užitků dostával.[6]) Co se týče zásob válečných, nacházely se tehda na hradě 21 kulek k tarasnici, kopa kulek k píšťalům, 30 kop šípů nasazených, kruh olova, 2 sudy střelišť, 10 pavéz, 3 soudky prachu, 15 píšťal, houfnice, 2 tarasnice měděné a 4 sudlice.[7])

Jan z Rožemberka byv do roku 1467 věrným přívržencem královým, potom odtrhnuv od Hradce napřed příměří s nepřátely svými učinil, ačkoliv si tím přece pokoj nezjednal, roku 1468 pak na veliké doléhání kněží strany Římské v konečnou úmluvu s králem uherským vešel a jej za pána podnikl. Byv prve dosti huben od Římských, tuto zase po odstoupení svém od krále od královských záhubou nemalou trpěl. Roku 1470 sebravše se tito v Prachenště a nemohše zradou Prachatic dosáhnouti, předměstí zapálili a u Vodňan se shlukli, chtěvše odtud Janovi škoditi, Menštein neb Doudleby osaditi a tu sobě peleš zaraziti. Jan měl péči o své zámky a od Pasovského biskupa i odjinud pomoci dosáhnuv, pohotově byl jim k odpírání, tak že oni pustivše se jen k Netolicům, zase odtáhli. Takéť psal Janovi (r. 1471 dne 18. října) Jan z Vlksic, purkrabě Helfemburský, jedna žena z Netolic že mu vypravovala, že by Roubík (pán Netolický) strojil se s řebříky, že by měl zrádce na Menšteině, a že by se chtěl s řebříky k němu pokusiti.[8]) Rok potom Jan byv mnohými těžkými zaměstnáními obtížen a touživ na rozdvojení království, zemřel dne 8. listopadu.

Janovi synové *Vok* a *Petr* ponechavše v úřadě purkrabském *Kunaše z Machovic*, jenž se v něj byl r. 1470 po odstoupení předešlého purkrabí uvázal, učinili s ním r. 1479 dne 16. října smlouvu, aby Kuneš držel hrad do života svého; pakli by se mu nezdálo držeti, aby půl léta napřed věděti dal. Kromě

---

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Arch. Třeboň. [3]) Tamže, DD. 20 str. 108; arch. Orlický; Pangerl, Gold. Urk. 481; Světecký. [4]) DD. 61 str. 463. [5]) Arch. Třeboň., arch. č. IV. 147, Světecký. [6]) Arch. Třeb. [7]) Tamže. [8]) Březan, arch. Třeb.

hradu slíbili mu dávati ročně 50 čebrův žita, 50 čebrův ovsa, povolili mu 4 kopy dní roboty a uvedli v jeho moc plat z mlynáře, pod hradem potok Křemežský, dědiny a lesy, jichž jsou prve úředníci užívali, lesy k palivu a k opravování hradu, lovy, aby sobě mohl zabiti jeleny 4 neb 5, a také což vlci přiženou, a senoseky na 2 louky. Kuneš hrad a mosty opravoval a dostával každý rok peníze na 4 pěší a povolával na hrad hlásné z těch vsí, které ke hradu držel (arci bez platův); hrad pak vždy býval pánům otevřen. V úřadě tom setrval Kuneš do roku 1488.[1]) Když se byl zase hrad v držení pana Voka dostal, přijat k úřadu purkrabskému o sv. Havle r. 1489 Augustin Stieger, Němec.[2]) Roku 1493 Vok vladařství ze sebe složiv do Třeboně se odebral a řečenou hodnosť na bratra svého Petra převedl, kterýž až do r. 1521 vladařil. Za něho choval Menštein r. 1500 Karel z Mladějovic,[3]) ale r. 1501 dne 10. října odevzdal jej Petr Janovi Varlýchovi z Bubna, tak aby se v něj teprve dne 16. října uvázal. Varlých byl tu sám druhý jízdný a choval mimo to 2 pěší a vrátného, na jichž vydržování z důchodů panských 16 kop, 100 čeb. žita, 100 čeb. ovsa, 6 čeb. sladu dostával. Kromě toho požíval ještě 2 kopy robotířův, úroku na 2 mlynářích, luk a dědin k zámku s pustým dvorem v Holubově, řeky, lovů zaječích v jistých místech a lesa k palivu. K obraně hradu přejal hákovnic větších a menších 21, a 3 hlásní (z Třísova, Holubova a Krasletína) jsou mu k službám zavázáni.[4]) Varlých tu nebyl dlouho, nýbrž následoval Jindřich Výrek z Ryžemberka, jemuž Petr r. 1506 při sv. Jiří službu půl léta napřed vypověděl.[5]) Roku tohoto se ještě na opravách hradu pracovalo, opravovány truby, po kterých se voda na hrad vedla, a komíny ve světnicích, také se ještě r. 1513 zvláštní zboží Menšteinské rozeznávalo, jehož důchody se však do úřadu důchodního v Krumlově odváděly. Důchody ty bez důchodů vesnic Křemžeckých byly ještě větší než důchody z vlastního zboží Krumlovského, jak o tom poznamenání asi r. 1513 učiněné svědčí.[6]) Ale jest to také poslední zpráva, z níž se souditi může, že se na Menšteině bydlilo a že ve svém dřevním způsobu udržován.[7]) Nikdež se nenachází, že by byl Petr neb jeho nástupcové purkrabí na Menšteině sázeli, ano pravdě se podobá, že po posledních opravách r. 1506 znechutilo se pánům další nákladné oprávky na hrad vydávati, a to tím spíše, any tehda na jihu země vnitřní války přestaly. Z rozkázání Petrova (tak smýšlíme) po propuštění posledního purkrabí sestoupila skrovná čeládka s hradu, vzavši sebou svrchkův a nábytkův, co se ještě potřebovati mohlo, a odvezli vše na Krumlov. Na hradě opuštěném pak ani střechy ani podlahy nevydržely, padše za oběť rozličným hospodářským potřebám okolních sedlákův. Petr († r. 1523) ve svém posledním pořízení ani o Menšteině nemluví, a bratrovec jeho Petr přiznal se r. 1541 u úřadu desk zemských, že drží k panství Krumlovskému „Meydšteyn zámek zbořený."



3. Výměnek.

ospodář venkovský starostmi přemožený, mozolovitou a dlouholetou prací na těle ztrmácený a ochablý, dává se na výměnek. Odevzdá hospodářství a s ním práci synu svému a vymíniv si jen tolik, kolik na živobytí své potřebuje, oddává se zasloužené odpočinku. Jednání to a takové jest tak přirozené, že vždy bývalo a bude, byť se název věci měnil a jméno výměnku přestalo. Není pochyby, že tak bývalo u lidu vesského vesměs a druhdy i u pánů neb vladyk; neb čím byla sedláku namáhavá polní práce, tím bylo pánům a vladykám nebezpečné a na tehdejší doby úmorné řemeslo válečné. Cvičení v něm sílilo a tužilo tělo, ale mnohé rány, jež obdržel vojín v seči, nepohody povětrnosti, kteréž on nejvíce ze všech smrtelníků snášel, podrývaly zdraví i nejsilnějšího těla, a

[1]) Arch. Třeboň., Světecký, archiv musejní k r. 1475 a 1485, archiv Hradecký k r. 1487, kopiář Pernštein. (mus.) str. 56. [2]) Světecký. [3]) Světecký. [4]) Arch. Třeboň. [5]) Světecký. [6]) Pangerl, Gold. Urk. 579. [7]) Roku 1528 dne 7. června koupil Jan z Rožemberka od Mikuláše a Jiříka bratří Plavnických ves Plavnici s lesy a 4 rybníky i s lesem v tu stranu k Menšteinu.

pán strastmi a pracemi válečnými, neméně i starostmi o jmění své utrmácený, žádal sobě pokoje a prázdné chvíle, aby mohl nyní Bohu sloužiti a káti za mnohou nepravosť, jíž se byl mezi válkou dopustil.

Pan *Oldřich z Rožemberka* odebrav se r. 1457 na výměnek, „aby zde na tomto světě bídném v pokoji jsa, Bohu milému mohl sloužiti a pokoje skrze to dojíti věčného,“ učinil tak jednak z příčin již zpomenutých, zejména i proto, že síly své duševní dlouholetým pletichářstvím umořil. Avšak není pochyby,

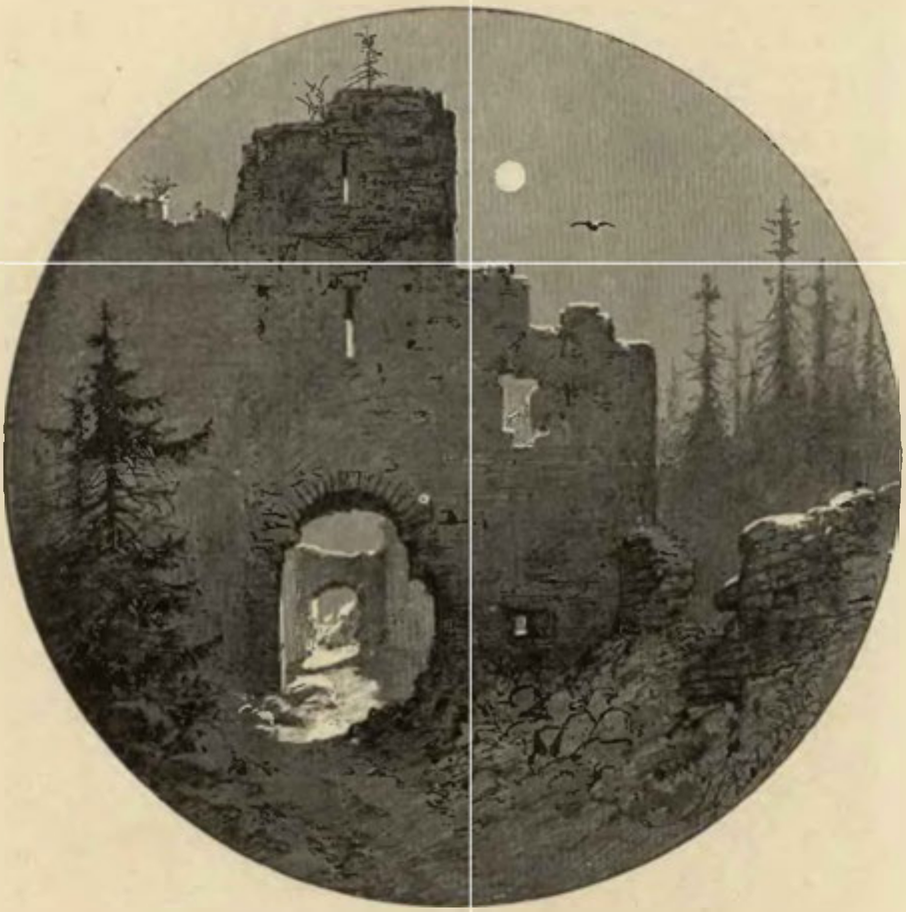


Brána na Menšteině ze strany vnitřní. (Plán číslo 14.—16.)

že bylo jednou příčinou, proč Oldřich statky svými již vlásti nechtěl, množství závad a dluhů na týchž statcích, jež povstaly namnoze nákladným vedením války za doby předešlé. Na *Janovi*, synu Oldřichovu, leželo potom tak veliké břímě, že všem slibům otci činěným dosti učiniti, zejména i všech platů slíbených postoupiti nemohl; možná i to, že Jan služebníky svými, kteří se bývalému pánu za všelijaká protivenství pomstíti chtěli, proti otci svému ponoukán byl. Avšak budsi pravda kdekoliv, to jest jisto, že pan Oldřich nemaje ani dosti, čeho bylo potřeba k nasycení těla, na jiné výdaje tím méně peněz míval. Nejbohatší

kdysi pán v Čechách, jenž byl sta lidí živil, zůstal dlužen za 5 volův a krávu a nemohl dluh zaplatiti. Jaká byla hořkosť v mysli jeho pro tento nedostatek, spatřuje se ve psaní tuto položeném, v němž syna k vyplnění slibů upomíná a jež zní takto:

Synu milý! Již několikrát jsem tě obeslal a žádné odpovědi od tebe nemám, a tuto se strojíš do Slezie a konce žádného nemám. Protož bohadle učiň mi, co mi učiniti máš, abych svú věc opatřil, abych přes zimu věděl, čím živ býti. Také Zachař purkrabě upomíná mě o 6 kop. Ty penieze jinam obráceny nejsú, než na dlaženie tu před mostem a na šindely a na lati, ježto do kláštera mají býti a ty tu ležie, ježto by to platiti měl. I prosímť tebe, rci purkrabí, ať mě z toho neupomíná; pak chceš-li mě z toho vyvaditi čili nic, daj mi to věděti. Také masařovi jsem dlužen za 5 voluov a krávu, chceš-li to mimo se pustiti a mě vyvaditi z toho, to buď; pakli nechceš, ale srazíž na penězích, když mi dávati



Brána na Menšteině ze strany venkovské (na plánĕ č. 14.—16.).

budeš. A jakožť jsem vozík k tobě vypravil, již tomu 3 dni, o věci, jakožť jsem po knězi Janovi vzkázal, chceš-li mi to dáti, buďto, pakli nechceš, ale nedrž mi tam vozce a pošli mi jej zasě, ať svých potřeb nemeškám, nebť jiných vozuov nemám. A po knězi Janovi poslalť sem registr tvuoj, jakožs žádal a měls mi poslati sem mój registr, jakožť sem byl pójčil, toho ještě nemám; prosím tebe, pošli mi jej. D. Meidštan, dom. die S. Leonardi anno 1457. *Oldřich z Rožmberka.*

(Douška.) Také kovář tento proti Trdlovi přišel sem ke mně a upomíná mě z toho dávnieho dluhu, ješto ty jemu máš platiti; pak Johannes jemu ukazuje ke mně, ano dluh dávnie, protož pro takové dávnie věci neukazujte ke mně a mě upomínati nedaj a zjednaj to vedlé toho běhu, jakož sám vieš, ať upomínán nejsem.

Z těch a takových menších nechutí vznikly znenáhla větší kyselosti a otec a syn pomalu již nepřátelsky na sebe pohlíželi. Aby možné ještě větší různice stavili, sešli se služebníci rodu Rožemberského (r. 1458 dne 13. ledna) na hradě Krumlovském a smluvili oba. Zejména o sstoupení panství hradu Menšteina, totiž důchodů k němu patřících, bylo zjednáno, aby Zachař z Nemyšle purkrabě Krumlovský a Petr



Palác na Menšteině. (Pohled na plánu č. 21.—23.)

z Peršteince purkrabě Menšteinský ty věci místně srovnali, a tak aby se smlouvám předešlým dosti stalo. Avšak narovnání to minulo se s cílem zamyšleným, a tentokráte byla vina při Oldřichovi. Muž tento, ienž v mladších letech zlého účinku se nebál, své protivníky tajně i veřejně mořil, utápěl, stínal a věšel, jenž drahně majestátův a jiných listů zfalšoval a padělal: pocítil hryzení a výčitky svědomí, aneb jak Březan dí, stesklo se mu v samotném hradě daleko od lidí. Omrzelý a nechuť maje k synu svému činil mu také příkoří. K čemu došlo potom mezi oběma, to ukazují níže položení dva listové:

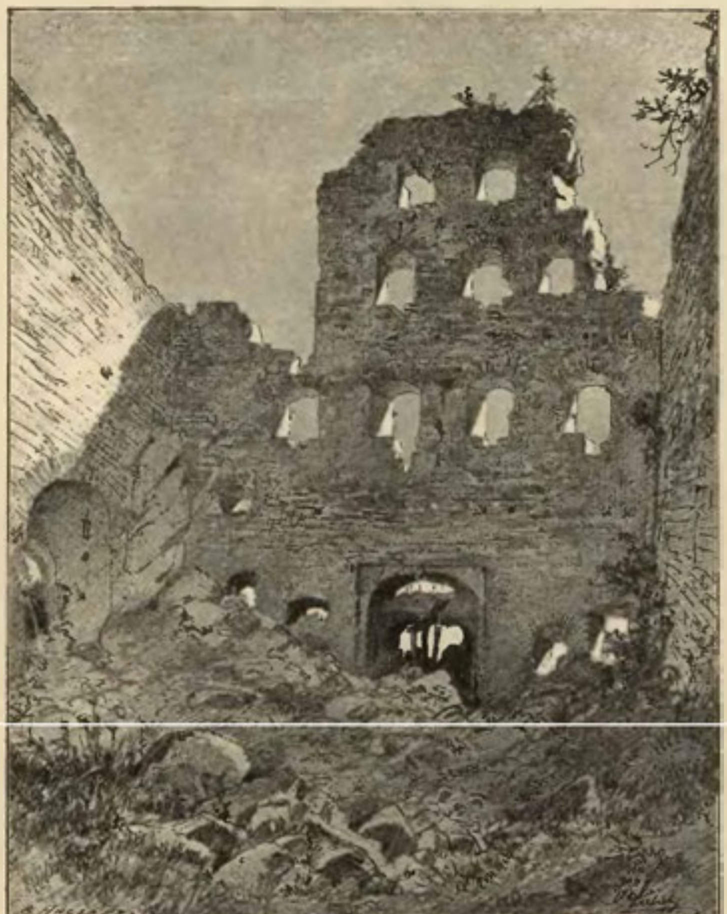
Uroz. Oldřichovi z Rozenberka, věrnému našemu milému.

Jiří z B. m. král Český a markrabě Moravský atd.

Urozený věrný milý! Porozuměli sme, že by se opět zbraňoval listuov některých vydati urozenému Janovi z Rozenberka, věrnému našemu milému, synu svému, ku potřebie panství vašeho a k súdóm pro

obranu a že by to učiniti povinen byl podlé smluv, kteréž mezi sebú máte. I žádáme od tebe s pilností a přikazujem, aby napřed tomu panství a sám sobě i tudiež Janovi, synu svému, v tom neukracoval zadržáním těch listuov k vašie při potřebných; neb my toho již na sobě déle držeti nemohúce, musili bychom právo propustiti ačkoli neradi, aby ty věci mezi vámi měly tak široce mezi lidi vjíti. Pakli by snad vždy toho učiniti zanedbal, poručili sme duostojnému knězi Joštovi biskupu Vratislavskému, kniežeti nábožnému našemu milému, synu také tvému, aby naším slovem šíře o ty věci s tebú mluvil a náš úmysl tobě pověděl konečný. D. na Horách Kutn. v úterý po velice noci, královstvie našeho leta třetieho. A. m. d. r.

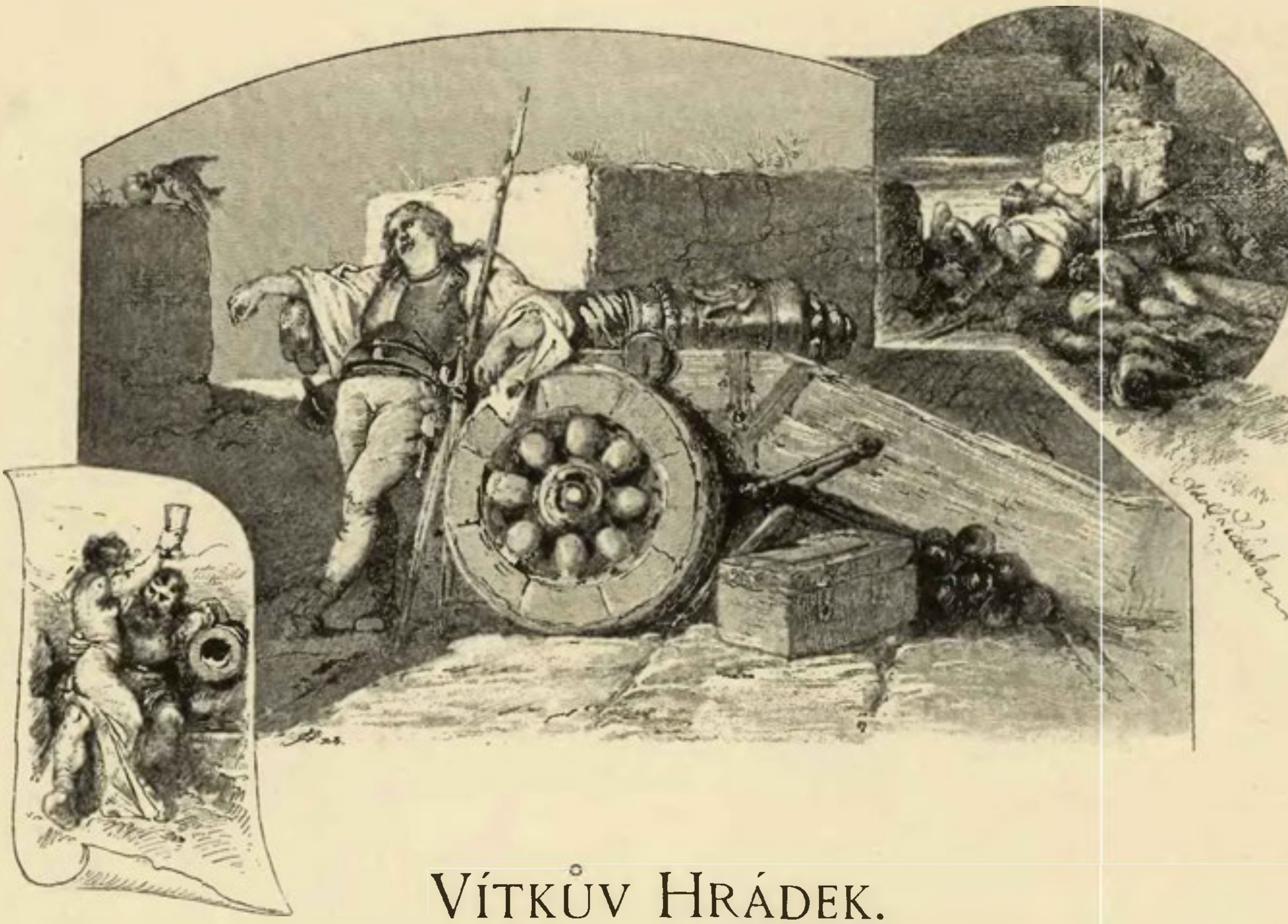
Nejjasnější králi a pane pane můj milostivý! Služba má napřed V. Mti. Jakož V. M. mě jest obeslala, abych k těmto suchým dnům byl, k tomu jsem se se vší snažností strojil, což jsem mohl, nejlép a nejpilněji, abych učinil rozkázání V. Mti., jakožto pána svého milostivého, ač jsem již příliš nemocný a nedostatečný a sešlý člověk; ale v tom mě zašla taková těžká nemoc, že vím, že bych ve zdraví nemohl dojeti, i lékař mi to řekl, zmeškám-li nyní ta svá pocení, což bych sobě jměl učiniti tyto měsíce, a puštění, abych to jistě věděl, že za to hrdlo dám a široce mi ty věci vypravil, ješto V. Msti. tak široce psáti se nehodí. A k tomu sem také žádal syna svého Jana ku pomoci a na tom (on zůstal) a jeda pryč vzkázal mi, že tomu dobře rozumí, že mi nic k tomu pomoci nechtěl, ač mi toho povinen byl jest, jakožto syn otci svému mdlému i vedlé úmluv, kteréž jsme mezi sebou jměli. Než zachází se mnou, jako mój nebožčík syn Jindřich umřel a potom král Ladislav, vždy vícej a vícej, a já vždy sem to trpěl nechtě, by to lidé věděli, a naděje se, že když bude mezi lidmi bývati, že se některak rozmyslí a že se mnú bude nakládati jako syn s otcem. A již tomu pohříchu rozumím, že nedobře ty věci vede a že i V. Mti. na mne žaloval jest; i žaluje i se svými některými radami, kteříž jemu toho pomáhají proti mně. Bohdá kdy V. M. mú při uslyší, nepochybně V. M. toho doufám, že V. M. bude se v tom jmieti jakožto král a pán můj milostivý vedlé spravedlnosti. A protož prosím V. K. Mti. jakožto pána svého milostivého, aby mi V. M. ráčili toho dáti prodlení až do druhých suchých dní a tu jakž moha bohdá před V. Mtí. chci státi; pakli bych vždy beze lsti nemohl, ale přítele neb služebníka svého dobrého, druha ctihodného poslati bych chtěl k zisku i ztrátě, dada jemu list svůj ke konečnému konci. A zatoť jsem prosil mnohých dobrých pánuov přátel svých i také rytířuov a panoší i vše obce království Českého, aby se přimlúvali k V. K. Mti., ať bych toho takové prodlení jměl, neb to Buoh ví, bychť tomu byl mohl co učiniti, že bych to z pravého srdce k V. M. rozkazanie rád učinil.


Vnitřek paláce na Menšteině.

(Oldřich z Rožemberka.)

Tak psal králi Jiříkovi a ponížil se jemu pán, kterýž jej dříve z celé duše a z celého srdce nenáviděl. Kdo by nelitoval otce sklíčeného a na kraji hrobu stojícího, čta žalostivý jeho list, avšak kdož by při tom také nepocítil, že jest na světě přece spravedlnost.[1])

[1]) Podlé listův archivu Třeboňského a Světeckého pamětí (II. 450.).



VÍTKŮV HRÁDEK.



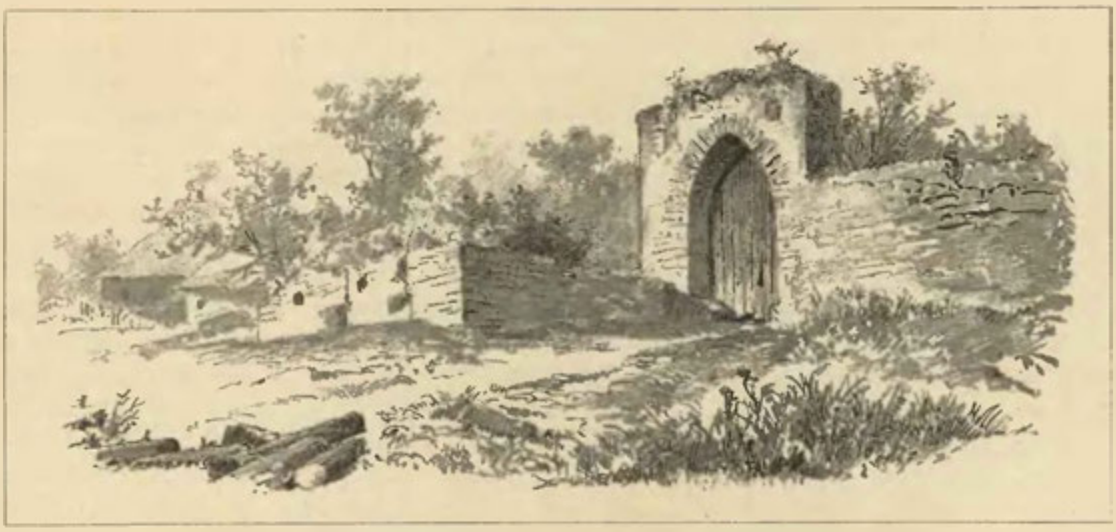
Od Frymburka a Výtoně na západ, na levém břehu Vltavy zdvihá se pohoří vonnými lesy a svěžími palouky pokryté. Na jižním jeho boku pod samým vrcholem leží véska sv. Tomáše, tak nazvaná po starém kostelíku, při níž se nový, vkusně postavený zámek lovčí spatřuje. Na trávníku nade vsí a na temeni pohoří vypíná se u vysokém, malebném položení šedá čtverhranná věž, ač zrušená a sbořená, přece ještě velebná a krásná. Ssutiny hradeb a dvořiště sterou travou a lesními květinami obrostlé a kamením poseté obklopují toto staré stavení, a před ním jsou rozházeny po nivě zelené skály, balvany a jiné všelijaké kamení.

„Smutně stojí, žebrák na pažitě,
proryta je prsí, vetchá plec,
jenom slunce někdy na úsvitě
zlatohlavý dá naň překrovec,
jako někdy ve šťastnější době,
když byl hrdinou a kraje pýchou;
teď, vší bouře pozbaven, sám sobě
prchlých věků pohádkou je tichou.
V nízkých břízkách, v keřích jalovcových
sotva pestrý steblík zahlaholí,
a jen při polibkách červencových
zrudne vrbka jeho ve vůkolí,
nebo sem tam na hebounkém stonku
jemně zmodrá dav maličkých zvonků,
nebo rudý hořec sem tam vzroste
pod ochranou jedle vršku prosté,
jejž si pasák jdoucí na pastviště
na hůl vzal a nebo na bičiště."

„Z roztroušené, vyvětralé žuly
divizna svou zlatou hlavu týčí,
jinde hledík v šplhání se cvičí,
na zeď vetchou vzpíná se a tulí,
a výš na rumišti v polostínu
kryje se trs černavého blínu,
jehož potměšilé květy líbá
lstivý lilek, jenž se ze zdi shýbá."

Tak pěje náš básník[1]) o staré věži, kteráž se za doby svého květu Vítkovým Hrádkem nazývala a jsouc hned z počátku jako pevnost vystavena, pevností pouhou až do svého zrušení zůstávala. Hradby mnohými střílnami

[1]) Adolf Heyduk ve Květech (III 139—140). Jiný poetický popis najdeš v důkladném článku A. Bergra, ředitele knížecího archivu ve Vídni (Mittheil. XIII. 105).



Zbytky opevněného dvorce v Čertyni u Menšteina.

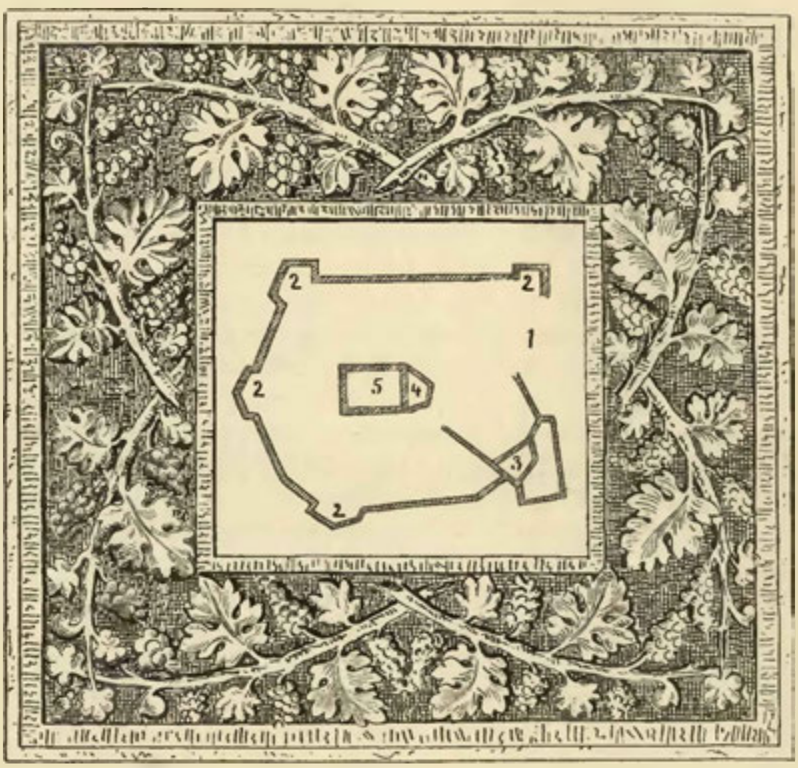
a uvnitř ochozemi opatřené věži do pětihranu zavírají nebo lépe řečeno zavíraly, poněvadž se na několika místech docela provalily. Způsoba jich jakož i bašty ke každému rohu přistavené svědčí o tom, že postaveny byly později než věže, totiž asi v 16. věku. Dávno již zmizela veliká brána, která se na východní straně nacházela, a o mostě zvoditém, z dříví dubového zdělaném, který dlouhým železným řetězem zpodjímali, o dvou dřevěných hřebenech, které bývaly na mostnici, a těžké dřevěné kládě se šrouby, klíčem a velikým železným hřebíkem, jako vrata zavírali, již toliko v pamětech psaných se vypravuje. Při bráně bývala vrátnice a pod ní sklep. V jižním rohu ohrady spatřuje se několik zdí nepravidelná oddělení zavírajících. Zde se nacházelo v těsném uložení vše to, co umístěno bývalo v předhradí. Byla tu síň, maštal pro koně jízdné, tak zvaná „sednice malířova“ a kuchyně. Do „rondelu“ čili venkovské bašty vcházelo se skrze dubové dvéře, na nichž se spatřovaly dva řetězy zastupující závory či klády; když pak se vyšlo ven, objevily se zrakům zvědavého čtyři mosazné kusy s lůžky a kolesy, železnými obruči pobitými, 6 štemflíkův a několik lopat. Kdož tu pátral do podrobna, přišel také na vězení a konečně prohledav celé stavení vstoupil do dveří, kteréž otevřev hleděti mohl na věž, palác, hlavní stavení anebo jakkoliv je nazvati chceme. Nějaký kus cesty mohl jíti po dřevěném mostě, ale tu přestávala jeho vůle, jestliže jej do věže nepustili po mostě zvoditém.

Dotčená věž jest stavení čtverhranné, postavené v podobě obdélníka, kteráž v každém patře ve dvě světnice a komory rozdělena byla. Na jihovýchodní kratší straně této věže jest tak zvaný *vzchod*, přístavek do polovičného šestihranu, jehož část také se provalila, jako by tu dvéře nebo vchod bývaly. Za oněch dob byl tu most zvoditý železným plechem pobitý a za dlouhé železné řetězy zavěšený. Kdo tehda řečeným způsobem do věže se dostal, vstoupil do síně, kdež spatřil ruční mlýn se dvěma kameny, za tím nacházela se jedna světnice (kdež r. 1648 kornet císařského vojska bydlel). Když se šlo nahoru po schodech, přišlo se ke špižírně a k pokoji, kde hejtman neb flekár bydlíval; u tohoto pokoje byly síň a komora. Ke zvláštnostem Vítkova Hrádku patřila také studnice hluboká, do níž stékala voda se střechy skrze roury hliněné a ve zdech zazděné. U této studně se nacházela dvě dubová vědra. Jiná studně byla před branou, při níž se též dubové vědro nacházelo. Nesnadno určiti jest, kde bývaly ještě dvě místnosti, kuchyně druhá a zbrojnice, avšak zdá se, že byly obě ve věži, zbrojnice zejména v přízemí věže, kdež bývalo bezpochyby také vězení.

Na Vítkově Hrádku bývalo ve starší době málo zbraně; více jí se tu shledalo za války třicetileté. Kromě již dotčených zbraní v baště nad branou byly tu (tuším na věži) dva malé mosazné kusy na lůžkách se 4 kolesy nepobitými, 13 mušket, 11 halaparten a jeden druml (totiž buben). Ve zbrojnici bylo 19 mušket, 30 prajtedenkův (snad oštípův), $8\frac{1}{2}$ velikých, $6\frac{1}{2}$ malých soudků prachu střelného, mnoho svazků doutnákův, 661 železných koulí velikých i malých a 129 koulí granátových nenaplněných, 2 soudky železných koulí tuplhákových, soudek sanitru, 412 kartáčův, soudek smolný. V „horním rundelu“ (t. j. jedné z bašt za věží) byla 4 malá mosazná děla na lůžkách se 4 pobitými kolesy a tolikéž nepobitými, a 9 nepobitých tuplhákův.

Původní český název hradu tohoto Vítkův Hrádek, jakož i německý Witigstein (někdy i po česku Vítkův Kámen překládaný) dokazuje, že byl zakladatelem hradu tohoto jakýsi Vítek, a již samo jméno toto jakož i pozdější průběh dějin Vítkova Hrádku dokazují, že to byli pánové z českého kmene Vítkovcův. [1]) Ale který to Vítek byl, nesnadno určiti, neb odpočítáme-li čas před 13. stoletím, kde ještě dovoleno nebylo káceti a sekati v pomezném hvozdě, a hledíme-li jen k 13. století, najdeme vždy ještě několik Vítkův, kteří mají stejné právo zakladateli našeho hradu se jmenovati. Přijmeme-li za pravdu, že patřil Vítkův Hrádek linii Krumlovské a že jí od starodávna patřil, objeví se nám jako neznámý zakladatel *Vítek* z *Načerace* jinak z Krumlova, od r. 1220—1277 připomenutý. [2])

Otázka, zdali byl Vítkův Hrádek prvním sídlem Vítkovcův a zdali přicházejíce z Němec do Čech na Vítkově Hrádku poprvé se usadili, jest zbytečná, poněvadž mocní rodové v lesích nevznikají a nemohutnějí; dokládáme i to, že Vítkův Hrádek založen byl v krajině pusté, lesné a málo vzdělané a že byl pevností a nikdy sídlem panským pro skrovný objem svých vnitřních stavení, že se tudíž nemohl vyrovnati jiným prostorným a pohodlnějším sídlům Vítkovcův. Záhy nabyli Vítkovci znamenitých statků v sousedních Rakousích. Již r. 1231 nalézáme je v držení lén Pasovských od Malého Mühlu (Rueschmuhel) až k Dunaji; Hažle, kdež se obě Mühly spojují, drželi Vítkovci již od 13. století od biskupství Pasovského v manství a pod léno. [3]) Byl-li k Vítkovu Hrádku přirozenou cestou Malý Mühl, nesmí se zase i to tajiti, že se před lesem prostíraly nemé-ně značné državy Vítkovcův, a že linie Krumlovská, v 13. století již od Rožmberské oddělená, taktéž vhodnou příležitost měla, lesnaté krajiny Vítkova Hrádku vzdělávati a osazovati, což jen na vůli českých panovníkův, dědicův pomezného hvozdu, záviselo. Co tu bylo před lesem, patřilo již tehda pánům z Krumlova, a co za lesem, pánům z Rožemberka.



Plán Vítkova Hrádku: 1. Místo bývalé brány; 2. bašty ve hradbách; 3. hospodářské místnosti při baště (popsané na str. 73.); 4. vzchod; 5. veliká věž.

Jako domnělého zakladatele a prvního držitele Vítkova Hrádku vytkli jsme nahoře *Vítka* z *Krumlova*. Pán tento, když r. 1277 ke smrti pracoval, daroval klášteru Vyšebrodskému tři vesnice. V listině na to vydané jsou jen 3 svědkové zejména uvedeni, mezi nimi i 2 faráři, z Frymburka a od sv. Osvalda, z nichž onen leží před horou Vítkova Hrádku, tento však za ní. Podlé těchto svědků mohlo by se souditi, že se nacházel Vítek někde na blízku obou míst farních a tudíž dle vší pravděpodobnosti buď na Vítkově Hrádku aneb ve Frymburce samém, [4]) kdež jej nemoc překvapila. Po vyhynutí časném větve Krumlovské přešly Krumlov a Hrádek v držení *Jindřicha* z *Rožemberka* († r. 1310), jenž sídlo své do Krumlova přenesl. Týž daroval r. 1305, 29. května podací kostelní ve Frymburce klášteru Drkolenskému v Rakousích. [5]) Jindřichův syn *Petr*, známý jako pokorný služebník boží, byl z počátku mnichem ve Vyšším Brodě, ale pak za příčinou vladařství rodu klášter ten opustil. Z kláštera přinesl s sebou do světa mysl nábožnou, kterou

[1]) Pomůckou: Wittingshausen von Adolf Berger, Mittheilungen XIV. 47—69. [2]) Březan (Čas. Mus. r. 1824, 4, str. 40) vypravuje (sveden byv nedůvodnými pověstmi), že předek nejprvnější, kterýž do krajiny české ze Vlach přibral se, byl kníže Ursinus jménem Vítek, jakož toho potvrzují nejprvnější hradové od něho založeni, Vítkův hrad neb Witigenhausen, Witignaw, Vitoraz (sic). Obšírné o tom vypsání jest v archivu města Krumlova. [3]) Mittheilungen IX. 6. [4]) Mittheilungen IX, 1., Millauer (Ursprung von Hohenfurt S. 73) něco podobného uvádí. [5]) Emler reg. pag. 880.

zakládáním kaplí a kostelů na svých panstvích projevoval; tak založil arciděkanský chrám v Krumlově, kapli v Přiběnicích a také nynější kostel sv. Tomáše ke cti Těla božího, jenž však měl z prvopočátku týž název jako hrad, totiž Witigstein a Witigenhusen. Petr zemřel roku 1347 dne 14. října, a v držení panství otcovských následovali synové jeho *Petr* († r. 1384), *Jodok* či *Jošt* († r. 1369), *Oldřich* († r. 1390) a *Jan* († r. 1389).

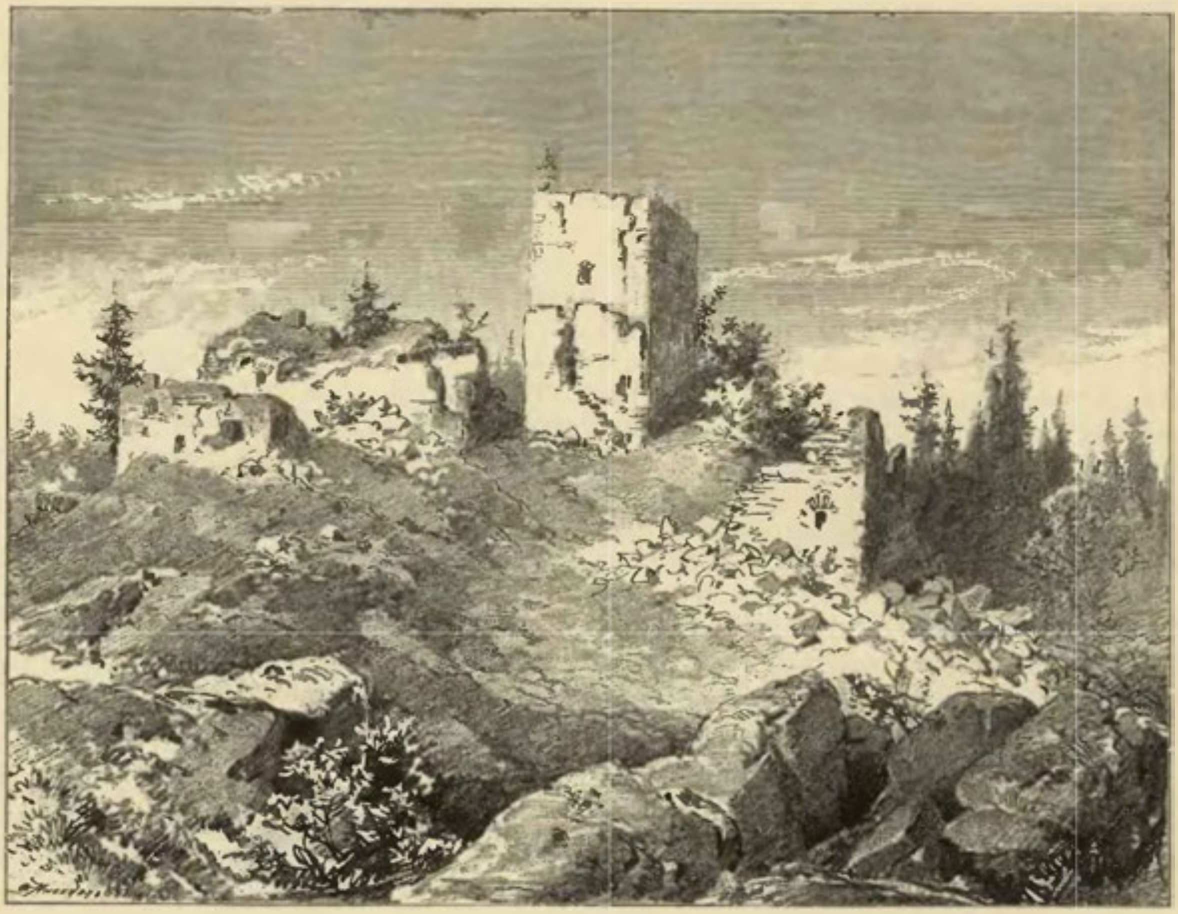
První dva jako nejstarší převzali řízení statků po smrti otcově a darovali novému kostelu u Hrádku (r. 1348) platy z poddaných ve vsi Haderthalu, aby z nich věčné světlo při kostele udržováno bylo. Bratří ti však i zakládáním nových klášterů prosluli; mimo 2 kláštery v Krumlově a jeden v Třeboni založili čtvrtý pro poustevníky sv. Pavla na poušti Vítkovu Hrádku blízko městečka Frymburka, jenž potom Výtoň (Heuraffel) nazván byl. Ke kostelu Božího těla podávali r. 1361, 23. února Petr a Jodok a roku 1374, 1. srpna Petr a Jan. [1]) Stalo se totiž po smrti Joštově († r. 1369), že Petr a Jan panství Vítkova Hrádku a Frymburské ke svému dílu obdrželi. Z listu roku 1376 dne 16. ledna arcibiskupským úřadem potvrzeného dovídáme se také, že bratří Petr a Jan postoupili k faře Frymburské ves Waignerslag a za to směnou obdrželi les zádušní skorem 8 lánův obsahující, jenž byl od n. Jindřicha, otce jich, k dotčené faře darován. Za to však vymínili si, že má farář z větších jemu nyní vycházejících důchodů jednoho vikáře z kláštera Drkolenského chovati. [2]) Jan, jenž byl po smrti Petrově samotným pánem, odkázal posledním pořízením (d. r. 1389, 20. srpna) peníze všem klášterům řeholí žebravých v Čechách a všem farám na panstvích svých, Oldřicha a Jindřicha, a sice tak, aby jim hned po jeho smrti skrze zvláštní posly dodány byly. Více nařídil bratru svému Oldřichovi a synu jeho Jindřichovi, aby po smrti jeho poddaným na panstvích hradů Rožemberka, Krumlova, Maidšteina, Helfemburka, Přiběnic, Bukovska, Poděhus a Třeboně po 4 léta na úrocích slevili, z čehož však (z neznámé nám příčiny) vyňati byli obyvatelé panství Frymburka a Vitigšteina. [3]) K panství Vítkova Hrádku patřily tehda vsi Obermartschlag, Niedermarktschlag, Mukenschlag, Rychnov Německý, Urusch, Rožnov, Straitschlag, Haderthal, Kohout, Fuchsschlag, Reuterschlag, Multerberg, Pernek, Ansag, Ottenschlag a huť sklenná. [4])

Za *Jindřicha z Rožemberka* stal se Vítkův Hrádek svědkem neobyčejně a málo vídané události. Král Václav, s nímž Jindřich nikdy v přátelství nežil, jat jest skrze Jošta markrabí moravského a pány zemské na dvoře svém blíže Berouna, jehož Jindřich z Prahy na svá panství vyzdvihnuv, na hradech svých Přiběnicích, Soběslavi, Třeboni, Maidšteině, Krumlově a Vítkově Hrádku v opatrování měl, tak že asi vždy v jednom hradě přenocoval a snad z cesty odpočíval. Z Vítkova Hrádku dodán jest obstavený král do Rakous na blízký hrad Vildperk pánů ze Štahremberka. [5]) Ke sklonku panování Jindřichova byl purkrabí „na Vítkově hradě“ *Petr Harachéř*, jenž se připomíná po prvé roku 1412. [6]) Purkraboval tu ještě roku 1429. [7])

Za *Oldřicha*, syna Jindřichova, zasáhly bouře husitské všechny statky Rožemberské. Roku 1420 po prvé utrpěla krajina Prachatická a Zlatokorunská výpravou Žižkovou, a stěží zachován jest roku 1422 klášter Vyšebrodský; škody tím způsobené byly neobyčejné a strach z vítězů vycházející tak veliký, že zasahal až k nejkrajnějším panstvím Rožemberským. Viděti to jest dobře z příměří, jež učinil pan Oldřich vedlé svých spolubojovníků s veškerou stranou Táborskou (r. 1424, 10. září), ve kteréž příměří zejména pojaty byly oba hrady na Rožemberce i „s hradem Vítkovým Kamenem,“ a ostatních hradův a tvrzí jen vůbec dotčeno. [8]) Nejtužší bouře vyřítila se na Rožemberky r. 1433, když Čapkovy voje i Krumlovu hrozily a pán sobě mír penězi vykoupiti musil. Tehda však již pánu na Vítkovu Hradě jen málo záleželo.

Oldřich prodal totiž listem roku 1427, 9. srpna daným hrad Vítkův (veste Wittingenhawsen) *Reinprechtovi z Wallsee*, hejtmanu země Rakouské nad Enží, svatu svému, za 2000 *tl.* Vídeňských haléřův. Při tom i slíbil hrad s panstvím nejdéle po třetích suchých dnech, až dsky budou otevřeny, ve dsky zemské vložiti, a kdyby tak neučinil, trhovou sumu (2000 *tl.*) a třetinu více navrátiti pod vložením do Budějovic. [9]) Pan Reinprecht, nový držitel hradu ze vzácného rodu rakouského pocházející, byl se oženil r. 1418 s Kateřinou, třináctiletou dcerkou pana Jindřicha, s jehožto synem Oldřichem spojovalo jej tudíž nejen příbuzenství, nýbrž i osobní přátelství. Jakožto protivník kališníků znám jest Reinprecht nejen z bitvy u Světlé (r. 1427, 12. března), kde vojsko rakouské ukrutně poraženo a korouhev Reinprechtova vítězům do rukou se dostala, nýbrž i jako přívrženec strany rakouské za panování Albrechta II. [10]) Když mu „nevěřící“ i jeho pečeť odňali, dal kníže Albrecht (r. 1429, 11. června) v městech a městečkách provolávati, kdo by listy pod takovou pečetí měl, aby je v roce a ve dni předložil. Roku 1454 byl již Reinprecht

[1]) Lib. conf. I. D 2, III. C 3. [2]) Lib. erect. II. pag. 128. [3]) Archiv Třeboňský. [4]) Urbář Rožemb. str. 25. Podlé mapy Faltovy jest Stroytslag = Stralbauer, Hotrtal = Hodernthal (oboje na pomezí za Martšlákem), Kohout = Hahner Mühle u Rychnova, Fuchsslag = Fuchs (u sv. Tomáše). [5]) Březan ve výtahu kr. Rož. [6]) Arch. č. VI. 26. [7]) Pan Oldřich daroval mu r. 1419 dne 24. dubna stateček v Rakousích. (Orig. v arch. Harachovském ve Vídni.) [8]) Arch. III. 246. [9]) Notizenblatt 1852 S. 11. Od těch dob zdomácněl název Wittingshausen a vytiskl dřevní Witigstein. Reinprecht koupil, tuším, hrad jen proto, aby chránil hranici rakouskou. [10]) Palackého Děje III. b. 277, c. 295



Vítkův Hrádek.

mrtev. Splodil syny *Volfganga* a *Reinprechta,* kteří po něm v držení statkův otcovských následovali.[1]) Za mladých pánů byl purkrabí (pfleger) na Vítkově Hrádku *Jiří Grossauer* z *Jedlice,* manžel Barbory z Trojanov; zejména se jako purkrabí uvodí v listě daném roku 1449, kdež slibuje panu Oldřichovi z Rožemberka, že všechny rozkazy pána svého plniti chce.[2]) Že byl na hradě dlouho purkrabí, dokazuje i jiný list daný roku 1456, 3. ledna, kdež koupil Jiří 2 statky v Německém Rychnově.[3]) V držení pánů z Wallsee zůstal Vítkův Hrádek jen do r. 1464; toho roku v pondělí po sv. Urbanu zapsal Reinprecht hrad Vítkův („sein gesloss und herrschaft Wittinghausen") s příslušenstvím čili tak řečenou českou rychtou *Janovi* z *Rožemberka,* a sice takovým způsobem, kdyby pán Bůh Reinprechta neuchoval, aby se Jan uvázal u Vítkův Hrad i v Hažle (též dřívější panství Rožemberské) a tím jako vlastním zbožím vládl, než jestli by rod pánů z Rožemberka na mužském pohlaví přestal, aby na přátele jeho mužského neb ženského pohlaví nejbližší z téhož rodu z Wallsee připadl.[4]) Ve příčině tohoto zapsání doloženo ještě smlouvou jinou, r. 1465 učiněnou, aby držel Jan Vítkův Hrad a Hažle zápisně v 1000 fl., a zároveň vytčeny všechny výminky, jež by se při výplatě těchto statků zachovávati měly.[5]) Posledním purkrabí pánů z Wallsee byl *Vojtěch* z *Jivovic* (r. 1463), jenž se v pozdějších pamětech „Starým Vojtěchem" nazývá. V čas změny pánův byl tu purkrabí (r. 1464) *Kunrat* či *Kunc Grossauer* z *Trojanov.*[6]) Jeden z nástupců jeho byl r. 1475 jakýsi *Augustin Štiger.*[7])

Po smrti Janově († r. 1472) stal se vladařem nejstarší syn jeho *Jindřich,* ale že tento ještě let neměl, měl poručenství nad statky příbuzný jeho statný pán Bohuslav ze Švamberka. Pro nedostatek zdraví postoupil Jindřich vladařství (r. 1475) mladšímu svému bratru *Vokovi,* za něhož taktéž pan Bohuslav několik let vládl.

---

[1]) Srovnej Notizenblatt 1852 S. 12, 311—312. [2]) Arch. Třeboň. [3]) Pangerl, Hohenfurt S. 285 „phleger zu Witigenhawsen." [4]) Březanova registra v archivu Třeboňském, Sommer's Budweis. Kr. 210, 211, 251, 252. [5]) Wagner: Die Herren v. Krummau (arch. Třeb.). [6]) Světeckého paměti (v archivu Třeboňském) I. str. 168. „Před letem 1493 byli zde úředníky Jiřík Grossauer, Starý Vojtěch, Kunc Grossauer." [7]) Tamže.



Časté půtky vedené mezi některými českými pány a Rakušany po učiněném míru v Olomouci dotýkaly se též krajiny naší. Sem sluší hlavně přičísti půtku, kterou vedl r. 1479 pan Lev z Rožmitála s Rakušany. V té příčině přiřekl však pan Lev, že Haželských a což k Vítkovu Hrádku přísluší jako zboží přátelských sobě pánů z Rožemberka šetřiti chce.[1]) Nicméně vždy panství Rožemberská průchody rot Lvových nemálo trpěla. K prosbám Vokovým a jeho bratří svolil král Vladislav (r. 1483) potvrzením svým, aby zápisu Reinprechtem r. 1464 učiněného užili a ve Hrad Vítkův, kdyby Reinprecht bez dědiců zemřel, dědičně se uvázali.[2]) Ve příčině správy hradu učinil pan Vok (r. 1485, 23. dubna) smlouvu (beredniss) s jakýmsi Šenkem, tak aby tento choval Vítkův Hrádek (Wittinghausen) na svůj náklad; k tomu dostaniž 32 liber halířův peněz. Kdyby koli chtěl pán purkrabí tu změniti, aneb že by on Šenk nechtěl purkrabí býti, tehdy si mají čtvrť léta napřed dáti věděti.[3]) Roku 1493 postoupil Vok pro nedostatek zdraví vladařství domu svému mladšímu bratru *Petrovi*, jenž později po synech Vokových se neohlížeje, dědičným pánem všech panství býti se pokládal. Úřad purkrabský na našem hradě postoupil r. 1499 před sv. Šimonem a Judou *Janovi Šubovi*, jenž jej ještě r. 1501 držel;[4]) v těchto dobách prodával Petr mnohé kusy lučné v lesích u hradu („am Wittinghauser Walde") pod právo zákupné, což se hlavně v letech 1501 až 1505 dálo.[5]) Roku 1508 stal se purkrabí na Hrádku *Prokop Fišer*, jemuž rychtář Frymburský střelby i jiných věcí postoupil.[6]) Nedlouho před smrtí páně psal Vojtěch z Jivovice pánu, aby mu dopřál Vítkova Hrádku, jemuž pán listem svým daným na Krumlově dne 5. ledna r. 1523 odpověděl, že s tím nynějším purkrabí o ten Hrádek smlouvu má a jej vypověděti nemůže.[7])

Jak již dotčeno, nechtěl se Petr ohlížeti nic po synech bratra svého Voka a učiniv s nimi smlouvu roku 1519, vedlé kteréž jim postoupil polovici panství domu svého na takovou výminku, aby s druhou polovicí naložiti mohl podlé vlastní své vůle, obdržel i na to list mocný krále Vladislava. Nemaje tudíž přirozených dědiců, v poslední své vůli (r. 1521, 10. června) statky své přátelům některým odkázal; *Jan Holický ze Šternberka* měl děditi Rožemberk a Vítkův Hrádek, Hanuš z Hardeka Hažle s příslušenstvím. Jakmile poslední ta vůle po smrti Petrově († r. 1523, 9. října) prohlášena byla, zdvihli synové Vokovi odpor proti ní a povýšili nejmladšího mezi sebou, *Jindřicha z Rožemberka*, za vladaře, jenž se ihned v panství Krumlovské uvázal.[8]) Tuhé spory o poslední vůli Petrovu, již bratří za nepořádnou vyhlašovali, rozdvojily celou zemi Českou a potrvaly po několik let. Po smrti Jindřichově (r. 1526) *Jan* bratr jeho ujav vladařství, spokojil nápadníky statků někdy Petrových přičiněním krále Ferdinanda samého. Kázáním královým, jehož si Jan ve při své s Holickým za vrchního opravce vyvolil, odsouzen byl dáti jemu Holickému 14.300 fl. rh. za vzdání nároků na Vítkův Hrádek, jak viděti jest ze spisu Janova r. 1527, 29. října králi podaného.[8]) Práce ta smírčí zabírala Jana, jenž byl velikým převorem v Strakonicích, skorem až do smrti jeho († r. 1532, 28. února). Z doby vladařství jeho zachovala se nám v příčině našeho hradu zajímavá prosba *Jana Řeřábka z Fronklobu* (asi okolo r. 1530), jenž tu chtěl býti purkrabím. Ačkoliv není známo, zdali Řeřábek cíle svého dosáhl, přece návrhy jeho zakládají se z veliké části na skutečných a bývalých poměrech a líčí nám tudíž aspoň přibližně práva

[1]) Archiv č. VI. 188. [2]) Wagner l. c. Rok před tím (1482) byl Reinprecht obdržel list krále Vladislava, aby o zbožích svých říditi mohl. [3]) Koncept v archivu Třeboňském. [4]) Světeckého paměti. [5]) Wagner l. c. [6]) Světeckého paměti. [7]) Archiv Třeboňský. [8]) Srovnej Palackého Dějiny V. b. str. 476—499. [9]) Wagner l. c.

a povinnosti zdejších purkrabí. Řeřábek žádal, aby mu byl postoupen „zámek Výdků Hrádek“ se dvorem poplužným i s tím se vším, což předešle prvnějším flekárům (pfleger) náleželo, též lidé aby mu byli uvedeni v poslušenství. Za to sliboval, že bude zámek opatrovati, dva koně zbrojné chovati, dvůr a dědiny i kostel sv. Tomáše opatrovati, a co by mu dobytka a obilí postoupeno bylo, že zase navrátí. Také sliboval, že chce lesův a hor šetřiti, aby se v nich na zvěři a na ptactvu střelbou a lécením neubližovalo, běžnými ptáky, drozdy atd. páně kuchyni opatřovati, potoků pstruhových pilen býti a jich neplundrovati.[1]) Jak již řečeno, neznáme purkrabí z těch dob a dovídáme se, že r. 1533 při sv. Jiří dosazen sem *Volfgang Pagenschmied.*[2]) To se již událo za vladařství pana *Jošta* z *Rosenberka*, po němž ujal vladařství bratr jeho *Petr* řečený *Kulhavý*.

Když r. 1541 dsky zemské shořely, kázal pan Petr učiniti seznam všech hradů, tvrzí, dvorův a osad na svých panstvích, aby v nové dsky vloženy byly. Ze seznamu panství Krumlovského vyjímáme to, co se týče našeho hradu, totiž „zámeček Vítků Hrádek řečený jinak Wittingshauzn“ a vsi k němu náležité Lindu, Reytršlog, Pernek, Osong, Rosnaw, Ottnschlag, Multrperg, Hintrinschlag, Obrmarktschlag, Urusch, Mukenschlag, více pak Štadlpaur dvůr samotný a ves Rahnaw jinak Rychnov.[3]) Městečko Frymburk s rychtou počítalo se tehda k panství Rožemberskému. Co se dálo na Vítkově Hrádku za panování *Viléma z Rožemberka*, pilný Březan v obšírném životopise téhož pána nezaznamenal, nemaje snad dostatečných pamětí po ruce. Z tohoto všeobecného mlčení o Vítkově Hrádku vychází na jevo, že hrad ten povolání svého, býti pevnou záštitou jižní části Krumlovska, pozbýval. Nicméně proto, aby hrad v dobrém stavu udržován a opatřen byl, pořád ještě sem hejtmané posíláni, z nichž nám znám jest k r. 1581 *František Lüben* jako „flekár i hejtman.“ Samostatná správa bývalého panství Vítkova Hrádku vůbec od dob Petra Kulhavého přestala a ono úplně již splynulo s panstvím Krumlovským, pročež netřeba tu něco o změně držitelů dokládati.

Co se dotýče osudů Vítkova Hrádku po vymření rodu Rožemberského, mnoho o něm také známo není. Obyčejně tu bývala nějaká skrovná posádka. V prosinci roku 1618, tedy ještě za držení císařského, rebellové rakouští času nočního hrad přepadli a obdrželi. Jak dlouho se tu drželi, není známo, zjištěno však jest, že tu ležel r. 1621 císařský hejtman Jiří Fux s posádkou 200 mužův. V následujících válkách měl hrad vedlé nebezpečenství, blížilo-li nebo vzdalovalo-li se, také větší neb menší posádku. Když Švédové v měsíci září r. 1648 Krumlov napadli a hrad a město ke vzdání přinutili, měl Vítkův Hrádek ve svých zdech Eggenberskou posádku, jíž velel kornet Ondřej Vyntíř. Švédové však sem nikdy nepřišli, poněvadž císařští již 2. října r. 1648 město Krumlov opanovali. Když po míru učiněném kornet hrad opustil, učiněn jest r. 1649, 14. prosince v Krumlově pobrobný inventář všeho toho, co se na hradě našem nacházelo. Seznamu toho jsme užili při popisu Hrádku.

Jak viděti z toho seznamu, byl hrad ještě dobře ozbrojen, ač ne tak, jako by se teprve nepřítel čekal. Také se o světnici kornetově mluví jako o věci minulé. Poněvadž se pak nikde o nábytcích ani ve světnici hejtmanově ani kornetově nemluví, leží na dni, že tu mimo několik osob k hlídání potřebných jiných lidí nebylo, a že již posádka vojenská byla odtáhla. Ale i při tom při všem pozorovati jest na hradě tu největší prostotu, ba skorem nuznosť, kdežto jen vyniká povaha jeho válečná. Celý hrad tehda byl pouze na obranu proti nepříteli zřízen, k obydlí naprosto nejsa schopným, a jakmile důležitosť obranných jeho hradeb zanikla, ztratil i hrad svůj dřevní význam.[4]) Znenáhla a ne najednou byl opuštěn a osudu svému zůstaven. Že by náš hrad na rozkaz císařský sbořen býval, jak se to dálo se mnohými hrady českými, nelze doložiti, poněvadž hrad i v předešlém století třeba již opuštěn jsa přece ve stavu dobrém se nacházel. Poslední oprava střechy na věži stala se r. 1725, tedy již za vlády Švarcenberské. V mohutné věži uprostřed hradu stojící bydlil asi knížecí polesný. Mezi lidem prý se pověsť zachovala, že prý rozjívený hoch myslivcův nešťastným vnuknutím v jedné světnici oheň založil, od něhož potom vše, co bylo na hradě ze dřeva, se spálilo a v popel obrátilo.

Se strany JJ. knížete již r. 1869 dne 12. října rozkázáno bylo, aby se věnovalo 500 fl. z důchodu Krumlovského na opravu prozatímní hradeb, zdí a na udělání schodů dřevěných ve hradě, aby s věže navštěvovatelé užiti mohli čarokrásného rozhledu po okolních lesních krajinách.

---

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Světeckého paměti. [3]) Arch. kapituly Pražské a zámku Nových Hradův, Pam. arch. X 345. [4]) Mittheilungen XIV. 241—242.



Zříceniny kláštera Kuglvaidského.

KUGLVAID HRAD.



Na kamenné silnici, která se u Velké Smědče na dvé dělí, a u paty velebného lesu Blánského stojí štíhlé zdi bývalého kláštera Kuglvaidu, jsouce lesem téměř zastíněny. Vetché zdi kostelní nekryje již střecha; velikými vysokými otvory gotických oken hledí nebe, sosny a jedle do síně chrámové, dávno již původnímu svému ustanovení odcizené. K těmto zříceninám přiléhá chudobná vesnička, tak bídná, že nemůže rušiti dojem, jaký zříceniny na příchozího činí. Vše spustlé a chatrné, jen příroda dává tomu rámec věčně živý. Ještě jednoho soudruha má zde sbořený chrám — zříceniny hradu. Naproti zdem kostelním, přes silnici ke Chlumečku vedoucí, v lese na skále dokonává již po několik století starý hrad ten, jenž tak sešel, že sotva ještě v něm zbytky hradu poznáš; a stane se snad po nemnoha letech, že starožitník přijda se podívat na hradiště, nenalezne tu nic, kromě skály houštím porostlé a příkopu v ní vytesaného.

O počátcích hradu Kuglvaidu není skorem nic známo. Jméno jeho původní, dané mu od Němcův okolních, bylo Guglwaid, t. j. lesnatá homole.[1]) Krajina okolní a odtud dále až ke hranicím zemským byla prvotně jměním korunním. Největší část tohoto kraje, ještě v 13. století pralesem pokrytého, dal král Přemysl klášteru Korunskému (r. 1263). Větší část zboží tohoto osadili Němci, menší Češi, od nichž založena Dobruš a kolem r. 1311 Smědeč.[2]) Na druhé straně

[1]) Pangerl, G. U. 374. Viz i Pam. arch. V. 138—139. [2]) Tamže 51—53, H. U. 385. Věci tam obsažené nesouvisí nijak s hradem naším.

patřil Brloh od nepamětných dob Vítkovcům, a kostel tu postaven za pana Petra († r. 1347). Na malém zbožíčku mezi Korunským a Krumlovským zbožím založen hrad Kuglvaid podlé domnění našeho *Jetřichem* biskupem Mindenským, jenž se odtud také „z Kuglvaidu" psal.[1]) Muž tento rovně způsobilý jako diplomat, vojvoda i finančník, vtrhl roku 1357 z rozkázání císařova do Bavor, dobyl města Kouby a poplenil okolní krajinu. Když vrátil se, vedrali se Bavoři do Falce české, neméně nelítostně vše okolo Flosu a Vejdy hubíce. Proto biskup Jetřich sebrav více lidu po druhé vtrhl do Bavor a válku vítězně dokončil. Domníváme se, že biskup z Kuglvaidu pole sbíral, neb Parkštein, Orlík a Haunštein obdržel později.[2]) Po smrti Jetřichově spadla všechna jeho zboží na krále, a Kuglvaid stal se tudíž zbožím královským. Roku 1378 dne 27. dubna nazývá se *král Václav* patronem kostela zdejšího.[3])



Ve skále tesaný příkop hradu Kuglvaidu.

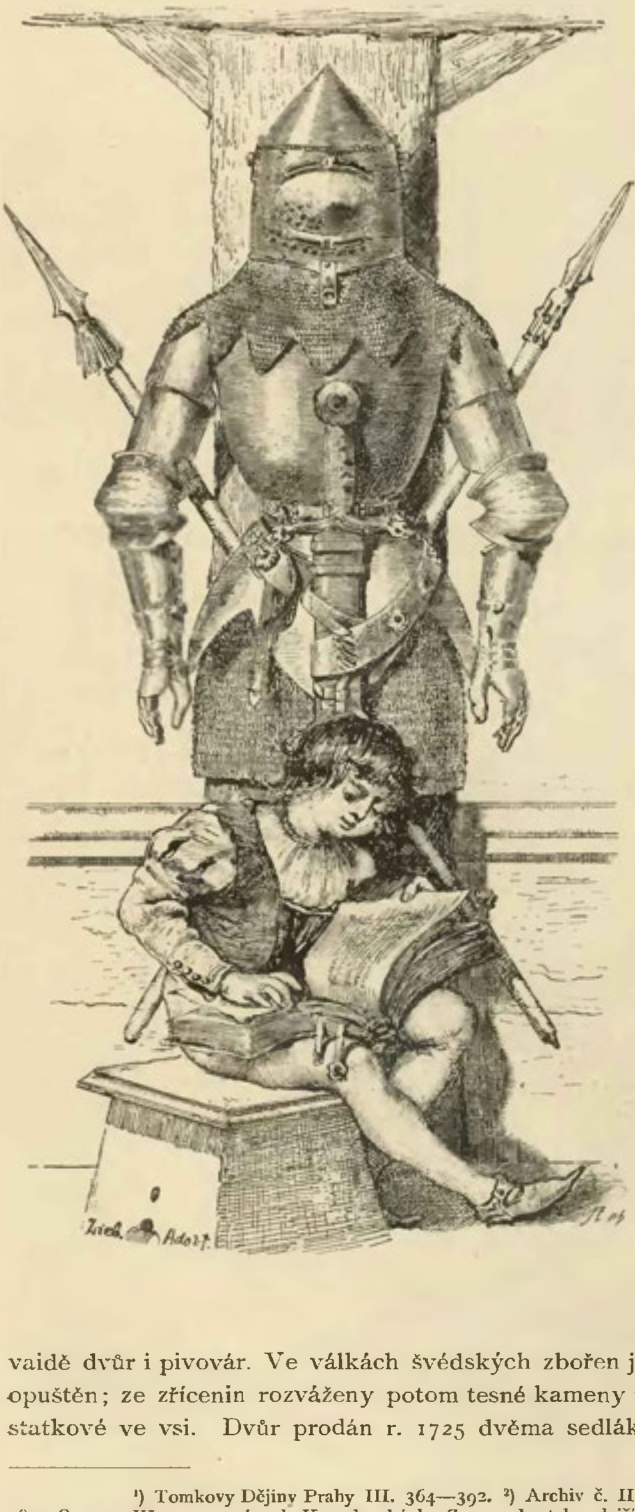
Za téhož krále byl purkrabí na Kuglvaidě *Václav Ťavák ze Švamberka*, osedlý v kraji Plzeňském u Plzně a Rokycan.[4]) Měl nějakou rozepři s arcibiskupem Janem z Jenšteina, jemuž učinil zájem dobytka na zboží jeho Rokycanském a dobytek na Kuglvaid zahnal. Arcibiskup vedl stížnosť u krále samého, který vyslovil politování své, pravě, že se to nestalo s jeho vědomím. Když však král nepílil dosti, aby se stalo, co bylo za právo, pozbyl arcibiskup trpělivosti a vypravil branný lid k oplacení své škody. Z toho se král rozhněval, dal stíhati lid arcibiskupův a učinil mu mnohé škody. Mnohem více protimyslným než arcibiskupovi, byl Kuglvaid *Jindřichovi z Rožemberka*, a užil týž první příležitosti, když jej mohl opanovati. Bylť se Jindřich s markrabí Joštem a některými pány českými zapsal v jednotu, jak říkali, pro obecné

[1]) Viz o něm Pangerlův G. U. 225. Progr. dívčí školy Smíchovské r. 1875, Pam. arch. V. 138, X. 711 a sld. [2]) Palackého Děje II. b. 158. [3]) Lib. conf. III. D. 7. [4]) Odtud domníval se Palacký (II. b. 158 pozn. 230), že stál nějaký Kuglvaid u Rokycan.



Zříceniny hradu Kuglvaidu.

dobré, ale vlastně proto, aby každý ukojil žádosti své po důstojnostech. K půtkám větším neměl Jindřich příčiny po celý rok, a když bratr králův, Jan Zhořelský v červenci roku 1394 do jižních Čech vtrhl, měl dosti starostí, aby se na svých statcích ubránil. Ale r. 1395 obnovena jest jednota zase, a poněvadž se král pánům ve všem, zač žádali, podvoliti nechtěl, začala válka mezi ním a jednotou panskou. Jindřich vytrhl dne 3. srpna do pole, maje pomocné vojsko od knížat Rakouských, a rozbil stany své proti královým na poli u Budějovic. Potom vybral město Vodňany a konečně také ztekl a zkazil hrad Kuglvaid; ještě později položil se u Sušice.[1]) Příštího roku podvolil se král k žádostem panstva a učinil s nimi mír, který těžce nesl. A poněvadž obě strany upřímně nesmýšlely, přišlo brzo zase k novým ústrkům. Teprve když přestaly nechuti v rodině královské a jednotníci již podpory od údův rodu panovnického nedocházeli, musili se ponenáhlu též spokojiti. Tu zanechal i Jindřich všech záští a podvolil se ve při své s králem rozsudku kancléře králova, Václava patriarchy Antiochenského. Tento vypověděl roku 1405 dne 24. června, aby všecky války a nevole z obou stran minuly, vězňové propuštěni byli, hrad Kuglvaid aby postoupen byl Jindřichovi, a okolní královská města aby se k Jindřichovi spravedlivě zachovala. Téhož dne spečetěn list, jímž vyznává král Václav, že panu Jindřichovi „za věrné jeho služby" daruje hrad zbořený Kuglvaid se vším příslušenstvím.[2]) Malé zboží hradu Kuglvaidu připojeno potom k panství Menšteinskému. *Čeněk z Vartemberka*, jsa poručníkem syna Jindřichova, učinil r. 1414 dne 31. prosince smlouvu s lidmi z obojí Smědče a Dobruše; ti totiž za to, že mohli pásti na těch dědinách, ježto slušely ke Kuglvaidu, konali pánům Krumlovským roboty a mohli se z toho vysouti, jakmile přestali na dědinách Kuglvaidských pásti.



Po dlouhá léta byl Kuglvaid opuštěn a lidé tu nebydleli; pouze o jitrech Kuglvaidských[3]) věděli úředníci páně a okolní obyvatelé. I kostel sv. Ondřeje byl spustl. Roku 1495 dovolili *Petr* a *Oldřich bratří z Rožemberka zákonníkům řádu sv. Františka de Paula*, aby se mohli „na poušti v lesích nad Kuglvaidem" usaditi; i darovali jim dne 5. dubna místo dotčené k založení klášterce a kostel někdy farní, od 100 let již pustý i s podacím, též dědinu mezi pramenem jistým a cestou veřejnou, dali jim povolení, aby dřeva ke stavení i k pálení v lesích panství porážeti a sekati mohli, a konečně zapověděli každému, aby se u poustevníků v dálce 100 prutův usadil.[4]) Roku 1530 dne 31. ledna koupili „Bernart korrektor i konvent sv. Ondřeje na Kugelweytě řádu svat. Františka de Paula" rybník Soudný u vsi Ličova.[5]) V 16. věku byl na Kuglvaidě dvůr i pivovár. Ve válkách švédských zbořen jest klášter, byv snad již před tím od svých obyvatelův opuštěn; ze zřícenin rozváženy potom tesné kameny na všecky strany a stavěni z kamene toho také nynější statkové ve vsi. Dvůr prodán r. 1725 dvěma sedlákům.[6])

---

[1]) Tomkovy Dějiny Prahy III. 364—392. [2]) Archiv č. III. 475—476; Pangerl, G. U. 374. [3]) Pangerl, G. U. 619. [4]) Notizenblatt 1852 S. 237. Wagner o pánech Krumlovských. Zvon z kostela zdejšího jest prý na zámecké věži Krumlovské (Trajer 298, Notizenblatt 1852 S. 232). [5]) Archiv Novohradský. [6]) Březanův Vilém 59, 112, 181.

Z těch dob, když bylo ještě panské hospodářství na Kuglvaidě, zachoval se nám následující list tklivý, [1]) uložený v archivu Krumlovském:

Uroz. p. p. zřiezeným radám na Krumlově, panuom ke mně laskavě přieznivým JJ. Mem.

Službu svú vzkazuji etc. V outerý minulý JM. pán ráčil jest příjezdem svým na Kuklvejtě býti a mně jest ráčil přístně poručiti, abych Annu kuchařku hned tý hodiny od sebe odbyl a jestliže toho neučiním, že pro mne i pro ni ráčí kata odeslati. A ty řeči často od JMti. k sobě sem slyšeti musil, což sem na JMti. ani od žádného dobrého slyšeti musil. To mám za mú věrnú službu a práci, pán Buoh rač má pomsta býti. I maje tak tuhé přikázání k sobě od JMti., dnes se s Kuklvejtu s Annú i s těmi malými dítkami, kteréž s ní mám, do města Budějovic stěhuji i s tím, což tu mého na Kuklvejtě bylo. Prosil sem JMti., poněvadž jinač býti nemuože, aby V. Mem. od JMti. bylo oznámeno, kuchařků aneb dobrú hospodyní Kuklvejt i písařem opatřiti, toho nevím jestli od JMti. VVMem. oznámeno; jestli pak není, sám VVMem. připomínám a prosím, že se o to postarati ráčíte, neb já dítek opustiti nikoli nemohu. Však jest VVMem. v dobré paměti, že sem za propuštění od několika let, ještě neznaje Anny, žádal. By dítek nebylo, věděl bych, na čem svuoj rozum postaviti, ale poněvadž sem se již toho dopustil, již tu starosť musím trpěti. Však já nejsem první toho hřiechu ani poslední. Jakž jest pak koli, za to VV. Mti. pokorně prosím, že mně k JMti. omluviti ráčíte, já JMti. pánu svú česť i hrdlem slibuji, pořádný počet jako jeden z chudých učiniti. A prosím, že s tím se vším meškati neráčíte. Ač bych se byl z J. Mti. hněvu někde na panství odstěhoval, jest mi přikázáno od JMti., abych panství prázen byl. Račte toho považiti, kdy sem toho na JMti. zasloužil! Bylo by mnoho psáti. Prosím, že v tom ve všem mi radni a pomocni, dobří moji přáteli býti ráčíte. Pán Buoh VV. Mem. na místě meym věčná odplata býti ráčí. S tím VV. Mem. všecko dobré vinšuji. Datum na Kuklvejtě, v středu před sv. Petrem a Pavlem apoštoly páně a. d. 1553.

Jan písař, vždy Vašich Mtí.

[1]) Opsání téhož listu zjednáno mi zvláštní ochotou p. archiváře Wagnera ve Třeboni.



Veliký samostříl.



Maškovec Hrad.

Jihozápadně od Budějovic při silnici ke Krumlovu rozkládá se na návrší nemalá a výstavná ves Újezd, jejížto kostel od dávných dob kamenný, ale již přestavený, daleko z roviny Budějovské viděti jest. Odtud také pochází německý název vsi Steinkirchen. Již r. 1420 povídalo se, že bývaly na tom místě dvě vesnice a že později spojeny v jednu ves tak, že obyvatelé její podlé nadání „p. Maškovského“ všech městských živností si hleděti mohli. (O čemž posud svědomí na zámku Krumlovském uložené šíře vypravuje.) Od Újezda na západ jsou dvě samoty: jedna řečená „u Kotků“ a druhá „Mašek“ neb „Maškovský.“ Ale tato stojí na tom místě teprve několik let; dříve bývala o kus dále k jihu, skorem na kraji stráně, která příkře k Vltavě spadá. Vltava totiž prodírá se tu lesnatými, skalnatými stráněmi asi tak, jako se výše na toku jejím spatřuje. Na kraji této stráně blíže dotčeného dvořiště, kde tvoří skály strmý sráz na způsob stěny, spatřují se skrovné zbytky hradu, kterýž se Maškovec jmenoval a sídlem vladyk Újezdských býval. Příkopy jindy hluboké, ač nyní zanesené, zavírají čtverhranné, borovím porostlé hradiště na třech stranách, a k větší jistotě byl na jižní straně dvojí příkop. Z hradu zbylo jen něco málo zdí, kteréž jest lépe viděti od řeky, než na hradišti. Ještě před 60 lety byly tu vysoké zdi, ale od té doby na hradišti vandalsky hospodařeno. Nejvíce přičinil se o bourání zdí jakýsi Pachner z Egenstorfu, který r. 1826 dvůr Kotkovský koupil, zdi rozmetal, kamení prodal a rum na své pole zavezl. Když Pachner dvůr r. 1838 prodal, zbyla na Maškovci ještě zeď vysoká s velikým vylámaným otvorem, ale i ten brzo podkopán a zničen. Roku 1842 sesula se jedna polovice a zbyl pilíř jediný, ale i ten již před lety byl vyvrácen. Když pak žádných zdí na povrchu nezbylo, posázeno hradiště borovím. Při jednom kopání (roku 1841) nalezeny mezi rumem kostra lidská, železné zbraně a jiné starožitnosti, kteréž dělníci kamsi zahodili. Nivy na té i na oné straně řeky slovou posud „ke hradu.“ [1])

---

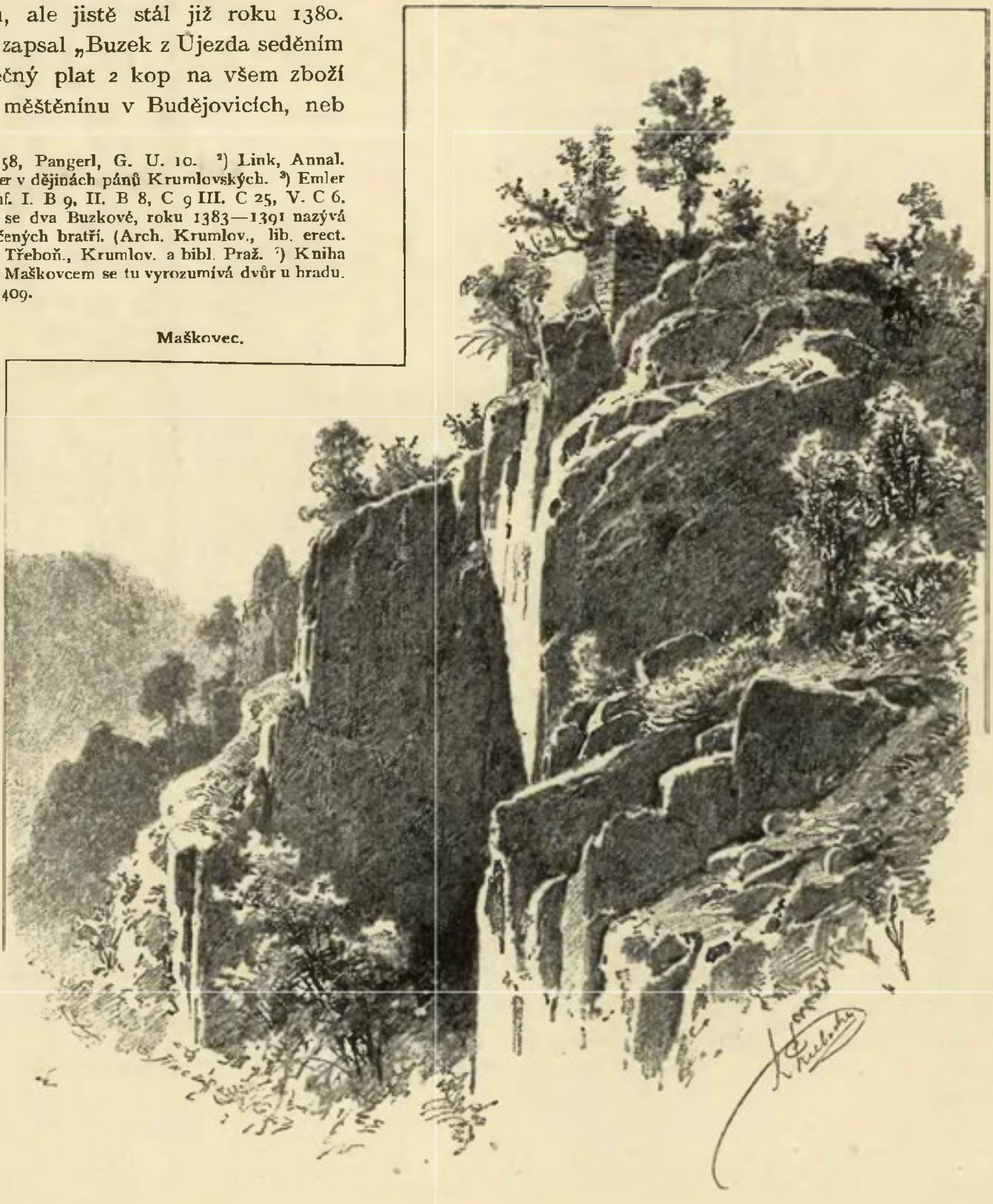
[1]) Heber (I. 216—217) a jiní před nim domnívali se mylně, že hrad Maškovec se nazýval Chotek a že se psali po něm Chotkové z Chotkova; bajku tu již Sommer (Budw. Kr. 274) odsoudil.

Újezd byl již ve 13. století v držení rodu, z něhož pošli páni ze Strakonic, Pořešína, Drahonic, Křemže a Srdova, užívajíce znamení erbovního šípu či střely. *Vernéř z Újezda* přítomen byl r. 1263, když Přemysl král klášter Korunský vysadil, a stojí jako svědek mezi samými pány i před Bavorem ze Strakonic.[1]) Ale potomci jeho rozrodivše se schudli a byli potom ve stavu vladyckém. Roku 1279 připomínají se *Valkún* z *Újezda*, *Brum* a *Vernéř* bratří.[2]) Brum slove roku 1298 z Vítějovic a stal se, tuším, praotcem pánů z Pořešína, kdežto od jednoho z jeho bratří Srdovští a Újezdští pocházeli.[3]) *Vernéř ze Srdova* vyskytuje se roku 1359—1369 jako patron kostela Újezdského; synové jeho byli, tuším, *Buzek*, *Vernéř* (r. 1370—1391), *Valkún* (r. 1370—1406), *Brum* (r. 1370—1401) a *Buzek* bratří z Újezda.[4]) Buzek tento jmenoval se také *Vilém* a připomíná se až do r. 1391.[5]) Začasté se čtou jména jich v pamětech Rožemberských, někdy i v zápisech strýců jich Pořešínských a Křemžeckých.[6]) Rozdělivše se o Újezdské zboží dostali nevelikých dílův a chytali se i loupeží. O tovařiších Valkounových se povídalo, že pobrali sukno na silnici a Valkoun že jeden postav toho sukna obdržel. Lotříci prý měli stav u něho; syn jeho Petr se střelcem svým a jiní tovařiši vzali na silnici 28 postavů barevného sukna kupcům ze Salcpurka, „a to jsou nesli na Újezd, na tvrz podlé Maškovce.“[7])

Hrad Maškovec postaven byl snad již na počátku 14. věku, ale jistě stál již roku 1380. Tehda (22. února) zapsal „Buzek z Újezda seděním na Maškovci“ věčný plat 2 kop na všem zboží svém Henslinovi měštěnínu v Budějovicích, neb

[1]) Emler reg. 158, Pangerl, G. U. 10. [2]) Link, Annal. Claravall. I. 432, Wagner v dějinách pánů Krumlovských. [3]) Emler reg. 1232. [4]) Lib. conf. I. B 9, II. B 8, C 9 III. C 25, V. C 6. [5]) Roku 1370 jmenuji se dva Buzkové, roku 1383—1391 nazývá se Vilém bratrem dotčených bratří. (Arch. Krumlov., lib. erect. VII. L. 1.) [6]) V arch. Třeboň., Krumlov. a bibl. Praž. [7]) Kniha popravčí str. 15, 20, 22. Maškovcem se tu vyrozumívá dvůr u hradu. Petr se připomíná r. 1409.

Maškovec.



Vysvětlení k vyobrazením Maškovce.

Na str. 83. a 84. vyobrazen jest nepatrný kus zdi a hradby, kterýž nacházeje se již v samé stráni jako stěna k Vltavě dopadajici ušel a ujiti musil zkázonosnému hospodářství za naší paměti na Maškovci panujícímu. Na str. 86. zobrazeny jsou zříceniny Maškovce, jak dle náčrtu Hebrova byly před 50 roky. — Na str. 85. jest plán Maškovce, na něm jest pod č. 1. nějaká nádržka bývalá, pod č. 2. příkopy, pod č. 3. vlastni hrad a u č. 4. poslední zbytek hradby uveden. Měřítko srovnává se s měřítkem katastralních map.

si byl od něho peníze vypůjčil.[1]) Roku 1401 dne 11. listopadu prodal Bohunkovi faráři Budějovskému jednu kopu platu na jednom láně u Újezda a r. 1407 dne 8. listopadu zastavil Ondřejovi kaplanu v Újezdě kus Vltavy i s lovy nade vsí Boršovem.[2]) Při takovém hospodářství nebyla snadná věc panství udržeti. Část vsi Újezda držel již r. 1435 *Oldřich* z *Rožemberka*, podávaje kněze k oltáři p. Marie.[3]) Maškovec byl ještě dříve prodán. Za husitských válek seděl na Maškovci *Racek* z *Drahonic*, jenž byl velice proti mysli okolním pánům katolickým. Jsa ve srozumění s pověstným Smilkem ze Křemže dovolil, že tento v okolí loupil a zejména (podlé útrpného vyznání zajatého zločince) u Maškovce na silnici ryby a herynky pobral a je na Křemži přivezl. Pro přátelství to sliboval i za druha Smilova, Jana Roubíka z Hlavatec (r. 1425, 6. července), jenž byv jat od Budějovských směnou za Vaňka, souseda jich, byl propuštěn.[4]) Vedlé něho připomíná se roku 1425 *Jan* z *Drahonic*, *jinak* z *Maškovce*.[5])



Plán Maškovce.

Komu patřil Maškovec za dob následujících po válkách husitských, nenachází se nikde v pramenech nám známých poznamenáno; toliko to víme, že jej koupil asi r. 1455 Jindřich z Rožemberka a že jemu toho roku 30. září (jenž byl den úterní) úředník jeho Jan Rous z Čemín psal, že pojede v pondělí do Prahy, aby Maškovec a Dobronice pánovi ve dsky přijal „vedlé napomenutí těch," kdož klásti ve dsky mají.[6]) Ke zboží Maškovskému počítaly se potom (jak seznam r. 1483, 16. října sepsaný svědčí) vsi Újezd, Milikovice, Rančice, mlynář pod Maškovcem a dvůr Maškovec,[7]) z něhož povstala samota nyní Mašek řečená. Nicméně zboží to, ještě ke konci 15. století jako samostatné uvozované, počítalo se na počátku 16. století (a to tušim od těch časů, co blízký Dívčí Kámen spustl) k úřadu Krumlovskému.[1]) Poněvadž

[1]) Arch. mus. V listě na Zvíkovec r. 1387 (arch. Novohr.) slove Buzek z Maškovce r. 1401 z Maškovce čili z Újezda. [2]) Arch. Hradec. a Budějov. Wagner o pánech Krumlovských. [3]) Acta Zitav. C. I. [4]) Kniha poprav. str. 43, arch. č. VI. 477. [5]) Arch. Třeb. 1425, 29 dubna a 6 srpna. V posledním listě uvádí se i Racek bez udání sídla. [6]) Arch. Třeboňský; list nemá sice roku, jest však dán f. III. in capite Jeronimi, což dopadá zrovna na úterek r. 1455, kteréhož Oldřich z Rožemberka koupil Dobronice (24. července). [7]) Pangerl, G. U. 619.



Zříceniny Maškovce před 50 roky.

pak páni Krumlovští Maškovec koupivše o jeho opravení ani dost málo se nestarali, tím méně zde purkrabí dosazovali, proto hrad náš záhy spustl a byl ssutinou již na konci 15. století. *Vok z Rožemberka* si vymínil r. 1493, 4. prosince k výživě své mimo panství Třeboňské také „všecky roboty, kteréž příslušejí k hradu sbořenému, řečenému Maškovec.“ [2]) Když pak Petr z Rožemberka r. 1541 přiznání ke dskám sepsati dal, jaké tu zboží drží po předcích svých, uvedl takto rychtářství Újezdské: v Újezdě c. t. m. s podacím, v Rančicích c. t. m., dvůr Kosovec, dvůr Maškovec, mlýn pod Maškovcem, Maškovec zámek sbořený „i se vším, což k němu od starodávna přísluší.“ [3])

---

[1]) Tamže 580. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Archiv kapituly Pražské XL. IV. 33 a zámku v Nových Hradech.



Obyvatelé obleženého hradu prchají tajnou chodbou.

KŘEMŽE, CHLUM, CHLUMEČEK.



Inicialka P s pečetí, kterou bratří Jindřich a Smil z Chlumu na listinu klášteru Zlatokorunskému svědčící dne 6. prosince 1318 přivěsili.

Podlé Olešné čili potoka Křemežského táhne se údolí z jižní strany velebným lesem Blánským, z druhé strany lesnými horami zavřené. Mezi těmito jeden, Kluk nazvaný, prý na temeni svém zbytky pradávného ohrazení nese. Pod ním jest městečko Křemže, ukryté za vlnitými výšinami, tak že jen věž jeho nad ně vyniká. Na ten čas nestojí místo to naprosto za navštívení, neb ani na kostele (jehož jediný náhrobek obrácen jest k pozorovateli na rub), ani kde jinde nespatříš památností. Jestliže tedy má Křemže památnosti nějaké, jest to jediné její minulost a příběhy o pánech Křemežských, kteří na zdejším hradě sídlívali. Tak řečené Hradiště, kde sídlo to stávalo, jest místo obvodu nevelikého, na němž se dvě chalupy, pole a zahrady nacházejí; jak daleko šlo, dosvědčují posud příkopy a náspy, ač ony místy již hodně zaneseny, tyto zase srovnány a rozmetány jsou. Sděláním silnice před několika lety skopány boky hradiště k potoku, při čemž se objevilo množství kamení a malty. Na hradišti našli pilní jeho vzdělavatelé (nájemníci knížecí) drahně kostí, starého železa, zejména podkov a jiné věci svědčící o době, kde radno bylo choditi po zdejší krajině s tesákem po boku a čekanem v ruce. Každému bylo život a zdraví své brániti vlastní rukou, a tak násilí odporovati silou a mocí. Neb síla tělesná byla té doby veliká moc, kteráž se pokořila jen třem věcem: víře,[1]) slovu danému a právu. Vyslyšmež, co se aspoň práva dotýče, tento příběh, jehož mluva jadrná, neméně i formality právní k nám zazní jako báchorka z dob dávno minulých:

[1]) Co se týče nápravy církevní, pozoruhodno jest, kterak Martin farář Netolický r. 1561 Kateřině Ojířové z Kraselova domlouval řka: „Zvyj. tisto! nejsi lotrův prázdna, nenecháš svého šibalstva.“ (Reg. 18, F. k. s. P 3.)

Od purkrabě hradu Pražského vyslán byl komorník Bartoň, aby Litvína uvedl ve statek Petříka Kozáka z Hlavatec. Tu řekl Bartoň k přítomným lidem, k šlechticům urozeným a poddaným: „Milí páni a dobří lidé, proto sem Vás žádal k té věci, abyšte při tom byli, jestliže by toho kdy potřeba bylo Litvínovi, abyšte to jemu seznali, kterým jej právem uvozuji.“ A tu svolal lidi z té vsi před přítomné zemany, zavolal Litvína a řekl k němu: „Odpas od sebe meč a tesák a odlož od sebe braň.“ A když Litvín to učinil, vzal jej za ruku pravou a mluvil takto; „Litvíne, teď já tě uvozuji v Petříkův statek dědičný, kteréhož jest v držení, s tím se vším plným panstvím, což k němu přísluší, a čehož jest Petřík v držení, s lukami, s lesy, s potoky, s řekami, s platy, s dědinami ornými i neornými, napřed z rozkázání krále J. M. a pana purkrabí úřadu hradu Pražského, jako jsi toho hleděl právem, jakožto jiní všickni dobří lidé, kteříž k právu českému příslušejí a hledí, a poháněl si Petříka z Hlavatec před pana purkrabí úřadu hradu Pražského jednou, druhé i po třetí a on jest nikdyž nestál, aniž kterého odporu učinil, protož při svou ztratil nestáním a z polehčení práva vedlé svolení královského a panského; již já teď tě uvozuji ve statek jeho dědičný, v držení a v požívání žádnou mocí, žádným pychem, žádným kvaltem než pravým právem dotud a tak dlouho, dokudž tobě dosti učiněno nebude vedlé toho listu se všemi škodami a náklady. pro kteréž jsi poháněl před pana purkrabí úřadu hradu Pražského.“ A lidem řekl: „Sousedé! teď já Vám přikazuji z rozkázání krále J. M. a p. purkrabě n. h. P., abyste Vy již žádného za pána neměli než Litvína a jemu člověčenství slibili dotud a tak dlouho, dokudž jemu dosti učiněno nebude vedlé toho listu; a kdož by toho mocí hájiti chtěl, ten haj na své právo, neb já žádnou mocí nejedu a jeho mocí neuvozuji, než právem, jakož jest toho hleděl vedlé řádu a práva. A ty Litvíne, aby se toho držel tak tuze, jako tento řetěz v této veřeji, kterýž tobě v ruku dávám, a nedej sobě křivdy činiti, však pána máš a dítě nejsi.“ [1])

Krajinku na severním úpatí Blanského lesa opanovala větev pánů ze Strakonic, znaku šípu, již ve 13. věku. První jich sídlo byl Chlum, odkudž se r. 1279 *Beneš* z *Chlumu* (bratr Alberta ze Stropnice), později bratří *Jindřich* a *Smil z Chlumu* nazývali (r. 1315). Ti učinili r. 1318 porovnání s opatem Korunským, vymezivše za hranici panství Korunského a Chlumského horu Klet (Schöninger). [2]) Potomky těchto bratří rozdělil se rod na vladyky Křemžecké a Chlumské. Křemži, kdež potom hrad založen, dědili z polovice onino, z polovice tito. *Smil z Křemže*, snad svrchuřečený, koupil r. 1364 platy, kteréž dal klášteru Budějovskému na spásu duše n. Stranky, manželky své. Bratří *Beneš* a *Přibík ze Křemže* připomínají se často, onen od r. 1364—1384 jako svědek v listech pánů Pořešínských a Rožemberských, [3]) oba r. 1369 pospolu, majíce druhý hlas podací ve Křemži. Roku 1375 koupili dvůr kmecí ve Slavči a hory i lesy řečené Kluk a Hradce, ale platy své ve vsi Kamenné prodali r. 1385 panu Janovi z Rožemberka. [4]) Přibíka z Chlumu nazývají bratrem svým, tuším, jen ze zdvořilosti. Přibík žil ještě roku 1387. Syn jednoho z nich, *Smil ze Křemže*, panoval na Křemži r. 1398—1414. [5]) *Jan Smilek ze Křemže*, pověstný vůdce Táborův a nepokojný protivník pánů Krumlovských, byl asi syn jeho. Mnoho se o něm v l. 1422—1447 mluvilo; ramenem svým vyzískal drahně zboží a hrady Hus, Dražice a Lipnici, ale jak nabyl, tak i pozbyl. Dějiny obšírné o jeho osudech a smutném konci vypravují se v dějinách Husi; zde budiž dotčeno, že Smilek tak mnohou kořisť na silnicích sebral a na Křemži přivezl, když měl právě sem blíže, nežli na Hus. [6]) Asi r. 1427 prodal Křemži i s vesnicemi panu Oldřichovi z Rožemberka, byv k tomu, tuším, přinucen. Zdá se, že byl Smilek tehda od úhlavního svého nepřítele zajat a jen na těžký závazek propuštěn, [7]) aby zboží své ke Krumlovu nejbližší Oldřichovi vzdal; avšak později zase Křemže způsobem neznámým nabyl. Manželka jeho byla Anna z Rožmitála, bratr *Otík*, jenž asi v husitských válkách zahynul. Smil byv podruhé zajat a na Krumlov dostaven, přišel tu o všechen statek svůj a snad i o hrdlo. Synové Smilkovi *Přibík* a *Jiřík* nedali místa smlouvě, kterouž byl otec jejich z přinucení podstoupil, a pohnali pana Oldřicha do soudu zemského, ale spokojili se potom, když jim Oldřich (r. 1455) 1500 kop zaplatil. Bratří vložili potom Oldřichovi ve dsky tvrz, dvůr a ves Křemži se mlýny, vsi Stupný, Lučej, Chlumeček, Bohouškovice, Smřičí, Hradce, Slaveč, Lipí, Černodub, Malé i Velké Vrabče, Záhorčice, Záluží, Radostice, Čertyni, Újezd, Rojšín, po jednom dvoru kmecím v Krasině, Roudném a Záhořicích, dvůr a ves Novosedly, vsi Velkou Lhotu, Oklaňov, Božíkov, Lhotu, Štěchovice a Suché Cesty za summu trhovou 3050 kop. Rozdělivše se potom o peníze, zanikli v chudobě. [8])

Větší část zboží Křemžeckého držena ke Krumlovu, [9]) menší část, v níž se i tvrz pány schvalně pobořená nacházela, aby se odtud více škoditi nemohlo, zase odprodána. Již r. 1451 dne 14. srpna totiž byli prodali Jindřich a Jan, synové Oldřichovi, dvůr ve Křemži s lesem Chlumečkem, mlýn Hudecký,

[1]) DD. 33 str. 367. [2]) Link, Ann. Clar. I. 432. Pangerl, G. U. 59, 70. Pomůckou Wagnerovy práce v arch. Třeb. [3]) Arch. Třeboň.; list v arch. musea, Millauer, die Ritter v. Poresching 25. [4]) Lib. conf. II. B 10; rel. tab. I. 446; Pangerl, H. U. 179, 192. [5]) Pangerl, G. U. 185, 338; lib. conf. V. R 10. VII. A 18, D 20 [6]) Popravčí kniha. Por. Pangerl, G. U. 447—452. [7]) List archivu Krumlovského r. 1427, 16. října, je-li formou a obsahem pravý. [8]) Březanův seznam listův, arch. Krumlov. Srov. děje Čáslavě str. 103, kdež vynechej slova „Z relace — Smila.“ [9]) Roku 1457 jej držel Oldřich k Menšteinu; hleď tamže a v Pangerlově G. U. 580, 619.

podací s farou a sádku pod městečkem *Přibíkovi* a *Benešovi bratřím ze Chlumu;* vymínili si při tom potoky, lesy, rybníky, některé louky a také to, aby na hradišti nikdy více stavěno nebylo. [1])

Z hradiště Křemžeckého, dosti vysoko nad potokem položeného, na stráni, kteráž k pevnosti hradu nemálo přispívala, viděti jest na dvůr Chlum na oné straně potoka ležící. I na *Chlumě*, jehož jméno se ve zdejší krajině Chum vyslovuje, není již památky po bývalé tvrzi, ač se ještě pověsť udržela, že šla odtud šíje podzemní hodinu cesty daleko až „k Šimečkovům.“ Podobně se to má s *Chlumečkem* neb Chumečkem, vesnicí severozápadně od Křemže ležící, o jejíž bývalé tvrzi jen psané paměti vypravují.

O pánech *Chlumských* roku 1315 již vypravováno nahoře. Z téhož rodu byl i *Beneš* z *Chlumu* (až r. 1361 farář na Malšinách, odtud v Boršově a od roku 1369 v Grampachu farář) se sestrou svou *Petrou*; oba drželi Koroseky, Kámen a dvůr Štítkov. *Přibík ze Chlumu*, tušim bratrovec jich, držel Chlum, Černodub, Závrat a polovici městečka Křemže r. 1365 a připomíná se až do r. 1411, maje v Křemži polovici práva podacího. [2]) Syn jeho *Beneš*, od r. 1414 patron v Křemži, měl syny *Přibíka* a *Beneše*. Tito přikoupili r. 1451 část zboží Křemžeckého, jak shora vypravováno, a Přibík byl r. 1452 mezi těmi, kteří s císařem Bedřichem pod korouhví Krumlovskou válčili. Roku 1458 dne 18. července rozdělili se. Beneš vzal vše dědictví a slíbil, že zastoupí Přibíka ve všech dluzích, 250 kop jemu vydávati bude a nad to jemu koně a odění daruje. [3]) Benešův syn, *Přibík mladší*, tak řečený na rozdíl od strýce svého Přibíka, držel s ním Vlhlavy, kteréž r. 1482 prodali. Dosáhl znamenitého stáří; zemřel teprve r. 1544, přikoupiv ke zboží svému Čečovice v Plzeňsku. Poněvadž syn jeho *Pavel* brzo po otci zemřel, dostalo se jmění jeho všechno mateři a vdově po Přibíkovi, *Markétě z Dlouhévsi*, ačkoli se na ně táhli potomci Přibíka staršího či Dubenští ze Chlumu. Ke Chlumu patřily tehda Chlum tvrz a dvůr



Plán hradiště Křemžeckého s příkopem a okolo náspem.
Nad tím znak Křemžeckých a Chlumských.

[1]) Archiv Krumlov. [2]) Rel. tab. I. 432; lib. conf. II. B 10, V. R 10, VII. A 18; Pangerl, H. U. 192. [3]) Arch. Třeboň.

popl., zámek pustý Hradiště u Křemže, městečko Křemže, vsi Chlum, Chlumeček, Závrat, Koroseky, Lhota a díl Čestína.[1])

Markéta a bratr její (?) *Petr Oselský z Dlouhévsi* prodali Chlum a Křemži r. 1547 dne 4. dubna spoluděděici *Janovi Častolárovi z Dlouhévsi* za 1650 kop gr. č.[2]) a zavázali se, že sumu trhovou navrátí, jestliže statek Chlumský Benešovi Dubenskému přiřčen bude. Po Janovi, jenž zemřel r. 1560 a pohřben jest ve Křemži,[3]) zůstali tři synové nezletilí; za ně vedl vládu na Chlumu až do roku 1566 strýc jejich Václav. Když byl tehda Častolár, nejstarší syn, let svých došel, uvázal se ve statek otcovský, o nějž se potom s bratřími podělil. Sám vzal Chlum, bratr jeho Oldřich Chlumeček, a třetí bratr Jindřich Koroseky. Častolár držel také nějaký čas Žumberk, kterýž prodal r. 1602 Petrovi Vokovi z Rožemberka.[4]) Poněvadž zemřel bez dědiců přirozených, zdědil po něm Chlum bratr jeho Oldřich, jsa zároveň i poručníkem dětí třetího bratra.[5]) V tomto poručenství stáli také tři synové jeho, *Alexander*, *Jindřich* a *Lipolt*, a tak se jim při tom líbilo, že statek strýcům svým mladším teprve po dlouhých soudech (r. 1615) vydali. Alexander žil ještě roku 1622, kdež sproštěn obžaloby naň vznesené, a statek jeho se dostal po jeho bezdětné smrti bratřím jeho, z nichž seděl Jindřich na Chlumu a Lipolt na Chlumečku. Roku 1628 připověděli kommissi k tomu zřízené, že čeládku svou ke katolictví přidržovati budou.[6]) Jindřich zemřel v pozdních letech r. 1643, a ve Chlum uvázala se vdova po něm *Marie Maximiliana Kunašovna z Machovic*, poněvadž sirotci *Oldřich Lukáš* a *Marjana* ještě let svých neměli. Oldřich připověděl se ke statku otce svého teprve r. 1668, dne 13. června, když již Chlumu neměl. Prodal totiž r. 1668 dne 3. května tvrz a dvůr Chlum s příslušenstvím Janovi Christianovi z Eggenberka, pánu na Krumlově. Za to obdržel od Eggenberkův pěknou službu, jsa až do smrti své (kolem r. 1673) vrchním hejtmanem panství Orlického a Zvíkovského. Chlum připojen po koupi k vévodství Krumlovskému.[7])

Lesu a hoře nad Křemží říkalo se ode dávna *Chlumeček*, později dostala název ten malá osada pod horou založená, která se již v 15. století připomíná. Starší její osudy obsaženy jsou v dějinách Křemže a Chlumu. *Oldřich Častolár z Dlouhévsi* dostal na svůj díl Chlumeček a postavil tu znova tvrz, na níž r. 1604 dne 12. října manželce své Anně z Dobrše 1600 kop věnoval. Po něm drželi Chlum i Chlumeček synové jeho *Jan*, *Alexander*, *Vilém*, *Častolár*, *Jindřich* a *Lipolt*, z nichž první dva byli při smrti otce svého (r. 1609) zletilí. Jan, Vilém a Častolár záhy zemřeli. Bratří ti smluvili se roku 1609 dne 5 srpna s macechou svou Annou, zůstavivše ji při dvoře Studihrachovském ve Křemži a svršcích jistých, začež ona od věna svého a jiných pretensí upustila. Alexander slove potom (r. 1615) pánem na Chlumu a Chlumečku,[8]) ale statek tento neměl později. Nedlouho po r. 1615 oddělil se Lipolt od bratří a obdržel za díl svůj tvrz Chlumeček se dvorem popl., pivovárem a vesnicí, městys Křemži s kostelem farním sv. Michala a kaplí sv. Voršily, ves Lhotku a mlýn Hamerníkovský se dvorem. Tento statek prodal Lipolt r. 1628 dne 17. července strýcům svým *Janovi Albrechtovi* a *Rudolfovi bratřím Častolárům z Dlouhévsi* za 8500 k. míš.[9])

Jan Albrecht přečkal všechny bratry své, an teprve roku 1663 zemřel, ani pořízení po sobě nezůstaviv. I uvázala se ve Chlumeček (dne 6. srpna) sestra jeho vlastní *Eliška Vitanovská z Dlouhévsi*, připustivši k nápadu též jednobřišnou svou sestru Annu Kořenskou roz. ze Rtína. Paní ty nemohouce se o statek malý rozděliti, prodaly Chlumeček r. 1665 dne 23. listopadu *Karlovi Maximilianovi Kořenskému z Terešova* za 7300 fl. rh. Od tohoto jej koupil roku 1673 dne 29. května *Jan Augustin Miličovský z Braumberka*. Ale i ten nebyl dlouho pánem na Chlumečku. Vyvoliv si v kostele Zlatokorunském větším místo k odpočinutí, nabídl Matyáši Ungarovi opatu Korunskému statek Chlumeček za laciný peníz, totiž 10.000 fl. Když pak opat k tomu přivolil, učiněna trhová smlouva (r. 1678 dne 20. prosince), při čemž si Miličovský vymínil, aby „s náležitými církve svaté ceremoniemi s poctivou slušností na náklad klášterský (však ne zbytečný) po smrti své“ v dotčeném kostele pohřben byl.[10]) To se stalo r. 1691. Chlumeček zůstal při zboží Korunském až do zrušení kláštera a připadl s panstvím klášterským k vévodství Krumlovskému.

[1]) Rel. tab. II. 393, DZ. 5 J 16, 10 B 26, 250, C. 13. [2]) Arch. Krumlov. Ve dsky vloženo teprve r. 1551 dne 6. června po smrti Markétině. Za penize převzal Petr od Jana ves Hradešice. (Arch. Třeboň.) [3]) Trajer 313. Jan postavil kapli sv. Voršily. Náhrobek leží venku u zdi kostelní. [4]) DZ. 26 K 14, 57 N 23, 181 J 20. [5]) DZ. 181 M 3, M 24. [6]) DZ. 190 M 12, rozvrž. sbirek 42, 43. Bílek, Děje konfiskace 60, Č. Č. M. 1843 str. 210. [7]) DZ. 112 B 11, 113 N 18, 317 T 12, 478 C 1. [8]) DZ. 132 K 16, 184 E 14, rozvrž. sbirek 42. [9]) DZ. 310 C 25 Viz Bílkův spis o konfiskaci na str. 90. [10]) DZ. 113 N 18, 317 P 15, 393 C 9, 394 A 25.



Pochod branného lidu za svítání.

Tvrze na panství Krumlovském.

SLAVKOV.

Ves Slavkov (jz. od Krumlova) založena bezpochyby ještě před osazováním hor osadníky německými. Nejstarší její držitel, *Budislav* neb *Buzek ze Slavkova*, najal si r. 1311 od kláštera Korunského ves Smědeč a s přivolením probošta Drkolenského, jako patrona fary ve Světlíku, postavil v ohradě dvoru svého Slavkovského (intra septa) novou kapli (nynější svatyni kostelní), kterou r. 1313 dne 10. září Přibyslav biskup Sadaronský posvětil. [1]) *Vilém ze Slavkova* dosáhl toho r. 1362, že kaple tato povýšena na kostel farní, a nadána byvši platy odloučena od fary Světlické, jíž Vilém a bratří jeho: kněz Buzek, Přiblin z Petrovic a Nedamir ze Zvíkovce jiné důchody vykázali. [2]) Zemřel asi r. 1375, obmysliv štědře klášter Vyšebrodský, aby se tu za duši jeho, předkův a přátel jeho modlili. [3]) Syn jeho, *Jan z Mezipotočí* jinak *ze Slavkova* (r. 1375), připomíná se kolikráte v pamětech, jsa purkrabí na hradě Rožemberce. [4]) Poněvadž pánům svým věrně a neunavně sloužil, povolil Jindřich z Rožemberka (r. 1412) vdově po něm Elišce, aby si vyplatila úrok v Bělé. Paní tato měla peníze za Jindřichem a držela Slavkov ještě r. 1414. [5])

Buzek ze Slavkova 1311—1313.

Buzek, farář ve Třeboni (1359) a ve Svinech (1367) † 1394	Přibyslav z Petrovic 1362—1376	Nedamir ze Zvíkova 1362—1369	Vilém ze Slavkova 1362 † 1375

Bohuslav 1394—1414	Vilém 1394—1414	Bolka ψ Hroznata z Domanic	Ješek 1369—1405	Jan z Mezipotočí 1375 † j. 1412 ψ Eliška
			Bohuněk 1405	

Ve druhé polovici 15. století drželi Slavkov *Odolénové z Komařic*, majíce kromě něho i Cipín, Veveří, Doudleby a Radostice. [6])

[1]) Pangerl, G. U. 51; archiv m. Krumlova; Urkd. d. L. ob. d. E. V. 109; Trajer str. 315. [2]) Borový, lib. erect. I. 37. [3]) Pangerl, H. U. 164—166. [4]) Lib. conf. V. A 7, VI. G 5. [5]) Archiv Novohr. a Třeb., lib. conf. VII. D 11, E 1.

[6]) Viz děje Komařic. Z toho rodu držel Slavkov l. 1443—1452. Odolén psal se někdy ze Slavkova, někdy z Komařic. Matouš z K. a ze Sl. žil r. 1460 (arch. č. III. 569), Řehoř Odolén připomíná se r. 1464—1489.

Poslední z toho rodu, *Uršila z Komařic*, tuším dcera Řehoře Odoléna, vdala se za *Ondřeje z Mezipotočí*, který jí r. 1497 dluh věnný 62½ kopy na svých statcích zapsal. Týž dostav se takto v držení Slavkova, seděl tu ještě asi r. 1534 a zůstavil tvrz Slavkov, vsi Mezipotočí, Kleni, Doudleby a část Světlíka dceři své *Markétě z Mezipotočí*. Tato vdala se po prvé za Bohuslava Vitu ze Rzavého, po druhé r. 1541 dne 21. srpna za *Matyáše ze Šontálu* JMC. služebníka, jehož i ve spoludržení statku svého právním způsobem přijala. [1]) Z druhého manželství pocházel syn *Jan*, jenž se ve Slavkov po smrti rodičův uvázal, ale proto právě dlouhé soudy měl s dětmi prvního manželství Annou, Ondřejem, Janem, Uršilou, Kateřinou a Barborou ze Rzavého (r. 1544). Pře ty se táhly do roku 1560. Zatím zdědili Slavkov po Janovi ze Šontálu *Jan* a *Pavel*, nezletilí synové *Burjana ze Šonova* a Doroty, tuším, ze Šontálu. Dorota sice statek sirotkům vysoudila, ale když ona zemřela a Pavel po ní za 4½ léta, dal Burjan (r. 1566, 25. dubna) jedinému synu svému za díl 750 kop gr. č. teprve po dlouhých soudech. [2]) Burjan oženil se mezi tím s Markétou ze Strachovic, kteráž mu porodila několik synův. Vyloučiv potom syna Jana od veškerého dědictví, odkázal Slavkov ostatním synům a zemřel r. 1578. Synové jeho: *Adam*, *Daniel*, *Vilém*, *Jeremiáš* zletilí, a *Melichar* a *Baltazar* nezletilí prodali r. 1584 (vkl. 17. října) tvrz Slavkov se dvorem, vsi a podacím, ves Mezipotočí a chalupu ve Světlíku panu *Vilémovi z Rožemberka* za 6200 kop. míš. [3])

Petr Vok, nástupce Vilémův, oddělil Slavkov od Krumlovska a dal jej r. 1596 dne 17. srpna *Ondřejovi Scholiusovi z Elsauffu*, lékaři svému životnímu, za to, že ten mu jistotu na 10.000 kop zase navrátil. Roku 1597 dne 8. března vloženo jest toto postoupení ve dsky zemské a hned příštího roku (r. 1598 dne 2. října) zemřel Ondřej, dědicův po sobě nepozůstaviv. I spadlo zboží to právem odúmrtním na císaře Rudolfa, v něž se kommissaři r. 1599, 8. února uvázali. [4]) Ještě toho roku (vkl. 11. listopadu) postoupen Slavkov komorou královskou *Václavovi nejstaršímu Berkovi z Dubé* a na Rychemburce, an mu byl císař statek dotčený za jeho služby daroval.

[1]) Reg. berní r. 1523 v archivu Třeboň. a titulář, Březan v genealogii Vitův, DZm. 226 A 15. Bohuslav slove již r. 1529 seděním ve Slavkově. [2]) Reg. 17 F. k. s. G 14, DZ. 57 N 29. [3]) Viz Slov. Náuč. DZ. 22 K 19. [4]) Březanův Petr Vok 167, 169, 177, 179, DZ. 1084 S 7.

Po smrti Vácslavově prodali jej poručníci sirotkův po něm zůstalých (viz I. díl str. 86.) r. 1600 dne 19. října *Melicharovi Kolkreitarovi z Kolkreitu* a na Černém Dubu za 5500 kop míš. Konečně prodal Melichar r. 1607 dne 24. října „tvrz Slavkov, v ní kostelík klenutý, dvůr poplužný, pivovár, ves a ves Nespotočí“ *purkmistru i obci města Krumlova* za 11.000 kop míš. Roku 1608 doplatili Krumlovšti statek, načež jim ve dsky vložen.[1])

Jako nyní, býval i za starých dob dvůr Slavkovský do čtverhranu postaven. Na jedné jeho straně stála tvrz, z níž se přicházelo po zvoditém mostě do věže, jen několik kroků vzdálené a z pevného kamene postavené, vedlé věže pak bývalo několik tmavých sklepů se střílnami a chodba, po níž se z věže na oratoř kaple choditi mohlo. Kaple byla od tvrze jen několik kroků vzdálena a nad branou do dvora a ke tvrzi bývala světnice pro kněze.[2])

diny v Kališti, r. 1372 dědiny ve Větřní od Markvarta z Metlína, toho roku obdržel od pánů z Rožemberka za své služby dvůr kmecí ve Větřní s rolemi a 2 jitry luk při mlýně Pečkovském jako jmění zpupné a svobodné. V následujících letech získal ještě větší zboží, spolčiv se s vladykami Tisovskými, a prodal roku 1385 ves Újezdec, při čemž se i nejstarši jeho dva synové připomínají. Od opata Ostrovského koupil r. 1386 louky pod Hradištěm u mlýna Pečkovského právem zákupním. Naposled (r. 1389) byl nejvyšším komorníkem pana Jana z Rožemberka. Byltʼ nejen dobrým hospodářem, ale i pánem nábožným a dobrodincem obzvláštním kostela Krumlovského. Dával mu malý desátek, ale když jmění jeho s boží pomocí vzrostlo, daroval témuž kostelu (r. 1375, 9. července) se svolením choti své Kateřiny větší desátek, začež se o každých suchých dnech postních mše zadušní za rod Višňovský sloužiti měly.



Poněvadž starým aneb neduživým lidem nebylo možno cestovati na koni, dávali se nositi v nosidlech mezi dvěma koňmi; avšak rádi přibírali na místě koní mimochodníky pro jistý jich krok. Průvod branný byl žádoucný, hledí-li se k tomu, co řečeno na str. 84. a 87.

VĚTŘNÍ.

Nedaleko Krumlova jest ves Větřní, v níž do nedávna dvůr a ve starých dobách i tvrz bývaly. Ves patřila od starodávna k panství Krumlovskému, a teprve Petr z Rožemberka udělil dvůr zdejší a popluží služebníku svému *Višňovi*, jenž se stal praotcem vladyk *Višňů z Větřní*.[3]) Rodina ta má příjmí své ode vsi Višňové, neb tu první předkové seděli.[4]) *Petr Višně z Větřní* byl dlouhá léta ve službě pánů Rožemberských a znamenitě rozmnožil statky své. Neboť r. 1367—1380 koupil dě-

Znajíce mysl zbožnou a správnosť jeho, důvěřovali mu i jiní a svěřovali peníze při nadávání kostelův, a papež Bonifác udělil mu r. 1389 dne 17. října plnomocné odpustky.[1]) S Petrem seděl ve Větřní také *Odolen* odtudž (r. 1372), drže dva dvory kmecí, jež po smrti syna jeho Maršíka (r. 1396) na krále spadly. Také měl Petr bratra neb strýce *Jana*, jenž držel dvůr v Mezipotočí, který po jeho smrti († j. r. 1375) Petrovi připadl.[2])

Petr zůstavil po sobě čtvero synův: *Petra, Mikuláše, Matěje* a *Vácslava*. Nejmladší z nich, Vácslav, oddal se, následuje v tom příkladu jiných panoší času toho, studiím na učení Pražském, stal se pak r. 1394 bakalářem, r. 1398 mistrem svob. umění, načež vyučoval až do r. 1402 na téže akademii; r. 1408 stal se farářem ve Svinech, kdež mu však snášeti bylo veliká protivenství a trpkosti, tak že roku 1417 i vyhnán byl z fary své, později však byl opět k faře té navrácen a žil ještě roku 1436.[3]) Nejstarší syn Petr (r. 1385—1396) zemřel, jak se podobá, bezdětek. Manželce jeho

[1]) DZ. 129 D 17, 175 D 26 a 130 G 15, 181 F 7 a 134 B 26.
[2]) Mittheil. d. V. f. G. d. D. XX. 325.
[3]) Notizenblatt 1853 S. 417. Pomůckou Pam. arch. V. 140—142.
[4]) Bratří *Oldřich* (r. 1272—1308), *Benata*, r. 1259—1281 a *Předbor* (r. 1278—1290) a syn Benatův *Vácslav* (r. 1281 atd.). Viz o nich Pangerl, H. U. 2—52 a Emler reg. 941, 1209.

[1]) Arch. Novohr. a Třeboň.; Notizenblatt 1853 S. 419—421; Pangerl, G. U. 154; rel. tab. I. 487.
[2]) DD. 14 f. 172, 179.
[3]) Lib. conf. VI. P 16, IX. G 8, X. D 1. Jako svědek r. 1432 a 1433 v arch. Novohr. a Kruml. Viz i DD. 13 f. 139.



Hosté na hrad přijíždějící.

Kačce zapsal Jindřich z Rožemberka r. 1396 peníze. [1]) Druhý syn Mikuláš (r. 1385—1408) přichází často jako svědek a rukojmě, [2]) a držel statek Mezipotočí. Třetí bratr Matěj proslul v dějinách své doby nejen jako statečný bojovník, nýbrž i jako důmyslný jednatel. Byl tak jako otec jeho ve službě pánů Krumlovských, jsa r. 1408 jich maršálkem, potom purkrabí napřed na Velešíně, a potom na Krumlově. Od r. 1398 připomíná se často jako svědek, a v letech 1419—1440 nebylo téměř výpravy válečné, jednání veřejného, sjezdu obecného neb smlouvání přátelského, v nichž neměl Matěj účastenství platného, háje při tom důtklivě prospěch pána svého, Oldřicha z Rožemberka. I on byl dobrodincem kostela Krumlovského a r. 1433 dne 22. července vzdal Janovi faráři Malšickému a na ten čas sakristanovi Krumlovskému 5 kop platu v Záluží. [3])

Ze synů jeho tři s chotí Kateřinou splozených držel nejstarší *Petr* (od r. 1433) Mezipotočí a platy v některých vesnicích, a odprodal r. 1476 dvůr svůj v Němči, dostav dědičně r. 1449 louky pod Hradištěm. I on byl ve službě Rožemberské, odpověděl r. 1452 císaři Bedřichovi, jsa pod korouhví Krumlovskou, a učinil podlé příkladu předků svých rozličná nadání ke kostelu Krumlovskému. [4]) Roku 1452 dne 8. července způsobil fundaci na mše zádušní za sebe a veškerý rod Višňovský, odkázav k tomu konci 80 gr. úroku na dvou kmetech ve Žďáře, r. 1456 dne 14. prosince obnovil a potvrdil list, kterým byl otec jeho postoupil plat v Záluží. Roku 1458 dne 28. ledna učinil poslední své pořízení, ve kterémž jmenoval statku svého mocného poručníka Jana z Rožemberka, aby obrátil ves Němčí se dvorem k duchovenství fary Krumlovské, potom i jiná nadání zádušní vyřídil a za to dvůr Střelcův s mlýnem a platy u Vilémův, v Blanském, v Chuchelci Velikém, ve Smržově, Markvarticích a Zahrádce podržel. Roku 1480 prodal kostelu Krumlovskému plat v Mirokovicích na spásu duše své a manželek svých Kateřiny a Mandalény z Drahova, a konečně daroval témuž kostelu plat v Puchticích na věčné světlo a svíce v době adventní. Zemřel asi r. 1481 neb 1482. Roku 1480 připomíná se nezletilý syn jeho *Jan*, o němž se však pozdějších pamětí nenalézá. [1])

Druhý syn Matějův, Jiřík, držel mimo některé jiné dědiny i tvrz a dvůr v Pasovařích, odkud se také Pasovarským nazývá. Nejmladší, *Vaněk*, připomíná se po prvé roku 1459 s bratrem svým Jiříkem, kdež si vyměnil od pánů z Rožemberka dvory Zátonské, dav za ně platy ve Kleni a Dürnhofu. Držel tvrz a ves Větřní, kterouž r. 1475, 15. srpna pohroma nevšední zastihla. Ten den a nazejtří přitáhly kobylky, letěvše přes město Krumlov a padše okolo Větřní snědly oves a otavu; tak hustě letěly po 2 hodiny, že slunce pro množství jich nemohlo viděno býti. Žil ještě r. 1489. Zdali měl dětí, není nám známo; také se neví, či syn byl *Markvart z Větřní*, jenž byl r. 1491 purkrabí na Ratajích. [2])

Tvrz a ves Větřní dostaly se po smrti Vácslavově strýcům jeho Pasovarským a drženy, dokud je ještě Višňové měli, ke zboží Pasovarskému. (Hleď tamže.) Když *Jan Višně z Větřní*, jsa ve velikých závadách, nebyl s to ani dluhy ani úroky z nich vycházející Krumlovským a jiným věřitelům platiti, prodal roku 1603 dne 9. června tvrz Větřní, při ní dvůr popl. a ves, dvůr Metlín (Mertlynk), vsi Kaliště a Němčí *obci města Krumlova* za 11.675 kop míš. [3])

PASOVARY.

Jihozápadně od Krumlova, ve faře Světlické leží ves Pasovary, v níž tvrz a dvůr, nyní již rozprodané, bývaly. Předkové starých vladyk Pasovarských byli bratří *Čeněk z Cipína* jinak z *Metlic* (r. 1278—1293), *Radosta* (r. 1281) a *Domin* (r. 1278—1300). Tento držel Pasovary, z nichž daroval r. 1291 klášteru Vyšebrodskému dva díly desátku. [4]) *Mikuláš z Pasovar* daroval r. 1312 s přivolením manželky své a synů svých desátek veškerý na popluží a dvoru Uretšláku (tušim vlastně Dvořetíně, Dworzatschlag)

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Arch. bibl. Praž., Novohr.; Pangerl, G. U. 185 H. U. 248. Zdali byl Jeník z Mezipotočí (r. 1427—1438) synem jeho, není známo. [3]) Arch. c. k. dv. a Třeboň. a bibl. Praž.; Pangerl, H. U. 243, 263; Notizenblatt 1852, 11, r. 1453, 442; arch. města Kruml. [4]) Arch. Třeb. a Novohr.; rel. tab. II. 432; Notizenblatt r. 1853, 442 atd.; Pangerl, H. U. 33.

[1]) Notizenblatt 1853 S. 444. [2]) Arch. Kruml. a Třeb.; Pangerl, H. U. 306, 329, DD. 17 f. 274, Březan krátký výtah str. 72. [3]) DZ. 178 A 2 a 132 E 5. [4]) Pangerl, Hoh. Urk. 30, 36, 39, 45, 52. Emler reg. 1209.

kostelu sv. Jakuba ve Světliku. Roku 1314 držel také zboží Nežetické u Svin. [1]) *Domin z Pasovar* daroval (r. 1341, 24. června) na spasení duše své klášteru Vyšebrodskému dědiny nějaké v Kališti. Roku 1366 byl již mrtev, zůstaviv vdovu Markétu, kteráž tolikéž dobrodiní klášteru dotčenému učinila [2])

Z rodu Dominova pocházeli také bratří *Veclin z Cipína* (r. 1390—1406), *Řehoř z Pasovar jinak z Cipína* (r. 1390—1402) a *Pešík z Uzdičova jinak z Pasovar* (r. 1390—1406), kteří r. 1397 klášteru Vyšebrodskému platy ve Stokově a Světlíku darovali. [3]) Sestry jejich *Kateřina* a *Lidmila* oddaly se životu v čistotě a pobožnosti, nevstupujíce však proto do kláštera, nýbrž bydlice s jinými šlechtičnami pobožnými v domě vedlé samé kaple Betlemské v Praze. [4])

Po smrti *Janka Lovíka z Pasovar* vyprosil si zboží jeho Pasovarské, jež na krále spadlo, *Matěj Višně z Větřní* (r. 1437), ale postoupil ho potom *Petrovi Kačici z Jetřichovic* a manželce jeho Elišce. Oba byli velice nábožni. Pověstný Jan de Capistrano poslal jim roku 1451 dne 6. listopadu list, jímž je učinil účastnými všech modliteb a dobrých skutků řádu Františkánského a tovaryšstva panenského sv. Klary. [5]) Tehda držel ještě Kačice Pasovary, ale komu se po něm dostaly, není známo. Nabyl jich před rokem 1472 *Jiřík Višně z Větřní*, jenž se po r. 1459 častěji, ale roku dotčeného po prvé jako pán Pasovarský připomíná. Roku 1475 dal poddaným kláštera Vyšebrodského ve vsi Tatteru odměnu za škody, která se jim zatopením byla stala; také r. 1481 učinil nějakou směnu, zakládaje nový rybník. [6]) Zemřel r. 1482 dne 24. března.

Ze synů jeho, kteří Pasovary a Větřní drželi, připomíná se mladší *Erasim* jen jednou r. 1489. [7]) *Václav*, syn starší, měl ruznice s farářem a mlynářem zádušním v Kajově o stoku, která šla na ten mlýn přes grunty jeho, ale r. 1498 byl spor ten urovnán. Držel Pasovary tvrz, dvůr a ves, tvrz pustou Trojaň se dvorem, Kajkan dvůr popl., ves Dobřejov, platy v Kramolíně a Světlíku, Zátoň dvůr popl., Větřní tvrz, dvůr s dvojími poplužím a ves, Němčí a Kaliště vsi celé, v Mezipotočí a Metlíně c. t. m., v Cipíně na jednom člověku desátek, k tomu koupil Všimary od Jindřicha Cinišpána, a vsi Dlouhou, Lhotku a Skupečnou od Adama, Petra a Jindřicha bratří Sudkův z Dluhé. [8]) Na Dluhé a Lhotě daroval r. 1533 plat klášterci na Výtoni. Žil ještě r. 1544 a nedlouho potom zemřel. Syn jeho Jan (r. 1545) vychován byl na dvoře pánů Krumlovských, jimž i sloužil, pročež také, když se r. 1551 ženil, byla paní z Roggendorfu, matka mladých pánův, přítomna veseli tomu na Žirovnici, jakož i naopak Jan byl později mezi těmi, kteří jeli r. 1562 pro nevěstu Vilémovu, Žofii kněžnu Braniborskou. Týž Jan koupil sobě roku 1572 dům v Krumlově, pro nějž měl pak mnohé rozmíšky s Krumlovskými. Ves Skupečnou prodal r. 1556 Jindřichovi Sudkovi. Zemřel r. 1575 zůstaviv veškeren statek svůj synovi *Adamovi*. Ten nebyl dobrý hospodář, neb zadlužil nemálo statek otcovský a míval pro dluhy své i jiné ještě případnosti téměř neustálé hádky a ústrky s měšťany Krumlovskými; i stěžoval sobě nejednou při pánech a radě městské, že by oni, Krumlovští, jemu znamenité škody v lesích, v řece a zvláště při mlýně Pečkovském lovením zvěře a lapáním ryb činili, poddané jeho bez příčiny věznili a jej u pánů křivě naříkali, ačkoliv jim chce podlé všeliké možnosti své z dluhů práv býti. K zapravení svých dluhů prodal dvůr ve Višnovém (r. 1579), potom Mezipotočí a konečně i (r. 1583) mlýn Pečkovský. Roku 1585 byl již mrtev, a statek sirotčí spravovala sestra jeho Anna Kolichreitrova z Větřní a na Černém Dubu. I syn jeho *Jan*, kterýž již r. 1589 Pasovary spravoval, měl těžkosti pro dluhy otcovy, proto prodal roku 1603 Větřní s příslušenstvím Krumlovským, a r. 1615 vsi Hořejší a Dolejší Dlouhou, Šamary, Hosenšlok a mlýn Český Mikuláši Čejkovskému z Čejkov. Na tvrzi, dvoru a vsi Pasovařích věnoval r. 1617 manželce své Lukrecii Višňové z Machovic 1000 kop gr. č. [1]) Když vojska císařská r. 1620 do jižních Čech vtrhla, nastaly veliké útrapy pro Jana. Jsa již stařec a maje dosti starostí o těhotnou svou manželku neuposlechl, když jej císařský hejtman a kommissaři před sebe na Krumlov obsílali, chtějíce na něm zvěděti, bude-li držeti s císařskými. Odebral se na hrad Rožemberk a tu zůstal, až byl hrad vojskem Bukvojovým dobyt. Potom se chtěl na Pasovary navrátiti, ale již nemohl, poněvadž přestal býti tu pánem. Statek Pasovarský totiž ihned zabrán, nad Janem pak již soud nedržán, nýbrž r. 1624 dne 10. června prodány tvrz Pasovary s dvěma štěpnicemi, dvůr s pivovárem a ves, dvůr Ebenovský pod Zátoní, vsi Světlík a Uretšlák *obci města Krumlova* za 6840 kop 41 gr. 3 p. míš či 7864 fl., ačkoliv statek ročně 1000 fl. nesl.

Roku 1628 podal Janův syn *Jan Adam* suplikaci k císaři a ke komoře žádaje, aby mu byl statek jeho navrácen. Vymlouval se, že nikdy rebelem nebyl a věrnosť k císaři nezrušil. K výmluvě Janově odpověděla rada Krumlovská, že byl otec jeho zajisté rebel, neb při počátku rebelie odebral se prý do Písku k vojsku nepřátelskému, vzav s sebou kočího a jednoho poddaného, tam pak se nějaký čas zdržev vrátil se prý do Pasovar a odebral se potom do Rožemberka, ačkoliv prý do Krumlova, kdež se dosti šlechty zdržovalo, blíže měl a tam bez nebezpečenství bydleti mohl. Poddaní jeho jej prý marně vybízeli, aby se vrátil, také mu prý cís. hejtman vojenský kolikráte z Hořic psal a sliboval, že se mu veškeré věci vojáky odňaté navrátí, než on ani k těmto psaním neodpovídaje tak dlouho na Rožemberce zůstával, až ho císařští dobyli. Roku 1628 také Lukrecie, Janova manželka, žádala, aby ji bylo věno na Pasovařích zapsané zaplaceno, ale místodržícími jí (r. 1630 dne 14. září) nakázáno, aby si spravedlnosť svou při soudech vymáhala. Ačkoliv se i arcibiskup Salcburský Jana Adama Višně ujímal a císaře, aby mu dědictví otcovské navrátil, prosil, přece v té věci nic dále jednáno nebylo. Roku 1637 omlouval Jan Adam otce svého opět a posledně (r. 1653, 10. ledna) psal obci Krumlovské, že by za 6000 kop práv svých k Pasovarům se odřekl. [2])

TROJAŇ.

Jihozápadně od Krumlova jest ves Uretschlag, a nedaleko odtud v lese spatřují se poslední zbytky bývalé tvrze, jíž se říkalo česky Trojaň neb Trojany, německy Trojas. Dějiny její nelze přesně odděliti od dějin jiné tvrze řečené Trojanov neb i Trojany. *Petr Pečník z Trojan*, jenž se r. 1363 připomíná, pocházel bezpochyby z naší Trojaně. [3]) *Petřík ze Světlíka* jinak *z Trojan* prodal r. 1408 plat v Napajedlích klášteru panenskému v Krumlově, při čemž svědčil i „*Vaněk z Trojanu.*“ Ve znaku svém měli oba kohouta. [4]) U prostřed 15. věku uvádí se častěji *Barbora z Trojan* a *Kunrat Grassauer odtudž*. Onano byla manželkou Jiříka Grossauera z Jedlice (1433), jenž obdržel r. 1454 plat v Kunraci a potom jsa hejtmanem na Vítkově Hrádku dva statky v Německém Rychnově koupil. [5]) Oba manželé se do r. 1466 připomínají. [6]) Roku 1475 náležel Trojanský statek *Václavovi* a *Jiříkovi* bratřím *Višňům z Větřní* a držen k Pasovarům. Roku 1544 připomíná se již pustá tvrz Trojan a r. 1624 koupena jest s Pasovary od obce Krumlovské. [7])

---

[1]) Arch. m. Kruml., lib. erect. VII. f. 118., Pam. arch. V. 141. [2]) Pangerl, H. U. 85, 134—135. [3]) Tamže 208, 214, 220, 231, 336, 343. [4]) Tomkovy děje Prahy 438 a Základy I. 82. [5]) DD. 15 p. 227, arch. Třeboň. [6]) Arch. Krumlov. a Třeboň.; Pangerl, H. U. 306, 329, 332, 346; Notizenblatt 1853, 444; Pam. arch. V. 141. Žil, tuším, ještě r. 1500, Novb. (arch. m. Kruml.). [7]) DD. 17 f. 274. [8]) Pangerl, G. U. 564; arch. č. VI. 316; DZ. 250 H. 1, 5, K 15; arch. Třeboň.

[1]) DZ. 23 B 29, 172 A 2, 189 L 11, 138 L 16. Pam. arch. V. 141—142. [2]) Akta v archivu města Krumlova, DZ. 293 A 3, 142 A 20. Srov. Bílkovy Děje konfiskací. [3]) Pangerl, G. U. 134, H. U. 129. [4]) Arch. bibl. Praž. [5]) Plat ten, dvůr v Kropšláce a 2 dvory v Rychnově koupil od něho a Kunrata p. Jan z Rožemberka (r. 1465). [6]) Pangerl, H. U. 261, 282, 285, 288—290, 314. [7]) Pangerl, H. U. 329; Pam. arch. V. 141—142.

HOLKOV.

Severně od Velešína při silnici a dráze leží dvůr Holkov se zámečkem, zbytkem bývalé tvrze a vesnici. Držitelé její ve 14. a 15. století užívali jako znamení erbovního tré okounů hlavičkami dolů aneb v pruvo obrácených. *Matěj* neb *Mach z Holkova* prodal r. 1378 dědictví své v Újezdě bratřím ze Lhoty, což i Ješek Žižka z Trocnova spečetil. Touž službu prokázal Mach Žižkovi r. 1384, když prodával lán v Čeřejově. [1]) Mach sám prodal r. 1401 plat v Milikovicích klášteru Krumlovskému a připomíná se ještě r. 1413, kdež dostal odúmrť v Opalicích. [2]) Zemřel kdysi na počátku husitských válek. Synové jeho *Bušek* a *Mikuláš* rozdělili se r. 1425 dne 29. dubna. Onen dostal dvůr poplužný ve Vesci a dva kmeti podlé dvora, k tomu pak nabyv Dobeve, zapsal zboží to r. 1432 manželce své Kateřině z Dobeve. [3]) Mikuláš Holkovec držel za díl dvůr a ves Holkov „a ve Vesci podlé Holkova, ježto slove Horní,“ několik dvorů kmecích. Nalézá se často v pamětech jako svědek a rukojmě. Roku 1454 vyprosil si s přátely svými odúmrť v Doudlebech, Hůrce a Strážkovicích, jiš také r. 1456 dosáhl. Naposled se připomíná roku 1459. [4]) *Jan Holkovec z Holkova* (tuším syn Buškův) obdržel r. 1452 od konventu Strakonického zápis na ves Pracovice. Mikulášův syn (?) *Matěj* (přip. od r. 1469) prodal r. 1472 ves Štěkře a r. 1477 Krumlovským a některým sousedům tudíž plat v Mirokovicích. Naposled se připomíná r. 1493, an prodal (6. dubna) s povolením Majdalény z Čirendorfa, tety své, kus hájku Tomáši krejčímu z Velešína. [5]) Na něm přestal rod Holkovců.

Asi r. 1475 vešel v držení Holkova *Jindřich Roubík ze Hlavatec*, známý válečník z dob Jiříka Poděbradského, a osadil tvrz posádkou, aby odtud do Rakous snadno zajížděti mohl. Jak dlouho Holkov jemu patřil, není známo. [6])

Tvrz, dvůr a ves Holkov koupil od Matěje roku 1513 *Jiřík Kunaš z Machovic*. Týž nemaje dědiců přirozených, odkázal pořízením r. 1552 dne 27. června zdělaným tvrz Holkov se dvorem a lidmi, v Krnině 2 člověky, ve Velešíně 1 člověka a dva rybníky (u Dubného a Křenovic) strýcům svým *Janovi*, *Chvalovi*, *Jiříkovi* a *Adamovi*, a zemřel r. 1555. Tito drželi napřed Holkov a otcovské statky v nedílu, později (vkl. 1569, 12. května) ujal Holkov od ostatních bratří za 1250 kop *Jan Kunaš z Machovic*, spolu i pán na části Machovic. Tento byl již r. 1583 mrtev, ale teprve r. 1593 dne 3. června učinili synové jeho *Bohuslav*, *Vyšata Beneš mladší* a *Jindřich mladší* porovnání o pozůstalosť otcovskou, při čemž Bohuslav Holkov za svůj díl ujal. Týž se připomíná naposled r. 1601, byv poručníkem nezletilých strýců svých. [7]) Dědicem jeho stal se *Jan Chval Kunaš z Machovic*, hejskovitý člověk, jenž jsa katolíkem domu Rakouskému věren zůstal a r. 1628 poddané své na katolictví obrátiti připověděl. [8]) Pro veliké dluhy prodán po smrti jeho „stateček Holkov“ r. 1640 dne 4. srpna *Marjaně Kořenské* rozené *Rozvodovské z Něšova*, od ní pak se dostal týmž způsobem r. 1643 dne 16. září *Marii Maximilianě Častolárové z Machovic* za 1100 fl. rh. Paní tato zemřela u vysokém stáří roku 1683. Přečkala manžela svého Jindřicha Častolára z Dlouhévsi, syna Oldřicha Lukáše (viz děje Chlumu a Chlumečku) a vnučku Maximilianu Barboru vdanou za *Frant. Karla Řepického ze Sudoměře*. Tudíž stali se dědici jejími pravnukové nezletilí *Frant. Josef Antonín* a *Oldřich*, za něž otec jich Holkov spravoval. [9]) R. 1757 dostal se Holkov klášteru Korunskému a s ním později ke Krumlovu.

---

[1]) Arch. Kruml. zámku i města, DD. 13 f. 140. Tomkův Žižka str. 1—2. [2]) Archiv bibl. Praž. a Kruml. DD. 15 f. 215; Pangerl, G. U. 313. [3]) Arch. Třeb. Bušek se připomíná ještě r. 1437 (arch. č. I. 421. DD. 15 f. 212). [4]) Archiv Novohr. a Třeboň., listy v mus.; DD. 15 f. 226, 16 f. 243, 23 p. 170, arch. č. I. 435; Pam. arch. XI. 640; Pangerl, H. U. 296. [5]) Arch. obce Kruml., Novohr. a Třeb. arch. č. I. 233; DZ. 400 R 10. [6]) Časop. mus. 1881 na str. 218—219. [7]) DZ. 250 C 12, 16 L 8, 169 A 30, 128 D 7, 175 P 16. [8]) Březanův Petr Vok 202, rozvrž. sb. 35, Čas. mus. 1843 str. 210. [9]) DZ. 301 H 24 a 147 J 21, 302 N 19, 116 H 4.

STRÁDOV.

Mezi Kaplicí a Omleničkou leží dvě vesnice, Strádov a Strádovec. V onom bývala tvrz, ale postavena teprve v 15., ne-li v 16. století. Až do r. 1392 patřila oboji ves ke hradu Pořešínu, ale dotčeného roku prodal Markvart z Pořešína ves Strádov s příslušenstvím *Bohuslavovi ze Hrádku* za 125 kop. [1]) O osudech vsi potomních až do konce téhož století není nic známo. Od r. 1484 tu seděl *Jindřich Drochovec z Pláně* a připomíná se ještě r. 1497. Syn jeho *Václav* vložil si r. 1545 v obnovené dsky zemské Strádov dvůr popl. a ves celou a ves Pláni Věžovatou (jinak horní), jakožto dědictví, jež již dlouhá léta po otci držel. Posledním svým pořízením (d. r. 1562, 1. prosince) odkázal tvrz Strádov s příslušenstvím *Jindřichovi Ojířovi z Protivce* na Římově a synům jeho *Ctiborovi* a *Jáchymovi*, dvůr Jilkovský ve Strádově manželce své Lidmile ze Chlumu, a zemřel r. 1568. [2]) V držení Ojířův byl Strádov ještě ke konci 16. věku. [3]) Jak a kdy se dostal Strádov k panství Krumlovskému, udati neumíme.

KOROSEKY.

V rozhraní vévodství Krumlovského a roviny Budějovské stojí knížecí dvůr Koroseky (nyní i Kroseky), při němž někdy tvrz a ves stávaly. Ves tu byla již r. 1365 a patřila až do 16. věku ke Chlumu. Když se po r. 1566 synové Jana Častolára dělili, dostaly se *Jindřichovi Častolárovi z Dlouhévsi* za díl Koroseky dvůr a ves celá, vsi Závrat a Čtvrtina, v Čertyni dvůr popl., jeden člověk ve Slavči a mlýn pod Kremží. Tu teprve postavena tvrz Korosecká. Po jeho smrti ujala statek vdova Eliška z Drahenic, ale poněvadž se potom za Chrta vdala, ztratila poručenství nad dětmi svými. Nový poručník Oldřich Častolár měl do ní stížnosť nemalou, vině ji, že některé svršky a nábytky a něco klenotů pobrala a ke svému užitku obrátila, též od statku dvůr a ves Čertyni držela. Proti tomu odpovídala Eliška, že se ujala statku vedlé listu věnného, však když u věně od Oldřicha spokojena jest, že statku kromě Čertyně, jí od manžela za živobytí daného, postoupí. R. 1608 dne 7. října, když byla Eliška ke svému svědomí přijala, že klenotů nic za ní nezůstává, smluvili se spolu; Oldřich jí dal za to, že sirotky některý rok ze jmění svého chovala, 200 kop, slíbil syny na učení dáti a dcery zůstavil při mateři, ale tak, aby při náboženství katolickém otce jich zůstaveny byly. Synové byli *Jan Albrecht*, *Jaroslav*,

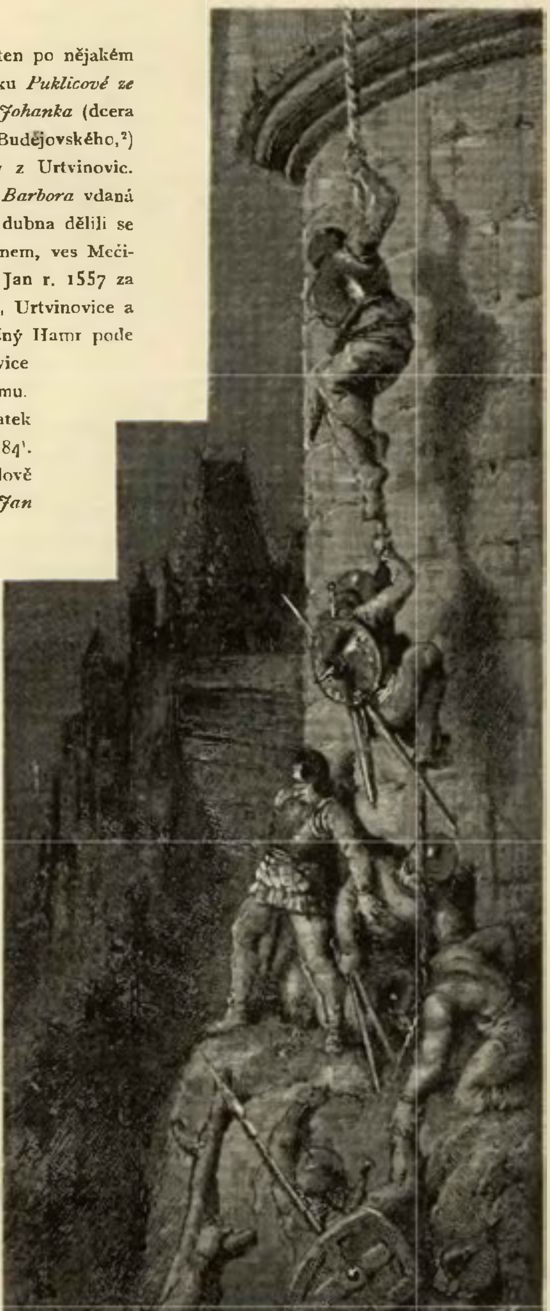
---

[1]) Rel. tab. I. 425, 545. [2]) Arch. Třeb. a mus. [3]) DZ. 250 H 29, 16 F 10, 127 L 9.

Rudolf a *Vilém* (dva, Jaroslav druhý a Vácslav, byli zemřeli). Statek jejich Korosecký prodán r. 1611 dne 15. října kommissaři k tomu zřízenými *Vilémovi Přídruhovi Kocovi z Dobrše* za 12.800 kop míš. Peníze tyto uloženy sirotkům u strýcův jich Chlumských, ale od nich hospodařeno tak zle, že ani r. 1615, když Jan Albrecht byl let došel, je k počtu činění nepřiměl a s nimi se souditi a smlouvati musil. Vilém Přídruh odváděl stavům r. 1618—1620 kontribuce a výpravy od nich nařízené činil; na mylnou zprávu Budějovských, že se přečinil proti císaři, mu Koroseky vzaty a roku 1623 dne 15. května *obci Budějovské* za 10.000 kop míš. prodány. Vilém Přídruh sice toho r. dne 30. května za nevinného uznán, začež ještě 100 fl. zaplatil, ale statek mu více navrácen býti nemohl. Od obce Budějovské koupil Koroseky r. 1636, 3. září *Jan Antonín* kníže z *Eggenberka* za 10.700 fl. r. a připojil je k vévodství Krumlovskému. [1])

HAMR.

Mezi Římovem a Straňany jest dvůr Hamr, kterýž název ten po nějakém starodávném hamru obdržel. Dvůr ten drželi v 15. věku *Puklicové ze Vztuh* se zbožím Urtvinovským. Poslední toho rodu *Johanka* (dcera Jana † r. 1482) vdala se za *Linharta Ekharta*, měštěnína Budějovského,[2]) jenž se stal předkem nové rodiny vladycké, Ekhartův z Urtvinovic. Z manželství toho pošli dva synové, jichžto děti, *Jan* a *Barbora* vdaná *Migalová*, statek báby své zdědily. Roku 1564 dne 24. dubna dělili se o něj. Barbora dostala dvůr Hamr s pivovárem a mlýnem, ves Mečikovice (snad mezi Hamrem a Pašinovici), kterou byl Jan r. 1557 za Chodeč vyměnil, a díl Vztuh; Janovi se dostaly Srubeč, Urtvinovice a druhý díl Vztuh. Barbora prodala r. 1570 „dvůr poplužný Hamr pode vsí Mečikovici ležící s chalupou pod hrází velikého rybníka“ a ves Mečikovice *Jindřichovi Ojířovi z Protivce*, a tak se dostal Hamr ke zboží Římovskému. Rozdělením zboží tohoto mezi syny Jindřichovy povstal zase samostatný statek Hamerský, na němž *Jáchym Ojíř z Protivce* novou tvrz postavil (asi r. 1584). Tento byl ženat s Mandalénou z Dlouhé Vsi, jíž r. 1591 dům svůj v Krumlově zapsal. Zemřel r. 1597, a syn jeho *Ctibor* prodal později Hamr. Nový držitel *Jan Jindřich Záborský z Brloha* držel s chotí svou Cecilií z Dobrše kromě tvrze a dvoru Hamru také ves „Pláni ježovatou,“ ale poněvadž podporoval roku 1618—1620 stavy evangelické, zabráno zboží jeho lidem vojenským císařským, při čemž i tvrz zdejší spálena. Císař Ferdinand zastavil napřed Hamr (r. 1620, 19. května) na čtyři léta, pak prodal (vkl. r. 1628, 31. května) tvrz pustou Hamr a tři vesnice *Janovi Oldřichovi, knížeti a pánu na Krumlově a Eggenberce*, za 3623 kop 20 gr. míš. [3])



Stečení hradu zradou.

KEBLANY.

Vesnice Keblany neb Kebleny ze všech vesnic bývalého panství Krumlovského nejdále na východ leží, jsouc v okolí Svin Trhových. Na dvoře Keblanském seděl r. 1360—1386 *Filip z Keblan*.[4]) Syn jeho *Bohuslav* (r. 1397) postavil se r. 1402 za rukojmě tchánu svému Benešovi z Heršláku, aby syna jeho z Cáhlova z vězení vyvadil.[5]) Později seděli tu vladyky *ze Hvozdna*, nazývajíce se odtud Keblanskými. K nim náležel *Mikuláš z Keblan* r. 1476, jenž rovnal obec Slaveckou se dvořákem tudíž[6]) a ještě v tituláři r. 1534 přichází. Když potomci jeho a poslední toho rodu, *Volfgang* a *Mikuláš* bratří *Keblanští ze Hvozdna* (r. 1589), zemřeli, zdědila statek Keblanský sestra jich *Mandaléna*, která prodala r. 1615 dne 15. března tvrz Keblany se dvorem při ní, ovčínem a chmelnicí, ves a poddané ve Lništi *Krystyně Boubínské z Újezda* za 3500 kop míš.[7]) Panna tato vdala se asi tehda za *Bedřicha Otíka Bradského z Labouně*,[8]) s nímž r. 1628 k náboženství katolickému přestoupila.[9]) Roku 1636 prodala statek Keblanský *Lambertovi Segkrantovi z Opleon a z Tošperka*,[10]) od něhož se dostal statek ten r. 1650 klášteru Korunskému a tak později k panství Krumlovskému.

HAUSBERG.

Na lesnaté hoře Hausberg (= Hradiště) řečené u Zalnavy, Parkfrydu a Perneka, vede stará cesta, jíž se říká „Schlossweg“, až k místu

[1]) Rel. tab. I. 432, DZ. 181 M 24, 184 J 27 a 135 Q 18, 190 M 12, DZ. 292 A 21, 305 Q 19; Bílek, Děje konfiskací na str. 274, kdež jest i příslušenství statku. [2]) Šíře o tom Čas. mus. 1846 str. 211. [3]) DZ. 12 K 36, 57 K 11—13, 17 H 8, 22 K 18, 94 N 19, 143 B 3, arch. města Kruml. Srov. Bílkovy Děje konfiskací. [4]) Arch. Novohr. a Třeboň. [5]) Pangerl, H. U. 216; arch. Cáhlov. [6]) Arch. musejní. [7]) DZ. 188 N 11 a 137 L 15. [8]) DZm. 237 K 4. [9]) Čas. mus. 1843 sv. II. [10]) DZ. 301. P 20 a 147. L 15. Sr. Sommerovu topografii.

tomu, kdež jest hřeben skalnatý k jihozápadu běžící překopán a prolámán. Od toho příkopu jdou k jihovýchodu na kraji skaliska zdi bývalého hradu. Na temeni skaliska, t. j. na severozápadním jeho konci, spatřují se základy staré věže. Na hradišti samém jakož i v okolí jeho na tu stranu k Parkfrydu a při cestě staré vykopali železné zbraně a rozličné starožitnosti. Krajina okolní zalidněna asi ve 14. století, ale o vesnice, které tu povstaly, byly r. 1393—1395 tuhé pře mezi *klášterem Korunským* a *kapitolou Vyšehradskou*. Mezi těmito vesnicemi připomínají se Parkfryd, Zalnava, Purgstall a Walterstift; poslední upomíná na pověsť, že se hrad na Hausberce Waltershausen nazýval. Roku 1412 propůjčil klášter šest vesnic králi Václavovi, mezi nimiž se Parkfryd, Zalnava a Purgstall nacházely. Po smrti královĕ navráceny zase klášteru (r. 1420), ale možná dosti, že v 7 posledních letech krále Václava tu hrad nějaký postaven. Roku 1460 zastavil klášter vesnice dotčené *Prokopovi z Rabšteina*, v jehož rodě se ještě r. 1476 nacházely. Později nabyli páni z Rožemberka rychtářství Zalnavského dědičně. Roku 1541 patřily ke Krumlovu a k tomuto rychtářství ves Zalnava s podacím, Parkfryd, Šumberk, Hyntrynk, Šonov, mlynáři *pod Podĕhusy* a *Kunšova pustota v Hlásce*.[1]) Kdož ví, zdali se v těchto názvech upomínka na bývalý hrad neskrývá. Vsi Walterstift a Purgstall spustly snad již v 15. věku.

ZÁTOŇ.

Jižně od Zátoně na strmém konci návrší stávala tvrz, z níž zbyly pouze dvojí okrouhlé příkopy a prohlubenina. Po této nevelikě tvrzi nazývá se posud zádušní les „Schlösselwald".[2]) Újezd Zátoňský dostal se záhy (snad v 11. věku) darováním *kláštеru Ostrovskému*, který les okolo vyklučil a na nich vsi Bohdalovice, Dobrné, Lužnou, Haslovice, Mezné, Dobřevec a Machovice založil. Také bylo u Zátoně proboštství již asi ke konci 13 století.[3]) Císař Sigmund zastavil Svéraz a Zátoň *Jindřichovi* a *Buškovi bratřím z Drahova* ve 400 kopách, však tak, aby králi rok s 8 koni sloužili. Roku 1422 dne 24. ledna zastavil týž král obě vsi *Maternovi z Ronova*. Právo Drahovských převedl na sebe r. 1431 Oldřich z Rožemberka, a syn tohoto Jan získal také r. 1460 to právo, které se Čeňkovi z Klinšteina po n. Maternovi bylo dostalo. Jiné dědictví u Zátoně, totiž dvůr a ves, bylo v 15. století v držení *kláštera Strahovského* (zejména r. 1410). I to se dostalo svrchupsaným způsobem pánům z Rožemberka. Roku 1459 dne 23. dubna sstoupil Jan z Rožemberka s dovolením kláštera Strahovského plat, který z dvorův Zátoňských na této straně řeky bral, bratřím z Větřni, a dostal za to platy jiné. Dvory ty patřily k Větřní ještě r. 1544. kdežto se oboje zboží Zátoňské pánům Krumlovským již r. 1539 dědičně dostalo. Tvrz postavená asi ve 14. století k ochraně zboží klášterského zanikla zajisté již po jednom století.[1])

¹) Wagner o pánech Krumlovských; Pangerl, G. U. 229, 303, 363, 405, 414, 503; arch. Krumlov. a kapitulní (XLIV. 33).
²) Wagner o pánech Kruml. Schaller Bud. 188.
³) Šíře o tom v Pam. arch. II. 135, IV. a 170. Srov. Emlerovy Urbáře na str. 71, 225.

TUSSET.

Mezi Českými Trubami a řekou Vltavou jest les Tusset, v němž se na strmé skále zříceniny neznámé a záhadné spatřují. Ze skrovných zdí, které se tu nacházejí, lze souditi tolik, že zde byla tvrz neb spíše hlídka podobná blízkému Kynžvartu. Snad bylo úkolem jejím stříci zlatou stezku, ačkoliv jest od ní kus cesty vzdálena. Od koryta neb trouby, z níž prý soumaři zvířata svá napájeli, dostala název svůj ves Koryto či Trouby, r. 1709 od knížete Jana Christiana založená a původně Rinn- neb Röhrenhäuser zvaná. O tvrzi pak se vypravuje, že ji založili Vítkovci.[2])

Drslavův hrad u Jámy, *Hradec* u Boletic, *hradiště na Kluku* a *nad mlýnem Pečkovským* nenáležejí mezi hrady středověké.

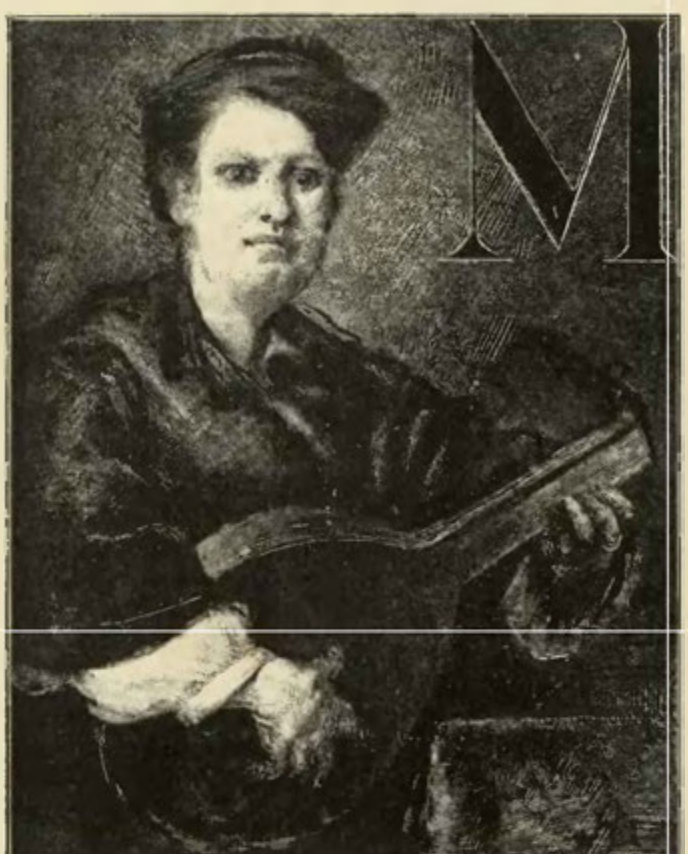
¹) Arch. Krumlov. a Březanovy výpisy; Pam. arch. II. 75, V. 141. List prý r. 1380 na Svéraz a Zátoň daný v archivu Krumlov. jest podvržen.
²) Wagner o pánech Krumlovských, Mittheil. XI. 114.



Cestování na počátku 16. věku. (Podlé staré rytiny.)



1 Popsání hradu.



Málo jest v Čechách hradů, kteří se Rožemberku krásnou svou polohou a starověkým rázem svým vyrovnají; jest tato kolébka rodu mocného, který po králi první v zemi místo míval, pravým obrazem staročeského mohutného hradu. Veliká jeho prostrannosť, kdysi dva hrady a dvůr poplužný v sobě zavírajíc, poukazuje na způsob dávnověkého opevňování, u našich předkův od nepaměti užívaného, ale stavení na něm znázorňují nám všecky slohy a způsoby stavitelské, které kdy k nám od západu a jihu přicházely. A tak jest Rožemberk obrazem sídla bohatýrského, jako by se byl od dob Krokových až po tuto dobu stále a znenáhla přeměňoval. [1]) A co se dotýče polohy a okolí, mohlo by se něco podobného teprve daleko a široko pohledati. Vltava se tu vine od jihu k severu mezi vysokými lesnatými stráněmi, na nichž se vísky, pole a palouky, v jižních Čechách charakteristické, střídají; údolí jest úzké a rozšiřuje se teprve nad hradem jen tolik, co stačí pro město se

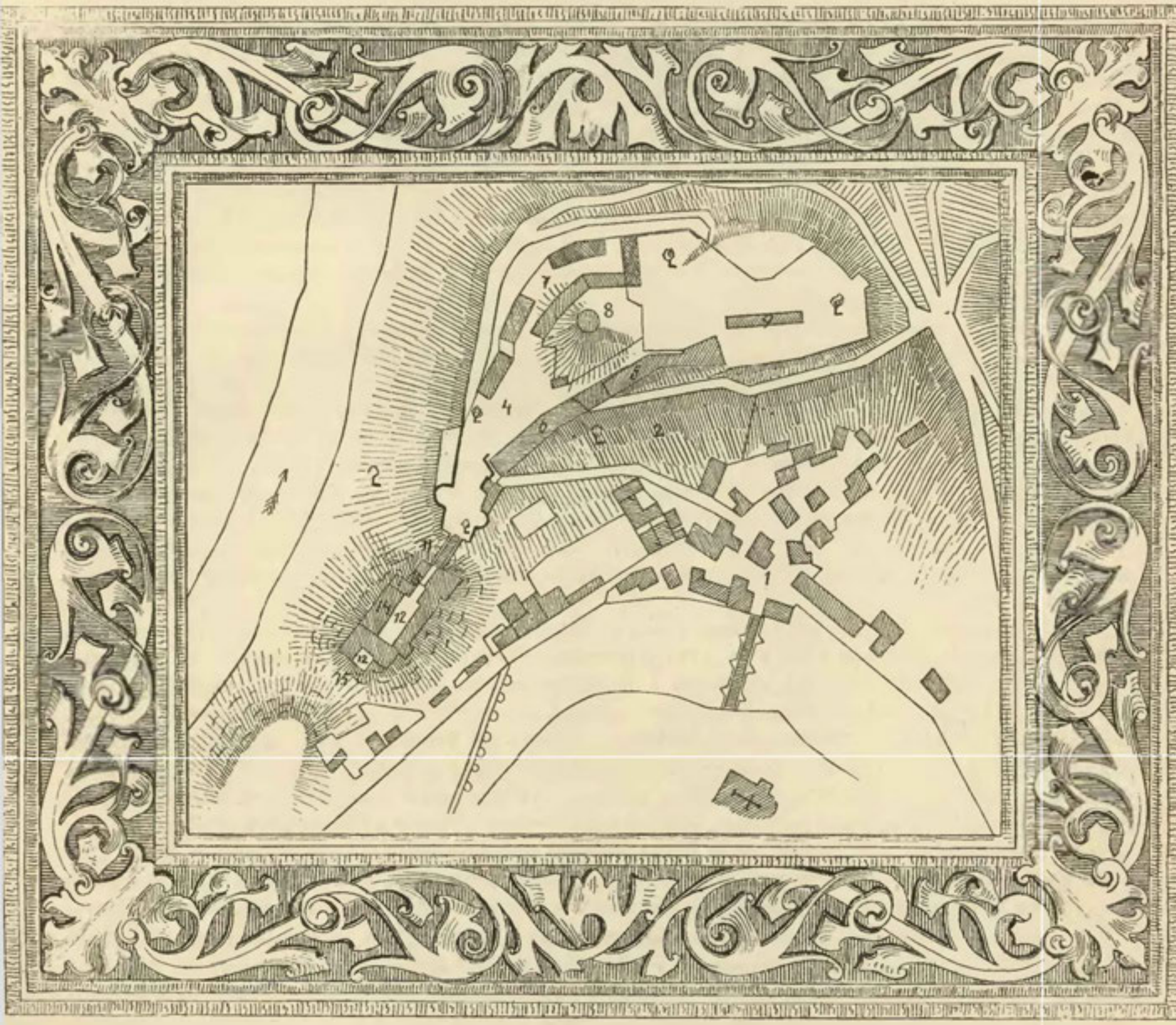
---

[1]) Není pochyby, že byl původně na Rožemberce jen jeden hrad, obsahuje věž okrouhlou, hradby a drahně stavení dřevěných jako to bývalo i na Zvíkově, Bechyni a všech prvotních hradech. Později překopán hrad a udělány z něho dva



Rožemberk.

starožitným jeho kostelem. Nad hradem ohýbá se Vltava okolo ostrohu v podobě kličky a zabíhá potom za vysoké, lesy porostlé stráně. Od města na oné straně řeky rozkládá se Latran či Rožemberské předměstí, jehož domky již rozsazeny jsou po stráni ostrohu hradského a skorem dosahují hřebene, na němž se pyšná stavení hradu vypínají. Tento rozkládá se malebně na skalnatém, ale stromovím a křovím porostlém návrší, kteréž od vysoké hornatiny k jihovýchodní straně vybíhajíc, při svém ukončení se rozšiřuje i splošťuje.



Vysvětlení plánu: Z Latránu (1) vede stezka (2) vedlé vrátnice (3) a branou po schodech do předního hradu (4). Tu jsou nový zámek (5), byt zahradníkův, úředníkův a kanceláře (6), konírny, kolny, byty kočovské či bývalý dvůr poplužný (7), věže hláska, beze smyslu Jakobínská zvaná (8), sklenník (9) v parku a krásné zahradě. Vjezd (10) jest v novém zámku. Za příkopem jest zadní hrad (12) s věžema (13) a novým přístavkem či galerií křižákův (14) a jde až po zadní příkop (15). (Číslo 3. dolož mezi 6. a 11., č. 10. mezi 5. a 6., na mistě 12. dolejší má státi 13. a stavení značeno býti čárkami.)

Rozdělen byl Rožemberk, jako každý větší hrad, na hrad a předhradí, a tak se také části ty v kolikerých pamětech nazývají. Ale v 15. století vyskytuje se také pojmenování *většího* neb *horního* hradu a druhého *dolního* hradu (tedy Hrádku) na Rožemberce, a v nejedněch pamětech mluví se o dvou hradech, což k tomu vede, že byl každý z nich k obraně zvláště zásoben, jakož se i to nachází, že tu někdy dva purkrabě bývali. Nyní se rozeznává starý (zadní hrad) a nový zámek (toliko část většího hradu), a oboje jsou posud hlubokým, ve skále vytesaným příkopem odděleny. Obyčejně se chodívá na přední hrad do příkrého kopce stezkou nepohodlnou, po níž se nyní

výhradně na zámek chodívá. *Brána*, ku které přicházíme, stavěna jest způsobem jinde nevídaným; nevede totiž přímo k nádvoří, nýbrž ke schůdkám, které jsou vměstnány mezi ní a hradbou. Jak sloh ukazuje, postavena jest brána tato v 16. století; ve starší době tu byla bezpochyby branka dobře opatřená závorami, kudy se čeleď hradská nejkratší cestou do města a zase na hrad dostati mohla. Hlavní cesta bývala a jest posud jako vjezd od východního konce hradiště, kdež se několik cest od rozličných stran vycházejících sbíhá; odtud přijíždí se k bráně nového zámku. Před sebou máme dlouhou řadu *domův*, v nichž se pokoje hraběcí a byty úředníků nacházejí. Různý jich sloh ukazuje k různým dobám, avšak 16. století žádný z nich nepřesahuje, a jen to jest na snadě, že jsou přistaveny ke starým hradbám.

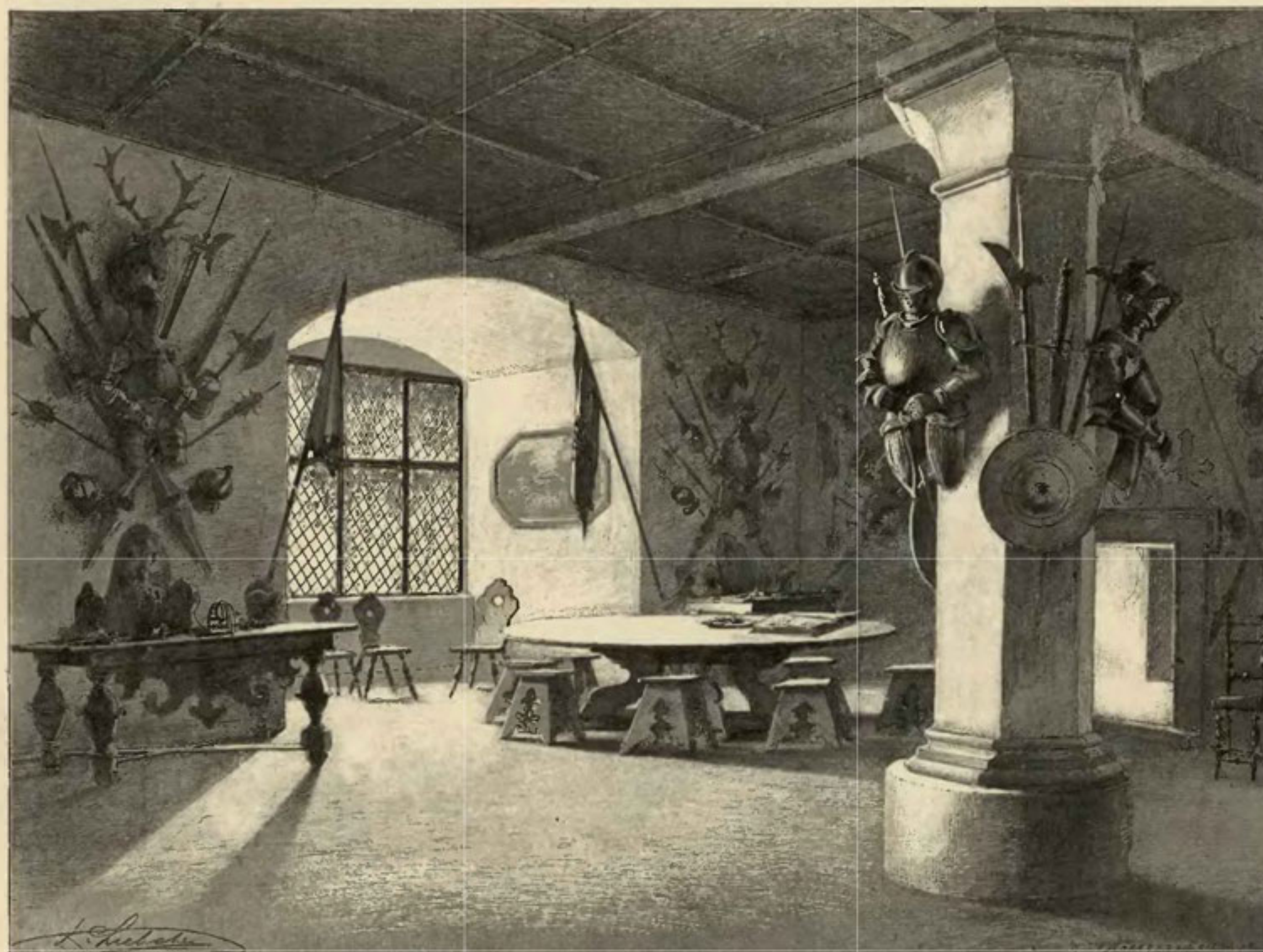
Vnitřní prostora předního hradu poskytuje obraz malebný. Před námi zdvihá se na návrší hlavní část předhradí, starobylá hlídka, za ní ukrývají se za křovinami rozličné kolny, konírny a jiná stavení. Bývaly od nepamětných dob až do časů novějších *dvorem poplužným*, ale od té chvíle, co popluží Rožemberské ke dvoru Metlickému přidáno bylo, slouží nynčjším potřebám. Za nimi a za hlídkou jest rozkošný park, veliká a kdysi prázdná prostora, na níž se klání a podobné kratochvíle odbývati mohly. Celé to prostranství předního hradu, do něhož by se neveliká ves vešla, obehnáno bylo hradbou, z níž sem a tam zbytky a blíže příkopu ještě dvě polookrouhlé bašty neb rondely zbyly. Více kamenných stavení, nežli se spatřuje nyní, tu nebývalo; spíše jich bylo méně: bylo-li však tu něco více dřevěných domův, nelze sice již poznati, ale velice se pravdě podobá. Kromě Bechyně starožitné nemá žádný hrad v jižních Čechách většího předhradí.

Hlavní obranou a nyní nejznamenitější starožitností předního hradu jest *hlídka okrouhlá*, 14° vysoká a zděnou končitou střechou přikrytá. Vchod v přízemí jejím vnově vylomený vede do jejího vnitra a ukazuje, že jsou zdi velikána tohoto 14′ zšíří. Kde nyní stojíme, bývalo vězení podzemní, podlé pověsti tak hluboké, jako byla věž vysoká, ale nyní jest docela zasypáno. Nad tímto džbánem neb „kabátem“ byla nad sebou ještě dvoje vězení a nad nimi snad mučírna. Starodávné dvéře do věže klenuté tak, jak býval obyčej za Jiříka Poděbradského, jsou zvýší asi dvou poschodí a ukazují k tomu, že se na věž buď zvenčí po schodech aneb z nějakého dřevěného stavení chodbou chodívalo. Nahoře pod samou střechou věnčena jest věže hrubými krákorci, na nichž dřevěná pavlač spočívala, zdivo pak obrostlé jest malými smrky, na něž sice krajináři libo zříti, ale nikoliv milovníku starožitností, poněvadž se jimi zdi trhají a také do nich voda zatéká. Již jsou prejzy a zdivo na střeše silně porouchány a budou brzo opravy potřebovati.

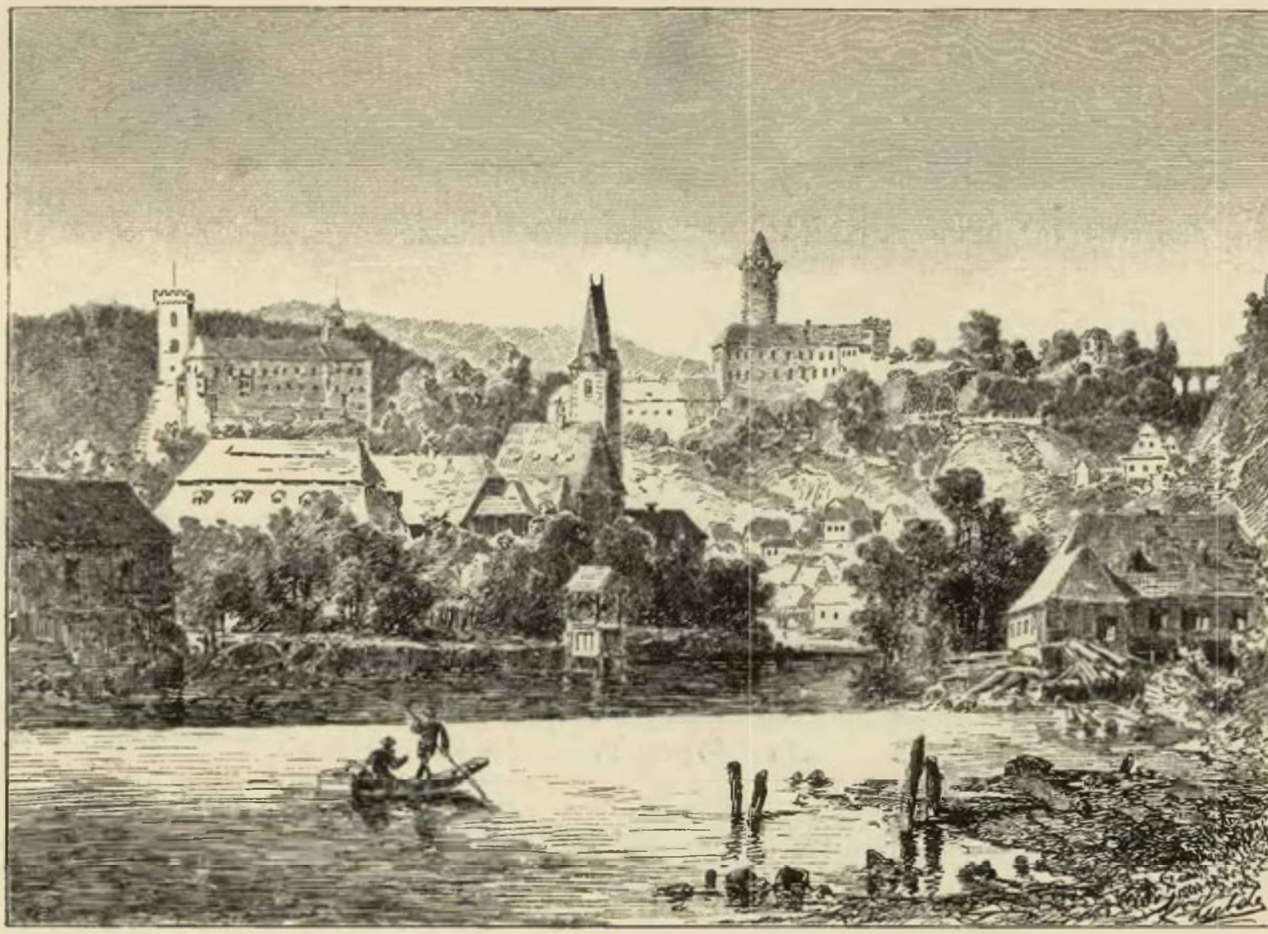
Po mostě dřevěném přes příkop hluboký vchází se do *zadního hradu*, který, ač starý a původní, přece poslední své upravení v 16. a 17. věku prozrazuje. Čtvero erbův, dva vytesané a dva malované, z nichž znaky rodin Bukvojovské, de Biglia a de Rosembos poznati lze, a rok 1716 ukazují na dobu novější, růže na zdi a brána okrouhlá štukovím vysázená na 16. věk. Posud lze spatřiti otvory, v nichž se kladky ke zdvihání zvoditého mostu nacházely. V pravo od brány jest arkéř na silném kamenném sloupě spočívající. Tento jakož i výstupky, stavení nestejně vysoká a všelijak upravená prozrazují, že na těchto prastarých zdech kolikráte pracováno a měněno. Na této straně také se vypíná starožitná čtverhranná věž, která bránu hájila podobně, jako se i na Krumlově, jemuž se Rožemberk rozdělením svým podobá, spatřuje. Přední průjezd do hradu pěkně sklenutý pochází z konce 15. neb počátku 16. století, dále následuje průjezd kulatě sklenutý, jímž se přijde do nádvoří čtverhranného, kromě stavení v pravo stojícího a vnově upraveného, starobylou rustikou vyozdobeného, ale okna jeho neveliká svědčí o velikém stáří.

Komnaty a *světnice* hradu dostaly poslední úpravy hrabětem Jiřím Františkem z Buquoy, pánem vysoce vzdělaným, který pravým vkusem na všecko to uhodil, co starým těm síním scházelo. Že se mu podařilo prázdné zdi patřičně oživiti a z bývalého obydlí sbírky umělce i badatele i obyčejné navštěvovatele bavící zříditi, v tom se nejedni badatelé srovnávají. Vejda z průjezdu do síně uzříš zábradlí u schodů do prvního patra vedoucích, ano jest zřízeno po způsobu starém a uměle řezáno; hlavice sloupů vybíhají v podoby nohů štíty a znaky držících. První místnosť, kam přijdeš, jest *veliká zbrojnice*, štíty ocelovými, přilbami, kusy zbroje, zbraní všelijakou od cepu až do panského meče, praporci a trofejemi naplněná. Nad komínem starodávným uvidíš dva oděnce a v té spoustě všelijakých zbraní spatříš také vše to, v čem se pořádný kat vyznati musil, krátký ploský meč popravní a nástroje rozličné z mučírny pocházející, o jichž upotřebení průvodce ochotně poučení dává. Uprostřed této síně, z doby Rožemberské pocházející, jest šestihranný gotický sloup, též rozličnou zbrojí okrášlený, na němž strop táflovaný spočívá. Také se tu spatřuje obraz Ferdinanda hr. z Bukvoj († r. 1685).

Komnaty síně a světnice za zbrojnicí se nacházející mají jména svá po předcích rodu Bukvojského. Nachází se tu tolik věcí památných, podobizen, úpravného starého i nápodobeného nářadí, látek bohatě vyšívaných, umčle tkaných aksamitův a drobností rozličných převeliký počet, tak že nemožno vše



Zbrojnice na Rožemberce.



Rožemberk hrad a město.

najednou a bedlivě prohlédnouti. Vedlé zbrojnice jest nárožní světnice památce hr. Karla Alberta († r. 1663), jehož podobizna se tu spatřuje, věnována. Kromě podobizny dotčené vyobrazena tu Karlova manželka Marie Vilémina z Croy, pěkná hlava s lesklýma očima, avšak velikánským španělským krejzlíkem takořka zastřená. Povšimnutí hodny jsou obrazy vévody „van Arschot“ a manželky jeho. Krásně zdobenýma dveřma vchází se do vedlejší síně „*knížecí*“, pojmenované po Filipovi Emanuelovi z Buquoy, který byl od krále španělského do stavu knížecího povýšen. Obdivu hodné v síni této jsou táflování stropu, komín a množství nádob rozličných tu rozestavených, obzvláště pak veliká skříň dubová, velmi uměle a řemeslně upravená. Na stěnách vyobrazeni kníže Filip v plášti nachovém a choť jeho Marie Majdaléna hraběnka v. Hornes v nádherných šatech, jako se ke dvorům chodívalo, a údové královské rodiny španělské. Spatřují se tu podobizny Karla V., vnučky jeho infantky Isabelly a manžela jejího, arcikníže Albrechta, Karla II. a manželky jeho Marie Španělské rozené vév. Orleanské.

Veliká síň hradu jest nádherně upravena a bohatě ozdobena; vše, co se tu spatřuje, pochází z 15., 16. a 17. věku. Mnoho jest tu ještě, co upomíná na poslední Vítkovce Rožemberské; táflování po způsobu vlaském malované a růžemi pozlacenými zdobené, obrovský komín z roku 1594, malby a snad i jiné věci, jichž stáří přesně určiti nelze. Ve výklenku, kterýž na onen čas s velikou nádherou vyzdoben býval, spatřují se na stěnách staré, velmi pěkné malby, mythologické osoby představujíce. Ženštiny tu vyobrazené mívaly na náramcích a obojcích okolo hrdla skutečně drahé kameny, z nichž jen prázdné důlky zbyly. Na stěnách mezi okny spatřují se též staré malby, ale vybledlé a menší ceny, než předešlé. Zobrazeny jsou zde jednotlivé úkazy ze života lidského od narození až do smrti. Také i tu lze pozorovati důlky, v nichž se snad drahé kameny nacházely. Mezi hojnými podobiznami, které síň tuto krášlí, vyniká veliký obraz známého vítěze na Bílé hoře, Karla Bonaventury z Buquoy; ráznosť a neunavená přičinlivosť zračí se ve tváři této podobizny, před níž stojící v mysli probíhá a srovnává události let 1420 a 1620. Něco dále jsou obrazy vnuků Karlových Ferdinanda a Filipa Emanuela. Z ostatních podobizen jest nejzají-

mavější krásná manželka Karlova Majdaléna de Biglia. Svrchky a nábytky v této síni umístněné jsou díla řemeslná, anobrž skvostná.

Památce hraběte Ferdinanda († r. 1685) věnována jest světnice též umělým stropem opatřená. Vedlé obrazů hraběte a choti jeho Marie Anny z Abenšperka spatřuje se podobizna Karla Smělého, mnoho malých podobizen a vzácný obraz p. Marie. Veselého vzezření jest vedlejší světnice, zvaná po praotci rodu hraběcího, Maximilianovi († r. 1612). Jeho podobizna sice tu není, za to však se tu spatřuje obraz císaře Maximiliana, an žezlo drží, jsa oděn zlatou zbrojí. Naproti tomu visí obraz manželky Maximilianovy, Marie Burgundské; jinde se spatřují Don Juan d' Austria, příznivec Maximilianův Alexander Farnese z Parmy, po jehož boku první hrabě z Buquoy u města Tournay duši vypustil a j. v. I v této světnici jest tolik předmětův uměleckých a drahocenných, že by se sama o sobě pěkným museem nazvati mohla. V místnosti vedlejší spatřuje se obraz veliký hraběte Karla Bonaventury, po němž se také světnice tato nazývá. Jemu po boku jsou přední jeho vrstevníci a válečníci císařští, Dampierre a Tilly, kromě toho císař Ferdinand II. s manželkou, Mauric Nassavský a udatný Spinola, Majdaléna hrab. de Biglia a konečně jest tu veliký obraz infantky Isabelly Kláry, dcery Filipa II., která Karlovi Majdalénu k manželství zamluvila. I zde jest mnoho nábytku uměle pracovaného, zejména veliký stůl uprostřed světnice, na němž se rozličné hry rytířské spatřují.

Tak zvaná *světnice Rožemberská* pojmenována jest tak proto, že se tu pouze údové rodu tohoto nacházejí; kromě toho upravena jest po způsobu, jaký panoval za posledních pánův od Růže, majíc okna složená z malých šestihranných tabulek, strop dřevěný, znaky Rožemberkův a rodů s nimi spřízněných okrášlený a v okně jednom růži na skle malovanou z r. 1567. Příchozího nepoutá ani tak obraz Viléma z Rožemberka, odjinud známý, jako spíše choti jeho Polyxeny z Pernšteina, nejkrásnější paní v celé té sbírce zámku Rožemberského. Vedlé nich spatřuje se Petr Vok, poslední toho rodu, naproti na druhé stěně obraz Anny Marie markraběnky Badenské, třetí manželky Vilémovy a neznámé osoby, která roku 1594 v 18. roce věku svého malována byla. Veliké obrazy Voka, zakladatele Vyšního Brodu, manželky jeho Hedviky a nešťastné Perchty z Rožemberka jsou výmysly pozdější doby (tuším 17. věku) a kromě toho provedením svým velmi nedokonalé. Perchta nejen se nepodobá obrazu nacházejícímu se na Krumlově, nýbrž jest tu vyobrazena jako kouzelnice, ukazujíc hůlkou na kruh zvířetník. Řadu světnic končí tak zvaná *galerie křižákův* v nově postaveném a nižším domě s obrazy novými všech znamenitějších hrdin, kteří se byli proti moslemům vypravili.

Na jihozápadní straně zavírá zámek hrubá čtverhranná věž, způsobou svou harmonický celek hradu velice rušící. Sedlovitá střecha, která jí vlastně patří a na ní také bývala, sňata jest před nějakým časem a na její místo zřízeno cimbuří podlé onoho moderního nevkusného slohu, jemuž každý jinak říká. Vztýčená na vrcholu žerď prozrazuje, proč se tak stalo, a pohled na hrad dvěma souměrnými věžemi zavřený se zkazil. V této věži bývala stará kaple sv. Anně a sv. Jiří, patronu rytířstva, zasvěcená. Od 14. věku až do r. 1848 nacházela se tu dotčená kaple, v níž r. 1731 nový oltář posvěcen, ale řečeného roku přenesena jest napřed do bývalé zbrojnice a r. 1857 do nově postavené části zámku. Na té straně, kde věž stojí, překopán jest ostroh hlubokým skalnatým příkopem. Rozhled z pokojů zámeckých na této i na jihovýchodní straně k městu obrácené jest překrásný. [1])

[1]) Srovnej Mikovcovo Album str. 136 atd. Šubertův spis „Z českého jihu“ str. 299. Světozor r. 1880 str. 129 a 151 a Trajerův spis o dioecesi Budějovské.

2. Purkrabské příběhy.



Chudší vladyka, jenž se za purkrabího dával.
(Dle popisu v textu.)

Velemocní páni z Rožemberka měli mnoho hradův a panství, jež sami nikdy nespravovali a neřídili; proto také mívali na všech svých sídlech, větších i menších, purkrabí i jiných úředníkův a služebníků drahně. Malý vladyka, který ve vsi sedě tu prostě a v zátiší žil (V. d. I. 44), toužil po bydle pohodlnějším, bytu bezpečnějším, živobytí rozmanitějším; řiditi několik tisíc sousedův a kmetův a s čeledí vyjížděti na vítězné půtky, lahodilo velice jeho ctižádostivosti. Nemnohý tudíž zanedbávaje svůj stateček, dal se pánům do služby na smlouvu a stal se takořka poddaným jich. Mnohý vladyka neměl nic více než „šatův drobných prašných s postel, chodécích dvě hazuky, bílou jednu plstěnou, druhou kamnárovou, zbroj, kuši, meč, kabát nový bavlnou vyšívaný, dvě dobré truhlice a něco peněz hotových“; i byl rád, když jej boháč za purkrabě přijal. Opatření hradu za míru i za války bylo přední jeho povinností. Kdykoliv purkrabě úřad svůj převzal, odevzdány mu zbraně, zásoby a nářadí v inventář pořádně sepsaný a povinen byl je zase v témž počtu a stavu odvésti.

Pyšná kolébka Vítkovcův, hrad Rožemberk, vyhlíží docela jako hrdé bohatýrské sídlo, a přece tu páni jeho nebývali anebo jen zřídka sídlívali. Až do 16. věku bydleli tu dva purkrabě a později jen jeden hejtman, a lidu s nimi málo. Stálá posádka, jak bývala ve dne, byla jen skrovná. Na předním neb horním hradě byli dva pěší a vrátný, na věži dva pěší, na dolním hradě čtyři pěší a vrátný. Purkrabě sám byl druhý jízdný a ustavičně hotov jeti, kam by pánem bylo rozkázáno. V noci hlídali hlásní, a sice čtyři na předním a šest na dolním hradě, jimž se 51 šilinků polouletní služby platilo. Hlásným na dolním hradě dal Jindřich z Rožemberka r. 1525 tu milosť, aby mohli o statku svém řiditi. Lidé z kolika vesnic měli povinnosť jim pomáhati a hlásky i ponůcky na hradě vykonati, 7 z Babího, 5 ze Březi či Hlásného, 4 z Březovice, 2 z Bělenče, 6 z Hořipného a 3 z Machnotce.

Vedlé slabé posádky nebyly také věci inventární četné. Když byl postoupen hrad r. 1457 paní Anéžce, nechány jí dvě houfnice železné staré a malé, jedna v loži a druhá bez lože, a k tomu jí půjčili z Krumlova měděnou houfnici okovanou celou, kterou byl n. Jindřich manžel její z Ortu přivezl, šest píšťal prostředních železných a dvě píšťaly železné veliké s háky. Dva centnýře a pět liber olova a 90 liber prachu píšťalného uloženo v suchých sklepech. Věci ty byly tehda skorem vzácností, poněvadž se s nemotornými puškami a těžkými píšťalami, předky našich ručnic, nesnadno zacházelo; z těch příčin bylo šípů všelijakých tehda i později s dostatek. Sám purkrabě, když vyjel na lov, bral s sebou jen samostříl a šípy; kdyby si byl na zajíce s píšťalou vyšel, nebyl by mohl na panství pro veliký posměch obstáti. Roku 1536 stal se hejtmanem Volfgang krejčí z města Rožemberka a přijal veškerou zásobu, s níž se snad od dávných let nehnulo. Byly tu tehda dva soudky kulí velikých a malých, soudek prachu, asi centnýř olova, láka (džbeřík na způsob vany) síry, 600 šípů a něco nenasazených. Na „prostřední věži“ neb první věži v zadním hradě (nad branou) byla tarasnice puška, a na jednom místě, jemuž se říkalo „mezi mostem“, tři sudlice a jedna pavéza. To bylo všechno, co se tu od zbraní nacházelo. Ale purkrabě přijímal také mnohé věci, které k hospodářství náležely. Tak na př. sepsány mu terče a sekyra v pekárně, zámky k parkánu, mostu, ke korytům rybním, dvě nůše hnojné a j. V kuchyni se nacházelo na vaření 11 hrnců, dvě kozy, rošt, moždíř s dřevěnou paličkou, dva džbery, 5 škopů, pohrabáč a jedna jarmara. Zde se pro purkrabě a čeládku vařilo. Ve veliké světnici, kteréž Němci Turnitz říkali, přijal purkrabě 11 mléčných hrnců, řetězy rozličné, sekyru, skobu, vidle hnojné, lamzuk, čtyři dubové stoly, několik lavic a visatý

svícník. Byla to, tuším, místnosť, kde se čeledi jídlo rozdávalo, a poněvadž tu prázdného místa bylo, uložili tu také něco zbraní starých (11 hákovnic, 2 malé ručnice a 11 ručnic bez loží). Od kuchyně nedaleko byla špižírna; zde bylo viděti kromě čtyř rožňů dvě putny, v nichž se chléb nosil, dva soudky k oleji, několik soudků k solení masa, káď a tři čtvrtce pšenice. Maso a jiné potřeby teprve si purkrabě přikoupil. V pivnici nacházelo se všelijakých džberův, škopův, sudův, soudkův, lák, podstavicích a holených kádí, káděk a háků k nesení sudů s dostatek; o dva čepy měděné, dva korbele a dvě řičice k pivu purkrabě péči měl, aby se neztratily. Těch 1284 džberů žita, které na obročnici nasypány byly, čeládka za nějaký čas ovšem snědla, ale purkrabí byl povinen zase tolik nástupci svému odevzdati aneb tolikéž zaplatiti. [1])

Pořádný purkrabě o to pečoval, aby se pánu jeho škoda nepřihodila, ale také aby se poddaným spravedlivě a po právu dálo. Tak se i zachovával Jan z Vlksic. Rozkázal jednou volati po městě, aby vína a piva spravedlivou míru dávali. Všichni měšťané se v tom vedlé spravedlnosti měli, než jedna žena, cihlářka, toho zachovávati nechtěla, dělajíc vždy křivdu lidem. Když měla dáti pintu, dala jedva 3 žejdlíky, a když dáti měla 3 žejdlíky, jedva bylo s půl pinty. A nad to ještě mluvila v městě, že jí purkrabě nemá co rozkazovati. Jednou sedě Jan s konšely na náměstí, když lidé od té ženy pivo nosili, kázal purkmistru a konšelům, aby to pivo měřili, a tak se nalezlo, že skorem každému po žejdlíku schází. I vzal Jan ženu tu na hrad ve svou kázeň a doptal se potom v Krumlově, jak se má k ní zachovati. Jindy se dověděl, že někteří lidé nepanští blízko Rožemberka tenata mají a na shony chodí. Měl úmysl jim tenata probrati, ale přece se napřed v Krumlově poptal a při tom si postěžoval, že mu ukradl kdosi krahujce.

Kterým způsobem hájíváno lidem honiti na gruntech panských, seznati lze z příběhu tohoto:

Přijel do vsi úředník páně a tu hned kázal rychtáři sousedy obeslati, i tolikéž Jiříka zemana, jenž měl na svém statečku málo zvěři. Tu pověděl úředník: Tak na panských gruntech honíte? A Jiřík zase odpověděl, že na pánech uprosil sobě k svatbě zajíce uhoniti. Pak mu zase úředník podával ceduli,

[1]) Archiv Třeboň. a Novohradský. Roku 1588 byly na Rožemberce 1 švihovka, 6 duplháků, 18 polouháků, 6 stolů, 2 lože, provaz dlouhý k tažení trámův, 10 šínův starých

Branka na Rožemberce.

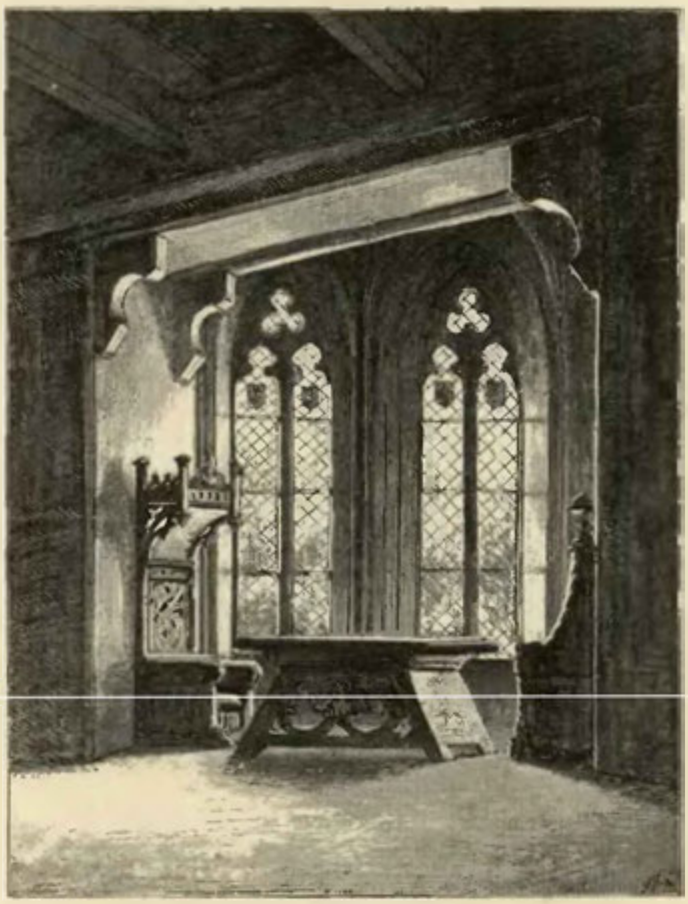




Rožemberk od západu.

zapovídaje mu grunty, a všemi obyčeji aby prázden byl buď lovy ptačími neb zaječími, a všelijakými myslivostmi aby gruntů prázden byl. Ale Jiřík té cedule přijíti nechtěl. Potom v pátek přede Všemi Svatými šel rychtář se sousedy na shon (shánění zvěří do tenat) i nalezl Jiříka, an léci a již polikl nad rybníčkem ve vrchu, ježto tu svého gruntu neměl. Tu mu řekl rychtář takto: Jiříku! a vy tu prve, než já? Tehdy on odpověděl: Rychtáři, lícejte, neb jsou tu zajíci a což zabíme, budeme míti spolu. Tehdy pověděl rychtář, že toho neučiní a šel domů. Jiřík honil přece s čeledí svou, šel potom do vsi za rychtářem, k němuž promluvil takto: Rychtáři! mohls léceti a mohli jsme spolu míti, prosím tě, neříkej žádnému nic. Nazejtří rychtář nevěda toho kam díti šel do města na radu a tu mu poradil jeden soused takto: Ty, rychtáři, věz co činiti, jakou on zápověď má. Tu ještě rychtář nevěda, co má činiti, šel na zámek svého pána a oznámil úředníkovi. Tu již věděli, že Jiřík honil, a poslali mu potom ceduli řezanou a po té ho pohnali k soudu, aby zaplatil pokutu na spáchání pychu vyměřenou. [1])

Dlouho byl purkrabí na Rožemberce Alexander Škol z Grynperka. Zakoupil se v městě a zůstavil statček dceři své Žofii, která na něm až do vdaní svého přebývala. Odtud si zajela nejednou na okolní menší sídla na dobrou vůli či k uctění, které se velice kávovým schůzkám, před 40 lety obyčejným, podobalo. Skorem po každé takové schůzce povstávaly soudy pro klevety, jež se byly daleko a široko po okolí roznesly. Také Žofie měla (r. 1584) soud se Lvem z Kolichreitu na Poříčí a sestrou jeho Markétou, poněvadž byla o nich (r. 1580) na Pasovařích nectné anobrž velmi hanebné věci mluvila, jež tuto položiti ani možná není. Nechtěla-li upadnouti v pokutu, musila se podvoliti a před mnohými lidmi nápravu učiniti. Kromě toho stála ji věc ta 100 kop gr. č. útrat soudních, kteréž manžel její Mikuláš Siklar, soused v Budějovicích, zaplatiti slíbil.



Gotický arkéř v pokoji bílé paní na Rožemberce.

Za Švamberkův stal se hejtmanem Rožemberským Jiřík Vrš ze Sadlna z rodiny vladycké, na ten čas již schudlé. Zařídil si na hradě pohodlné bydlo, a když roku 1610 „pán Bůh všemohoucí jeho nejmilejší manželce šťastným pomocníkem býti ráčil," prosil velice pána svého, aby se k němu jako svému chudému služebníku sklonil a dcerce jeho za kmotra postavil; pro zlosť cesty nežádal přítomnosti páně, než aby za sebe někoho ze svých dvořanů poslal, poněvadž „vždycky v něm milostivého a laskavého pána a ochrance poznával, čehož nikdy na něm nezasloužil, že se vždycky k němu tak milostivě nachylnil."

Poněvadž pocházel Vrš ze severních Čech, způsobil příchod jeho do Rožemberka a okolí velikou zvědavosť a potom poptávání, jakého rodu je a je-li po předcích „dobrý." Neboť ačkoliv se do válek husitských začasté dálo, že si vladyka na tvrzi sídlící dcerku sousedskou z blízkého města vzal a třeba svou vlastní dceru za nějakého kováře do města provdal, přece se tak ve století 16. jen zřídka a to tenkráte, když rodina schudla, dálo; a stala-li se věc taková, obyčejně se o těch jistých osobách při kvasech a hostinách úsměšně mluvívalo. Hynek mladší Vamberský z Rohatec a na Poříčí nejpilnější byl z těch, kteří se po rodě Vršově vyptávali. Když pak podlé domnění svého dosti zvěděl, jednou (r. 1615) na Hřebeni vypravoval, že v Praze byl a tam jednoho p. Sekerky se na Vršův rod vyptával, „že on Jiřík Vrš sestru má, která v Litoměřicích za šenkýřku je, dobře se ví, kdo jest; nechť se spokojí, dobře

[1]) Reg. 6 G. svěd. r. 1538. V 17.

se mu oznámí.“ O této řeči dověděl se Vrš za čtvrť léta. I poslal lidi své s poselstvím právním na Poříčí, kdež je oni také dodali. Když pak s tvrze scházeli, vyběhl za nimi Hynek, jenž byl zatím ceduli řezanou přečetl a pokřikoval takto: „Slyšte! jste-li jeho vyslaní, povězte jemu tak, že já jemu jeho sester nespravuji a s ním nic činiti nemám, a k tomu, jak na mě náleží, tytule mi mého ten troup nedává.“ Tak nedůtkliví byli tehda, zaneprázdňujíce soudy ustavičně; každý chtěl býti „dobrý“ aneb „lepší“ nežli jiní a „poctivosť“ rodu poselstvími a soudy chránil; čtyři léta později nedovedli čest svou ohraditi. [1])

3. Dějiny hradu.



Hláska na Rožemberce.

Staroslavný dvojnásobný hrad Rožemberk, po němž se nazývala nejbohatší a nejvznešenější rodina šlechtická v Čechách, nepovstal dříve nežli asi r. 1250. [2]) Před rokem tímto byla krajina okolní ještě málo obydlena a hustými lesy pokryta; jako vůbec celý pomezný hvozd patřívala i tato krajina ke knížecí a královské komoře a dostala se potom neznámým způsobem v držení Vítkovcův, kteří lesy vymýtili, krajinu vyklučili a poušť v obydlené a výnosné panství obrátili. [3]) Praotec těch Vítkovcův, kteří na Rožemberce seděli, jest *Vítek mladší z Prčic* (r. 1194—1243?), jenž měl hojné statky na území biskupství Pasovského a v Horních Rakousích. Od svého dosti velikého zboží v okolí Prčickém odprodal r. 1220 ves Kojetín klášteru Milevskému. Jako svědek připomíná se potom častěji až do r. 1236 (aneb snad r. 1243), ale roku toho dlouho nepřečkal. Ačkoliv o jeho manželce (již Březan hrabínkou ze Švarcburka nazývá) nic známo není, jest přece jisto, že zůstavil několik dětí, a sice pokud víme *Vítka, Voka* a *Zachaře,* a jednu dceru. Syn Vítek býval komorníkem zemským a psal se až do r. 1252 po hradě Přiběnickém, kdež se ponejvíce zdržoval. Mnohem více než on proslul bratr jeho *Vok,* zakladatel hradu Rožemberka a slavný bohatýr, jenž byl věrným rádcem a služebníkem krále Přemysla II. [4]) Připomíná se po prvé r. 1220, tedy ještě za živobytí otce svého, a potom teprve r. 1246, kterýžto čas mezi oběma lety prožil asi v rozličných skutcích rytířských. V těch asi dobách založen jest jím hrad Rožemberk (Rosenberg), takřka na ustavičnou paměť znaku Vítkovcův, pětilisté růže, po němž se Vok poprvé r. 1250, a bratr jeho r. 1255 z Rožemberka psali. Pan Vok byl udatný bojovník, který zejména na Moravském poli (r. 1260) divoké Kumány na útěk obrátil. Byv před tím (roku 1250) sudím zemským v Horních Rakousích, řídil potom jako hejtman (r. 1260—1262) zemi Štyrskou. Nemalou část panství Rožemberského při Vltavě a pod hvozdem pomezním daroval Vok klášteru od něho založenému na Vyšním Brodě, a udělil mu také právo podací kostelů v Předole a Rožmitále. [5]) V jednom nadání téhož kláštera, jež nepochází však od Voka, nýbrž od jeho strýce Budivoje z Krumlova, podepsáni jsou jako purkrabí Rožemberka: *Benada, Beniš* a *Budilov,* kteří ve službě té ještě r. 1261 zůstávali. [6]) První z nich jest snad onen Benata, jemuž pan Vok posledním pořízením 2 lány v Třeboníně, med úročicí k držení zápisnému odkázal; Budislavu daroval proto, že mu beroucímu sobě ženu jisté peníze slíbil, ves Babí k zápisnému držení a dvůr jakýsi na podhradí hradu Rožemberka (nyn. městečka), aby tu k opatrování hradu přebýval. [7]) Kromě toho obmyslil i jiné služebníky své statky na Rožembersku ležícími, což tuto pro skrovnosť místa vyčítati nechceme. Slavný pán tento zemřel ve Štyrském Hradci dne 3. června r. 1262. Již stařec jsa mladici byl pojal Hedviku ze Šaumburka, jež mu porodila dva syny: *Jindřicha* a *Vítka,* z nichž onen se stal předkem všech následujících pánův z Rožemberka. Mateři své pustil Jindřich roku 1300, 12. dubna statky Plesberg (v Doln. Rak.), Stropnici a Eibenštein (Horn. Rak.). [8])

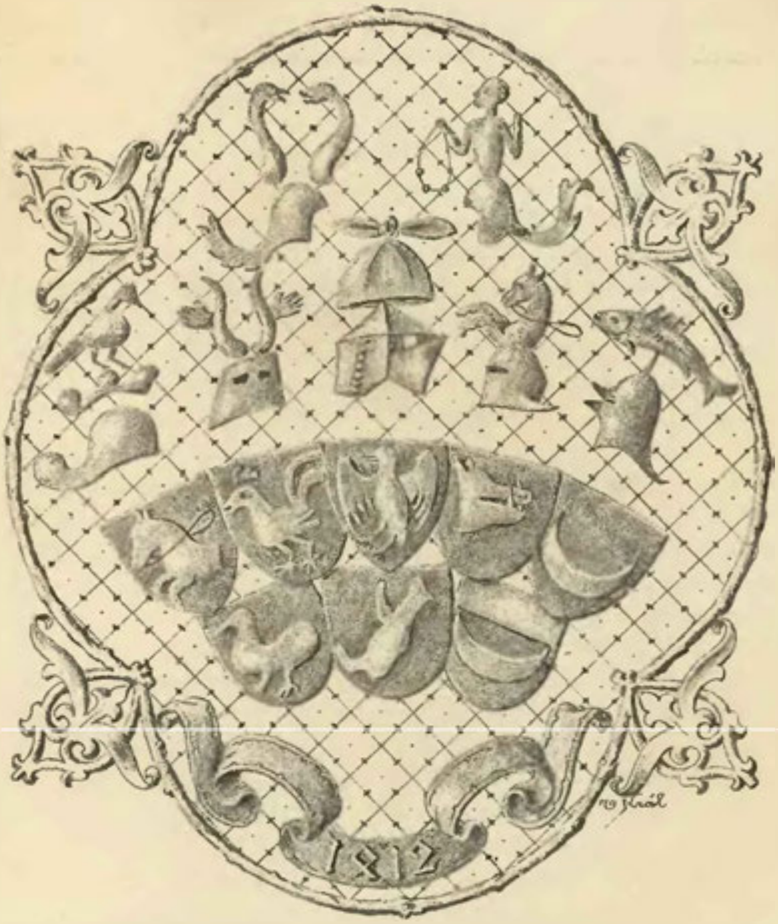
O mladším bratru Vítkovi málo víme. Roku 1271 svolil k nadání kostela farního v Rožemberce, příštího roku s bratrem učinil darování klášteru Vyšebrodskému a zemřel r. 1277, 22. září. [9]) Starší bratr Jindřich zdědil po vymření strýců Krumlovských panství Krumlovské, kamž sídlo své přenesl, mimo to však získal drahně jiných statkův. Co se dotýče panství našeho, víme o něm, že svolil r. 1271 k nadání, jež máti jeho Hedvika učinila kostelu v Rožemberce, že daroval r. 1272 s bratrem svým podací kostela

[1]) Archiv Třeboň., reg. 6 G sv. V 17, DZm. 47 X 20, O 2, Q 5, Q 19, 51 H 8—10. [2]) Pomůckou Wagnerovy práce v archivu Třeboň. Viz i Mitth. XIII. 274. [3]) Stalo se tak snad, když udělena Vítkovcům dědičná poprava v kraji Doudlebském a přikázány jim při tom nevzdělané krajiny jakožto „župa“ a náhrada za náklady úřadu svého. [4]) Život jeho v časopise Mittheilungen IX. a XII. ročník; Dr. Math. Pangerl, „Die Witigonen“ (Arch. für österreich. Gesch. LI.). [5]) Pangerl, Urkundenbuch v. Hohenfurt 1—5. [6]) Tamže 5—12. [7]) Tamže 18—20. [8]) Emler, reg. [9]) Vítek z Rožemberka, jenž roku 1295 na soudě zemském zasedal, snad jen chybně tak se nazývá Balbínem (Pangerl, Die Witigonen 558).



Rožemberk od východu.

v Rakousku klášteru Vyšebrodskému. Roku 1278, 24. června potvrdil klášteru témuž držení vesnic Schönhub, Sonnberg, Rukendorf a Unter-Schlagl, jež jim byl posledním pořízením svým n. Vítek odkázal, nad to jim daroval městečko Myšlany a ves Gerbetschlag (r. 1278, 13. července), podací kostela v Rožemberce (r. 1279) a v Myšlanech (r. 1279). Tato poslední darování učinil, přebývaje na hradě Rožemberce. Roku 1281 daroval témuž klášteru 5 vesnic s lesem a vyměnil si od něho ves Žumberk, za niž mu dal jiné 3 vesnice. K tomu přišlo ještě později darování podací ve Stropnici. V úřadě purkrabském setrval za něho svrchu řečený *Benata z Větrní* r. 1272—1281. [1]) Tehda měl již zrostlého syna *Václava*, jemuž pan Jindřich, hledě k věrnosti a dlouhým službám otcovým, úřad purkrabský na Rožemberce udělil. Týž v letech 1291—1315 [2]) úřad tento ke spokojenosti pána svého spravoval. Tehda byl již pánem na hradě našem *Petr z Rožemberka*, jenž po smrti otce svého Jindřicha († r. 1310) klášter ve Vyšním Brodě, kamž byl vstoupil, opustil a ve všechna panství otcovská se uvázal. Týž Petr proslavil se moudrostí svou, pro kteroužto věc si ho král Jan velice vážil a milostmi dařil; a poněvadž byl pan Petr zároveň šetrný a králi v potřebách jeho penězi půjčenými pomáhal, obdržel hojnosť zápisů na zboží královská. Od panství Rožemberského zastavil r. 1325 21. prosince vsi Mikulov (Nicolts) a Cetviny Bohunkovi z Harachu v 83 hřivnách stříbra, více pak postoupil r. 1332 vsi Raifmass klášteru Vyšebrodskému, za niž obdržel k Soběslavsku ves Ponedraž, a nad to jemu přidal r. 1347, 1. září ves Nesselbach. Za něho byli purkrabí na Rožmberce jakýsi *Vaňata* a vladařem či úředníkem (schaffer) Mikuláš z Němče. Oba se r. 1338 opatu Vyšebrodskému za přátele postavili. [3])



Znaky na pečetích purkrabí na hradech Rožemberských r. 1412. (Viz na str. 108.)

Petrovi († r. 1347) synové *Petr*, *Jodok*, *Oldřich* a *Jan* drželi po otci zboží Rožemberské, Třeboňské, Krumlovské, Poděhusské, Bavorovské a j. v. v nedílu a pro veliké zásluhy otce zemřelého obdrželi milosť od Karla IV. (r. 1349, 1. června), aby z těch ze všech zboží, kdyby berně přišla, více neplatili než toliko 300 kop gr. [4]) Purkrabí na hradě zdejším učinili jakéhosi *Ludvíka*, jenž se připomíná r. 1352 mezi služebníky mladých pánův. [5]) Kostelu svému Rožemberskému darovali r. 1356 desátky ze dvoru poplužného v Mýtě (Mauthof) a potvrdili roku 1363 témuž kostelu zakoupení léna ve vsi Bukové. A poněvadž páni ze soudních peněz v Rožemberce se scházejících jistou časť faráři darovali, byl tento povinen každý pátek v kapli sv. Jana Evang. na hradě mši svatou sloužiti. [6]) Statečný a dosti zámožný rytíř *Markvart z Pořešína* stal se asi tehda (roku 1360) purkrabí hradu zdejšího, ve kterémž úřadě byl roku 1357 Trojan jakýsi. [7]) Roku 1361 přikoupili bratří od Přibíka z Pořešína ves Nažidla a připojili ji k panství Rožemberskému, [8]) a r. 1362 8. února udělili městečku Rožemberku výsady a práva, jichž požívalo královské město Písek, také svolili k tomu, aby měšťané tudíž mohli ve vesnicích statky kupovati, robotu sedlskou tím na se berouce; více je osvobodili povinnosti, aby vypravovali oděnce a vozy na vojnu, s tou výhradou, že budou povinni pomoci poskytovati, kdyby někdo sáhl na panství Rožemberská. Tohoto roku zamýšleli bratří rozděliti

[1]) Pangerl, H. U. p. 24—62. [2]) Pangerl, H. U. p. 46, 52, G. U. 59, Emler, Reg. 1209, Urk. d. L. ob. d. Ens. IV. 344. [3]) Pangerl, H. U. 71, 77, 82, 88. [4]) Pangerl, Gold. U. 398. [5]) Ludewig, Rel. M. SS. tom. IV. p. 279—285. [6]) Pangerl, H. U. 114, 126. [7]) Tamže 121, Mon. Boica XXX. b. 230—231. [8]) Archiv Novohradský.

se o všechna zboží svá, při čemž jim udělil Karel IV. (r. 1362, 3. dubna) tu milost, aby mohli po sobě děditi, kdyby někdo z nich bez dědiců zemřel, a zboží jeho proto na krále spadnouti mělo.[1]) Zdá se, že k tomu hned nepřišlo; neb r. 1364—1367 všichni bratří kněží ke kostelům v Malšinech a Myšlanech podávali, avšak r. 1375, 4. září vyskytují se jediní Petr a Jan jako pánové podací v Myšlanech,[2]) při čemž arci i to na mysli míti jest, že Jošt již r. 1369 zemřel. Jan pak, po smrti Petrově zůstav samojediným držitelem panství, podával r. 1386, 31. ledna faráře ke kostelu Malšinskému.[3]) Než i jiné zápisy tomu nasvědčují, že panství jen Janovi a Petrovi náleželo, oba roku 1376, 16. ledna dosáhli potvrzení arcibiskupského na směnu, již učinili s Petrem farářem Frymburským a klášterem Drkolenským; davše jim totiž ves Wangnerschlag, obdrželi za to les s 8 lánů veliký, jejž byl Jindřich z Rožemberka klášteru Drkolenskému daroval.[4]) Více pak byvše prošeni toho roku kaplanem svým Mikulášem, rodičem Rožemberským, aby 60 kop jemu náležitých ke kostelu Rožemberskému obrátili, zakoupili za to ves celou Kvasov a 3 lidi v Korytech a obrátili je ke kapli sv. Kateřiny na hřbitově stojící.[5]) Za vlády obou bratří zůstával purkrabí na hradě zdejším již řečený *Markvart* ještě r. 1375.[6]) Roku 1380 potvrdili oba bratří klášteru Vyšebrodskému tři vesnice již dříve darované a přidali k tomu ještě ves Mlýnec, r. 1383 pak ves Bretterschlag, r. 1384 ves Gerbetschlag s polem u vsi Martinkova a mlýn ve vsi Schlagles.[7]) Od r. 1385 nalézáme Jana v samotném držení panství, an byl Petr rok před tím (r. 1384) zemřel.[8])

Jan daroval často řečenému klášteru ve Vyšším Brodě (r. 1385) dědiny v Těchorazi a ve vsi Šildu,[9]) prodal jim toho roku 12. prosince ves Chvaletice, roku 1388 plat na lánech v Předole. Poslední pořízení sepsal Jan r. 1389, 20. srpna; odkázal peníze všem klášterům řeholí žebravých v Čechách a všem farám na panstvích svých, Oldřichových a Jindřichových, a sice tak, aby jim hned po jeho smrti skrze zvláštní posly dodány byly. Více nařídil bratru svému Oldřichovi a synu jeho, aby po smrti jeho poddaným na panstvích Rožemberka, Krumlova, Maidšteina, Helfemburka, Přiběnic, Bukovska, Poděhus a Třeboně po 4 léta na platech slevili, z čehož však aby vyňati byli obyvatelé panství Frymburského a Vítkova Hrádku. V posledních letech ve zvyku bývalo, že Oldřich a syn jeho Jindřich ke všem zápisům bratří svých jakožto jich společníci pečeti své přitiskli; tak učinili i při kšaftu Janově, slibujíce vše v něm obsažené věrně plniti.[10]) Jan zemřel roku 1389 dne 1. září a pohřben v Třeboni, kdež vedlé něho i choť Eliška z Halsu odpočívala. Za posledních dob živobytí Janova byl purkrabí na hradě zdejším (r. 1388) *Jindřich ze Svržna.*[11])

Poslední z bratří připomenutých, Oldřich, přečkal Jana jen o rok a již 28. září r. 1390 zemřel. Dědicem všech statků Rožemberských stal se syn jeho *Jindřich*, vynikající nevšední vzdělaností a četnými úřady, jež zastával, ale při tom také jako podporovatel domácích rozbrojů za krále Václava. Roku 1402 měl již syna zrostlého Petra († r. 1406); oba prodali r. 1402 část vsi Jaromírova bratřím z Cipíra a koupili zase od jednoho z nich (r. 1406) platy ve Stokovicích (Stockernhof) a ve Světlíku.[12]) Purkrabí Rožemberským byl od r. 1403—1405 Jan ze Slavkova,[13]) jenž pánu po kolik let věrně sloužil; proto Jindřich vdově po něm Elišce (r. 1412) potvrdil plat, jejž si byla koupila ve vsi Bělé.[14]) Roku 1408 byl úředníkem na panství Hanuš Harachéř a vladařem (šafářem) nějaký Petr.[15]) Po smrti velikomocného pana Jindřicha († r. 1412, 28. července) sešli se na Krumlově poručníci sirotků nezletilých a purkrabí všech hradů páně (r. 1412, 14. srpna), a tu učinili smlouvu o opatřování statkův: mezi nimi vyskytují se též „*Bohuslav* z *Petrovic* na většiem hradě na Rožemberce, Petr z Mladotic na druhém hradě tudiež.“[16])

Prvním poručníkem a správcem panství Rožemberských byl pan *Čeněk* z *Veselé* a z *Vartemberka*, jenž podával faráře ke kostelům na panství, r. 1416 do Malšin, toho roku do Českého Rychnova a r. 1413 až 1414 do Rožmitála.[17]) Syn Jindřichův Oldřich dosáhnuv let svých, daroval odúmrtí všem poddaným na

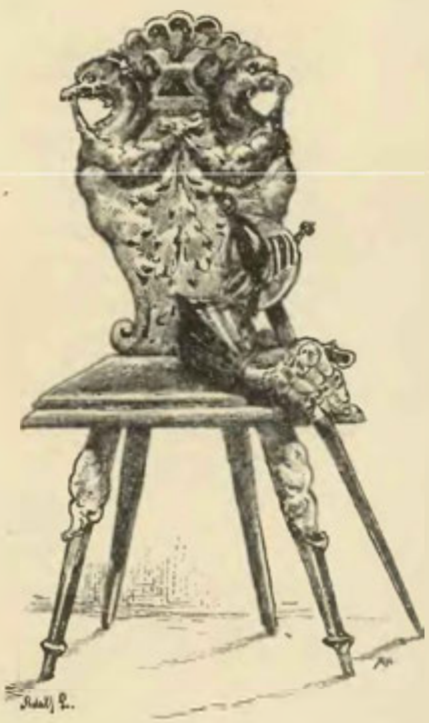
---

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Lib. conf. III. C 12. [3]) Ibidem IV. B 1. K tomu doložiti jest, že řídili na panství r. 1370 všichni bratří (Pangerl, U. H. 148) i r. 1364 ves Přibyslavov, „ležící na panství Rožemberském,“ Anně z Lípy směnou za ves Sedlce postoupili (Cod. mon. Mariae Vallis), r. 1371 darovali tři ostatní ves Konradschlag odkázanou Jodokem klášteru Vyšebrodskému (ib. 151). [4]) Archiv Novohradský. [5]) Lib. erect. II. p. 133 (ed. Borový). [6]) Pangerl, U. Gold. 141—149. Podlé pamětí Světeckého následoval r. 1376 Jan z Ludanic jako purkrabě. [7]) Pangerl, U. H. 179, 189, 190.

[8]) Z rejster, kteréž dali bratří při dělení svém sepsati a asi r. 1380 načisto opsati, seznává se velikosť panství Rožemberského. Patřily k němu mimo hrad a město vsi Kaliště, Přibyslavov (Ziebetschlag), Jenín (Kodetschlag), Žumberk, Svatomírov (Zwarnetschlag), Babí (Bamberg), Zify (Seiften), Mlýnec (Larenbecher), Stránky (u Rožemberka?), městečko Rožmitál, vsi Močerady, Třešňovice (Kerschbaum), městečko Myšlany (Oberhaid), vsi Machnotec (Linden), Březovice (Gilowitz), Hořipný, Pluskov (Stockern), Martinkov (Martetschlag), dvory Konín (Hengst), Šauflerov a Svitanov (Zwittern), vsi Ostrov (Wörles), Malšiny, Přízoř, dvůr Milostín (neznámého položení), vsi Gerbertschlag, Horndléř, městečko Rychnov Český, Drochov, Obce (Obst), Mikulov (Miggold), Mikulov (Miligen), Budákov, Benčice, Mladoňov (Lodus), Cetviny, Mikulov (Böhmdorf), městys Dvořiště (Unterhaid), dvůr Těšín, vsi Bělen (Wieles), Hněvanov (Liebesdorf), Pšenice, Nažidla, Zabrání (véska pod Nažidly?), Sedlíkov (Zettlesreut), Chudějov (Kuttau), Čeřina (Ziering), Bretterschlag, Klopanov (Kropfetschlag), dvůr Mýto (u Babí), vsi Bystrá (Schild), Lipoltov (Rudetschlag), Stein, dvůr Kabastův (?), Čížkrajice (Schlagl am Rossberg), Metlice, Waldau, Unter-Schlagl, Jílovec, Těchoraz (Ziebras), Jiřičkov (Irsieglern), Přibyslavov (Unter-Steinsdorf), Morašov (Hochberg), Sosnice, Zbraslav (Ober-Steinsdorf), Bludov, dvůr Žibřidův (Stiebling), vsi Konratov (Kainretschlag), Cartle, Závratná, Havlov (Hablesreith), Bělenče, Stebník (Stömnitz), Branná (Pramles), Březí (Wachtern). Podrobný jich popis v Urbáři vydaném od J. Truhláře.

[9]) Pangerl, H. U. 194, 198, 205. [10]) Archiv Třeboňský. (Srov. i Notizenblatt 1852, S 238—239.) [11]) Tamže. Šafářem (procurator) býval před tím Mikuláš z Bělče. [12]) Pangerl, U. H. 231, 243. [13]) Tamže 238, DD. 14 f. 181. [14]) Archiv Novohradský. [15]) Světeckého Paměti I. 187—189, arch. c. k. dv. [16]) Arch. č. VI. 26—27. [17]) Lib. conf. VII. G 4, 5, C 4, D 20.

panství svém Rožemberském, t. j. povolil jim, aby o statcích svých volně říditi a je odkazovati nebo darovati mohli; všechny ty a takové listy dány jsou r. 1418, 28. září a svědčí (pokud víme) obyvatelům Cetvin a blízkého odtud Mikulova (Böhemdorfu), vsím Kaltenbrunu, Bystré, Steinu, Schlaglu (am Rossberg).[1] Pan Oldřich byl se cele poddal působení poručníka Čeňka; z té příčiny přiznal se také ke straně pod obojí a panu Čeňkovi všechna svá zboží k věrné ruce ve dsky zemské vložil. Než předvídaje nebezpečenství, jež hrozilo panstvím jeho od nového Tábora, poddal se nejprve do poslušenství krále Sigmunda, potom odpřisáhnuv se kalicha, přikročil k obléhání Tábora. Ale hanebná porážka, již zde zakusil, popudila ho k takové zuřivosti, že hned dal všecky kněží podobojí na svých panstvích schytati a do věží po svých hradech rozsázeti. Několik jich také sedělo na Rožemberce.[2] Záští mezi oběma stranama z toho pošlé mělo v zápětí mnohé krvavé půtky, v nichž ztratil pan Oldřich některé ze svých severních statkův a jiné až po Sviny zle popleněny byly. Ale i úskočným způsobem hleděli mu škoditi a zejména o to se zasazovali, aby některého z hradů jeho zmocniti se mohli. Jakýsi Pecha z Tisovky, dobře znaje cesty, vedl Jana Husa z Veleslavic, Janka Červeného a rychtáře ze Dvořiště k Rožemberku, potom chtěli klášter Vyšňobrodský vypáliti a Lučovici (Kienberg?) osaditi a špihovati, jak svědčí vyznání jednoho z nich, r. 1423 polapeného.[3])



Ozdobná židle na Rožemberce.

Ustavičné půtky a vydržování větší čeledi na hradech vymáhaly nákladů nevšedních. Za touž příčinou Oldřich vypůjčiv si 4000 kop od *Reinprechta* z *Walsee*, hejtmana v zemi nad Enží, jemu (r. 1420) hrady Rožemberské i s městem (sein czwo vesten Rosemberg), opravu na klášteře Vyšebrodském, rozličné klenoty kostelní a stolní v ceně $416^1/_2$ hřivny stříbra a $14^1/_2$ hřivny zlata k zástavnému držení zapsal. I vyznal toho roku 17. října pan Čeněk, jemuž všechna panství ve dsky vložena byla, že nebude Reinprechtovi v držení Rožemberka překážeti.[4] Se změnou touto souvisela také změna ve spravování obou hradův. Téhož roku (neznámého času) postoupil Bohuslav z Petrovic úřadu purkrabského „panu Polhoměřovi, a býval od toho času jen jeden hejtman.“ Téhož roku 29. října vzdal *Jindřich Drochovec* svrchní hrad panu Reinprechtovi „de Tolhaim.“[5] Nový držitel válčil s kališníky tak urputně, jako činíval předchůdce jeho. K největším protivníkům jeho počítal se nepokojný vladyka Jan Smil z Křemže, Drahoničtí a Roubíkové, kteří však proti dobře opatřenému hradu nic pořiditi nemohli; nicméně přece jen Reinprecht Polhoměř za dobré uznal učiniti s nimi příměří (r. 1425, 6. srpna) až do sv. Havla, v něž pojato „zboží, což k Rosmberku přísluší.“[6] Do příměří s celou stranou Táborskou pojati oba hradové na Rožemberce již rok před tím (r. 1424, 10. září), ale také jen do sv. Havla téhož roku.[7] Purkrabí na Rožemberce býval v ty časy (r. 1425) český vladyka *Jan z Mezipotočí*.[8]

Z následujících 20 let se nám zpráv o Rožemberce naprosto nezachovalo. Po bitvě Lipanské uhostil se zase v krajinách těchto mír a poklid, páni pak majíce hejtmana na hradech, žili na panstvích rakouských a o věci české jen tak tak pečovali. Když pan Oldřich věkem sešlý po odpočinutí toužil, a synové jeho *Jošt*, volený biskup Vratislavský a mistr Strakonický, *Jindřich* a *Jan* letilí již jsouce, zase v držení Rožemberka vejíti si přáli, způsobena jest r. 1455 smlouva s pány z Walsee,[9] jíž uvolili se páni zámek Rožemberk a klášter Vyšší Brod vyplatiti. Následujícího roku (1456) dotčení páni vydali „šuldpryf německý“ *Volfgangovi* a *Reinprechtovi* bratřím z *Walsee*, strýcům svým, na 2000 kop a snesli se s nimi strany základu téhož dluhu,[10] zaplativše ostatní peníze v hotovosti. Konečně obdrževše oba hrady a panství sobě odevzdané, propustili (r. 1456, 24. dubna) pány rakouské ze všech povinností.[11]

Po Oldřichovi měl jednou v držení všech zboží syn jeho nejstarši Jindřich následovati. Týž ženě se s *Anežkou ze Šaumburka*, učinil r. 1453, 23. února s otcem jejím svatební námluvy, vedlé nichž obdržev

---

[1]) Archiv Novohradský a Pangerl U. H. 256. [2]) Palackého Děje III. a 384. [3]) Kniha popravčí, sborník hist. r. 1883 str. 32. [4]) Archiv Třeboňský. Zápis tento dotvrzen r. 1439 smlouvou, kteráž se nachází v archivu Krumlovském. [5]) Paměti Světeckého I. 187—189 (v archivu Třeboňském). [6]) Archiv Třeboňský. [7]) Arch. č. III. 245—248. [8]) Svět. Pam. [9]) Známe ji jen krátce z regest Březanových, jenž měl před sebou „list na pergameně, však pořezaný.“ [10]) Tamže. [11]) Notizenblatt 1852 p. 327. *Vojtěch z Jívovice* byl r. 1452 purkrabi na „horním hradě Rožemberském“ (arch. Cáhlov.).



Zadní nádvoří na Rožemberce.

s ní 6000 fl. uherských, slíbil obvěniti ji 10.000 fl., jež zapsal na panstvích Velešínském a Novohradském.[1]) Nedlouho po tom táž Anéžka (24. září), byvši již za pana Jindřicha dána, odřekla se všech spravedlností a nápadu k dědictví otcovskému, leda by jí otec neb máti za svého živobytí z dobré vůle něco přidati chtěli.[2]) Po vyplacení hradu Rožemberka bylo věno panino přeneseno na panství Rožemberské, a poněvadž se to nestalo listem na pergaméně, nýbrž vkladem ve dskách shořelých, čas, kdy a jak se to stalo, nám znám není. Hrdinský, v kolbách a honbách cvičený Jindřich vydal se roku 1456 s 350 jezdci za králem Ladislavem do Uher, kdež měl s Turky mnohé potyčky; vraceje se domů, zemřel dne 25. března r. 1457 ve Vídni něco vypiv ve víně. Vladařství rodu přešlo nyní arci na bratra *Jana* a tím také dědičné držení Rožemberka, ale zavaděno bylo panství velikým věnem paní ovdovělé. Nemoha Jan hned věno vyplatiti, postoupil roku 1457 dne 16. října obou hradův Rožemberských paní Anéžce. Tato paní oželevši prvního chotě záhy se vdala za rakouského pána *Michala* purkrabí *Maidburského* a hrabě *Hardecke* a *Recké*, než stálého zdraví nemajíc, brzo potom zemřela, odkázavši polovici věna manželu svému a polovici bratřím svým. Janovi, jenž byl králi Jiřímu oddán a poselstvími i jinak králi nemálo prospíval, podařilo se vyprositi si na králi polovici všeho nápadu po dotčené Anéžce na zboží Rožemberském (r. 1461, 13 května); druhou polovici si sice král zůstavil, ale druhého dne vyslav pány ke dskám zemským, Janovi také ji daroval. Jelikož však Michal Maidburský na odpory nastupovati počal, nevyřídila se věc tato tak hned a Janovi vidělo se, služebníky své Jana Rousa z Čemin a Zdeňka z Lukavice přijíti na spolek odúmrtí svých ve Vildšteině, Pořešíně a Rožemberce (r. 1461, 7. října), aby na místě jeho pře dále prováděti mohli.[3])

Očištění panství vyžadovalo nyní nemalé práce. Jednání o odumrť protáhlo se 4 léta, páni ze Šaumberka měli jistotu na 5000 kop, a neústupný a umíněný purkrabě Maidburský přímo osadil Rožemberk hned po smrti choti své, úřadníky své sem si dosadil a celé panství mocně jménem zástavy držel. Purkrabí tu byl Jan Sudek z Dluhé (roku 1462) a v ten čas Jindřich Cinišpan úředníkem.[4]) Jan uchlácholil napřed Šaumberky. Roku 1462 dne 22. dubna vyznali zajisté na hradě Šaumberce Pernhart a Sigmund ze Šaumberka, Albrecht probošt u sv. Štěpána ve Vídni, a Oldřich a Volfgang, vše bratří, že se odříkají vší spravedlnosti k polovici věna zapsaného na Rožemberce („auf gesloss und herrschaft Rosenberg"), a že všechna práva svá přenášejí na pana Jana.[5]) Tím byla však jen malá práce ukončena, neb s Michalem nemohl se Jan „ani smluviti, ani o to uhoditi," jak by k svému hradu přijíti mohl; a poněvadž Michal ke svým penězům a Jan k hradu zase chtěli, přišli oba mocně na krále Jiřího, jenž mezi nimi r. 1462, 20. října takto vypověděl: Michal („švagr náš") aby za těch 5000 fl. vzal 4000 fl. uherských na roky jisté, a hradu ve 4 nedělích postoupil a listy na hrad svědčící vydal; naproti tomu měl Jan zaplatiti a ve 4 nedělích u krále v Praze položiti 3000 fl. hotových a na ostatních 1000 fl. list zdělati, tak aby je o hodu ducha svatého vyplnil a zaplatil; Michal zůstaviž na hradě 30 korců žita, dva slady, to jest 12

---

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Notizenblatt, 326. [3]) DD. 5 f.82, 98 a 16 fol. 255, arch. č. III. 579, arch. Třeboň. [4]) Týž Cinišpan píše r. 1462 z Rožemberka „die herrschaft Rosenberg meines herrn v. Maydburg" (archiv Třeboň.). [5]) Archiv Třeboň.

korcův sladu, 30 korcův ovsa, piva sud některý a chleba něco.[1]) Po tom přestaly také odpory Michalovy u desk dvorských, an k nálezu soudu dvorského (jak snadno pochopiti) ani nestál, pročež Jan (r. 1465) úředníky dvorskými na Rožemberk v 10.000 fl. uherských zveden.[2]) Ale tehda již nebyl Jan ve skutečném držení hradu.

Nedostatkem peněz snad jsa přinucen, jednal s *Janem Popelem z Lobkovic* o zastavení panství Rožemberského. Roku 1464 smlouvu mezi nimi Vilém mladší Švihovský učinil a Jan slíbil dne 30. listopadu, že „hrady Rozmberg“ Popelovi ve dsky vloží, přijav od něho 9217 fl. uh. Biskup Jošt listem toho roku 13. prosince v Nise daným k té smlouvě přistoupil.[3]) Purkrabí se tu stal Buzek z Velhartic.[4]) Mezi dědičným a zástavným držitelem trvalo jen 4 léta přátelství, neb tak dlouho oba setrvávali při králi Jiřím, však od roku 1467 Jan z R. kloně se víc a více ke straně papežské, počal klesati u věrnosti a konečně r. 1468 zjevně na stranu buřičů přestoupil. Dokud setrval Jan při straně královč, činil Zdeněk ze Šternberka zhoubné jízdy na jeho statky, když pak Jan z Rožemberka v příměří s nepřáteli svými vstoupil, obrátilo se celé záští Zdeňkovo proti Popelovi. V říjnu r. 1467 přitrhl Zdeněk s lidem svým ke hradu Rožemberku, jehož jal se dobývati. O tom uslyšev Jindřich kníže Minsterberské a uváživ, kterak osamotnělý Rožemberk na jihu českém jest pevnou a jedinou záštitou strané královské, sebral lidu co mohl a tak srdnatě na obléhající vrazil, že hned odtrhli. Povídalo se mezi lidem o porážce této více, než pravda bylo; Zdeněk prý byl zabit a rytířstvo jeho zahnáno až k Vitorazi.[5]) Popel se nyní odebral na hrad a stále na něm více než rok potrval; odtud psal roku 1468, 9. března Janovi z Rožemberka, jenž ještě tehda ve věrnosti své kolísal. — Dověděv se v dubnu toho roku, že Němci z Rakous strojí se na nějakou výpravu, kázal lidu svému, aby byli 25. dubna v městě Rožemberce pohotově, a dal o tom zprávu do Krumlova. Ačkoliv tentokráte nebezpečenství hrad náš minulo, Popel vždy k tomu přihlížel, aby hrad dobře opatřil a za touž příčinou panu Janovi (7. května) se omlouval, že jej nemůže navštíviti. Dne 14. května prosil Popel Jana, aby mu poslal posilu, neb poddaní, kteréž několikráte na hrad obeslal, málo na to dbali a jeho poslouchati nechtěli. Pán obeslal sám lidi, ale dne 18. května zase prosil Popel, aby mu poslal do 20 koní, Čechův, pacholků dobrých a jednoho mezi nimi, jenž by tomu rozuměl, k jednání a pěších do 40, jimž chtěl dáti služby, jako dával pán na Krumlově. Takovou i prosbu učinil dne 23. května.[6]) Až dotud oba pánové přátelsky se k sobě chovali; ale jinak se stalo, když Jan ustavičnému domlouvání podléhaje, věrnosť ke králi svému zrušil a v srpnu r. 1468 skrze plnomocníky zavázal se straně katolické, že králi odpoví nejdéle do 14. září. Jan tím přestoupil na stranu Zdeňkovu, jenž asi od poslední porážky své velice zanevřel na Popela. Vždy opatrný Popel v lednu r. 1469 tak špatně opatřil Rožemberk, nejsa o záměrech proti němu chovaných dobře zpraven, že se podařilo Zdeňkovi hradu se vší potřebou a střelbou dobyti (9. ledna). Hanebné a posud v Čechách neslýchané bylo, že nepřátelé, teprve když se na hrad byli zradou dostali, opověděli Popelovi válku. Pan



Věž na Rožemberce.

[1]) Archiv Třeboňský. [2] DD. 23 L 4. [3]) Lib. oblig. l. 214 (arch. Třeb.). Březan (čas. mus.) str. 62; arch. č. III. 573. [4]) Světeckého pam. Roku 1467 byl hejtmanem na hradě a také polním Vilém Rendl z Úšavy. (Zlomek hist. Březanovy v arch. Třeboňském.) [5]) Palacký, Urkund. Beiträge 489. [6]) Arch. Třeboňský. V červnu toho roku bylo na hradě několik vězňův.

Lobkovský s několika služebníky i se synem Děpoltem na hradě byv zajat, na Krumlov dovezen a zde, jakž na pána náleželo, poctivým vězením opatřen.[1]) Pan Zdeněk neváhal králi Matyášovi zprávu do Holiče (okolo 20. ledna) přinésti a chlubiti se, že nejen zajal pána hradu, nýbrž i poklad velmi znamenitý obdržel v kořisť.[2]) Nešťastný Jan, jenž ač katolík věrnosť ke králi až do poslední chvíle zachovával, dokonal r. 1470 život svůj na Krumlově a počestně v kostele sv. Víta před kůrem pochován, kdež náhrobek jeho ještě Březan spatřoval. Hradu Rožemberka postoupil Zdeněk Janovi, vzav od něho jistou summu peněz;[3]) tento pak v pokojném držení hradu až do smrti své (r. 1472, 8. listopadu) zůstával. Dával sice výstrahu pánovi purkrabě Helfenburský r. 1471, 22. listopadu, že Oldřich Vlach z Březí se s krajem na Sušici sebral do Němec a až zase potáhne, že by se chtěli útokem o Rožemberk město i hrad pokusiti, ale nepřišlo k tomu.[4]) Nejstarší syn Janův *Jindřich* ujal vladařství již v 16. roce věku svého, zvoliv si za prvního poručníka, poněvadž o tom otec pořízení neučinil, slavného pána Bohuslava ze Švamberka. Purkrabími tu byli tehda roku 1470 Sigmund Schallenberg a roku 1474 Ctibor z Kvasejovic.[5])

Děpolt, syn Janův Popelův, zůstával na Krumlově až do r. 1473; tuť však na přímluvu králové Johanky na jistý závazek, aby se k určitému času před pana Jindřicha dostavil, propuštěn byl.[6]) Věc ta byla proti mysli panu Zdeňkovi. Psal bratřím Jindřichovi a Vokovi r. 1474, 2. března, že při dobytí hradu Rožemberka dobří služebníci Zdeňkovi pana Popela zajatého se synem otci jejich svěřili a když Popel zemřel ve vazbě, že syna jeho bez vědomí a vůle Zdeňkovi svěřili, an Zdeněk k němu tak dobré právo, neřku-li lepší, jakožto otec jejich neb oni sami má; ale přes to prý mladého Popela „šacovali" a smlouvu s ním učinili.[7]) Když bylo r. 1474 v listopadu snešením králův Polského a Uherského ve Vratislavi příměří sprostředkováno, jež měli všichni stavové v zemích koruny české listy svými přiznavacími potvrditi, velice si toho žádali Anna z Rožemberka vdova po Janovi z Lobkovic, Děpolt syn její a jeho jiní bratří, aby pře jejich s pány z Rožemberka o panství Rožemberské srovnána byla. Pročež pan Bohuslav ze Švamberka, na něhož obě strany mocně přišly, mezi nimi vypověděl r. 1475, 14. ledna. Po té výpovědi zášti mezi nimi minula a Děpolt vedlé smluv Vratislavských prost a prázden byl. Za summu, kterou měl někdy Jan na hradech v Rožemberce a městě tudíž zapsanou, páni z Rožemberka dali a vyplnili Lobkovským 7000 fl. uh., a to tak, že se zavázali jim napřed postoupiti městečka Sedlčan s příslušenstvím k dědičnému držení a k tomu lesy a potoky, a co by se nedostalo potom do 7000 fl., za to jim jinde platy sstoupiti. Při tom i to Jindřich a bratří si vymínili, že mohou Sedlčany zase vyplatiti.[8]) Za pana Jindřicha byli purkrabími Ctibor z Kvasejovic r. 1474 a Heřman ze Zelenic r. 1475.[9])

Téhož roku Jindřich v nedostatku zdraví a rozumu postavený bratru svému *Vokovi* vladařství sstoupil. Smlouva mezi oběma bratřími r. 1475, 24. srpna učiněná dotýkala se nějakých různic, které mezi nimi byly, a jež přátelé a služebníci jich urovnali, neb Jindřich, jsa starší, nechtěl na Krumlově býti a panstvím vlásti. Panu Jindřichovi vyminěno, aby byt svůj měl na Rožemberce a „tím panstvím a zámky těmi a městem" vládl. Za to Vokovi do 3 let všecko panství rodinné poručil a vůli svou k spravování dal; také i k tomu svolil, aby Vok pro zapravení dluhů s radou Bohuslava ze Švamberka a Reinprechta z Walsee mohl panství nějaké odprodati.[10]) Konečně sneseno i to mezi nimi, kdyby po třech letech nezdálo se Jindřichovi nebo Vokovi v té práci býti, že se toho nemají zbavovati bez rady dotčených dvou pánův.[11]) Purkrabí se tu stal Zachař Trantenbergéř z Trantenberka, po němž r. 1476 a 1477 hejtman Petr Stupenský z Honzné následoval.[12]) Za tohoto „byl Rožemberk ztracen." O věci této nedostává se nám pamětí; jen to jest jisto, že někteří páni z Rakous hrady Rožemberské ztekli a že tu byl roku 1477 vladařem nějaký Alexander v. Einingen, který za těch dob bouřlivých často do Rakous zajížděje, lidi, formany a dobytek zajímal.[13])

Ochránce a opatrovník pánů z Rožemberka pan Bohuslav ze Švamberka dověděl se o ztečení hradu Řehořem Třeboňským, když se nacházel v zajetí krále Uherského, i vyzýval (dne 23. dubna r. 1478) syna svého Hynka, jenž ujal správu na panstvích Rožemberských, aby lidí, což může, poslal do Krumlova a bude-li toho potřeba, sám dojel. Doložil pak: „braňte se, nedajte se šiditi. Buoh dá, že v brzké chví prázden budu a svým nepřátelóm se brániti budu s boží pomocí." Že asi dlouho Rožemberk v držení pánů rakouských nezůstal, dokazuje se tím, že tu byl roku 1478, 9. července hejtmanem Jošt z Pruku, služebník Rožemberským věrně oddaný, a toho roku 20. září Jan z Vlksic purkrabí.[14]) O panu Jindřichovi obývajícím na Rožemberce jen kratičkou zprávu doložiti lze. „Nenacházím," dí Březan, „aby ke zdraví a pravému rozumu přijíti ani v jakých jednáních potřebován býti měl, než že o zhojení ho věrně se přátelé starali a jemu lékaře jednali. Umřel l. 1489 dne 21. máje a pochován v klášteře Vyšebrodském."[15])

[1]) Březan str. 64. Palackého Děje IV. b. 605. [2]) Palackého Děje IV. b. 485. [3]) Březan tamže. [4]) Arch. č. V. 331. [5]) Světecký. [6]) Březan str. 72. [7]) Arch. V. 350. [8]) Archiv Třeboňský. [9]) Světeckého Paměti, časop. mus. 1881 str. 218. [10]) Významnéť zajisté, že nemohl rod Rožemberský dědicům Lobkovským 7000 fl. uh. zaplatiti. [11]) Archiv Třeboňský. [12]) Světecký, rkps. mus. VI. G 33 str. 224. [13]) Světecký I. p. 187—189. [14]) Archiv Třeboňský. [15]) Březan str. 73.



Znak Švarcenberský a Rožemberkův.

Stav Jindřichův byl tušim takový, že ani panství Rožemberské sám říditi a spravovati nedovedl; nacházíme totiž ve všech jednáních téhož panství se týkajících bratří jeho *Voka* a *Petra*. Tito udělavše u Dehtař rybník nový, jímž zatopili a svedli ves Humno kláštera Vyšebrodského, nahradili ji témuž klášteru (r. 1479, 1. dubna) vesnicemi Chudějovem a Jiříčkovem, za dědiny Záborské novým rybníkem Posměchovem zatopené darovali mu (r. 1485, 7. dubna) ves Štědrkov.[1]) Vok sám r. 1489, 6. února Janovi farářovi v Rožemberce odpustil platy, jež s dědin a luk svých platil do komory panské, a lozunky, jež k obci Rožemberské odváděl.[2]) Pro nedostatek zdraví postoupil Vok (r. 1493, 4. prosince) vladařství bratru svému *Petrovi*, vymíniv si toliko panství Třeboňské s některými menšími zbožími. Za Voka byl purkrabí na Rožemberce (r. 1486) Jan Sokolík z Dubé, kteréhož služebníka pánům oddaného ještě r. 1499, 22. dubna jako purkrabí nacházíme.[3]) Nicméně se vyskytují vedlé něho r. 1493—1515 Markvart z Doubravice jako purkrabě a r. 1494 Ruprecht z Polheim(?) jako hejtman.[4])

Roku 1496 dne 11. února vdával pan Petr sestru svou Hedviku, jež byla po smrti druhého chotě ovdověla, za pana Řehoře ze Štahremberka. Vymíněno jest při tom paní Hedvice, kdyby ovdověla, aby mohla chlebiti buď na Haslachu, aneb na Rožemberce, aneb na Nových hradech, pokud by neměla vdovského sídla v Rakousích.[5]) Od Petra obdržela dvoje města na panství výsady, a sice r. 1498 a 1500 Dvořiště a r 1504 Myšlany.[6]) Objem panství se za něho také měnil. Neboť poněvadž se rodu Rožemberskému „na zboží časném znamenité rozmnožení stalo hradem Strážnicí“ po smrti Elišky z Kravař, choti Petrovy, i chtě Petr „podlé lásky a víry manželské památku po ní učiniti a milému pánu Bohu k polehčení duše její statku poněkud uděliti,“ daroval klášteru Vyšebrodskému vsi Kaltenprun, Bystrou, Stein a Schleglein pod Rosperkem (r. 1500, 18. května); a poněvadž vsi Lodheřov, Drahýška a Radunka, s nápravníkem v Lodheřově a mlýnem pod Radunkou, jež byla Markéta z Hradce (r. 1365) klášte u Krumlovskému darovala, pro dalekosť jich od kláštera dobře spravovány býti nemohly, převzal je pan Petr od abatyše Voršily (r. 1502, 2. září) a dal jí za ně městečko Rychnov český a vsi Šeměřice, Benčice a Drochy, „zboží dědičné k zámku Rožemberku.“[7]) V dobách pozdějších zabýval se pan Petr zhusta věcmi zemskými, jsa hlavou strany šlechtické až do své smrti († r. 1523, 9. října). Za něho se vystřídalo na Rožemberce kolik purkrabí a hejtmanův; r. 1498, 16. října přijal úřad zdejší Kašpar Königsfelder z Wassen, jenž byl před r. 1517 purkrabí, roku 1502 byl Jindřich Sudek z Dlouhé, roku 1505 Engelhart Cabicar purkrabími, roku 1508 Jiří Robmháp, r. 1511—15119 Ambrož Milhainer úředníkem,[8]) roku 1520 Adam Sudek z Dlouhé hejtmanem.[9]) Když tu byl purkrabí Jiřík Robmháp r. 1522, zastihla hrad zdejší nenadálá pohroma. Dne 9. dubna mezi 8. a 9. hodinou povstal v Rožemberce veliký požár, při němž také horní hrad i s věží okrouhlou až k mostu dolního hradu shořel, tak že po něm jen holé zdi zbyly. Tím utrpěl pan Petr nemalou škodu, ano mu asi 12.000 čebrův žita a něco ovsa shořelo; a škoda, již utrpěl purkrabí, počítala se na 150 kop.[10])

Pan Petr byl proti starodávnému zřízení rodu svého smlouvou r. 1519 učiněnou veškeré zboží rodinné mezi sebe a syny Vokovy rozdělil, tak aby s druhou polovicí mohl naložiti podlé vlastní vůle. Tedy pořízením svým (r. 1521 dne 10. června) odkázal všecka panství Janovi z Rožemberka mistru Strakonickému, však toliko do živnosti; po smrti jeho měl děditi Rožemberk a Vítkův Hrádek Jan Holický ze Šternberka. Jakmile poslední ta vůle prohlášena byla, zdvihli bratří *Jošt* a *Petr Jindřich* odpor proti ní a povýšili nejmladšího mezi sebou Jindřicha, jakožto nejnadanějšího duchem, za vladaře, kterémuž i Jan r. 1524 postoupil práva svého. Věc ta zavdala příležitosť k hojným sporům nejen na panstvích Rožemberských, anobrž po celých Čechách.[11]) Pan Jindřich uvázav se mocně v držení všech panství rodinných, ubránil se z počátku všem svým nepřátelům až do své časné smrti; dědici jeho se pak s nápadníky n. Petrem ustanovenými smluvili a narovnali. Po smrti Jindřichově († r. 1526) byl vladařem napřed Jan bratr jeho a po něm třetí syn Vokův *Jošt*, kterýž pojal ve druhém loži Annu z Rogendorfu, jíž věno 8750 fl. uh. na zámku Rožemberce zapsal. Roku 1539 v těžký neduh nějakého smrtelného ranění neb uřezání upadl a drahný čas ležev, zemřel dne 15. října. Před smrtí byl učinil toho roku 29. července

---

[1]) Pangerl, U. H. 334, 352. [2]) Tamže 368. [3]) Tamže 368. [4]) Světecký. Snad má státi za rok 1494 rok 1424? [5]) Archiv Třeboňský. [6]) Archiv Novohradský, Mittheil. XII. 156. [7]) Orig. bibl. univ. v Praze. [8]) Světeckého Paměti. [9]) Rkps. mus. II. G 33 str. 324 [10]) Stará kronika Rožemberská. [11]) Viz Palackého Děje V. b. 476, 478, 499, 502.

smlouvu s bratrem svým Janem o vydržování manželky Anny v ten způsob, kdyby Jošt zemřel, aby Anna hrad Rožemberk v řečených 8750 kop. užívala (kromě lesův) ode dne smrti jeho ve 4 nedělích; k tomu aby měla byt na hradě Krumlově a pan Petr aby ji s dítkami a čeládkou stravou a potřebami a penězi opatřoval. I to vyminěno, kdyby stav svůj změnila aneb svou summu věnní 8750 fl. uh. míti žádala, že bude povinna Rožemberka p. Petrovi postoupiti. Hejtmany na hradě byli od roku 1536 Volfgang Schneider neb Krejčí a od r. 1538, 21. září Jan Posadovský. [1])

Když r. 1541 dsky zemské shořely, bylo potřeba, aby veškeré zboží Rožemberské v obnovené dsky znovu vloženo bylo; dle toho kázal Petr všechny vesnice sepsati a našlo se při tom toto příslušenství panství Rožemberského: „zámky naše dva Rožmberk řečené“ s městem a s Latranem a předmÄ›stím, vsi Hlásný (Wachtern), Březovice jinak Jilovič, Bělenče, Hořepná, Babí a Machnotec; k rychtářství Rožemberskému se počítaly: Šumberk, Přízor, dvůr Horndlík, dvůr Prajhof, vsi Závratné, Svitanov, Stublern, Metlice, Sosnice (neb Osnice), Přibyslav, Morašov, Kaliště, Dynín (Khedaschlag), Bludov, Zbraslav (Obersteindorf), Přibyslavov (Untersteindorf), Lipoldov (Rodatschlag), Klopanov, Zif, dvůr Bacha (Wachithof), dvůr Mýto (Mauthof). K rychtářství Rožmitálskému patřily: městečko Rožmitál, vsi Hněvanov, Crlíkov, Třešněvice, Havlov, Mušerady, Jistebnice a Čeřina; k rychtářství Bělenskému: vsi Bělence, Khrobstorf, Branná a Ainsydl; na rychtářství Dvořištském byly: městečko Dvořiště jinak Nidrhaidt s podacím, vsi Pšenice, Budakov, Mladeňov, Mikolov neb Mikoly; v rychtářství Myšlanském: městečko Myšlany jinak Oberhayd, vsi Konrátov, Svatoměrov, Edlmul mlýn a Stegmul mlýn; v rychtářství Malšinském: vsi Malšiny s podacím, Ostrov, Pliskov, dvůr Šauflerov; v rychtářství Frymburském městečko tak řečené, vsi Hainrichsod, Hrušice, Posudov, Nachlens, Lhota, Kovářov, Platná a Milina. [2]) Petr zemřel r. 1545 ve stavu svobodném.



Partie z Rožemberka.

Za pana *Viléma z Rožemberka* pracováno velice o zlepšení panství všech, ale na panství zdejším poměrně nejméně. Vyměřena jsou jitra na panství a jest za ně utrženo do několika tisíc, a stálého platu nemálo z nich přibylo. Z městeček toho panství uvolili se pánu za bílé várky každého roku vydávati 300 kop m. Hejtman, jenž užíval dvůr při zámku i jiné hospodářství, lovy, zvůle v řekách, jest odbyt a to vše k ruce páně obráceno. [3]) Roku 1552 ujal úřad hejtmanský Jindřich Cinišpan z Heršlaku. Za něho se zastřelil na Rožemberce starý písař panský Beneš Sittich; ránu v něm našli proti srdci a na košili bylo znáti, že se z ručnice zastřelil. Roku 1556 o třech králích převzal úřad hejtmanský Alexander Škol z Grynperka, ale přišed na hrad shledal, že již byl velmi sešel, poněvadž na něm páni od dávného času nebydleli; pročež téhož roku z většího opraven, tak aby na něm hejtman bydliti mohl. Za správy Školovy vystaveny dva mlýny nové při městě Rožemberce, jeden s oné a druhý s této strany jezu na řece Vltavě, ale stala se také nemalá nehoda. Roku 1566 v lednu vyšel oheň v zámku okolo 7. hodiny ráno ze stáje neb z nějakého chléva a shořelo tam 15 volův. Hejtman nemohl se dověděti, kterak se to stalo. Ještě r. 1570 se zde dotčený hejtman nacházel. [4]) Roku 1570 dolovalo se na Vůli Boží blíž Rožemberka. Na své poddané na panství byl Vilém dosti laskav. Roku 1573 dne 18. července daroval poddaným rycht Rožemberské, Dvořiště, Myšlan, Frymburské, Malšinské a Bílenecké odúmrtí a dovolil jim, aby o statcích svých říditi mohli; [5]) zdá se, že milosť ta udělena jest všem poddaným na panství, pokud jí již neměli. Mimo to obdrželi od něho výsady Cetvinští (r. 1563, 1577), Frymburští (r. 1555, 1575, 1577), Rožemberští (r. 1571) a Rožmitálští (r. 1577). Týkaly se nejvíce práva o statcích říditi a piva vařiti. [6]) Ke sklonku Vilémova živobytí byl hejtmanem na Rožemberce Andreas Rott; týž dal nařízením regentův Častolara a Bartoloměje z Fliessenpachu stavěti v Rožemberce pivovár a mlýn na 5 kol, vše podlé sebe; nebo koupeni byli k tomu dva spustovaní domové. [7]) Když Vilém r. 1592, 31. srpna zemřel, spadla všechna jeho panství na jediného již a posledního z rodu Rožemberského, totiž Petra Voka.

---

[1]) Arch. Třeboň., Světeckého Paměti I. 189. [2]) Arch. kapituly Pražské (XLIV. 33) a zámku Nových Hradův, Pam. arch. X. 344. [3]) Březanův Vilém str. 240. [4]) Tamže 50, 114. 132, Světeckého Pam. I. 189, Život Petra Voka str. 28. [5]) Archiv Novohradský. [6]) Archiv Novohradský. [7]) Březanův Život Petra Voka str. 128.

Petr Vok z Rožemberka také po příkladu bratra svého na poddané laskav byl. Roku 1596, 1. ledna přišli na kancelář Krumlovskou lidé vyslaní z měst a městeček panství Třeboňského, Novohradského a Rožemberského, aby jim pán privilegia obnovil, při čemž byl Kryštof Vodňanský úředník Rožemberský.[1]) Všem městům vydal od sebe Petr Vok jistotu, že při starodávných trzích a živnostech svých zachováni a chráněni budou.[2]) Jak již řečeno, byl Petr Vok poslední svého rodu a při tom držitel nesmírného bohatství; z té příčiny by byli rádi mnozí něco po Rožemberských podědili; sami knížata Ursinové, kteří si snad vymyslili bajku o společném s nimi původu pánův z Rožemberka, již roku 1566 byli pana Viléma na některých jeho zámcích navštívili a jak se zdá, k tomu pracovali, aby také něco z bohatého dědictví ulovili. Páni ze Švamberka měli se za budoucí dědice vedlé rodinných smluv s Rožemberskými ku konci 15. století učiněných, ačkoliv tu byly také děti sester pana Petra Voka. Největší naděje kynuly synu paní Evy, mladému *Janovi* hraběti *ze Serenu* či *Zrinskému.* Eva z Rožemberka (narozená r. 1537, 12. dubna na Krumlově) slíbena byla r. 1563 proslavenému hrdinovi Mikuláši Zrinskému a zaň oddána r. 1564, 10. září v kapli hradské na Jindřichově Hradci. Byl sice toho úmyslu pan Vilém, sestře své svatební veselí na Krumlově vykonati, z čehož z jistých příčin sešlo a do dalšího času odloženo, a když potom Vilémova choť Žofka zemřela, vykonáno veselí u pana Jáchyma z Hradce, svata Evina. Po hrdinské smrti manžela svého (r. 1566) vrátila se mladá vdova se synáčkem svým Janem do Čech a bydlela dílem u své staré mateře Anny z Rogendorfu, dílem u pana Petra Voka na Bechyni, majíc od bratří poctivé vyživení. Ačkoli stáli o paní Evu mnozí hodní páni, i též z Polska, nevidělo se jí jiného vzíti nežli Vlacha Pavla z Gassolda, a byvši přivedena dříve prvním manželem k náboženství evangelickému, nyní přestoupila opět ke katolictví a odebrala se do Vlach, kdež r. 1591 zemřela. Synu jejímu Janovi, jehož pan Petr Vok u sebe vychovával, hleděl zabezpečiti část dědictví, dada r. 1597, 10. října zápis dlužní na 1000 kop gr. č. ve dsky zemské vložiti, jímž se zavázal jemu po smrti své vzdáti zámek Rožemberk s městem, městečka Cetviny, Dvořiště, Myšlany, Rožmitál a Frymburk se všemi vesnicemi a s celym panstvím;[3]) než r. 1600 zrušil v zápisu slova „po smrti své“ a dal napsati za ně „ihned.“ Proti tomu zavázal se Jan (r. 1597, 16. října na hradě Pražském), kdyby dříve zemřel než „ujec a otec jeho Petr Vok,“ že má panství Rožemberské zase na Petra spadnouti.[4])

Roku 1600, 7. listopadu strojil Petr Vok na Krumlově veselí svatební hlučně se vším dostatkem a úpravou Janovi beroucímu si slečnu Marii Magdalénu, dceru Volfovu z Kolovrat. Mezi předními hostmi byli Kryštof z Lobkovic na místě císařském a Adam ze Šternberka nejvyšší sudí. Také byl při tom veselí Šimon Lomnický z Budče, jenž „svými bystrými dvorskými verši při téže svatbě zašimonil a pány hosty, v odpořích tuhých byv s Oldřichem Kalenicí, obveselil.“ Od těch dob bydlíval hrabě Jan na hradě našem a jakožto skutečný pán poroučel. Proti tomu vložen ve dsky odpor od bratří ze Švamberka; a psáno sem a tam a psáno s obou stran, až konečně roku 1609 Jan Jiří ze Švamberka se synem svým Petrem k Petrovi Vokovi přijel a smlouvu takovou způsobil, aby Švamberkové k nápadu Rožemberských statků připuštěni a s hrab. Zrinským narovnáni byli. Smlouva ta r. 1610, 4. ledna učiněná pojistila hraběti nejen Rožemberk nýbrž i Liběјovice; jen to vyminěno, že oboje panství spadne na Švamberky, kdyby hrabě bezdětek zemřel. Vymřel li by pak rod i Švamberský i Zrinský, mají všechny statky Rožemberské stavům kr. č. pod obojí způsobou připadnouti.[5])

Dne 6. listopadu r. 1611 zemřel Petr Vok a hned po jeho smrti ukázáno poslední pořízení, jež se v příčině Rožemberska a Liběјovska se zápisy svrchuřečenými úplně shodovalo. Dne 11. listopadu uvázal se hrabě v klášter Vyšebrodský, jako jeho oprávce, a před tím již byl panství Liběјovské ujal. Ale brzo učinila smrt konec jeho vladaření. Zemřel r. 1612, dne 24. února a pohřben v klášteře Vyšebrodském, kdež mu postaven pomník z rudého mramoru ukazujícího rytíře ležícího, u jehož noh se helmice a štít nacházejí.[6]) Podlé výminky ve smlouvě roku 1610 položené dostal se Rožemberk *Janovi Jiřímu ze Švamberka,* jenž ještě r. 1612 všem obyvatelům panství starodávné výsady potvrdil a obnovil.[7]) Buď v těch neb právě pominulých dobách vystaven jest také nový dům panský při Dvořišti.[8]) Spravování rozsáhlých svých panství svěřil Jan Jiří r. 1615 synu svému Petrovi, jehožto choti Anně Maximilianě z Oprštorfu panství Ronšperské daroval. Zemřel r. 1617, 15. dubna a pohřben v kostele Ronšperském. Za něho byl tu hejtmanem Jiřík Vrš ze Sádlna.

Petr ze Švamberka súčastnil se horlivě povstání r. 1618; stavové jej učinili jedním z 30 direktorův a král Fridrich jej učinil r. 1619 nejv. sudím dvorským. Ještě za povstání Petr r. 1620 v lednu v Praze zemřel, a nyní měl býti dědicem všech panství Švamberských mladší bratr jeho Adam, jenž v čas povstání

[1]) Tamže str. 165. [2]) Opisy jich v archivu Novohradském. [3]) DZ. 92. C 5. [4]) Archiv Novohradský. Ondřej Roth byl na Rožemberce r. 1593 hejtmanem. [5]) Archiv Třeboňský. [6]) Millauer Nekrolog p. 14—15. [7]) Opisy v archivu Novohradském. [8]) Jan Jiří r. 1614 dluh zapisoval na městečko Dolní Dvořiště s pivovárem a domem vnově při něm vystaveným. (DZ. 95 C 22.)

doma nejsa, kdesi v cizích zemích cestoval. Ale osud jinak usoudil. V květnu r. 1619 ležel císařský generál *Karel Bonaventura Longueval* hrabě z *Bukvoj* polem v městě Budějovicích, odkudž se v potyčky s vojskem stavovským pouštěje, nejen Hlubokou, nýbrž i městečko Rožemberk vyplenil a vypálil. Hrad zůstal až do měsíce září v rukou vojska stavovského. Když pak generál Bukvoj Písku dobyv a nějaký čas u Mirovic ležev, od arciknížete Leopolda rozkaz obdržel, aby z Čech do Rakous pospíšil, na té cestě dostal se ke hradu Rožemberku, který z velikých kusův bořících rozstřelovati a bořiti dal. Tu vidouce hejtmané nad dvěma praporci pěchoty slezské, na hradě v tu dobu ležící, že by k takové síle lidu, přišlo-li by k útoku, ani střelbě, všecky všudyž zdi provrtávající, ani sami kusů velikých na hradě mimo doplháky a muškety nemajíce, odolati ani pomoci z ležení českého tak na rychlo se naditi nemohli, hrad smlouvou Bukvojovi odevzdali a potom i s vojáky a věcmi svými, však bez praporcův, až k Třeboni doprovoděni. Dostatečná posádka jakož i přirozená pevnosť místa zdály se býti jistou zárukou obyvatelům okolním, tak že zde věci své uschovávali, jakož na př. Týnští učinili. Proto tu nabyli císařští veliké kořisti a zejména mnoho obilí. Hrabě Bukvoj osadiv hrad lidem svým, odtud zase do Rakous se odebral.[1])

Bukvojovi se snad Rožemberk zalíbil, pročež si jej i s panstvím na císaři místo peněz, jež od něho obdržeti měl, vyprosil. Roku 1620, 6. února vydal císař Ferdinand ve Vídni list, jímž Karlovi hrab. z Bukvoj „rytíři zlatého rouna, válečné radě, komorníku a nejv. lejtenantu“ za jeho služby daruje dědičně „statky Rožumberk, Nové Hrady, Liběјovice, Žumberk spolu s dílem Chvalkovským a Cukrštein,“ připovídaje mu, že po šťastném do království Českého navrácení mu nápomocen bude, aby za obyvatele té země přijat byl a aby mu dotčené statky ve dsky vloženy byly. Pokoje však na statcích svých Bukvoj užiti nemohl. Ustavičné války žádaly přítomnosti jeho na různých místech, až konečně při obléhání Nových Zámkův r. 1621 zemřel. Vdova po něm zůstalá Magdalena hrab. de Biglia uvázala se jako poručnice syna svého Karla Albrechta v dotčená panství a toho dosáhla, že jí císař Ferdinand nejen řečené darování Rožemberka r. 1623 potvrdil,[2]) nýbrž i statky dotčené r. 1626 ve dsky zemské vložiti kázal. Paní tato přebývala na hradě Rožemberce a zde r. 1623 dne 10. března výsady města Nových Hradů potvrdila. Nacházeli se s ní tehda na zámku pověstný Baltazar de Maradas a Jáchym Novohradský z Kolovrat, rytmistr nad kompanií kyrysarův.[3]) Toho roku 24. března udělila měšťanům Rožemberským právo, aby mohli pšeničná a ječná piva vařiti a v městě vystavovati, též každého pátku ve Vltavě, pokud městem hrazeným tekla, udicí loviti. Zároveň potvrdila výsady městeček a vsí na svém panství. Hlavním sídlem rodu Bukvojovského staly se potom Nové Hrady, s nimiž měl Rožemberk společné držitele až do dnešního dne.

[1]) Pavel Skála ze Zhoře III. 342, IV. 188, Beckovského Poselkyně II. b. 155, 181. [2]) DZ. 153 K 1—3. Objem panství podrobný viz v Bílkově děj. konfiskací na str. 655. [3]) Archiv téhož města.



TVRZE V OKOLÍ ROŽEMBERSKÉM.

FRYDLANT (?).

Až do konce 14. věku rozeznávalo se od ostatních zboží Rožemberských také zboží Frymburské, k němuž patřívaly městečko Frymburk, Lhota Svatonina (Wattenschlag), Mylná (Mühlneth), Hruštice (Watzenstift), Náhlov (Nachles), Haclov, Platná, Wagenschlag, Kovářov (Schmidschlag), Hrdoňov (Heinrichsöd) a Posudov (Stieblern). Název Frymburka ukazuje na původní jméno německé, totiž Friedenburg, a tu se naskytuje snadno domněnka, jestli s tímto jménem nesouvisí onen Frydlant (Friedland), kterýž se čte na pečeti Vokově ze Strunkovic. Domněnka ta tím se podporuje, že se u městečka kopec Thurmberg řečený nachází. [1])

TROJANOV.

Ve vsi Trojanově jinak Trojanech, hodinu cesty východně od Rožemberka ležící, nacházela se tvrz již ve 14. století. Jest to, tuším, posud stojící jednopatrové stavení na severovýchodním konci vesnice. Roku 1373 *Žofka z Dlouhévsi* nějaké dědictví své v Trojanovicích bratřím z Rožemberka k věrným rukám ve dsky zemské vložila. [2]) List na to vydán v Krumlově. Ke sklonku téhož století nacházíme Trojanov v držení rodu toho, jenž nosil na štítě svrchní část muže meč dobytý držícího, k nimž se počítali vladyky z Heršlak, Jivovice, Doudleb a j. v. *Řehoř z Heršlaku* († asi r. 1372) zůstavil po sobě několik synuv, z nichž se třetí *Kunrat* nazýval po Trojanovi. Kunrat jsa r. 1372 poručníkem sirotků po Ješkovi ze Světlíka, prodal r. 1372 vsi Ostrov a Kleštín s poplužím klášteru Vyšebrodskému a sliboval s rukojměmi svými vlehnouti do města Rožemberka, kdyby smlouva trhová vyplněna nebyla. Roku 1375 vyvolil si jej opat Zlaté Koruny za vrchního oprávce ve při, již měl s opatem Vyšebrodským o hranice při Hořicích. [3])

Stejného znaku s Heršlackými a Jivovskými byl také *Oldřich Plachta z Trojanovic*, snad byl syn Kunrata, posléze r. 1376 připomenutého. Dotčený Oldřich prodal r. 1383, 7. května „dvůr svůj Trojanovice s tvrzí, jedním poplužím a lesy“ panu *Oldřichovi z Rožemberka* za 40 kop; při tom si však vymínil, kdyby Oldřich zemřel, že může statek ten od syna jeho Jindřicha 40 kopami vyplatiti. [1]) Stalo se to bezpochyby proto, že si Plachta nějaké peníze vypůjčil a ještě jinak se panu Oldřichovi zapsal; při tom však statek svůj podržel. V kšaftě svém (r. 1390, 16. února) poroučel Oldřich synu svému Jindřichovi, aby se přičinil, by Oldřich z Trojanov dluh zaplatil a zápisem svým se řídil, sic že mu Jindřich jeho jmění zabaví. Roku 1408 připomíná se *Valkun z Trojanov*. [2])

Svrchuřečený Beneš z Heršlak zemřel před počátkem válek husitských, zůstaviv vdovu Elišku, s níž byl splodil dceru Annu. Dotčené Elišce, jež byla paní zboží Trojanovského, dovolil císař Sigmund, r. 1421, 25. dubna, aby mohla s dcerou svou Annou ve spolek vstoupiti. [3]) Na konci válek husitských žil *Ivan z Trojan*, jenž vydal r. 1437 svědectví jisté. [4])

Mikuláš Ivan z Trojan vyskytuje se nám poprvé r. 1478, [5]) roku 1484 svědčil v listě, jímž postoupil Albrecht Ivan z Trojan (bratr jeho?) ves svou Obci Chvalovi z Kolenec, [6]) a i později kolikráte jako svědek se připomíná. [7]) Roku 1519, 17. června prodal s povolením *Václava* syna svého louku a roh lesa v hranicích Trojanských „opatrnému muži“ Maxovi, list na to vydav v městečku Kaplici, [8]) a připomíná se naposled r. 1523 v registrech kraje Bechyňského. Tehda byl již valně při letech a jak se zdá nedlouho po tom zemřel. Dotčený Václav syn jeho následoval potom v držení Trojan a pojal k manželství Markétu z Bílence, jíž zapsal na zboží Trojanovském 300 fl. Než mimo něho byli ještě dva bratří jeho *Petr* a *Ivan*, jimž on za díl otcovský 500 kop míš. dáti slíbil a poněvadž peněz hotových neměl, postoupil jim tvrze Trojanské. Po smrti jeho táhla se ovdovělá Markéta na věno své, pročež s ní o to oba bratří r. 1543, 9. května smlouvu učinili, snášejíce se tak, aby jim zůstaly tvrz a ves Trojany, jí pak lidé ve vsi Omlenici a Horšově s mlynářem pod Horšovem. [9]) Petr dotčený býval potom ve službách pana Viléma z Rožemberka, jsa nějaký čas purkrabí na Krumlově,

[1]) Dle zpráv p. J. Peiskra, který tyto krajiny pozorně procestoval, jest Thurmberg (věžiště, tvrziště) u Frymburka, jiný nade vsi Ostrovem (Worles), a konečně věžiště u vsi Hlásného.
[2]) Archiv Třeboňský.
[3]) Pangerl, H. U. 153, 158, 168—169. Srov. děje Heršlaku.

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Archiv Třeboň., Pangerl, H. U. 248. [3]) Tamže „Elzcae relictae quandam Benessii de Hersslak residenti in Troyanoch.“ [4]) Arch. č. I. 421. [5]) Arch. Třeboňský. [6]) Pangerl, H. U. 368. [7]) Jako v listě 1500, jímž obdrželi výsady obyvatelé vsí „Neundorf a Winklendorf auf der Haidt“ (archiv Novohradský). [8]) Archiv Novohr. [9]) DZ. 44 K 25, archiv Třeboňský. Krystyna a Engelburk, dcery Václavovy z Trojan, prodaly dotčené dědictví r. 1553 Jindřichovi Ojířovi z Protivce (DZ. 11. A 27).



Vok z Rožemberka, zakladatel kláštera Vyšebrodského r. 1259. (Podlé starobylého obrazu.)

a zemřel r. 1572. Z rozkazu páně Vilémova Albín kancléř Rožemberský a Kryštof Srbický ze Zálezl purkrabě Krumlovský poznamenavše (6. února) svrchky po něm zůstalé, postoupili jich paní *Engelburk z Trojan* (dceři Václavově), manželce *Jana Hřebenáře.* [1] Avšak již roku 1569 byl Petr prodal tvrz Trojany s příslušenstvím panu *Vilémovi z Rožemberka.* [2])

Jako příslušenství panství Rožemberského připomínají se Trojany, jichž tvrz sídlem býti přestala, v zápise pana Jana Jiří ze Švamberka, jimž r. 1614 dluh zapsal „na městečko Dolní Dvořiště, dvůr popl. Trojany, dvůr na samotě Ingrobin řečený (Grabenhof), a vsi Pšence, Pudolky, Maloně a Mikoly.“ [3])

MICHNICE.

Na sever od Rožemberka ve farnosti Rožmitálské leží ves Michnice. Ze vsi, kteráž se již ve 13. věku připomíná, bral užitky klášter Vyšebrodský. Na tvrzi a dvoře seděli zemané, jednoho rodu s Doudlebskými a Jivovskými jsouce a muže meč tasícího v erbu majíce. K jich rodu patřili snad i *Filip z Michnic* (r. 1312) a *Jan* odtudž, s jistotou může se to říci o *Mikšíkovi* odtudž (r. 1392 až 1406). Další rozrod zemanův těch, kteří se od 15. věku Pouzary z Michnic nazývali, spatří se u vývodu jich. [1]) Pouzarové drželi Michnice k Cukenšteinu a Žumberku. *Petr Vok z Rožemberka* koupiv r. 1602 statek Žumberský a s ním i Michnice, zapsal r. 1609 tvrz, dvůr a ves Michnice *Janovi* hraběti *ze Serynu* a na Rožemberce. [2]) Ves zůstala při panství Rožemberském, ale dvůr, jak se zdá, odprodán potom. V jedné paměti z r. 1615 dokládá se o tvrzi, že byla dobře od kamene postavena a v ní že bylo nemálo pokojův. [3])

PŠENICE.

Ve vsi Pšenicích blízko Dvořiště snad také bývala tvrz. V listě jednom daném r. 1264 psáno jest, že koupil Vok z Rožem-

[1]) Březanův Vilém 140, 186. [2]) Koncept nespečetěný v arch. Třeboň. [3]) DZ. 95 C 22.

[1]) Arch. Třeboň. Pangerl, Hoh. Urk. Viz vývod při dějinách Cukenšteina a srov. děje Rožemberských hradův. [2]) DZ. 181 J 20 a 94, E 10. [3]) Arch. Třeb. Srov. Bílkovy Děj. konf. 655—656.

berka tvrz Pšenice od Beneše řečeného Nosoný, aby se jeho loupeží zbavil. Avšak list dotčený jest nepravý, podvržený, a událost v něm vypsaná naskrze nepravdivá. Nicméně jest možná, že byla ve Pšenicích tvrz, jako byl v skutku hrad Sokolči v témže listě připomenutý. Padělatel listiny totiž vybral si dvě sídla, o nichž mu nikdo dokázati nemohl, jak jich rod Rožemberský nabyl. Ves Pšenice patřila z části r. 1380 k panství Rožemberskému a nacházela se při témže panství až do r. 1848; větší část vsi náležela klášteru Vyšebrodskému, ale nepřipomíná se ještě ani v nejstarším urbáři téhož kláštera. [1])

ROVNÉ.

Mezi Hořicí a Kájovem uprostřed jest ves Rovné, v níž se ještě na počátku našeho století zbytky tvrze věžovaté spatřovaly, ale poslední zbytky po tvrzi již před kolika lety dokonce rozmetány. Nejstarší držitel vsi *Bušek z Rovného* (r. 1308—1312) patřil k rodu nynějších hrabat Harachův. [2]) K témuž rodu snad také patřil *Oldřich z Rovného* (r. 1325). *Bušek z Rovného* daroval r. 1346 s přivolením choti své mlýn jeden pode vsí Mezipotočím kostelu Kájovskému, aby tudíž světlo noční stále hořelo a památka Buškova mšemi zádušními zachována byla. [3]) *Smil z Rovného* připomíná se r. 1360—1387 jako svědek, užívaje znaku, helmice ozdobené rohy, [4]) pročež také není jisto, zdali k rodu Harachovskému náležel. *Litvin* řečený *Uzel* odtudž připomíná se od r. 1363 častěji, prodal r. 1367 díl svůj v Konraticích pánům z Rožemberka, od nichž držel r. 1380 manství ve vsích Zatlern a Laimpach. [5]) Vedlé Smila a Litvina seděl v Rovném ještě *Jan z Boru*, později *Borovec z Rovného* řečený, drže tu dvůr poplužný, an některý z obou předešlých na tvrzi seděl. [6])

[1]) Pangerl G. U. 12. Trublář, Urbář Rožmb. 7.

[2]) Emler, reg. 941, arch. Třeboň. Buzke v. Harach připomíná se v Rakouských pamětech r. 1309—1321. (Urk. d. L. ob. d. Ens V. 25, 294.) Viz o něm Pangerlův H. U. 71—73, 384 a o bratru jeho Jetřichovi tamže 71, 75, 77, 79, 94. a Urk. d. L. ob d. E. V. 565, o synech Jetřichových H. U. 94—95.

[3]) Pangerl, H. U. 71, G. U. 100.

[4]) Téhož H. U. 121, 155, G. U. 186.

[5]) Borový lib. erect. I. 46, archiv Novohr. Truhlářův Urbář Rožemberský 28.

[6]) Že jeden z nich neseděl na Rovném ve farnosti Zátonské, dokazuje se tím, že patřila ves ta k panství Krumlovskému. (Urb. str. 30.) Borovec připomíná se od r. 1375 (Pangerl, H. U. 158, G. U. 204, 207, 349—359, archiv Novohr.). Měl manželku Markétu, Lipolda neb Lamberta syna (mnicha v Milevště) a dcery Anéžku a Ofku. Dvůr svůj v Rovném a dvůr v Močeradech daroval r. 1406 dne 2. února klášteru Korunskému (Pangerl, H. U. 240—243).

Buzek Harachéř z Rovného byl ve službách pánův z Rožemberka snad již roku 1421, v letech 1422—1425 byl purkrabí na Krumlově. Lotříci, řemeslo své v jižních Čechách provozující, sebrali se jednou před r. 1423 na Buzka, spálili mu dvůr a vše, co našli, pobrali. [1]) Buzek koupil r. 1436 druhý dvůr v Rovném od kláštera Korunského za 160 kop; aby pak statek koupený snáze zaplatiti mohl, prodal dvůr Malotinský. Naposled se připomíná r. 1443. [2]) Později seděli v Rovném *Ondřej*, *Jan* a *Zachař z Nemyšle*, kteří roku 1475 plat svůj ve vsi Lhotce (Fišlově) obci města Krumlova prodali. [3]) Ondřej držel později Rovné sám, jež měl dostati po něm syn jeho *Jan mladší z Nemyšle*, při smrti otce svého nezletilý. Poručníkem jeho a jiných sirotkův byl pan Petr z Rožemberka a ten prodal r. 1487, 17. listopadu tvrz, dvůr a ves Rovné se mlýnem a vším příslušenstvím *Václavovi* kancléři svému za 600 fl. uh. [4])

Václav, jenž se po tvrzi „z Rovného" psával, užíval za znamení erbovní hlavy lidské. Poněvadž šetřil, mohl kupovati kolik zboží pozemských v okolí. Tak skoupil od pánův Rožemberských r. 1488 a 1493 ves Ličov a dvůr Močerady, někdy Dorotě z Nemyšle patřící. [5]) Roku 1506 dne 12. března prodal tvrz Rovné s příslušenstvím a Močerady *knězi Tomáši opatovi ve Vyšším Brodě* „na spasení duše své," vyminiv si, aby zboží to do života držel a aby Vyšebrodští zboží toho nikdy neprodávali. Moc se svrchky nakládati zůstavil sobě a manželce své Alžbětě. Potom znenáhla vše svoje ostatní jmění v Ličově odprodával. [6]) Václav přál velice klášterům a kněžím, obzvláště Korunským a Vyšebrodským. On byl bezpochyby příčinou, že Petr z Rožemberka zápisy své na klášter Korunský pořezal a zničil a že učinil známé vůbec pořízení, jímž se měla podtíti moc a vážnost rodu Rožemberského. [7]) Z těch příčin zakusil Václav v stáří svém příhodu smutnou. Když se Jindřich z Rožemberka v dědictví otců svých uvázal, vzal Václava ve svou moc, ačkoliv stařec již dědu jeho byl sloužil, a držel jej tři čtvrti léta ve vězení. Mezi tím uvázal se ve tvrz jeho, svrchky obilné pobral, rybníky spouštěl, lidi k poddanosti přinutil, konečně i vyloudil na Václavovi pečeť, jíž potřeboval prý k tomu, aby vyluzoval peníze. Václav propuštěn jest teprve po smrti Jindřichově a dostav svobody, prohlásil r. 1527 všechny listy pečetí jeho stvrzené za falešné. Václav zemřel r. 1531 dne 29. ledna. [8])

[1]) Arch. Třeb, arch. č. I. 153, III. 6—7. Popravčí kniha 31, 34. Viz i list v archivu Orlickém r. 1422.

[2]) Pangerl, H. U. 266, 268, Notizenblatt 1853, 442—443.

[3]) DZ. 400 R 12. Ondřej slove 1476, 3 Jul. prostě z Rovného. (Archiv obec. Krumlov.) Viz i Papr. o st. ryt. 286.

[4]) Pangerl, H. U. 355, rkps univ. bibl. I. G 34.

[5]) Arch. Třeb. a Novohradský. Pangerl, H. U. 361.

[6]) DZ. 2 J 1; archiv Novohradský. Viz i Notizenblatt 1853 S. 445.

[7]) Sr. Pangerl, G. U. 585 a 596.

[8]) Archiv kapitulní, Millauer, Necrolog 8.







TŘEBOŇ ZÁMEK.

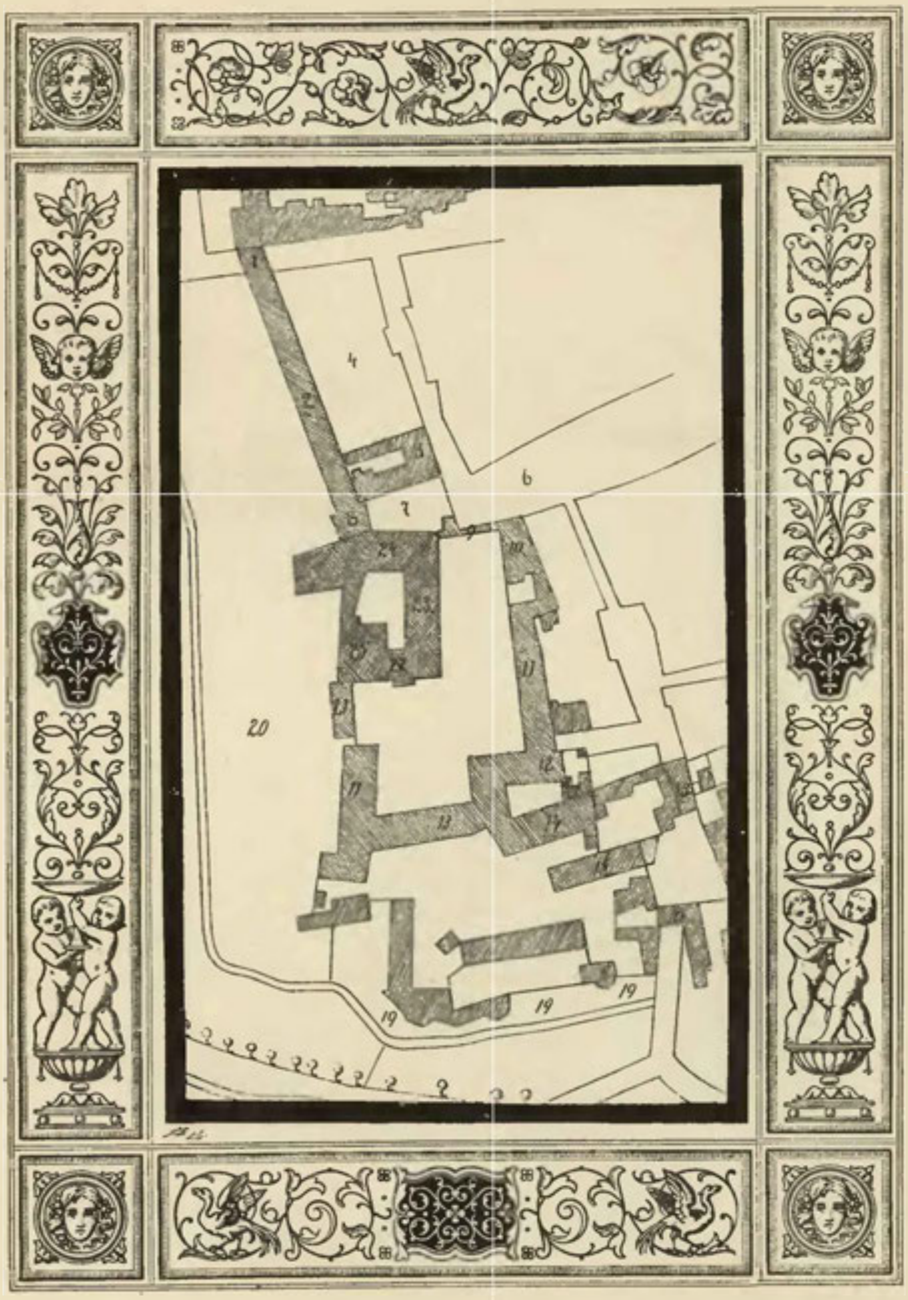
I. Popis.

Kromě Krumlova není v jižních Čechách sídla bohatýrského, k němuž by se tolik skvělých upomínek poutalo, jako zámek Třeboňský. Nebaví nás ani polohou, poněvadž stojí v rovině, ani výstavností, poněvadž se skládá ze stavení prostých, ale znajíce vše to, co se tu kdy dálo, rádi pozdržíme se v těch místech, kdež jeden z našich nejslavnějších rodův dokonal a jiný rovněž slavný rod v Čechách počátek svůj vzal. Se zálibou, avšak s citem elegickým zříme na ta mnohá stavení okršlek zámecký tvořící, na nichž všude památky Růže nacházíme; a čehož jinde poskytovala půvabnost krajiny aneb romantická poloha, to zde nahrazuje historická reflexe, neb skorem každý kámen má svou historii. Třeboň nevzbuzuje myšlének a upomínek romantických; neb jako jest pravda střízliva a neobalena, tak hledí na nás tato stará stavení beze všeho líčení a klamných obalův.

Tak se to i má s okolní krajinou. Před našimi zraky otevře se rovina, v níž se spatří nepatrné vyvýšeniny na způsob nějakých vln. Byla by velice nudná, kdyby neměla svých hladin rybničných, jimž rovných v Čechách nenajdeš, a toho krásného bujného stromoví, těch staletých dubův, které jsouce obrazem národa našeho s ním také všechny útrapy dvou set let přečkaly a nyní k nejstarším stromům v Čechách patří. Připojíme-li k tomu, že nemalá část této roviny od jara až do zimy zelené barvy se nezřekne, obsahujíc pěkné louky s rozesetými na nich senníky, uvedli jsme v krátkosti všechny zvláštnosti této *krajiny a okolí zámeckého.*

Přicházejíce k *městu,* mníme jíti do nějaké pevnosti. Ať si jdeme ze kterékoliv strany, všude jest nám projíti branou a všude spatříme ještě památky bývalého zpevnění, hradby se střílnami a bašty.

Tyto byly dobrou ohradou, ale ještě bezpečnější, ačkoliv nezdravou pevností byly močály, kteréž před věky město na všech stranách obkličovaly. Vcházíme-li do města Břilickou branou, spatříme v levo rozsáhlé místnosti bývalého kláštera, nyní též k zámeckému okršku patřící a se zámkem spojené tak zvanou dlouhou chodbou, pod níž se dotčená brána nachází. Přijdouce pak na náměstí, uvidíme již, kterak se skládá zámek z kolika stavení, na nichž se vesměs spatřuje sloh renesanční a úprava, kterou jim dali poslední páni od Růže. Uvidíme tuto dvé vchodů k zámku. Brána na jižní straně náměstí stojící jest štukovím po způsobu doby Rudolfinské obložena a nese rozšířený nak Rožemberský, ani jej drží dva medvědi; okolo se čte nápis: Pungor, sed non laedor (bodou mě, ale neublíží mi). Vedlé brány v levo i v pravo jdou nízká stavení. Dvůr za branou jest proměněn v rozkošný sad a na všech stranách obklopen Rožemberskými domy; v pravo jest knížecí residence, v levo jsou byty úředníkův a v zadu před námi kanceláře knížecí, právní, ředitelské, inženýrské a důchodenské. V rohu tohoto a druhého domu úřednického nachází se brána třetí, která vede do ulice Svinské; jest okrášlena sloupovím, obloukem a ozdobami ve slohu renesančním a krásnější strana obrácena jest k zámku. Na jihozápadní stranu rozšířen jest tento dvůr o kus; ve středu jeho jest kašna zámecká, na ní krkavec, pod nímž tři hlavy turecké z úst vodu vychrlují. Ozdoba tato ze znaku knížecí rodiny vzatá ukazuje, že se blížíme k těm částem, kteréž vyzdvihli knížata ze Švarcenberka. Domy od nich postavené na jižní a západní straně obsahují puchhalterii a pod ní konírny a byty úředníkův. Na západní straně tohoto dvora spatřuje se malé stavení, kteréž někdy pivovárem bývalo. Co se posud popsalo, to bylo původně předhradím a místem hradbami zavřeným, v němž se všelijaká hospodářská stavení, kamenná i dřevěná, nacházela. Později říkalo se této části dolejší zámek.



Plán Třeboně: 1. Břilická brána za Petra Voka nově postavená, od níž severně začíná stavení býv. kláštera s kostelem farním; 2. dlouhá chodba (dostav. 1609); 3. lékárna (dům Donátovský r. 1605 zakoupený a Bednářovský, oboje znova postaveno r. 1605 na knihovnu Rožemberskou; 4. domy městské; 5. panská ulice; 6. náměstí; 7. městiště za mřeží čili lipovka; 8. průchod (stará brána Břilická r. 1571 obnovená); 9. brána zámecká s erbem a nápisem Pungor, sed non laedor (děje r. 1605); 10. byt ředitele panství (dům Ruthartovský zakoupený r. 1598 a postavený znova r. 1604; 11. byty úřednické; 12. restaurace zámecká (r. 1600 puchalterie); 13. nynější puchalterie; 14. kanceláře (chrám luteranský. R. 1618 počato se stavbou, od r. 1698 úřední dům; 15. sýpka; 16. přední brána Svinská; 17. pivovár nový od předešle severovýchodně (1606 Rožemberská zbrojnice, 1700—1712 obrácena na pivovár); 18. zadní brána Svinská; 19. bašty a hradby; 20. zahrada zámecká; 21. bývalý pivovár; 22. věže brána do knížecí residence (1570); 23. nový přístavek z doby Vilémovy, na jehož jižním konci erbovna; 24. starý dům (r. 1605 pokoje Petra Voka; 25. veliký dům.

Vlastní zámek neb knížecí residence má celkem tu způsobu, kterou mu dal staveb milovný pán Vilém z Rožemberka. Uprostřed průčelí jeho k jihu obráceného vypíná se věž čtverhranná (s bicími

hodinami), v níž se brána ozdobená dvojím erbem Rožemberským (jedním z kamene tesaným, druhým z kovu ulitým) nachází. Zvláštností u jednoho z těch znakův jest, že jsou medvědi štít držící fafrnochy zahaleni. Nádvoří má kromě strany severní (avšak také z Rožemberské doby pocházející) rustiku a úpravu vlaskou. Nepravidelnosť střech, nerovnosť stran a různosť v oknech ukazují, že nepochází zámek z jedné doby, nýbrž že ke starým domům přistavováni noví domové. Nad branou v prvním patře jest obyčejná arkáda s kamenným zábradlím a štíhlými sloupy (nyní zasklená), kteráž z doby Vilémovy pochází. Hned za branou v levo jest vchod k pokojům knížecím, a sice z jedné strany 9, z druhé 6 schodův; sloupy, znak Rožemberský a ozdoby na venkovské straně (3 muži bradatí knihy držíce) svědčí též o době Rožemberské. Do nedávna byla na dvoře i dlažba, pocházející z dob Rožemberských (veliké placaté kameny), ale zaměněna již jinou pohodlnější, totiž kostkami kamennými. Na severní straně zámku jsou sluneční hodiny z r. 1795.

Světnice uvnitř zámku mají vesměs moderní způsobu a neobsahují památek důležitějších, poněvadž se všechny ty a takové věci v Krumlově a na Hluboké soustřeďují. V místnostech v přízemí od věže ke straně východní na rohu bývala někdy veliká síň sloužících Rožemberských, které se říkalo *erbovna*, poněvadž tu nejen erby pánův, nýbrž i jich služebníkův vymalovány byly. Spatřovaly se tu erb Švamberský (růže a labuť), Rožemberský, Ludanský, Říčanský, Vyntířovský a mnoho jiných, všech 40. Roku 1761 zabíleny tyto erby.[1])



Zbytky starých hradeb v Třeboni.

Jak vyhlížel Třeboňský hrad před panem Vilémem, od něhož obdržel nynější svou tvářnosť, nedovedla by nejbujnější fantasie, ovšem věrně a pravdivě, popsati, poněvadž se nám málo pamětí, neřku li obrazův o starém hradě dochovalo. Nicméně máme před rukama tolik, abychom mohli aspoň vylíčiti nedostatečný *popis toho, co se v něm chovalo.* Kromě těch několika starších zpráv, kteréž se připomínají níže v dějinách, poskytuje kolikero zajímavých podrobností inventář r. 1546 učiněný. Z něho dovídáme se, že byly na předhradí obročnice a na nich nasypáno hojně ovsa, žita, ječmene, hrachu a prosa.

Poněvadž jest rybničné hospodářství na Třeboňsku znamenité, nachází se v jedné kůlně přístrojů všelijakých k lapání ryb a vodních ptákův drahně. Je tu devět nevadův velkých a malých (známých velikých sítí k zalovení), dva vaky žizlíkovy (?), 11 keserův (sítí ručních na dlouhých násadách), dva džbery k měření ryb, 3 sítě na husy a 5 sítí kačicích. Také tenat rozličných tu jest dostatek. Šestero jich jest na velikou zvěř; jedno se nazývá Krabáč, druhé Beránek, třetí Nové, čtvrté Karníř a ostatní Bašty (tyto také na srny). Holomci či chasa předhradská umějí každé pojmenovati a přinesou je dobře, kdykoliv jim hejtman poručí. Čtyři kusy tenat jsou na srny a kromě toho 20 zaječích tenat. K těmto všem prostředkům kratochvíle panské druží se potahy, z nichž některé slouží k vožení ryb, jiné k vožení tenat. K prvnímu potahu s orudím patří dva vozy, jeden lesní, jeden s řebřinami, dva řetězy lesní a plouh. K druhému patří šest koní se čtverým orudím, dva vozy, dva řetězy a plouh, ke třetímu 4 herky s týmž příslušenstvím. Ještě jsou tu čtyři koně, z nichž dva určeni pro písaře a fišmistra, 4 lancouchy (řetězy s nedlouhými kroužky), 3 fasuňky k tenatům, dva fasuňky k vezení obilí ssutého na obročnice, vůz nový přikrytý k vezení páně a dvoje rychtinky (bidla k fasuňku, ve kterýchž mečíky zadlabány jsou).

---

[1]) Světeckého Paměti (II. 1277) v archivu Třeboňském



Zámek Třeboňský.

Ve vlastním zámku byl tak řečený veliký dům (v levo od věže), proti němu zřízen nedlouho před tím tak zvaný nový fraucimor a při něm panenská komora.[1]) V komorách obou stavení, ve sklípku nad vraty, v hostěnici a jiných toho způsobu komorách a konečně v pekárně bylo 40 loží, z nichž nejúpravnější, panino, mělo 2 spodnice, polštář, podušku, svrchnici a kmentové prostěradlo, a nejskrovnější duchnu, peřinu a polštář. Zbroje tu nebylo ovšem tolik, jako jsme řekli v popisu Krumlova, ale vždy tolik, že se jí mohl pán i před starým a zkušeným rotmistrem pochlubiti. Také kuchyně se vším příslušenstvím od nejhrubšího kotle až do zlámané kozy byla po pansku zřízena, a poněvadž tu byla kuchyně Třeboňská, nescházel merhák k sekání ryb a mříže dvoje na jich smažení. Čtrnácte soudkův medu, každý 31 pintu drže, bylo k tomu sladkým přídavkem. Sestoupíme do sklepa a pivnice pivné; pohleďme na ty konve, mědénice, nalévadla a to množství (poměrné ovšem) rozličných talířův a mis, a podívejme se do pivnice vinné, kdež se mimo rozličné štandle, konve, flaše a svícny také kotel, jako studí v létě pití, a mohutná vědra všelijakých vin nacházejí.

Za pana Viléma rozeznával se *zámek hořejší* (t. j. vnitřní) a *zámek dolejší*, kterýžto měl tehda jen některá vedlejší stavení, v nichž úředník i služebníci bydleli a kancelář bývala. Hořejším „placem“



Staré bašty a hradby v Třeboni.

vyrozumívalo se nádvoří zámecké kamennými deskami vydlážděné, dolejším se nazýval plac mimo zámek. V hořejším zámku byla „světnice dvořanka“ pro zdržování se tu dvořanů, kaple, komora sekretářova, ložnice regenta Benýdka (ten a sekretář, tuším po roku 1590, do dolejšího zámku přestěhováni), komora kuchmistrova, stará kuchyně s mnohými pokoji a světnicemi a klenutá stříbrnice. Obydlí Vilémovo v prostředních pokojích nacházelo se asi v té části, která hledí k Lipovce; skládalo se ze 3 světnic se sínkou, ložnice s okny na dvůr zámecký jdoucími a světnice komorníkovy. Také stála již věž zámecká, neb se mluví o pokojích, které při ní byly. Z ložnice pacholat byla vyhlídka na dvůr zámecký. Byla také v zámku tabulnice velká, v níž pan Vilém s chotí svou jídal. Pokoje paniny bývaly bezpochyby v západní části zámku v tu stranu zahrady zámecké, jíž se tehda „na blátech“ říkalo; při těchto pokojích byly pavlače a altan.[2]) Před pokoji paninými nacházela se nová síň, p. Vilémem vystavená. Mimo to se nalézaly klenuté komory při dolní bráně, kudy se za starodávna do města jezdilo; jest to nynější vchod sklenutý z Lipovky do zámecké zahrady. Fraucimor čili obydlí dívek paniných obsahovalo ložnici s 6 postelemi

[1]) Ve starých počtech r. 1522 připomíná se „veliký dům na zámku,“ na němž se tehda pokrývalo, zbrojnice, na níž Hanuš poltnéř z Krumlova zbroj čistil a vytíral, a pekárna, v níž Pavel pekař z Budějovic *tři neděle* chléb pekl. [2]) Kromě ní se velká a stará síň připomínají.

a několik světnic. Pokoje nad branou horní (proti býv. pivováru) vykázány bývaly hostem: aspoň tu bydlel pověstný šejdíř a alchemista Edvard Kelley. V dolejším zámku, jenž z části vlastní zámek obkličoval, dílem již na valech stál, bylo drahně všelijakých světnic, komor a kancelářův, byla tu také hospodářská stavení, kolna ke schování potřeb rybničných, bašta Veselská, pivovár, obročnice, mlýn zámecký, kutlof či jatky a konečně zahrada s „lusthauzem."

Skrze dotčený dům úřednický od Švarcenberkův postavený přichází se do nádvoří zadního, v němž se rozličná stavení hospodářská nacházejí. K jižní straně končí se část tato hradbami, o něž se tři starodávné bašty ve příkopu stojíce opírají. Něco dále od nich k východu nachází se starožitná *dvojatá brána, řečená Svinská neb i Svinenská.* Venkovská brána (při níž se zazděná branka a vyhlídka pro vrátného zřetelně spatřují) obdržela nynější svou úpravu na počátku 16. věku. Není v rovné čáře s hradbami, nýbrž stojí o kousek dále k severu, tak že se k ní hradby z obou stran zatáčejí, zavírajíce výhodné pro obrance předbraní. (U západních národův slulo *barbakan*, odtudž naše *parkán*, ale slovo to v českém má jiný význam.) Neb byl tu před branou příkop, přes nějž se nepřátelé snadno nedostali, ano přiblížiti se k příkopu, bylo s velikou škodou, poněvadž se na dorážející ze třech stran střely metati mohly. Ačkoliv brána k ohradě zámecké nepatřila, byla přece důležitou pro zámek obranou, poněvadž neměl zámek na městskou stranu samostatného opevnění a pánu bez toho péče o opatření hradeb městských náležela, tak že bychom starou Třeboň jen podhradím zámeckým nazývati mohli. Dotčenou branou vstupuje se v nádvoří, při němž stojí chvalně známý *pivovár knížecí*; na severním konci tohoto městiště jest *zadní* brána, jež dostala poslední svou úpravu, zejména štít svůj s ozdobami obloukovitými, asi r. 1540, kdež se renaissanční motivy na staré gotické stavby nevkusným způsobem lepily asi tak, jako se činí nyní renaissančním a jiným stavbám přílepky tak zvaného slohu normanského; avšak z pěkně klenutého portálu a štítu Rožemberského nakloněného seznává se, že jest spodek této brány (kromě krásného ambitu klášterského) nejstarší památkou Třeboňskou. Původně měla brána tato dvoje oddělení, a v severní části její posud jsou žlaby kamenné, v nichž se spouštěl železný hřeben, a zdá se, že byla ve 14. a 15. věku již ve venkovské a jediné ohradě, až pak udělána na počátku 16. věku nynější venkovská ohrada. Byla však kromě těchto dvou (v 16. věku) ještě třetí ohrada a mezi nimi nacházela se divná sklepení a rozličné chodby, z nichž některé posud se udržely.

Jak již z počátku řečeno, jde se z náměstí do zámku dvěma branami, avšak ta, kteráž jest k západu, jen nevlastně branou se nazývati může, poněvadž tu okres zámecký od městského železnou mříží a takovými dveřmi oddělen jest. Na severní straně toho městiště, kteréž jest za mříží, či tak řečené Lipovky, stojí lékárna (bývalá bibliothéka Rožemberská), ještě zvenčí úpravu svou z počátku 17. věku prozrazujíc; k jihu jest jedna strana zámku vlastního velmi stará, jak svědčí rozličná okna a místy i nerovný směr zdí, k západu pak jest dole průchod a nad ním schody. Po schodech přichází se do *dlouhé chodby*, kteráž spojuje zámek s bývalým klášterem a tudíž i s hlavním kostelem. Tato chodba jest, pokud se pamatujeme, vzácnosti a takořka jedinou svého způsobu ve starých zámcích. Ve dne příjemno se dívati na tuto dlouhou klenbu, jejíž konec se v rysech neurčitých ztrácí, večer při osvětlení jest pohled na ni pro rozličné povahy i rozličným, tak že se některým i příšernou býti zdá. Ticho hrobové, které tu panuje, a ozvěna způsobená kroky jdoucího nemálo přispěly ke vznikání pověsti, že se tu ukazuje bílá paní. V chodbě nachází se mnoho světnic k ubytování knížecího dvoru, též byty knížecích úředníkův a kanceláře archivní. Světu známý *archiv Třeboňský*, jejž řídí nyní laskavý příznivec našeho díla, p. Theodor Wagner, nachází se v přízemí dlouhé chodby. Starodávné a tížné železné dvéře zakrývají a ostříhají tuto zlatou studnici, posud a ani po stu letech ještě nevyčerpanou. Ve 22 světnicích (z nichž ovšem hlavně jen dvě památky historické chovají) nahromaděno zdola až nahoru drahně rozmanitých písemností a svědomitě o to jest postaráno, aby nejen zkázy nevzaly, nýbrž i aby uspořádání jich oku lahodilo. Nejkrásnější, které buď umělým provedením, buď krásnými pečetmi aneb jakoukoliv zvláštností vynikají, vyloženy jsou ve skříních za sklem. Znamenitá jest také sbírka autografův, listův takových, na nichž podpisy osob historických se nacházejí.

Pod schody ke dlouhé chodbě vedoucími nalézá se, jak řečeno již, *průchod klenutý do zahrady zámecké.* Za starých dob bývala v těch místech brána Břilická, a kde se nyní rozkládají krásné zahrady, byly močály a místa nepříjemná přerušena jen náspem, po němž se ku bráně jelo. Nad průchodem avšak na tu stranu k zahradě vydlabán jest v omítce rok 1600, avšak z pouhého domyslu, tak že ten nápis k ničemu není. V zahradě zámecké spatřuje se krásně vyrostlého a vysokého, též vzácného a úpravného stromoví, kvítí zářícího a stkvoucího, zvláště pak růží rozmanitých takové množství, že by o tom podrobně psáti dlouhé bylo. Přítel krásné přírody pobaví se tu rozkošným zelením, a poněvadž se zahrada až ke hrázi rybníka Světského táhne, může se z konce jejího pěkně rozhlížeti po staveních zámeckých, starých baštách a hladině rybníka Světského s krásným svým pozadím.

2. Dějiny a držitelé Třeboně.[1])



Čím jistější jest, že hvozd při pomezí českém patřil panovníkům, tím nesnadněji určiti lze, jak se stalo, že přešla větší jeho část v držení rodin panských a jak nabyli Vítkovci rozsáhlých lesův a blat na pomezí Krumlovském, Novohradském, Třeboňském a Hradeckém. Původní jejich statky, jež se rozprostíraly v okolí Prčic a na poříčí Lužickém, zasahovaly asi až blízko ke Třeboni a snad i ještě dále do krajiny té močálovité a bahnité, kdež proskakovaly osady až k pomezí rakouskému.[2]) Původní český název Třeboně záhy zaměňován německým názvem Witigenawe, jako by se řeklo Vítkův luh, neb jeden z předkův tohoto rodu, Vítek řečený, držel Třeboň ke statkům svým a bývalou ves za městečko vysadil; byl-li to však již první Vítek († r. 1194), aneb syn jeho Vítek (r. 1220), nelze již udati. Jakési však zboží u Třeboně dostalo se v dávné době klášteru Světelskému v Rakousích a bylo, tuším, v těch místech, kdež stojí nynější Opatovice Asi r. 1270 prodali mniši „rozličné statky v Čechách darované knížaty a králi českými," zejména Třeboň (Witigenawe) a Záhoř.[3])

Vítkovci vyzdvihli si u Třeboně tvrz vodami obklíčenou, jež však později přistavováním ve hrad vzrostla.[4]) Jako první nám známí držitelé Třeboně vyskytují se bratří *Vítek*, *Pelhřim* a *Ojíř*, předkové pánův potom z Landšteina řečených. Třetí z bratří, Ojíř, měnil častěji názvy své po rozličných sídlech, kde se zdržoval; krátký čas se psal po Třeboni, ale od r. 1281 přijal stálé heslo z Lomnice; druhý však bratr *Pelhřim* míval ve Třeboni stále své sídlo. Byl již r. 1261 na boží pravdě a pozůstalá po něm vdova Anna, „dívka Kristova" (jak sama se nazývá), darovala tehdáž podací kostelní v Rychnově Německém (blíže Nových Hradův) klášteru Vyšebrodskému, a to se svolením synů svých *Voka* a *Sezemy*. Spečetila pak list darovací pečetí n. manžela svého, touž, které také Ojíř užíval Z bratří mladší, Sezema, se ještě r. 1265 jako pán Třeboňský uvodí a tak se píše, ale v pozdějších dobách nabyl hradu Landšteina, od něhož on i nástupcové stálé heslo sobě obrali. Třebas od té doby oba bratří dílni nebyli, přece se nyní sídly svými přísně lišili. Starší totiž bratr Vok dlouho hesla „z Třeboně" užíval. Týž byl od r. 1265 přítomen jednáním rodinným a jako svědek vyskytuje se v různých zápisech, posledně roku 1300.[5]) A „Voko de Borovia" (z Borovan), jenž r. 1291 na soudě zemském zasedal, není asi nikdo jiný, nežli náš Vok,[6]) po němž jeden ze synův Borovany držel V pozdějším totiž listě (daném na Třeboni r. 1339, 4. března) vyznává „Lidmila dívka Kristova, Vokova někdy ze Svin dcera," že s přivolením bratří svých Viléma z Landšteina a Jaroslava z Borovan darovala kostelu 10 tisíc rytířův v kostele Borovanském, jeden lán rolí tamže ležící;[7]) jinde se dí, že otec její také z Landšteina se psal; konečně se dovídáme odjinud, že byl r. 1327 Ojíř syn Vokův již mrtev a že měl ještě jednoho bratra řečeného Sezemu.[8]) Bratří tito neměli však již nic svého v Třeboni, sedíce na Borovanech a Svinech, kdež se o nich též zmínka najde.

Vývod Vítkovcův Třeboňských a Landšteinských.

Vítek mladší (z Klokot) 1213—1236

Pelhřim ze Třeboně 1255 † j. 1261 ψ Anéžka		Ojíř 1255—1306 ze Třeboně, Svin, Klokot, Lomnice ψ Stříza		Vítek ze Skalice 1265—1266 (předek Zeleckých)
Vok ze Třeboně, Borovan a Svin 1261—1300	Sezima ze Třeboně a z Landšteina 1261—1293	Smil z Nových Hradův 1281—1303 ψ Kunhuta z Chuenringa	Vítek z Landšteina 1300—1311	
Jaroslav z Borovan 1327—1339; Sezema 1327; Ojíř † j. 1327; Lidmila 1339			Smil z Ledenic a z Lomnice † j. 1358 ψ Anéžka	Vilém z Landšteina 1315 † 1356
			Keruše ψ Přibík ze Stráže	
Jan 1353 † c. 1389; Vilém 1353 † 1360; Ojíř 1342—1360			Litold 1356—1369; Vítek 1356—1380 ψ Kateřina; Petr 1356	
			Vilém 1382 † 1398	
			Kateřina ψ Čeněk z Veselé.	

[1]) Pomůckou vydatnou: „O pánech Třeboňských" od Th. Wagnera, archiváře Třeboňského, téhož spis „Třeboň v letech 1611—1661" a téhož: „O stavbách na zámku Třeboňském," vše v archivu Třeboňském. [2]) Šíře o tom ve výroční zprávě střední školy v Táboře r. 1877. [3]) Zwettler, Stiftungsbuch p. 144, Emler reg. 287. [4]) Ve všech starších dobách Třeboň jen jako město se připomíná, hrad se teprve r. 1395 uvodí. [5]) M. Pangerl, „Die Witigonen." (Arch. für die österr. Gesch. LI.) [6]) Rel. tab. I. 3. [7]) Akta konsistoře U 2. arch. c. k. dvorský. [8]) Rel. tab. I. 403.

Panství Třeboňské jsouc tehda v nedílu všech pánův větve Landšteinské, náleželo již za živobytí Vokova také *Vítkovi* bratranci jeho a synu Ojířovu. Roku 1300 čte se mezi svědky také *Vítek z Třeboně;* týž pak potom stále po hradě Landšteině se nazývaje, vykázal tuším strýcům svým k užívání dílnému panství Svinské, kteréž později syn jeho po dílech skoupil. Náš Vítek připomíná se naposled roku 1312 a zemřel ve čtyřech letech potom následujících. Z jeho dvou synův měl Smil toliko Lomnici a snad i Ledenice, starší syn Vilém dědil Landštein, Třeboň a Nové Hrady. Za tohoto pána stalo se na žádosť vévody Albrechta II. rakouského vyměření hranic mezi panstvím Třeboňským a Vítorazským; Vilém sám s Ludvíkem z Otynku jel po hranicích, jak se ještě nyní spatřují, a roku 1339, 7. listopadu jízdu tu pro věčnou paměť sepsali.[1]) Maje týž Vilém panství Landšteinské k ušlechtilému manství, podvolil se králi (r. 1341, 3. června) také městem Třeboní a panstvími Lomnickým a Novohradským k témuž manství, což král Jan od něho přijav ustanovil, že má z těch zboží jen do smrti královy sloužiti.[2]) Byv ke sklonku života svého nejv. purkrabí, zemřel Vilém r. 1356 na jaře. Vilém měl šest synův, z nichžto dva, *Vilém* a *Petr*, byli stavu duchovního a snad záhy zemřeli, o otcovské dědictví dělili se tudíž ostatní čtyři: *Jan*, *Ojíř*, *Litolt* a *Vítek*. Co Třeboně se dotýče, dostala se jedna polovice Janovi, druhá Litoltovi. Tento obdržel mimo polovici Třeboně a vsi Suchdol a Šalmanovice také na svůj díl hrad Landštein s městem Bystřicí, spolu s řečeným bratrem svým podával r. 1359 kněží k oltáři Všech svatých a faře v Třeboni;[3]) při faře podával nám z příčin neznámých také pan Vítek. Polovice Litoltova kromě vsi Suchdola a Šalmanovic, jež prodal r. 1362 bratřím z Rožemberka, dostala se v době neznámé pánům jiným, on pak prodav nad to i Landštein seděl potom jen na malých statcích. Nám se zdá, že se dostala polovice tato *Ješkovi* z *Kosové Hory*, také Vítkovci. Tento zajisté listem r. 1365, 21. května ve Třeboni daným potvrdil Henslinovi Lenderovi louku Mozel řečenou pod Přísekou, kterouž byli předkové jeho ještě za dob pana Viléma Landšteinského zúrodnili.[4])



Pan Jan oddal se také stavu duchovnímu; r. 1353 byl kanovníkem Pražským, později se stal kanovníkem Mělnickým a zemřel asi r. 1389.[5]) Za svého proboštování přebývaje v Praze v domě svém na Újezdě, nepořádným živobytím způsobil pohoršení. V domě tomto oddávali se živobytí nemravnému nejen Jan, nýbrž i bratří jeho Vítek a Litolt, dopouštějíce sem choditi mnichům, ženatým mužům a jiným rozličným; když pak farář sv. Jana Ev. jednoho dne dal střídníkem na kázání napomínati lidi v kostele povšechně, aby netrpěli podezřelých ženštin v domích, a hrozil sice klatbou, byl tím pan Vítek uražen a poslal na faráře jakéhosi panoše s domovníkem, aby mu učinili důtku pro to.[6]) Spojené s tím a takovým živobytím náklady veliké byly asi toho příčinou, že páni statky své znamenité udržeti nemohli; i Jan musel Třeboň pustiti. Roku 1366, 23. září učinil na Třeboni smlouvu trhovou s *Petrem*, *Jodokem*, *Oldřichem* a *Janem* bratřími z Rožemberka a u přítomnosti bratří svých Ojíře a Vítka, Oldřicha mladšího z Hradce a Jana z Kosové Hory; prodal pánům polovici města Třeboně, vsí Břilic, Branné a Lubně, vsi celé Hrachoviště, Kramolín, Jilovici větší a menší s 50 lány lesův a 10 lány rolí, za to obdržel 700 kop rozdílně ve lhůtách a vsi Radovesice a Bludy, vše i s dotčenými penězi v obnosu 3127 kop 14 gr.[7]) Třeboň zůstala odtud v držení rodu Rožemberského až do jeho vymření.



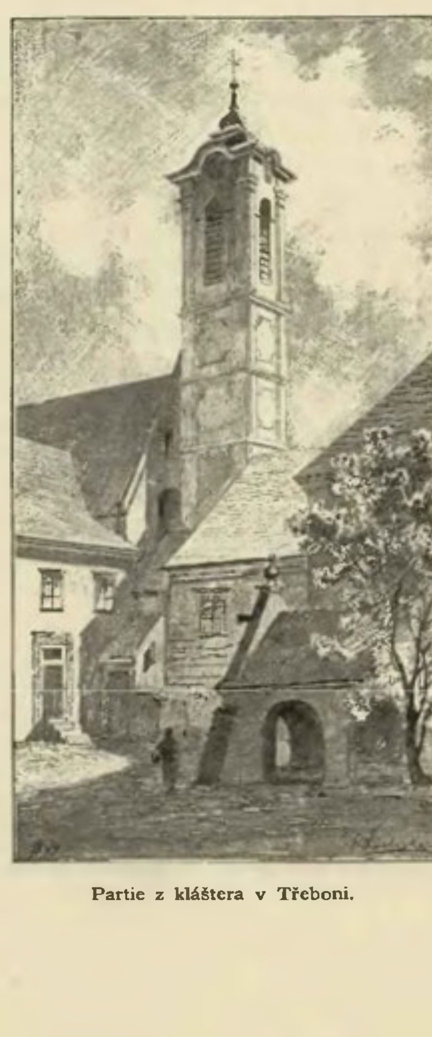
Starý dum s podloubím v Třeboni.

[1]) Viz programm již řečený. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Tingl, lib. conf. I. 105, 100, codex mon. Mariae Vallis. [4]) Archiv Třeboňský. [5]) Lib. conf. IV. B 14. [6]) Tomek Děje Prahy III. 170, 246. [7]) Archiv Třeboňský. Janovi zůstal v Třeboni pouze mlýn před branou Břilickou s loukou u vsi Spole; oboje prodal r. 1372, 24. ledna třem bratřím Landerům ve Třeboni (archiv obecní). Mlýn ten býval za nynějším zámkem na západ.



Východní brána městská v Třeboni.

Když bratří získali neznámým způsobem i druhou polovici, měli ve svém držení již několik statkův okolních, jako Soběslav, Veselé, Bukovsko, Ponědraž, Bošilec, Zalší, Sviny, Suchdol a j., kteréžto srostly se zbožím Třeboňským v pozdější jeho ohromnou rozsáhlost. K tomu i bratří dědin drahně přikupovali; tak koupili r. 1367 plat v Domaníně u Třeboně od Franka ze Zalyně, za to prodali právem zákupným dvůr Opatovský s mlýnem a půl lánu lesa Žďáru Třeboňskému měštěnínu Merklínovi. [1]) Téhož roku založili v městě Třeboni klášter kanovníkův řádu sv. Augustina a nadali jej tak, že tu mohlo 8 mnichův podlé řehole své, však bez nedostatku žíti a také faru zdejší spravovati. [2]) Roku 1376 ustanovili bratří řečení, aby byl počet kanovníkův na 16 zvýšen a k vydržování těch osmi přidaných darovali klášteru vsi Dunajovice, Domanín, díly ve Dvorci, Hrachovišti a Opatovicích, a jisté dědiny. Co se dotýče kláštera, byli všichni bratří pospolu patrony jeho, jinak se byli r. 1374 oddělili; Třeboň přejali jedině bratří *Petr* a *Jan*; viděti to odtud, nejen že se vyskytují samojediní jako patronové v Suchdole, nýbrž i jediní práva vrchní v městě vykonávali. Oni zajisté r. 1376, 8. září obdařili město právem královským, je i s $17^1/_4$ lánu k němu od starodávna patřícími osvobodili a jim právo udělili, aby o statcích svých volně říditi mohli; právo toto poslední byli již dříve (17. března) Třeboňským udělili a nyní je jen znovu potvrdili. [3]) Panství za těch dob bylo nevelíké, obsahujíc kromě města a hradu vsi Hvozdec, Suchdol, Šalmanovice, mlýn Opatovský, Břilici, Dunajovice, Brannou, Kramolín, Hrachoviště, Kojakovice, Jilovici, Jilovičku (Vésku), Dvořec a Plavsko. [4]) Petr oblíbiv si stav duchovní, byl proboštem kaply královské Všech Svatých na hradě Pražském (r. 1358—1384), „kdež nábožně léta svá ztráviv běh svého života dokonal l. 1384 na den sv. Edmunda.“ Mnohé štědré almužny činil vedlé bratří svých, jak již svrchu dotčeno. Koupivše r. 1377 půl lánu rolí v Branné od Alberta a Mikuláše z Branné a Oldřicha z Jedovar, získali k tomu r. 1379 ještě jiné platy tudíž, kterýchž jim Matěj farář Kostelecký směnou za platy v Drahotěšicích postoupil, a to k účelům následujícím: Roku 1380 darovali oba bratří klášteru zdejšímu 66 kop a 4 gr. platu ročního na vsích Břilici a Branné, aby si mohli kanovníci ještě osmnáctého bratra více přibrati a potřebné víno rakouské a bílý chléb kupovati. Mimo jiné ustanovil tu také Petr, kdyby za jeho živobytí kostel klášterský ještě sklenut nebyl, aby po smrti jeho buď bratr Jan buď ten, jemuž by Třeboň připadla, povinen byl ročně 100 kop na dostavení klenutí a ostatní stavby po 3 léta vydávati. [5]) Mimo to přidali bratří roku 1380 témuž klášteru dědiny okolo vsi Branné, větší část vsi Spole a celou ves Miletín, začež byli mniši povinni jisté služby boží vykonávati. Roku 1382 prodali oba bratří zákupně za 22 kop $1^1/_2$ lánu na lukách blatných Ruda řečených osadníkům Klečatským, mimo plat žádné jiné povinnosti ani roboty si nevymiňujíce. Roku 1384 dne 28. září založili bratří špitál blíže města (na místě nynějšího rybníka Světa), aby tudíž 17 chudých chorých osob a 1 neb 2 děvečky k jejich obsluze chovány byly; k vydržení téhož špitálu ukázali platy na Neplachově,



Partie z kláštera v Třeboni.

[1]) Tamže. [2]) Borový, lib. erect. I. 62. [3]) Archiv obecní ve Třeboni. [4]) Urbář Rožemb. 55—56. [5]) Bor., lib. erect. II. p. 157, 172—173, Wagner o pánech Třeboňských.

Svinech, Stropničce, Stojčíně,[1]) jež se správci či prokuratoru špitálu odváděti měly.[2]) O Petrovi poznamenal mimo to Březan, že pro chudé sešlé kněží dům, jde-li se ke klášteru Třeboňskému, na levé straně, s kapličkou vystavěti dal.

Šlechetným skutkem dotčeným naposled se připomíná jméno Petrovo mezi živými; od těch dob držel bratr jeho Jan Třeboň sám. Roku 1385 koupil platy v Radosticích od Licka ze Dvorec; toho roku 4. prosince daroval obci Třeboňské 2 kopy platu na 2 lánech ve Kramolíně na takovou výminku, aby po smrti Janově, když by zaň zádušní mše slouženy byly, platy ty se srozuměním probošta kláštera mezi chudé se rozdávaly.[3]) Nebylo však i Janovi popřáno dlouho mezi živými pozůstávati, r. 1389 hostil ještě u sebe arcibiskupa Pražského Jana, jenž zde dne 2. února proboštství Třeboňského kláštera, v němž již 20 mnichův bydlelo, na opatství povýšil;[4]) tehda jsa ještě zdráv, pocítil v létě již nedostatek zdraví, pro nějž 20. srpna poslední vůli svou sepsati kázal, jak šíře čísti lze v dějinách Rožemberka. Dne 1. září zemřel a pohřben v Třeboni. Manželku měl Elišku hrabínku z Halsu (jež umřela roku 1394, 5. prosince a k manželu svému ve Třeboni přiložena). Podlé výsady Karlem IV. rodu Rožemberskému dané, aby statky zemřelých nespadly na krále, nýbrž na bratří jejich a potomky, ujal Třeboň bratr *Oldřich* spolu se synem svým již zrostlým *Jindřichem*; prvním skutkem vlády jich na Třeboni to bylo, že darovali r. 1389 špitálu zdejšímu 8 kop a 12 gr. úroku ročního z města Třeboně vycházejícího a téhož dne jiným listem také nadání jinými osobami témuž špitálu učiněná potvrdili.[5]) Než na počátku příštího roku počal také Oldřich chřadnouti a 16. února napsal poslední své pořízení, jímž pamatoval na chudé a služebníky své. Třeboňskému klášteru odkázal peníze na víno a všecky perle a drahé kameny na hradě Krumlově; štědřejší ještě byl k poddaným na panstvích, jež již dříve byl držel; potom život dokonal téhož léta (r. 1390) a v klášteře Vyšebrodském pohřben.[6])

Jako mnozí jiní páni tak i Jindřich těžce snášel, že jich král Václav pomíjel v nejtajnějších radách svých a měl za přednější důvěrníky v řízení věcí větším dílem lidi jiné, méně vznešené. Devíti pánům, z nichž nejpřednější byl Jindřich, bylo tudíž zcela po chuti, když se k nim přidal markrabě Jošt, bažící po vládě v Čechách; spolek s ním roku 1394 dne 5. května učiněný „ke zlepšení správy zemské a konání spravedlnosti“ nese název jednoty panské. Jindřich krále ve dvoře u Berouna jav na svá panství vezl a jej nějaký prý čas na hradě svém ve Třeboni v opatření měv, do Rakous na hrad Vildperk dodal. Propuštění krále z vazby stalo se pod úmluvou, aby čtyři neb šest pánův učinili výrok o stížnostech jednoty panské, ač tak, aby při tom i král i stavové byli zůstaveni při starodávných právech svých. Král sice slíbil tak učiniti, ale do Prahy přišed shledal, že páni žádali věci, kterým podrobiti se nemínil. Tu pak přišlo již dne 17. prosince (r. 1394) k zavření nového spolku proti králi mezi markrabí Joštem a sklamanými pány se strany jedné a vévodami rakouskými s druhé strany; potom pak dne 10. ledna r. 1395 sešli se páni v počtu o něco větším u Jindřicha ve Třeboni, a obnovili spolu s markrabí spolek svůj ku předešlému účelu, ve kterýžto spolek vstoupil s nimi nyní také Jan biskup Litomyšlský.[7]) Vzešlé z toho půtky mezi králem a jednotou konečně smlouvou urovnány. Mezi tím Jindřich, zanesen jsa věcmi veřejnými, pamatoval také na řízení panství svých. Roku 1395 daroval klášteru zdejšímu dům někdy strýcem jeho Petrem pro chudé sešlé kněží vystavený; toho roku prodal obci Třeboňské 14½ lánův a 5 podsedků ve vsi Břilici a sad mimo hradby městské blíže hradu (in respectu castri) ležící za 16 kop; na sadě dotčeném dovolil jim 8 dvorů vystavěti, z nichž se měl budoucně úrok do důchodův panských platiti; r. 1399 prodal dvůr pustý Chlum za 28 kop špitálu zdejšímu, kdež byla tehda hospodyní „poctivá matrona“ Peltrata,[8]) roku 1397 a 1400 daroval 4 kopy platu ročního poustevníku Václavovi řečenému Čepice, v lesích blíže Třeboně bydlícímu, a jiným bratřím, kteří s ním kapli v poušti na místě řečeném Stará pila vyzdvihli. Plat ten ukázán byl na městě Třeboni.[9]) Konečně prodal r. 1407 platy v Drahotěšicích faráři Matěji a kostelu Kosteleckému, načež vydal list na hradě Přiběnickém. Ač byl Krumlov hlavním jeho sídlem, přece někdy též do Třeboně přicházel, jak také viděti z událostí léta 1395; roku 1405 přebýval zde nějaký čas s druhou svou chotí Eliškou z Kravař, jež mu zde dcerku Kateřinu porodila.[10]) Znamenav na sobě Jindřich nemoc, poručil syna, dceru i manželku se vším svým jměním panu Čeňkovi z Vartemberka a r. 1412, 28. července zemřel. Za něho byl purkrabí na Třeboni *Jindřich z Radostovic* (r. 1395), jenž toho roku ve Třeboni poslední své pořízení učinil.[11]) Při smrti páně byl zde purkrabí jakýsi *Jan* rodu neznámého.[12])

---

[1]) Od r. 1613 jest z té vsi dvůr Švamberk. [2]) Archiv obecní. Plat ve Stojčíně dán za duši Zachaře z Truskovic, plat ve Stropničce za duši Trojana z Březí. [3]) Archiv obecní. [4]) Pangerl, Hob. Urk. 206—207, lib. erect. III. f. 33 p. v. [5]) Archiv obecní. [6]) Archiv Třeboňský, Březan str. 50. [7]) Tomek, Děje Prahy III. 389, Březan kr. navr. [8]) Archiv obecní. Jsou to asi domky zámecké zahrady nynější se dotýkající. [9]) Lib. erect. IX. D 8 a 10. Kaple ta jest kostelík sv. Majdalény. Roku 1400 připomíná se s Jindřichem syn jeho Petr. [10]) Březan p. 54. Srov. i popr. kn. na str. 18. [11]) Archiv Třeboňský. [12]) Arch. č. VI. 27. Na pečeti má kachnu a nápis s. johannis withignaw.

Jindřichův syn *Oldřich z Rožemberka* let svých došel r. 1418. Ačkoliv byl ve víře pod obojí vychován, brzy skrze legaty papežské od toho zase odveden a ve válkách potom následujících věrně císaře Sigmunda se přidržel, válče proti husitům a Žižkovi. Odměnou za to udělil mu týž císař r. 1421 městečko Veselí a lidem a penězi ho hojně podporoval. Kdežto naň Táboři s krutým zášťím zanevřeli, povstal mu ještě jiný nepřítel z katolické strany, Lipolt z Krajku, jenž se nemohl s pánem srovnati, tak že vespolek sobě vojska škodila. Do zášti toho zapletl se také Vavřinec z Cepův, jenž psal roku 1420, 25. února Jindřichovi purkrabí Třeboňskému, že mu na příměří s Krajířem nic nezáleží.[1]) Mnoho času však oběma pánům k hádkám jich nenecháno, neb když na podzim toho roku Táboři do okolí Lomnice a Bystřice vtrhli, posádky Lipoltovy se neubránily a pan Oldřich utrpěl také škodu, zejména dobytím Svin. Na cestě této obléhali Táboři také Třeboň, kdež s nimi sám svým životem Kamaret ze Žirovnice, úhlavní páně nepřítel, byl; potom když města nemohli dobyti, jel sám třetí pryč a své lidi poslal s Tábory k Novému Hradu. Jeho lidé byli na páně na všech škodách.[2]) Podobný útok opakován po dvou letech (r. 1425). V pátek před nedělí křížovou (11. května) přitáhl Jan Bzdinka s velikým vojskem Sirotkův a Táborův ke hradu a městu, chtě jich dobývati, ale pro bahna nemaje k nim přístupu, pokoušel se z té strany, kde sucho bylo. Jemuž od lidí Rožemberských střelbou se zdí a bašt silně odpíráno, tak že vyskočivše na ně z hradu, odbili a odehnali je od něho, pobivše a zjímavše jich nějaký počet. To bylo nazejtří v sobotu ráno (12. května). Odtáhše pak nepřátelé s hněvem až k Novému Hradu, veliké škody zdělali.[3])

Pán jsa takto kolikráte stísněn, veliké výlohy míval a často závadami trpěl, pročež i r. 1430 něco zboží klášterských pozastavil. Tísně jeho se rozmnožily r. 1433; tuť vojsko sirotčí s hejtmanem svým Janem Čapkou ze San táhnouc po panství Třeboňském pálením, zájmem a zkopáním některých rybníkův velice poškodilo a přibravši se až k Velešínu, tu teprve v úmluvu s pánem vstoupilo.[4]) Když však Táboři r. 1434 u Lipan poraženi byli, pan Oldřich prý jako na nohy povstal a pokusiv se o hrad Lomnický, Tábory osazený, jeho dosáhl. Marně chtěli Táboři hrad sevřený vybaviti, špihovali jej sice, ale vracejíce se odtud k Černovicům, utrpěli velikou porážku od Rožemberských u Křeče. Po tomto vítězství kázal pán zajaté, kteříž na jeho díl připadli, na hradech svých Soběslavi, Třeboni a Choustníce vězenim opatrovati.[5]) Lomnice připojena jest k panství Třeboňskému, jež nyní dosáhlo přímého spojení se Soběslavskem, drženým posud k Přiběnicům. Patřilyť k panství Třeboňskému v letech 1423—1433 vsi Hlinná, Suchdol, Suchdolec, Šalmanovice, Kojakovice, Kramolín, Malá a Velká Jilovice, Branná, Miletín, Ledenice, díl Štěpánovic (pokud Tožicům nepatřily), Bukovsko městečko, Dynín, Neplachov, Sedlikovice, Bošilec, Drahotěšice, Lhota Krejčova (sartorum, nyní česká?), Ponědraž, Ponědražek, Pelejovice, Stojčín, Skrbkov,[6]) Zalší, Sviny, Svinky, Vlastiboř, Borkovice, Mažice, Klečaty, Chroustov, Veselé (ač zápisně jen) a Lomnické zboží.

Mezi tím byl i mír v zemi zjednán; císař sice byl zemi k upokojení přivedl, ale s Táborskými jednání se prodloužilo. Proto podal věci Táborské na rozsudek pánův Oldřicha a Přibíka z Klenového, kteřížto po mnohém jednání učinili r. 1436, 16. října smlouvu mezi císařem a obcí Táborskou.[7]) Neníť tu na místě šíře rozváděti, jak smír mezi pánem a Tábory před tím učiněný jen krátce potrval a jak zášti vznikše po smrti Sigmundově opět rozdmýchala půtky ustavičné mezi pánem a Tábory, trvající až do konečného zlomení moci Táborské. Za těch dob byli hejtmany na Třeboni r. 1426 Mikuláš z Krchleb, proslulý válečník, od roku 1433 Jan Brus ze Zahrádky, kterýžto v úřadě tom ještě roku 1441 zůstával.[8]) Roku 1445 (ke dni 7. března uvodí se Pešík z Bělé hejtmanem na Třeboni a byl tu ještě r. 1447, po něm hejtmanoval v letech 1453—1454 Jan Holub z Rakova.[9]) Všichni tito hejtmané nejen s pilností přihlíželi ke správě panství, nýbrž i ostražiti byli pro blízkosť mnohých nepřátel rodu Rožemberského; zřídka se tehda stávalo, že sem pán sám přišel, jen jednou, když se stranou svou katolickou v jednotu Strakonickou se zapsal (roku 1449), odejel na Třeboň, kdež očekával pana Jana Hradeckého a Bedřicha ze Strážnice, někdejšího úhlavního odpůrce svého, na ten čas pak spojence. K této schůzi zval také jiné účastníky jednoty listy dne 16. března rozeslanými, a ke schůzi, jež 4 dni potom býti měla, se chystal.[10]) Také r. 1452 na hradě zdejším přebýval a odtud dne 6. června Lazarovi Puchpergerovi se zakazoval, že mu chce k urovnání jakési pře pomáhati.[11]) Pan Oldřich proto také na Třeboni stavěl a opravoval. Dostav r. 1456 od Matěje písaře zprávu, že domové na hradě již dokryti, velice se tomu těšil a nařizoval, aby přikryli prkny věž v koutě, na níž srub a hlásný býval, aby trámy nehnily a zdi nemokly, a jinou věž proti staré lázni aby

---

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Vyznání zločincův r. 1423 v knize popravčí na str. 41. Proč Žižka radě Třeboňské Rybku z Lužnice poslal (arch. č. III. 301), viz Tomkův Život Žižky na str. 135. [3]) Archiv Třeboňský. Březan klade událosť tu na neděli křížovou (13. května), ale i v našem pramenu opraveno již jiné datum, totiž 20. dubna (v pátek po neděli provodní). [4]) Březan str. 57. [5]) Rkps. bibl. Lobkovské 201—203. [6]) Nyní pustina u Klečat. [7]) Viz Palackého Děje III. č. 221. [8]) Archiv Budějovský a Novohradský. Světeckého Paměti I. 182 atd.; archiv Třeboň. arch. č. III. 522—523. Světecký uvodí mimo to r. 1430—1451 Pešíka z Bělé a r. 1432 Jarohněva z Úsuší snad chybně. [9]) Světecký, arch. č. IV. 11, arch. Třeboň. [10]) Arch. č. III. 53. [11]) Pangerl, Gold. Urk. 480.

také pokryli.[1]) Jsa mnohými válkami a velikými zaneprázdněními zpracovalý, Oldřich chtěl sobě odpočinouti a správu panství synu svému *Jindřichovi* na jistou úmluvu postoupil a ostatek života svého na některých zámcích, zejména Maidšteině a Krumlově, trávil († r. 1462). Po vykročení ze světa Jindřichově (r. 1450) *Jan* mladší Oldřichův syn vladařství ujal.

Závady rodu ve válkách husitských vzniklé svíraly dosti vladaře, pročež mu bylo často platy zastavovati.[2]) Jan se držel strany krále Jiří, ač byl katolíkem a před tím měl jednotu panskou dvakráte u sebe, na Krumlově a Třeboni; na veliká domlouvání legata papežského odtrhl roku 1467 od Hradce, kterýž obléhal, ačkoliv proto přece v nepřátelství se Zdeňkem ze Šternberka setrval. Když pak tento zradou opanoval Nové Hrady a také tak s Krumlovem činiti obmýšlel, při čemž chasa jeho z Vitoraze panstvím Rožemberským nemálo škodila, stal se hrad Třeboňský přední záštitou v těchto končinách. Podlé rozkázání páně složeny ornáty a mešné věci (z celého okolí?) ve sklepích městských a městskou pečetí zapečetěny, jak o tom rada Třeboňská r. 1468, dne 8. června zprávu dala. Kněží klášterští mněli tehda u velikém nebezpečenství býti a jen se obávali, aby se jim škoda nestala na jich hospodářství; na hrad se utekli faráři Štěpánovský, Lutovský, Bukovský, Ševetínský, Slověnický, Bošilecký, Lomnický a Veselský prosíce, aby tu býti mohli.[3]) Nedlouho po těch věcech Jan byv klatbami dohnán, krále Jiříka docela se spustil a učiniv s králem Uherským úmluvu, jej za pána podnikl. Obtížen jsa všelijakými těžkými starostmi, kteréž z tehdejších roztržek pocházely, v nemoc upadl, z kteréžto nepovstav zemřel r. 1472. Za něho byl hejtmanem na Třeboni *Jarohněv z Úsuší* v l. 1456—1474.[4])



Brána do zámku Třeboňského. (Na plánĕ čís. 9.)

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Úroky v Lomnici a Přísece Řehořovi z Klaryc (r. 1456); ve Svinkách, Vlastiboři, Dynině a Mažicích Albrechtovi z Vydří (r. 1457); Neplachov Petrovi Heulerovi sousedu Budějovskému a mateři jeho Kateřině (r. 1458); úroky ve Veselí, Oslově, Mezimostí, Řipci, Lhotě Frydlově, Lhotě Mnichové, Čikvasovicích, Chlebově a Čerazi Vaňkovi Sloupskému z Varnsdorfu a manželce jeho Krystyně; ve Hlinné, Lutové, Chlumu, Suchdolu, Suchdolci, Kramolíně, obojí Jilovici, Kojakovicích, Branné, Zalyni, Ledenicích, Miletíně, Štěpánově, Bošilci, Skrbkově, Lhotě, Ponědraži, Stoječíně Hanušovi Gnauerovi od Hory (v Hradci Jindřichově) a Dorotě manželce jeho, platy ve Smržově Jarohněvovi z Úsuší a manželce jeho Elišce z Kozího hřbetu (r. 1458); Dynín, Vlastiboř, Mažice Kunšovi a Odolénovi Vidlákům ze Slavkova (r. 1460); úroky ve Svinech, Přísece, Ponědraži, Lužnici, Ponědražku bratřím Prokopovi a Řehořovi z Klaryc (r. 1464—1465). A tak to zastavování týchž vesnic opakováno ještě v letech 1466—1479 (Wagner o pánech Třeboňských a knihy dlužní v Třeboni). Roku 1461 koupil Jan ves celou Sviny od Jana Rousa z Čemín [3]) Archiv Třeboň. st letop. 181. [4]) Světecký, archiv Třeboň.



Jan Bzdínka se Sirotky a Tábory pokouší se o Třeboň.

Po Janově smrti stal se vladařem *Jindřich* syn jeho ještě mladý, ačkoliv z bratří nejstarší, kterýž poručníkův od otce ustanovených nad sebou nemaje, zření své měl k některým přátelům svým, jmenovitě Bohuslavovi ze Švamberka. Společně s bratřími svými roku 1474 opatření učinil tetě své Anéžce (sestře otcově), jež se nebyla vdala. Bratří jí vykázali doživotně užitek ze dvora Haškovského [1] i s robotami statku Lomnického. Anéžka tato obývala v Třeboni v domě panském nedaleko kláštera a měla sama jiný dům, v němž někdy špitálnice chovány bývaly. Zemřela roku 1480 a v Třeboni pohřbena. [2]) Roku 1475 Jindřich v nedostatku zdraví a rozumu postavený vladařství bratru svému *Vokovi* v jisté smlouvě sstoupil a odebrav se na Rožemberk r. 1489 zemřel. I za pana Voka nepřestával pan Bohuslav ze Švamberka panství spravovati, a poněvadž ještě vždy nevole i vojny jakž v Čechách tak s Němci trvaly a škodní vpádové do Čech dáli se, zvláště po panství Třeboňském a Novohradském, pan Bohuslav nejednou s lidem svým a přátel svých na pomoc rodu Rožemberskému přitahoval, nepřátele plašil a do Rakous na mnoho mil protahoval. [3]) Na takové výpravě jsa, napomínal (r. 1476 dne 19. září) hejtmana Třeboňského, aby lid okolo Rožemberka a Krumlova ležící aneb jakýkoliv jiný lid k ochraně Třeboně stahoval; také zajal tehda mnoho vězňův, kteří se po dvou nedělích na Třeboni stavěli a jestliže se penězi vyručiti nechtěli, na hradě vsazeni jsou. Bylť totiž roku 1467 jako purkrabě *Řehoř z Klaryc* následoval, kterýž několik let hrad choval; vedlé něho byli hejtmany r. 1469—1471 Zdebor z Kozího, roku 1471 Markvart z Kamenice, r. 1473 Mikuláš z Petrovic, r. 1476 a potom Jošt Fremdar z Pruku, [4]) vladyka statečný. Když r. 1477 v březnu Němci na úsvitě brali míli od Třeboně a vesnice okolo Svinův zapálili, táhl po nich Jošt maje několik a třiceti koní a přibrav k sobě několik lidí do 50 koní, i přistihl je na poli mezi Novým Hradem a Vitorazí, a ačkoliv silnější byli, přece je na útěk obrátil. Zajali 17 služebných a koní asi 13 přivedl, vězňův sedlských bylo 49, na poli zůstalo 100; také nepřátelům odňato 500 dobytka zajatého a koní drahně. Radostně se vrátil Jošt do Třeboně a odtud dne 1. dubna o vítězství panu Bohuslavovi zprávu dal. [5]) Ale v zápětí po těchto událostech následovala příhoda rodu Rožemberskému velice škodlivá. Roku 1478 byl Bohuslav jednáním schytralým a obmyslným krále Matyáše Uherského jat a do Uher zavezen, po čemž týž pán Rožemberských důtklivě napomínal, aby hradův páně Vokových pilni byli a podezřelých osob na ně nepouštěli. Bylť tehda Řehoř z Klaryc úředníkem panství a Linhart Markvart z Hrádku hejtmanem na hradě. Pro osiření panství ujal nyní pan Vok vladařství a po učiněném míru ke králi Vladislavovi docela se přikázal. Nicméně byl však pilen dobrého opatření zámku; r. 1479, 12. března

[1]) Snad dvůr řečený bašta, později zvaný po hajném rybničném Šalounem (r. 1530—1535). [2]) Viz o ní obšírně ve Sborníku historickém, vydaném r. 1882. [3]) Březan 68. [4]) Světecký a arch. Třeboň. [5]) Arch. č. III. 383—386.

psali mu Vyza lovčí a rychtář Třeboňský o novinách dokládajíce, co se zámku opatření dotýče vedlé rozkázání páně, že všichni pilnosť mají a míti chtějí na zdech, u bran, i pouštěním až do dalšího páně opatření. [1])

Vok jsa také pečliv o blaho poddaných, vyprosil Třeboňským výroční trh (r. 1480, 22. srpna) A poněvadž před tím různice byla mezi obcí Třeboňskou a lidmi předměstskými, že měšťané těmto bránili piva vařiti, a také v řemeslech a obchodech, aby totiž piva jen ke své potřebě, ale ne na prodej vařili, pán je výpovědí svou (r. 1480, 23. února) uspokojil.[2]) Oblíbiv si bydlo ve Třeboni, hrad zdejší r. 1482 s mnohými sklepy suchými a podzemními dobře vystavěl, neb prý dříve hrad ani stavení pěkného neměl, než podobal se více velikému dvoru plaňkami otýněnému, v němž se také konírny, sýpky a pivovár nacházely.[3]) Ačkoliv při tom dobře hospodařil, přece pro starší závady kolikráte nedostatek trpěl; proto prodal r. 1482 s bratrem svým Petrem úroky ve Svinkách a Lastiboři, toho roku prodal pastviště nějaká v blatech pod místem řečeným Rakusa osadníkům v Zalší a Klečatech a jiná pastviště v blatech nad Mažici Mažickým. Za to asi v těch dobách přikoupil zboží Vidovské a r. 1484 od Jindřicha Dráchovského plat v Řipci za $\frac{1}{2}$ lánu v Cerazi vyměnil; konečně nabyl od krále roku 1491 dědičné držení městečka Veselí a vsi Oslova.

Znamenav později některé nedostatky zdraví svého a nechtě práce vladařství dále na sobě nésti, nýbrž sobě ke svému zdraví uhověti a v pokojném běhu byt svůj vésti, vešel r. 1493, 4. prosince v jistou úmluvu s bratrem svým *Petrem*, jemuž vladařství i se všemi statky postoupil; vymínil si však k užívání svému město Třeboň s plným panstvím, k tomu opravu kláštera Borovanského, tvrz Vidov, ves Homoli a všecky roboty příslušející ke hradu sbořenému Maškovci.[4]) K těm zbožím přikoupil r. 1500 ves Mazalov od Beneše z Babové a Jana Harovníka z Petrovic. Třeboňským povolil r. 1505, 4. března, aby mohli bílé pivo k obci vařiti, téhož dne jim dva rybníčky (na Vysokém Boru a na Zářebí u Lutové) osvobodil, avšak je zavázal, že mají za to trubače pověžného na věži klášterské chovati.[5]) Po dvanácte let přebývav na hradě zdejším, r. 1505 dne 1. září okolo půlnoci dokonal. Mrtvola do kláštera Vyšebrodského ku pohřbu dovezena a tam k otcům svým přiložena. „Byl pán chudým lidem milostivý, nehrdý, v rozmlouvání k bohatému i chudému přívětivý a veselý.“ Rybníky větší na panství udělati dal Tisý, Kocleřov a Rudu.[6]) Za něho byli hejtmany mimo již dotčené roku 1471—1486 Jan z Trnové, roku 1491—1493 Ctibor Kočka z Milenovic, r. 1496—1499 Jiří z Okotok, r. 1501—1507 Volf Ciníšpan z Heršláku.[7])

Petr z *Rožemberka* po smrti Vokově panství Třeboňské ujav, je jakož i jiná v pěkném řádu a v sladkosti pokoje dobře spravoval. Za vladařství jeho počaly vážné změny na panství Třeboňském, jež stav skvělejší, nežli byl dříve, připravovaly. Pán tento město na jižní straně, kdež jest Svinenská brána, hlubokými příkopy, valy a baštami mohutnými zpevniti dal, kteréhožto díla nejvyšší správce byl pan Jindřich z Rožemberka. Tento totiž (nar. r. 1496) dán byl od strýce svého Petra na učení do kláštera Třeboňského a odtud pro naučení německému jazyku odeslán do kláštera Drkolenského; když pak odrostl, jsa mládenec dobrého vtipu, poslán na studia do Bononie. Ale studia nebyla mu k mysli, nežli vojna, na kterouž s dráby obrátiv se, mnoho nepohodlí a nouze zkusil; pak navrátiv se k Petru, dal se potřebovati ke zpevňování Třeboně a to dílo řídil; divných sklepů pod zemí k odpírání nepřátelům nadělal, kteréž rybníkem Světem na větším díle zkaženy.[8]) Pan Petr kázal ke 200 cent. sanitru a což více potřeba bylo skoupiti a prach střelný dělati, více i železné koule a střelbu větší i menší se svými erby, kteráž se ještě r. 1610 spatřovala, slévati; jeden takový hrubý kus zaplacen jest r. 1522.[9]) Za těch časův také hospodářství rybničné na panství zvelebeno, a později dokonáno tak, že vzorem se stalo všem ostatním panstvím v Čechách; dílo to řídil Štěpánek († r. 1538), fišmistr panství, rodilý z Netolic, člověk činný a důvtipný. Tento shledávaje, že jest panství na větším díle rovinaté a vody spádu velikého nemají, sušil místa blativá, a rybníky s vodou stojatou, v nichž zimního času ryby pod ledy dusily se aneb k prohlubním se zdvihaly, přiváděním vody tekuté občerstviti se snažil; proto vyměřil také strouhu *Zlatou* neb *stoku*, kterouž po panství tom až po dnes voda živá na rybníky od Třeboně až blízko města Veselí se vede a za mnoho se vážiti může. Pro vykonání tohoto pracného a dlouhého díla, při němž sousedé všemožně překáželi, Štěpánek od pana Petra velikými milostmi dařen; předně osvobozen a k tomu rolemi, lukami, zahradami, rybníky a j. obdařen.[10]) Co pak se více panství dotýče, nabyl pan Petr vsi Cepu s lesy, dav za ně zboží Lutovské (r. 1508),[11]) prodal r. 1509 zákupně dvůr Mysletínský,[12]) koupil r. 1513 rybník Záblatský od pana

---

[1]) Archiv Třeboňský. Srov. také lib. oblig. II. 288 v arch. Třeboň. [2]) Arch. obecní. [3]) Rožemberka Kronika str. 209 (v museu), Beckovský 1034. [4]) Archiv Třeboňský. Jakožto vladař prodal Petr r. 1495 jeden lán bláta Mažickým, spolu pak s Vokem r. 1502—1505 mnoho luk lidem rozprodal. [5]) Archiv obecní. [6]) Březan 71. [7]) Světecký, Trajer str. 426, M. S. mus. II. G 33 p. 264, archiv Třeboňský. [8]) Březan, str. 74, 80. Sklepy ty a zpevnění spatřují se posud a sepsána o tom jakož i celém zpevnění Třeboně p. Th. Wagnerem důkladná monografie, kteráž jest uložena v archivu Třeboňském. [9]) Rkps. mus. II. G 33. str. 261. [10]) Březan, str. 74, Sommer, str. 68. Viz spis, který sepsal o rybnikářství V. Horák r. 1869, a Špatného Rybnikářstvi r. 1870. [11]) Viz děje Lutové. [12]) Archiv Třeboň.

Albrechta ze Šternberka, a poněvadž r. 1518 při zvětšení rybníka Opatovského opatu Třeboňskému nejvíce gruntův zatopeno a mimo to potřebováním jednoho dvoru na předměstí Svinenském (k opevnění?) škoda způsobena, odměnil Petr klášter platy ve vsích Branné, Břilicích a Slavošovicích a jistými grunty. Roku 1519 přijal Petr od Markéty z Metlína platy ve Vrcově tak, aby je dětem jejím, když by let došly, zase navrátil; také toho roku statky, které někdy Oldřich z Rožemberka ve svou moc vzal, aby jich proti nepřátelům bránil (lány v Benešově u Choustníka, Dyníně, Bošilci, Svinech, Svinkách, Homoli, Pláni, Žabovřeskách, Třebelicích a Dudově), opět klášteru Krumlovskému, ale k užívání toliko, navrátil, konečně r. 1522 od bratří z Todně platy v Hlinné přikoupil. Laskav jsa na poddané své, obyvatele některých vesnic, jako r. 1511 Kunratic, Slavošovic, Vlkovic, r. 1519 Žišova, Záblatí a Pelejic ode všech odúmrtí osvobodil a je právem obdařil, aby o statcích svých volně říditi mohli. Třeboňským spolu s bratrem Oldřichem († r. 1513, 4. listopadu), jenž panu Petrovi věrně při správě domu Rožemberského pomáhal, některé staré výsady listem r. 1513 dne 27. ledna daným potvrdil.[1]) Na Třeboni na rynku v domě posud hvězdou znamenaném bydlela u něho sestra Kateřina Holická, jež tu r. 1521 v čas morového nakažení zemřela. Hejtmany na Třeboni byli za pana Petra a Jindřicha r. 1509 Litvín z Todně a Rynart z Kužan, r. 1511 Markvart z Doubravice, r. 1521 Alexander z Buzic, r. 1523—1526 Ctibor z Drachova.[2])

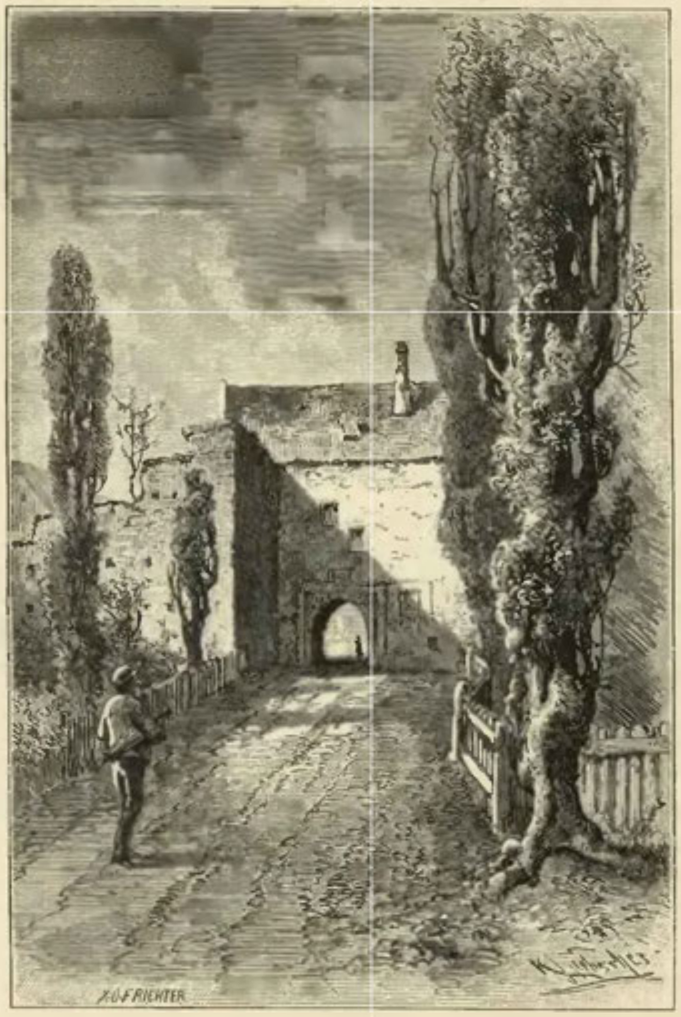
Naveden byv Petr některými radami svými (r. 1519), se syny bratra svého Voka smlouvu učinil a rozdíl, podlé něhož jim polovici panství rodinných postoupiv, sám pro sebe druhou polovici podržel, tak aby po své stránce říditi mohl, jak by mu se líbilo; zvoliv pak si sídlo na Krumlově, zemřel tu 1. 1523 dne 9. října a pohřeb mu v klášteře Vyšebrodském vykonán. Když pak poslední vůle jeho (d. 10. června r. 1521) ke dskám zemským se dodala, našlo se, že odkázal všechna svá panství zamilovanému svému strýci Janovi mistru Strakonickému do života. Druhou polovici statkův obdrželi tudíž strýci *Jan* (mistr Strakonický), *Jošt*, *Petr* a *Jindřich*, kteřížto bratra nejmladšího Jindřicha, že byl vtipnější, za vladaře vystavili; k dílu jejich patřilo také panství Třeboňské, na němž Jindřich sídlo své si vyvolil a tu až do r. 1524 zůstával; toho roku však smířiv se s bratrem svým Janem, na nějž byl zanevřel, že přijal k sobě dědictví po někdy Petrovi,[3]) s chotí svou a vším dvorem na Krumlov (30. září) se přestěhoval. S bratrem Janem pro příčinu řečenou Jindřich dobře nevařil. Kdysi poslal k němu prose jej, aby k němu do Třeboně přišel, aby spolu u veselí pobyli. Jan věře jemu, jako bratru, přijel a tu spolu ve veselí pobyli. Provodiv Jana ke spaní, služebníkům jeho s hradu jíti rozkázal. Když již Jan spal, tu Jindřich a Petr, bratr jeho, do sklepa přišli a mocnou rukou násilně naň sáhnuvše, jej ukrutně dusili a přinutili, že jest jim zámku Krumlova s penězi, klénoty, zámky atd. postoupiti musil.[4]) K utvrzení práva vynuceného byl si již dříve vyprosil na králi Ludvíkovi vše právo odúmrtní po strýci Petrovi, což listem r. 1523 dne 1. listopadu daným povoleno.[5]) Pan Jindřich kázal také střelbu Třeboňskou rozmnožiti; roku 1524 přivezen jest veliký kus z Bechyně, jehož doprava 35½ kopy stála. r. 1525—1526 pracováno pilně na valech městských.[6]) Pro kšaft strýce Petra měl Jindřich veliká zaneprázdnění, až i krvavé nepřátelství. Zdeněk Lev, jenž měl po Janovi Krumlov a zboží sousedící děditi, dal se r. 1525, 7. dubna na panství Jindřichovo Třeboňské a Soběslavské zvésti po stanném právě, snad proto, že Krumlova násilně se zmocniv, právům dědiců překážel; tudíž i Jindřich, když roku 1526 holomci s obrannými listy na Krumlov přišli, je vězením a jiným způsobem vymořil a konečně s hradu psy vyštval. Téhož roku Jindřich maje úmysl za králem do Uher táhnouti, roznemohl se a v klášteře Světelském dne 18. srpna zemřel.

Nový vladař *Jan* (Jindřichův bratr nejstarší) pomáhav dříve panu Petrovi proti svým bratřím a držev s panem Lvem a jinými odporníky rodu, nyní s velikou těžkostí panství jim odkázaná vyvazoval a mnoho starostí pro kšaft Petrův pocítoval. Ujav panství Třeboňské, zdědil také po bratru kyselosť jeho s Janem ze Šternberka, jenž sobě škody n. Jindřichem způsobené za 10.000 kop počítal. Jelikož vladař tomu odpíral, aby summa ta na panství Třeboňském odhádána byla, vyneseno jest úřadem desk zemských na pana Lva nejvyššího purkrabí (roku 1528), aby Šternberka v držení Třeboně, poddané pak mu v poslušenství uvedl a jej v právě jeho mocně chránil. Dne 23. února roku 1528 zprávu dával hejtman zdejší Jan Cinišpan z Heršláku, že sem přišli poslové s obrannými listy, kterým sice neodpíral, ale promluvil, že od spravování panství neupustí. Později se strany srovnaly. Také Václavem Chlumeckým z Lobkovic na Třeboň sáháno; r. 1528 vyzván jest Jan místokomorníkem Burjanem Medkem z Valdeka, aby byl dne 18. září v Třeboni, až bude panství to dotčenému Václavovi odhádáno. Pozoruhodno jest, že Jan, Jošt a Petr vstoupili r. 1528 dne 9. ledna ve smlouvu nápadní s Adamem ze Hradce, pamětlivi jsouce, že jsou obojí z jednoho rodu; též pro přátelství a blízkosť společného sousedství zavázali se nejen

[1]) Archiv městský. [2]) Světecký, arch. Třeboň., reg. půhonná 1518 kom. soudu. [3]) Srovnej děje Krumlova, Nových Hradův a j. Jindřich se psával obyčejně seděním na Třeboni. [4]) List Václava z Rovného v archivu kapituly Pražské. Událosť ta stala se asi r. 1525, neboť dí Václav r. 1527, že byl po opanování Krumlova ¾ léta ve vězení držán a po smrti Jindřichově propuštěn. [5]) Archiv Třeboňský. [6]) Rkps. mus. II. 933 str. 311.

k přátelství stálému, nýbrž i k tomu, kdyby Hradečtí rod Rožemberský přetrvali, aby dědili panství Třeboňské, a kdyby dříve Hradečtí vymřeli, aby spadlo na Rožemberské panství Hradecké.[1]) Za těch dob byl tu hejtmanem mimo již dotčeného Cinišpana (r. 1528—1531) r. 1528 Vácslav Špulíř z Jiter, purkrabími r. 1529 Jan Mladějovský a r. 1532—1539 Petr z Doudleb.

Roku 1529 dne 10. září jednáno bylo mezi Janem vladařem a bratřími jeho Joštem a Petrem skrze Volfa staršího z Krajku na Bystřici, kdyby Petr požádal, aby jemu Třeboň se vším příslušenstvím postoupena byla, tu aby on bytem svým býti mohl, však což by mu mimo potřebu jeho k vychování ze všech důchodův přebíhalo, o tom se ostatní bratří k němu Petrovi jako bratru spouštěli (t. j. jemu dověřili); po smrti Janově měly se Petru ještě Nové Hrady dostati.[2]) Jak se zdá, dostal Petr Třeboň ke svému držení; r. 1526, 6. srpna ve zdejší krajině platy v Rankově, Jedovařích a Újezdci prodal,[3]) za to koupil r. 1534 zboží Dvořecké, které však brzo od panství Třeboňského odloučeno,[4]) a r. 1539 ves Zvíkov (bez dvora) a díl vsi Štěpánova. Když téhož roku bratr jeho Jošt zemřel (15. října), Petr po něm vladařství přejal a z Třeboně, jak se zdá, do Krumlova se přestěhoval. Léta 1541 pomohl nařiditi a vyzdvihnouti desk nových po shoření hradu Pražského, k nimž se po králi jako přední pán zemský přiznal a dědičná panství rodu svého do nich vložiti dáti chtěl, což však z příčin neznámých se nestalo.[5]) Nejsa pan Petr čacký na zdraví, nikam nejezdil, ani do Prahy ani do Teplice, až se na Třeboni složiv život dokonal roku 1545 v pátek po Všech Svatých; odtud do kláštera Vyšebrodského ku pohřbu poctivě vyprovoděn a k předkům svým přiložen.[6])



Přední brána Svinenská. (Na pláně čís. 16.)

Podlé poslední vůle Petrovy (d. r. 1544 dne 8. července) měly se všecky statky jeho strýcům *Vilémovi* a *Petrovi Vokovi* (synům n. Joštovým) dostati, a poněvadž tito ještě let svých neměli, nařízeni jim poručníky tři páni: Albrecht z Gutšteina, Jeronym Šlik z Holiče a Oldřich Holický ze Šternberka.[7]) Za poručníkův ničím na panství hýbáno nebylo, jen ves Mazelov zastavena r. 1550 Baziliovi z Bunzonu. Když pak poručenství roku 1551 se skončilo, postoupeno jest poručníky panství Třeboňské s 1337 osedlými panu Vilémovi jakožto vladaři. V prvních letech vladař někdy Třeboň ponavštívil, ale nikdy zde dlouho dvorem nebýval; mnoho hostí zde přivítal r. 1554. Jsa totiž v nedorozumění s Budějovskými, ani jeho lidi po silnicích stavovali, přistoupil ke smlouvě smírné, kteráž na Třeboni ve středu po sv. třech králích u pří-

[1]) Archiv Hradecký. [2]) Arch. Třeboň. [3]) Arch. městský. [4]) Arch. Třeboň.

[5]) Panství Třeboňské se takto popisuje: Zámek Třeboň a město s předměstím, Lomnice městečko a zámek sbořený s farou a rybníky, Veselí městečko se mlýny a ves Oslov s Ganglovým mlýnem tudíž a Peštovým mlýnem na Poříčí; Mezimostí městečko s mlýny, Bukovsko městečko s podacím, Ledenice městečko se mlýnem a 2 dvořáky dědičnými a při tom zámek sbořený Landštein řečený, vsi Přeseka, Lužnice s 2 mlýny, Hlinná se dvorem, zahradníky, mlýny, dvůr Leština u Stříbrce, vsi Cep, Suchdol, hamerník s 2 mlýny a zahradník na Podbřezí i s podacím, Hrdlořez, v Branné c. t. m., Kojakovice se dvorem, ve Stropnici c. t. m, Mysletín ves s tvrzí, v Zályni c. t. m., Volkovice, Slavošovice (mimo to, co opatu náleželo), Štěpánov s podacím, Slověnice Dolní s podacím, Slověnice Horní se dvorem Douchovým a sbořenou tvrzí, Sádek, v Jilovici c. t. m., ve Vesci neb Jilovici c. t. m., Kramolín, Horušice, Bošilec, Skrbkov s podsedky a s podacím (v Bošilci), v České Lhotě c. t. m., Ponědražek ves s mlýny, Sedlikovice, Dynín, Neplachov, ves pustá Stoječín, Sviny u Veselí, Kunratice, Svinky, v Zalší $1\frac{1}{2}$ lánu, Smržov, ve Vlastiboři c. t. m., Ševetín s podacím, Vitín, Drahotěšice, Radonice, Kostelec s podacím, v Žíšově c. t. m., Pelejovice, Záblatí, Mazelov, Homole, Hodějovice, Doubravice, Vidov s pustou tvrzí, dvůr Čekanovský u Vrcova, ves Hvozdec, v Miletíně a Libíně c. t. m. a podací kostelní v Doudlebích. (Archiv kapitulní XLIV. 30 a archiv Novohrad.)

[6]) Březan, str. 80. [7]) Při následujícím použito Březanova vypsání života p. Viléma. Srov. také Čas. mus. r. 1880 a 1881 (o posledních pánech Rožemberských).

tomnosti vzácnějších pánův ze sousedství sprostředkována jest. Roku 1555 zastavena jest od panství ves Doubravice Mikuláši Humpolci z Tuchoraze, bezpochyby odměnou za služby pánu konané. Roku 1556 přikoupen jest statek Ponědražský od pánův ze Švamberka s vesnicemi Frahelčem, Německou Lhotou (nyní dvorem), dílem České Lhoty, rybníkem Ponědražským s baštou a jinými ještě rybníky, a poněvadž později opat Třeboňský svým i jiných mnichův a klášterní čeládky nepříkladným obcováním i mnohých dluhův na týž klášter uvedením k tomu příčinu dal, že Vilém mnichy v tom klášteře trpěti nechtěl, tedy r. 1566 mnichy vybyv, faráře a kaplana k obstarání služeb božích uvésti dal a konvent ku dřevnímu způsobu, totiž faře obrátiv, statek ke klášteru náležející k panství připojil. Takovým způsobem rozšířeno o platy v Třeboni, Dvorec, Brannou, Hrachoviště, Lipnice, Šalmanovice, Vrcov, Ohražení, Petrovice, Mladošovice, Domanín, Spoli, Libín, Slavošovice, Miletín, Neplachov, Mažice, Boskovice, Doňov, Dunajice, Břilice, dvory Nový, Opatovský, Pulkovský a dvorček v Mladošovicích. Chtěl sice Vilém, jednav o tom s arcibiskupem a císařem, klášter Jezovity osaditi a tu školy vyzdvihnouti, než později vidělo se Jezovitům příležitějším býti místo v Krumlově, kdež jim kollej vystavena a nadána. Toho roku 2. prosince Vilém na Třeboni dvorem byl, maje tu vzácné hosti z Vlach, „pány strejce své“ knížata Ursini, kteří chudi jsouce, hladovi byli po dědictví bohatého domnělého strýce svého; ale ač na panstvích náležitě uctěni, přece později nic pro sebe nevyzískali. Pan Vilém přikoupil roku 1567 Lutovou, r. 1575, 23. dubna vsi Radostice a Doudleby s krčmami; Radostice však Elišce Kořenské z Dlouhé Vsi k doživotnímu užívání ponechány. Pán sice r. 1577 zase Lutovou k panství Bystřickému odprodal, přikoupil však toho roku panství Strážské, od něhož západní vesnice odtrhl a k panství Třeboňskému připojil. K poddaným svým se choval laskavě; měšťanům Třeboňským r. 1565 dne 22. září jménem svým a bratra Petra Voka listy všechny a výsady staré potvrdil, než zrušil neužitečnou apelací do Budějovic, tak aby se budoucně jen před osobu pánovu odvolávali, r. 1577 dne 30. listopadu potvrdil jim zejména listy na lány ve vsi Břilici, zahradu proti zámku (dané r. 1395, 18. dubna), svobodu vaření bílého piva a nápady, konečně jim r. 1580, 12. dubna užívání a držení rybníkův obecních, jak již dříve jim osvobozeny byly, potvrdil a za některé rybníčky, obce orné i lučné, panskými rybníky zatopené, odměnu učinil.[1])



Zadní brána Svinenská. (Na plánĕ čís. 18.)

Ve příčině správy panství staly se za Viléma veliké změny. Roku 1560 vystaveny jsou vlaskými mistry pivováry v Lomnici a Třeboni i počalo se na podzim téhož roku vařiti, načež arci měšťané velmi těžce hleděli. Příštího roku dělal purkrabě Kašpar Ebner[2]) rybník „na Modřicích“ řečený Vdovec, požádav k tomu dílu po 100 osobách ze třech sousedních panství, kterým slušná mzda na den se platila; dělán i druhého roku pod dohlídkou Mikuláše Rutharta z Malešova a hejtmana Kekule, a poněvadž nejedny

[1]) Archiv městský, DZ 130, A 27 — B 2. [2]) Před ním byl Pavel Slavikovec úředníkem, pak r. 1551 Sudek, r. 1554—1558 Jiří Robmháp (Světecký I. 183).

grunty městské do téhož rybníka Vdovce pojaty, obci učiněna slušná odměna, jak svrchu vypravováno. Dne 30. května r. 1562 skrze oheň, jenž vyšel od domu jednoho postřihače, 48 domů v městě vyhořelo, na zámku kancelář všecka a nad pokojem hejtmanovým strop prohořel a před týmž pokojem pavlače dolů spadly a obročnic těžce se obhájilo; hejtman Jan Kekule ze Stradonic na zejtří dotčeného postřihače před sebe obeslal a pro škodu neopatrností jeho způsobenou pod 500 kopami na závazek vzal. Týž Kekule byl teprve 7. července za hejtmana na panství vyhlášen a lidé obesláni byvše teprve mu poručeni. Po Kekulovi stal se hejtmanem Origenes Roh z Vlkanova, jemuž r. 1565, 30. dubna odpuštění z úřadu dáno, při čemž přišel na Třeboň Rožemberský kancléř Albin, přijímaje postoupení správy s inventářem; hejtmanství svěřeno zatím Kašparovi Ebnerovi z Vosule, duchovnímu písaři.[1]) Nově přijatý (29. září) hejtman Mikuláš Ruthart z Malešova dal nemálo lesu ke vsi Dvorci svésti, oboru tu novou pro bažanty dokonal téhož léta a také na rybníku Káňově podvoz dělati kázal. Vilém sám chtě se přesvědčiti o pokrocích nových na panství na podzim téhož roku na Třeboni přebýval a odtud k hospodářství v Lomnici a Borovanech dohlídal. Roku 1566 počali dělati rybník Hrádeček a projednáváno na provázce dílo na Blátě. Dotčený hejtman Ruthart a Tobiáš Valatka z Klenče purkrabě Třeboňský dali stavěti r. 1569 dvůr poplužní Dvořec, tu kdež ves klášterská svedena, davše staré stavení bořiti v měsíci prosinci. Při novém létě začíti mínili stavení nové, čerstvé, chtěvše okolo hromnic s ním hotovi býti; ale v tom představen jest všem úředníkům panství Rožemberských jako vrchní regent Jakub Krčín z Jelčan, muž ve věcech hospodářských správný a opatrný, kterýž na panství Třeboňské přijev ve Dvorci dvůr prostrannější a větší stavěti kázal. Poněvadž nebyl Ruthart (jenž dodělával rybník Hrádeček r. 1570) Krčínovi po chuti, složen jest s hejtmanství a na jeho místě r. 1571 Jan Černý z Vinoře posazen.[2])

Ve příčině zámku podotýkáme, že Vilém v něm v letech 1565, 1568, 1570 a 1571 veliké stavby prováděl a jak se zdá starý hrad dokonale přestavěl, o čemž arci pro nedostatek pamětí nic podrobného říci nelze. Ke konci měsíce září r. 1565 psal hejtman Třeboňský panu Vilémovi, že již brzo potáhnou krov na nové stavení a makovice naň nasazovati budou. V srpnu r. 1568 psal pánovi týž hejtman, že stavitel Anton druhý neb třetí den po odjezdu páně ze Třeboně odjel, aby více tovaryšův najal, poněvadž se na stavbě málo pracovalo pro nepřítomnosť páně. Jsou prý okna nad branou již hotova, a rámy a okenice truhláři dělají, vápna a staviva jest dosti a v zámku leží několik tisíc zbytečných cihel, však prken jest málo; mistr Martin prý pracuje o krovech nad branou a udělá je ve 3 nedělích. Ptal se také, má-li býti stavení přikryto cihlami a naň makovice posazeny. Více se dovídáme z těch zpráv, že byla vyměřena kuchyně v zahrádce za špižírnou tak, aby z ní kouř do pokojů nešel. Povídá pak purkrabě, že zámek nebude brzo hotov, aniž pavlače ani krovy na stavení dodělány budou, neb před Břilickou branou (v nynější zahradě) tolik prý dříví leží, že sotva do města jeti se může. Roku 1569, 1. července prosil purkrabě Tobiáš Valatka z Klenče kancléře Albina, aby poslal z Krumlova makovice a také zlato k jich pozlacení, jakož i soudeček potřebných hřebíkův. Podlé jiného psaní hejtmana Rutharta (r. 1570, 11 října) slíbil malíř pokoj ležící nad branou, kdež pán jídal, za 14 dní vymalovati, jestliže truhláři s prací svou hotovi budou; v řečeném pokoji postavena zelená kamna. Na bráně nebylo tehda pracováno, poněvadž zedníci poručením Antonínovým o lázni pracovali. O kteréžto bráně Březan takto povídá: Roku 1570 brána do vnitřního zámku ke straně polední aneb ke Svinům dělána i podlé s tím stavením a pokoji skrze mistra Antonína Vlacha; než potom k ní k východu dům nový od Petra Voka, jak níže oznámeno bude, připojen.

Ustanovením Krčína za regenta připravovány jsou důležité změny. Mohutné hráze rybničné s velebnými duby posud paměť Krčínovu hlásají; jeho dílem jest také Nová řeka. Roku 1571 způsobem násilným zrušeno jest předměstí Svinenské, poněvadž Krčín mínil rybník nad městem udělati, a přeloženo před bránu Břilickou toho roku vystavěnou; Březan, jenž „takové města a pevnosti snížení" nechválil, dokládá, že měl Krčín k tomu dílu dobrého tovaryše Černého, aby černé, co se lidem škození dotýkalo, dělati dovedl. Na místě předměstí sbořeného Černý na jaře téhož roku rybnikáři grunty vybíral a ze země vysypané hráz dělal pro rybník nový Nevděk, později Svět nazvaný, jenž byv r. 1573 dohotoven, vodou napuštěn a plodem k lovení osazen jest. Dotčený hejtman také les u Vranína mýtiti a z něho nemálo země připravovati dal, aby se tu dvůr nový a ovčín vystaviti mohly. Když byl Krčín hráz rybníka Světa dodělal, ke kostelíčku novému sv. Jiljí v témž rybnice vápno, cihly i jiné všelijaké potřeby (r. 1574) svážeti kázal a s tím stavením, poněvadž skrovné bylo, nedlouho meškal; také dělána toho času obora na velkou zvěř a srny při Třeboni. Kostelík řečený jakož i jiný sv. Alžběty ze Svinenského na Břilické

---

[1]) Roh byl před tím (r. 1561) ve Lhenicích, zemřel r. 1568 při času sv. Prokopa. Jako purkrabě následovali r. 1574 Lorenc Mastník z Nyštice, r. 1579 Tomáš Vinterberský ze Zálesí, r. 1582 Burjan Kasalický z Kaštic (Světeckého pam. I. 183—184. Březanův Petr Vok str. 21). [2]) Černý byl tu hejtmanem jen do příštího roku (Březanův P. V. str. 49).

předměstí přenesený r. 1576 arcibiskup Pražský Antonín Brus na dožádání Vilémovo posvětil a pro věc tu přijev na Třeboň, tu na zámku přebýval. V následujících letech Krčín ještě mimo mnohé rybníky přidělané také mlýn v zámku Třeboňském v jedné věži všecek nový postavil. Také povstal na panství nový zámeček lovecký Dobrámysl (jehož památky u vsi Klece viděti lze), na nějž Vilém po r. 1583 často a rád dojížděl. V těch dobách pracováno také o ohromném rybníku Rožemberském, jenž rozsahem svým všechny posavadní rybníky na panství převyšoval, na podzimí pak r. 1584 pilně a mnohým lidem na hrázi děláno, při čemž Krčín na zámku zdejším přebývaje, často na práci dohlížel; roku příštího rybník ten vodou napuštěn jest. Hejtmanem byl tu v ty časy Tomáš Vintrberský, jenž „na rybníky laskav byl“ a r. 1585 na zámku zdejším zemřel.[1])

Ke konci živobytí Vilémova zdržovali se na Třeboni dva znamenití pokladači alchymisté, Edvard Kelley a Jan Dee. Tento byv pro čáry od legata papežského pronásledován a v nemilosti císaře Rudolfa, přece jakýmsi způsobem se k panu Vilémovi dotřel a s Kelleyem r. 1588 na zámku Třeboňském bydlel. Toho roku dne 26. července dívali se oba pokladači na dílo nového rybníka Rožemberského; přijedše na kočáru do obory, veselili se nějakou chvíli lovením ryb, když pak kočímu napilému kázali, aby na hrázi rybníka obrátil, stalo se to tak nedovedně, že tento i s kočárem do haltéře se zvrátil, než přítomní rybáři kočár a koně i s kočím beze větší pohromy vytáhli. K tomu poznamenal Březan: Umělci! škoda, že se neutopili.[2])

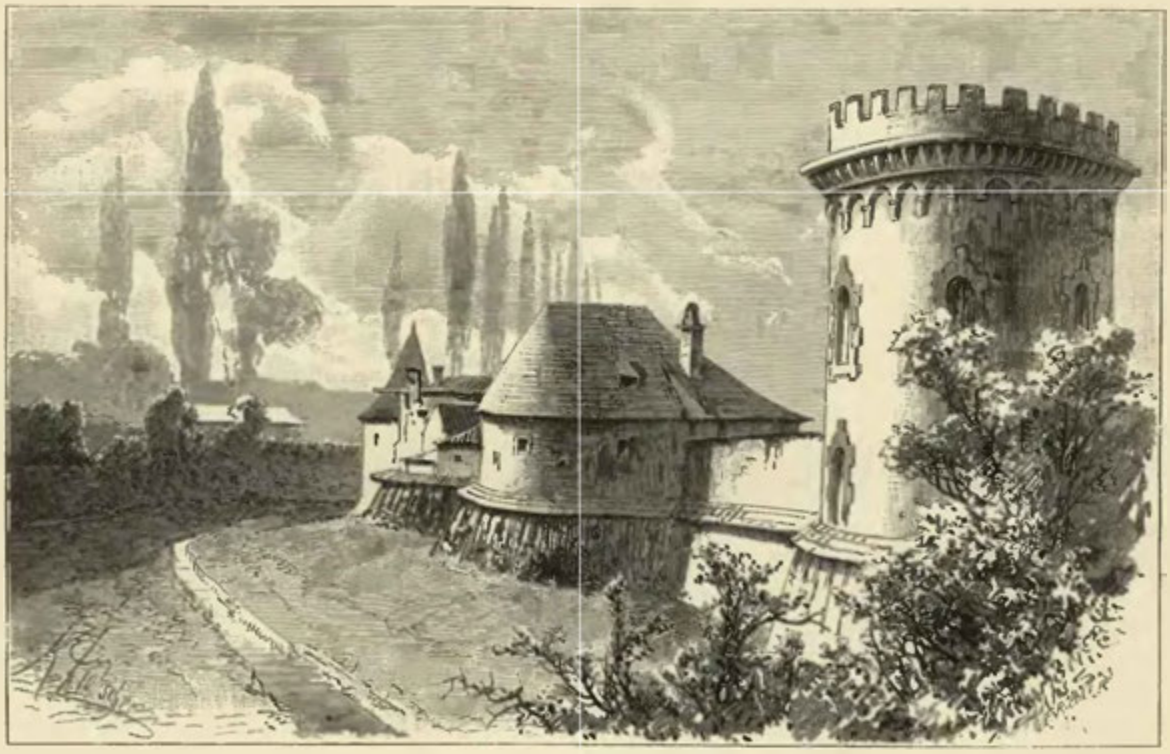
Když byl pan Vilém r. 1592 dne 31. srpna život svůj dokonal, bratr jeho *Petr Vok*, již poslední svého rodu, u vladařství a velikánská panství s ním spojená se uvázal a hejtmanem na Třeboni jakéhosi Šimona Žabku nařídil, jenž r. 1594 o hospodářství na panství takovou zprávu dával, že mlýn nový Veselský ne jako mlýn, ale jako zámek vystavěti dal, kdo mele, že každý sobě chválí, a u Hliny že most nový se dělá.[3]) O dvě léta později byl tu hejtmanem Václav Špulíř z Jiter. Petr Vok udělil také Třeboňským některé výsady; jakož oni pivováru svého byli panu Vilémovi postoupili do času, to právo jim r. 1596, 4. ledna navrátil tak, aby již mohli piva vařiti, také sousedy propouštěti a dříví v lesích panských sekati. Roku 1603, 13. května jim ze škody způsobené děláním hráze rybníka Rožemberského podlé přípovědi n. Vilémovy daroval poušť a kostelík sv. Maří Majdalény s grunty ornými i loučnými, pak ještě jisté lesy a porostliny.[4]) Lomnické roku 1596, 25. ledna ode všech robot kromě výpomoci při opravování rybníkův osvobodil.

Jestliže se nehledí ke starým dědičným smluvám, kteréž měl rod Rožemberský s rodem Švamberským, patřil nápad na všech panstvích Petrových komoře královské, an byl Petr Vok svého rodu poslední. Nicméně byl císař Rudolf volen Petrovi proti postoupení nějaké části panství jeho právo uděliti, aby o statku volně říditi mohl. Císař přál si míti starodávné sídlo Rožemberské, hrad Krumlovský s panstvím jeho rozsáhlým, a počalo se v příčině té již r. 1600 mezi oběma stranama jednati; poněvadž však Petr Vok úmyslu byl císaři Krumlova postoupiti, dal s pilností starý hrad Třeboňský přestavovati, aby tu na ostatek života dvorem býti mohl. Již r. 1599 psal hejtman Špulíř, že Vlaši při stavení zámku pilně pracují; příštího roku zavřeno jest vnitřní městiště (plac) zámku a co tak truhlářského díla i jinde zapotřebí bylo, mistra Oldřicha z Krumlova v tom, aby čerstvě děláno, i mistra Tomáše Třebechovského k malování stropův užíval. Koncem r. 1600 bylo již toto nové stavení vyzdviženo „a v proporcí uvedeno,“ pročež počato se stěhováním věcí z Krumlova, napřed však archivu. Na zámku Třeboňském nacházely se bibliothéka[5]) a archiv kláštera, a mimo to jen některé listy (ostatek byl na Krumlově); r. 1599, 19. února byl sem dojel pilný a svědomitý Václav Březan spatřit, co tu na zámku bylo, a také vyhledat genealogie, jíž se potřebovalo ke při proti pánům ze Švamberka. Roku 1601, 29. ledna týž Březan s truhlami, v nichž přední listové složeni byli, při pánu na Třeboň se stěhoval a potom všelijaké věci po celý rok z Krumlova na Třeboň převáženy. Toho roku 16. listopadu počal Březan knihy bibliothéky panské na Krumlově do truhel sklízeti a skládati, přes 2 neděle s nimi práci veda. Nakladl 23 truhly plné a papírem a slamou po stranách, aby se nestlačily, opatřil; zimním časem, když dobrá sanice byla, na Třeboň voženy.[6]) Ležely v truhlách až do 1604. léta, potom v zimě nošeny do nárožní světnice k rynku k vysušení. Než listové kromě privilegií ještě na Krumlově v kapli sv. Jirské staré ještě pozůstali, v lednu a únoru měsících r. 1602 jsouce do sudův složeni a pobiti i v truhlách opatřeni; ti také potom na Třeboň dovezeni a sklepové na hradě Krumlovském do čista vyprázdněni. Na konec r. 1601 přemýšlel Petr Vok, poněvadž rozkošné a veliké obory při Netolicích s panstvím Krumlovským opykati musil, aby si obůrku na Třeboňsku nad rybníkem Káňovem při Rožemberském rybníce způsobil, pročež nařídil, aby k ní dříví chystáno bylo

[1]) Hejtmany byli r. 1581 Jiří Homut, r. 1584—1587 Jan Benydek, r. 1588, 1590, 1599 Václav Špulíř, r. 1594 Šimon Žabka z Drahobýle (Svět. I. 184, Březanův P. V. 112, 122, 185). [2]) Mittheil. XVI. 116. [3]) Odtud použito Březanova životopisu Petra Voka. [4]) Archiv městský. [5]) Viz Čas mus. 1881, p. 200—201. [6]) Březan bydlel napřed v nárožním domě u brány Budějovské (Č. Č. M. 1878, 95, kdež jest o Březanovi pilné sepsání). K tomu viz důkladný článek Ad. Bergra v Mittheil. XX. 193.

a Kapřík k vyměření a vykolkování jí potřebován. Roku pak 1602 dne 3. dubna, to jest ve středu po neděli květné, opustil Petr Vok v tichosti Krumlov, jako by ještě jednou přijeti měl, a hod velikonoční na Třeboni slavil. Pro tu proměnu sídla mnoho nábytku a svrchkův, ježto za práci a fůru nestály a potřebovati se nemohly, na Třeboň přestěhováno na sta vozů a co pak ustraněno, že mnohý sobě dobře k živnosti pomohl. Největší práci a užitek, může se říci, přineslo a zavalilo Honzovi Hagenovi komorníku panskému. Dokládá pak Březan, že potom byl veliký prospěch z Hor Ratiborských, „tak že Bůh, ač dopustil, že stařečka toho pana vladaře dosti úlisně a pochlebně a chybně přivedli k tomu, že svou dědickou a od mnoha set let Rožemberskou residencí dobrovolně bez nějaké potřebnosti opustil, tuto hojným požehnáním mu zase za to snížení a poněkud zlehčení proti vůli všem nepřátelům toho vynahradil.“ [1])

Za pana Petra Voka obdržel zámek zdejší novou tvářnost. Roku 1603 zde vystaven z gruntu nový dům od Ruthartovského domu při rynku až k hejtmanovskému, kdež kdysi Krčín bydlíval a kde potom buchhalterie a dole kancelář bývaly (nyní byt ředitelův); na druhý rok „v hromadu sformován,“ spojen a dospraven dům Ruthartovský skrze Dominika Kométu Vlacha z Budějovic. Dáno mu od něho

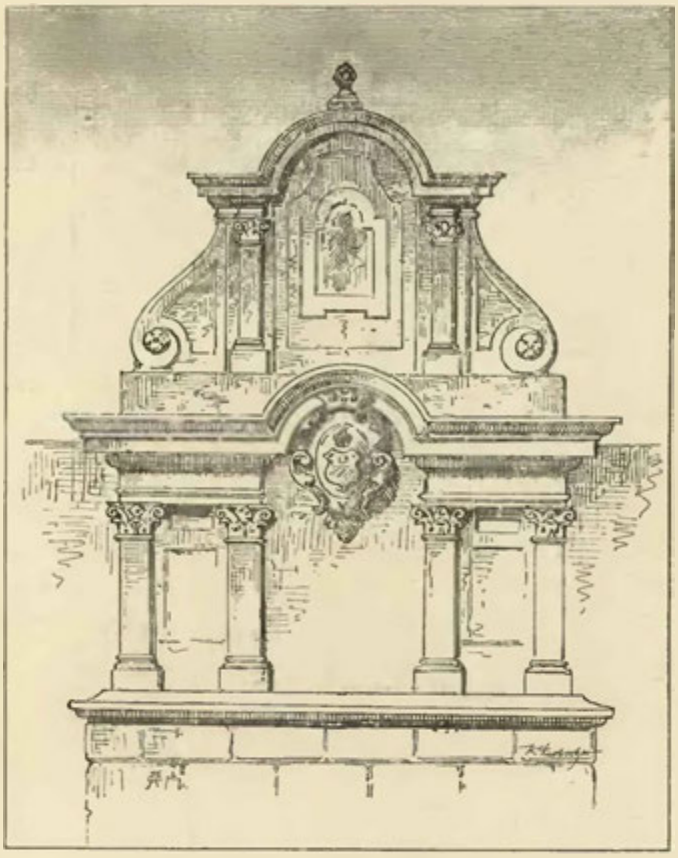


Bašty a příkop. (Na plánĕ č. 19.)

750 kop a Michalovi Paitovi tesaři od krovu 115 kop. Roku 1604, když dne 10. srpna hejtman Adam Kroupa odstoupil a Vilém Koutský z Koutu k tomu úřadu přistoupil, dal pán věž kostelní obnoviti a ozdobiti, a příštího roku (1605) počali zedníci pracovati o nové bráně při zámku k rynku (15. března). Tomáš Třebechovský malíř pracoval o erbu na téže bráně posud zachovaném a na lazurovém poli titul páně zlatými písmeny vymaloval (za 5 kop 20 gr.). Maloval též věž kostelní. Téhož roku lusthauz v zahradě při zámku plechem přikrýván a pěknými řezbami a malováním ozdobován, až pak roku 1607 táž zahrada ohradou a pavlačí okrášlena a vyvezena na blátech i tudíž lusthauz krásný stavěn. Pán skoupiv domy Donátovský a Bednářovský (nyní lékárnu) a v ulici do gruntu je sbořiti rozkázav (r. 1605), zdi z gruntu na díle na kolích zakládati, dům nový a ve prostřed plac se z pivnicemi klenutými a nad nimi šesterými příbytky se síněmi neb mázhauzy nad nimi nahoře ze dvou stran prostrannými a bezpečnými pro bibliothéku a třetí úzkou průchoditou pro figury a všelijaké malování vyzdvihnouti a postaviti dal. Dne 21. března začali grunty vybírati, dne 1. dubna grunty zakládali a dne 23. června počali tesaři krov táhnouti. Roku 1606 to dílo dokonáno. Truhláři Ulrichovi stropové projednáni, na kterých pilně pracovali

[1]) Jaký měl dvůr Petr Vok na Třeboni, o tom se vypravuje v Č. Č. M. roku 1880 str. 440, k tomu viz časopisu Budivoje r. 1853 č. 11—14.

tesaři, tesy též pod krovy kladli. Roku 1608, 6. dubna Šimon Věrník, kaplan páně, na zámku první kázání učinil, a toho roku 1. října z rozkazu páně knihy do nové bibliothéky počaly se nositi, nejprve svatá písma, a tak v měsíci do polic vloženy a mázhauz ten naplněn jest k ulici; potom roku 1609, 27. října počaly se knihy jiné nositi a 6. listopadu odneseny. Veliké nebezpečenství hrozilo novému zámku roku 1608, 15. prosince, an oheň vyšel z komína fraucimorského v zámku, než ten jest „pěkně uhašen z daru božího." Roku 1609, 14. března zemřel Oldřich z Kalenic někdejší lovčí a 20. června Jan Blahouš z Březovíku purkrabě, jenž byl r. 1606, 18. ledna po Koutském i jako hejtman následoval. Toho roku pán pavlač, jež od zámku po zdi městské k Břilické bráně se táhne, až k té bráně nově založené (nynější Břilické) dovedl i také pokoje dole klenuté spraviti a tak zámek pořádně tím novým domem rozšířiti dal, kterýž dům sice l. 1601, s použitím hradeb po obou stranách, přiveden byl zároveň s domem bibliothékovým. V červnu r. 1610 stavěna brána nová při buchhalterii k východu slunce do zámku, a k tomu díl stavení nového v zahradě k parkánům vyzdvižen a stará brána s jiným stavením starodávným se vybořila pro udělání většího místa a souměrnosti. Šlo to řízením Janovým Lukánovým. [1]) Roku 1611 val veliký neb násep před branou Břilickou pro vystřelování velikých kusův dle obrany zámku a města dělán, též krásné předbraní od tesaného kamene a sloupův okrouhlých, jakož i druhý val v oboře v úhlu proti jatkám při stoce; na ty 2 plochauzy mnoho práce a nákladu šlo. Dal dělati také Jan Lukan od loviště rybníka Světa ohradu dřevěnou s hrází dosti oblažní z drnů pořádně složenou až k rohu zahrady pod zámkem, kdež také bašta nízká pro střelbu od dřeva postavena.



Část architektury v nádvoří klášterním.

V zámku na věži Veselské nad mlýnem a světnicí písaře obročního dal spraviti místo vysoké pro falkonety; i jinde okolo města děláno. Co se střelby dotýče, byl pan Petr Vok, přestěhovav se na Třeboň (an v Krumlově nákladnou zbrojnici zanechal se střelbou znamenitou a všelijakou municí, však nemálo jí sobě ještě na Třeboni shromáždiv), řízením Kašpara Endera ze Sechov na valech Svinské brány dal postaviti („neb raději zpláсati") nejvíce od dřeva a cihlami prodělávanou zbrojnici od léta 1606, jež dostavena roku 1608. (Na tom místě jest nyní knížecí pivovár.) Sice nákladná od zbroje, ručnic a jiných braní, nástrojův a potřeb válečných a rejtharských; rystkamer neb komora zbrojní pod krovy v zámku vnitřním prve vyzdvižena a svěřena Matesovi Moderovi.

Přibytím pana Petra Voka nastal na Třeboni život nový, posud nebývalý. Třebas nejsou některé věci níže položené pravdivé, svědčí nicméně o tom, co lidé dlouhá léta o živobytí na zámku si vypravovali. O dobrotivosti jeho [2]) — dí Březan — by se mnoho mohlo vypravovati, kteréž druhdy někteří poddaní zle užívati chtěli a příliš, kdyby od věrných služebníkův pán pamatován nebyl. Kterak služebníky své mnohé obohatil, dlouho by bylo o tom vypravovati. Když se o desíti hodinách na zámku k obědu jakož i v 6 hodin spoledne k večeři zvonilo, lidé z města i z okolních vesnic valem do zámku šli, pána do okna popozdravili, dobrého a dlouhého panování, zdraví a štěstí přáli, což on s vděčností rád přijímaje jim děkoval. Tu jeden každý kus masa neb kus ryby, chleba řízek a půl pinty piva dostal. Dávalo se každého dne pro chudé lidi do kuchyně 200 lib. hovězího masa, 30 kaprův a drobu co potřeba pro pátek a sobotu. [3])

[1]) Brána ta při panské hospodě, nad kterouž byla tehda buchhalterie (na plánē nad č. 12). [2]) Právě pro tuto dobrotivosť lze jemu odpustiti křehkosti jeho, jako prchlivosť a veselé živobytí. [3]) Časop. mus. r. 1858, str. 365.

„Byl pán postavy spanilé, nižší než Vilém bratr jeho, vzezření libého, způsobův vážných, právě knížecích, promlouvání rozumného, milosrdný, přívětivý a ač se hněval, však žádnému nelál a nezlořečil, než mírnými slovy domlouval.“ Po smrti manželky své Kateřiny z Ludanic († r. 1601) stal se prý velmi prchlým, tak že několik svých věrných služebníků v hněvu o hlavu připraviti dal. Když ho hněv pominul, ptal se, kam se ten neb onen poděl? Dověděv se pak toho, že jest života zbaven, litoval své prchlivosti a ihned nařídil, aby mistr popravný z Třeboně do Soběslavě se odstěhoval, tak kdyby někdy na někoho se unáhlil, dříve nežli by mistr přišel, aby jej hněv pominul. [1])

V mládí svém býval velikým přítelem pohlaví ženského, jak se vypravuje v dějinách Bechyně; ještě po smrti choti své choval prý 16 dívek na Třeboňském zámku rozličného národu, z Indie prý, Španěl, Francie, Vlach, Turek, Židů, Němec, Polska. Mezi nimi přední místo obdržela Češka Zuzanka, jednoho mlynáře dcera velmi krásná, která jak kšaftem tak za živobytí pána darem za mnoho tisíc klénotův a v Soběslavi dům dostala. [2]) O veselosti Petrově mnoho si vypravovali. O masopustě aneb sice jindy, když se mu zlíbilo, pozval se prý k některému sousedu do Třeboně a poručil, kteří měšťané s manželkami a dcerami k tomu přijíti mají. Tu dal ze zámku jídla, víno nositi a byl s nimi vesel Časem hudba při tom byla a tancovalo se, čemuž se pán s rozkoší díval, a kdo co na pánu požádal, všecko obdržel. „Byl ráj v Třeboni, všeho dobrého dosti z božího požehnání.“ [3])

V sešlosti věku oddal se Petr všecken na pobožnosť, a aby křesťanský živ byl a na smrť pamatoval, hlavu umrlčí nad svým stolečkem v pokoji míval. Náboženství byl bratrského a bratří štědře podporoval. [4]) Ačkoli zřídka do kostela chodil, rád pobožné knihy čítal a slova božího poslouchal. Roku 1602 dne 1. prosince examen kněží na svém panství takové nařídil, že před osobou páně na zámku Třeboni kázání činívali. První neděli adventní kázal farář Soběslavský Jakub, druhou Ondřej farář Třeboňský, na den sv. Štěpána Martin Veselský a tak potom jiní Čechové a Němci. Málo z nich který se našel, aby nebyl pius lector, t. j. nábožný čtenář, pročež i domlouvání hořké od pána mívali. Jiní položili se za nemocné, když na ně pořádek přišel, a že bez nebezpečenství smrti náhle nevěděli by, jak před takovým pánem kázání vykonati. Později si vzal pán kaplana zámeckého Šimona Věrníka, jenž roku 1608 dne 6. dubna první kázání na zámku učinil. Byl také pán nových věcí žádostivý a všelijakých umění milovný, zvláštně libosť měl v stavení, v čemž se s bratrem svým srovnal, při tom udatný, smělý a poněkud opovážlivý v tom, že k divokým šelmám šel beze strachu. Choval na Třeboni medvěda, jenž měl boudu udělanou z dubového dříví a na silný řetěz byl k té boudě přikován. Když však týž medvěd roku 1609 vrátného Caltu, který mu jísti dával, udávil, od toho času žádného medvěda při zámku nechoval. Měl také veliké zalíbení v koňstvu, tak že mimo konírnu stádných klisen uherských v oboře mnoho choval; ty měly kolnu pod rybníkem Světem, kde se jim seno zakládalo a obrok dával. [5]) Obyčej byl páně více státi, než seděti, a procházeti se, tak že i mladým s pánem setrvati bylo obtížné. Dokládá k tomu Březan: „A sumou nevím, co by se nedostávalo při takové heroické osobě, nežli načež sám na smrtelné posteli naříkal, že v literním umění nedal se lépe cvičiti.“ [6])



Štít ze dvora klášterního v Třeboni.

Připomeneme ještě několik příběhův z dob p. Petra Voka. Roku 1603 dne 10. února strojil veselí svatební na zámku ve veliké světnici malíři svému dvorskému Tomáši Třebechovskému s Aničkou malou, služebnicí někdy paní. [7]) Byly drženy tři tabule, při nichž sedělo 53 osob. A poněvadž nevěsta nebožce paní od maličkosti sloužila, vydávala a vypravovala ji hraběnka Zrinská na místě páně. Podobných veselí v letech následujících několik vykonáno. Téhož roku 18. srpna byl tu legat anglický Štěpán Lesieur

[1]) Tamže 361. Něco bude přemrštěno, než dokázáno jest spisy úředními, že v Třeboni kata nebylo. [2]) Viz více tamže 363—364. Anna Turkyně z královského Bělehradu (v Uhřích) provdala se na zámku Třeboňském (r. 1609, 13. září) za Tobiáše Alše, písaře při stavbách (Březan 239). Srov. na str. 10, kdež jest popsán fraucimor r. 1600. [3]) Tamže 364. Srovnej časté strojení svateb na zámku. [4]) Viz Skály děje I. 167 a Čas. mus. 1881 str. 38. Koupiv v Boleslavi Mladé dům bratrský se sborem jeho, předním pánům pod obojí v moc jej odevzdal. (Kniha pamětní v Boleslavi z r. 1518 f. 124.) [5]) Roku 1603 dostal darem 18 želv („žab ve skořápkách“), později plný jich sud, tak že se jich na tisíce v blátech a bahnech Třeboňských rozplemenilo. [6]) Obšírněji viz Č. Č. Mus. 1881, str. 191—202. [7]) Třebechovský byl i u císaře Ferdinanda III. vážen a maloval pro něho rozličná zvířata, jež mu byla placena 100 fl. za kus (1629 maloval pro něho štiku v rybníku Jamském vylovenou).



Radnice v Třeboni.

na banketu; r. 1605, 7. listopadu poselství krále Polského, zjednavši pánu svému arcikněžnu za choť, leželo v městě přes noc a též asi 250 koní. Nebyli na zámek puštěni, neb pán odjel v tu stranu k Dobré vodě. Dne 9. listopadu arcikníže Maximilian ze Štyrského Hradce s mateří svou Marií a 2 sestrami Konstancií zasnoubenou králi Polskému a tou paní, která měla Sibínského, provázevše do Polska touž arcikněžnu na Třeboň zámek přijeli a tu přes noc zůstali, dobře jsouce chováni. Roku 1606 dne 13. října navštívil pána Karel ze Žerotína, roku 1607, 2. listopadu přijel kardinál Fellerarius legat papežský s bratrem svým na 4 vozích po 6 koních na Třeboň, kde slavně od pána chováni. Nazejtří jeli ke Koruně a ke Krumlovu. Dne 21. února r. 1608 měli panoše a vladyky ve službě páně jsoucí kolbu na zámku. Toho roku 3. července Karel ze Žerotína a jiní navracejíce se z Prahy po zavřených smluvách na Třeboň přijeli. Roku 1610, 23. dubna arcikníže Maximilián pána na Třeboni navštívil a tu noclehoval; měl vozů do 11, sám na nosidlech mezky nesen. Vzal cestu před sebe z Tyrolska ku Praze. Dne 5. října zavítali sem arcikníže Leopold biskup Pasovský s Vilémem Slavatou, odkudž se dali na Krumlov. Dne 18. října přijeli k pánu Hertvík Vratislav, Vojtěch Kaplíř a jeden Němec za příčinou vojákův Pasovských a chtěli míti střelbu zapůjčenou, potom 16. listopadu arcikníže Leopold navrátil na Třeboň stěžně ve 4 kočích. Pojed drobet, ku Praze pospíchal, a pán ho dal až na Tábor dovézti. Na jaře r. 1611 Pasovští Budějovice opanovavše přemýšleli o to, jak by se města Třeboně úkladně zmocniti a škodu u Prahy na loupeži své vzatou sobě vynahraditi mohli. O čemž pán zvěděv, hleděl se opatřovati jak municí tak i lidem svým vlastním a lidi z vůkolí postrašené ochotně ve zdech pevné Třeboně pod ochranu svou přijímal. Aby pak Pasovští v Budějovicích věděli, že je připraven, kázal střileti velikou i malou střelbou s ohnivými nástroji tak silně, že od té chvíle neměli žádné více chuti po Rožemberské kořisti. Nicméně usilovali se pomstiti nad pánem jiným způsobem, totiž aby rybník veliký prokopali a vodou z něho spuštěnou grunty jeho zatopili. Ale tato zrádná rada jejich donesla se pánu, pročež on pro přetržení jim toho úmyslu škodlivého vzkázal rychle stavům do Prahy, aby pro obhájení téhož rybníka odeslali mu 2000 lidu jízdného a pěšího, což stavové v skok velmi rádi učinili jemu k libosti.[1]) Konečně pán, aby se jich zbyl, jim zaplatiti slíbil a peníze na dvoře Dvorci jim skrze úředníky své spláceti poručil. Přednější oficírové byli pouštěni na zámek a tu náležitě častováni.[2]) Na to obětován poklad rodinný a kruhův stříbrných tolik, že je nemohli v Praze za peníze vyměniti. K tomu poznamenal Březan: „Milá růže, již máš pokoj, nebudou tě více škubati.“ Na podzim toho roku pán onemocněl, nicméně dal vykonati svatební veselí sekretáři Německému Theobaldovi Hokovi a Anéžce z Kolchraitu, ačkoliv sám pro nemoc přítomen nebyl.



Znak Rožemberský nad vchodem do zámku.

Ke konci října nemoc páně se zhoršila, a dne 6. listopadu ve čtvrť hodiny na pátou polovičného orloje z půlnoci k jitru život svůj dokonal, ležev okolo 10 neděl nemocen.[3]) „Velmi trpělivě tu kázeň Boží snášel, rád slovo Boží slyšel, věčným životem těšil se.“ Předcházející noci bylo pečetění všech pokojův a nařízeni sousedé, aby nedali ze zámku nic nositi, když již prve ptáci vyletěli. Březan, jakž pán skonal, od bibliothéky a privilegií klíče odevzdal buchhalterovi a on panu Janu Jiřímu ze Švamberka, nebo mu nebylo zapečetěno. Slavný pohřeb zemřelého rozepsán ke dni 3. února r. 1612.[4]) Okolo 8 hodin na půl orloje zvoněno všemi zvony, hosté, měšťané i poddaní u velikém počtu na zámek se sešli a tělo do kostela odnesli. Jeden kazatel bratří Boleslavských pokázav růži peknou dřevěnou pozlacenou na kazatelnici, rozlámal a dolů shodil s pláčem a kvílením lidu na znamení, že erb červené růže již zanikl. Po vykonání služeb božích zavezeno tělo do Vyššího Brodu. Naposled se tu objevila nádhera rodu Rožemberského a když poslední z nich k věčnému spánku uložen, ukrouceny kruhy na kameni, který vchod ke hrobce ukrýval, poněvadž se tam již nikdo dostati neměl. V příčině nástupnictví byl Petr Vok r. 1600 (vkl. 16. května) zápis učinil *Janovi* hraběti ze Serenu, že mu po smrti své sstupuje zámku a města Třeboně s celým panstvím a Sereň měl za to 100.000 fl. dluhův na sebe vzíti.[5]) Jelikož však tomu páni ze Švamberka, dokládajíce se starou dědičnou smlouvou r. 1484 mezi oběma rody učiněnou, odpírali, Petr Vok zápis ten

[1]) Skály Historie I. 312. [2]) Čas. Mus. 1858 str. 366. [3]) Stár byl 72 let, 1 měsíc, 8 dní, 2 hod. Čas. Mus. 1881, str. 51, 187
[4]) Viz popis jeho v Čas. Mus. 1858, str. 367, a v Březanově životopisu. [5]) DZ. 92, K 2, kdež jest obvod panství popsán. Březanův P. V. 190

r. 1609 zase propustil a když se byl s pány Švamberskými roku 1609 v měsíci dubnu umluvil, učiněna r. 1610, 4. ledna smlouva s *Janem Jiřím* a *Janem Bartolomějem ze Švamberka*; podlé ní připadly po smrti páně Třeboň, Soběslav, Borovany a Nové Hrady s příslušenstvím Janovi Jiřímu, naproti čemuž tento všecky dluhy rodu Rožemberského (které však summu 400.000 kop převyšovati neměly) na sebe vzal; Rožemberk a Libějovice měly se dostati hraběti ze Serenu, ale zemřel-li bezdětek, aby připadly Švamberkům; vymřel-li však i rod Švamberský i Serenský, aby všecky statky Rožemberské stavům pod obojí připadly. Po smrti Petrově ujal tedy svrchu psaný Jan Jiří panství se zámkem Třeboní, na němž se hlavně zdržoval, a nemoha úroků z dluhův, kterých na 709.000 kop se sečetlo, práv býti, postoupil smlouvou dne 16. října r. 1615 učiněnou statky Rožemberské *Petrovi* synu svému, jenž přejal 472.400 kop dluhův a otci roční plat odváděti slíbil. [1])

Když přišel osudný rok 1618, přidržel se pan Petr stavův pod obojí a ochotně vojsko stavovské na Třeboň pouštěl, jakož i to se nachází, že se tu velitel jeho hrabě z Thurnu nějaký čas zdržoval. [2]) Po druhé týž hrabě meškal ve zdejší krajině v měsíci listopadu a dostih císařského vůdce Bukvoje mezi Veselím a Lomnicí jej v tuhé polní bitvě na hlavu porazil a k Budějovicům zatlačil. Zatím se byl i Petr v nemalé míře v povstání súčastnil; stavové jej zvolili roku 1618 za jednoho z 30 direktorův ze stavu panského a nově zvolený král Fridrich učinil jej r. 1619 dvorským sudí. Ale r. 1620 Petr byv v Praze nenadále mrtvicí poražen a do domu jednoho vnesen, tam v rukou choti své a jiných vzácných lidí obojího pohlaví po malé chvíli zemřel; [3]) proto ujal se panství král Fridrich k ruce vdovy *Anny Maximiliany z Oprštorfu* a *sirotkův Švamberských* a potvrdil v úřadě dosavadního hofmistra a Švamberského regenta Jiříka Vrše ze Sadlna. Když se téhož roku kníže Bavorský ke hranicím českým přibližoval, raděno králi, aby Písek, Tábor a Třeboň a jiná místa podstatnější a k odpírání nepřátelům způsobnější dobře osadil a zejména na Třeboni nejvyššího Jana Sytona Angličana se 100 koni zanechal, tak aby na vše strany, kam by se koli nepřítel hnul, po něm oko bedlivé vléci se mohlo. Nedlouho potom Třeboň, jsouc náležitě zpevněna, ještě i dostatkem lidu osazena jest, tak že díl císařské armády jí na rychlo dobyti nemohouc, pro silné ven střílení od obležení upustiti musil, zvláště poněvadž vojsko české od něho toliko na půl míle u Veselé se zdržovalo, a tou příčinou ustavičně téměř zaneprázdnění obojí sobě zavalovali, protož kníže Bavorský spolu s Bukvojem upustivše od Třeboně po vzetí Písku a Strakonic podali se při začátku měsíce října se vší silou svou do kraje Plzeňského. [4]) Následovala brzo potom smutná bitva na Bílé Hoře, po níž paní Švamberková i s dětmi ze země za králem Fridrichem pospíchala a nikdy více se nenavrátila. [5]) Třeboň nicméně majíc hejtmana vojenského Sytona s posádkou Mansfeldskou i po dotčené bitvě se nepoddala a dlouho odpírala, poněvadž císařským vojevůdcům vidělo se býti mnohem platnější, aby nezaměstnávajíce se obležením v tu zimní dobu, raději markrabství Moravské k poslušenství přivedli. Teprve na počátku roku 1621 přitáhlo do Čech lidu bavorského 5 praporův pěchoty a 2 karnety jízdy, aby se pokusili, zdali by Třeboň z moci Mansfeldovy vymoci mohli; ale Mansfeldští neobávali se nic, aby s tak chatrnou mocí jim co ublížiti a k nějakému porovnání a vzdání města přinutiti je měli; a tak naposled jen Třeboň a Zvíkov v neposlušnosti setrvaly. Konečně Maradas Třeboň ze všech stran zavřel a dovezení potravy zamezil. Teprve r. 1622 v měsíci březnu, když vojáci zdejší posádky jakož i měšťané ani pomoci žádné odnikud se dočekati, ani hladem z nedostatku proviantu mezi nimi pošlým již déle vytrvati nemohli, císaři se poddali; měšťanům darováno hrdlo i při jmění svém jsou zůstaveni, vojáky pak vyvedše ven do pole, tam je ze služby jich staré beze vší záplaty propustili, aby jeden každý z nich odešel svobodně cestou svou, kde by mu se dobře vidělo. [6])



Studně ve dvoře zámeckém v Třeboni.

[1]) DZ. 188, Q 15. Roku 1613 počal stavěti dvůr Švamberk na místě vsi pusté Stoječína. Také prý v těch dobách vystavěn jest výstupek v zámku s balkonem v tu stranu k zahradě; za tou příčinou prý pokoje v nejvyšším poschodí tohoto oddělení Švamberskými se nazývaly. Na dolním dvoře zámeckém počal Petr (r. 1618) kostel evangelický stavěti; stavitel se jmenoval Paul Sasulo. [2]) Skála II. 322. O záměrech císařských na panství Třeboňském hleď Ohl. od Než. 1879, str. 320. [3]) Skála V. 51. [4]) Skála IV. 315—316. [5]) Lumír 1858. [6]) Skála V. 1, 2, 37, 210. Den kapitulace rozličně se udává: 3., 5., 10. března. Podlé pověsti se paní Švamberková ještě nějaký čas na zámku bránila, ale nevíme jistě, jestli hned r. 1620 aneb teprve později ze země utekla. Děti její a Petrovy byly Zuzana, Anna Dorota, Anna Žofie, Jiří Vilém, Jan Erazim, Jan Vilém a Jiří Fridrich.



Starý dům v Třeboni (hostinec „U koníčka"), pokládaný nepravě za lovecký dům.

Baltazar de Maradas byl po dobytí Třeboně nejvyšším pánem jak zámku tak i města, tak že tu neobmezeně poroučeti a říditi mohl. Toho také vhodně používaje skvostné čalouny, záslony, koberce, látky hedvábné, sesle sametem polstrované, skvostné nádobí, obrazy, sochy, tenata, zbroj rozličnou a municí ano i oltář a zvony v kostele sv. Jiljí u rybníka Světa do Hluboké na zámek svůj odvézti kázal. Skvostné hodiny v zámku se nacházející jakož i všelijaké mathematické nástroje také s sebou vzal, ale část jich arciknížeti Ferdinandovi Arnoštovi daroval. Jen knihovnu, dada ji hned zapečetiti, ušetřil. Pozdržev se na Třeboni asi 3 neb 4 neděle, opustil Třeboň a zůstavil tu posádku pod Zdeňkem Libšteinským z Kolovrat. Komorník Baltazarův Servatius se stal regentem panství. Zdeněk po odchodu Baltazarově dobře si zámek prohlédl, ze zbrojnice, šatnice něco, jakož i vozy, nosidla, ano i 60 oulův, všelijaký nábytek a obrazy na statek svůj Uhřice voziti dal. Manželce jeho líbily se těžké hedvábné záslony v bibliothéce, i vzala si je také. Mladý Slavata obdržel nějaké hudební nástroje. Kdo asi pobral množství knih ve knihovně (ač byla zamčena), mezi jiným i jakousi genealogii Rožemberskou (snad Březanovo veliké dílo), není známo. Zůstaly ty poměry tak až do ledna r. 1623. Zámek zdejší byl tehda tak vydrancován a spuštěn, že skrze střechy, stropy a klenby do světnic pršelo; hospodářská stavení byla spustlá a celé panství vůbec na nejvýš popleněno a spuštěno, tak že roku 1623 jen šest rybníkův loviti se mohlo. Ve vsích na celém panství bylo 82 osedlých. [1])

Ve příčině nástupnictví na panství Třeboňském již před tím rok bylo rozhodnuto; neb r. 1621 dne 18. března vydal kníže Karel z Lichtenšteina mandát, jímž dědice Petra ze Švamberka a jiných zemřelých „zpronevěřilých rebellův" před soud k tomu zřízený obsýlal, a když nestáli, dne 26. dubna takový nález vynesen, že čest a statky své propadli. Žil sice Petrův bratr *Adam* nedílný, který v čas povstání na cestách v cizích zemích se zdržoval

[1]) Viz obvod panství a stav jeho v Bílkových konf. na str. 657.

a teprve po ukončení války domů se vrátil, ale marně se vymlouval, že za čas povstání ani let neměl a vůbec ani doma nebyl, marně i toho se dovolával, že panství Švamberská jsou nápadní (poněvadž Ferd. II. r. 1628 a 1631 nařídil, aby se při konfiskaci k tomu nehledělo, je-li statek nápadní čili nic). Adam žádosť svou kolikráte opakoval (r. 1640—1664), ale vždy byl odbyt.[1] Živ jsa v Praze u veliké chudobě, živořil jen z dárkův, které mu někteří milosrdní šlechtici dávali; jeho příbuzní z druhé linie Švamberské ani nejmenším mu nepomáhali. V největší jsa bídě Adam prosil konečně hraběte Jana Adolfa ze Švarcenberka, na ten čas držitele Třeboně, o podporu, kteráž mu hned a ochotně poskytnuta byla; i později hrabě stářím a hořem sešlého Adama výdatně podporoval, ano Adam sám vyzván byl, aby si potřeby svoje určil. Z vděčnosti Adam hraběti listem d. r. 1664, 20. prosince všech svých práv a nárokův na dědictví Rožemberské postoupil. Brzo potom dne 24. prosince zemřel.

Císař *Ferdinand II.* ujav Třeboň k vlastnímu svému držení, nařídil poručníka toho panství pana Viléma Slavatu, jenž prý mohl dosáhnouti toho panství za svou věrnosť, kdyby byl chtěl; a ten dosadil zde hejtmana Havla Vlka Teleckého, Víta de Cara z Rosenetu purkrabí a Lorence Vrchotu písaře důchodního. Vít z Telče pocházející poddané rozptýlené pomalu zase shledával; „ač měl jméno Vlk, však beránkova sprostnosť a dobrota při něm byla.“ Pan de Cara mu dobře pomáhal a z Moravy několik poddaných zase na panství přivedl. Roku 1625 dne 22. března darováno toto panství od císaře králi Českému a Uherskému *Ferdinandovi III.* Dosazen ke spravování panství jeden duchovní jménem Adam Pučar, pán dobrý a správný, jenž asi obrácení zdejších evangelíkův na víru katolickou dokonal, ačkoliv se byl o to již Slavata staral a přičinil.[2] Roku 1627 byla zdejší reformace dokonána. Po něm dosazen jeden soused z Vídně za hejtmana, Urban Jakob z Rulantu, dobrý hospodář, kterýž tu na Třeboni zemřel (r. 1628), nebo mu povětří sloužiti nechtělo. Po jeho smrti dosazen byv hejtman Adrian z Ekrštorfu, šlechtic Kladský, nedlouho trval; „měl soud s purkrabí Vítem de Cara, že jeden víc bral než druhý.“ Po něm (r. 1629) dostal se za hejtmana jeho bratr Jan z Ekrštorfu.[3] Postavení prvních z těchto úředníkův nebylo příliš skvělé; ani peřin nemajíce, v šatech spávali. Nařízením královým otevřen jest sklep, kdež se archiv nacházel, a udělán seznam jedním jezovitou znalým jazyka českého. Roku 1626, 3. dubna nařídil Rulant, aby bývalý sád a zahrada zámecká (od vojáků vymýcená) zase, pokud možno, ve stav dobrý uvedena byla a aby se tam nové stromky sázely. Arci času uplynulo, nežli se přání to provedlo. Roku 1628 dne 8. prosince vydány s povolením královým Marii Magdaléně hraběnce z Buquoy všecky listy, jež se Nových Hradův, Rožemberka a Libějic týkaly. Toho roku Ferdinand III. všechna města a městečka na panství zase na milosť přijal a jim výsady jich potvrdil, poněvadž po odporu svém branném toho litovali a zase v lůno církve se navrátili. Za těch dob také přičiněním hejtmana Jana z Ekrštorfu o zlepšení panství všemožně pracováno, spustlé dvory obnovovány a pilně pracováno, pokud arci toho tehdejší běhy válečné dopouštěly; v ty doby obnoveny též kláštery Třeboňský a Borovanský (1630—1631), ačkoliv hejtman toho, obávaje se kyselostí, které při navrácení panství klášterských povstati mohly, nerad viděl, a to tím spíše, když uvážil, s jakou prací zpustlé r. 1620 klášterské panství zlepšeno bylo. Také potom listy a knihy, na nichž stálo, že klášterům patřívaly, těmto navrátiti poručeno, ale jen z části k tomu přišlo. Jelikož pro vpád Saský r. 1631 rozličné obavy povstaly, nařídil král dne 14. listopadu hejtmanovi, aby hradby, bašty a koly spěšně opraviti dal, ale tak, aby lid tím zbytečně pobouřen nebyl; obyvatelé okolní aby co možná mnoho obilí na zámek svezli. Bylať toho také potřebí, neboť hradby byly zanedbány a mimo několik děl, 2 ct. prachu a 2 lib. doutnákův nebylo tu žádných zásob. Skrze to nejen opravy řečené znovu nařízeny, ale i měšťané se zbrojí ke hlídkám přitahováni. Roku 1632 pracovalo na šancích 211 lidí a 28 vojákův, jimž praporečník, kaprál a Krumlovský šancmistr Koráb poroučeli.

Roku 1633 přikoupeny k panství Třeboňskému dva statečky Vztuhy a Urtinovice s vesnicemi, kteréž od těch dob s povrchu zemského zmizely. Když se stal král po smrti otce svého († r. 1637, 15. února) císařem, tuť proto, že králi Polskému *Vladislavovi* a bratřím 400.000 fl. dluhoval a také sestře své *Cecilii Renatě* manželce dotčeného krále věno 100.000 fl. zaplatiti slíbil, jim oběma panství Třeboňské na čas života zastavil; pročež dne 2. října roku 1637 král, králová, bratří a sestra královi Dominika Roncalia, kanovníka biskupství Varmínského, splnomocnili, aby v panství Třeboňské se uvázal; císaři vymíněny toliko knihovna, střelba, zbroj ve zbrojnici a archiv panství, jež měly býti ke kr. komoře do Prahy dodány, zápis však napsán teprve roku 1638 dne 14. ledna. Za polské vlády dána sem posádka 14 mušketýrův a pracováno pilně na hradbách, poněvadž byl veliký strach ze vpádu švédského roku 1639. Roku 1644

---

[1]) Viz v Bílkových konf. na str. 660 a 663—664. [2]) Reformatorem tu byl od října r. 1623 P. Merrel, jenž byl člověk mírný a přes „ospalosť“ vrchnostenských úředníkův (jak povídá) mnoho pořídil. Bydlel v zámku, ale dosti trampot (nouze) při tom zkusil. Roku 1627 učinil jej arcibiskup nejvyšším pastýřem na panství (ačkoliv on česky neuměl) a král mu dal mimo byt v zámku 100 kop ročního platu. [3]) Čas. Č. M. 1858, str. 371.

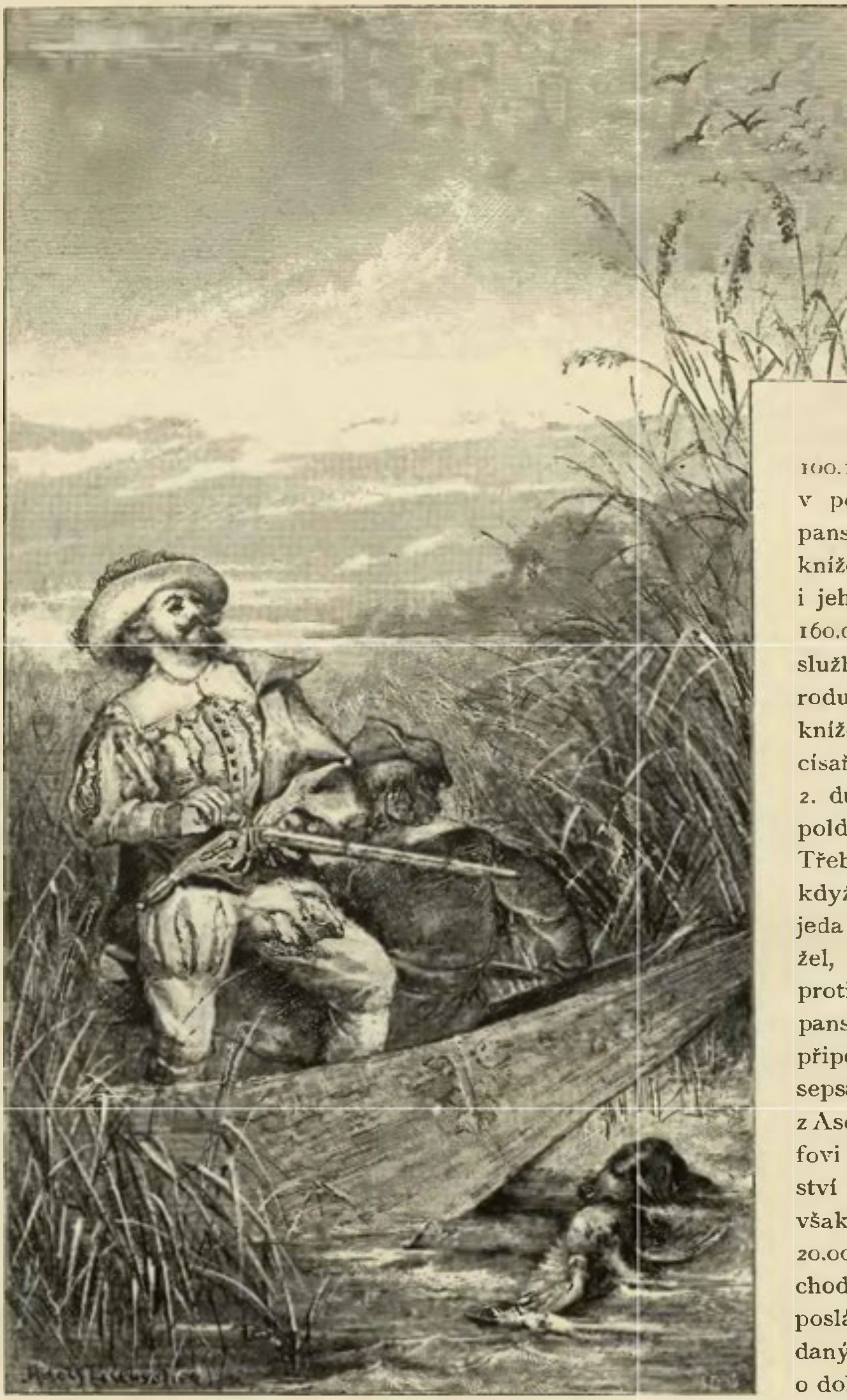

Starogotická, nyní obydlená kaple v Třeboni.

dne 13. března zemřela králová Cecilia Renata; císař potom roku 1645, 30. května králi Polskému knížectví Opolské a Ratiborské v 1,100.000 fl. zastavil, a poněvadž v těchto penězích také summa 500.000 fl. nahoře dotčená obsažena byla, propuštěno jest panství Třeboňské ze zástavy. Cena panství byla tehda na 408.345 kop dostoupila a počítalo se na něm mimo 4 města a 3 městečka (s 497 usedlými) 51 vesnic, v nichž však ještě 177 pustých gruntův pozůstávalo. Ačkoliv stav panství zlepšen byl, trpělo ono přece neobyčejně ustavičnými průchody vojenskými.

Roku 1647 nařídil císař Ferdinand, aby bibliothéka Rožemberská na hrad Pražský přenesena byla; z té příčiny posláni z Hradce 2 jezoviti, kteří magistra k sobě přibravše, seznam její učinili a v říjnu toho roku po 12 dní knihy do několika truhel skládali; v listopadu toho roku knihy v průvodu Lorence Pergera z Rosenwertu purkrabího po Vltavě do Prahy voženy. Malá část té knihovny darována klášteru v Emauzích, větší část Švédové, osadivše r. 1648 Hradčany, pobrali a do Štokholmu zavezli. Tehda zalíbilo se panství arciknížeti *Leopoldovi Vilémovi* biskupu Strasburskému a Pasovskému, bratru císařovu, jenž r. 1647 do Španělského Nizozemska na úřad místodržitelský odcházeje, císaře o zaplacení 300.000 fl. dluhů jemu náležejících a za ně za postoupení panství Třeboňského prosil; mimo to i darování to za důkaz císařské milosti za věrné a platné válečné služby pokládal. Poněvadž však panství jakožto poslední záloha k zaplacení vojenských potřeb pokládáno bylo, a tudíž dvorská komora na jeho odcizení ani pomýšleti nechtěla, docílil arcikníže jen tolik, že mu dekretem téže komory (r. 1647, 16. prosince) panství v 260.000 fl. na čas života zastaveno bylo, při čemž si však císař právo odúmrtní a výplatu jeho vyhradil, mimo to arciknížе zavázal, aby panství nad 260.000 fl. dluhy nestížil, od něho nic neodcizil a je v dobrém stavu udržel. Dotčená smlouva byla teprve r. 1648, 2. ledna císařem potvrzena; naproti tomu se arcikníže toho roku 21. února v Brusselu zavázal, že všem výminkám dosti učiniti chce.

V posledním roce třicetileté války dne 1. srpna přišel do Třeboně jako vojenský velitel nejv. vachtmistr Josef Priami z regimentu Contiovského s kumpanií vojákův. Poohlednuv se dobře v městě, vypočítal, že by nové důkladné opevnění za 4000 fl. docíliti se mohlo, a žádal k tomu mimo nádenníky ještě 400 robotníkův, 60 vozův a nad svých 80 vojákův ještě 300 vojákův a 50 jezdcův; mimo to žádal za hojnější municí. Ačkoliv nebylo lze požadavky tyto hned vyplniti, tím méně práci žádanou provésti, přece se hleděli Třeboňští co možná dobře připraviti, poněvadž se Švédové Tábora zmocnili a jednotlivé jich čety již až na panství zabíhaly. Ke štěstí se svízele ty všechny mírem Vestfalským skončily. Nedlouho potom arcikníže Leopold panství Třeboňského *Janovi Adolfovi* hraběti *ze Švarcen-*


Partie z bašt v Třeboni.



Lov na vodní ptactvo v 17. století.

berka, rytíři zlat. rouna, cís. tajné a válečné radě, postoupil (vedlé článku smlouvy z r. 1648, aby právo své na jiné osoby převésti mohl) a ve příčině té roku 1651 dne 3. února hejtmanovi Ekrštorfovi nařídil, aby se k hraběti vedlé znění nížepsané smlouvy zachoval. Vedlé zápisu r. 1651, 25. ledna v Brusselu daného arcikníže od summy své 260.000 fl. na panství zapsané díl jeden 100.100 fl. hraběti postoupil a jej v požívání 5000 fl. úrokův z téhož panství uvedl, při tom si však arcikníže správu a vládu panství jakož i jeho požitky do summy nezapsané 160.000 fl. vyhradil. Učiněno tak pro služby platné, jež předkové hraběte rodu císařskému a hrabě sám arciknížeti prokázali. Mezi tím zemřel císař Ferdinand III. roku 1657 dne 2. dubna, a nástupce jeho císař Leopold vida, kterak si arcikníže přál, Třeboň dědičně míti, na své cestě, když do Frankfurtu ke korunování jeda dlouhý čas v Praze se pozdržel, dne 6. ledna r. 1658 arciknížeti proti upuštění od řečených 260.000 fl. panství Třeboňské dědičně odevzdati připověděl. Nežli však list darovací sepsán byl, arcikníže dne 15. března z Aschaffenburka hraběti Janovi Adolfovi psaní takové poslal, že mu panství Třeboňské dědičně daruje, za to však mělo pominouti vyplacení oněch 20.000 fl. rh., jež hrabě z úřadu důchodního arciknížecího bral; zároveň poslán mu list darovací téhož dne daný. Mezitím i se strany císařovy o dokonání těchto věcí staráno a Aleš Vratislav z Mitrovic, president komory české, dne 22. července do Třeboně přišed, celé panství v držení hraběte uvedl. Jelikož první list hraběti na Třeboň daný ke svému dalšímu provedení nepřišel, sepsán jest r. 1660, 2. dubna nový list darovací, který nedlouho potom ve desky vložen byl. Ku převzetí panství poslal hrabě dne 3. září toho roku hejtmana svého Křivoklátského Eliáše Gattermajera z Gatterburka se sekretářem a učinil jej zároveň vrchním hejtmanem panství Třeboňského. Nicméně předešlý hejtman Ekrštorf až do konce toho roku k odevzdání panství na Třeboni zůstával. Příštího r. 1661 dne 25. listopadu maje důležitou cestu před sebou, hrabě po prvé do Třeboně přijel, uvítán jsa od obyvatelstva s velikou radostí.

Gattermajer „začav pivo vařiti na zkázu města,“ [1]) nemohl povětří Třeboňského dobře snésti a roznemoh se r. 1664 v srpnu dal se nemocný do Vídně nésti, kdež v září zemřel. Po jeho smrti následoval

[1]) Čas. Mus. 1858, 372

Diviš Zikmund Pirkner, jsa vrchním hejtmanem (před tím byl na panství Novohradském), jenž poddané při starých obyčejích zanechal a města též při starých privilejích chránil, tak že po něm vždycky dobrá pověsť zůstala. Nástupcem jeho byl roku 1665 Eliáš Maierhofer z Tyrolu, po němž roku 1669 Matyáš Adalbert Mosman z Monfelsu následoval; ten měl prý dvě vady: „že se každý den opil a potom leccos dětinského před sebe bral, druhou vadu, že klevetáře a pochlebníky rád poslouchal a jim věřil.“ Když byl r. 1673 ze služby „s dešpektem“ propuštěn, nařízen po druhé za hejtmana dotčený Maierhofer, jehož sobě současný sběratel starých pamětí Třeboňských hrubě nechválil. Navozoval prý vrchnosť, aby Třeboňským na jich stížnosti odpovědi se nedávalo, že on je dobře skrotí, lidi poroučel bíti, sousedy divnými jmény hanil a tupil, ani úřadu nešetřil hroze, že dá purkmistra i primasa do vězení, že na týden světla neuhlídají. Pivo městské zrážel sedlákům a aby panské pivo pili na zámku neb v pazderně (hospodě za městem) pod pokutou poroučel, což dříve nebývalo, ano se na zámku pivo nešenkovalo. Také odňal obci mocně 2 masné krámy, jichž ona po dlouhá léta byla užívala. Ačkoliv se zdá, že spisovatel řečených pamětí ze zášti osobního něco mimo pravdu přičinil, podobá se přece, že sobě hejtman starých smluv a práv jakož i slušnosti málo sobě vážil a ve všem jen mocně a násilně jednal.[1]) Nevycházelo však toto násilné rušení zděděných práv od vrchnosti, neb hrabě Jan Adolf byl pravou protivou svého hejtmana.



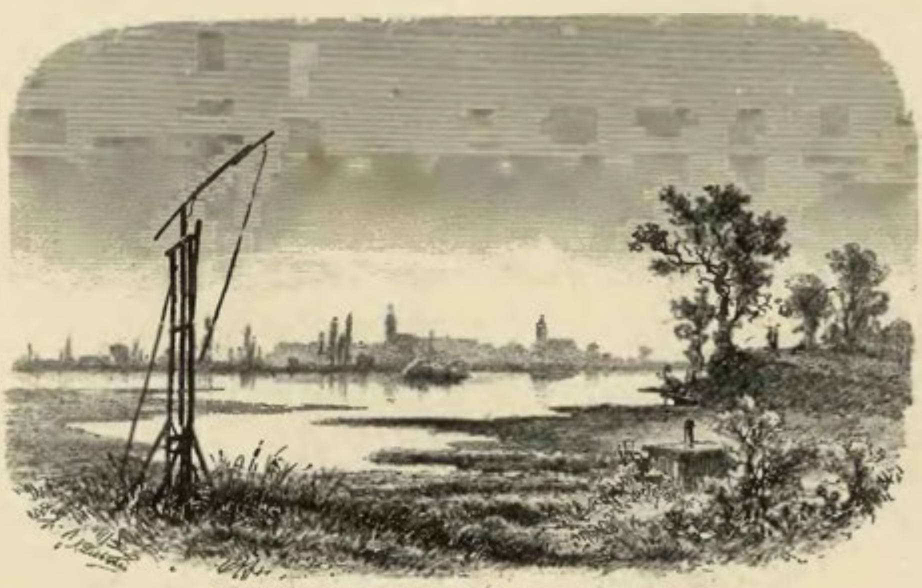
Partie z rybníku Opatovského.

Jak lze shledati z přebohatého archivu Třeboňského, patřil hrabě (od r. 1670 kníže) Jan Adolf k nejznamenitějším šlechticům, kteří v Čechách statky své měli. O dobrotivosti jeho a spravedlivosti již nahoře při vylíčení osudův posledních Švamberkův důkaz jsme podali; tuto jen připomenouti sluší, že patřil kníže k pramalé hrstce pánův té doby, kteří se lidumilností ke svým poddaným a podřízeným vyznačili, úředníky své ke spravedlnosti důtklivě napomínali a mimo to předsudky své doby překonavše, myšlením svým a osvíceností věk svůj za sebou zanechávali. S neobyčejnou vzdělaností, an pěti jazyky mluvil a psal, spojoval v sobě kníže pilnosť a pracovitosť nevšední a svědomitosť, jaká zřídka se nachází.[2]) Ušlechtilá jeho povaha spatřuje se v inštrukcích, které spisoval úředníkům svým. Dvě z nich uvedeme. Roku 1682 dne 1. října píše hejtmanu Třeboňskému, Siebertovi z Lilienšteina, takto (v převodě českém): „Na Vaše psaní strany přijetí a usazení poddaných písařův budiž odpovědí, jíž se zpraviti můžete: jestliže by se přijetí takových lidí přihodilo, předně zření míti k těm, kteří jsou z panství, a nebude-li takových, teprve k synkům městským, a těmto přednosť dávati před cizími; neb ovoce, které ve vlastní zahradě roste, vždy jest chutnější, než takové, kteréž se kupuje na trhu.“ Roku 1665 dne 30. října psal vrchnímu

[1]) Tamže. [2]) Obšírně o tom rozpráví spis Th. Wagnera v archivu Třeboňském: „Johann Adolf I. Graf, seit dem Jahre 1670 Fürst zu Schwarzenberg, k. k. geh. Rath und Reichshofrathspraesident.“

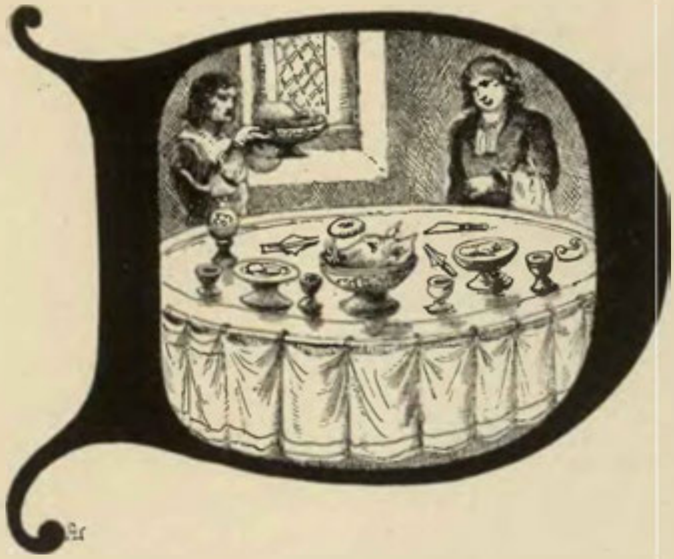
hejtmanovi Maierhoferovi takto: „A krátce úředníci a hejtmané musejí býti všech svých poddaných pěstouny a otci a Vy máte býti nad úředníky dozorcem a chudého lidu vrchním poručníkem a ochrancem.“ O mysli jeho spravedlivé svědčí nemálo i toto: Když jednou vrchní úředník Brandys prosebně žádal, aby byl do Čech přeložen, odpověděl mu Jan Adolf (r. 1669, 31. ledna) asi takto: „Že on (Brandys) neumí česky a poddaní zase německy, tak že veliký nedostatek důvěry a lásky (confidenz und affection) na obojí straně k největšímu roztrpčení (disconsolation) ubohých lidí se spatřuje, tak že by oni zbytečně ano s velikými útratami buď písemně anebo skrze nějakého nezkušeného kluka aneb písaře per modum interpretationis s nemalým zmatkem a mnohou dvojsmyslností své potřeby jemu přednášeti musili.“ Píše jednou hraběti z Leslie, kdyby měl tolik panství v Čechách, jako má on Leslie, že by se česky učil, ale vůbec že jest již pozdě, aby se té řeči naučil. Jelikož také dobře hospodařil a pán Bůh mu požehnával, rostlo jmění jeho velice. K panství Třeboňskému přikoupil Bzí, Branovice a Žimuntice. Nechtě starý luteránský kostel při zámku Třeboňském k božím službám odevzdati, zřídil nový oltář (r. 1665) při staré erbovně Rožemberské, čímž základ položil k nynější kapli zámecké; mimo to provedl ještě některé důležité a potřebné opravy na stavení zámeckém. Manželka jeho Maria Justina, rozená ze Starhemberka, často a ráda na zámku zdejším přebývala a zde r. 1681, 31. ledna zemřela. Po smrti knížete († r. 1683) následoval v držení Třeboně a Hluboké syn jeho *Ferdinand Vilém Euseb*. Týž zastával důležité úřady zemské a dvorské. Poněvadž se r. 1694 potřeba ukazovala, aby všichni úředníci panství Třeboňského v jedné kanceláři zaměstnáni býti mohli, strženy jsou staré vnitřní zdi jakož i klenutí určené někdy za kůr v kostele luteránském a přeměněny r. 1698 v nový úřední dům, kterýžto arci v pozdějších dobách také k potřebám panským nevystačoval. Nerad kníže Ferdinand pivovár při zámku místností svou již skrovný a při tom velice chatrný a sešlý zrušil a nerad by byl nový stavěl; proto přeměněna jest na pivovár stará zbrojnice Rožemberská; r. 1700 počali zdi její bourati a r. 1712 byla stavba dokonána. Tehda byl již kníže Ferdinand mrtev († r. 1703) a panoval syn jeho *Adam František*. Týž přikoupil k panství statky Zborov a Hamr s Valem; zvláště památným se stalo panování jeho nabytím dědictví Eggenberského, zejména panství Krumlovského, s nímž Třeboň od těch dob sdílela své držitele.[1]) K úctě svrchované, kteréž požívá knížecí rod v jižních Čechách, přispěli přede vším knížata svou bohatýrskou myslí; úředníci jich vzděláním svým pak panství Třeboňské na nejvyšší stupeň plodnosti přivedli.

[1]) Za pozdějších pánův přestavován jest starý pivovár, byt purkrabího a jiné stavby na jižní straně zámku ležicí.



Pohled na Třeboň od rybníka Světského.

3. Stolní řád Rožemberský a Švamberský.



Dávno uznaná pravda, že civilisace mravy a způsoby šlechtí a nových potřeb vyvolává, a že tedy lidstvo čím později tím také v jisté míře příjemněji a pohodlněji žije, spatřuje se i při stolování, a to nejen v příčině toho, co se jí, nýbrž i jak se to sní. Od konce 13. věku, kdež prostí naši předkové o svých praotcích soudili, že ani chleba neměli, nýbrž jen maso a ryby jedli a „právě skotsky přebývachu," až na naši dobu, kdež české kuchařství samo sebou se chválíc o psanou chválu nedbá, stopovati lze nejednu proměnu od hrubšího k jemnějšímu. Jak prosté, ano po našem smyslu sprosté byly mravy lidstva ve 13. věku, a jak se mnozí při stole nešetrně chovali, o tom svědčí německý básník Tanhauser, dávaje zemanstvu naučení takové: „Ruce sobě čistě před jídlem umyj, nehty ostříhej, ale v soukromí, nikoliv před hostmi. Na nejvyšší místo sedni si jen zdráhaje se, sediž rovně, nehýbaje mnoho tělem a neobcházeje okolo hostí. Kdo sedí nahoře, napřed si béře; leč budou-li tu paní, ty sobě první bráti mají. Chleba nejez, dokud nepřinesou první krmi; nekousej na obou stranách, nešťourej nožem v zubech a nepodávej si pokrm prstem. Rozřízneš-li vajíčko, nezamíchej je nožem, nýbrž kouskem chleba; také nebudeš si sůl bráti prsty, nýbrž vezmeš něco nožem a položíš na kousek chleba. Chleba si kráje, nepodpírej bochník o prsy, polívku nepij z misky, nemlaskej ústoma, také si nos neutírej o ubrus a pásu za stolem nepovoluj." Byť toto o Bavořích platilo, přece mezi nimi a našimi předky příliš velikého rozdílu nebylo.

Stůl podoby čtverhranné neb vejčité nestával uprostřed světnice, jako se nyní spatřuje, nýbrž při stěně, aby v jistbě zůstalo dosti prostranství pro služebníky neb kejklíře, kteří stolovníky obveselovali. Proto také na té straně k prázdné světnici obrácené se nesedalo; té straně při zdi říkalo se *zástolí* a tu bylo čestné místo, druhdy pod nebesy. Vrch stolu pokryt byl prostěradlem neb ubrusem, po stranách kolem celého stolu visel na kroužcích „ručník" až k zemi splývající, o nějž si hosté ústa utírali. Spořádání svršků stolních a jídel bylo velmi jednoduché, ano chudičké. Vysvětlíme je, srovnávajíce tehdejší způsob s naším nynějším. *Talířů* ve starší době nebylo, leč dávaly se na stůl *okříny* čili misky, druhdy i pečené placky, na něž se maso pokládalo. Talíře cínové aneb kamenného zboží zavedeny teprve v 15. věku. *Nože* (dlouhé i se střenkou 0·30 i 0·40 m.) broušeny byly na obou stranách jen do třetiny délky; dávati nože všem hostem nebylo zvykem před 16. věkem, nýbrž položeny na stůl jeden aneb dva nože, jichž užíval *kraječ*, rozkrajuje pokrmy na menší kousky. Podobněž se mělo s *vidličkami*. Ve 12. století byly vzácnou věcí, jsouce užívány toliko u Řekův a Benátčanův. Na západě dávali potom jen jedny neb dvoje vidličky na stůl, a to jen pro toho, který krmě rozkrajoval, poněvadž se braly suché pokrmy rukama, tekuté lžicemi. Ještě ve 12. věku kázáno duchovenstvem proti užívání vidliček, jako by to byla hříšná prostopášnosť. S noži zobecněly v 16. věku, ač nikoliv všude, neb i v 17. věku se jídalo na některých místech po starodávném způsobu, jehož se posud Turci starověrci drží. *Lžic* užíváno záhy a dáváno jim podlé mody všelijaké podoby, tak že byly řapy někdy rovné, někdy velice ohnuté, čepelky druhdy okrouhlé a jindy podlouhlé. Starodávné lžíce zachovaly se ve Hradci Králové (viz díl II. na str. 221). Na stůl pokládány slánka, okolo ní okříny s chlebem žitným neb i pšeničným, truclemi čili houskami a jiným pečivem, obyčejně také stříbrný koflík, kterýž mívala i chudší rodina zemanská, a několik číší, řepic a j. nádob dřevěných aneb hliněných, později stříbrných a zlatých, o nichž jednou jinde pojednáme. Pilo se začasté jen z jednoho velkého koflíku, kterýž koloval mezi hostmi, když jim byl hospodář připil. Ubrouskův nedávali na stůl, poněvadž si hosté před jídlem i po něm ruce v umyvadlech neb měděnicích umývali.

Předními zásadami při strojení hostin byly úhlednosť a aby jídel rozmanitých bylo v hojnosti. Úhlednosti šetřiti takovou měrou, jako se stává nyní, ukazovati při tom bohatství, nádheru a eleganci, nebylo možná ve 14. věku a před tím; takéť nedovedlo tehdejší umění ukázati ty všelijaké chuti ostré, štiplavé, řízné a při tom přece příjemné našeho kuchařství, pomáhajíc si hojným přimícháním koření. Protož si hleděli úhlednosti, jak právě uměli a dovedli. Jelen celý byl upečen, potom pečeně přikryta

koží, jako by jej přinesli teprve z lesa a ozdobeného chvojím a věnci nešli čtyři sloužící na nosidlech do jistby ke kraječi. Také ptáci větší přinášeni na stůl v pernatém svém oděvu, leč menší ptáci přinášeni na malých rožních. K úpravnosti vedlé smyslu tehdejšího věku přispívali nemálo četní služebníci, někteří krájíce, jiní nosíce, jiní nápoje nalévajíce aneb hostem přisluhujíce.

Ke stolu troubeno aneb pískáno, potom hosté umyvše se sedli za stůl aneb je hospodář nebo-li hofmistr jeho rozsadil a pak „jedli s rozličnými rozprávkami, s hudci a s jiným se žertovným veselím.“ Nosili jim masa rozličná, zvěřinu, bify (pečeni hovězí), prskance (kvíčaly), křepelky a ptáky drobné, pak se dávala na konec roubenina (ovesná) aneb nějaká jiná kaše (proto pořekadlo: „Mne ke kaši voláte, snědouce napřed zvěřinu“). Na konec se dávaly perníky a podobné zákusky, konfekty, lektváři, ovoce a j. Z velikých hubatek, konvic a džbánů nalévali kerštinu (mošt, jak ode kře jest, nikoliv ze sudu), laskomku (?), pecovku (mošt hruškový), medovinu (nápoj z medu a vody, též z vina a medu), víno, u bohatých i malvazí, romaní, vlaská vína, ryvolu a j. [1])

O tom, který čas jest nejlepší k jídlu, rozumovali již staří Řekové takto: Pro bohaté, když se jim chce, pro chudé, když co mají. Jisto jest, že jídali ve Francii u dvoru královského v 8 hodin ráno a šli v touž hodinu z večera spat. Později pošinuto hlavní jídlo na 9. hodinu, podlé čehož se v 5 hodin ráno vstávalo, v 5 hodin večeřelo a od 9. hodiny zase spalo. Ještě později obědvali o 10., pak o 11. hodině. Jídali totiž na př. v druhé polovici 16. věku o 8. hodině polévku ke snídaní, o 10. hodině oběd, ve 3 hodiny svačinu a v 5 hod. večeři. Španělové zavedli 12. hodinu a drželi se jí pevně až do novějších dob.

Koncem 15. a počátkem 16. věku udály se v upravování hostin veliké změny a způsob tehdejší, podobaje se na mnoze nynějšímu, zachoval přece mnohé zvláštnosti ze starých dob. Páni z Rožemberka a dědici jich páni ze Švamberka, žijíce jako knížata a majíce služebnictva tolik, že se malým králům vyrovnávali, velice pečovali o úpravné strojení tabuli a stolů, vydávajíce o tom nejednou navedení či inštrukce. Z navedení, kteréž dal pan Vilém dvořanům svým r. 1556, když byl dvorem v Praze, poznáváme tento řád stolní: Jindřich Olbram ze Štěkře a pan Chlumčanský připravili na stůl, přistrojili chléb. Jan komorník dal k tomu ubrusy a servety, které na každé jídlo novoprané byly. V jistbě sešli se hofmistr páně se staršími (t. j. předními dvořany), aby pánu a hostem počesť učinili, dotčení Olbram a Chlumčanský, kteří jídlo nosili, Honz Lautr, Pergar, Běšický, Sádlo, Vheder a Dobřenský, kteří pánu ustavičně ke stolu sloužili, Mikuláš lokaj, který talíře z panského stolu utíral, a Mírek, kterýž měl stříbra sobě poručená; při něm stáli Mikuláš a Michal z kanceláře, kteří pití nalévali a nádoby pící vymývali.



Když vstoupiv pán s hostmi za stůl si zasedl a jídlo se postavilo, odešel hofmistr se staršími do druhé světnice; v tu chvíli také dům zavřen a postaven jest jeden pacholek ke vratům, aby každý do domu puštěn nebyl, a druhý stál u dveří, aby nedal každému do jistby vcházeti. Také šli hned čtyři pacholci pro pití, kteréž již v pivnici připraveno bylo, a nosili vždy jen čtyři sklenice. Nápoj také před tím ve vaničce mosazné ochlazován. Kteří byli ke službě ke stolu, neodcházeli odtud, pánu ustavičně přisluhujíce; mezi tím sedělo 12 starších dvořanů v druhé světnici, kdež jim byl lokaj stůl pokryl a chléb ustrojil. Sloužila jim pacholata a lokaj jim nosil pití. Píti o plné a polovice (t. j. připíjeti sobě celou sklenici neb půl) nebylo jim dovoleno, než každý mohl se napiti, co chtěl, vystříhaje se křiku a daremných rozprávek. Hostí s sebou do domu nikdo nesměl vodívati, a když se který zahodil „z dobrých lidí,“ sázel jej toliko hofmistr za stůl podlé poručení páně. S jídlem tu pospíchali; neb jak se dávala voda na páně stůl, vstali

[1]) Srov. Spamerův Ill. Arch. Wörterbuch, Cori, Burgenbau 148—154, kroniku Hájkovu k r. 751, Jungmannův slovník.

hofmistr a starší ode stolu a odešli do panské jistby, odkudž neodcházejíce pánu „pro poctivosť jeho“ sloužili. Po vykonání této služby povolal Ojíř služebníky, kteří při stole sloužili, vzal je ke stolu a posadiv je pořád vedlé sebe, byl toho pilen, aby se křikův a připíjení nedopouštěli. Mikuláš a Míchal umývali a utírali stříbrné nádobí a Mírek je potom uzavíral. Nejvíce práce měli po všechen ten čas kromě Ojíře, kterýž obcházeje všude dohlížel, Adam Sudek z Dluhé a Jan Olbram ze Štěkře, kteří kuchyni



K stolnímu řadu Rožemberskému a Švamberskému.

a pivnici spravovali. Dbáti jim o to bylo, aby se oboje po jídle zavřelo, aby se krmě a pití v čas nosilo, aby se z kuchyně nic nevydávalo kromě času ke stolu, a aby se „neužírali“ pacholci, kteří nahoru pití nosili. Kuchaři a klíčníci při pivnici jim byli poddáni.

Pan Petr Vok, dokud na Krumlově dvorem byl, vychovával mnoho tabulí a hostil úředníky a služebníky své po knížecku (r. 1593). Kromě stolu páně a panina bylo tu 13 stolů horního dvoru, kterýž bral jídlo z horní kuchyně páně, a 6 stolů dolních, pro něž se vařilo v kuchyni dolní. Při prvním a druhém

stole seděl horní fraucimor, totiž šlechtičny a panny, po 7 osobách, při třetím dolní fraucimor, totiž šafářka a dívky služebné. U čtvrtého stolu „u pana Homuta" seděli p. Homut, paní Homutová, dvé pacholat, lokaj, chůva, dvě děvečky a děvče, vše 9 osob. Za pátým stolem sedělo 14 osob od stavu, starších služebníkův a pacholat, mezi nimiž byl i bratr Jindřich a lékař. Ke stolu šestému, písařskému a řemeslnickému, sedalo 19 osob, totiž hospodář, zlatník, hodinář, krejčové, písaři (dvorští), ručnikář, malíř, který papír dělal, barvíři (ranhojiči), trubač, alchemista a j. Oddílem tohoto stolu bylo čtvero pacholat těch řemeslníkův. Za sedmým stolem seděli komorníci, stříbrníci, lokajové a služebníci, vše 15 osob. Osmý stůl byl v pivnici pro číšníka, bednáře, dva, kteří strojili na stůl, a v pekárně pro pekaře, mladšího pekaře a pachole. Kromě toho jedlo tu 6 pacholat dvořanských. V kuchyni jedli při jednom stole kuchmistr, písař pocestný, písař kuchynský, 5 kuchařův, paštikář a 6 pacholat, vše 18 osob. Tři byli stolové pacholkův dvořanských; při prvním 18 osob s forejtarem, marštalíři, kočími a kluky, při druhém 10 osob kočovských a pacholkův, při třetím 7 pacholkův a 4 mezkáři. Všech osob k hornímu dvoru bylo téhož roku 156.

V dolním zámku byli tři stolové úředníkův, kteří nebyli u dvora páně, nýbrž panství a poddané spravovali. Za prvním seděli regent, hejtman, purkrabě, sekretář, knihy vedoucí, důchodní a jiní přední úředníci, vše 12 osob, za druhým písaři: puchalterie, kanceláře důchodní, purkrabští, pivovární, mlýnští, obroční, zahradník, úředník porybný (fišmistr) a myslivec (14 osob), při třetím myslivci, pachole myslivcovo, kováři s učedníkem, řezníci, šafář zámecký, rybák zámecký a nápravník (12 osob). Čtvrtý stůl byl pro 11 pacholkův od koní (dolní konírny) a koláře dvanáctého. Konečně jedlo o sobě 10 pacholat úřednických a 9 pěších, mezi nimiž byli i půjezdný, dva vrátní a topič. Kuchaře dva, kteří jedli v dolní kuchyni, za jeden stůl nepokládáme. Byli-li trubači, měli v dolním zámku sedmý stůl. Bez trubačův jedlo v dolním zámku 70 osob a všech osob k jídlu bylo tudíž 226. Avšak kromě těch dávalo se prý ze špižírny panské chleba, piva, vína, masa a co potřeba paním a starším služebníkům, kteří v městě u sousedů své obyty měli. Masa na syrovu dáváno 101 osobě, kteří sobě strojili; kteří pak samotni byli a toliko služebníka k posloužení měli, těm se prý jídla z kuchyně posýlala, tak že i mnozí sousedé při tom své obživení měli, u kterých ti páni bydleli. [1]) Podobněž jako na Krumlově, bývalo i potom na Třeboni.

Za pánův Švamberských byl na Třeboni menší dvůr, ale vždy ještě osob mnoho. Pro ně vydal Petr ze Švamberka roku 1616 řád obšírný, z něhož stránku tuto živobytí tehdejšího i v podrobnostech poznáváme. V 10 hodin před polednem a v 5 hodin s poledne přistrojil se ve fraucimoru či ženské síni stůl pro děti, kterýmž přisluhovali mládenci a dívky. Preceptor dětí pomodlil se s nimi před jídlem i potom a po celý čas seděl při nich. Kuchmistr poslal jim z kuchyně: 1. polévku neb krupovku, 2. mladé hovězí maso (zřídka), 3. zadělávané (telecí, jehněčí neb skopové), 4. kuře neb slepici zadělané, 5. dvojí pečeni (telecí, skopovou, jehněčí, kapouny, zvěřinu, ptáky), 6. vařivo (vejce, panádle, kaši aneb kaši jablečnou, hruškovou neb švestkovou, špenát, bílou neb červenou řípu). Kromě 7 bochníčkův novopečeného chleba postavilo se na stůl tento 8 žejdl. piva bílého a $1\frac{1}{2}$ žejdl. vína.

Co se týče ostatních stolů dvořanských, byl pořádek takový: Při druhém stole pacholat sedělo 15 osob, totiž obroční, písař kuchynský, kluk z konírny, diškantista, pacholata: hofmistrovo, kuchmistrovo, knihy vedoucího, sekretářovo. Jísti se jim dávaly: 1. polévka hovězí, 2. maso hovězí, 3. zadělávané, 4. pečeně hovězí, 5. zelí, řípa neb salát. O dnech postních dostávali ryby s knedlíky. Na třetí stůl pro řezníka, forejtara, pachole, lovčího, vrátné a j. (10 osob) dávaly se: 1. polévka, 2. hovězí maso, 3. zadělávané hovězí maso, neb osrdí, neb dršťky, neb volské hlavy a nožičky, neb nasolená zvěřina, 4. hrách neb kroupy, zelí, řípa atd. V neděli a ve čtvrtek se jim dávala pečeně. Čtvrtý stůl byl panský, o němž později. Za pátým neb šlechtickým stolem seděli hofmistrová, tři panny, lovčí, kuchmistr, preceptor a sekretář. Jídlo se jim dávalo z panského stolu. Nežli si sedli, postavil sklepník na jejich stůl skleněnou láhvici s vínem o 6 žejdlících a 2 prázdné sklenice. Při jídle jim naléval pekárek (mladý pekař) pivo, odnášel talíře a jídla, jež ohříval pro šestý stůl. Avšak pro tento stůl nosily se z předešlého jen čtyři krmě (polévka, hovězí maso, zadělávané a nějaké silné vařivo neb příkrmí). Tuto seděli písař německý, lékárník, lokaj a jiní služebníci. Při sedmém stole sedělo 11 osob ženských dolního fraucimoru a dávaly se jim: 1. polévka, 2. hovězí maso, 3. odvářka (omáčka, jícha) se zvěřinou, 4. zadělávané, 5. pečité, 6. vařivo. Na osmý stůl, při němž seděl starosta s 5 děvečkami, dávaly se: polévka, hovězí maso, zadělávané a vařivo. Devátý stůl byl v kuchyni pro dva kuchaře, dva kuchtíky a dívku kuchynskou. Za desátý stůl počítaly se osoby, jimž se posýlalo jídlo a pivo domů. Ke všem stolům se dávalo piva po kolika pintách (28 pinet jedno vědro). Řád dotčený platil pro oběd i večeři.

Na panskou tabuli nosily se k obědu i k večeři: 1. čtyři libry hovězího, 2. dvě libry odvářky, 3. tři a půl lib. telecího buď vařeného neb zadělávaného s knedlíky, 4. tři a půl lib. skopového vařeného

---

[1]) Toto poslední z Č. Č. M. r. 1858 na str. 365.

neb karmunady, 5. čtyři libry telecí pečeně, 6. pečeně skopová neb jehněčí, aneb zvěřina. K tomu 8 chlebův panských, 6 žejdlíkův bílého piva a víno. O pátcích a dnech postních dávaly se na tento stůl k obědu: 1. veliký kapr v černé omáčce, 2. vařený, 3. pečený neb zadělávaný kapr, 4. štika misná (to jest štika prostřední velikosti, která se nevařila v kotle, nýbrž v míse cínové, s níž se na stůl nesla) na polský neb uherský způsob, 5. štika misná uvařená se slaninou aneb smaženou žemličkou, 6. štika smažená, nadívaná aneb na jiný způsob připravená, 7. sedm neb osm okounův vařených, zadělaných neb smažených. Ku konci dávali pstruhy, drobné rybičky, ježdíky, mniky, lipany, platejsy, sledi, mihule, bryky, sardely, šneky, nikoliv všecko, nýbrž jen jedno ze jmenovaných. K večeři, která však za večeři nepokládána, nýbrž jen za zajedení, dávaly se: 1. krmě z vajec, 2. vařený neb studený kapr, 3. pečený, aneb v paštiku zaobalený, aneb vychladlý kapr, 4. štička, 5. vaření pstruzi, aneb raci, šneci aneb drobné nebo-li menší říčné ryby, něco sardel, bryky, kaviar, mihule, ústřice aneb něco podobného.

Každého dne o 11. hodině před polednem a 6. hod. s poledne pokryli stůl panský a položili nejméně 12 talířův pokrytých bílým ubrouskem na dolejší konec tabule, po čemž jeden z předních



Vchod do parku v Třeboni.

služebníkův na tom místě stoje, pánu a ostatním stolovníkům talíře podával. Do té doby byli hotovi v kuchyni a kuchmistr poslal nahoru kromě salátu a omáček 12 dobrých krmí (aneb více, bylo-li hostí) po prvé a po chvíli tolikéž aspoň krmí teplých a studených za druhé. Sám i doprovázel sloužící, kteří krmě do tabulnice nesli, a dal je pokryti misami, dokud páni za stůl nezasedli.

Když pán přišel ke stolu, přistoupili k němu hofmistr maje nálevku v ruce a přední po něm služebník drže nalevadlo. Od něho obešedše hosti, potom vodu z nalevadla vylili, nádoby vytřeli a ručník složili. V tu chvíli, když si pán ruce umýval, odkryl kuchmistr pokrmy a ihned utřel páru na vrchních misách čistým ubrusem. Tu zasedli za stůl pán, paní, hofmistr páně a životní lékař. V tu chvíli, když pán jedl, rozkrájel hofmistr hovězí maso a tak si i vedl při každém následujícím jídle. Když došlo na dvě, tři aneb čtyři krmě po mase, poslal hofmistr polévku a maso do kuchyně, aby je ohřáli pro pátý stůl. Když to se stalo, opustily hofmistrová a panny, kteréž opodál stojíce pánu počesť činily, tabulnici a odešly do vedlejší síně ke svému stolu. Mezi jídlem podával jeden sloužící pánu víno aneb jiné nápoje a jiný podobněž paní přisluhoval. Když se odnášel poslední pokrm z panské tabule a přinášely se konfekty neb ovoce, vstali páni od pátého stolu (panny seděly), nechali jídla, kteráž jim přinesl kuchmistr, na stole

státi a pánu pojídajícímu konfekty přisluhovali. Po té mohli odejíti zase ke svému stolu, ale nesměli se tu déle než čtvrť nebo půl hodiny zdržeti. Potom zase přisluhovali. Když páni vstáti měli, vstal také hofmistr, sháněl vodu k mytí a poslal čeládku k obědu; hofmistrová a panny vstavše zatím, postavily se opodál od panské tabule a činíce počesť čekaly, až páni odešli. Asi o 12. hodině skončila se panská tabule a v ten čas se počalo jísti u šestého stolu; u ostatních nošeno jídlo asi o $11\frac{1}{2}$ hodině.

Kromě těchto stolů dvořanských byli ještě tři stolové úředníkův na panství, jak seznam jich r. 1615 dne 1. listopadu sepsaný ukazuje. Za prvním stolem seděli hejtman, purkrabě, Václav Březan, písaři důchodní, obroční, porybný, lékárník, dva fišmistři a jeden obroční (futrmistr). Za druhým stolem seděli kovář s učedníkem, kolář, šafář, řezáč, starý kočí, kočové, pachole, zahradník. Na třetí stůl, za nímž seděli mládenec písaře důchodního, pacholata: hejtmanovo, Březanovo, lékárníkovo, pekař, pekárek, kuchař, kuchtík, řezník a služebník písaře obročního, dávalo se, co zbylo jídla z předního stolu. Celkem se hostily na všech třech stolech 32 osoby. Holota rybničná měla stravu s čeládkou v Novém dvoře; pro sládky, písaře při pivovářích, polesného, 2 myslivce, dva lidi k lesům, polesného v Kostelci, bažantníka, baštíře a hajné učiněno jest zvláštní opatření, poněvadž nemohli docházeti do zámku na stravu. [1])

[1]) Vše z registr. Rožemberské a Švamberské ve Třeboni.



Matka Boží Vyšebrodská.



K stolnímu řádu Rožemberskému a Švamberskému.



Soběslav Hrad.

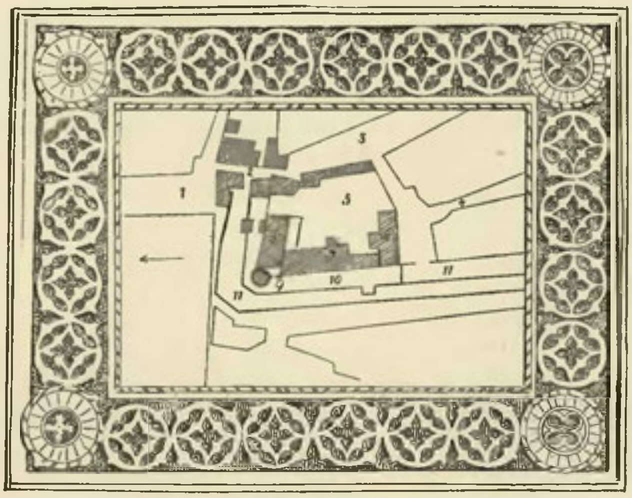
I. Popis a dějiny.

Krajina u Lužnice nad Táborem znamenitě se liší od pobřeží této řeky pod městem dotčeným. Kdežto řeka pod Táborem mezi stráněmi a skalisky se prodírá, teče volněji hořeji. Stráně jsou tu nižší aneb od řeky vzdálenější, nežli se spatřuje doleji, a proto jsou u řeky buď lučiny aneb role. Okolí obdrželo tím ráz jednotvárný, ukazujíc druhdy obraz smutný, kterýž málo kdy osvěžen jest krajinkou veselou neb půvabnou. Na podobné rovince rozkládá se město Soběslav s vysokou osmahlou věží, která již čtyři století na město a záhumní jeho pečlivě na zahrady obrácené, a vzdálenější od města lučiny a nivy pohlíží. Město jest úpravné, ale schází mu ono čilé živobytí, kteréž ani travičce mezi dlážděním nedá zniknouti. Ačkoliv má několik památek starožitných, nesmíme se přece u žádné jiné zastaviti, nežli u jediné, *starého hradu*, kterýž byl někdy první pevností městskou, ale na ten čas úkol pivováru obdržel. Postaven byl hrad blízko brány Táborské, a to tak, že stál při samé ohradě městské, jež na způsob Otakarských hradeb zřízena byvši, město na všech stranách zavírala.

Nejznamenitější částí hradu, jak nyní se spatřuje, jest *věž* kromě jediné hrany okrouhlá a z drobného kamene postavená, končíc se střechou kuželovitou, taškami pokrytou. V nejdolejší místnosti, k níž vedou dvéře vylámané a obroubené ke konci 15. věku, nachází se sklep prostranný a vysoký, sklenutý tak, že se klenutí hvězdě podobá. K hořejším ponebím se leze po řebříku a přichází se asi ve výšce prvního poschodí ke dveřím, kteréž teprve v posledních stoletích úpravu svou nynější obdržely. Nejhořeji jest světnice s pěti okny, kde pověžný obýval; týž mohl odtud vycházeti na pavlač neb podkroví, které šlo zvenčí okolo celé věže, jakož se toho posud jisté známky spatřují. Až sem vylézati není radno, poněvadž jest trámoví ve věži spuchřelé. Toto bylo ve výšce pátého poschodí. Na spodních čtyřech poschodích spatřují se střílny, nahoře úzké a dole v kruh rozšířené a velmi výhodně zřízené. Neb ačkoliv z venku tak zúženy byly, že se do nich střela nesnadno dostala, byly uvnitř tak rozšířeny a pěkně vyklenuty, že v nich člověk pohodlně státi může. Na venkovské omítce vymalována jest veliká červená růže, pocházející bezpochyby z dob posledních Rožemberkův. Vnitřek věže, jejíž zdi v hrubosti své asi 2 m. měří, vykázán jest i s parkánem hostinskému.

Věž stojí sama o sobě, oddělena jsouc od nejbližšího stavení, v němž se sýpky nacházejí, uličkou a zdí nehrubě širokou, v níž se také úzká střílna nalézá. Ostatek bývalého hradu zaujímá veliké stavení, v němž se nachází *pivovár* na čtyřech stranách prostranné nádvoří objímající a na několik domův rozdělený. Na štítě jižního domu čteme nápis: Renovatum Primo anno MDCXIV secundo anno MDCCCVII, a v nově přidáno, že obnoveno stavení toto roku 1881. Zbytky prvnějšího obnovení, totiž rustika tehda obvyklá, spatřují se na západním velikém stavení, kdež se podlé pověsti gymnasium nacházelo. V tomto stavení nalézaly se ještě před 50 lety rozličné starožitnosti a památky, zejména starodávná místnosť, v níž se hvozd nachází, a krásný gotický portál ze 14. věku, jímž se do várny chodívalo. V severním domě, jenž se jedním rohem věže dotýká a nyní sýpkou jest, byly v přízemí také staré dvéře řemeslně vytesané, jimiž se do sklepů chodívalo, ale ty jsou také již odklizeny. Celkem se za posledních let mnohé památky staré snad zbytečně zničily. Lid sobě povídával, že byl na místě pivováru klášter a jakožto důkaz toho uváděna socha dřevěná sv. Petra, která sem však z bývalého kostela sv. Víta přenesena.

Město Soběslav [1]) pojmenováním svým patrně naráží na zakladatele Soběslava, ale kdo by to byl a kdy žil, již nikdy více se nevypátrá. Jak se zdá, patřila Soběslav pánům z Rožemberka již ve 13. stol.; r. 1293, 12. července urovnali zde Jindřich z Rožemberka a Smil z Nových Hradův spor mezi klášterem Vyšebrodským a sirotky po Jindřichovi z Kosové Hory o zboží Hořické. [2]) Na jisto teprve víme, že náležela Soběslav týmž pánům z jedné paměti roku 1349 a z císařského listu daného na ulevení berně. [3]) Drželit je tehda bratří *Petr*, *Jošt*, *Oldřich* a *Jan*, kteří sem r. 1359 nového faráře podávali. Roku 1363 dne 30. září zapsala jim Anna z Lipé vsi Řipce a Sedlce v okolí našem ležící, však aby je teprve dostali po smrti její; [4]) než r. 1364 změněna úmluva tak, že bratří dostali hned ves Sedlce a za ni Anně dali ves Přibyslavov na panství Rožemberském, [5]) potom ves tu prodali (roku 1366 dne 19. dubna) Přibíkovi z Dráchova za 109 kop. [6]) Bratří ti spolu s některými zemany v kolatuře Soběslavské bydlícími roku 1367 dne 23. ledna kostelu Soběslavskému slušný plat na mýtě panském v městě ukázali, aby zdejší kostel lépe vystaven byl. Podobněž i roku 1371 bratří ti kromě Oldřicha přišedše do Soběslavě na den sv. Víta založili nové kaplanství při kostele kromě toho, jež již v dobách pominulých bývalo, a vyměřili kaplanu k výživě 2 kopy z platu svého z města vycházejícího, k čemuž také obec zdejší a někteří zemané okolní platy přispěli. [7])



Vysvětlení plánu: 1. Pražská ulice; 2. bývalá brána; 3. Široká ulice; 4. Panská ulice; 5. dvůr pivováru; 6.—8. stavení pivovarská; 9. věž; 10. parkán; 11. příkop městský.

Bratří dotčení r. 1374 zboží svá rozdělili, při čemž se dostala Soběslav *Oldřichovi*, jenž sem r. 1378 faráře Vítka ze Zelče podal [8]) a r. 1386 ves svou Přehořov Maršovi měštěnínu Soběslavskému prodal. [9]) Týž pán učinil r. 1374 dne 6. dubna smlouvu s Jindřichem ze Šaumberka, že za 6 let odtud ožení syna svého Jindřicha s Barborou ze Šaumberka, dcerou Jindřichovou, i slíbil nevěstě ukázati věna 3000 fl. na městě Soběslavi s takovou výminkou, kdyby se Jindřich neoženil, že summa ta na Soběslavi zapsaná panu ze Šaumberka propadne a naň připadne. [10]) Ke sňatku tomu přišlo, ale přerušen brzo časnou smrtí paní Barbory r. 1389. Příštího roku (1390) zemřel Oldřich; pořízením posledním byl z důchodů svých Soběslavských odkázal 50 kop sirotkům po chudých panoších a služebnících Rožemberských pod jistými výminkami, špitálu zdejšímu odkázal 20 kop gr. z těch platův, jež byl koupil od Lva ze Strkova, k tomu tvrz a dvůr ve vsi Chlebově a paliva v lese, co by se jim líbilo. Maršovi, lovčímu nad lesy Soběslavskými, odkázal 10 kop. [11]) Oldřichův syn a nástupce *Jindřich* udělil obci Soběslavské proti závdavku 96 kop svobody takové, jaké měla města královská, zejména právo, aby mohli o statcích svých volně říditi, dovolil jim také, aby šlo odvolání ze soudu městského k soudu v Budějovicích, vymínil si

[1]) Pomůcka: Veselého děje Choustníka. [2]) Pangerl, Hoh. Urk. p. 56 [3]) Pangerl, Gold. Urk. p. 398. [4]) Archiv Novohradský. [5]) Cod. mon. Mariae Vallis. [6]) Archiv Třeboň. [7]) Borový lib. erect. I. 61, 88. [8]) Lib. conf. III. D 6. [9]) Archiv Třeb. Soběslav držena tehda k Přiběnicům. O blahobytu sousedův svědčí to, že tu bývalo 14 krámův masných. (Urbář Rožemb. vyd. Truhlář na str. 17.) [10]) Jodok Stütz, Regesten der H. v. Schaumberg. (Denkschriften der. k. Akademie der Wissenschaften XII. 292.) [11]) Arch. Třeboň. Srovnej děje Nových Hradův, kdež se Oldřich ponejvíce zdržoval. Pořízení dáno 16. února r. 1390.

však, že bude bráti pokuty a jmění těch, kteří by pro vraždu z města utekli; také slíbili Soběslavští, že pánu na vojnách pomáhati budou. [1]) Roku 1396 dovolil Jindřich Soběslavským, aby mohli dovážeti a vystavovati pivo cizí z Litoměřic, Žitavy a ze Svídnice, však jen do příštích vánoc. Téhož roku (1396) prodal rybáři Jakubovi lov a díl Lužnice blíže Soběslavě, příštího roku (1397) prodal lovčímu Maršovi z Přehořova (jenž se stal mezi tím úředníkem v Krumlově) úroky v Kvasejovicích tak, aby po smrti Maršově připadly klášteru Třeboňskému k nadání zádušních mší, jež se za Marše a chot jeho sloužiti měly. Konečně koupil Jindřich r. 1397 a 1398 jeden a půl lánu ve vsi Řipci a připojil jej ke špitálu Soběslavskému. [2])

Až doposud se nenachází ani nejmenší zmínky o hradě Soběslavském, jenž dojista již za Jindřicha stál; i nelze jinak mysliti, než že Jindřich, pečliv jsa jak o ochranu města tak i obranu okolních zboží, tvrdý hrad vyzdvihl a úředníkem či purkrabí spravovati dal. Nasvědčuje tomu (ačkoliv nedokazuje), že před početím 15. století ani jeden purkrabí Soběslavský se nepřipomíná. Jindřich dostav roku 1394 ve svou moc krále Václava jatého, jej na „hradech svých Přiběnicích, Soběslavi, Třeboni, Maidšteině, Krumlově a Vítkově Hrádku v opatření měv," do Rakous na hrad Vildperk obstaveného dodal.[3]) Příštího roku sešli se v Soběslavi (r. 1395, 15. července) přední pánové jednoty panské proti králi utvořené. Mimo Jindřicha, jenž zůstal po celý život protivníkem královým, byl tu Jošt markrabě Moravský, Jan biskup Litomyšlský, a přijímali do své jednoty Jana vévodu Zhořelského. Připoutali jej k jednotě své proto, poněvadž změnili na oko záměr jednoty své, totiž aby hleděli „králova čestného a zemského a obecného dobrého." [4]) Asi z těch dob zachovaly se nám zprávy o pokusech rozličných osob Soběslav opanovati. Podlé vyznání Diviše z Hrádku při právě Rožemberském mladý markrabě Prokop mu přikázal, aby pána z Rožemberka hubil, kdež by mohl, a jeho lidi, panoše, kněží, měšťany i sedláky jímal, mučil a šacoval. Mikuláš nějaký z Protivína byl vůdce Divišův na páně z Rožemberka zboží a chtěl mu Soběslav zraditi. Francouz jakýsi byv ve službě u pána z Rožemberka vzal od Diviše 6 kop, aby mu Soběslav zradil, i jiní peníze vzali, aby Soběslav zradili. Ondřej z Prašivé a Přibík z Božejova Divišovi, když k nim přijel, píti a jísti dávali. Jakéhosi Motyčky ze Soběslavě ptal se prý markrabě Prokop v Německém Brodě, dobře-li chovají Soběslavě, neb o to velmi pilně ukládal, zdali by kterého páně zámku mohl dosáhnouti.[5]) První nám známý purkrabě Soběslavský byl *Mareš* často řečený, [6]) jenž byl již r. 1403 mrtev. Po něm následoval Jan ze Štítného (r. 1412).

Jindřich zemřel roku 1412, poručiv syna svého devítiletého panu *Čeňkovi z Vartemberka*, jenž prodal Soběslavským dvůr Petřín [7]) r. 1414 dne 31. ledna. Ujav Oldřich správu panství svých, válečně se postavil proti Táborům, ačkoliv sám před tím pod obojí přijímal a víru pod obojí na statcích svých propustil. Přes to byl na poddané své kališníky přece laskavější než Albrecht kníže Rakouský, jenž táhna (r. 1420 asi v červnu) na pomoc císaři Zikmundovi, v Soběslavi a v okolí drahně kališníkův na hranicích upáliti kázal. [8]) Když opanovali Táboři hrady Přiběnické, valily se na Oldřicha nehody, neb Žižka vypálil hrádek jeho Poděhusy (r. 1421) a vraceje se odtud, aby strestal naháče, zmocnil se Soběslavě i s věží kostelní, na níž se Rožemberští bránili, a město i hrad vypáliv, kázal hradby a věž kostelní pobořiti. [9]) Od té doby byl Oldřich na Tábory nelaskavější, ale ovšem opatrnější v jednání svém, tak že podlé potřeby i s kacíři se mířil; neb moc a válečné štěstí Táborův den ode dne rostly, tak že již v listopadu r. 1426 Oldřich rád byl, že Táboři sami mu příměří až do vypovědění předběžného dopřáli. Příměří to se potom po několik let opakovalo za časů Viléma z Kozího a Pavla z Prahy, správcův na Soběslavi. [10]) Nové zášti vzniklo, když Oldřich se stranou panskou se spolčil a Tábory u Lipan (r. 1434 dne 30. května) potírati pomáhal; neb Táborští vzpamatovavše se z prvního leknutí v únoru r. 1435 zase město Soběslav vypálili. Dovídáme se o tom ze psaní císařových k Oldřichovi, daných dne 19. února, kdežto jej těšil, pravě, že mu škody jeho tak žel bylo, jako by se jemu samému byla stala. [11]) Na odplatu vytáhl Oldřich s lidem svým oblehnout tvrze Lomnické, Tábory osazené, odkudž mu škoděno nejvíce. I chtíce Táboři důležitou tu tvrz vybaviti, sebrali pole proti pánu, ale když přijeli ku Křeči, od vojska Oldřichova obklíčeni byvše, na díle pobiti a někteří zjímáni a dílem rozplašeni byli. Po tomto vítězství kázal Oldřich zajaté na Choustníce, Soběslavi a Třeboni rozsázeti. [12]) V listopadu se potom Lomnice poddala. Potom následovalo sice smíření mezi nimi, ale jen na čas, neb rozhořčenost mezi oběma po několika letech s větší zuřivostí se obnovila. [13]) Nemálo k tomu i to přispívalo, že vlastní Oldřichovi úředníci a služebníci jej strašili, pravíce, že Táboři o některý zámek páně, a zvláště o Soběslav ukládají. Protož Oldřich pilně poručil a psal

[1]) Archiv Soběslavský, DZ. 127 M 22—26. [2]) Wagnera dějiny pánův Třeboňských (rukopis v archivu Třeb.). [3]) Březan (Čas. Mus. 1828, sv. 4., str. 53). [4]) Arch. č. I. 59. Tomkovy děje Prahy III. 392. [5]) Kniha popravčí. [6]) DD. 14 f. 181. [7]) Arch. Soběsl. [8]) Kurz II. 28. [9]) Kniha popravčí 36, Vavřinec z Březové, Tomkovy děje Prahy IV. 208. Srov. tamže str. 136. [10]) Veselého děje Choustníka str. 13. [11]) Palackého děje III. c. 172, Tomek IV. 674. [12]) Březan, Kronika Rožemberská 201—203 (rukopis knihovny Lobkovské). [13]) Že by byli r. 1438 Poláci hrad Soběslavský zbořili, jak dí Sommer (Budw. Kr. 88), není nám známo.

Janovi ze Srlína, úředníkovi na Choustníce, zdali by mohl něco takového vyzvěděti na Pěšovi, písaři Táborských. Když pak se o tom Táboři dověděli, jali jak Pěšu tak i náhodou Jana Srlínského a k oběma přísně se zachovali. Kromě toho si Táboři ještě více do Oldřicha stěžovali. Když vedli válku s Trčkou, Jan Bolechovec ze Šatavy, hejtman Soběslavský, jal služebníka jich, který zůstal po houfu (opozdil se), a zbroj mu pobral. Někteří lidé Táborští byli v Soběslavi zjímáni, ano jeden z nich přišed k městu a chtě do něho, byl od samého Bolechovce pohlavkován, nohama ubit, utlačen a za vrch (pačesy) vláčen. Huspek a jiní dva Táborští oloupivše lidi z Řipce, s kořistí ušli do Rakous, ale byli na zpáteční cestě jati a dlouhý čas v Soběslavi seděli. Za to i Táboři se mstili. Na 2 měšťany Soběslavské čekavše, když z Budějovského jarmarku domů se vraceli, pobrali jim peníze hotové a sukno barvené a s tím na Tábor odjeli. Bolechovec zvěděv to, obeslal je o navrácení, ale navráceno bylo jim toliko sukno. Jindy, když tovaryši ze Soběslavě vysláni byli pro úroky na Přiběnickém zboží, Táborští 10 jich i s koňmi a se zbožím javše, vzali je na Tábor, tam je těžce v okovech uvěznili a útrpným právem je tázali, aby na nich tajnosti strany Rožemberské vyzvěděli. Tu Bolechovec nechtě dáti těm služebníkům páně zemříti v tak krutém vězení, vyručil je ve 300 kop jenom na krátký čas a potom je opět na Táboře postavil. To vše se stalo r. 1441. Když jel toho roku dne 16. září Bolechovec ze dvoru svého Solopisk, tu Táboři učinivše naň dvě zálohy, chtěli jej usmrtiti, on jim však ujel do Křeče k panoši Benešovi z Bělé. Jakmile za ním do Křeče přijeli, ssedavše s koní začali dům, v němž on uschován byl, střílením dobývati a zapalovati. Potom gleitovavše ho k sobě, aby s nimi mluvil, chtěli jej zabiti, udávajíce příčinu, že jim koně zastřelil (zastřelivše jej prý sobě sami), protož Beneš z Bělé se jim uručil. Nicméně že chtěli plat za koně, hrozíce zavražděním, byly jim dány 3 kopy a 10 gr.



Soběslavský hrad od východní strany.

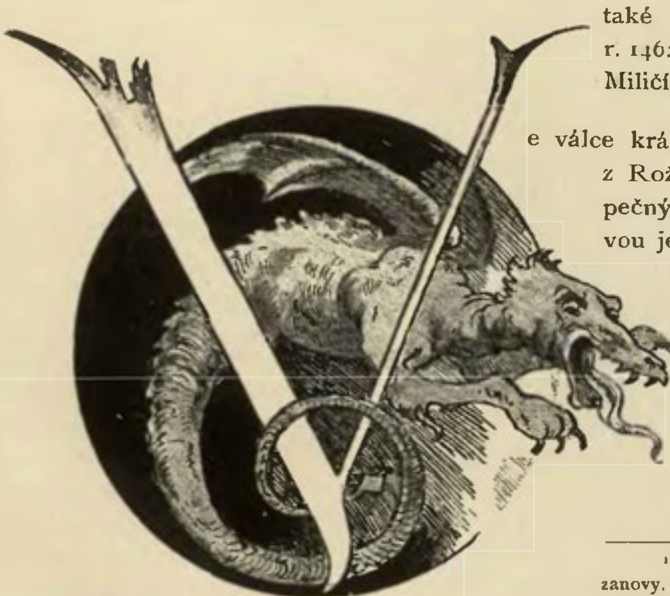
Různice následující trvaly ve své prudkosti až do konce r. 1443, neobsahovaly však v sobě nic, co by se pro děje Soběslavě vytknouti mohlo. V letech 1444—1445 nacházíme pokoj mezi stranami; teprve r. 1446 začaly zase ústrky z obou stran. Dne 26. května žádali Táborští Oldřicha, by jejich jatí a v Soběslavi uvěznění lidé nebyli ze starého záští úředníkův tamějších kvapně souzeni a trestáni. Příštího roku (1447) dne 7. dubna ucházel se Jan z Mutic, hejtman Soběslavský, u Táborských o navrácení nějakých suken, koření, obuvi ševcovské i jiných mnohých věcí, vzatých prý Vavřincovi Soběslavskému, čehož Táboři druhého dne odepřeli, pravíce, že Vavřinec utonul v řece a o těch věcech že nic nevědí. Téhož roku dne 14. června asi 40 loupících a škodících Táborů po silnicích blízko města Soběslavě přitáhlo. Zvěděvše to Soběslavští a tamější služebný a obranný lid, vypadli na ně z města jezdecky i pěšky a dohonivše je, 18 jich zabili; jiných několik „za



Soběslavský hrad od západu.

mrtvé odešlo" nebo v sobě duši zatajili a potom okřávše odtud se odebrali, jiní utekše život zachovali. Všechna tato zášť potom přestala, když Táborští z veliké nechuti k jednotě Poděbradské úžeji přilnuli ke straně katolické či Rožemberské. Táborští vyslali dne 6. července r. 1450 Jana Škaredka k Oldřichovi ze Hradce, žádajíce se s ním a s pány z Rožemberka v Soběslavi sjeti a se s nima spojiti, k čemuž odpověděl Oldřich z Rožemberka, že pošle syna svého Jindřicha příští neděli (12. července) k rozmlouvání s Táborskými do Hradce. Po smíření mezi Poděbradskými a Rožemberskými dokonalém, jež se na konci r. 1450 zběhlo a v lednu potom ukončilo, zůstali Táboři sami. Hejtmanem na Soběslavi byl ještě r. 1450 Jan z Mutic [1]) a r. 1451 následoval Hynek Zub z Doubravice, jenž byl později ještě jednou hejtmanem. [2]) Po něm následoval Jan Dobronička z Dobronic, jenž byl r. 1457—1467 hejtmanem, a Petr Maxant byl v letech 1459—1462 úředníkem důchodním na Soběslavi. [3])

Starý Oldřich a synové jeho Jindřich a Jan toho žádali při králi Ladislavovi, aby dovolil Soběslavským odbývati trh výroční v tu neděli o suchých dnech po povýšení sv. Kříže, k čemuž král (r. 1454 dne 15. července) přivolil. [4]) Mladší syn *Jan* stal se ještě za živobytí otcova, však po smrti staršího bratra Jindřicha, vladařem rodu. Týž se jednou také v Soběslavi zastavil a zde nějaký čas pozdržel; r. 1462 dne 4. ledna sečítal zde s farářem zdejším Petrem Miličínským důchody fary Soběslavské. [5])



Ve válce krále Jiřího s pověstnou jednotou panskou stál Jan z Rožemberka při králi svém a stal se tudíž nebezpečným nepřítelem Zdeňka ze Šternberka, jenž byl hlavou jednoty. Nutno bylo tedy ta sídla Rožemberská, jež nepříteli na ráně byla, dobře opatřiti a opevniti. V lednu r. 1467 dal hejtman Dobronička dříví z lesa svážeti a pilně sice hradby opravovati, ale ještě mu zbývalo dělati jednu čtvrť, bašty všecky, chodby okolo města veškerého na zdi a parkány. Protož prosil pána dne 17. ledna, aby rozkázal lidem od Choustníka, by pomoc učinili vozbami. Na rychlo též dělali šípy a Řehoř

[1]) Světeckého paměti I. 197 (arch. Třeb.). [2]) Zbytek historie Březanovy. [3]) Světecký, archiv Třeboň. Veselý str. 27, arch. č. III. 572. [4]) Archiv Soběsl. [5]) Tamže. Faře patřily tehda vsi Lhota a Malkov.

úředník Třeboňský poslal sem 17 hákovnic. Také nařízena ponůcka v Soběslavi, že vždy 40 osob v parkánech, v městě 20 pacholkův, na veliké zdi 10 osob a na předměstí ponocovali.[1]) Mimo to se přijímali lidé pěší i jízdní a posláni do Soběslavě; tato čeleď přijata jest pěkně na město od měšťanů, jak Dobronička pánu psal (17. dubna), ale oni na počátku nevelmi pěkně se okazovali, nemravně si vedouce, čehož měšťané toužící přišli k hejtmanovi žalovat; tento Fryckovi, hejtmanu jich, domlouval, ale on velmi protivně mluvil řka, že by raději od pána jel, než by to (totiž živobytí nepořádné) opustil. Když pak dne 20. dubna král Jiří vydal list odpovědný proti Zdeňkovi ze Šternberka, staly se veliké přípravy k zaopatření Soběslavě a Choustníka a úředník Choustnický Pavel z Prahy pána napomínal dne 29. dubna, aby v Černovicích, kdež měl býti jarmark na den Božího vstoupení, síry nakoupil. Bylo na čase, neb Zdeněk dne 3. května drahně Rožemberských u Soběslavě zbil, vsi okolo města pálil a lid a dobytek zajímal.[2]) Po té (12. května) z rozkázání páně obeslal Dobronička zemany okolní, by v určeném čase hotovi byli s polovicí lidu, proti čemuž mnozí se pro krátkosť lhůty vymlouvali. Bylo skorem již pozdě, neb dne 14. května přijel Zdeněk v 700 koních k Soběslavi a způsobil takovou hrůzu mezi lidem, že dobytek v lesích skryli a se zbraněmi k odporu se hotovili. Když pak (dne 23. května) Zdeňkovi list odpovědný z Krumlova poslán, přikázáno Dobroničkovi, aby chalupy na předměstí zbořiti kázal, aby se odtud městu hanby a škody nestalo; poněvadž pak mnozí z měšťanů tomu odporni byli, prosil hejtman (dne 24. května), aby rozkaz ještě jednou a přísně opakován byl. Podlé zprávy téhož hejtmana (dne 27. května) šestnácte jízdných odtrhše se od Frycka, volili sobě starší Jakuba z Políkova a Mikše z Kokor; i tato nově utvořená rota měla 59 koní a žádala na půl čtvrť léta list záškodný, a Frycek měv 85 pěších a mimo ně ještě jízdné, žádal též za list záškodný na 41 koní.[3]) Přes ty veliké přípravy štěstí Janovi nepřálo. Dne 4. července chlubil se Zdeněk, kterak táhna do Zelče, vyslal v noci svoje lidi branné k Soběslavi, a když na úsvitě již postoupili jízdní k městu, vyhrnuli se na ně Rožemberští z města, ale byli blízko Soběslavě poraženi tak, že jich zůstalo víc než 150 mrtvých na bojišti a ke 200 octlo se v zajetí. Nebyla však v skutku porážka tato tak zlá, neb v moci Šternberské se v červenci toho roku jen 25 Rožemberských nacházelo; takéť asi pravda nebyla, jak Zdeněk se chlubil, že ze Šternberských pouze jeden muž byl zabit a jen tři raněni. Král Jiří želel této porážky lidu Soběslavského a takto ve svém psaní (9. července) napsal: „Ale proto poruč to pánu Bohu, toť býti musí, ačkoli slyšíme, že neopatrností k tomu přišli tvoji. Již lepšího proti tomu není, než mysliti na to, aby s pomocí boží zase jim lépe oplatil atd.“ Potom Zdeněk i s vojskem svým dne 12. července usadiv se na Jihlavě, odtud Janovi velikou záhubu působil, pročež se Janovi vidělo zase v Soběslavi najímati pěší a jízdné v takový počet, že na týden $269^1/_2$ kopy dostávali; tamější však vojenský hejtman Pirchamer se služebným platem nevycházel a v hospodách mnoho dluhův míval. Mimo něj byli tehda v Soběslavi ještě polní hejtmané Frycek a Bernart Talafous z Říčan. Tento, pak Dobronička, Jan z Petrovic, Jindřich Roubík z Hlavatec, Protiva z Nalžov a Heřman ze Zelenic prosili Jana (27. července), aby jim neustanovil lehkého a neoblíbeného Blažka za polního hejtmana. Téhož dne omlouvali se Dobronička a Talafous, že nemohou pěší ze Soběslavě na Nový Hrad poslati, poněvadž vedlé dané jim zprávy Zdeněk ve veliké síle z Hradce vytáhnouti a Soběslavě dobyti míní.[4])

Jan utrpěv na svých panstvích mnoho škod, zamýšlel také na nepřátely udeřiti a protož obehnal (v červenci) s vojskem královským Hradec, jedno z hlavních sídel panské jednoty. Odtud rozkázal (5. srpna) služebníkům a panošem svým, aby dne 6. srpna dostavili se vojensky u Soběslavě, i píce aby sobě na 2 neděle vzali a na Nový Hrad táhli; což vedlé zprávy Dobroničky a Talafousa státi se nemohlo, poněvadž nikdo z Maršovy roty ze Soběslavě jíti nechtěl a pro dluhy v hospodách i nemohl. Při takovém nepořádku nebylo lze nic pořídití, pročež Jan poslal peníze a učinil Viléma Rendle z Úšavy hejtmanem polním nade vším lidem v Soběslavi. Mezi tím se již jiné změny připravovaly. Jan kolísaje ve věrnosti ke králi již v září r. 1467 s nepřátely v příměří vstoupiti zamýšlel a v říjnu toho roku skutečně vstoupiv od Hradce odtrhl a od těch dob nějaký čas se rozhodnouti nemohl, ke které straně by se měl přidati. Nicméně Dobronička a Pavel z Prahy dne 27. dubna r. 1468 měvše ledva 40 koní, a to ještě polovici městských lidí, řezníkův, zjímali v Deštně drahně nepřátel a jen litovali, že neměli aspoň 40 koní více, aby ještě lepší věci vyvedli. Toho roku v srpnu Jan klatbou papežskou a pohrůžkami legata k tomu byl připraven, že krále opustil a poslušenství papeže podnik se Zdeňkem se spojil. Pro toto jednání počali hned Táborští a jiní královští Janovi škoditi. Dne 19. září Hynek Zub z Doubravice, stav se nedávno hejtmanem Soběslavským, Janovi výstrahu dával, že královští jen čekají na opovědný list, aby mohli na panstvích a rybnících škodu činiti. Když pak Jan v září r. 1468 poslal služebníka svého s opovědným listem na Tábor, byl mu tam dobrý kůň mocně vzat a horší za něho dán, pročež 23. a 24. září Zub

[1]) Archiv Třeboň., zlomek historie Březanovy. [2]) Viz k tomu a následujícímu Čas. mus. r. 1881 str. 74—77. [3]) Mezi jezdci nacházel se tehda také proslulý válečník Jindřich Roubík ze Hlavatec. [4]) Arch. Třeboň. a Veselého Choustník.

a Táboršti o navrácení těch koní si dopisovali. Přičiněním biskupa Pasovského postoupil Jan r. 1468 dne 4. října hradu Choustníka a města Soběslavě na čas války *Zdeňkovi ze Šternberka* toliko k užívání, neb dědičným pánem zůstávaje, dopisoval si i s úředníky svými, napomínaje Soběslavské, by věrně se zachovali k němu a jeho služebníkům. Zub ten rok i příští hejtmanem na Soběslavi zůstával. [1])

Zdeněk uvedl do Soběslavě roku 1469 žoldnéře Poláky, chasu nezbednou, jež škodila netoliko cizím, ale i své strany lidem, berouc napořád, k čemu přišla. [2]) Žoldnéři ti r. 1470 dobré kořisti dostali, nebo pustivše se k Vožici a do toho kraje, na 8 kop krav a okolo 9 kop drobného dobytka zajavše, dne 1. července domů přihnali a za chvíli měli nač živi býti. Přišed sem v říjnu toho roku Zikmund z Mirošovic, Zdeňkův purkrabě Vitorazský, „pro potřebu zámku Soběslavě" od lidí na panství pomoc obilím vymáhal. [3])

Roku 1471 Šternberští v Soběslavi s měšťanstvem nepříliš vlídně nakládali. Kehar a Výrek (Jindřich z Ryžemberka?) tepouce je kyji, nutili je k přijímání bílých peněz krále Matyášových, jež tehda nebraly se. Tak na př. kramářka Kačka načavši malvazí za míšenské groše a za 2 gr. bílé nechtěvši ho prodati, byla od Kehara zbita kyjem. Výrek bil kyjem ženu Hlavnovou a když máti její chtěla jí brániti, zkyjoval též mateř a pak i dítě oplakávavší mateře své a báby bil a prorazil mu hlavu, že by se byl mohl prst do rány vložiti. To způsobil Jan nevčasným postupováním Soběslavě a ty a takové stesky a nářky přeslechnouti musel. [4]) Brzo i Jan poznav, že potěšování kněží strany Matyášovy jej sklamalo, s hořkostí prožil celý svůj ostatní život až do smrti († r. 1472). Šternberskými úředníky byli potom r. 1472—1475 Ctibor Šváb z Beztuhova a Markvart Kralovský; Jan Baba z Chotěmic r. 1473—1474, Stanislav z Přerova (1474) a nějaký čas Vilém z Kozího byli hejtmany Rožemberskými. [5])

Zmíníme se ještě o jedné příhodě, kteráž se stala za něho a kterou lze poznati z listu tuto položeného:

Uroz. p. p. Janovi z Roznberga pánu mému milostivému d.

Urozený p. p. m. m.! Teď V. Mti. přiepis toho mučeného vyznánie posielám a pan Racek Kocovský psal mi prosě, aby byl propuštěn. Odepsal jsem, že já tiem nevládnu. Jedna dobrá paní z těch zběhlých žen prosí zaň, abyšte jeho ráčili jiej dáti za muže; jestiť pacholík mladý, jestiť jedví 17ti letech. Rač V. M. milostivě rozkázati a co máme s ním učiniti. Někteří jsú měštěné Vaši z Veslé postúpili, kteří jsú s těmito bývali; jestliže je k Vám mistra potřebie, račte rozkázati. Teď kulky V. Mti. purkrabě posielá, o kteréž V. M. psala. D. Soběslav F. III. post Mauricii.

Pavel z Prahy. [6])

Mladí páni (synové Janovi) zdědili po otci všechny obtíže války, musíce Zdeňkovi za jeho opatrování ještě peníze platiti, jež Stanislav odváděl. Když tento jednou Trčkovi na Vlašim úrok vypraviv, navracel se zase domů, byl od 6 pěších obskočen a z koně a ze všech peněz oloupen. Konečně na naléhání *Jindřicha z Rožemberka* rozhodnuto volenými opravci (roku 1476, 31. července), že má Zdeněk Choustníka pánům postoupiti. Když i potom Zdeněk tak učiniti se zdráhal, nařídil Bohuslav ze Švamberka, poručník mladých pánův, aby proti němu pole sbíráno bylo; však Stanislav psal r. 1476, 3. září panu Bohuslavovi, že z jeho úřadu (pokud Rožemberským zůstal) nemůže mnoho lidí vyjíti, neb nebylo než městečko Veselé s Oslovem a vsi Maršov a Lomy, kteréž byly neporušeny, kdežto ve spustlých vesničkách ostatních druhdy 2 člověkové k dostání by byli. Choustník potom byl postoupen, ale Soběslav přece v moci Šternberské zůstávala. Jak to tu vypadalo, líčí nedatovaný dopis Stanislavův k Vokovi z Rožemberka, že předkové jeho „toho zámku" před vojnami jakžto u pokoji nechávali pro zachování toho zámku, nebo sama obec to město opravovala a chovala, též příkopy zdily se; jestliže lidi z města na výpravu pošlou, že na hradby v ohradě obšírné málo bude lidu k jich chování. Končí pak: „rač mi toho Buoh za mých šedin dáti, aby ten zámek V. Mti. jednoho pána měl, a všichni abychom poznalé jedné víry dobré křesťanské byli." O hradě zdejším psal týž Stanislav (asi 1478), že jest prostě všechen krov pryč a skrze to i vazba i půdy hnijí, ježto by to několika kopami opraveno bylo; nicméně hrad přece nechtěl opravovati, spoléhaje na toho, který hrad držel. [7])

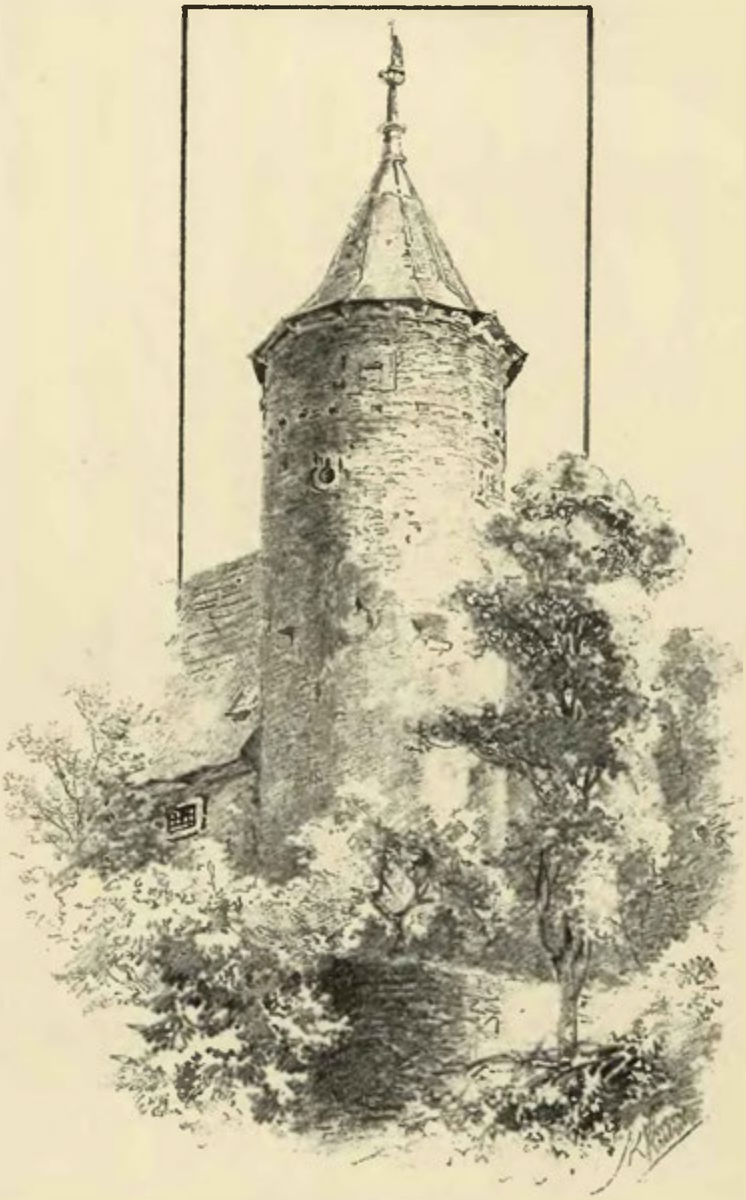
Po smrti Zdeňkově († r. 1476) byli dva synové jeho *Jaroslav* a *Zdeslav* v držení Soběslavě, činíce měšťanům nátisky podobné, jako otec jejich činíval. Zubožení sousedé, kteří obtěžováni byli pomocmi a vojnami, měli nad to jednomu z nich 30 kopami ke svatbě pomáhati. Tíseň tu dali po Řehořovi znáti panu Vokovi z Rožemberka, kterýž jim domlouvaje (r. 1478, 7. listopadu) takovou odpověď dal: „I kdy byvyste se sami vedlé toho (té smlouvy) zachovali, nepřicházelo by na vás to obtížení, neb

[1]) Světecký. [2]) Březanův zlomek. [3]) Archiv Třeboň. [4]) Arch. č. V. 321. [5]) Arch. Třeb. a Světecký. [6]) Arch. Třeb. Něco podobného v arch. č. III. str. 506 č. 292. [7]) Archiv Třeboň., arch. č. VI. 177.

není na tom, co kdo žádá, ale kdo svolí; a když byste vy nedali vůle po žádosti, nemohl by vás jinak připraviti vedlé smlouvy; ale vy máte obyčej, když co svolíte a učiníte, teprve na mne znesete. A protož bude-li na vás co žádáno, jen nesvolte a nečiňte, i budete toho obtížení prázdni." Čtouce lístek ten, nevíme, čemu se diviti více, zdali té měkkosti mysli u Soběslavských aneb tomu mužnému a bohatýrskému chování Vokovu! S tímto listem při jednom obdrželi Soběslavští ještě lístek, kdež je pan Vok takto napomínal strany pomoci na svatbu:

„Víte dobře, jaká jest smlouva, že on ani já na vás nic žádati nemáme. Pak zdá-li se vám přes to dáti, jáť toho vám brániti nemohu, když jest v tom vaše dobrá vůle, a jestliže mimo smlouvu co dávati budete, vězte, žeť já také téhož na vás žádati bych musil, neboť mi jest toho tak potřebí, jako pánu ze Šternberka."

Roku 1479 v březnu a dubnu jednali Šternberkové s *Petrem Holickým ze Šternberka* švakrem Vokovým, chtíce mu Soběslavě postoupiti, o čemž pan Vok také Soběslavským (7. dubna) věděti dával. Když však Šternberkové při tom postupování Soběslavské v nový slib uváděti chtěli, domlouval Vok o to Zdeslavovi (28. dubna), aby jich netiskl, nýbrž vedlé smluv se k nim zachoval, Soběslavským pak přikázal, aby v žádný nový a jiný slib nešli, než jak smlouvy ukazují. I poslali tito hned posly ke Zdeslavovi, dávajíce mu úmysly své znáti, ale odpuštěni od něho s touto odpovědí: „Jinak tomu nerozumím, než že něco chcete nad námi neprávě učiniti, a těžte (tažte) se o to s pilností, potřebíť jest vám; máte prodlení do neděle." I naříkali zase utíkajíce se k panu Vokovi: „I protož, milostivý pane, jinak tomu nerozumíme, než že na tu chudou obec veliké obtížení přijde, neb vedlé sebe žádných služebníků V. Mti. jmíti nebudem a skrze tu věc lidé velmi opuštění budem." [1]) Roku 1479 dne 17. května přišlo ke smlouvě, vedlé níž postoupili Jaroslav a Zdeněk města Soběslavě s povolením bratří Voka a Petra z Rožemberka strýci svému *Petrovi ze Šternberka*, jenž tím také nabyl práva (podlé úmluvy r. 1476), aby Soběslav dědicům Zdeňkovým ještě 11 let po jeho smrti (tedy do r. 1487) zůstávala. [2]) Po ten čas tu byl hejtmanem roku 1476—1491 Jan Lukovský z Truzenic. [3]) Nicméně přišlo k vykoupení Soběslavě o plných 6 let dříve, o čemž současný svědek u veliké radosti nad ukončením zástavného držení takto poznamenal: „Léta 1481 na den sv. Háty (5. února) toto město smlúvú a velmi nesnadně po smrti pana Zdeňka ze Šternberka od jeho synuov osvobozeno jest a propuštěno ze slibu věrnosti a z poslušnosti"; — dokládá, že velmi trpěli Soběslavští nátisky od Zdeňka, synův jeho a Petra Holického, kterýžto někdy na hradě přebýval; „podstúpivše velké pohrůžky i škody, k svým pánům dědičným a milým zachovali



Věž hradu Soběslavského.

[1]) Listy v arch. Soběsl. [2]) Archiv Třeboň. a Soběslav. [3]) Světecký.

jsú se, nechtějíce nových slibů žádnému činiti a zvláště že jsú člověčenství žádným obyčejem nechtěli žádnému slibovati." [1])

Bratří Petr a Vok prodali r. 1482 dne 11. dubna platy ve Vlastiboři a Svinkách na kaplanství do Soběslavě (ke kapli sv. Jana Křtitele pod věží kostelní znovu zřízené) Janovi Seleti ze Strýčkovic, však tak, aby jim podací právo při téže kapli po smrti Selete zůstalo. Vok pak daroval obci Soběslavské r. 1483 dne 24. ledna 2 lány pusté v Řipci, aby jimi mohli odměniti lidi, kterým zatopili grunty novým rybníkem. [2]) Po Vokovi, jenž r. 1493 vladařství ze sebe složil, následoval bratr jeho *Petr z Rožemberka*, muž velice nadaný, jenž zde učinil hejtmanem Vácslava z Třebomyslic, [3]) ale r. 1499 úřad ten odevzdal Rynartovi z Říčan, po němž Volkéř ze Štěkře následoval. Tomuto dopřál pan Petr k obydlí (r. 1502 na



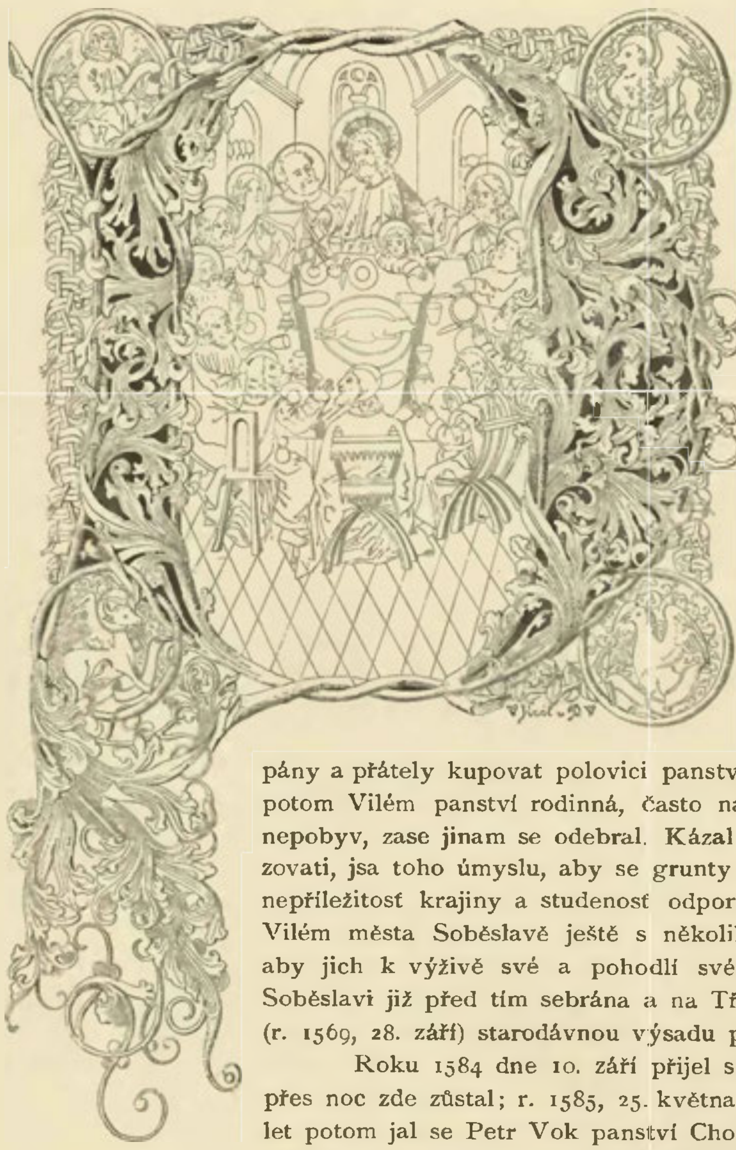
Bašty a příkop hradu Soběslavského.

den sv. Antonína) „domu v hradě našem Soběslavi, v kterým jest někdy matka jeho byt svůj měla." [4]) Potom následovali hejtmané r. 1506 Vácslav Patřil, r. 1507—1510 Rynart z Říčan, r. 1510—1513 Heřman z Říčan, r. 1515—1517 Vácslav z Tučap, r. 1519—1522 Jan Ryba. [5])

Pan *Jindřich z Rožemberka* (syn Vokův) vládl ještě před smrtí pana Petra strýce svého († r. 1523) nad Soběslaví, neb byl Petr Jindřicha a bratří jeho roku 1519 navedl ke smlouvě, aby vzali od Petra polovici panství rodinných (též Soběslav), druhou polovicí aby Petr naložiti mohl vedlé své vlastní vůle. Když tedy Petr zemřel, odkázav panství svá několika pánům, z nichž první byl Zdeněk Lev z Rožmitála, odpírali synové Vokovi tomuto pořízení a zvolili nejmladšího mezi sebou Jindřicha jakožto nejnadanějšího duchem za vladaře. Proti nim Lev nastupoval na právo při soudě zemském a obdržev přísudek, dal se

[1]) Stará kniha městská. [2]) Archiv Soběsl. [3]) Byl ještě r. 1499 dne 14. února hejtmanem (arch. Třeboň.). K r. 1498 připomíná jej archiv Soběslavský. [4]) Codex Rožemb. (rkps. musea fol. 16). [5]) Světecký a rkps. musejní II. G. 33.

roku 1525 dne 7. dubna komorníkem desk zemských na zámek Třeboň s městem a zámek Soběslav též s městem po stanném právě zvěsti.[1]) Naproti tomu nelenil i Jindřich, jsa povahy rázné; ještě před tím zvodem na neděli masopustní bydlel na hradě Soběslavském a radil se tu se mnohými pány a zemany, „an potřeboval přátel proti panu Lvovi.“[2]) Roku 1526 vyslal Jindřich lid svůj pěší a jízdný dobře ozbrojený do Uher, maje sám úmysl osobně při králi Ludvíkovi proti Turkům se vypraviti, avšak na cestě roznemohl se a v klášteře Světlé zemřel 18. srpna. Za něho byl r. 1523 Václav Špulíř z Jiter za hejtmana Soběslavského nařízen, po něm nastoupili r. 1528 Jan Olbram ze Štěkře a Ctibor z Drachova; když pak se stal Olbram purkrabí na Choustníce, poslán do Soběslavě Heřman z Říčan r. 1530—1532.[3])



o smrti Jindřichově vládl všem panstvím rodinným *Jan* z *Rožemberka*, mistr převorství v Čechách, za něhož se na Soběslavi nic pamětihodného nepřihodilo. Po krátkém panování bratra Janova *Jošta* († r. 1539) následoval potom čtvrtý bratr *Petr*. Za něho nedrželi Rožemberští v blízkém okolí města ani jediné osady, ale poručníci mladých synův Joštových Viléma a Petra Voka koupili r. 1548 některé vesnice nedaleko města ležící: Košice, Strkov, Planou, Turovec, Nedvědice, Mokré, Svákov, Vesce, Záluží, Vlastiboř, Debrník a Klenovice, kteréž dříve Táborským náležely. K prosbě týchž poručníkův potvrdil král Ferdinand Soběslavským r. 1549, 3. října výsadu n. Jindřichovu, ale s tou výminkou, aby apelace z nálezů Budějovských nešla již před dům Rožemberský, nýbrž před rady královské na hradě Pražském.[4]) Toho roku přijel sem jeden z poručníkův, Albrecht z Gutšteina, s jinými pány a přátely kupovat polovici panství Bechyňského; měli všech koní 34.[5]) Ujav potom Vilém panství rodinná, často na Soběslav dojížděl, ale obyčejně dlouho tu nepobyv, zase jinam se odebral. Kázal také něco réví vinných při Soběslavi vysazovati, jsa toho úmyslu, aby se grunty k užitku a u vinice přivésti mohly, ale tomu nepříležitost krajiny a studenost odporovaly.[6]) Roku 1565 dne 14. září postoupil Vilém města Soběslavě ještě s několika panstvími bratru svému *Petrovi Vokovi*, aby jich k výživě své a pohodlí svému užívati mohl; pročež všechna děla na Soběslavi již před tím sebrána a na Třeboň dovezena.[7]) Nový pán Soběslavským (r. 1569, 28. září) starodávnou výsadu předka svého Jindřicha potvrdil.[8])

Roku 1584 dne 10. září přijel sem Petr Vok, neb tu štvaní drženo, ale jen přes noc zde zůstal; r. 1585, 25. května noclehoval tu arcikníže Ferdinand. Několik let potom jal se Petr Vok panství Choustnické rozprodávati a prodal při tom také všechny vesnice, jež měl v okolí. Roku 1594, 16. února prodal obci Soběslavské dvůr popl. Klenovice s ovčínem, dvůr ve Skalici s mlýny u Soběslavě a Skalice, vsi Klenovice, Ceraz, Vesce, Mokré, Debrník, Řipce, Nedvědice, Záluží, Vlastiboř, Roudné, pustou ves Svákov se mlýnem Svákovským za 10.000 kop gr. č.;[9]) obci města Hradiště hory Tábor prodal potom (r. 1594, 25. února) vsi Planou, Turovec, Strkov celé, v Košicích a Doubí díly s člověkem nad rybníkem Kozským slove Šťastenským a dvůr popl. shořelý v Košicích.[10]) Obci Soběslavské byl pánem dobrotivým. Roku 1594 dne 16. února potvrdil jim staré výsady a to přičinil, aby nemohli býti přidržováni k novým dávkám, udělil jim svobodu, aby mohli piva bílá a ječná vařiti, však aby z toho vrchnosti platili, více i aby o statcích svých říditi a vína do města voziti mohli; konečně aby nemuseli židy v městě trpěti.[11]) Dříve

[1]) Archiv Třeboň. [2]) Rkps. musejní II. G 33. [3]) Světecký, archiv Třeboň. rkps. musejní II. G 33, str. 315, 333, 338; kopiář města Plzně str. 580, 635. [4]) Arch. Soběsl. [5]) Březanův Vilém str. 25. [6]) Tamže 136. [7]) Kniha grunt. r. 1456 f. 242. [8]) Archiv Soběsl. [9]) Archiv Třeboň. [10]) Tamže. Od 15. věku držena Soběslav k Choustníku a po rozprodání Choustnicka připojena ke Třeboňsku. [11]) Arch. Soběsl. DZ. 127, M 18—22.

kdysi byli mu Soběslavští k zalíbení jeho všech valův, příkopův a parkánův městských k užívání a pohodlí do živobytí jeho postoupili; než roku 1609 dne 16 července vrátil jim příkopy a valy od brány Veselské až do brány Táborské v té straně k Bechyni ležící. A poněvadž se uvolili mimo jiné platy z pivováru povinné ještě 100 kop míš. do důchodův panských do živobytí Petra Voka odváděti, vydal jim o tom (r. 1611, 28. října) jistotu, že ten plat dědičným nebude.[1]) List tento byl dán krátce před smrtí Petra Voka, jenž toho roku dne 6. listopadu zemřel jako poslední rodu svého a ve Vyšším Brodě pochován byl. Pánem Soběslavským stal se *Jan Jiří ze Švamberka.*

Petr Vok byl roku 1610, 24. dubna poslední své pořízení napsal, jímž potvrzena jest smlouva s pány ze Švamberka v příčině dědictví Rožemberského učiněná. Touto poslední volí ukázal 4000 kop na panství Novohradském zapsaných k založení a vydržování školy v Soběslavi pro mládež českou vyznání pod obojí; do školy mělo býti 12 hochův z panství Švamberských a Serynovských přijato, tam vyučováno a bytem i stravou (než nikoliv prádlem) opatřeno. Také se měl příhodný dům zakoupiti, aby tam žáci nemocní ošetřováni byli. Cílem školy bylo sice naučení se latině, řečtině a hebrejštině, ale při spisech klassických dlouho trvati neměli žáci, nýbrž spisy otcův církevních čítati, aby se utvrdili v pravé pobožnosti. Pan Petr Vok, jenž sám bolestně pocítil nedostatky vzdělání, chtěl tímto aspoň u jiných ty a takové nedostatky zastaviti. Po smrti Petrově poručníci a vykonavatelé jeho poslední vůle *Jan Jiří ze Švamberka,* Děpolt Švihovský z Ryžemberka, Vácslav Budovec z Budova, Vácslav z Roupova a Adam Linhart z Najenperka o provedení řečeného ustanovení pečovali. Roku 1613 začato stavěti v bývalém hradě Soběslavském a r. 1613 dne 9. dubna k stavbě té 3000 kop m. poukázáno. Soběslavská rada kolikrát napomínavši o zaplacení řemeslníkův a nádenníkův při stavbě zaměstnaných, zpravila konečně r. 1614, 26. října pana Jana Jiřího, že již první poschodí dokončeno a že již učitelé a žáci do nové školy uvedeni býti mohou, čímž prý odpadne posavadní placení činže. Roku 1614 mluvilo se o postavení druhého poschodí a r. 1616, 4. května Jan Jiří churav jsa, na Orlice moc dal synu svému Petrovi, aby odebera se do Soběslavě konečně provedení vůle Petrovy vyjednal. Jednalť se již o to mezi kuratory školy, aby pro nezdar a slabou návštěvu její do Prahy byla přenesena, k čemuž starý Švamberk nijak dopustiti nechtěl. Vácslav Březan podal tehda Janovi Jiřkovi některé příčiny, proč škola ta neprospívá, na uváženou a přidal navržení, jak by se škola ta k nápravě přivésti mohla. Avšak nežli věci ty k dokonalému vyřízení přijíti mohly, přišly bouřlivé události let 1618—1620, ve kterých potom škola zanikla. Prázdné stavení školní daroval Ferdinand III. roku 1634 dne 19. května obci Soběslavské, která je v pivovár proměnila.[2])

2. Soběslavské a Třeboňské paměti o strašidlech, čárách a šílenosti.



Známo jest vůbec, že jsou dvojí klamové smyslů. Jedněmi se klameme nepravě si vykládajíce skutečné věci a jinak je poznávajíce, nežli v skutku jsou; říkáme jim mámení aneb šálení (illuse). Jiného způsobu jsou přeludy, přízrakové, příšery aneb jak jim lid náš říká vidění (hallucinace), kdež mníme viděti, slyšeti neb cítiti aneb představujeme sobě živě v mysli takové věci, kteréž mimo nás nejsou. Oněmi klamán byl každý z nás, pokládaje na př. pařez při nejasném světle za člověka, těmito, jestliže živě k mysli naší přistupují, málokterý.[3]) Psáno jest a stvrzuje se nejednou pamětí, že lidé velikým zármutkem neb nemocí utrápení aneb duševní prací namožení všelijaká a rozličná vidění mívali; nezřídka se tak stává i u lidí živé povahy a při opilcích. Zjevování příšer jakož i mámení těch, kteří měli některé předměty v přírodě za živé bytosti, byly příčinou, že vznikla víra

[1]) Arch. Soběsl. [2]) Th. Wagner o dějinách Třeboně r. 1610—1661 (rkps. arch. Třeboň.) a Čas. mus. r. 1878, str. 105. K dějinám města srov. Ohlas od Než. r. 1879 str. 302 a Beckov. Poselkyni II. b. 241. [3]) Obyčejných přízrakův, jako jisker před očima, zvonění v uších a j., pocítil ovšem každý.

aneb lépe pověra v strašidla a duchy. Pokládáme tuto příhodu podivnou, kterouž si každý bez poučení vyloží, jakožto vzácný příspěvek k dějinám pověry lidské.

Vít Vaňka postřihače syn ze Soběslavě vznesl r. 1539 na pana Jošta z Rožemberka, že macecha jeho jej s bratry k otci ostudila a očarovala, že bratří jeho musili ze Soběslavě pryč jíti a když je pryč odehnala, tu Víta svadila s otcem. A když naň otci žalovala, plakal tento a lál, proč ho s pokojem nenechá, snad že ho chce také zahnati, jako ony zahnala. A poněvadž Vít nařekl macechu, že v Třeboni seděla, dal jej rychtář vsaditi do šatlavy. I hlásil se Vít k pánu, když byl v Soběslavi z Prahy jeda, i nechtěli ho k němu pustiti. Když pak byl na rukojmě puštěn od otce svého, tu macecha s ním zlouvůli měla a proto kázal ho otec zase vsaditi. Pro to a takové „šibalstvo" musel odejíti ze Soběslavě. A vypravuje potom, že jej macecha všude pronásledovala. Nejprve na Hradišti, Krčíně (Novém městě), když dělal, poslala naň prý zlé duchy, aby ho dávili, tak že chodil zmámený ve dne i v noci, nemaje pokoje za dvě neděle pořád. I přišel k němu jeden v osobě človečí, v kaftanku červeném, v kuklici, v kloboučku a v nohavicích, vše červeném a v dlouhých škorních a plachtou přes ramena k pásu přepásaný. I ptal se ho Vít, kdo jest, a odpověděl on, že jest soused a doložil: Jdi tu cestu upřímě a hneš-li se na pravo neb na levo, vezmu tě za nohy, svrhu tě dolův z toho zbořeného zámku, z Výrova. I šel před ním z domu a Vít šel ležet. Tu noc třikrát k němu přišel, lomcoval jím až skůro do dne a oznámil, jestli ještě jednou k němu přijde, že mu strhne hlavu. I strhlo se povětří veliké, že několik dní pořád trvalo i o svátcích vánočních. Vít v tu zimu, jsa zmámen, chodil bosýma nohama, a lidé se ho ptali „co děláš?" k čemuž odpovídal: „Snad na mě milý Bůh dopustil." I nedostav rady od dobrých lidí, s nimiž se tázal, odebral se do Jaroměře. A když v Jaroměři dělal u soukeníka, opět naň přišli zlí duchové, počalo mu v uších pištěti a ptalo se ho, koho zná; přišli k němu jako dva psi, mluvíce k němu: „Oblec se a seď na mne," a druhý řekl: „Ptej se ho přece." A když sobě ucho zahrazoval, ptalo se ho přece: „Jdi k druhému uchu, ptej se ho přece." I řekl druhý pes: „Nemohu, má cos v ruce." Vít neřekl nic, chutně se svlekl a tak se na posteli přemítal, jednak v nohy, jednak v hlavy. V tom slyšel, jako by žena smetanu vrtěla a krávu pleskala; tu mluvili psi sase: „Ptej se ho přece." A když nemohli naň nic



Adolf hrabě Svarcenberk, vítěz nad Turky za doby císaře Rudolfa II.

míti, řekli: „Nový měsíc daleko, pán Bůh vysoko,“ a zamekal jeden jako kozel. Potom tak mluvili: „Vezměte ho za ruce, za nohy i za všecken život,“ a vždy jedni od něho odcházeli do povětří a druzí přicházeli a jako by dva andělé byli řekli: „Nebeřte ho! nebeřte ho!“ a oni vždy „vezměte ho.“ A tak ho to trápilo několik dní. A když se jich ptal, mnoho-li vás, řekli: „Osmnáctekrát sto tisícův, a že jich zůstalo u jakéhosi mlýna pět set tisícův, kteří s nimi k němu táhnouti nechtěli, že by se jim tu nic nedostalo, neb že nemohou konce učiniti.“ A když se ptal: „Proč mi nemůžete konce učiniti,“ řekli: „Neb máš mocnějšího, nežli jsme my.“ A tu mluvili, že jsou posláni od macechy jeho proto, aby jí jeho statek všechen zůstal, a když jemu konec udělají, že bratří jeho též mají konec míti. Dobří pilnosť majíce kropili ho svěcenou vodou a nábožnými modlitbami a jinými opravami jej obránili, že zase k paměti přišel. Když pak list do Soběslavě poslali pro jeho bratra, nechtěla tomu macecha věřiti, by ještě živ byl (domnívajíc se, že jest již uďáven), a posmívala se tomu na radnici před pány. Když z vandru do Soběslavě přišel a stál s macechou na radnici, mluvil k pánům takto: „Pane purkmistře a páni milí! Já jiného na tento čas nevím, než aby pokoj mezi námi byl před těmito božími hody, abychom se spravili, jakožto na křesťany náleží.“ Avšak ona mu prý pokoje nedávala, nemohouc ani těch časův kajících a pašijí přečkati. A poněvadž ti zlí duchové tak s ním řádili, že mu žíly div nestrhali, proto vznesl tu věc na pána, prose, aby ho neopouštěl a v tom raden a pomocen byl, aby takové trápení od zlých duchův od něho zapuzeno bylo a aby ke zdraví svému zase přijíti mohl. Vznesení to na přímluvu váženého tehda souseda Jana Kozy z Hradiště sepsáno úředníkem panským tak, jak je Vít sám vypravoval.

Není pochyby, že podobným způsobem, jakož napřed již doloženo bylo, povstala i pověra o Bílé paní. Kdo šel někdy dlouhou chodbou zámku Třeboňského z večera, když se stín jeho mezi světly divně míhal a dupot kroků ve vzdálenosti se ozýval, uvěří snadno, že nejeden domníval se příšeru viděti a že jeho jisté tvrzení, že ducha viděl, u jiných víry došlo. [1]) Neb nemá jen jednotlivý člověk přízrakův a mámení; každý národ a každý věk má své zvláštní přeludy, přízraky, vidění, báje a pověry. Tak na příklad bývala pověra v čáry nad lidskou paměť a pokud svět jest; ale trestati je na lidech nevinných ukrutným způsobem, to bylo nejošklivější pověrou, která kdy na světě byla. Jestliže někteří za „černého středověku,“ když lidé zhusta mřeli a přímoří sem a tam proskakovalo, židy vinili, že prameny otrávili, a je proto ubíjeli, byly toho příčinami zoufalosť jedněch a lehkověrnosť druhých, ale vždy domněnka lidí nic neb málo vzdělaných. Jestliže prostý člověk, utrpěv nevysvětleným a nepochopitelným způsobem škodu na dobytku a jmění, vinu toho dával osobě sobě nepříznivé, pokládaje ji za čarodějnici, i to lze omluviti. Že však učení mužové a právníci čarodějnice útrpným právem ke lži sváděli, aneb výroky pomatených žen za pravdu pokládali a obojí na hrdlech ukrutně trestali: to není k odpuštění a lze nazvati hnusnou a ošklivou nemocí lidstva. Pověra ta přišla k nám od západu, což se vedlé jména i tím stvrzuje, že čarodějnice jen západní Slované znají, kdežto u východních slovo to jen zřídka se vyskytuje. Proto také pálení a utracování čarodějnic u nás mnohem později se vyskytuje, nežli u našich západních sousedův, a zase mnohem menší měrou panuje, nežli u nich, tak že v 16. věku ještě vzácností nazývati se může a většího rozšíření došlo teprve v druhé polovici 17. věku. Při právě města Třeboně přiznala se r. 1590 Markéta Panenská jinak Holubka z Borovan a zůstala na tom po trápení (aby raději měla konec bolestného živobytí), že zlého umění čarodějného užívala, jím lidi mámila, trávila, o zdraví i o hrdlo připravovala, dobytky mořila s pomocnicemi svými Annou pastýřkou ze vsi Slavěnic a Voršilou klisnářkou z Borovan, kteréž se též na trápení přiznaly, že od ní některé věci přijímaly a lidem některým toho dodávaly o jich zdraví je připravujíce, též i dobytku překážely. U práva Třeboňského vynesen ortel, aby Markéta jakožto mistryně jiných zlých a lehkomyslných čarodějnic pro velikosť skutku zlého a tak hanebného spáchaného nad lidmi účinku pro příklad jiných předně od mistra popravního kleštěma rozpálenýma v rukou a u nohou články po těle trhána a potom s pomocnicemi svými hranicí strestány a upáleny byly. Doloženo bylo, že se toho všeho při vůli milostivé J. M. páně pozůstavuje, avšak písař panský připsal: „J. M. pán ráčil bedlivě přehlídnouti a povážiti i také toho ortele potvrditi.“ [2]) Bylo právo tehda druhdy divné. Roku 1607 dne 12. ledna odsouzen byl Bartoloměj Mácha, rychtář z Leděnic, aby stoje za hrdlo v kruhu před radnicí Třeboňskou, tři lžíce „kolomasti rozhřité a stemperované s máslem“ snědl. To se tak stalo, že nějaký Havel tkadlec byv u něho na rychtě, když zvoněno k modlení, poklekna nahlas modlil se řka: „Bože, buď milostiv mně hříšnému!“ a rychtář, protože nahlas modlil se, hromoval mu řka: „Aby tě s tím modlením hrom zabil.“ Z té příčiny donesen byv před regenta panství, musil Mácha kolomazi okusiti. [3])

Že bývají přízraky druhdy známkou, že přistupuje k někomu idea utkvělá aneb nemoc duševní, mnohými příklady mohlo by se provésti. Zde stůj toliko jeden. V Břilici byl sedlák jeden starý dosti

[1]) Viz Balbinova Miscell. III. 193. [2]) Arch. Třeboň. [3]) Březan, Petr Vok str. 219.

možný, avšak sobě vždy na chudobu stýskal (jako Zimmermann, životní lékař v Hannoveru, který si též na chudobu stýskal a jehož vlastní jeho dukáty a tolary před ním rozložené nepřesvědčily). „A tak ho satan tříbil, až i o hrdlo připravil." Přivedlo ho něco k nějaké almaře a ta, byvši zavřena, hned mu se otevřela; nějaký duch mu z té almary nože poskytl, kterým se „z lákání ďábelského" pobodl a z toho zemřel.[1])

Také o bláznovství, jak se v minulých věcích projevovalo, známy jsou nám z našeho okolí zajímavé příhody o Jírovi Ganglovi ze mlýna u Veselí, kteréž Jan Heleda, soused Soběslavský, r. 1541 takto vypravoval:

„Když před tím bylo, než ty koně koupil, roznemohl se. Pak v té nemoci zbláznil se, chodil po polích i po lesích, jezdil se psy na štvaní, rozličné věci činil, přijel ke mně do Soběslavě, zval mne na posvícení. Přišel jsem i s sousedy s jinými, pak tu potom, když po obědích bylo, šli jsme do Veselí, odeslali za mnou hned — nebylo půl hodiny — pachole na koni, že Jíra běhá s tesákem po poli. A já hned šel. Když jsem přišel, nalezl jsem jej před vraty, an sedí. Hned na mne vstal, velel po ručnici, aby mne zastřelil, a po meči, aby mne sťal, a hned laje, že liška za křem zůstala, že jsem mu o ní nepověděl. Ihned na mne vstal s pěstí, aby mne udeřil, a já ho sám třetí chytil a svázal jsem ho, do necek položiv; rozličné věci nerozumné mluvil, celý ten den i celou noc v těch neckách ležel, plival na nás i na mateř i koho viděl. Na zejtří jsme odešli zase do Soběslavě. Pak tu jej zase pustili z necek, rozehnal čeleď a jezdil opět na štvaní po polích. Pacholek jeden u Veselí byl, přijel na něj, chtěl jej bíti. Tu jej svázali, na řetěz vzali, přikovali jej. Zejtřejšího dne odeslali jej ke mně do Soběslavě, neb máti s ním přijela. Tu jsme mu zjednali světničku, abychom ho dali hojiti. Tu jej paní Hradecká hojila. Zbil nám skla v té světničce, rozličné věci počínal, na řetěze přikován jsa. Pak jsme mu zjednali lékaře jiného. Tu jest dal mu polehčení, z toho řetězu ho propustil a on nám ušel s tím řetězem. I do Veselí jsme ho zhonili, přivezli jsme ho zase, lékař spěl ho řetězem nohy, spal mu je. Tak mu lál, že ho pustil; i s tím spětím mu ušel. Přišel zas domů do mlýna, zámek jeden stloukl, řetěz na druhé noze přepilovali mu. V tom hned jel jest k Vojslavskému, čtyři valachy od něho koupil, po polích s nimi jezdil, štval, rozličně bláznil; a tak nemohli jsme uznati, aby při rozumu byl, než bláznil. Ty valachy chtěli jsme zas navrátiti; nesměli jsme pro něho, aby někoho nezabil, a nemohli jsme rozuměti, aby při rozumu byl, až se sám zastřelil."[2])

Z jiných písemností v příčině Jíry k soudu komornímu podaných dovídáme se, že se zahodil asi r. 1541 na Ždár k Vilémovi Vojslavskému z Vojslavic, u něho stržil „čtvero pohlaví koňského" a dav na to koníka svého, k ostatku zaplacení vzal si rok do svatého Jiří. Když to na pana Petra z Rožemberka vneseno bylo, učinil pán psaní Vilémovi s takovou žádostí, poněvadž se smyslem pominul, aby Vilém své koně vzal a jemu jeho vrátil, poněvadž nemůže ten člověk tomu dosti učiniti, v čemť se z nerozumu svého podvolil. Ale Vilém toho učiniti nechtěl, až týž Jíra sobě sám zdraví odňal a z ručnice se zastřelil. Pan Petr po jeho smrti zase toho hledal psaním při Vilémovi, a když tento práv býti nechtěl, obeslal ho k soudu komornímu.[3])

Jiná příhoda sem se nesoucí stala se v Soběslavi. Pan Adam z Hradce zahodiv se do Soběslavě, našel nemálo lidu před branou a na ulici; zeptav se po příčině toho obdržel zprávu, že panský stolař se střeštil, na věž na zámku vlezl a tam se zavřev, žádného k sobě pustiti nechtěl, nýbrž kamením na lidi házel, tak že nevěděli, s ním co počíti. I kázal jej Adam dolů svésti, pak až do příjezdu pana Petra Voka do šatlavy dáti a sám (r. 1570, 10. května) panu Petrovi Vokovi zprávu o tom dal. Konečně i připomeneme příběh jeden, který trochu s dějinami hradu Soběslavského souvisí. Z večera dne 18. prosince roku 1572, když měl choditi rychtář městský s poslem pro přetržení všelijakých rozpustilostí, tu mimo vědomí jeho nějaký starý člověk pro dluhy sedící sobě z pouta pomohl a jednomu lotru s ním sedícímu, ač za obě ruce ukován byl, zámky staré na poutech stloukl a tak oba z vězení si pomohli. Vylezše věží na zeď městskou, šli do hradu a odtud se zdí skočivše, do příkopu se dostali a z něho vylezše utekli. Nad tím měli úřad i rychtář velikou starosť.[4])

---

[1]) Tamže 208. [2]) Reg. 6 G. k. svědomí Q. o. [3]) Reg. 12 F. k. s. B 15—16. [4]) Březan, P. V. str. 43, 51.

(Vyobrazení bašty Soběslavské viz na str. 173.)



Před mnoha lety u Lomnice.

Lomnice Hrad.

Bohatou a slavnou minulostí honositi se může mnoho hradův a tvrzí v Čechách, a přece nelze to, co po nich zbylo aneb lépe řečeno nezbylo, s dějinami jich bohatými ve srovnalosť uvésti. Dějezpytec přišed na takové místo nejen že zbytkův neuvidí, anobrž musí z těch několika zrnek, které v hojném materiálu našel, přidav k tomu něco kombinace, teprve pracně vyzkoumati, kde sídlo slavné stávalo. A tak konečně dojde na dlouhou historii a chudičký popis. Co tu bylo položeno, platí doslovně o Lomnici.

Město leží na návrší nevysokém, ale má polohu docela rovnou, objato jsouc stokou, která z rybníkův Koclířova a Tísého vytéká a u Kletce do Lužnice spadá. Kolem Lomnice bývaly ještě před 30—40 lety močály takové, že se po nich v čas dešťů ani choditi nemohlo, a tak jel na př. mnohý, který se do Budějovic dostati chtěl, na Třeboň. Na Blatech či tom položení, které jest u Třeboňské silnice, se před 40 lety skákalo z pařezu na pařez a chybil-li kdo, spadl do bahna až po krk. Ještě před 20 lety se kobyla v těch místech utopila. Nyní, kde jsou suchá léta, může se všude choditi, ale zakopne-li někdo do hloubky, najde pařezy dubové, zbytky bývalých luhův. V Olší prý se zdržovali diví mužové. Jednou prý, když divou žínku tu chytili, křičeli za ní mužští: „Kmotra! kmotra! kdyby tě pálili, nepovídej, k čemu je úporova voda dobrá.“

Tyto močály byly přední záštitou a pevností nejen městečka, nýbrž i hradu. Tento nestoje na výšině, ani od městečka příkopem oddělen nebyl, poněvadž přístup k němu z každé strany byl zabráněn.

Oba, hrad i město, jsouce v jednom zavření nebo hradbě, tvořily celek, hrad jako jádro, městečko jako předhradí neb osada přihrazená. Hrad stával při kostelíku sv. Václava, čemuž nasvědčuje nejen stará tato památka, nýbrž i pojmenování „U hrádku,“ které se oboru při silnici Třeboňské dávalo, a jiná svědectví. Jakýsi Wagner, úředník obecní, sepsal před lety paměti Lomnické, kdež toto dokládá: „Ještě podnes místo, na kterém ten stál, na hradě se jmenuje, kde až posavad rozličné starobylosti u příležitosti nějakého kopání se nacházejí.“ Dále vypravuje, že byl u hradu klášter a z něho že šla chodba do kostela sv. Václava: jiní prý povídají, že byl klášter v domech č. 125 a 126 a odtud že vycházela chodba. Až sem Wagner. Proslýchá se také, že šla chodba z dotčených domův až tam, kde se říkalo na Hrádku, což dobře se srovnává s tehdejším způsobem, dvě odlehlé části hradu chodbou spojovati. Hradiště jest dávno zastaveno a není památky po jeho staveních; jediný jeho zbytek jest kostelík sv. Václava, bývalá *kaple hradská.*



Vyhlazení Adamitů Tábory na ostrově řeky Nežárky blíže Stráže.

Svatyně pěkně goticky sklenutá má ráz 14. století, a růže červená na svorníku vymalovaná (ač novější) upomíná na bývalé pány. Loď jest kryta jen stropem a střechou, která nad svatyni vyniká. Zvenčí spatřují se na bráně jižní starožitné dvéře z 15. století, ostatně jest kostel zvláště v oknech zohyzděn. Posvěcen byv původně (r. 1359) Božímu tělu a sv. Petru a Pavlu, nadán jest r. 1494 skrze obec Lomnickou tak, aby při něm nový oltářník byl. Roku 1645 dán sem nový veliký oltář sv. Václavu zasvěcený, po němž se i kostelík tak jmenoval. Za císaře Josefa zrušen jest kostelík a prodán potom obci, která jej na obecnou kolnu obrátila a v ní stříkačky uschovávala. Zatím spustl něco, ale byl r. 1862 zase opraven a původnímu svému ustanovení navrácen, čímž sobě obec Lomnická vděk všech starých památek ctitelův zasloužila. Jižně od Lomnice a západně ode vsi Lužnice blíže rybníka Tísého říká se pahrbku také hrad, ale co tu bývalo, není známo.

Název městečka Lomnice skrývá asi upomínku na tu dobu, kdež část pomezného hvozdu vysekána a v ornou půdu proměněna byla; posud nazývá lid násilné vyvrácení lesa lomem, a jmen osad od téhož slova odvozených, jako jsou Lomy, Lomná a Lomnice, jest v Čechách hojnost. Je-li tudíž snadno viděti, jak Lomnice povstala, zase jest nemožno vypátrati, kdo Lomnici postavil.[1]) Její sice nejstarší nám

[1]) Pomůckou: Th. Wagnera „Páni z Lomnice a z Kosové Hory“ (rukopisy v archivu Třeboňském).

známí držitelé jsou *Vítkovci* a uvodí se v jejím držení poprvé roku 1281, ale již dříve uvodí se Lomnice ve spojení s pánem, jenž nebyl Vítkovcem. Neb již 3. května r. 1259 vyskytuje se Oldřich z Landšteina jako ochránce vsi Kammern kláštera Světelského v Rakousích, jenž měl na štítě svém čtverhrany prodloužené. Teprve po něm drželi Vítkovci Landštein. A nežli obdrželi Lomnici, připomíná se také r. 1265 *Oldřich z Lomnice* též ve zdejší krajině, [1]) tak že na snadě možnosť, oba Oldřichy za jednu osobu pokládati. V držení Lomnice následoval později *Ojíř z Klokot* Vítkovec, jenž se až do r. 1281 podlé jiných sídel ze Svin neb ze Třeboně nazýval, ale po roku 1281 stálé heslo z Lomnice přijal. Ojíř se proslavil jako



Starý kostel v Lomnici.

Věž na způsob bašty opatřená na 3 stranách střílnami.

bojovník v bavorské válce roku 1257 (v bitvě u Mühldorfu byl zajat) a roku 1260 na výpravě uherské. Bezpochyby také později s ostatními Vítkovci od Přemysla krále odpadl a ke straně strýce svého Záviše se přidal, pročež i, když tento vrchní vlády se zmocnil, úřad nejv. komorníka (r. 1284—1289) obdržel, avšak jak byl povýšen se strýcem svým, tak i padl r. 1289; nicméně asi v čas svého úřadování na prospěch rodu svého nezapomněl a bezpochyby synu svému k držení Nových Hradův pomohl. Nacházíme jej velmi často jako svědka v různých listinách, jak veřejných tak i klášterských, zvláště Vyšního Brodu a Světlé se týkajících. [2]) Žil prý ještě r. 1306. Manželka jeho se nazývala *Střízka*, jak viděti jest z listu

[1]) Viz Arch. für Kunde österr. Gesch. LI. S. 568. [2]) Šíře o tom v řečeném již Archivu str. 569—572.

daného r. 1287, 13. května, v němž Ojíř vyznal před králem a nejvyššími úředníky zemskými, že věno manželky své na vsích řečených Přeskaky a Chýnov klášteru Waldsasskému za 20 hřiven stříbra prodal. Ojíř splodil dva syny, *Smila* řeč. z *Nových Hradův*, jenž se roku 1281 po prvé připomíná, a *Vítka*, jenž po Sezemě z Landšteina v držení hradu Landšteina následoval.

Kdo z obou těchto bratří zboží Lomnické za díl svůj obdržel, není nám známo, protože veškerá zboží obou bratří v držení synův Vítkových přešla. Jak se zdá, zemřel záhy Smil, ani dědicův nezůstaviv, možná ještě před otcem, tak že tím způsobem Vítek všechna Landšteinská zboží obdržel. Po Vítkově smrti zdědil syn jeho *Vilém* většinu těchto zboží, zejména Landštein, Třeboň a Nové Hrady; než zboží Lomnické a Sviny držel Vilémův bratr *Smil* z *Lomnice.* [1]) Smil Lomnický měl manželku Anéžku, jíž věno zapsal na zboží Lomnickém a Svinském. Z manželství toho pošla, pokud víme, jen jediná dcera Keruše (Gertrud), jež se vdala za Vítkovce Přibíka ze Stráže, ale před r. 1358 ovdověla. Kdy Smil, o němž se jen málo zpráv zachovalo, zemřel, není známo, a my jen neurčitě čas, kdy žil, udati umíme. Jisto jest, že Lomnice r. 1341 již *Vilémovi* z *Landšteina* náležela. Z listiny totiž králem Janem roku 1341, 3. června vydané dovídáme se, že Vilem zboží svá zpupná město Třeboň a hrady Lomnici a Třeboň jakož i jiná zboží v Čechách králi Janovi v manství a pod léno podal, a jelikož již dříve hrad Landštein s Bystřicí pod léno držel, toho dosáhl, aby tato byla manskými jen až do smrti královy. [2])

Vilém, jenž byl nejbohatší pán v jižních Čechách a ke konci života svého úřad nejv. purkrabí zastával, zemřel na jaře roku 1356. [3]) Synové jeho *Jan*, *Vilém*, *Ojíř*, *Litolt*, *Vítek* a *Petr* rozdělivše mezi sebou zboží otcovská, dostali hezké díly, jež mimo některé zbytky vesměs prodali. Jak se bratří o dědictví otcovská rozdělili, o tom nás listiny dostatečně nepoučují. Vilém se uvodí posléze jako pán Lomnický. Když přišlo k dělení, povstaly tu také spory s Keruší ovdovělou, jež měla část zboží Lomnického a Svinského u věnném držení; ve příčině té vypověděli mezi spornými stranami Ondřej a Vaněk bratří z Dubé, Záviše ze Třeště a služebníci pánův Landšteinských Mikuláš Kosoř z Níhošovic a Vchyna z Březnice. Bratří Ojíř a Vítek vyznali dle toho r. 1358, 25. února, že jsou povinni paní Keruši ještě nad ves Borovany s 2 mlýny, již jí byl otec jejich Vilém v 300 kop gr. k věnné zástavě postoupil, třetí mlýn pod Borovany a ves Žďár přidati a že nesmějí Borovan za čas života Kerušina vypláceti (leč by ona stav svůj proměnila). O Žďáře vymíněno, že na bratří po smrti Kerušině připadne. [4]) Urovnání to týkalo se tudíž jen zboží Svinského, jež Ojíř a Vítek společně drželi.

Vilém z *Landšteina* oddal se stavu duchovnímu a ještě za živobytí otce svého stal se proboštem Vyšehradským (r. 1353), ve kterémžto důstojnosti po 8 let setrval. [5]) Krátce před smrtí svou zřídil novou kapli ke cti Božího těla a sv. Petra a Pavla na hradě Lomnickém, a udělil téže kapli listem roku 1359, 16. května na hradě Lomnickém daným půl druhého lánu popluží a 4 lány poplatné ve vsi Sádku blíže Slověnic, z nichž vycházelo 5 kop méně 5 grošů platu, mimo to i 5 grošů platu na mlýně panském ve Slověnicích. Kaplan u téže kaple přisluhující povinen byl sloužiti kromě jiných mše každou neděli, v úterý a ve čtvrtek; na den úmrtí dárcova měla se 1 k. gr. na vigilie, oféru, světlo a mše v kostele Vyšehradském vydávati. Na světlo v kapli daroval desátek medu z oulů panských v Kozlově vycházející, a kaplan mohl v lesích panských dříví ke své potřebě (palivu) sekati a v potoce skrze kaplanské dědiny tekoucím ryby lapati. Svědky darování toho byli Ojíř bratr Vilémův a Jan z Kosové Hory. [6]) Jakožto probošt Vyšehradský byl též kancléřem královským, zastávaje úřad ten až do r. 1359, kdež zemřel, otce svého dlouho nepřečkav. Za svého živobytí vešel ve spolek se strýcem svým *Ješkem* z *Kosové Hory* jehož z dvornosti bratrem nazývá, a proto se Ješkovi všecka jeho zboží dostala. [7])

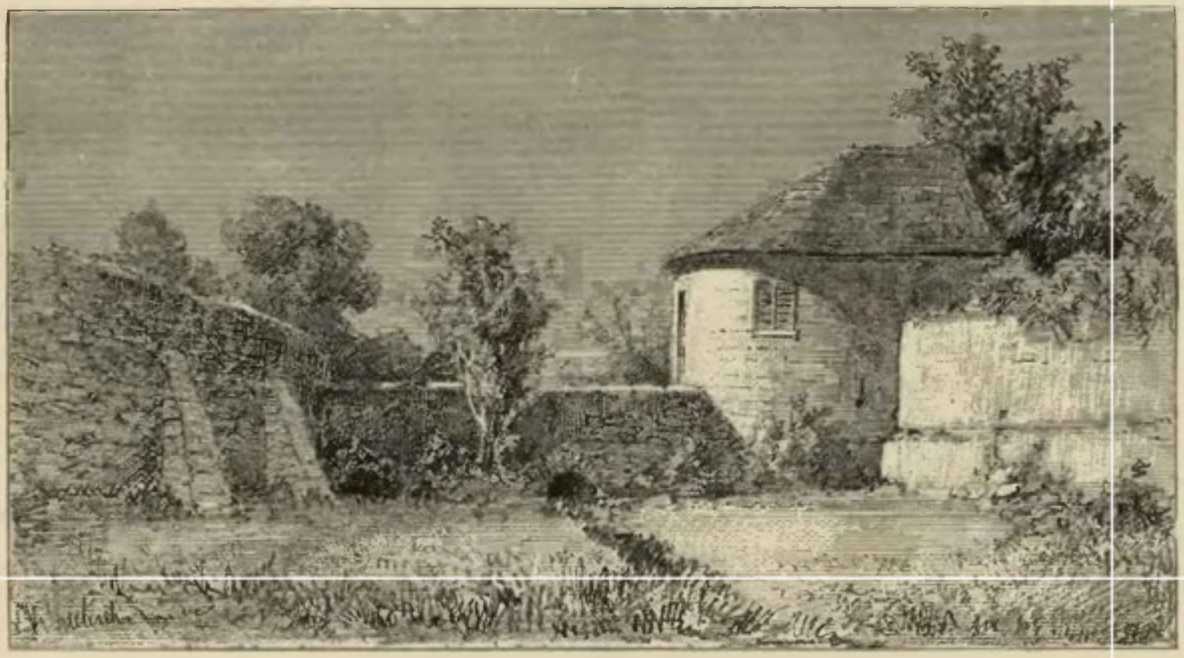
Ješek, jenž byl také Vítkovec, vykonával po prvé r. 1360 práva panská na zdejším panství. [8]) S bratřími n. Vilémovými, kteřížto snad neradi viděli odcizení Lomnicka, porovnal se po dobrém, uspokojiv je; jeden z nich, Ojíř, jenž byl s bratrem co nejvíce přátelsky obcoval, vyznal r. 1360, 4. prosince, že ke statkům Ješkovým a někdy Vilémovým práva žádného nemá a Ješka za pravého dědice a držitele uznává. Roku 1365 prodal snad nějaké zboží čtyřem bratřím z Rožemberka, an toho roku 6. dubna společně s Vítkem z Landšteina řečené pány z přijetí 121 kop grošů kvitoval. [9]) Toho roku 21. května ve Třeboni svědomí vydal Třeboňskému měštěninu Henslinovi, že tento již za živobytí Viléma z Valdšteina obdržel louku řeč. Mozel pode vsí Přesekou ležící, z kteréžto louky dříve neúrodné, teď již úrodné, má úroky vrchnosti platiti. [10]) Jako svědek v zápisech Rožemberských častěji se vyskytuje. [11]) Zvětšiv pak rybník

---

[1]) Archiv Třeboňský. „Kerusse nob. d. Smyelonis olim de Lompnicz patrui nostri filia," dí synové Vilémovi r. 1358, kdežto nemyslili na Smila z Nov. Hradův, nýbrž na Smila z Ledenic (Jacobi cod. ep. 54). V majestátě d. r. 1349, 26. prosince nazývá se Smilo de Landstein (Cod. dipl. Mor. VII. 684). [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Ještě r. 1356, 20. března podával faráře ke kostelu Štěpánovskému (lib. conf. ed. Tingl I., 33). [4]) Archiv Třeboňský. [5]) Tomek děje Prahy III. 179. [6]) Borový, lib. erect. I. p. 5. [7]) Glafey I. 476. [8]) Lib. conf. I. C 9. [9]) Archiv Třeboňský. [10]) Tamže. [11]) Roku 1365 svědčil v darování učiněném Markétou z Hradce klášteru Krumlovskému, r. 1366 v prodeji panství Třeboňského, r. 1372 v listě archivu městského v Třeboni na prodání mlýna před branou Břilickou a v darování podací Soběnovského.

svůj Dvořiště, blíže dvoru popložného ve Smržově poddaným svým ve Smržově několik luk a rolí týmž rybníkem zatopil; za náhradu tedy odměnil je r. 1367 jinými grunty panskými.[1]) Nacházíme její konečně jako patrona kostelův a kaplí na panství;[2]) ke kapli ve hradě zdejším se nalézající podal roku 1368, 4. května Buzka faráře ve Střízově, jenž si místo to s oltářníkem Vchynou vyměnil; po smrti Buzkově dosazen jest sem Vilém ze Stříbřec (r. 1370, 27. února), jenž roku 1373, 23. února místo své s Mikšíkem kaplanem ve Svinech si vyměnil.[3]) Oboje stalo se k podání Ješkově, jenž mimo to i k tomu přivolil, aby si místa svá vyměnili r. 1373 někteří faráři na panství.[4]) Až potud sahají zprávy o Ješkovi, jenž, jak se zdá, brzo potom zemřel.

V držení Lomnice následoval *Jindřich ze Stráže*, jenž roku 1378 k faře zdejší nového kněze podával.[5]) Nástupcem jeho byl *Kunrat Krajíř z Krajku*, rada a hofmistr dvoru královského, jenž r. 1380 nového kaplana Mikuláše z Bukovska (an se Mikšík místa svého zřekl) dosadil.[6]) Král Václav povolil mu roku 1381, aby mohl hrad svůj Lomnici s příslušenstvím komukoliv (kromě však osob duchovních) darovati, zapsati a odkázati.[7]) Toho roku daroval Kunrat purkrabí svému na Lomnici, Zachaři z Třebecku, dědictví odumřelé po Ješkovi Špičkovi, totiž dvůr Přeseku s 1½ lánu gruntův na takový způsob, aby



Bašta v Soběslavi.

byl povinen chlapa s kuší na hrad Lomnici v čas nebezpečí poslati.[8]) Ještě téhož roku (1381, 11. prosince) učinil Krajíř v Budějovicích směnu s *králem Václavem* a postoupiv mu panství Lomnického, obdržel za to hrad Landštein s městem Bystřicí, ale tak, kdyby chtěl jednou Landštein a Bystřici prodati, že má míti král právo je koupiti před jinými.[9])

Král Václav podržel Lomnici po celý čas panování svého a nikdy jí nezastavoval, poněvadž při nepřátelském k němu smýšlení Jindřicha z Rožemberka pevného místa v jižních Čechách dobře potřebovati mohl. Roku 1382 sám přijel do Lomnice, zde listem německým městečko na město povýšil a jemu svobody měst královských udělil, a to proto, poněvadž nejen požárem, nýbrž i častým střídáním se držitelův veliké škody utrpělo. Povolil také, aby město s pomocí královskou hradbami, věžemi, příkopy a jinými ohradami ohrazeno bylo. Toho roku také povolil Lomnickým listem latinským, aby mohli na dvou těžkých vozích víno, sůl a jiné kupectví z Cáhlova do Lomnice neb kamkoliv jinam v Čechách beze cla dováželi a prodávati. Konečně téhož roku dvůr Kulíkovský v Lomnici ode všech daní osvobodil.[10]) Purkrabí tu byl *Beneš* r. 1387.[11])

---

[1]) Archiv Třeboňský. Připomínají se: „Ptačí bláto,“ „potůček Lomnice“ a „Nový dvůr.“ [2]) Lib. conf. I. G 4, H 4. Viz i I. C 2. [3]) Ibidem I. J 4. II. C 5, G 6. [4]) Ibidem II. G 6. 8. [5]) Ibidem III. D 7. [6]) Lib. conf. III. D 19. [7]) Wagner z archivu Třeboňského. [8]) Tamže. [9]) Riegger's Archiv 1793, II. 612. [10]) Wagner l. c., spisy na obecním úřadě. [11]) Pangerl, Gold. U. 183—188.

Jakožto patrona kostelův na panství nacházíme krále Václava častěji. Roku 1389 podal ke kapli hradské po smrti Mikulášově Jetřicha, syna Ondřejova ze Lhoty, [1]) k jiným kostelům podával l. 1391—1408.[2]) Držel tudíž král Václav zboží Lomnické bez přetržení i v těch bouřích na rozhraní obou století, ačkoliv od protivníkův králových o to usilováno, aby připraven byl o hrad svůj Lomnický. Podlé vyznání zločince jistého, při útrpném právě Rožemberském r. 1409 učiněného, chtěl Oldřich rychtář zdejší hrad v Lomnici panu Alšíkovi Bítovskému z Lichtemburka zraditi a k tomu měl míti pomocníky Jilmiše, Vítka, Žižku, Koloucha, Martina Bradu „i jiné všecky lapky z Jevišovic a odjinud.“ Také tvrz královská Slověnice měla býti zrazena. Mikuláš purkrabě Lomnický, jenž byl ve srozumění s panem Alšíkem, chtěl mu zlézti Třeboň. [3]) Okolo roku 1409 bylo purkrabství zdejší s jistými požitky zastaveno *Janovi z Vrchotic*, o čemž se dovídáme náhodou.

Když totiž mezi Protivou farářem Lomnickým a obcí města rozepře povstala, přišly (roku 1409, 1. ledna) obě strany mocně na Jana řečeného, jenž vypověděl, že má farář obdržeti od obce všecky platy koupené a hotové peníze, jež zbyly, a držeti ještě jednoho kněze. [4]) Pozdější zpráva z r. 1412 nám způsob té zástavy blíže vysvětluje; purkrabí totiž měl jisté užitky a platy, jak to bývávalo také na hradech Rožemberských, než rybníky zůstaly všechny králi a do jeho komory. [5]) Mimo to arci vykonával král vrchní práva panská a držel opravu nad kostely; zejména podával roku 1413 dne 22. května do Lišova faráře[6]) a toho roku 1413 dne 29. září ke kapli hradské oltářníka Jana z Jinec, an byl posavadní kaplan Jetřich zemřel.[7]) R. 1412 byl dovolil král Václav Albrechtovi z Kolenec, aby mohl manský statek v Lomnici koupiti, r. 1414 potvrdil prodání dvoru manského v Přesece se $3^1/_2$ lánu rolí, jejž byl purkrabě Lomnický Bušek osadníkům v Přesece prodal za 30 kop gr. tak, aby ročně 1 kopu 8 gr. do důchodův Lomnických odváděli. Konečně roku 1418 potvrdil odměnu, již byl někdy Ješek z Kosové Hory učinil, dada osadníkům Smržovským náhradu za grunty rybníkem Dvořištěm zatopené. [8])



Kostel v Lomnici. Pohled z města.

Václavův nástupce Sigmund byl poslední král, jenž měl Lomnici ve svém držení. Neb po jalovém korunování jeho (r. 1420, 28. července) osuli páni čeští krále svého žádostmi o vyplacení aneb pojištění žoldu a záškodného za služby, jež byli posud králi činili. Sigmund pobrav již dříve klenoty všecky, cokoli se jich na hradech královských našlo, rozdal je mezi své bojovníky, a když se jich k tomu cíli nedostávalo, počal loupati oltáře a obrazy kostelní a kázal stlouci také všecko zlato a stříbro, kterým ostatky svatých ozdobeny byly. Když však ani to nepostačilo k upokojení všech věřitelův, zastavoval království, t. j. práva, důchody a statky královské v Čechách. [9]) První toho příklad nám známý stal se v týž den korunování králova, kdež Sigmund zapsal Lomnici hrad v 1450 kop. gr. *Janovi* z *Hradce*. Týž byl totiž, jak listina dí, v ten čas, když král pro dobré své a koruny České, jakož i na česť víry křesťanské

[1]) Lib. conf. IV. B 11. [2]) Lib. conf. V. D 9, E 10, H 5, L 7, M 1, VI. F 3, H 2 a P 6. V aktech konsistoře r. 1406—1407 stojí výslovně, že byl král Václav patronem v kostele „ratione bonorum in Lompnicz.“ [3]) Kniha popravčí str. 22. [4]) Lib. erect. X. M 6 „Johannes de Vrchotic protunc dominus castri et bonorum in Lompnicz.“ [5]) Arch. č. VI. 26. Srov. arch. č. III. 291—292. [6]) Lib. conf. VII. C 8. [7]) Ibidem C 15. [8]) Wagner l. c. [9]) Palacký III. a. 407—408.

proti Viklefům, kteří hrubě na víru doráželi, mnoho knížat, rytířův a panoší ke svým službám povolával, králi svými službami se zakázal, po 12 neděl se 180 koňmi sloužil (což činilo služby 1080 kop), potom také pro věrnost ke králi chovanou mnohé škody zakusil, mimo to na rozkaz králův Papákovi (z Návětří?) 100 k. gr. zapůjčil. Pro ty tedy zásluhy král ho odměnil panstvím Lomnickým, než vyminil si, že mu má hrad k jeho potřebám otevřen býti.[1]) Pán tento přísně katolicky smýšlející, jehož byl koncil kostnický za nejkřesťanštějšího pána českého vyhlásil, zemřel r. 1423 v Telči na Moravě, když již dávno Lomnice nedržel. Syn jeho Jan se později na Lomnici táhl.

Ke sklonku r. 1420 začali Táboři pod Žižkou boje mnohonásobné v jižních Čechách, kdež se nacházelo nemálo nepřátel pravdy boží. Žižka k žádosti pana Oldřicha Vaváka z Hradce (mladšího bratra Janova, jenž horlivě kališníkům stranil) přitáhl s ním v pátek k městu a hradu Lomnici; tu leže až do pondělka, učinil s posádkou smlouvu, tak že se mu poddali. Po 3 dni tu pobyv, učinil hejtmanem zdejšího hradu *Jana Roháče z Dubé* a přes most odtáhl k Bystřici k novým bojům.[2]) Roháč opatřiv se dobře na hradě, hleděl se vystříhati proti sousedu svému Oldřichovi z Rožemberka, zuřivému nepříteli kalicha. Proto jemu poslal list, „napomínaje jej z lásky, jako chudý přítel přirozený, aby se neprotivil pánu Bohu a jeho svatým pravdám a chtě rád viděti, aby tudy i na duši i na zboží dále nehynul.“ Když pak odpovědi na to nedostal, poslal z Lomnice r. 1421, 3. února list opovědný vedlé bratří Táborských Oldřichovi vytýkaje, že zanedbává pravdy boží šířiti a hájiti mečem, jak na křesťanského rytíře sluší.[3]) Od těch dob nastaly z Lomnice veliké svízele nejen panu Oldřichovi, nýbrž i celé straně královské, jejíž zboží okolní pleněna. Hleděliť se také Lomničtí zmocniti některých sídel páně zradou, ale nikde se jim nepodařilo; jakýsi švec Vít v Ledrtále (Niederthal) byl v Lomnici a chtěl jim zraditi Nový Hrad.[4]) Jiní škůdcové též na Lomnici se zdržovali a na nepřátele své strahovali. Straně katolické tudíž velmi na tom záleželo, aby se zbavila posádky jí velmi nepohodlné. Pročež pan Lipolt Krajíř z Krajku, královský hejtman na Budějovicích a urputný nepřítel kalicha, byv ještě více roznícen loňského roku zajetím rodiny své a vypálením Bystřice, přilehl r. 1421 s měšťany Budějovskými ke hradu Lomnickému a jal se ho dobývati. Přidal se k němu také pan Oldřich z Rožemberka, zrušiv tudíž své posavadní spojení se stranou pod obojí. To když bylo doneseno bratru Žižkovi, jenž se zdržoval v kraji Čáslavském, ihned s pomocníky svými, ač byl slep na obě oči, k Lomnici svým ku pomoci pospíchal. To uslyšev Krajíř ani ho neočekával, nýbrž městečko vypáliv z pole odtrhl; Žižka pak přikvapiv hrad dobře opevnil a potom odtáhl ke Stráži, aby tu vyhladil hnusnou sektu Adamitův.[5]) Jistá zpráva nám ještě událosť za jednoho pobytu Žižkova v Lomnici vypravuje; pamětník totiž vypravovav události kolem Třeboně r. 1425, přidává k tomu, že „před tím druhého roku Žižka též na Lomnici kněze faráře Řečického, nechtěv ho nikterak na milosť přijíti, an sliboval, že chce jejich náboženství býti, byl rozkázal upáliti.“[6])

Z jiné zprávy bez udání léta a dne jde na jevo, že se spikli proti Roháči někteří služebníci, zejména Kubík, Jan a Dolista, sehnali Vaňka purkrabě Roháčova s hradu a Roháče samého na hrad nepustili, poněvadž jim službu a škody jich zaplatiti nechtěli. Uslyšev Roháč o tom a přijev na Stráž, prosil pana Jindřicha, aby jel k těm tovaryšům a jim domluvil, proč mu úředníka sehnali a jeho nahoru pustiti nechtěli. I přijev Jindřich na Lomnici, rozmlouval tu s Kubíkem a Janem, kteří poroučeli, a Vackem, kterýž „přivládal“ i zjednal to, že Roháče pustili nahoru, a ten jim slíbil, že jich má odbyti, což jim jest povinnovat.[7]) Hejtmanem na hradě byl r. 1433 *Jan z Bernartic*.[8])

Po porážce Táborův u Lipan páni „jako na nohy povstali,“ jak Březan dí. Oldřich z Rožemberka také nelenil a spolčil se s Budějovskými, aby se Lomnice zmocnil, dokud by se Táboři z prvního zmatku nevzpamatovali. Obléhání hradu a města, na němž velel *Jan Řezník*, trvalo 9 měsícův, t. j. od února r. 1435 až do listopadu. Táboři chtěli Lomnici špihovati a posádku vybaviti, pročež 28 vozův se špíží a potřebami válečnými vypravivše, s nimi 1000 jízdných i pěších k Lomnici poslali a poněvadž obléhající se o ně nepokoušeli, buď se jich síly bojíce aneb sílu jejich přeceňujíce, všechny zásoby na hrad vypravili. Odtud se vracejíce, brali se na počátku měsíce září na Deštnou a příštího rána na Černovice, chtějíce sebrati pole u Nymburka; tu však u Křeče od vojska Rožemberského a jiných pánův zemských bojem podstoupeni a na hlavu poraženi jsou.[9]) Ještě nějaký čas se posádka zdejší bránila; vidouc však, že není s to obléhání se zbaviti, naklonila se k dobrovolnému poddání; obec pak Táborská utrpěvši bez toho již pohrom dosti, ráda přistoupila ke smlouvě, jež jí také poskytovala skutečných prospěchův. Učinil tedy r. 1435,

[1]) „Um sich wider allermäniglich doruss und darin zu wehren und behelfen uf sein eigen kost und zehrung“ (Archiv Třeboňský). [2]) Zpráva Mikuláše Plzněře, „obývajícího v Lomnici, co pamatuje od 80 let;“ d. r. 1493 dne 6. května v archivu Třeboňském; Millauer über Žižka S. 34—35, Palacký III. b. 60—62, Tomek děje Prahy IV. 119. [3]) Archiv č. VI. 395. [4]) Kniha popravčí str. 29 atd. [5]) Vavřinec z Březové a zpráva Mikul. Plzněře. [6]) Archiv Třeboňský. [7]) Světecký I. 56. [8]) Archiv Budějovský a diplomatář mus. [9]) Rožemberská kronika v bibliothéce Lobkovské str. 201—203, Bartošek str. 192, srov. i Theobaldovo vypravování str. 423, 425 (vyd. r. 1750). Palacký III. c. 188.

12. listopadu kněz Bedřich Strážnický a obec Táborská smlouvu s Oldřichem, a to takovou, že mu za 500 kop gr. „tvrze Lomnice“ i s příslušenstvím postoupili, při tom si však to vymínili, aby mohli rybník Dublevský sloviti. Obě strany nechť podrží duchovní statky kromě těch statkův, jež kněžím na panstvích Rožemberských dědičně náležely, a to až do obnovení starodávného řádu zemského. Co byl Oldřich neb jeho služebníci Táborským na statcích buď zapsaných králem buď nezapsaných odňali, to jim navráceno budiž; pan Oldřich nechť zásoby, pušky a děla Táborův na Tábor sám preveze a o bezpečnosť zajatých, již měli z obou stran vyměněni býti, se stará. Obyvatelům města zůstaveno, buď aby tu zůstalli, požívajíce úplné bezpečnosti, že nebudou pronásledováni, neb aby statek svůj prodavše, kamkoliv by se jim líbilo se vystěhovali. Smlouvu tu spečetili se strany Oldřichovy Mikuláš z Krchleb purkrabě Zvíkovský, Matěj Višně z Větřní, Bušek z Rovného a Beneš z Chotěnic.[1]) Dostav pak Oldřich hradu zdejšího, ihned jej kázal pobořiti a rozmetati, aby mu s něho více škoděno nebylo.[2]) Císař Sigmund o dobytí Lomnice uslyšev, počínání Oldřichovo listem k němu toho roku 4. prosince vydaným schválil a potvrdil,[3]) arci ne tak, aby podržel Lomnici Oldřich, který již celé zboží k panství Třeboňskému připojil.[4])

Avšak udržeti Lomnici nebylo tak snadné. Neboť Jan z Hradce uslyšev, že se Lomnice vzdáti má, ihned psal Oldřichovi, žádaje ho, aby Lomnici neobořil, nýbrž jemu, jenž ji, jsa sirotkem po otci Janovi, beze své viny ztratil, vrátil, dokládaje se listu císařského (r. 1420, 28. července) otci jeho svědčícího. K tomu odpověděl Oldřich (r. 1435 dne 13. listopadu ze svého hradu Třeboňského), že tak učiniti nemůže, neboť se mu prý „z Lomnice mnoho zlého dálo a jí dobývaje nákladův mnoho učinil.“ A doložil více: „a také ví dobře pan Menhart, kterak sem s ním z prvu počátku mluvil, aby mi pomohl, chtě jemu toho dopomoci; toho sem na něm nemohl mieti.“[5]) Na ten způsob arci byl Oldřich práv, jenž mnoho peněz na dobytí hradu naložil, an Jan příležitosti Lomnice zase nabyti málo nebo nic si nevážil. V královské kanceláři zatím zcela zapomněli na zápis r. 1420 daný jakož i na dobytí Lomnice Oldřichem. Císař Sigmund totiž vyzdvih Hradiště hory Tábor na město královské, jinak hleděl odměniti pány z Ústí, peníze i statky jim zapisuje; tak i roku 1437, 23. března (sob. po sv. Benediktu) zapsal *Janovi mladšímu z Ústí* jménem zástavy „tvrz Lomnici s vesnicemi, poplužími, úroky, poplatky, rybníky, řekami, lesy, lukami, pastvišti, s podacím kostelním neb kaplanským“ v 3160 kop. gr.,[6]) a když Ústský Lomnici od Oldřicha obdržeti nemohl, císař Sigmund dovolávaje se jakési úmluvy s Oldřichem, rozkázal mu (r. 1437, 25. června), aby ihned Lomnici kromě velikého rybníka Janovi Ústskému vydal a jej delším meškáním nezaneprazdňoval.[7]) Jestliže dosavadní příběhy podivení naše vzbuzují, tím více se musíme následujícímu diviti. Neb ještě téhož roku (škoda, že datum dne schází!) zapsal týž císař „Oldřichovi z Rožemberka věrnému svému milému, ne z omylu, nýbrž ze svobodné vůle“ tvrz Lomnici se vším příslušenstvím k zpupnému dědictví, a to proto, že Oldřich „kázáním královským z jistých příčin tvrze té velikým nákladem a nasazením práce dobyl.“[8]) Král pak se již do záležitosti Lomnické nemíchaje, zůstavil nápadníkům třem, aby se srovnali, jak budou moci.

Nejprve urovnána jest pře s Janem Hradeckým, ač teprve po 6 letech. Roku 1441 dne 10. května vypověděli totiž mocní opravce od obou stran zvolení Menhart z Hradce, Mikuláš z Lamberka a Jakub z Vřesovic, hejtman kraje Žateckého, aby Jan Oldřichovi majestát na Lomnici vydal a za to od Oldřicha 1450 kop gr. náhrady obdržel. Téhož dne ještě Jan právo své na Lomnici Oldřichovi pustil pod pečetmi Menharta z Hradce a Jindřicha ze Stráže.[9]) Co pak práv Jana Ústského se dotýče, ta přešla později všechna i s listem r. 1437, 23. března daným v držení Jindřicha ze Stráže, jenž r. 1454 právo své k nim před kommissí k tomu nařízenou dovozoval. Jakým způsobem spokojen byl, není nám známo, jisto jest, že zůstal Oldřich v pokojném držení Lomnice. Ke zboží Lomnickému patřily: Přeseka, Slověnice obojí, Sádek, Smržov, Ševetín, Vitín, Lužnice, Lestnice, Štěpánovice, Lišov, v 15. století snad také přibyly Radonice a Kostelec. Platy v Lužnici zastaveny jsou r. 1444 Janovi z Tiché.

O hradě se děje již jen dvakráte zmínka: r. 1459 připomíná se jako „tvrz zbořená,“ a r. 1541, když Petr z Rožemberka panství Třeboňské znovu ve dsky zemské vložil, jako zámek zbořený. *Vok z Rožemberka* dal Lomnickým (r. 1491) za to, že jim něco dědin rybníkem Kocléřovským zatopil, dědinu Kozlov a „Bláto naše pod Lomnicí.“[10])

---

[1]) Archiv Třeboň. [2]) Kronika Rožemb. str. 204. [3]) Archiv Třeboň. [4]) Již r. 1436, 10. července podával nového kněze do Ševetína (lib. conf. X. D 1). [5]) Arch. Třeboň. [6]) Arch. č. I. 497. [7]) Archiv Třeboňský. [8]) DZ. 6 A 6. Je-li original pravý, nevím. [9]) Archiv Třeboňský. [10]) List na úřadě obecním.



VESELÍ A MEZIMOSTÍ TVRZE.

Na výšině nad tím místem, kde Nežárka s Lužnicí se pojí, leží město Veselí, rozprostírajíc se od řeky po volném lazu až na horu ke kostelu, jenž stojí na nejvyšším místě jako strážce pozíraje a viděn jsa po celém okolí daleko. Vyhlíží ze zdálí jako hrad a jest na místě, z něhož se dříve snadno pevnosť čili kostelec zříditi mohla. O něj se opírá věž hmotná, vysoká, roku 1598 nákladem 1880 kop postavená. Sejdeme-li od kostela, utkví zrak náš mezi rozmanitými domy, velikými a malými, na radnici a vedlejší záložně ve slohu renaissančním vystavených. Radnice dostavena prý r. 1617 a vynaloženo na ni 1583 kopy. Na té straně za radnicí na levém břehu Lužnice jsou louky, jimiž Borkovský potok podlé stráně nevysoké se vine. Několik kroků jen od jeho ústí jest místnosť zvaná Talíř, pahrbek od stráně hlubokým příkopem a náspem oddělený. Zde stávala ve 14. věku tvrz královská Veselská, neveliká sice, ale pevná dosti, poněvadž ji chránily kromě věže a ohrady, z níž jen něco málo kamení s maltou se vyoralo, příkop bahnitý, ještě posud po celý rok mokrý, a močály na jižní straně, po nichž se voda z potoka rozlévala.

Vedlé Veselí jen za řekou leží samostatná obec a městys Mezimostí, rameny Nežárky tak protkaný, že by se také Benátkami zváti mohl. Paměti hodného tu není nic a co tu kdy snad památného bylo, po tom lidský zrak marně pátrá. Podlé starých pamětí tu bývaly dvůr a tvrz Kde onen stál, posud aspoň doslechneš. Říká se jednomu domku „na ratejně,“ jinému „stodůlka,“ opět jinde „u Martinů ve chlívě,“ kterýžto název jednou hospodáře z tohoto místa vypudil a ke koupení jiného domku donutil. Na ten čas jsou v těchto místech domy nesoucí čísla 85, 86, 123 a j. Dvůr tento dosahoval snad za nynější silnici až na konec hostince u Slunce. Poněvadž tvrz obyčejně u dvora bývala, lze za to míti, že stála na místě č. 88, 90 atd. Neb ty jsou na ostrově mezi vodami hned za bývalým dvorem. Také tomu nasvědčuje poznámka v pamětní knize farní, vedlé níž prý býval při Nežárce „klášter sv. Kateřiny,“ svědectví tedy, že se tu druhdy na staré základy přicházelo. [1])

Tak jako Soběslav patřilo i *Veselí* nad lidskou paměť Vítkovcům, a to větvi jich, jež se psala z Rožemberka. První nám známý držitel Veselí, *Vok* z *Rožemberka*, zakladatel kláštera Vyšebrodského, daroval tomuto klášteru roku 1259 od zboží Veselského ves Ponědraž. Nad to udělil řečenému klášteru ve Veselí samém kostel, k němuž opatové od těch dob až do r. 1359 faráře podávali. Posledním svým pořízením, daným roku 1262 dne 4. června, odkázal manželce své *Hedvice ze Šaumburka* († r. 1315), kdyby nechtěla se syny svými žíti a chtěla sama chlebiti, zboží Poděhusské, Stropnické a Veselské a peníze na zboží Cmuntském zapsané. Kdyby však pojala muže v druhém loži, aby podržela toliko Stropnici, Veselí,

[1]) Tak i opakoval Sommer (Budw. 87), přidávaje k tomu též cosi o kostelu. Avšak o obojím lidé v Mezimostí nic nevědí. Také tvrz v Klobásné (Schaller Budw. 111, Sommer l. c.) náleží do říše bajek. Nikdo o ní neví a po dlouhém ptaní ukazují jakožto jedinou památnosť v lese „hroby pohanské“ při cestě do Řipec vedoucí.

peníze na Cmuntě a věno své na dvoru popl. řečeném Swant. [1]) Strany tohoto vdovského opatření učinil s Hedvikou syn její Jindřich (r. 1300, 12. dub.) narovnání takové, že jí ponechal zboží Stropnické, ale přidal Plesperch a Eibenstein, vymíniv si při tom jisté nápady. [2]) Změna ta učiněna snad proto, že přešlo zboží Veselské v držení krále *Václava II.*, jenž roku 1302, 15. července právo podací ve Veselí klášteru Vyšebrodskému daroval, t. j. znovu potvrdil tak, aby klášter práva toho i za držení králův a pokud by Veselí královským zůstávalo užiti mohl. [3])



Brána na náměstí ve Veselí.

O osudech Veselí za krále Jana není nám nic známo. O Karlovi IV. víme, že zde roku 1359 nového kněze podával a r. 1362 městečku práva královská udělil.[4]) Král Václav držel Veselí ještě za živobytí otce svého, a to r. 1369, kdy ještě panovníkem nebyl,[5]) a zastavil r. 1378 (21. července) v 900 k. gr. městečko Veselí s tvrzí (oppidum Wessel cum munitione), jedním poplužím, clem, podacím, popravou (judicio), lesy a ves Oslov *Ješkovi staršímu z Mezimostí* (a k jeho rukám Oldřichovi z Rožemberka, Jindřichovi ze Stráže a Hrochovi z Hořiněvsi) na takovou výminku, aby lidi mimo jejich platy neobtěžoval.[6]) Dlouho Ješek Veselí nedržel, neb již r. 1388 podával sem nového faráře *Jindřich z Rožemberka.* [7]) Brzo potom však král Václav s Veselím jinak naložil, zastavil totiž r. 1390 tvrz zdejší s městečkem a vším příslušenstvím (jako r. 1378) *Vilémovi z Landšteina* k věrným rukám Jindřicha z Dubé a Jindřicha z Rožemberka.[8]) Vilém podával do Veselí r. 1396 nového faráře [9]) a držel také blízké Mezimostí, jehož obyvatelům udělil r. 1398 nějaké výsady. Jak se zdá, sdílelo odtud Veselí osudy své s Mezimostím, s nímž i stejné držitele mívalo. Asi v jeden čas dostalo se oboje zboží panu *Jindřichovi z Rožemberka* († r. 1412), o němž se aspoň jistě ví, že Mezimostí držel. Pozoruhodné jest, že se v seznamu purkrabí hradův Rožemberských r. 1412 purkrabí Veselský nepřipomíná, ačkoliv již proto jisto jest, že Veselí pánům z Rožemberka patřilo, poněvadž zde r. 1415, 7. února a 9. listopadu *Čeněk z Vartemberka*, poručník mladého Oldřicha, kněze podával.[10]) Souviselo to zajisté s osudem tvrze, jež po r. 1390 nikdy se nepřipomíná a bezpochyby již za časův Jindřichových opuštěna byla.



Vchod do kostela ve Veselí.

Císař Zikmund zastavil znovu Veselí *Oldřichovi z Rožemberka*, daruje mu listem (d. roku 1421, 31. prosince na Horách Kutných) „vše právo své a berni královskou na městečku Veselí.“ [11]) Ze mnohých pohrom, jež zkusilo Veselí tehda připojené k úřadu Soběslavskému, vyjmeme tuto dvojí. Poněvadž se Oldřichův syn *Jan z Rožemberka* přidržel strany Poděbradské, posádka Hradecká r. 1468 v červnu přitáhši pod Drachovem na tuto stranu, upadla do Veselí a vypálila městečko. Na brodě pod Drachovem Hradečtí drahně lidí zbili bez pomoci Rožemberských, kteří ani Táborských ani Týnských k pomoci zavolati nemohli.[12]) Když král Vladislav táhl r. 1477 v květnu vojensky do Rakous, tu bratří Zmrzlíkové a Šlikové vjeli s vozy svými do městečka Veselí a tu sobě vozy špihovali slady, pivy a jinými

[1]) Pangerl, H. U. 4, 11, 12, 13, 17—20. [2]) Emler reg. 798. [3]) Pangerl, H. U. 59. [4]) Lib. conf. I. A 10, B 8. [5]) Ibidem II. B 6. [6]) Archiv Třeboňský. [7]) Lib. conf. IV. B 9. [8]) Archiv Třeboňský. [9]) Lib. conf. V. P 6. [10]) Lib. conf. VII. E 8, F 12. [11]) Archiv Třeboňský. (Možná, že jest list tento podvržen.) [12]) Tamže.

potřebami a velikou škodu lidem učinili. Dne 27. května hnuli vším vojskem od Drahova proti Veselí a minouce panství Hradecké, táhli k Ličovu mimo Stráž. [1]) Okolí nyní i dříve již bylo silně popleněno, tak že v úřadě Soběslavském mimo Veselí, Oslov, pak vzdálené Maršov a Lomy vše spuštěno bylo. Až posud bylo zboží Veselské, k němuž prý se počítaly tehda Bošilec (?), Dynín, Sedlikovice a Žišov, zbožím zápisným, ale ku prosbám *Voka*, *Petra* a *Oldřicha* bratří z Rožemberka král Vladislav (v Košicích, r. 1491, 2. března) všechna práva svá k Veselí městečku a vsi Oslovu na ně mocně převedl, a to tak, jestliže by se nalezla nějaká závada, jež by se dotýkala posavadního držení zboží Veselského, ta aby za zdviženou a neplatnou považována byla. [2]) Zboží Veselské tím způsobem úplně přivtěleno panství Třeboňskému. Kde asi bydlel Petr řečený, když r. 1494 z Veselí Jindřichovi ze Švamberka ve příčině hory sporné na pomezí bavorském psal, není známo. Dokládáme ještě, že grunty vsi Oslova byly r. 1521 skoupeny a zatopeny nově udělaným rybníkem Horusickým, při čemž grunt Oslovský (později malý vrch řečený) osadníkům Horusickým náhradou darován byl.



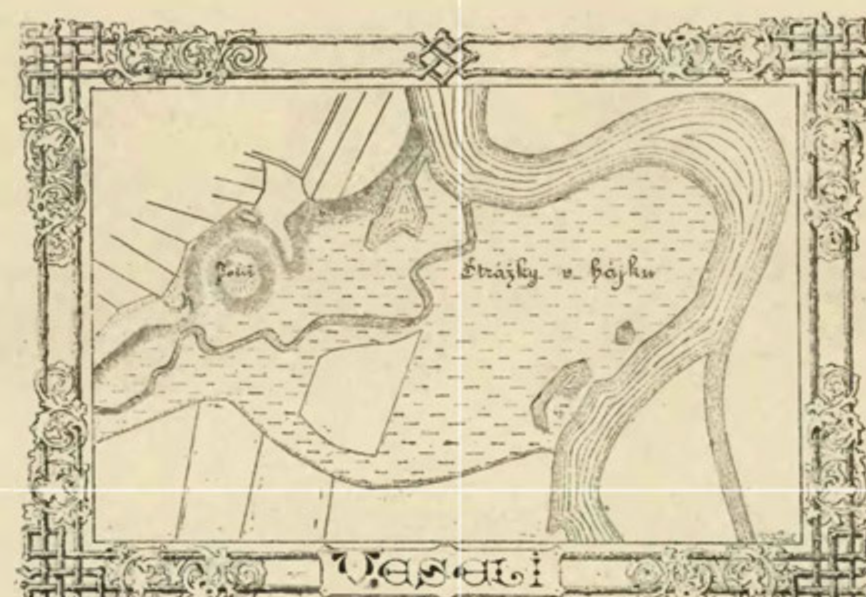
Veselí od severu.

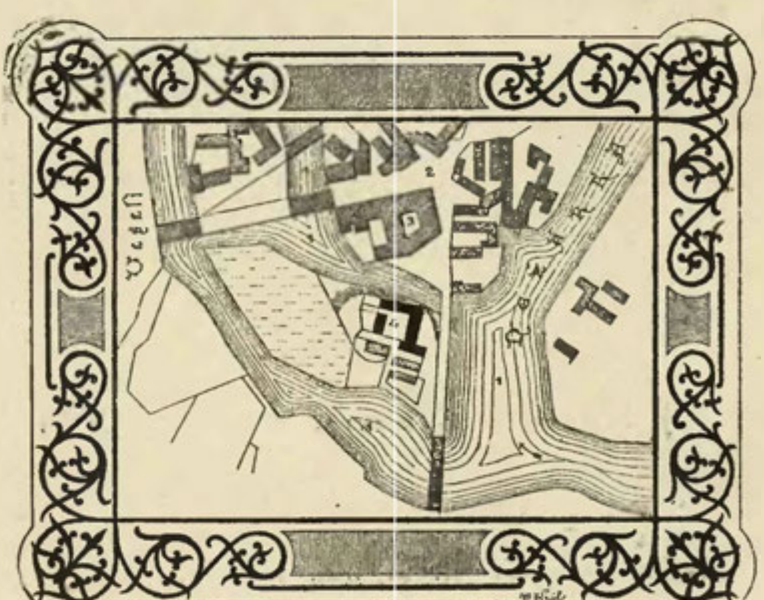
Tvrz Mezimostská, postavena byvši snad teprv ve 14. století, již v 15. století zanikla. [3]) Pokud víme, drželi ji nejprve páni z *Mezimostí*, kteří nosili na štítě svém psa stojícího, od pravé k levé straně hledícího. [4]) Členové rodiny této, pokud je známe, rádi se nazývali *Jeníky*, a to otec i synové. [5]) Jeden Jeník, totiž otec, připomíná se r. 1322 při prodeji hradu Choustníka. Jest to také snad onen Jeník, jenž vedlé rytířův a služebníků pánův z Landšteina roku 1356 v Bystřici pečeť svou přitiskl k listině, v níž Landšteinové čtvrtinu hradu svého Tirnšteina prodali. Zůstávaje ve službách pánův těchto přítomen byl také, když byly prodány Nové Hrady roku 1359, [6]) a držel také v ty časy zboží Drahovské, jež však po nedlouhém čase pánům z Hradce prodal. [7]) Také Mezimostí již v pozdějších dobách v jeho držení nenacházíme. Od r. 1360 vyskytují se dva bratří: *Jeník starší* a *Jeník mladší z Mezimostí.* [8])

Soudíme-li právě, že Mezimostí spolu s Drahovem prodáno bylo, dostalo se *Oldřichovi mladšímu* z *Hradce* z rodu Vítkovcův, jehož r. 1361—1367 jako pána podací kostelního v Drahově nacházíme. Ale

[1]) Arch. č. VI. 149—150. [2]) DD. 67 f. 12, rel. tab. II. 446—447. [3]) Pomůckou byl spis Th. Wagnera o pánech z Mezimostí. (Arch. Třeboň.) [4]) Tak se nachází na jedné pečeti archivu v Jindřichově Hradci při listině, týkající se rybníka Hoštického (r. 1359). [5]) Lib. erect. XIII a. f. 59 „pro anima Jenikonis patris & Jeniconis avi.“ Balbin nevěděl, jakého rodu páni tito byli, domníval se však, že byli z rodu Hronovcův. [6]) Archiv Novohradský a Třeboň. [7]) Liber confirm. I. B 6. [8]) Páni z Mezimostí brzo dosáhli náhrady jinde na statcích. Oba Jeníkové koupili r. 1360 hrad Budkov na Moravě. Jeník starší obdržel r. 1378 zápis na Veselí (viz na str. 178.) a Jeník mladší toho roku zápisně vsi Břehov, Jaronice, Chřenovice a plat v Chotycanech. Později koupil jeden Jeník Loutkov, na němž seděl ještě r. 1383. Syn jeho *Petr* byl (r. 1399) pánem na Konipasech, jak se čte v dějinách hradu tohoto, a počal se psáti z Konipas. Věrně se držel starého hesla *Mikuláš Kunšic z Mezimostí*, ale potomci *Oldřicha* řečeného *Krčmice* již stále se nazývali Krčmami z Konipas. (Archiv Třeboň. a Hlubocký, Wolný Topogr. III. 127, Dsky Brněn. str. 41 č. 506, DD. 15 f. 383, acta consist. 1383 f. 344, arch. č. III 542.)

již r. 1369 drželi Drahov jiní dva Vítkovci, *Dobeš z Mezimostí* a *Litold z Landšteina*,[1]) z nichž držel Dobeš tvrz a městečko Mezimostí a zároveň také zboží Bernartické, po němž se také psával. Ale i on nedržel Mezimostí dlouho, nýbrž prodal je již r. 1380. Zápisu o tom nám se nedostává, než jest list, v němž vyznávají r. 1380, 6. května Dobeš z Mezimostí řečený z Bernartic a Vlček ze Sedlce, že jim *Oldřich z Rožemberka* za prodané zboží Mezimostské trhové peníze zaplatil, a že jej pro 300 kop, jež jim dlužen zůstával, napomínati nemají.[2]) Dobeš se uchýlil odtud na Drahov, jejž si byl podržel a psával se i potom z Mezimostí neb z Drahova; r. 1394 byl již mrtev. S manželkou Kačnou byl splodil dva syny, Buzka a Jindřicha, kteří na počátku 15. století Drahov drželi. Bratří tito, píšíce se též z Maršovic,[3]) starožitného erbu rodu svého růže pětilisté užívali, ačkoliv již v chudobu upadše, nijak se bohatým svým strýcům nevyrovnali. Páni z Rožemberka nezůstali nyní ještě v stálém držení Mezimostí, neb ke sklonku téhož století nabyl Mezimostí *Vilém z Landšteina* nejvyšší komorník (syn Vítkův) zakoupením od Oldřicha z Rožemberka.[4]) Vilém daroval r. 1398 dne 29. dubna obyvatelům městeček svých Mezimostí a Ledenic a vesnice Štěpánova odúmrti a dovolil jim dělati řemesla a vařiti piva. Vláda jeho na Mezimostí trvala toliko krátký čas, neb již na počátku 15. stol. drželi Mezimostí páni z Rožemberka a již je od panství svých dědičných neodlučujíce navždy k panství Třeboňskému je připojili. *Jindřich z Rožemberka* († r. 1412) daroval jisté platy na Mezimostí klášteru v Ústí Sezemině, začež se dotčený klášter r. 1408 zavázal, že bude výroční mše zádušní za rodiče Jindřichovy Oldřicha († 1390) a Elišku († 1387) sloužiti. Malé tvrze a hrádky na panstvích Rožemberských záhy zanikaly, poněvadž páni obyčejně jen na větších svých hradech přebývali a při tom na množství sídel a dvorův, kde jen úředníci přebývali, dosti peněz na opravy nakládali. Protože nebylo úředníka na Mezimostí, tvrz naše spustla; pomalu i hospodářství na dvoře zdejším se nevyplácelo. Prodal tudíž *Jan z Rožemberka* († 1472) r. 1465, 17. října dvůr svůj v Mezimostí se všemi dědinami a příslušenstvím za 60 k. gr. obyvatelům městečka Mezimostí, tak aby mu z toho ročního platu 4 kopy vydávali, a vymínil si toliko lísku pod Řipcem, a „kopec, jakož jest tvrz byla“ i s příkopem a haltéřem tudíž, též doubí v oboře. Za to povinni byli Mezimostští pánu ze dvora platiti úrok polouletní dvě kopy grošův a faráři Veselskému 3 čbery žita, tolikéž ječmene a též ovsa, desátku, odváděti.[5])





Vysvětlení plánu: 1. stoka; 2. náměstí v Mezimostí; 3. býv. dvořiště; 4. tvrziště.

[1]) Lib. conf. II. C. 3. Na pečetích Dobšových nachází se pětilistá růže, jako zejména v listě daném roku 1375, 13. března v archivu Třeboňském. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Arch. č. III. 496. [4]) Poslední svou volí (d. r. 1390, 16. února) odpustil pan Oldřich 35 kop. jež zůstal dlužen neb. Vítek za obilí a ovce, synu jeho Vilémovi, jakož i oněch 54 kop, kteréž zůstal dlužen za Mezimostí (archiv Třeboň.). [5]) Originaly v Mezimosti chované otiskl jsem v Čes. Jihu r. 1878 č. 21.



Fuglhauz Hrad.

Asi hodinu od Lomnice daleko za vsí Kletci spatřuje se na okraji rybníka Fuglhauzu (kterémuž se říká nyní Flukhauz) hradiště borovím porostlé, kteréž nikoliv pro nějaké zbytky, nýbrž pro své položení navštívení hodno jest. Pahrbek sám sebou jest v krajině této vzácností; k patě jeho dosahuje veliký rybník, z něhož někdy kačata s křikem do povětří se zdvihají, někdy kapr s třeskotem se vymrskne, a pozadí otočeno jest všude lesy a palouky rozličné zelenosti a barvy. A v tomto zátiší zakopán jest bývalý hrad a pochován kus panského a bujného živobytí. Snad by mnohý nevěřil, přijda na pahrbek, jemuž se říká nyní „na zámku", a spatřiv nevelikých jeho obvod, že tu bydlívali páni korouhevní a vůbec lidé vyššího stavu, kdyby jej o tom nepřesvědčily dvoje náspy, kteréž udělal zakladatel pro bezpečnosť svou, nic si neváže těsného svého bydliště. A mnohý, který uvykl pohodlí, jehož poskytuje pokročilejší civilisace, slušně by se podivil uslyšev, že tu druhdy i dva páni (nad to nesvorní) s čeládkou a potřebným k živobytí dobytkem přebývali.

Venkovský násep, táhnoucí se nyní na kraji polí, byl jen k tomu, aby nadržoval vodu rybníka, kteráž se dříve mnohem dále vylévala nežli nyní, kdež má rybník hladinu nižší. Tak bylo ještě před jedním stoletím [1]) a mohlo se přes mokrý příkop mezi venkovským a vnitřním náspem jíti jen ze strany Kletecké. Druhý, vnitřní násep byl a jest vyšší, na hoře rovný a měl bezpochyby na obou stranách ploty pevné, mezi nimiž se jako v nějaké soutce běhati mohlo. Za ním jest druhý příkop suchý, z něhož se zdvihá strmé vlastní hradiště, zpevněné na této straně již dotčenými náspy, na druhé rybníkem, k němuž rovněž strmě se spouští. Na jeho nejvyšším místě spatřuje se pravidelný kruh, na němž stála hrubá a vysoká věž. Jak nám svědčí hromádky od krtkův nasypané, postavena byla z cihel a z malty až do jisté výšky a pak ze dřeva. Pod tím k jihu a k východu jest parkán rovný a k severu prostranství dokonce rozkopané, z něhož vybrali kamení k postavení blízké bašty. Ačkoliv se spatřují při rybníce skaliska, zdá se přece, že bylo hradiště i s náspy naneseno a nasypáno, při čemž ovšem místečka povýšeného a skalnatého použito. Rybník byl přední pevností hradu a při tom v čas obléhání také předním pramenem výživy.

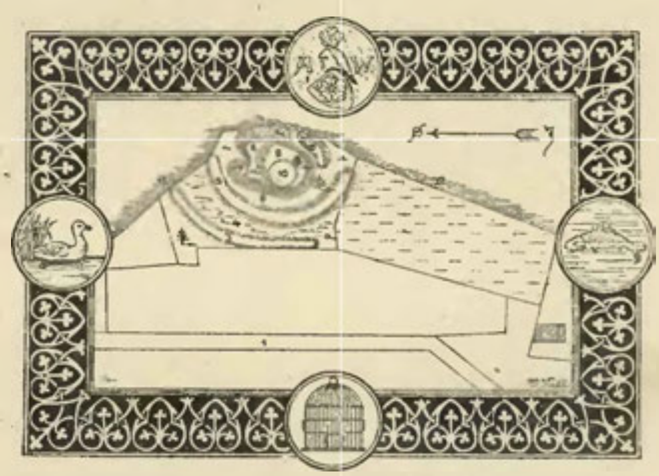
O hradě tomto není psáno v pamětech před stoletím 15. a zdá se proto, že postaven byl teprve v témže století a nazván německým přeložením názvu Kletce (Vogelhûs, stč. Fuglhúz, pak Fuglhauz). Poněvadž víme z pozdějších zápisův, že k němu patřily vsi Mlaka, Novosedla, Kolenec a Kletce, můžeme aspoň něco podotknouti o zboží tom, jemuž později Fuglhauz panoval. Ves Kletce, hradišti nejbližší, patřila r. 1388 pánům ze Stráže [2]) a r. 1395 prodal Přibík ze Stráže jisté dědiny v Kletcích za 17 kop gr.

---

[1]) Světecký ve svých pamětech. [2]) Arch. č. II. 318—319.

Janovi ze Stráže seděním v Kolencích.[1]) Ve vsi Novosedlích drželi právo podací (r. 1359—1409) páni ze Stráže, patřila tedy i ona, aspoň ve starších dobách, ke hradu Stráži; jen nějaký čas ji držel pan Oldřich z Rožemberka, jenž posledním pořízením (d. r. 1390, 16. února) povoluje, aby ves ta se dvorem, podacím a lesem, koupená od Petra ze Stráže za 300 kop, jemu zase za 200 kop navrácena býti mohla.[2])

Třebas byla ves Novosedly i po r. 1409 v držení Strážských zůstala, to nicméně zjištěno jest, že tehda již Fuglhauz stál a že k němu okolní sice rozsáhlé ale málo obydlené zboží patřilo. Držitelem tvrze této byl tehda *Oldřich z Ústí*, spolu pán na Hradišti (Táborském), jenž byl tuším něco zboží od Strážských koupil a na tom hrad Fuglhauz vyzdvihl. Asi r. 1410 prodal zboží to *Janovi z Ústí*,[3]) tuším tomu, jenž držel později Kamenici. Za husitských válek nacházíme Fuglhauz v držení dvou pánův z rodu Ústských a Strážských. *Václav ze Stráže* „seděním na Fuglhúze" držel se stranou táborskou a r. 1433, 28. září vstoupil v příměří s panem Oldřichem z Rožemberka do jednoho roka[4]) a toho roku byl přítomen sněmu Svatomartinskému v Praze.[5]) Příměří zachovával asi Václav, dokud musel; po jeho uplynutí znepokojoval sousední statky Rožemberské. Od těch časův, co Oldřich z Rožemberka dobyl Lomnice a tím hranice panství Třeboňského až blízko po Fuglhauz pošinul, stalo se mu sousedství hradu našeho velmi nepohodlným a nemilým Ačkoliv právě příměří bylo, ztekl přece Oldřich „tvrz Fuglhauz," tovaryše i samého p. Fuglhauza (totiž Václava) zajal, koně i dobytek pobral a tvrz tu vypálil. Spoludržitel hradu Jan Ústský vznesl věc tu na obec Táborskou, která ihned Oldřicha napomínala, aby podlé příměří mezi stranami učiněného to opravil, jinak že by jej Táborští pro nezdržení příměří i ze základu napomínati musili.[6]) Odpověď k tomu daná není nám známa, ale jisto jest, že Oldřich Fuglhauz nepodržel, nýbrž dřevním držitelům navrátil. Oba, totiž Václav řeč. Fuglhauz ze Stráže a Jan mladší z Ústí a z Kamenice, pronajali r. 1444, 21. května jako společní držitelé zboží Fuglhauzského rybníky své Dolní Lipičí a Okřínek za 36½ kopy gr. písaři Třeboňskému Bohunkovi na tři léta, slibujíce nájemníku všemožnou ochranu a tolik dříví, coby na opravení rybníkův potřeboval. Při tom svědčili Jan a Jindřich ze Stráže.

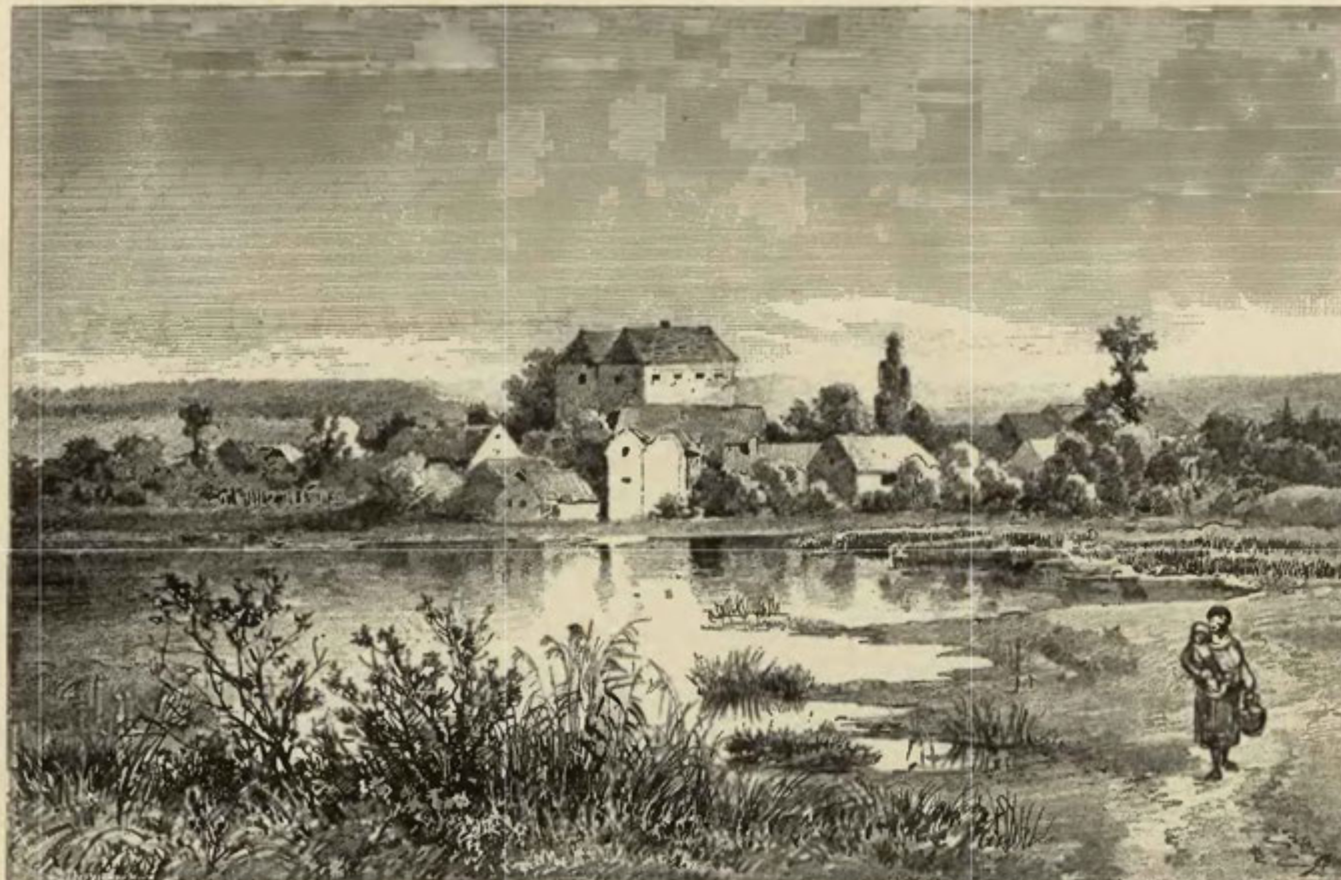


Plán hradu Fuglhauzu: 1. Cesta od strany Kletecké podlé 2. bašty a ke vsi Lužnici. 3. Venkovský násep aneb hráz k nadržování vody v 4. příkopě vodním. 5. Vnitřní dobře vyzbrojený násep s 6. příkopem 7. Vysoká homolka na hradišti, kdež snad věžka a brána ke spouštění mostu zvoditého bývala. 8. Dolejší část hradiště, docela rozkopaná. 9. Parkán s chlívky. 10. Věžiště. 11. Hřebenatý vršek od hradiště snad jen prokopáním oddělený. 12. Rybník Flukhauz.

Mezi společnými držiteli nastaly za nedlouho kyselosti a nechuti. Václav byl totiž Fuglhauz zapsal strýcům svým *Janovi* a *Jindřichovi*, a ti tři páni dělali Janovi Ústskému nějaké protimyslnosti. Roku 1449 žaloval na ně Ústský u Oldřicha z Rožemberka, že mu drží část zboží, nemajíce k tomu práva, ačkoliv mu bylo výpovědí Oldřichovou přisouzeno a Ústský se na smlouvu s nimi podával. Oldřich chlácholil ho, jak mohl, přání od sebe dávaje, aby byl smír mezi nimi a každý při své spravedlnosti zůstal.[7]) Jak se zdá, vzdal Ústský právo své pánům ze Stráže, neb nachází se v pozdějších pamětech, že držel každý z bratří svou polovici: Jan až do své smrti a potom syn jeho *Václav* a dcera *Eliška* jednu polovici a druhou polovici strýc jejich Jindřich. Brzo zemřel Václav a tak zůstala Eliška samotnou držitelkou jedné polovice, z jejíhož však pokojného držení ji Jindřich vyrušil, počav při o Fuglhauz u soudu zemského (r. 1465); než nálezem téhož soudu byli každý při svém dílu zůstaveni.[8])

Jak se zdá, byla tvrz Fuglhauz Oldřichem vypálená znovu pokryta a byla obydlím Václavovým ještě r. 1450[9]) a snad i Eliščiným ze Stráže; později však bylo zboží Fuglhauzské připojeno k panství Strážskému a tvrz potom opuštěna. Po prvé nacházíme Fuglhauz při Strážsku a v držení *Jana ze Šelmberka* r. 1477, neb toho roku Rožemberští u Kletce na gruntech Janových most ssekali a smetali proti starému zvyku, ježto tu most od starodávna býval.[10]) V pamětech starodávných připomíná se potom již jen rybník, jehož voda dříve hrad oblévala. Roku 1503 dovolil Vok z Rožemberka Václavovi z Vrchovišť, aby si mohl udělati strouhu k rybníku Fuglhauzu skrze grunty Lomnické, začež mu Václav postoupil 3 poddaných ve vsi Stříbrci.[11]) Bývalé zboží Fuglhauzské nezůstalo však při panství Strážském, nýbrž dostalo se v 16. století k panství Třeboňskému.[12])

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Arch. č. III. 358. Oldřich z Ústí prodával Janovi „Fogelhauské sboží a jiné sboží." [4]) Arch. č. VI. 430. [5]) Arch. č. III. 416 „Venceslaus Vogelhus." [6]) Tamže VI. 438. [7]) Arch. Třeboň. [8]) Arch. č. III. 358. [9]) Staří pamětníci vyznali, že onen břeh Lužnice u Hliny panu Václavovi Fuglhauzovi náleží (Wagner). [10]) Arch. č. VI. 148. [11]) Wagner



Hamr Ostrov od jihu.



Hamr Ostrov Tvrz.

1. Popis a osudy tvrze.

Půl druhé hodiny jihovýchodně od Veselí při řece Nežárce leží pod výšinami vlnitými, avšak nízkými, ves Hamr Ostrov. Onen název vysvětlí se níže v dějinách, druhé jméno odtud pošlo, že leží Hamr mezi řekou a rybništěm a ve starých dobách na všech stranách močály, později čtyřmi rybníky obklopen býval. Ves skládá se ze dvou oddělení, jež se kupí okolo zámku a kostela. V menším oddělení při faře a několika chalupách stojí kostel v 16. věku postavený, v němž se v pravo ve zdi pamětihodný náhrobek Albrechta z Úsuší nachází.[1] Druhé oddělení, zámek a ves, jest od prvního tak daleko, co by z ručnice dostřelil. Zámek, jenž stojí v ohradě dvora v zahrádce úpravně zřízené, jest dům trojpatrový, z kamene a z cihel postavený, v podobě obdélníka. Dvoje krovy podlé sebe postavené prozrazují stáří a dodávajíce půvab rozmanitosti, jsou také okrasou tohoto starožitného a pravou tvrz 16. století představujícího stavení. Na něm spatřuje se práce a úprava trojích držitelův. Od zakladatele pochází starodávné okno obložené kamením, od držitelův 17. věku obmítka s červenými čarami, již sem a tam ještě znáti jest; od Švarcenberkův konečně pocházejí některá okna prolomená ve spodní části, kdež bydlí nyní správce (několik stop nad zemí), a úzké otvory do sýpek v 2. a 3. patře, kteréž povstaly zastavením původních oken. V některých oknech cihly veskrze narovnány.

l. c. Za to povolil Václav Valskému, aby si udělal stoku po nivách Kleteckých. [12]) Vilém z Rožemberka koupiv r. 1577 panství Strážské, připojil Mlaky, Novosedly, Kolenec a Kletce k Třeboňsku, ostatek nástupce jeho Petr Vok prodal. V registrech panství Strážského, při prodeji jeho vydaných, připomíná se také rybník Fulkhauz. (Archiv Třeboňský.) Nedaleko Kletec vystavěl Jakub Krčín z Jelčan, vrchní regent panství Rožemberských, dřevěný letohrádek řečený *Dobrámysl*, do něhož později Vilém z Rožemberka rád zavítal. Jaký byl ten zámeček, o tom nás zpravuje paměť z r. 1579, jež dí: nový dům veliký dřevěný mezi novými rybníky jest postaven. (Arch. Třeboň.) Roku 1583, 23. září přijel sem Vilém, po štvaní r. 1585 opět se tu zdržel den a r. 1586 přijeli sem k němu hejtman moravský a pán ze Smiřic (Březanův Vilém str. 256, 264, 271). Na starých mapách z r. 1684 a 1688 značí se Dobrámysl jako jednopatrový dům (Mittheilungen XIV. 255).

[1]) Postava brněná se zvláštním příznakem bujarosti mužské jest dobře provedena, avšak erb u nohou obrácen a nápis zběžně a bez rozvahy rozvržen a potom vytesán.

Ačkoliv máme pro dějiny Hamru pamětí dosti, přece nelze je vypsati v patřičné souvislosti. [1]) Jak se zdá, byly tu prvotně lesy, kteréž les Valovský s Dehetníkem slučovaly. Zdali přebývali na tomto Ostrově Adamité, kteří na Valovský les utekli a odtud mnohé neřesti páchajíce okolí plenili, jest věc posud nerozřešená. Jisto jest, že tu byl něco později hamr a že „opatrný Mikuláš hamerník od Valu" pánům z Rožemberka roku 1472 peníze půjčil. [2]) Týž byl některý čas před tím koupil les a rybníky od Jindřicha ze Sobětic a manželky jeho Anny z Mysletína. [3])

Roku 1496 oddělil se *Řehoř ze Sobětic* od bratří svých, přijav za otcovský díl dvůr poplužný „v Hamru pod Valem" s lukami, rybníky, dobytkem a železným hamrem. To jsou počátky osady, kteréž nabyli později *Valovští z Úsuší* a tu tvrz postavili. Když pak se sem přestěhovali z Valu, usazovali se lidé u tvrze a dvoru, a tak povstala nynější ves. Po prvé se připomíná r. 1529 (5. Mart.) *Kunrat Valovský z Úsuší* a *na Ostrově.* [4])

Týž držel Hamr a Val společně s bratřími svými *Bohuslavem* a *Jarohněvem* jinak *Hynkem* řečeným. [5]) Mezi nimi stalo se později nějaké rozdělení, tak že se dostaly Bohuslavovi Hamr a půl vsi Valu a ostatním ostatek zboží. Kunrat ženil se teprve r. 1543, bera si za manželku pannu, která byla u paní Zelecké. Bratří Hynek a Albrecht, kteří později Val drželi, byli tuším synové jeho; Hynek zemřel záhy, zůstaviv dítky nezletilé. [6]) Bohuslav dotčený dosáhl znamenitého stáří, jsa roku 1563 opatrovníkem vnučky své Kateřiny ze Zahrádky, kterou byla dcera jeho Maruše neb Markéta porodila, a kromě toho později poručníkem všech sirotkův rodu Valovského. [7]) Statek jeho zdědily po něm dcery jeho *Kateřina Chanovská*, *Barbora* a *Mandaléna*, jež lid zdejší posud pamatuje. Vypravuje si, že držely Hamr a Val tři slečny, z nichž jedna na Hamru a dvě na Valu bydlely. Podlé jiné pověsti bydlela jedna z nich ve Valu v zahradě jednoho souseda, kdež se našly zbytky sklepu. Dotčené tři slečny prodaly r. 1572 dne 2. října tvrz Hamr Ostrov s dvorem při tvrzi ležícím, ves, půl vsi Valu *Markétě Valovské z Hodějova* na Valu za 7200 kop míš. Ta pak zapsala všechen statek svůj manželu svému *Albrechtovi Valovskému*, kdyby před ním zemříti měla. [8])

Albrecht dotčený býval náruživým lovcem. Pan Petr Vok napomínal jej roku 1565 přátelsky, aby u Soběslavě a na panství Choustnickém štvaní zanechal, neb chtěl pán tu zvěři pro sebe i své pány a přátele přichovati. Roku 1581 položil Albrecht první základy ke kostelu sv. Trojice u Hamru, r. 1584 přikoupil jeden dvůr kmecí v Řipci a r. 1586 vdal Annu dceru svou za Burjana Vrchotického z Loutkova a dav jí věno 500 kop, ještě dal zápis zeti svému, že ji od statku svého neodděluje. [9]) Zemřel r. 1595 v pondělí po hodu sesl. Ducha sv. (15. května) a pochován jest v kostele Hamrském.

Vývod Valovských z Úsuší.

Jan z Úsuší ? —1467.

Jarohněv z Úsuší a z Valu 1458—1474 ⚭ Eliška z Kozíhohřbetu

Jindřich Valovský z Úsuší 1482—1523 † c. 1524

Kunrát 1525—1543 | Bohuslav 1525 - 1563 † j. 1572 | Jarohněv 1525—1529

Hynek 1556 † j. 1572 | Albrecht † 1595 ⚭ Markéta z Hodějova † 1597 | Maruše † j. 1563 ⚭ 1. Burjan Litvín ze Zahrádky ☉ 1556 2 Jaroslav Měděněc | Kateřina 1571 ⚭ Jan Chan. z Dlouhévsi | Barbora 1571 | Mandaléna 1571

Jachym 1572 | Anna 1586—1596 ⚭ Burjan Vrchotický z Loutkova | Kateřina 1596

Paní Maruše ovdověvši vzdala statek Hamrský roku 1596 (24. května) dcerám svým *Anně Vrchotické* a *Kateřině Valovské*, z nichž onano statek sama ujala a ve dvou letech zemřela. Děti její *Albrecht*, *Zikmund*, *Aléna*, *Iva*, *Kateřina*, *Johanka* a *Sibylla*, synové a dcery Burjana Vrchotického, prodaly tvrz Hamr „dobře vystavenou" s celým statkem (vkl. r. 1598) *Kryštofovi Karlovi ze Svárova* za 12.500 kop míš. Tento byl syn neoddělený Václava Karla, od něhož teprve r. 1604 za díl otcovský a mateřský přijal 10.000 kop míš., tedy tolik asi, zač Hamr koupil. [10]) Roku 1612 byl na pohřbu p. Petra Voka, nesa před rakví pozlacené ostruhy. Roku 1619 přidržel se Kryštof tehda řečený nejstarší stavův evangelických, začež odsouzen jest třetiny statku svého. Od kr. komory prodány tvrz a ves Hamr se dvorem poplužným a vsi Val a Vlkov (roku 1623, 9. října) *Václavovi Albrechtovi Karlovi ze Svárova* (synu Kryštofovu) za

[1]) Pomůckou rukop. děje Hamru v arch. Třeboň., jež sepsal V. Krippner 1860. [2]) Liber oblig. II. (Arch. Třeboň.) Mikuláši bylo tehda 38 let. [3]) DD. 16, f. 199 a 33, p. 33. O věno Annino, kteráž umřela před r. 1472, byly soudy. [4]) Archiv Soběslavský. [5]) Reg. 3 F. k. s. E 4, též 4 J. B 14, titulář r. 1534. [6]) Arch. Třeboň., Paprocký o st. ryt. 289, DZm. 100, J 9. [7]) DZ. 56, B 21. Březan Vilém 113, arch. Třeboň. [8]) DZ. 60, N 21, 17, O 5, O 17. DZm. 100, J 8. Naopak Albrecht Markétě děti své poručil. [9]) Březanův P. V. 26, DZ. 61, A 16, 22, H 1, 23, G 19, Trajer str. 129. Kostel stavěl Vincent N., skla dal Martin Jiří ze Sas. [10]) DZ. 1084, Q 22, 128, J 18, 180 H 23.



Hamr Ostrov.

21.011 kop míš. Kryštof bydlel u syna svého ještě r. 1628, kdež se katolíkem státi připověděl. Statek Hamrský doplacen komoře teprve roku 1630, po smrti Kryštofově. [1]) Příčina toho byl zlý stav statku. Roku 1627 dne 29. prosince psal Václav hejtmanu Třeboňskému „s pláčem,“ že všechno jeho jmění shořelo a on že jest beze všeho příbytku a šatstva a nemá co do úst dáti, tak že neví, čím sebe a rodinu svou uživí. Nechtěl před tím jednoho poddaného zhostiti, který mu za to červeným kohoutem pohrozil. Po nějakém čase se mu zase polepšilo, když zdědil po strýci Těňovice.

Po Vojtěchovi († roku 1645) zůstali synové *Kryštof*, *Hynek* a *Václav* a dcera Kateřina Barbora. Kryštof uvázal se r. 1651 ve statky Těňovice, Hamr a Val, ale prodal již příštího roku (1652 dne 20. června) Hamr mateři *Anně Ekrštorfově ze Svárova* za 24.304 kop míš.[2]) Paní tato hospodařila tu několik let; potom prodala (roku 1661, 10. října) „tvrz Hamr celou od kamene vystavenou, nedaleko odtud kostelík na vršku ležící, vísku, ves Val a v ní dvůr s tvrzí od kamene vystavenou, vísku Vlkov, chalupníky v Albrechticích a v lesích zůstávající“ dceři své *Kateřině Barboře*, která byla manželkou Petra Loubského z Lub, c. k. truksasa, za 28.354 fl. 40 kr. Paní tato skoupila chalupy v lese a svedla je tušim na nynější dvůr Dehetník čili „dvůr v lesích“; roku 1677 dne 16. prosince prodala Hamr s tímto novým dvorem *Václavovi Markovi* (od r. 1676) *svob. pánu de Gerard* na Seeberce a Načeraci, c. k. nejv. vachtmistru, za 31.500 fl.[3]) Syn Václavův *Leopold Jakub* byl onen spustlý a nemravný ukrutník, jehož osudy níže vypisujeme. Týž prodal Hamr roku 1714 dne 18. prosince *Václavovi Antonínovi rytíři Goltzovi*, který své poddané robotami utiskoval, se všemi svými sousedy se soudil a všelijaké ničemné strouhy zakládal, pro něž upadl ve dluhy. Roku 1729 dne 26. března koupila Hamr kněžna *Eleonora Amalie* od jeho vdovy *Kateřiny roz. z Frankenfeldu* jakožto poručnice sirotkův a prodala jej r. 1731 dne 20. listopadu manželu svému *Adamovi Františkovi knížeti ze Švarcenberka*, čímž se stalo poddaným pravé dobrodiní. Doposud jest Hamr samostatný statek s panstvím Třeboňským spojený. Zámek byl r. 1696 opraven, ale r. 1728 opět byl spustlý a jen šindelem pokryt. Za Gerarda postaven zvláštní byt úředníkův.

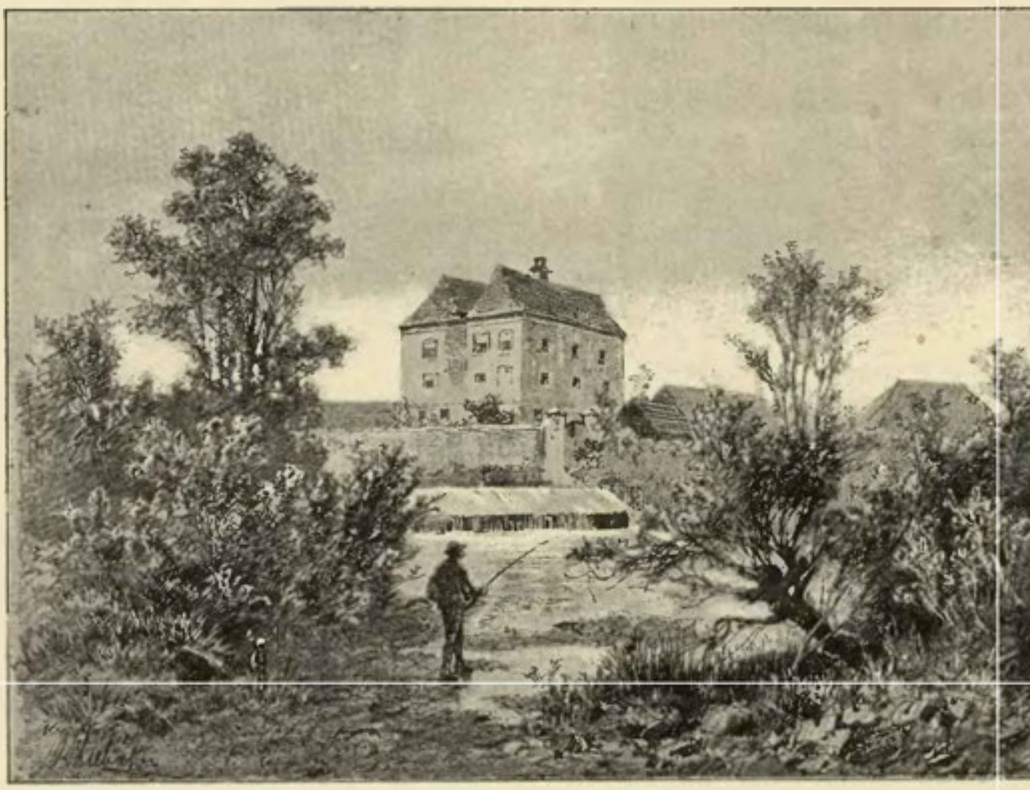
2. Ukrutník Gerard.

Roku 1612 měl Kryštof Karel ze Svárova nemalé soudy se Zdeňkem Lvem Kavkou z Říčan a na Roudném z příčin nám neznámých. Zdeněk důtklivě domlouval Kryštofovi, že jest nenáležitě rod jich poctivý a starobylý lehce vážil; píše takto: „Tejna Vás nečiním, kterak jest mne pravdivá zpráva došla, byv v Deštném, že jste k uroz. p. Markétě Říčanské ze Rtína manželce mé před poctivými lidmi, nemaje té moci, nenáležitě se chovali, z ní nevážně svého posla a čeledína měli.“ Domlouval mu také, že mluvil o Elišce Dvorecké, že by ke Kavkovým lži a klevety nosila a je s bratrem svým vadila, a prohlašoval, že každého, kdo by něco takového mluvil, ne za poctivého, nýbrž za lehkomyslného míti bude. Nechuti mezi nimi rostly, a když r. 1612 jednou o Kryštofovi na Roudném zmínka byla, pověděl Zdeněk takto: „Jestliže p. Kryštof Karel ze Svárova mně pokoje nedá, chci na něj lehkomyslnost uvésti a kde bych koliv přijel, a on tu byl, před ním ubrus zřezati.“[4])

---

[1]) Bílek, děje konfiskaci na str. 253. DZ. 297, E 18, 143, N 3, Časop. Mus. 1843, 208 Proč měl Kryštof jen čtvrtinu Hamru, nevíme pověděti. [2]) DZ. 112, E 23, 152, J 7, 310, C 3, „tvrze od kamene a cihel ode spodka všechna vystavena.“ [3]) DZ. 313, H 6 a 152, R 13, 393, F 9. [4]) 1 Zm. 28, B 28 a 48.

Těch a takových nechutí a ústrkův, kteréž potahovány do soudní síně a obyčejně při malém kvasu před přátely a příbuznými smířeny a ukončeny, bylo v Hamru nejednou. Takéť se asi páni s lidem venkovským škádlili a mnohou jednotlivcům, ač nevelikou, křivdu učinili. Ale to byly věci, kteréž se naskytují za všech věkův a u všech národův. Co jest pravá hrůza a zběsilosť nejvzteklejší, kterou staří Češi trefně „hovadskou" nazývali, to zkusili Hamrští a okolní teprve za Gerarda mladšího. Až do r. 1620 totiž zkusili sice obyvatelé vesští a městští rozličné nátisky od svých pánův, ale bývalo to zřídka a jen málo kde. Pán zajisté jsa s poddanými jednoho jazyka, míval s nimi útrpnosť, pomáhal jim v jejich potřebách a druhdy jim byl jako otec. Ale po roku 1620 a ještě více po roku 1635 přicházeli do Čech dobrodruzi ze všech končin Evropy a jazyka lidu neznajíce, aniž o blaho jeho stojíce, jako činívali předchůdcové jich již pro vlastní svůj prospěch, odlučovali se od lidu třebas na oko pravověrného, ale u vnitru svém ještě kacířského, a nenávidíce jej, uvalovali naň nová a nebývalá břemena. A mezi nimi byli ještě Němci milostiví; horší byli páni jazyka romanského, Huertové a jim podobní.



Hamr Ostrov od severu.

Gerardové vraždili napřed z náboženského fanatismu a potom z passí. Praotcem jich byl tušim onen Baltazar Gerard, který r. 1584 Viléma Oranžského zavraždil. Skutek ten zaplatil ukrutnou smrtí, ale rodina jeho povýšena od krále Filipa II. do stavu šlechtického. *Leopold Jakub Gerard* byl nejhorší toho jména, člověk nemravný a spustlý, který byl v mladším věku rytmistrem u kyrysníkův. Oženiv se s Marií Terezií Čejkovnou z Olbramovic, jež mu jedinou dcerku porodila, zkazil její mladý věk a odpudil ji po r. 1677 od sebe. Potom dával poddaným svým nemravností svou špatný příklad a oddal se konečně tušim opilství. Provázen jsa 2 hajduky přišel r. 1706 dne 3. října do krčmy Valské, vyhnal všechny lidi ze světnice, krejčího na lavici ležícího kázal hoditi na zemi a bil po něm šavlí, až mu ruku urazil. Jindy šel synáček mlynáře Hamrského okolo zámku, aby otci pivo přinesl; tu padla rána ze zámku a chlapec přišel o ruku. Mlynář dostal sice za to napřed 6 fl., ale později mu dal Gerard několik políčkův a dal jej skrze hajduky své třikráte potopiti. Roku 1709 dne 2. června vyšel Gerard s několika tovaryši a hajduky svými do Veselí, dávajíce se provázeti hudbou. Když přišli k domu souseda Ovsa, žádali, aby byli vpuštěni. Když se ustrašený soused omlouval řka, že u něho hospoda není, vylámali okenice, jeden z nich vstoupil oknem do pokoje a když byl vrata otevřel, vrazila chasa nevázaná do světnic přízemních, kdež kamna a nábytek rozbili. Soused ležel tiše a bezpečně v horních světnicích, kteréž byl za sebou zavřel, ale strach jeho rozmnožen ustavičnou střelbou z ručnic, kteréž byli nezbední hosté s sebou přinesli.

Teprve když se k ránu svítalo, opustili dům a hýřili do bílého rána v krčmě. Kromě toho spáchal Gerard nemálo ukrutností na nejedněch lidech, nutkaje se rád k poddaným panství Třeboňského. Jednou bylo Vavřinci Panskému, sedláku ze Lhoty, jíti podlé zámku, před nímž Gerard čeládce své a poddaným k tanci hráti dával. Soused slyše muziku, zastavil se na chvíli, poslouchal a díval se. Uviděv jej Gerard, kázal ihned hajdukům, aby jej jali. Ti skočili jako dravci, uchvátili sedláka za vlasy a přivlekše jej k pánu, bili jej všichni tři přes jeho ustavičné prosby. Když pak se jim ubohý vymekl a utíkal, poštval naň Gerard svého psa, kterýž utíkajícího porazil a tak se do něho zakousal, že mu tlamu dřevem rozevírati museli. A to ještě dvakráte opakováno, poněvadž v tom Gerard svou kratochvíli měl. Když pak sedlák hrozil, že bude žalovati u své vrchnosti, odpověděl Gerard: „Tvoji oficíři jsou tak šelmy jako ty, a já každého poddaného Třeboňského, který na mé grunty přijde, psy vyštvu.“ Sedlák vyvázl jen tím, že skočil do Nežárky a na onu stranu přeplaval. Aby mlčel, poslal mu Gerard 12 fl.

Když jednou knížecí pojezdný v Mezimostí nocoval, přišel tam také Gerard se svou čeládkou. Vstoupiv do světnice viděl, že někdo na posteli leží, i ptal se, kdo tu spí. Dověděv se, že to úředník Třeboňský, přistoupil k loži a zvolal: „Ty kujone! ty huncfute! vstávej, ty jsi tak šelma, jako tvůj hejtman.“ Ačkoliv se pojezdný ulekl, přece mužně odpovídal; ale když Gerard dvě bambitky vytáhl, obešel jej strach, kterého přibývalo, když Gerard dvakráte mu vouši vystřelil. Potom jej vyzýval k souboji s kordy, ale ulekaný úředník omlouval se řka, že není hoden, aby se s takovým vznešeným pánem bil. Nemoha jej k tomu připraviti, namířil k němu kordem, lál mu a chtěl konečně i koně své do světnice přivésti. Zatím vyskočil pojezdný do kuchyně a někde se skryl. Žáhu svou schladil si Gerard na dvou kramářích neb pentličkářích, kteří tu také noclehovali, bije je palašem tak, že i nazejtří na podlaze krvavé skvrny zůstaly.

Roku 1710 dne 15. května přijel do Mezimostí kupec z Prahy se dvěma ženinami. Tu přišel do hospody Felnar, schudlý šlechtic, a zval ženiny, aby s ním šly na muziku. Poněvadž nešly, odešel a vrátil se s Gerardem, kterýž byl u něho návštěvou, a s muzikanty a začali v hospodě tanec. Zatím se nepohodl Gerard s kupcem, poněvadž ten hudbu jeho sedlskou nazýval. Nepřišlo tentokráte k ústrkům, poněvadž hospodská ty tři hosti do komůrky vpravila a v tom i pozornosť Gerardova na jinou stranu se obrátila. Do průjezdu vstupovali tři sousedé Soběslavští opilí, vracejíce se již pozdě z Veselského trhu. Ve dveřích potkala se s nimi hospodská a když žádali piva, pravila: „Lidičky! prosím vás, odejděte raději, je ve světnici pan baron.“ Tu řekli sousedé: „Je-li i tam, což na tom? Naše peníze tak platí a jsou dobré, jako jeho.“ Uslyšev to Gerard, vyskočil a volal: „Jaké to jsou šelmy?“ I odpověděli, že „nejsou šelmy, nýbrž hodní, poctiví lidé.“ S tím odešli vědouce dobře, koho mají před sebou. Jen poodešli, pustil se Gerard za nimi s hajduky svými a dohonivše Ondřeje Hazuku, jednoho z nich, jej tak posekali, že mrtev ležeti zůstal. Přes to přišel Gerard zase do hospody a tu se veselil. Až do rána pili a hulákali u pastušek, kamž se z hospody odebrali.

Ačkoliv byl nejednou k soudu zemskému pro své nelidské výstupky pohnán, přece nikdy nedostál. Tuť rozkázáno týmž soudem úřadu krajskému a úřadu Soběslavskému, aby jej jali. Ale ačkoliv byli několikráte na Hamru, vždy jim Gerard unikl. Když pak shledal, že tu není již bezpečen, usadil se na dvoře Lesáku v lesích ležícím a rozestavil všude své stráže. Ale ačkoliv kolikráte před spravedlností do lesův utekl, přece po zavraždění Hazukově se tu bezpečným býti necítil, i utekl do Hradce k Františkánům. Když přišla krajská kommissí do Hamru, aby se jím ujistila, našla tam toliko jeho „kaprála,“ který jim úštěpně poručení od p. barona vzkazoval a kdyby chtěl s ním někdo mluviti, aby došel k němu do kláštera Hradeckého. Nenacházejíce tu nikoho, odebrali se kommissaři k Lesáku, ale i tu nic nenašli. I vrátili se domů s nepořízenou. Dne 12. června roku 1710 vznesl Gerard supplikací na císaře, dávaje v záruku své jmění, aby mu byl dovolen svobodný průvod, že si chce zjednati doklady k budoucímu soudnímu řízení. I povoleno mu tak. Vdově Hazukově vyplatil škodného i za útraty 914 fl. 25 kr. Když mu lhůta svobodného průvodu došla, zastihla jej přece spravedlnosť. Roku 1712 v měsíci květnu dopaden jest krajským hejtmanem a ozbrojenými sousedy Táborskými na Hamru, kdež jen v noci se zdržoval; spoután a dovezen do Prahy. Zemský soud prohlédaje k jeho mnohým zločinům nalezl, že má býti mečem popraven. Na veliké prosby manželky jeho udělil mu císař milosť (r. 1714, 2?. března) a odsoudil jej k věčnému vězení; nicméně byl přece veden na popraviště, aby aspoň strach z budoucí smrti vystál. Milosti ani neočekával a obdržev zprávu o tom, sklesl bez sebe na zemi. Ostatních 7 let živobytí svého strávil v Daliborce.



ZVÍKOVEC TVRZ.

Mezi Budějovici a Třeboní asi uprostřed jest ves Zvíkov, ve starých pamětech obyčejně Zvíkovec řečená, v níž se do dnešního dne stará a neporušená tvrz spatřuje. Řídký jest to úkaz v Čechách a nám tím milejší, poněvadž se též rok jejího postavení (r. 1406) určitě nachází. Při živnosti č. k. 19 nachází se věžovaté stavení, kteréž zavírá jižní stranu dvora. Stavěno jest do čtverhranu z ploského kamení, čelní zdi jsou 13·5 m., postranné 10·74 m. dlouhé. Výška stavení obnáší nyní 9—10 m., dříve však bylo stavení ještě o nějaké 3 m. vyšší; ale již v předešlém století sedláci nejhořejší poschodí se svolením úřadu Hlubockého sbořili, kámen odklidili a jak se jim líbilo, upotřebili. Dvě střechy podlé sebe (jak to viděti také na Hamru Ostrově) pokrývají tvrz, ostříhajíce jí proti škodnému působení povětří, a tak má držitel její, sedlák v dotčené živnosti bydlící, dobrou příležitosť k sypání obilí. Zdivo jest zvenčí bez omítky a jest zděláno tak pevně a důkladně, že ještě století státi bude. Ze dvora jest do tohoto stavení vchod nebo-li branka dole přes 1 m. široká (hrubosť zdí jest téhož rozměru), kterážto jest gotickým slohem sklenutá, avšak na místě obyčejných veněřů čili kamenů obrubných užito tu také hrubých ploských kamenů. Ve vnitřku jsou čelné strany zděnou příčkou ve dvě místnosti rozděleny. První komora v přízemí pokryta jest prostým stropem, druhá však jest klenuta, poněvadž se tu cenné věci uschovávaly; dvéře její obloženy jsou tesným kamenem pěkně přitesaným. Byt panský nacházel se bezpochyby v druhém již zbořeném poschodí, neb v nynějších místnostech jest všude jen velmi málo světla. Oken totiž, jimiž přicházelo světlo do vnitřku, jest málo a nejsou souměrně rozestavena, ledva 24 cm. široká, avšak 95—126 cm. vysoká. Toliko na té straně ke dvoru ve výšce asi 7 m. spatřuje se něco větší okénko 94 cm. zšíří a 126 cm. zvýší, na jehož obrubě kamenné lze pozorovati, že před časy železnou mříží zavřeno bývalo. Při okně tomto (asi zvýší 7·5 m.) spatřuje se pamětihodný kámen, na němž poznamenán rok, kdy tvrz tato vyzdvižena byla. Nahoře v kruhu spatřuje se zkrácenina ihs, znamenající jméno Spasitele našeho (Jesus Christus), pod tím na tabulce čtou se písmena **leta etc. vi**. Tato zkratka mnohým způsobila vrtochy; ani toho nepomnice, že ve středověku tisíce a sta při letech nezřídka se vynechávaly, četli léta 1006, majíce ovšem etc. za písmenu m. Palacký byl první, kterýž vyložil, že se má čísti léta (tisícího čtyřstého) šestého. Že kámen tento do zdi z ploských kamenů stavěné hned při stavbě a ne později zasazen byl, dokazuje se tím, že, ač na líci pěkně a čistě přitesán jest, přece má podobu nepravidelnou. [1])

---

[1]) Popis a obrazy pojaty z Mikuškovicovy Pamětní knihy (II. 647), kteráž se nachází při knížecím ředitelstvu v Podhradí pod Hlubokou.

Nejstarší držitelé Zvíkovce patřili ku předkům rodu Harachovského. Vilém ze Slavkova, Přiblin z Petrovic (roku 1362—1376) a *Nedamír ze Zvíkovce* byli bratří a užívali tré per spojených jako znamení rytířského. Nedamír připomíná se často po roku 1362 jako svědek v rozličných nadáních, dvakráte, r. 1364 a 1369, koupili od něho Budějovští platy ve Slavošovicích, aby mohli nadati oltáře nové„ ve farním kostele Budějovském založené.[1]) Syn jeho *Ješek ze Zvíkovce* již roku 1369 léta svá měl, když s otcem dotčené platy prodával, a v l. 1388—1389 byl purkrabí na *Přiběnicích.*[2]) *Mikulka ze Zvíkova* byl r. 1390 manem Rožemberským a služebníkem jich na Nových Hradech, ač pocházel-li z tohoto Zvíkova. Jech ze Zvíkova (tuším svrchupsaný Ješek) a syn jeho *Bohuněk* učinili roku 1405 dne 24. listopadu smlouvu s klášterem Třeboňským o hranice a průhony mezi Zvíkovcem a Hvozdcem.[3]) O dalších osudech Zvíkovce v témže století není nic více známo, než že tu Dorota z Keblan (r. 1445) nějaké platy Volfartovi z Todně prodala.[4])


Zvíkovec tvrz.

Na počátku 16. věku držel Zvíkovec *Jiřík Majnuš ze Březnice.* Týž prodal r. 1519 dvůr jeden ve vsi jednomu sedlákovi a seděl tu ještě r. 1525. Dcera jeho *Eliška* vdavši se za *Heřmana Lhotského ze Zásmuk,* učinila brzo po smrti otce svého pořízení poslední, jímž statek svůj všechen manželovi odkázala (r. 1530). Dotčený Heřman učinil roku 1536 dne 1. listopadu „ochuzeným lidem svým ve Zvíkovci, aby se i pod ním šťastně zmáhali“ nadání takové, aby mohli volně o statcích svých řiditi.[5]) R. 1539 prodala Eliška ves Zvíkovec (však bez tvrze a dvoru s rybníky Dolním, Staňkem, Štěpánovským) a díl vsi Štěpánova *Petrovi z Rožemberka* za 2700 kop, od kteréhož času ves k panství Třeboňskému náležela[6]) Tvrz přikoupena nedlouho potom k panství Hlubockému Ondřejem Ungnadem ze Suneka, ještě před rokem 1551. Když tento roku 1551 Hlubokou Anně Hofmanové postoupil, vymínil si Průchod, Žďář a Zvíkovec, také k tomu přivedl Lišovské, že mu na Zvíkovec peníze půjčili, pročež jim později statek ten, když k penězům nepřicházeli, v nájem puštěn. V popisech panství Hlubockého roku 1562—1601 připomíná se tvrz Zvíkovec, ale r. 1628 byla již pustá.[7]) Podlé urbáře r. 1677 patřily ke tvrzi zahrada, 2 lány a 2 jitra rolí a les Slapec s lukami. Role obyčejně pro velikou svou vzdálenosť od Hluboké pronajímány. Roku 1718 prodal kníže Adam popluží Zvíkovské s lukami a pastvinami v dědičný nájem dvěma lidem, Jakubovi Tvrzákovi a Pavlovi Košťálovi, kteří si byli již před tím tvrz, dvůr a některé role najali. (Tvrzák se proto tak jmenoval, že na tvrzi bydlel.) Když pak oba se rozdělili, dostal Tvrzák dům N. C. 19 s tvrzí a Košťál N. C. 15, a každý z nich jisté role.[8]) Tvrzákovi bylo stavení trojpatrové příliš vysoké a proto před r. 1751 třetí poschodí zbořil a rozmetal.[9])

---

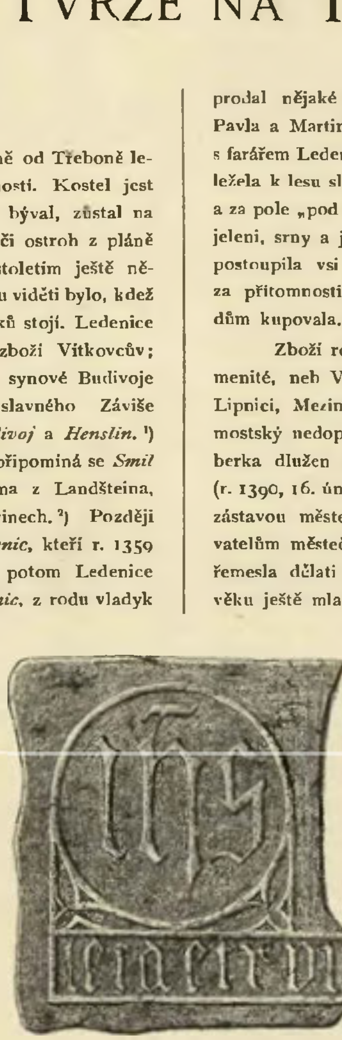
[1]) Borový lib. erect. I. 37, 46, 47, 74, cod. mon M. Vallis, lib. erect. XIIIa. 102. Viz str. 91. [2]) Arch. Třeboň. lib. erect. II. f. 6, IV. 10, Pam. arch. VIII. 157 Henzlin ze Zvíkovce, jenž se tehda také připomíná, měl erb takový jako Tasnovští vladykové. (Viz arch. Budějov. r. 1374.) [3]) Arch. Třeboň. Březanova regesta; Mikuškovicovy paměti Hlubocka. O Ješkovi srovnej i list r. 1394 v arch. Třeboň., kdež ručí za Buzka faráře ze Svin. [4]) Arch. Novohr. [5]) Reg. berní v arch. Třeboň., DZ. 5, C 21, arch. Třeb. arch. městský tudiž a v Budějovicích. [6]) Březan reg. DZ. 7, C 9. [7]) Archiv Hradecký. DZ. 87, G 7—9, 130, H 26, 142, Q 17—19. [8]) Mikuškovicovy paměti. [9]) Světeckého paměti panství Třeboň.

Hrady a tvrze na Třeboňsku.

LEDENICE HRAD.

Městečko Ledenice, jihozápadně od Třeboně ležící, nemá naprosto památností. Kostel jest nový a po hradě, kterýž tu býval, zůstal na jižní straně městečka kopec či ostroh z pláně vybíhající, na němž před stoletím ještě některé památky bývalého hradu viděti bylo, kdež však na ten čas několik statků stojí. Ledenice patřívaly ke starodávnému zboží Vítkovcův; po nich nazývali se r. 1291 synové Budivoje Krumlovského a bratří slavného Záviše († r. 1290) *Vítek, Vok, Budivoj* a *Henslin.* [1]) V první polovici 14. století připomíná se *Smil z Ledenic*, bratr pana Viléma z Landšteina, jenž byl také nějaký čas pánem na Lomnici a Svinech. [2]) Později se připomínají bratří *Jan, Mikuláš* a *Vítek z Ledenic*, kteří r. 1359 ke kostelu zdejšímu faráře podávali a nedlouho potom Ledenice prodali. [3]) Následoval po nich totiž *Vchyna z Ledenic*, z rodu vladyk Březnických, jak pečeť a znak jeho ukazují, jenž byl r. 1362 patronem kostela zdejšího a kromě toho r. 1364 jako svědek darování učiněného klášteru v Budějovicích se vyskytnje. [4]) Od Vchyny přejal Ledenice *Vítek z Landšteina*, jenž zde r. 1369 faráře podával. [5]) Roku 1374 prodal nějaké platy ve vsi Českém Obrazení k oltáři sv. Petra Pavla a Martina v Budějovicích a roku 1376, 3. srpna učinil směnu s farářem Ledenickým. Dal mu louku pod mlýnem Drškovým, kteráž ležela k lesu slove Vlčí ochoz, za louku ležící pod lesem Kačírovem a za pole „pod hradem,“ kdež obora udělána bývala, v níž se chovali jeleni, srny a jiná zvěř. [1]) Manželka jeho slula Kateřina. Roku 1387 postoupila vsi Českého Obrazení dotčenému oltáři v Budějovicích za přítomnosti Ondřeje purkrabí Ledenického, a r. 1401 v Praze dům kupovala. [2])

Zboží rodu Landšteinského při smrti Vítkově bylo ještě znamenité, neb Vítkův syn *Vilém z Landšteina* přejal po otci hrad Lipnici, Mezimostí a Ledenice. Za obilí, ovce a za statek Mezimostský nedoplacený zůstal arci Vítek panu Oldřichovi z Rožemberka dlužen 35 kop, ale ty Oldřich posledním svým pořízením (r. 1390, 16. února) Vilémovi odpustil. [3]) Toho roku nabyl také Vilém zástavou městečka Veselí. Roku 1398 dne 29. dubna udělil obyvatelům městečka Ledenic právo, aby mohli o statcích svých říditi, řemesla dělati a piva vařiti. [4]) Vilém zemřel ještě téhož roku ve věku ještě mladém, zůstaviv sirotky nezletilé, jichž poručníkem jsa pan Jindřich z Rožemberka, roku 1404 dne 26. listop. ke kostelu zdejšímu nového faráře podával. [5]) Dcera Kateřina vdala se za Čeňka z Vartemberka, jenž se dostal skrze ni v držení panství Lipnického. Eliška z Landšteina, vdaná za Borše z Oseka, byla snad Vilémovou sestrou; ta porodila syny Jana a Viléma, kteří plat 40 kop na městě Ledenicích a vsích Štěpánově a Zalyních po mateři své zděděný prodali roku 1419 Janovi Tožicovi z Vidova. [6]) Páni z Landšteina oblíbili si hrad Ledenický na paměť svého dřevního sídla Landšteinem nazývati, kterýžto název mu až do jeho sesutí zůstal.



Pamětní kámen na tvrzi Zvíkovské.
(Str. 188.)

Zboží Ledenické získal brzo po r. 1404 pan Jindřich sám, zaplativ bezpochyby dluhy Vilémovy. *Matěj z Třebče*, purkrabě na Ledenicích, r. 1412 se připomíná, jsa toho roku 14. srpna se všemi purkrabími Rožemberskými v Krumlově, aby se radil s poručníky sirotkův Jindřichových, jakým způsobem by se statky jejich spravovati měly. [7]) Poručník sirotkův Čeněk z Vartemberka podával r. 1414 faráře ke kostelu zdejšímu. [8]) Až do těch dob bylo zboží Ledenické pravidelně a dobře spravo-

---

[1]) Emler reg. 893 a 1195. Připomínají se též r. 1300 Trojan, Přibyslav a Filip bratří z Ledenic (tamže 1209), z nichž se Přibyslav „Lednicer“ již r. 1293 připomíná (tamže 690).

[2]) Dověděli jsme se o tom z listu asi roku 1336—1346 (Jacobi cod. ep. 54), kdež měšťané Pražští Vilémovi žalují, že bratr jeho je nevyvadil z dluhu židovského. Srov. děje Lomnice a Svin.

[3]) Lib. conf. I. B 4. Vítek se po r. 1359 nepřipomíná. Jan se nazývá r. 1364 Johannes de Gutprun quondam de Lednycz (arch. mus.), an seděl s bratrem svým na Dobrévodě; roku 1368 prodal faráři v Blanském mlýn svůj pod Blanským na Černévodě a do r. 1379 byl v držení vsi Blanského (Lib. conf. II. C 1 III. C 11, D 15, arch. Budějov.); v ty časy držel též dva lány v Borovanech (Truhlář, Urbář Rožemb. str. 12). Oba zemřeli bez dědicův, Mikuláš řeč. Múka r. 1381 a Jan, kterýž po něm Újezd Ostrolov zdědil, r. 1385, načež Dobrávoda (kromě věna Lidky vdovy Janovy) spadla na krále (DD. 13 f. 132 a 136). Jan na pečeti své užíval téhož klenotu, kterýžto u Záviše z Falkenšteina (str. 12.) a Vítka z Krumlova (str. 49) spatřujeme, a to, jakož i ta věc, že bratřím Závišovým ze všeho bohatství jich toliko Ledenice zůstaly, vede nás k tomu, že byli Jan, Mikuláš a Vítek schudlými potomky pánův Krumlovských. Za posledního pak potomka tohoto rodu mohl by se pokládati Jíra z Prochodu, jenž r. 1460 růží pečetil. (Archiv Budějov.)

[4]) Archiv musejní a Budějovský, Millauer, Die Ritter von Poresching S. 23 (kdež stojí Thina de Lednycz), lib. conf. I. E 4.

[5]) Lib. conf. II. B 7.

---

[1]) Archiv Budějov. Kodex Rožemberský (mus.) C 4. Vítek prodal r. 1378 plat v Kojakovicích faráři kostela ve Vavřinčicích (Arch. Třeb.) [2]) Tomek Zákl. II. 58, archiv Budějovský. [3]) Arch. Třeboň. [4]) Kodex Rožemberský C 5. Týž den obdržela takové výsady i města na ostatních jeho statcích (Český Jih r. 1878 č. 21). [5]) Lib. conf. VI. F 5. [6]) Archiv Třeboňský. [7]) Arch. č. VI 27. [8]) Lib. conf. VII. E 21.

váno, ale za následujících válek bezpochyby purkrabě sem neposýlán, dvorská čeládka se rozprchla a panská stavení všechna opustla. *Oldřich z Rožemberka* prodal roku 1447 „dvůr náš v Ledenicích, kterýž jest pust byl“ s pustým rybníkem pod dvorem, potok tekoucí velikou loukou, pastviště v oboře bratřím Matějovi a Mikuláši právem zákupným, a to za 35 kop summy trhové a 2 kopy platu ročního; při tom vymíněno, že nemají těm, kdož z toho panství platí, bräniti, aby dobytek vepřový do lesa na žaludy zaháněli. Vyhradil si také pán, aby mohl dvůr vyplatiti, kdyby tu své rataje míti chtěl.[1] Pustý hrad s příslušenstvím připojen jest k panství Třeboňskému na věčné časy. V seznamu téhož panství, jak je Petr z Rožemberka roku 1541 v obnovené dsky zemské vložiti chtěl, čte se „Ledënice městečko se mlýnem a 2 dvořáky dědičnými a při tom zámek zbořený Landštein řečený“.[2] Na dvořišti povstaly později 4 dvory sedlské, jichž obyvatelům *Jan Jiří ze Švamberka* r. 1612 táž práva udělil, kterých městečko Ledenice požívalo.

ŠALMANOVICE.

U vsi Šalmanovic ($2^3/_4$ hod. jižně od Třeboně) bývala tvrz nějaká, na níž snad někdo z pánův Landšteinských přebýval. *Litolt z Landšteina* prodal r. 1362 dne 19. prosince vsi Suchdol a Šalmanovice *bratřím z Rožemberka.* V letech 1526—1532 (jak se nachází v pamětech r. 1550) zanechal klášter Třeboňský *Janovi z Rožemberka* lesu Vraní, aby tu kratochvil s chrty provozovati mohl; za to klášteru od pána „ukázáno některá tvrz za Šalmanovici v lesích panských a tu jmenovitě abychom sobě každý rok dvanácte srn zabiti dali.“[3] To trvalo až do smrti pana Petra.

SLOVĚNICE.

Tvrz Slověnická, patřící ke vsi horní, stála tušim v rybníce Dvořišti. Roku 1752 povídali, že prý v tom rybníce býval klášter, jehož místo jest zatopeno, a že ještě se vidí základy na jehlách dubových stojící, když rybník spuštěn jest.[4] Nepochybujeme, že zde stála tvrz vodami obstoupená, jež povstala snad ve 14. století a pokud víme, vždy k panství Lomnickému patřívala. Nacházíme totiž, že r. 1393 a 1408 král Václav kněze ke zdejší faře podával.[5] Když ke konci 14. století utvořila se panská jednota proti králi, přistoupil k ní také schytralý markrabě Jošt moravský a v potyčkách ustavičných s králem zůstával až do r. 1405. Joštův přívrženec přední, od něho mnohými statky darovaný, Erhart z Kunštátu zmatkův těch chtěl využitkovati zmocněním se nějakého královského hradu. Vyznal totiž jistý zločinec při právě Rožemberském roku 1409, že „Bradáč ptáčník Zvíkovcův chtěl jest tvrz Slověnice panu Erhartovi († ok. r. 1407) zraditi a byl jest vůdce k Budějovicům.“[6] Z purkrabí tvrze Slověnické jest znám jediný, a to r. 1405—1409 Jan Hazmuka z Proseči.[7]

Kdy spustla tvrz zdejší, nikdež není poznamenáno, bezpochyby byla opuštěna, když bylo zboží Lomnické k panství Třeboňskému připojeno. V seznamu téhož panství r. 1541 uvodí se „Slověnice dolní s podacím, Slověnice horní s dvorem Douchovým i se zbořenou tvrzí.“[1]

[1]) Arch. Třeboňský.
[2]) Archiv kapituly Pražské. Dvůr Landštein držel v 16. století Kryštof Buzický z Buzic. Když tento roku 1567 při času Všech Svatých zemřel, inventován jest statek jeho v Krumlově se nacházející a odhádán také dvůr Landštein i s dobytkem a svrchky. Dvůr ten koupen potom k ruce pana Viléma z Rožemberka od dědice po něm, též od jednoho Buzického (Březanův Vilém str. 163). Dotčený Vilém potvrdil Ledenickým výsady r. 1573 (Sommer str. 89).
[3]) Codex mon. Mariae Vallis, Wagner o pánech Třeboňských.
[4]) Světeckého paměti IV., 383 (v archivu Třeboň.). [5]) Lib. conf. V. J 1, VI. P 6. Farář Mikuláš († r. 1393) měl platy v Kočířově a Újezdci, jež spadly na krále a darováním se dostaly Jaroši, manu hradu Lomnického. [6]) Kniha popravčí na str. 21, Osvěta r. 1876 str. 154. [7]) Lib. erect. VIII. f. 95, X. M 6.

HLINNÁ.

Vlevo od silnice ze Staré do Nové či Větší Hlinné vedoucí ještě v místech, pokud rybník Rožemberský topí, spatřuje se místo okrouhlé jen málo vyvýšené, jemuž se říká „na zámečku“ neb „na starém zámku.“ Bývala tu tvrz, na jejíž základy se při kopání přišlo, a stojíc v močálích byla sice příbytkem bezpečným, ale i nezdravým. Paměti sice nevypravují o této tvrzi, avšak jest jisto, že tu sídleli vladyky z Hlinné. *Vilém, Ctibor* a *Čeněk ze Hlinné* prodali r. 1387 čtvrť dědiny u Vítova mlýna jakémusi Bobrkovi. Po smrti *Jaroslavově z Bošilce* (r. 1398) táhl se na statek jeho v Hlinné bratr jeho Jeník a manželka tohoto Běta. *Jeník z Bošilce* a *na Hlinné* prodal r. 1409 plat v Újezdě Anně z Dlouhévsi seděním ve Třeboni a seděl tu i r. 1414. Ještě r. 1450 připomíná se vdova po něm Anéžka z Prudic. Okolo r. 1540 seděli tu bratří *Jindřich, Václav* a *Jan Litvínové z Todně*, majíce několik dvorů kmecích, avšak dvůr zdejší se zahradníky patřil již r. 1541 k panství Třeboňskému. Ostatek vsi dokoupen r. 1542 od Jana. Nová Hlinná povstala teprve v dobách novějších.[2]

VIDOV.

Ves Vidov (u Budějovic nad Malší), jinak také Vidov pole řečená (odtud německý název Wiedenpol), bývala, pokud paměti naše jdou, manstvím královským a samostatným statkem se tvrzí.[3] Nejstarší nám známý držitel *Jindřich z Vidovpole* sám čtvrtý podával r. 1357 faráře ke kostelu v Nakři.[4] Nástupce jeho *Beneš z Vidovpole* objevuje se roku 1364—1388 kolikráte jako svědek v zápisech týkajících se oltářů v Budějovicích a v jednáních soukromých.[5] Na svém štítě nosil tři šípy, hroty k sobě obrácené. Časté stýkání se dvou těchto vladyk s rodinou potomních Řepických ze Sudoměře svědčí snad pro to, že byly obě rodiny spřáteleny. Roku 1389 pustil *Petr z Vidova* lov na svém kusu Malše jednomu sousedu Budějovskému.[6] Nástupce obou *Jan z Vidova* neb Vidovec přidržel se krále Václava proti Jindřichovi z Rožemberka a v půtkách po r. 1394 v jižních Čechách o svou tvrz přišel. Srovnáním r. 1405 dne 24. června učiněným uloženo však Jindřichovi, aby Vidovci tvrz navrátil a ty, které tu zajal, zase na svobodu propustil.[7] Když roku 1407 prodal 1 k. gr. platu v Hodějovicích k oltáři sv. Petra a Pavla v Budějovicích, prodávali s ním *Jindřich Kolman z Křikavy* a *Karel z Cehnic.*[8] První z nich, Jindřich Kolman, jenž byl později mistrem kr. kuchyně, zdědil Vidov bezpochyby skrze příbuzenství a zapsal r. 1415, 7. ledna svrchupsanému Karlovi Cehnici z Říčan a bratru jeho Buškovi 1000 k. gr. na Vidově tvrzi s příslušenstvím.[9] Tři léta později (r. 1418, v pondělí po sv. Trojici) prodal Jindřich tvrz Vidovpole s dvorem popl. a půl druhého popluží, mlýn na řece Malči s rybáky a ves celou Hodějovice s platy atd. a řekou Malči *Janovi* řeč. *Tožice z Tožice* za 505 kop gr.[10] a seděl pak na Oboříšti, kdež r. 1425 zahynul.

[1]) Arch. kapitulní XLIV. č. 33. [2]) Z vypsání pánův Třeboňských od Th. Wagnera v archivu Třeb., DD. 14 f. 176—177 a DZ. 1 L 3. [3]) Pomůckou: J. Veselého děje Vidova (rkps. arch. Třeboň.). [4]) Tingl, libri conf. I. p. 34. [5]) Borový, libri erect. I. p. 46, 47, archiv Budějovský r. 1386 a r. 1388. [6]) Starý seznam archivu Budějov. [7]) Na štítě nosil znak, jako Beneš. (Arch. mus. r. 1401.) [8]) Archiv Budějovský. [9]) Arch. č. III. 485. [10]) DD. 61 str. 208.

Nový držitel, jak se zdá, dobře hospodařil; koupil r. 1419, 15. března plat na městečku Ledenicích a dvou vsech Štěpánově a Zalyních od Jana a Viléma bratří Boršův z Oseka, [1]) a osvobodil toho roku poddané své Hodějovské od robot za to, že mu vyčetli 100 kop.[2]) Také založil na zboží svém nový rybník Vlkovský.[3]) Pokročiv již v letech, zapsal r. 1444 manželce své Markétě (ze Ždanic) a Janovi z Kozího 1000 kop grošů dluhu na tvrzi své Vidově[4]) a zemřel brzo potom, zůstaviv z téhož manželství syna *Jana Tožici z Vidova.* Roku 1456 byl již Jan starší mrtev, neb toho roku dne 10. března prodala Markéta ze Ždanic seděním na Vidově ves svou Štěpánov Janovi Koňatě z Olešnice.[5]) Divné asi tu hospodářství tehda bylo; zločinci prý sem utíkali a tady útočiště nacházeli, aniž je mohli Budějovští, jimž o to nejvíce šlo, ve svou kázeň bráti.

Zboží Vidovské bylo po smrti Janově rozděleno tím způsobem, že je drželi částečně Markéta u zástavě věnné, částečně Jan Tožice právem zástavním. Aby dílnosť tato v časích budoucích nezavdala příležitosti ke sporům mezi nápadníky obou, spolčili se oba, matka i syn, r. 1465 ve středu o suchých dnech adventních.[6]) Než již osm let potom nacházíme v držení Vidova *Věnka* řeč. *Herynk ze Sloupna,* o němž nevíme, koupil-li Vidov aneb přiženil-li se k němu. Roku 1473 (vkladem 23. července) zapsal na tvrzi Vidově 400 kop strýci svému *Věnkovi Plesovi ze Sloupna* jinak *z Heřmanic,*[7]) k čemuž také dal král Vladislav povolení toho roku dne 18. srpna.[8]) Zápis svrchupsaný roku 1476 jest z desk propuštěn, poněvadž byl zatím v držení Vidova nový držitel následoval, totiž *Václav Hulka,* jenž r. 1475 seděním u Vidově se uvádí.[9]) Od tohoto vladyky koupil Vidov[10]) *Lev z Rožmitála,* nejv. hofmistr, jemuž byl Vidov z manství propuštěn, ačkoliv o tom ani relace ke dskám dvorským nevyšla. Lev prodal Vidov po krátkém čase *Jindřichovi Cinišpanovi z Heršlaku,* vladyce původu rakouského, jenž byv v častých půtkách pohraničných na straně šlechty České, proto všechny své statky v Rakousích ztratil a nyní do Čech se přestěhoval. Po prvé se uvádí jako pán Vidovský r. 1478,[11]) naposled pak r. 1488. Nedlouho po tom povstaly pře mezi Jindřichem a synem Lvovým *Zdeňkem z Rožmitála.* Jak se zdá, nebyla summa trhová za koupený statek úplně zaplacena a za tou příčinou na Jindřicha p. Lvem právně nastupováno, aby zápisům svým dosti učinil; když pak Jindřich tak neučinil, přisouzen Lvovi statek Vidovský. Zdeněk si nepodržel však Vidova, nýbrž prodal jej asi r. 1490 panu *Vokovi z Rožemberka* a jeho bratřím, kteří Vidov k panství svému Třeboňskému připojili.[12])

Pan Vok odevzdav r. 1493, 4. prosince vladařství bratru svému Petrovi, ponechal sobě toliko panství Třeboňské a k němu také tvrz Vidov.[13]) Maje zboží to v moci, staral se také o jeho očištění, jakož zvyk a obyčej býval vůbec u pánův Rožemberských. Za tou příčinou vymohl toho, že mu král Vladislav r. 1499, 18. prosince daroval pokutu „na Tožicově vdově“ (Markétě ze Ždanic), ana byla manské dědiny od Vidova Budějovským dědičně prodala.[14]) Zameziv takto možné zmatky i o to se staral, aby již jednou vyslovené propuštění Vidova z manství bylo dokonáno, an dřevní list té věci se týkající nějakou náhodou byl se ztratil. Král Vladislav k prosbě jeho r. 1509 svolil.[15]) Za následujících 40 let tvrz zdejší dokonce spustla, pročež i Petr z Rožemberka, učiniv r. 1541 přiznání ke dskám, co zboží drží po předcích svých, položil ves Vidov s pustou tvrzí.[16]) Pivovár býval však ve Vidově ještě v 16. století. Zbytky tvrze této viděti jest severozápadně ode vsi na pahrbku asi 200□° velkém, jenžto jednak jako ostroh do rybníka řečeného „Tvrzský“ vybíhá, jednak s návsí souvisí.[1])

[1]) Březanova registra listův Rožemberských. [2]) Roku 1425 svědčí v rozdílech Holkovců (arch. Třeb.) a r. 1429 v listě Rynarta faráře Vodňanského (arch. Budějov.). [3]) Březan v krátkém výtahu k r. 1484. Ok. r. 1440 zavadil Vidov i s tím, co měl v Ledenicích a Štěpánovicích, Oldřichovi z Rožemberka. [4]) DD. 61, str. 324. [5]) Starý seznam (17 st.) listin v archivu Třeboňském. [6]) DD. 61 str. 481. [7]) DD. 25 f. 45. [8]) Tamže f. 246. [9]) Arch. č. IV. 71. [10]) Acta administratorum 488 „Testimonia contra Henricum Cinispan in Vidov (arch. kapitul.) quando d. Leo emit Vidov a quodam nobili cognomine Hulka.“ [11]) Archiv Budějovský r. 1479 a 1485. [12]) Th. Wagner o pánech Třeboňských (MS.). [13]) Archiv Třeboňský. [14]) Arch. č. VI. 582. [15]) Th. Wagner l. c. [16]) Arch. kapitulní XLIV. 33.

HLUBOKÁ

Nedaleko od Borovan k východu jest ves Hluboká se dvorem, při němž se v 15. století také tvrz nacházela. Na ní seděl od r. 1380 *Přibík z Dobřemilic* jinak *ze Hluboké* s manželkou svou Eliškou a přikoupil od pánův z Rožemberka jednu čásť Borovan.[2]) Z té příčiny jsou také r. 1406 patrony kostela Borovanského vedlé držitelův druhého dílu Borovan, totiž Bohuslava a Viléma bratří z Petrovic (z rodu Harachéřův) a Ofky (později manželky Jarohněva z Kouta). Ti všichni držitelé udělili roku 1414 sousedům Borovanským, odpouštějíce jim odúmrť, právo, aby o statcích svých řiditi mohli. Statek svůj dal Přibík r. 1423 dne 29. června sestřencům svým *Buzkovi* a *Jindřichovi bratřím z Maršovic jinak z Drahova,* ale r. 1436 dne 8. května prodal Jindřich dvůr popl. v Hluboce (s tvrzí) a díl svůj Borovan *Petrovi z Lindy,* měštěnínu v Linci.[3])

Petr se přistěhoval podlé pověsti z Belgie, ale jak se pravdě podobá, pocházel z Lindy na panství Krumlovském, byl služebníkem Rožemberským a později měštěnínem napřed v Linci a roku 1431 v Budějovicích. Roku 1433 koupil od Ofky, vdovy Jarohněvovy a již choti nějakého Frycenšteinera, ves Nesměň a její stranu Borovan. Nemaje dětí, nadal r. 1455 štědře kostel Borovanský, chtě jej přeměniti v klášter Augustinianův.[4]) Daroval kostelu totiž ves Nesměň, dvůr Hlubokou se vsí, lesy Kuchynku a Hájek, rybníky a mlýn Chotomil s řekou, a pro klášter určil lesy, rybníky a louky některé, ves Borovany celou a 5 mlýnů v okolí s tou výminkou, aby požitky z nich do života svého vybíral a i části toho nadání prodati mohl. To potvrzeno králem Ladislavem (r. 1455, 10. srpna) a papežem Piem (r. 1458, 19. září), a král Jiří dovolil i to Petrovi (r. 1461, 30. května), kdyby on dříve umřel, než manželka jeho Anna, aby jí klášter 15 kop úroku doživotně vydával.[5]) Petr seděl „na tvrzi Hluboké“ ještě r. 1466, kdež mu Jan z Rožemberka platy ve vsi Vrabčí za 100 kop zastavil. Toho roku také žaloval Janovi, že naň nastupuje Koutský (Vejhák), dělaje si nároky na statek Borovanský. Kdy zemřel, nepoznamenalo se v pamětech.

Klášter Borovanský držel spustlou tvrz a panství darované až do svého prvního zrušení. (Viz str. 19.) Roku 1600 vloženo celé klášterství, totiž klášter, kostel a městečko Borovany, vsi Hluboká, Trocnov, Nesměň celé, v Čeřejově, Rankově, Hodonicích, Třebči, Dvorci, Jílovici, Vesci, Vlachňovicích dvory kmecí, pánům z Rožemberka v dědičné jmění.[6])

NĚMČICE.

Čtvrť hodiny daleko ode vsi Lištnice leží knížecí dvůr Němčice, při němž stará tvrz ještě na počátku předešlého století stávala. O osudech jejích v 15. století není nic známo. Znám jest jedině *Blaha z Němčic* k r. 1411 a *Kunka ze Bzí* a *z Němčic* r. 1471. *Diviš*

[1]) Th. Wagner l. c. [2]) Dějiny Borovan od Th. Wagnera v arch. Třeb. Lib. erect. V. f. 93. Srov. urbář Rožemb. r. 1380 a lib. conf. I. E 4, E 6, II. C 3, VI. H. 11. [3]) Arch. č. III. 496, arch. c. k. dvor. V knize trhové města Budějovic r. 1411 f. 18 slove honestus Petrus de Lincza, jinde obyčejně von der Linden, z Lindy. [4]) Pangerl G. U. 122, rel. tab. II. 184, dotčené děje Borovan. Roku 1455, 21. července svědčí Petr v listě Valentina faráře Borovanského. (Arch. Budějov.) [5]) Lib. erect. XIII b. f. 30. [6]) DZ. 129 O 9. O pozdějších osudech Borovan hledej ve spisu Trajerově na str. 349—351.

Boubínský z Újezda prodal před r. 1541 Němčice tvrz a dvůr poplužný *Chvalovi Kunašovi z Machovic*. Po tomto následoval v držení Němčic *Václav Kunaš* který se ještě v tituláři r. 1556 připomíná. Když tento zemřel, dostaly se Němčice dceři jeho nevybyté *Marjaně*, která se porovnala roku 1563, 29. srpna se sestrou svou *Rejnou (Reginou) Budkovskou* tak, že kdyby se Marjana vdala, tvrze Němčic a vsi Líštnice sestře postoupí. Když pak si vzala Marjana Albrechta Šice z Drahenic, došlo k tomu postoupení r. 1565, ale teprve po soudní při.[1]) Skrze Rejnu, vdanou Budkovskou, dostaly se Němčice rodu tomuto a měly stejné držitele s Budkovem.

Na počátku 17. století seděl *Václav z Budkova* na Němčicích a bratr jeho Mikuláš na Budkově.[2]) Po smrti Václavově ujal se statku a s rotkův Mikuláš a spravoval po nějaký čas Němčice. Když pak vdova Anna Budkovská z Chýnova toho při něm skrze přátele vyhledávala, aby byla zanechána při 250 dukátech a 500 tolařích a některých věcech po n. manželu, to při Mikuláši r. 1619 dne 5. září obdržela, tak aby dvěma synům Václavovým z těch dukátův po 100 dukátech na řetězy dala, dceři k řetízku ještě 50 duk. přidala a tolary pro sebe schovala. Ke svému a svých dítek vychování dostala peníze. Václav odsouzen jest roku 1623 dne 4. listopadu, poněvadž byl stavy pod obojí podporoval, k manství, ale syn jeho *Mikuláš* ohlásil se sice, však nikdy léna nepřijal.[3]) Teprve r. 1627 přijal léno Mikuláš z Budkova jako poručník synův Mikulášových *Jindřicha Mikuláše* a *Jiříka Václava z Budkova*; k prosbě Jiříkově propuštěn jest statek Němčický z manství (r. 1642, 7. dubna), načež Jiřík manželce své Markétě z Nešova 1000 kop míš. na Budkově věnoval. Markéta zemřela asi r. 1669, Jiřík pak r. 1675 dne 4. listopadu, pořízení neučiniv. Synové jeho *Václav František* a *Jiřík Ignác* ujali dědictví otcovské, k němuž se teprve roku 1685 připověděli.[4]) Jiřík koupiv r. 1685 od bratra jeho polovici, stal se samotným pánem na Němčicích; zemřel roku 1698 dne 9. června a pohřben v Kostelci. Vdova po něm prodala Němčice r. 1706 knížeti Adamovi k panství Třeboňskému.[5])

RADONICE.

U Radonic pod lesy spatřovalo se r. 1740 tvrziště okrouhlé, příkopem obehnané, jenž kdysi vodou zatopen byl a ještě dotčeného roku památku na to zachoval. Lidé vypravovali, že tu byla tvrz a páni její byli mezi sebou živi hůře nežli zvěř, pročež i se zámečkem se propadli. Pověsť povstala odtud, že se střednímu místu tvrze, kdež se do sklepů propadla, propasť říkalo. Tvrz tu stávala ve 14. století. Roku 1459 patřily již Radonice k panství Třeboňskému a toho roku prodán tu nějaký sad na rozkázání páně.[6])

Na Třeboňsku jest ještě několik záhadných tvrzišť.

Jedno se spatřuje u *Bašty při Nové řece*. Tu jest pahrbek homolovitý, řečený „na zámečku," na němž se kamení vykopalo.

U lesa *Hrádečku* na kopci nad Hrádečníkem (samotou) bývalo ohrazení, tuším velmi staré, o jehož osudech nic známo není. Snad tu bydlíval nějaký z Landšteinův. Název Hrádeček čteme po prvé k r. 1519.

Severně od obecních rybníků Cepských, řečených Nový a Starý, jest pahrbek podoby vejčité, na němž stávala tvrz vodami obklopená. O ní svědčí kameny a spráchnivělá malta. Místa tohoto dotýká se list jeden archivu Třeboňského. R. 1376 obdržel klášter Třeboňský 16 lánů lesa v těchto mezích: Od mostu Hrachovišťského a od hranic královských a rolí Lipnických zrovna až k potoku Jestřebí z jedné a od tak zvaných Starých laviček rovnou cestou *pod pahrbkem Vojkovým* („sub vertice Vojkonis") až k Jestřebí z druhé strany.[1])

BUKOVSKO.

Nad Bukovskem na tu stranu ke Bzí stávala tvrz, po níž se tomu místu ještě r. 1751 „na hradě" říkalo. Obec tu měla rybníčky a lidé povídali, že tu býval zámek, na němž panny nějaké bydlely.[2])

Městečko Dolní Bukovsko bývalo zbožím královským, patříc snad k panství Bechyňskému. Ale když král Jan příležitější vesnice Radětice, Hvožďany a Křídu, patřící panu *Petrovi z Rožemberka*, míti chtěl, učinil s tímto směnu, dav mu za řečené 3 vesnice ves trhovou Bukovsko a vsi Neplachovice a Drahočešice (r. 1323, 10. října).[3]) Zdali snad již tehda zde tvrz stála, není známo, leč v listě daném r. 1349, 1. června, v němž císař Karel vzpomínaje zásluh vzácných n. Petrových synu jeho Jodokovi a bratřím jeho berni ze statkův jejich vycházející snížil, připomíná se vedlé hlavních tehdejších hradův a měst Rožemberských také tvrz a městečko Bukovsko.[4]) Možno tedy také, že tvrz zdejší teprve Petr vyzdvihnouti rozkázal.

Páni z Rožemberka větších statků v blízkém okolí mimo Dynín, Ponědraž a Bošilec neměli; ale r. 1354 zvětšeno jest zdejší zboží, poněvadž bratří Petr, Jan, Oldřich a Jodok vsi Zalší a Svinnou a dědiny v Mažicích, v Borkovicích, ve Svinkách a ve Vlastiboři od Oldřicha mladšího z Hradce přikoupili.[5]) Že pak někdy na tvrzi zdejší se zdržovali, toho máme nejedny doklady. Neb r. 1354 dne 31. října byli tu, kupujíce od pánův Hradeckých některé vesnice; r. 1358 založivše v Bošilci novou kapli ke cti sv. Jana Evang., napsali nadační o tom zápis toho roku na den sv. Lidmily v Bukovišti,[6]) r. 1366 pak s Jindřichem nejstarším z Hradce a bratřími jeho vydali zde list ve příčině panství Teleckého.[7]) Roku 1359 podávali sem nového faráře všichni čtyři bratří, ale r. 1364, 4. dubna a r. 1369, 19. září toliko Petr a Jan.[8]) Později v tom učiněna zase změna a byli patrony zdejšími r. 1371, 6. října všichni bratří, r. 1373, 7. března Petr, Oldřich a Jan, a r. 1374 toliko Petr a Jan.[9]) Tito dva roku 1382 na zdejší tvrzi meškali.[10]) Jan posledním pořízením d. r. 1389, 20. srpna bratru svému Oldřichovi a synu jeho nařídil, aby po smrti jeho poddaným na jistých panstvích po 4 léta platy sleveny byly. Mezi těmi statky také Bukovský, a to naposled vůbec se připomíná.[11]) Bukovská tvrz byla ještě r. 1380 sídlem panství, k němuž patřily kromě městečka vsi Drahotěšice, Neplachov, Dynín, Bošilec, Ponědražec, Stojčín, Sedlikovice, díl Bzí, Lhota Krejčova, jiná Lhota, Zalší, Sviny, Borkovice, Vlastiboř, Svinná (Svinky), Chroustov,[12]) ale z neznámých příčin tvrz zdejší později spustla, tak že již roku 1412 na Bukovště purkrabí nebylo a zboží připojeno k panství Třeboňskému.[13])

---

[1]) Lib. erect. IX. L 5, lib. oblig. II. 113 (Třeb.), DZ. 5 B 23, DZm. 70, reg. 23 F. k. s. f. 2 a 17 J. k. s. f. 317 [2]) Rozvržení sbírek str. 37, 45. [3]) DZ. 192 F 20, archiv Rychnovský, Bílek, Děj. konf. 45. [4]) DZ. 147 N 12, 478 H 22. [5]) Sommer str. 94. [6]) Světecký III. 228, Wagner o pánech Třeboňských.

[1]) Wagner l. c. [2]) Světec. Memor. (ve Třeboni). [3]) Archiv Třeboňský, Pangerl, Urkdbch. v. Goldenkron 396. [4]) Pangerl, l. c. 398. Petr daroval roku 1341 dne 6. března mnichům v Ústí nad Lužnicí úrok jistý v Dyníně na spásu duše n. Nedamíra, služebníka otce jeho (Arch. u sv. Jiljí v Praze). [5]) Archiv Třeboňský. [6]) Borový, lib. erect. I. 9, cod. mon. Mar. Vall. [7]) Archiv Hradecký. [8]) Lib. conf. I. B 10, F 8, II. B 6. [9]) Ibidem II. E 7, G 7, III. C 5. Viz na str. 24. [10]) Wagner o pánech Třeboňských. [11]) Arch. Třeboňský. [12]) Truhlář, Urbář Rožemb. str. 41—43. [13]) Po r. 1672 přivtěleno jest Bukovsko k nově zakoupenému statku Bzí.

BZÍ.

Zámek Bezský, v 17. věku založený, stojí na místě tvrze staré ve vsi Bzí v polovici cesty mezi Veselí a Týnem nad Vltavou. [1])

Po prvé se připomíná Bzí r. 1345, když tu král Jan nějaké statky Petrovi z Rožemberka daroval. Praotec prvních vladyk Bezských byl *Mikeš z Bošilce* (erbu dvou kopí), jehož nacházíme r. 1367 jako svědka v listině Jana z Kosové Hory, an náhradu dával Smržovským. [2]) Roku 1389 byl mrtev nejen on, nýbrž i vdova po něm Anna, jež držela platy nějaké ve vsi Požeřanech. Ves Bošilec s podacím náležela již před tím a potom pánům z Rožemberka; měl tu tedy Mikuláš bezpochyby jen nějaké dvory kmecí. *Bohuněk ze Bzí*, příbuzný snad předešlého po přeslici, avšak jiného rodu (erbu hvězdy), vyskytuje se po prvé r. 1378; [3]) r. 1389 odpíral provolání platův po Anně svrchu dotčené. [4]) Z manželství Mikše s Annou řečenou pošli dva synové; mladší Jeník stal se farářem v Žimunticích a zemřel na počátku r. 1395, [5]) starší *Ondřej* psal se z počátku jen prostě z Bošilce, později také seděním na Bzí. Oba bratří prodali roku 1392 platy své v Požeřanech panu Jindřichovi z Rožemberka. [6]) Poněvadž byl otec Ondřejův plat jistý kostelu v Bošilci odkázal a Ondřej jej později zaměniti chtěl, daroval r. 1414, 23. dubna témuž kostelu za ten plat jiný plat ve vsi Končanech, ležící ve faře Hůrky Menší. [7]) Předek pozdějších vladyk Bezských *Rouzim ze Bzí* (r. 1406) učinil roku 1408 směnu s farářem v Menší Hůrce o nějaké lesy a louky. [8])

Po husitských válkách připomíná se *Ondráček* „*ze Zebzie*," a to r. 1441, kdež ještě s jinými byl přítomen úmluvě o statek Dvořecký; sotva jej můžeme za jedno pokládati s Ondřejem svrchuřečeným a spíše za syna jeho míti. V držení Bzí vyskytují se r. 1451 *Chval* a potom *Jan ze Bzí*, jenž si r. 1459 s Mikulášem z Landšteina odúmrtí ve Zdíkovicích vyprosil, ale již roku 1463 zemřel. Roku 1469 připomínají se *Jitka ze Bzí*, *Rouzim* a *Jan ze Bzí*. Poslední z tohoto rodu byl *Adam Rouzim ze Bzí*. Po prvé jej nacházíme r. 1505, 20. července jako rukojmě. [9]) Ale Adam byl také dobrým rukojmí, neboť mimo Bzí, k němuž několik vesnic patřilo, držel také ves Dvořec s pěti jinými vesnicemi; zboží toto sice odprodal r. 1534 pánům z Rožemberka, ale Bzí podržel si až do své smrti.

Roku 1538 položen jest poslední vladyka ze Bzí, stařec šedivý, do hrobu a nebylo ani manželky ani dětí ani snad sestry, jež by ho byly oplakávaly. Nápadníky statku stali se *Ctibor Roubík z Hlavatec*, *Jan Nebřehovský z Nebřehovic* a *Kunaš z Kraselova*. Ti nechtíce se o zboží rozděliti, prodali ještě před r. 1541 Bzí tvrz, dvůr popl. a ves, vsi celé a necelé Zalší, Hůrku, Stuchonice, Pořížence, Zvozdnou, Mažice, Pořižany *Volfovi Hozlaurovi z Hozlau*. [10]) Tento pán odděliv se od bratří svých Dobronických, vzal za svůj díl peníze, za něž bezpochyby Bzí a od bratří Kraselovských ves Ústrašice koupil. Na nabytých statcích potom dobře hospodařil, přikoupil r. 1547 s manželkou svou Eliškou z Myšlína ves Štipoklasy od Oldřicha Španovského za 200 kop a postoupil mu v těch penězích vsi Bezděčína. [1]) Později prodal sice statek svůj Výrecký, koupil však r. 1550 Netěchovice, Hněvkovice a j. Zemřel r. 1552 a pochován v klášteře Bechyňském. [2])

[1]) Zámek Bezský popisuje se r. 1672 takto: Vystaven byl do čtyř stran, byl jedno poschodí (zwei gaden) vysoký, pokryt byl z větší části prejzy V jeho přízemí nacházely se kuchyně, pekárna, špižírna a jiné sklepy, dvě světnice, vinopalna, zahradnický sklep a skrovná spilka. Z přízemí šlo se do poschodí po kamenných schodech, kteréž na venkovské severní straně umístěny byly; v tomto oddělení byla dlouhá tabulnice neb večeřadlo, vedlé něho kaplička, k západu čtyři pěkné světnice za sebou, k jihu síň a dvě světnice a na čtvrté neb východní straně dvě komůrky a dva sklepy. Okolo zámku na 3 strany (k v., z. a s.) bývala pěkná obůrka, v níž byl rybníček k napájení zvěře; při samém zámku byla posázena pěkným kvítím (Excerpta p. archiváře Wagnera).

[2]) Archiv Třeboňský a psané dějiny Bzí tudíž. [3]) Jako svědek v listě Zbynky z Újezda v archivu Novohradském. [4]) DD. 13, 139. [5]) Lib. conf. V. M 8, M 10. [6]) Archiv Třeboňský. [7]) Tamže „Andreas de Bossulecz resid. in Bzye." [8]) Lib. erect. V. f. 136, IX. B 8. [9]) Arch. Novohr. a Třeboň., DD. 16, lib. oblig. Treb. II. 135. [10]) DZ. 4, J 16. Vklad druhý se stal r. 1543 dne 28. května, trh však kolem r. 1534, kdež se Volf v tituláři uvádí.

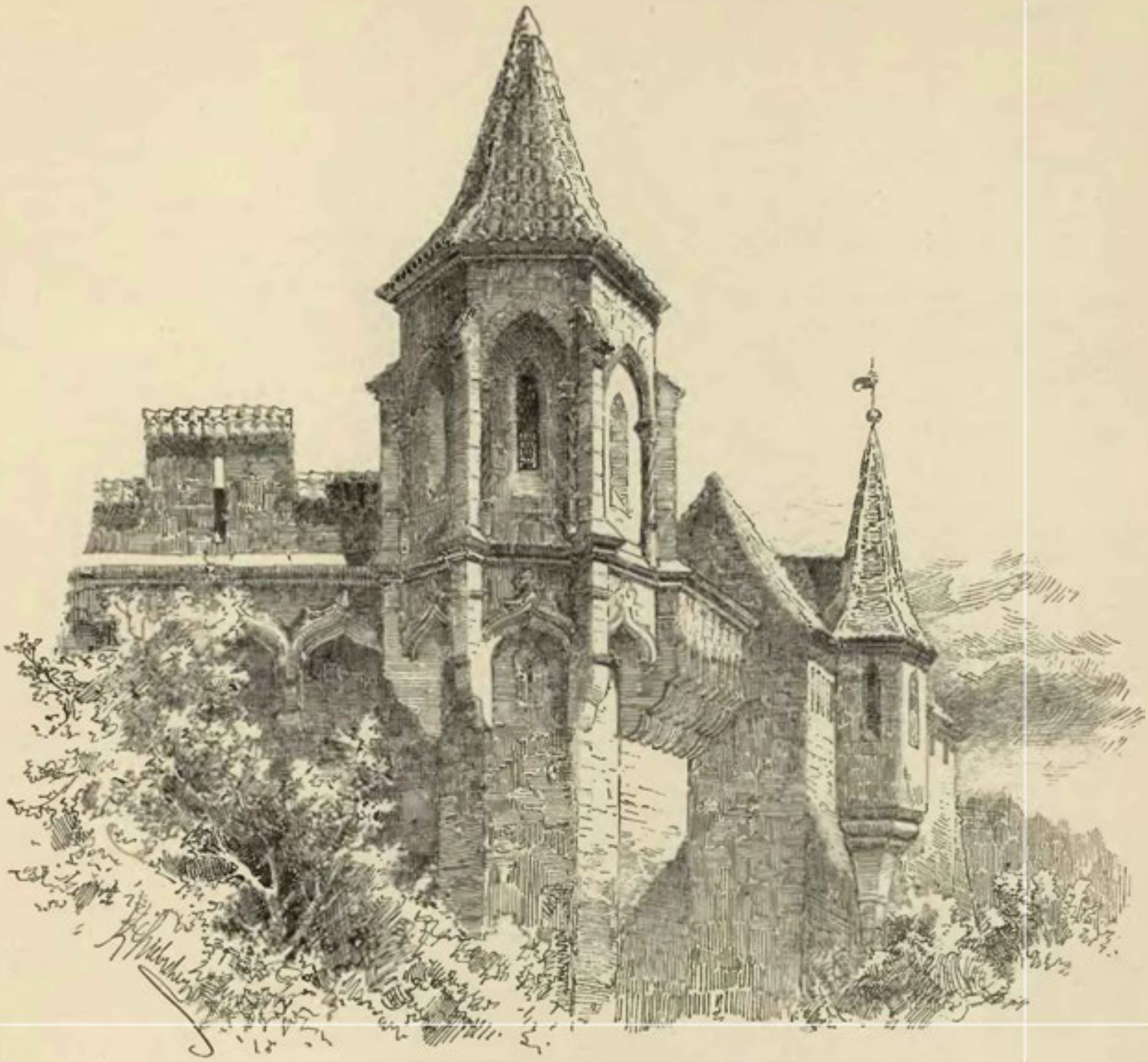
Volfovi synové *Václav* a *Šebastian* zůstavše v nedílu 6 let, učinili mezi sebou r. 1558 dne 7. března smlouvu a díl o statek otcovský. Při tom obdržel Šebastian tvrz Bzí, jak sama v sobě a v svém zavření jest, se všemi pokoji, se sladovnou, pivovárem, spilkou, dvůr popl. při tvrzi a druhý dvůr ve Ždíkovicích s ovčínem, k tomu vsi Bzí, Pořížence, Tuchonice, Zvozdnou, Mažice, Štipoklasy, Kněžeklady a Pořižany c. t. m., Hůrku, Zalší a Hněvkovice s mýtem celé a k tomu lesy, rybníky a j. příslušenství. Václav obdržel dům na předhradí Bechyňském s listem na ten dům a osvobozením, s 2 zahradami, chmelnicemi, stodolou, dvůr pustý ve Vyhnanicích, vsi Netěchovice, Vyhnanice, Hlavatce Malé a Velké, Roudné c. t. m., Ústrašice a Skrýchov celé, Březnici Horní ves zápisnou a v Černkově c. t. m. [3])

O osudech Šebastianových není nám nic známo; on sám nežil dlouho a zemřev r. 1568 v pátek před středopostím, pochován jest v městě Bechyni v klášteře bosáckém před oltářem. Vdova po něm Anna z Běšin těšíc se lepšímu zdraví nežli n. manžel, zemřela r. 1607 dne 26. května na Žimunticích ve stáří 83 rokův a pochována jest v Žimunticích. [4]) Co se dětí jeho dotýče, známe mimo dceru Eufemii (Ofku), s kterou r. 1571 na Bzí svatbu slavil Jiřík mladší Vratislav z Mitrovic, [5]) syny *Jeronyma*, *Vladislava*, *Volfa Jindřicha Viléma* a *Petra*. Poněvadž pro příčinu dluhův otcovských díly ze statku Bezského vzíti se nemohly, způsobili kommissaři od soudu zemského ke vzetí dílův bratří nezletilých vydání r. 1574, 3. května, že ujal statek Jeronym a bratřím svým po 3000 kop. míš. dílu vyplatiti připověděl. [6]) Ale i Jeronymovi nedobře se hospodařilo, neb po 10 letech (r. 1584 dne 11. prosince) prodal tvrz Bzí se dvorem poplužným a pivovárem, ves, ovčín ve Ždíkovicích, vsi Hůrku, Pořížence s dvorem popl., Tuchonice Kněžeklady Horní, Pořižany, Dolní Štipoklasy, Zvozdnou, Mažice a Zalší bratru svému Vladislavovi [7]) a zůstavil si toliko Hněvkovice, kdež novou tvrz vyzdvihl, a dva dvory poplatní v Zalší (Kuklovský a Kubovský), jež prodal r. 1592 svatu svému Jiříkovi Vratislavovi. [8])

Vladislav měl manželku Markétu z Liběchova, kteráž mu zápisem nápadným r. 1585 všechno své dědictví zapsala; [9]) na základě toho zápisu zdědil po r. 1601, když už žádného statku pozemského neměl, polovici panství Jablonského, jež byla choť jeho získala, ale i to panství prodal r. 1610. Vůbec se při Vladislavovi statky nedržely. Roku 1586 odprodal s chotí svou ves Zalší Jiříkovi Vratislavovi, jenž z ní a jiných vesnic nový statek utvořil, za 1000 kop gr. č. [10]) Konečně i prodal r. 1594, 23. února tvrz Bzí s příslušenstvím tím, které k ní r. 1585 (arci mimo Zalší) náleželo, i s příslušnými chmelnicemi, jitry, mlýnem atd. *Bohuslavovi Kalenicovi z Kalenic* na Chřešťovicích, královské české úředníku při dskách zemských, za 22.500 kop gr. míš. [11])

Nový držitel měl manželku Marjanu z Tetova, jíž vklad roku 1595 učiněný na tvrzi Bzí věnoval. [12]) Jsa postaven v kázni boží, učinil Bohuslav roku 1598 pořízení své týkající se toliko syna nejmladšího Jáchyma, poněvadž ostatní synové již byli dorostli. Nejstarší jeho syn Jan, jenž byl r. 1592 úředníkem královské při dskách zemských, oddělil se tušim již za živobytí otce svého, pročež svěřil otec správu statku a poručnictví nad nezletilým synem druhému synu svémn Oldřichovi, [13]) jenž držel později Chřešťovice. Třetí syn taktéž dorostlý byl Bohuslav. Žádný ze synův nedědil Bzí,

[1]) DZ. 8, C 27. [2]) Lnmír r. 1853, str. 761. [3]) DZ. 53, G 11—14. [4]) Lumír r. 1856, str. 402—403. [5]) Ofka zemřela r. 1590 (tamže 402). [6]) DZ. 62, M 20. Srovnej Paprockého o st. ryt. 244. [7]) DZ. 22, O 22 a 192, J 27. [8]) DZ. 26, J 4. [9]) DZm. 235, O 14. [10]) DZ. 23, F 19, 68, C 1. [11]) DZ. 27, F 27, 170, C 4, 1084. O 26 [12]) DZ. 27, P 7. [13]) DZ. 128, K 21 (přirovnej 26 F 22, 27 P 7)



Vzor ozdobných arkéřů a cimbuří z 15. století.

poněvadž statek ten pro veliké věno zůstal v držení paní Marjany, a když se mladí páni výplaty odřekli a Marjana zemřela, převzala Bzí roku 1602 *Mandaléna z Tetova*, manželka *Albrechta Hložka ze Žampachu*. S ní tu bydlíval *Burjan Tetour z Tetova*. Roku 1602, 8. ledna přijel sem Oldřich z Kalenic a pojímal k manželství Annu dcerku p. Burjanovu.[1] Přečkavši Mandaléna svízele války r. 1618 až 1620, prodala r. 1623 dne 9. března tvrz Bzí se dvorem popl., ves se vším příslušenstvím synu svému *Mikuláši Bohuslavovi Hložkovi ze Žampachu* za 18.000 kop míš.,[2] jenž tu sedě až do konce třicetileté války, přetrpěl plenění okolí vojskem nepřátelským, jimž obě jeho sídla Bzí a Zvozdná spálena byla. Za těch dob nabyl dvou statkův, Hospozina a Šestajovic, a prodal r. 1649, 27. března „tvrz Bzí nyní spálenou, ves s dvorem a pivovárem, ves Mažice, ves Zvoznou celou puston, vsi Malé Pořičany, Hůrku s podacím, Tuchonice, Štipoklasy, Velké Pořičany, Kněžeklady a Popovice“ *Karlovi Adamovi Lvovi* z Říčan za 28.000 fl. rh.[3] Pán tento, jenž byl soudův dvorského a komorního radou, nepodržel Bzí ani celý rok a prodal totéž zboží r. 1651, 9. ledna *Jetřichovi z Germersheimu a Harpershofu* císařskému, též knížete z Egenberka radě a vrchnímu hejtmanu knížectví Krumlovského a jiných panství v Čechách a Rakousích, za cenu svrchupsanou.[1] Držitel tento s manželkou svou Voršilou Kateřinou rozenou Juslovou dětí neměl a když r. 1666 beze všeho pořízení zemřel, nevědělo se, komu mají oba statky jeho Bzí a Branovice připadnouti. Napřed dán komorník (roku 1666, 27. května) *Mikuláši z Germersheimu* měštěnínu Menšího města Pražského, bratru zemřelého, aby jej v oba statky uvedl,[2] ale brzo potom připuštěni také k dědictví sirotci po třetím bratru *Filipovi*, jenž bydle v zemích arcibiskupa Kolínského, tam také nedávno byl zemřel. Nad sirotky těmito *Jeronymem*, *Marií Anežkou* a *Markétou* udělili místodržící čeští poručenství dotčenému Mikuláši, jenž z téže příčiny sobě roku 1667, 16. července opět komorníka k uvedení na Bzí a Branovice vyžádal.[3] Obojímu zvodu odpírala manželka Jetřicha zemřelého *Voršila Kateřina*, jež brzo oželevši smrti chotě svého, v druhém loži za *Tylmana Hanuše z Kapellenberka* se provdala. Pře o dědictví to protáhla se na soudě zemském

[1] DZ. 177, D 7 a Březanův život Petra Voka. Viz též rozvržení sbírek str. 36. Roku 1614 Karel Hložek ze Žampachu na Bzí (Reg. 45 F. k. s. B 19). [2] DZ. 304, L 19. Viz Bílkovy děj. konf. 146. [3] DZ. 306, O 3. Vklad učiněn roku 1651, 26. května (DZ. 150. M 19).

[1] DZ. 307, F 28. [2] DZ. 114, J 28. [3] DZ. 114, L 4.

až do r. 1670, kdež rozhodnuta pro Voršilu. Táž se tedy v červnu toho roku v oba statky uvázala, [1]) a umírajíc (r. 1672) poručila Bzí manželu svému, jemuž byla Branovic ještě za života svého postoupila. [2]) Tento byv r. 1672 v červenci na Bzí zveden, prodal již 30. září toho roku tvrz, dvůr a ovčín ve Bzí, tvrz, dvůr a ovčín v Branovicích, sídlo a dvůr Zvozdnou, vsi Bzí, Zvozdnou, Velké Pořičany, Hůrku s podacím, Popovice, Mažice *Janovi Adolfovi* knížeti *ze Švarcenberka* na Třeboni za 44.000 fl. a 500 fl. rh. klíčného. Od těch dob jsou Žimontice v držení knížecího rodu.

HVOZDNO (ZVOZDNÁ).

Ve vsi Zvozdné nedaleko Bukovska spatřovalo se ještě v minulém století staré sídlo vladycké, jehož dva sedláci užívali. [3]) Ves nazývala se dříve Hvozdno a nynější název její povstal ze rčení „ze Hvozdna." Větší část vsi patřila k panství Týnskému a k arcibiskupství Pražskému. [4]) V menší části snad byla tvrz, zajisté však dvorec, po níž se nazývali *Ctibor* a *Jan bratří z Dirného* jinak *ze Hvozdna* r. 1404, [5]) z nichž se Ctibor i v listě stížném r. 1415 připomíná. Týž Ctibor zajal (před r. 1409) *Mikuláše ze Hvozdna* a zavezl jej na Heršlák, kdež ho věznil 14 neděl. [6]) Později náležela Zvozdná ke statku Bezskému a *Jošt Hozlaur z Hozlan*, když statek tento prodal, seděl nějaký čas ve Zvozdné; tehda tu tvrzka zdejší postavena, [7]) ačkoliv se r. 1623 toliko dvůr připomíná. [8]) Že však tehda sídlo dotčené stálo, o tom svědčí popis statku Bezského r. 1649, kdež se čte: „ves Zvozdná celá nyní pustá, kdež také prvé tvrz bývala a nyní jest spálená." V trhové smlouvě r. 1651 se tvrz zdejší znova připomíná, pročež se zdá, že ji pan Říčanský střechou pokrýti dal. [9])

BRANOVICE.

Dvůr poplužný Branovice (nebo, jak se také roku 1600 nazývá, Vranovice) leží blízko vsi Dobšic. Ve dvoře spatřovala se ještě v předešlém století tvrz dobře zděná, ale již pustá, na níž toliko střecha se spravovala, aby na zdi nepršelo. [10]) Ačkoliv jsou Branovice uprostřed gruntův Týnských, přece nepatřily k panství Týnskému a nikde se v zápisech téhož panství nepřipomínají; ovšem pak se vyskytuje v držení vladyk Žimuntických. Roku 1535 seděl tu *Albrecht Býšovec z Býšova*. [11]) Týž prodal r. 1571 dvůr Branovice s příslušenstvím a dvěma čtvrtmi dědin, kteréž Pořižanští pod plat drželi, paní *Krystyně Čabelické z Čejkov*. [12]) Paní tato, sestra Ctiborova z Čejkov, [13]) postoupila Branovic manželu svému *Prokopovi Čabelickému ze Soutic* a na Týně nad Vltavou. Syn obou *Ferdinand* držel Branovice k panství Týnskému a věnoval (roku 1600) 5000 kop manželce své Bohumile z Kolovrat. [14]) Po vyplacení Týna držel Ferdinand Branovice do své smrti a po něm manželka jeho Bohumila, kteráž také brzo zemřela, tak že držely statek ten r. 1610 sestry její *Lidmila Steinigerova* (později *Pechlárova*) a *Marjána Mrakšova*. [1]) Později držela jej Lidmila sama († r. 1632) a po její smrti dostal se týž statek dětem zetě jejího *Rudolfa z Malovic na Proseči a Pošně*, jenž statek ten ještě r. 1636 držel. Nedlouho potom připojeny jsou Branovice ke statku Bezskému.

[1]) DZ. 115, A 37 [2]) Tamže D 5. [3]) Světecký I. 617.
[4]) Emler Urb. 143, 354. Pam. arch. VIII. 34. V 16. věku bylo v této části mimo dvory kmecí také manství Smržovské, jež s panstvím r. 1601 obec Týnská koupila, ale ihned ve smlouvě o to s králem učiněné povoleno obci, aby na zaplacení dluhův některé vsi se Zvozdnou zastaviti aneb prodati mohla (DZ. 176, B 5—9).
[5]) Arch. u sv. Jiljí. [6]) Kniha popr. str. 24, arch č. III. 188. Také odtud snad Keblanští ze Hvozdna pocházeli. [7]) DZ. 133, F 1 a 179, O 24. [8]) DZ. 304, L 19. [9]) Ještě r. 1672 se připomíná: „Edlsitz und Hof Swozna." [10]) Světecký I. 616. [11]) Reg. půh. k. s. G 3. V archivu Třeboň. připomíná se též (r. 1555—1562) Johanka Býšovcova z Hojnestu na Branovicích, tuším manželka Albrechtova. [12]) Arch. DZ. fasc. XVI. 7, DZ. 19, C 24. [13]) Čas. mus. 1833, str. 444. [14]) DZ. 129, N 13.

ŽIMUNTICE.

Nedaleko Bzí na silnici Týnské jest ves Žimuntice neb i Žimutice, ve kteréž také bývala tvrz. Nyní se stavení jejího na díle jako sýpky užívá. [2])

Ves připomíná se již roku 1261, majíc tehda již svou faru; původ její, jak ukazuje jméno prvotní Zikmuntici (čeleď Zikmundova), svědčí, že založena byla za dob křesťanských. *Jindřich ze Žimuntic* věnoval r. 1318 na Žimunticích a Kněžekladě manželce své Ance. Statky ty drželi r. 1364 a 1374 *Bláha ze Žimuntic* a *Bohuslav z Kněžeklad*, jsouce zároveň patrony kostela zdejšího. Nedlouho potom dostali se v držení Žimuntic *Petr z Řečice*, *Přibík* a *Držkraj* bratří z *Řečice*, dostavše se sem spolky a smlouvami rozličnými, zejména spolkem se Ctiborem z Kněžeklad, jenž měl jedinou dceru, r. 1393 již mrtvou. Vladyky tito nosili na štítě půl koně jízdného, jsouce jednoho původu s Kraselovskými a Malovci. Z těch příčin také Přibík a Držkraj r. 1396 na všechny své dědiny, totiž Žimuntice, Bečice, Hrušov, Kněžeklady Dolní a Horní, Branovice, Požeřany, Končany a Požeřanky Diviše z Dobronic a Vojtěcha z Kraselova, strýce své, na pravý spolek přijali. Dotčení Diviš, Držkraj a Vojtěch připomínají se r. 1389 mezi těmi, jimž papež Bonifác plnomocné odpustky udělil; Držkraj seděl napřed na Žimunticích, od r. 1400 však na Kněžekladech, ačkoliv spoludržitelem býti nepřestával. Bratr jeho Přibík připomíná se od roku 1393 velmi často v zápisech statkův okolních a Rožemberských, zejména potom, když se stal purkrabí na Krumlově. [3]) Jindřich z Rožemberka daroval mu r. 1397 louku Heroltnici (pod Lastibořem) a louku u Mažic. [4]) Z rostoucích mu důchodův učinil několik nadání církevních. Roku 1400 vykázal faráři Žimuntickému, jemuž posud desátky ze dvora dával, na místě jich plat v Končanech (nyní jednotě u Bzí), roku 1406 založil při kostele zdejším oltář sv. Bonifáce, jejž nadal platy v Temelíně Českém, obojích Požeřanech a Vranovicích. Konečně nadal roku 1411 dne 10. května spolu s bratrem Držkrajem kaplanství a oltář 10 tisícův rytířův, již před 30 lety v Žimunticích založený, platy v Požeřanech obojích a Lhotě České. [5]) Nedlouho potom zemřeli oba bratří. Po Držkrajovi provoláno jmění jeho v Kněžekladech za odúmrť královskou, ale *Diviš z Dobronic* a *Vojtěch z Kraselova* vedlé starých spolkův zůstali přece v jeho držení. [6])

Zboží Žimuntické ujal později *Lipolt z Kraselova*. Týž podával r. 1414—1418 kněze ke kaplanství zdejšímu, spečetil r. 1415 známý stížný list a nabyv Dobronic, zde se usadil. [7]) Léta potomní zůstaly Žimuntice v držení Kraselovských, ačkoliv posloupnosť jich podrobnou neumíme udati. Také se připomíná *Tůma ze Žimuntic*, který r. 1452 císaři Bedřichovi opověděl, ale ke kterému rodu patřil, není známo. [8]) Od roku 1454 připomíná se častěji *Jan ze Žimuntic*

[1]) DZ. 187, H 12. [2]) Pangerl, H. U. 24, tab. vet. 24, DD. 14 p. 213, lib. conf. I. G 4, rel. tab. I. 449, 567. [3]) Rel tab. I. 528, 562, lib. conf. V. M 8—10, DD. 13 f. 145, arch. Třeb. Pangerl, G. U. 311, H. U. 213, 221, 230, 232. [4]) Arch. Třeboň. [5]) Lib. erect. V. f. 18, VII. f. 75, IX. L 5, lib. conf. VII. A 26. Srov. i archiv bibl. Praž. [6]) DD. 15 f. 213. [7]) Lib. conf. VII. D 17, K 4, arch. č. III. 188. [8]) Arch. č. III. 551.

jinak *Sigmuntička z Kraselova.* Týž zakoušel r. 1468 veliké svízele, poněvadž mu lidé Zdeňka ze Šternberka škody dělali; také Třeboňští mu chtěli nějaké věci bráti, ačkoliv pánu „rád sloužil, jakož na něj nemocného slušelo.“ [1]) Příbuzná jeho *Alěna z Kraselova* brala plat z Bečic; z toho odkázala (r. 1455, 3. února) kopu platu na zádušní lázeň radě Soběslavské, aby chudým lázeň topena byla. [2]) Nábožná byla také *Dorota z Hobzí*, manželka prve *Markvarta z Kraselova*, potom Hynka z Doubravice a konečně (r. 1491) Jindřicha Vejce z Vraního. Roku 1491 dne 17. června darovala plat v Bečicích ke sv. Vítu do špitálu v Soběslavi a k velikému oltáři též plat. Na odpuštění svých a n. Elišky dcery své hříchův nadala oltář p. Marie, sv. Ondřeje a Mikuláše v kostele Soběslavském platem ve Hlavatcích a oltář sv. Kateřiny kusem řeky (r. 1508, 19. dubna). Žila ještě roku 1511. Synové její *Burjan, Jindřich, Jan, Vácslav, Markvart, Zdeslav* a *Mikuláš* slíbili r. 1508 dne 10. května, že pořízení jejímu poslednímu dosti učiní. [3]) Ti prodali „Zigmuntice tvrz pustou“ se dvorem popl. a ves s podacím, vsi Bečice, Požeřany, Požeřanky, Tuchonice, Temelínec, Branovice *Janovi Čabelickému ze Soutic* za 900 kop.

Žimuntice drženy odtud k Týnu nad Vltavou. *Prokop* Čabelický, syn Janův, přikoupil vsi Krakovčice, Hrušov a Končany a odkázal Žimuntice s vesnicemi a Horní Bukovsko (r. 1530) manželce své *Johance z Úšavy.* Prokopův syn *Jan* koupil vsi Hrušov, Kněžeklady, Řipce a co tu cizího bylo od Mikuláše z Kraselova a r. 1554 vsi Hartmanice, Doubí, Kurakov, Doubravu, Horní Bukovsko a Dražici. [4]) Týž zemřel r. 1567, zůstaviv syny *Prokopa, Albrechta, Karla* a *Adama*, kteří se o statky otcovské podělili. Karel dostal za díl Žimuntice a Horní Bukovsko (r. 1582).

Po rozdílu přikoupil Karel od bratra svého Adama (r. 1588) ves Kurakov a rybníky nad Žimuntici, Mnichovec a Farářský. [5]) a obnovil již dávno spustlou tvrz zdejší. Seděl tu pokojně až do bouří r. 1618. Od těch dob jej pronásledovalo neštěstí. Napřed (r. 1622) doprovodil choť svou Annu z Mitrovic k věčnému spánku na Horní Bukovsko, potom odsouzen r. 1623 pro účastenství v povstání třetiny statku svého, konečně mu statek Žimuntický vzat a on se odstěhoval do Soběslavě, kdež toho roku zemřel. Pohřben jest v Horním Bukovště. [6]) Toho roku dne 20. listopadu byl učinil pořízení o statku svém, jemu mezi tím od císaře navráceném, odkázav jej synům svým. Nejstarší syn Jiřík oddělil se již za živobytí otcova, vzav jistou summu peněz, druhý syn *Vácslav* vyplácel v letech 1624—1629 mladší bratry a sestry své [7]) a proto tuším také nucen byl statek svůj prodati. Koupil jej r. 1630 na den sv. Jiří *Jan Filip Krac ze Šarfšteina,* dobrodružný bojovník. Týž byl totiž v mládí svém kanovníkem ve Vormsu, ale oblíbiv si později stav vojenský, opustil výnosné své místo a bojoval na Bílé Hoře jakož i ve válkách následujících. Statky své na hranicích Lothrinských



Náhrobek Vácslava Čabelického ze Soutic v kostele Týnském v Praze.

prodal a za to koupil statky v Čechách. Když r. 1633 Aldringerovi větší přízeň ukazována než jemu, rozhněval se a tajně se umlouval se Švédy, že jim zradí Ingolstadt; ale bál se, že by se úklady jeho vyzraditi mohly, a utekl proto k Bernartovi Vejmarskému, kterýž jej do svých služeb přijal. U Nordlink bojoval udatně, ale byl zajat a do Vídně odvezen. Odtud utekl sice až na hranice Slezské, avšak tu zajat po druhé a potom (r. 1635, dne 26. června) na radnici Vídeňské sťat. Byl ženat dvakráte: s Marií Metternichovou a Eleonorou Kolonkou z Felsu. Statky jeho všecky pobrány k ruce císařské, ale poněvadž byly dluhy jeho větší, než statky stály, dáno celé jeho jmění věřitelům. Po vykonání odhadův náležitých vyceněny Žimuntice na 32.000 kop a puštěny r. 1642 dřevnímu držiteli *Vácslavovi Čabelickému ze Soutic.* [1])

Tvrz zdejší zase byla spustla za posledních dob a statek byl na nejvýše popleněn a znuzen. Vácslav jsa nařízeným nejvyšším císařským nacházel se roku 1648 mezi těmi, kteří udatně se bránili, při čemž obdržel smrtelnou ránu a dne 1. listopadu život svůj dokonal. Tělo jeho pohřbeno v kostele Matky Boží v Týně. [2])

Ačkoliv jest psáno na náhrobku, že byl Vácslav pánem Žimuntickým, přece jím při smrti své nebyl. Roku 1648 dne 2. května byl prodal tvrz Žimuntice pustou s dvorem, pivovárem a ves celou pustou s podacím, dvory Sobětický a Štipoklasy pusté, ves Hartmanice na větším díle pustou, vsi Krakovčice a Kurakov vypálené, vsi Bečice, Hrušov, Požeřany, Tuchonice, Kněžeklada s dvorem poplužným *Janovi z Ekrštorfu,* gubernatoru panství Třeboňského, za 22.500 kop míš. [3])

Janův syn *Vácslav Albrecht* nehospodařil dobře. Vypůjčil si od knížete Jana Adolfa ze Švarcenberka 32.000 fl. rh., zapsav je na statku Žimuntickém. Brzo rostl tento dluh, poněvadž tu byli ještě jiní věřitelé, i vedl kníže právo na statky Ekrštorfovy. Zároveň však nabízel tento Žimuntice knížeti, zda by je koupiti chtěl. I udělána trhová smlouva r. 1675 dne 6. listopadu, a r. 1676 dne 5. září odhádán statek knížeti postupem práva. Obsahoval tři dvory (Žimuntice, Štipoklasy a Sobětice) a dvě vsi (Žimuntice a Hartmanice). Tvrz byla jen do přízemí postavena z kamene, šindelem kryta a obsahovala kromě čtyř světnic tolikéž komor, jeden suchý sklep, kuchyni, vše v ceně tři set kop míš. [4])

SOBĚTICE.

Dvoje jsou Sobětice, v nichž tvrze bývaly: jedny blíže Klatov, druhé, jimž se také Soběčice říkalo, na bývalém panství Třeboňském. Na těchto seděl ve 14. století rod, jenž na štítě svém jako znamení rytířské kohouta nosil. Za časův Karla IV. žil *Jindřich ze Sobětic,* jenž prodal r. 1372 ves celou Sobětice, dvůr popl. se dvojím poplužím a tvrz *Petrovi*

[1]) DD. 16 f. 181, arch. Třeboň. [2]) Archiv Soběsl. [3]) Tamže. [4]) DZ. 3 J 29, 4. Q 22, Q 30, 51. D 29. [5]) DZ. 24 E 24. [6]) Lumír r. 1856 str. 427, Bílek děje konf. str. 57. [7]) DZ. 141 K 24.

[1]) Z dějin psaných Žimuntic v arch. Třeboň. Bílkových konf. 303 a DZ. 297, N 30. [2]) Pam. arch. I. 105. [3]) DZ. 305, G 21, 149, R 27. Vklad učinila vdova Zuzana Krystyra Čabelická z Paběnic. [4]) Děje psané v arch. Třeboň. DZ. 30, Q 7—20 a excerpta p. archiváře Wagnera.

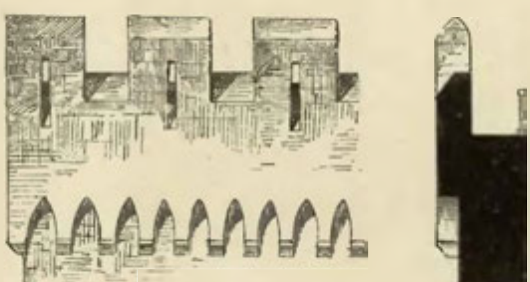
Oldřichovi a *Janovi z Rožemberka* za 300 kop gr., avšak pod poručenství, jako činívali mnozí zemané.[1]) Jindřichova sestra Zdinka byla provdána za Markvarta z Újezda, po němž jsouc vdovou r. 1378, 30 prosince platy nějaké v Poříně prodala pánům z Rožemberka; Jindřich byl svědkem při tom.[2]) Měla také dědiny nějaké v Soběticích a Řipci, jež po smrti její spadnouti měly na krále Václava (r. 1389), ale *Ješek ze Sobětic* (snad syn Jindřichův), jsa ve službách pánův Jana a Oldřicha z Rožemberka, odpíral tomu a toho dovedl, že nijakým způsobem na Sobětice saženo nebylo.[3]) Sobětičtí se pak ještě několik let potom v krajině zdejší připomínají,[4]) kdežto tvrz jich záhy spustla a ves se dvorem konečně ke statku Žimuntickému připojena.

VAL.

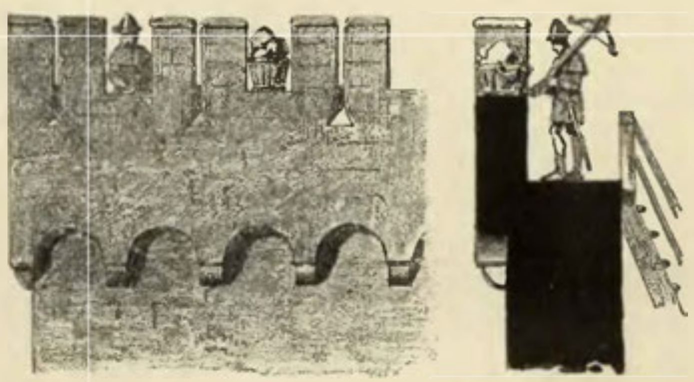
Tvrz Valská záhy povstala a byla již v 15. století obydlím *Šorcův z Valu*, kteří na štítě svém kapra nosili. Předek jejich byl jakýs *Hanuš Šorc*, jenž r. 1405 ještě Šorcem z Lipoltic se nazýval. Na zboží jeho, tvrzi a vsi Valské zapsán byl plat 7 kop, kterýž byl vydáván ke kaplanství v Soběslavi, prve Mařkem měštěninem tudíž založenému.[5]) Dotčený Hanuš dočkal se zlého řádění naháčův blíže Valu. Neb ti byvše z okolí Hradiště hory Tábor vypuzeni, odebrali se na Valovský les a snad na ostrově, kdež nyní Hamr stojí, se usadili. Tam ohradivše se pevně, ačkoliv byli počtem nehojni, mnohé přece škody činili plenčním a vražděním po okolí. Šorce, jenž se k nim přátelsky nechoval, javše na ostrov s sebou vzali a potom jemu hlavu sťavše, do řeky jej uvrhli.[6]) Syn (?) jeho Mikuláš *Šorc z Valu* připomíná se od r. 1449 a pro opatrnosť svou učiněn byl r. 1452 od pana Oldřicha Hradeckého jedním z poručníkův,[7]) ale téhož roku přidal se také ke všem těm z úřadu Choustnického, kteří císaři Fridrichovi opověděli.[8]) R. 1468 ještě žil, jsa ve službách Rožemberských, a opověděl císaři Fridrichovi vedlé mnohých vladyk z jižních Čech.[9]) Nějaký „*Václav* syn Šorcuv z Valu" měl plat na Pravěticích, jenž po smrti jeho spadl na krále; král Jiří jej daroval r. 1465 *Jarohněvovi z Úsuší.*[10])

Dotčený Jarohněv, jenž býval ve službách Rožemberských a nějaký čas panství Třeboňské spravoval, dosáhl asi v ty časy Valu, po němž všichni potomci jeho *Valovskými z Úsuší* se psali. Ve válkách, jež následovaly po odpadení pána jeho Jana z Rožemberka od strany královské, vzato mu jest sice zboží jeho panem Jiříkem ze Stráže, ale na sněmě Benešovském (r. 1474) na tom zůstáno, aby Jiřík Jarohněvovi „zboží „řečené Val" navrátil.[1]) Jarohněvův nástupce byl *Jindřich* neb *Hynek z Úsuší* a z Valu r 1482, jenž r. 1505 k válce Loketské 3 pěší vydal[2]) Týž přichází často jako svědek v rozličných pamětech, též ve smlouvách s pány Strážskými o rybníky a strouhy a konečně r. 1523 v rejstřech berních kraje Bechyňského.[3]) Roku 1525 byl již mrtev a statek Valský drželi synové jeho *Kunrat, Bohuslav* a *Jarohněv.*[4]) Za nich postavena nová tvrz v Hamru, s jejímiž osudy znenáhla i osudy Valu v jedno splývaly.

Tvrz Valská byla roku 1644 dosti úbledná, pohlížejíc ještě pyšně na okolní nivy, ačkoliv byla něco opustlá. Jen spodní její část byla z kamene, ostatek všechen byl ze dřeva a na sýpky obrácen. Roku 1698 již spustla a stály tu holé zdi s jedním dobrým sklepem. Roku 1730 dal kníže na místě tvrze a z kamení zřícenin nynější dvůr postaviti. Když v tomto dvoře r. 1755 kopali, přišli na dotčený sklep již rozvalený a několik zdí základních.[5])



Cimbuří se střílnami.



Cimbuří se střílnami nahoře otevřenými.

ZBOROV.

Blízko Ledenic jest ves Zborov, ve dskách zemských posud za statek zapsaná, ačkoliv se drží ke Třeboni. Dějiny Zborova[6]) v dobách starších jsou málo známy. Ves drželi roku 1408 Mikuláš Kutner a Jakub z Netolic, Budějovští sousedé, později Ondřej Sova ze Srubec, měštěnín tudíž. Týž měl dvě dcery, Annu vdanou ze *Petra Hofleicha* a Dorotu manželku *Jana Puklice ze Vztuh*, kteréž statky otcovy zdědily. Dorota a Jan († r. 1482) zemřeli brzo. Tuť se smluvil bratr a dědic Janův Václav s Hofleichem roku 1486 dne 27. dubna tak, že obdržel Václav vsi Srubeč, Chodeč, jednoho člověka v Milíkovicích a mlýn u Mečikovic, Petr však vsi Zborov a Mečikovice a jednoho člověka v Německém Ohražení.[7]) Petr odkázal statek svůj (r. 1487, 17. června) *Jarošovi Klarycovi.* Když udělány r. 1492 tři

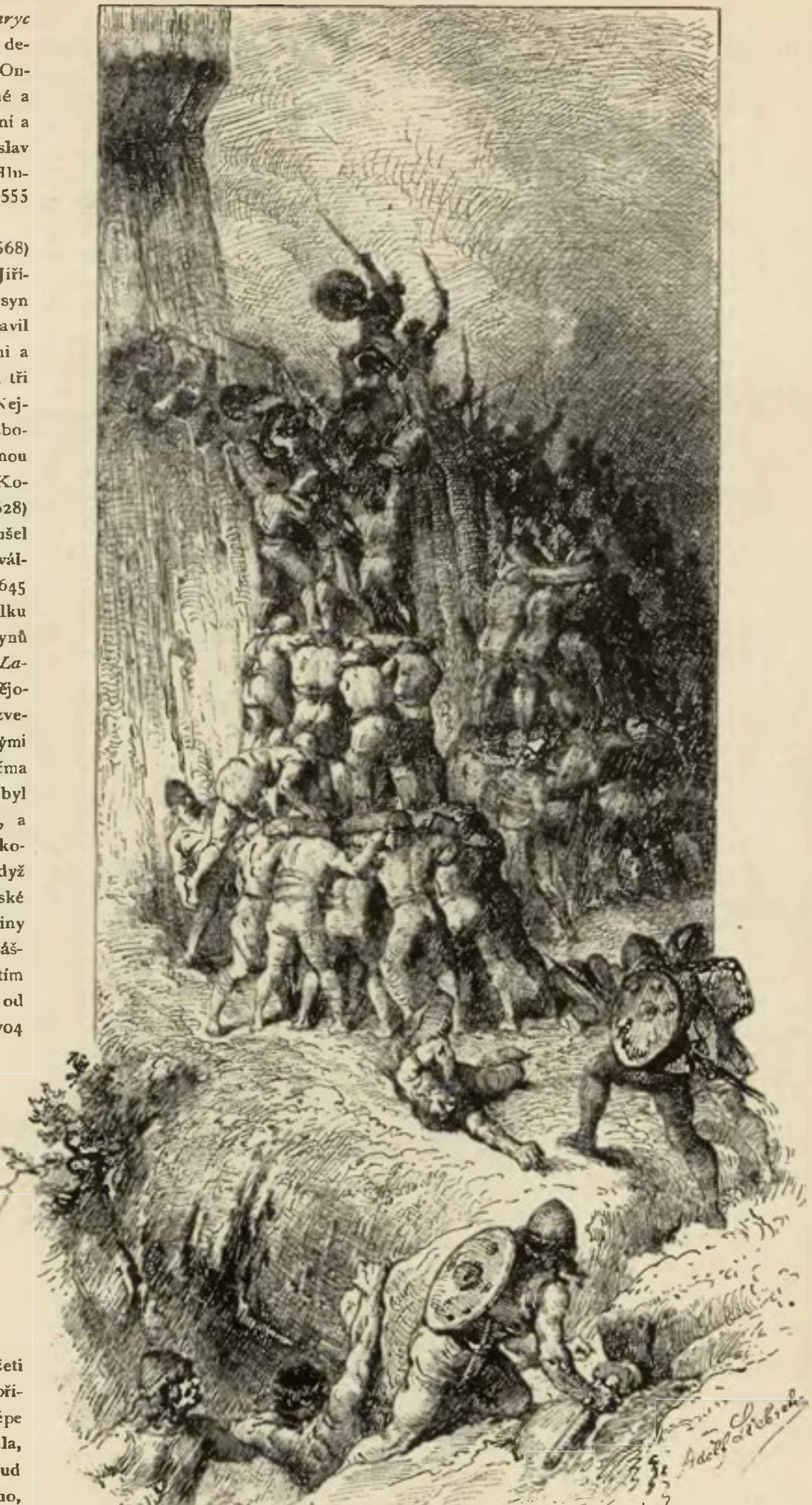
[1]) Reliq. tab. I. 441—442. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) DD. 13 f. 138. [4]) Dotčený Jan čili Ješek se vyskytuje několikráte v listinách jako svědek, r. 1406 (lib. erect. V. f. 136), roku 1411 (ib. IX. L 5 a archiv Třeboňský). O jeho potomcích srovnej děje Hamru Ostrova. [5]) Ke zvýšeni tohoto nadání ukázal kněz Petr Lýsek (r. 1413, 14. dubna) 20 kop platu s kalichem stříbrným, 2 ornaty, missalem a j. v. (Balbin lib. erect IX. P 1). Viz i lib. erect. VII. 95 a našeho díla sv. I. str. 209. [6]) Palackého děje III. b. 25. Staří letop. 477. Podlé Březana seděl na Valu r. 1425 pan Chyn. [7]) Reliq. tab. II. 230. [8]) Archiv Třeboňský. [9]) Archiv Třeboňský, Pangerl, H. U 282. [10]) DD. 16 f. 143, lib. oblig. I. 91, 141 (arch. Třeboň.).

[1]) Arch. č. IV. 472. [2]) Arch. č. VI. 316, rel. tab. II. 453. [3]) Arch. Hradecký a Třeb. [4]) Reg. 3 F. k. s. E 4. Hledej dále na str. 184. [5]) Rukopisné děje Hamru a Valu v arch. Třeboň. [6]) Pomůckou děje Zborova od J. Veselého (r. 1862) v arch. Třeboň. [7]) Srov. i časop. mus. 1846, str. 210—211.

nové rybníky u Zborova a také něco dědin fary Ledenické zatopeno, slíbil *Jeroným Klaryc* roku 1492, že za to faráři z každého lovu desátek porybní vydávati bude. Jiřík, Valeš, Ondřej a Mikuláš bratří Robmhápové ze Suché a Vácslav bratr jich drželi vsi Zborov, Ohražení a Zalyni okolo r. 1520; r. 1521 ujal je Vácslav sám. Později náležely statky ty k panství Hlubockému, ale král Ferdinand odprodal je r. 1555 *Jiříkovi Kořenskému z Terešova.* [1])

Zborov držen až do smrti Jiříkovy († r. 1568) ke Komařicům; když pak se čtyři synové Jiříkovi rozdělili, dostal Zborov za svůj díl syn nejmladší *Karel Kořenský z Terešova* a postavil si tu tvrz. [2]) Týž zemřel r. 1619 ve Třeboni a pochován jest ve Střížově. [3]) Zůstali po něm tři synové: *Jiřík, Ctibor* († r. 1659) a *Karel*. Nejstarší syn *Jiřík Oldřich* držel po otci tvrz Zborov se dvorem, pivovárem a ves, ves Ohraženou Německou, Zalyni, dvůr popl. Hůrku a ves Kosov. [4]) Týž obracel poddané ke katolictví (r. 1628) vedlé rozkazu kommisse reformační a zkoušel potom průchody vojenskými a ustavičnými válkami tak, že měl r. 1633 jen 3 poddané. R. 1645 čině poslední své pořízení, nařídil manželku svou Annu Chrtovnu ze Rtína poručnicí synů svých nezletilých *Karla Rudolfa* a *Jiříka Ladislava*, a zemřel ještě toho roku v Budějovicích. [5]) Anna byla teprve r. 1647 právně zvedena a začala potom dlouhé pře s Třeboňskými pro krčmu v Nové Vsi vnově zaraženou. Krčma dotčená přeložena potom do Hůrky, kde byl toliko jediný poddaný Třeboňského panství, a zrušena konečně r. 1651 po nálezu soudu komorního. Po 10 letech nastaly nové pře, když se znovu v Nové Vsi a Hůrce pivo Třeboňské vystavovalo. Když pak potom Jiří Voršuliny lázně u Zborova postavil, vedeny pře ještě vášnivěji až do r. 1688. Kníže chtěje nechutím těmto nesousedským ujíti, kupoval Zborov od Karla, ale tento se k tomu neměl. Roku 1704 zemřel Karel a pohřben jest v Borovanech; jmění jeho připadlo manželce jeho *Marii Mandaléně* a třem nezletilým dcerám *Františce*, *Anně* a *Kateřině* k rovnému rozdělení. [6]) Poněvadž byl statek spustlý a hospodaření na něm obtížné, prodala jej Marie Mandaléna r. 1709 dne 18. září knížeti *Adamovi Františkovi* za 72.500 fl. a 500 fl. klíčného.

Roku 1709 přestavěn a zlepšen jest dvůr a tvrz při tom také přeměněna, což nám ukazuje, jak se tehda s podobnými sídly nakládalo. Učiněn jest totiž návrh knížeti „k přestavění tvrze, kuchyně při tvrzi i s přistavenou k ní malou vinopalnou, by se nejlépe za ratejnu s komorou a čelední kuchyní hodila, aby šafář vše ve dvoře viděl a s čeledí odtud hned do stájí dveřma přicházel. U toho starého, bez toho již spadením hrozícího stavení, v němž se v horním poschodí malá nepravidelně stavěná světnice a komora ve zdech potrhaná, v níž n. Kořenský bydlíval, nacházejí, mělo by se



Ztečení hradu. (Podlé básně o Čestmírovi a Vlaslavu.)

[1]) DZ. 3, L 11 a 12, D 27. [2]) DZ. 21, D 2. [3]) Trajer str. 78, Lumír 1856 str. 450. [4]) DZ. 96, A 21, E 3, DZm. 62, E 24. Viz Bílkovy děje konf. 294. [5]) Čas. mus. 1843, 210, Lumír r. 1856 str. 450, DZ. 148, O 10. [6]) DZ. 118, H 21.

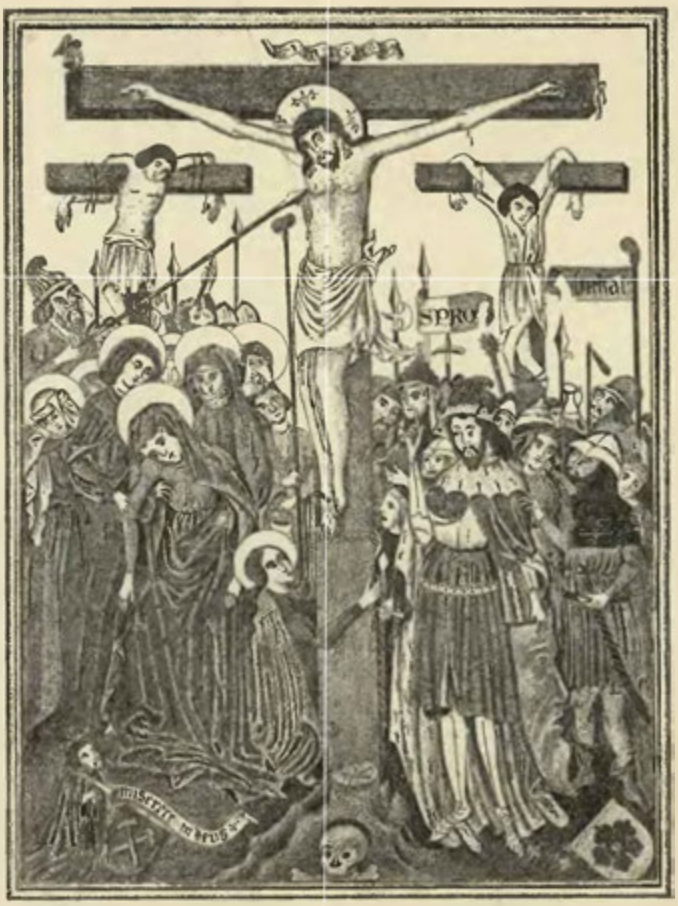
napřed hnouti s tou stranou, která je ke dvoru; tato by se strhla a stavení by se postavením nové zdi trochu do dvora povydala, čímž by se nahoře dvě prostranné sýpky získaly." [1])

MYSLETÍN.

Mysletín dvůr blíže Německého Ohražení ležící býval nejen statkem zvláštním, nýbrž měl také tvrz, po níž se psali vladykové z Mysletína. *Jan z Mysletína* (r. 1376) užíval znamení erbovního lidské hlavy mezi rohy bůvolovými. Vyskytuje se vedlé slavného později Jana Žižky z Trocnova jako rukojmě v listě, jímž r. 1378 Jaroslav z Kropna dvěma židovkám dluh zapisoval. [2]) Naposled se připomíná roku 1411. [3]) Po několika letech seděli na Mysletíně dva bratří, *Jan* a *Mikuláš Kebylové z Nového Dvoru*, z nichž onen brzo zemřel; mimo to připovídal se k Mysletínu také Petr ze Ščimelic právy jakýmisi nám neznámými. Po dlouhých přích a nechutích přišli mocně na p. Jiříka z Poděbrad, na jehož místě dva páni, Beneš Papák z Návětří a Jindřich Kablenec z Janštorfu místosudí dvorský, vypověděli (r. 1448 na den sv Michala), aby Mikuláš právo své dědičně ke dvoru Mysletínu a dvorům kmecím, pokud to držel s bratrem svým, Petrovi dskami zemskými zapsal, a Petr mu za to 30 kop ve 3 letech vyplatil. [4]) Na začátku 16. stol. nacházel se statek Mysletínský při panství Třeboňském. *Petr* a *Oldřich z Rožemberka*, nechtíce tu míti zvláštního úředníka, prodali r. 1509 dvůr Mysletín se třemi malými rybníky robotnému muži Burjanovi ze Žiče za 100 kop grošů a za úrok 1¾ kopy gr. [5]) Když bylo roku 1541 celé panství popsáno, aby vloženo bylo v obnovené dsky zemské, vepsány jsou tam také „Mysletín ves i s tvrzí, na které Burjan sedlák sedí." [6])

Zdá se, že držel Mysletín potom Petr Robmháp ze Suché, hejtman Hlubocký; neb r. 1575 dne 3. srpna zve pana Viléma z Rožemberka, aby k němu do Mysletína k obědu na posvícení přijel. V letech 1593—1597 daroval Petr Vok Mysletín služebníku svému *Martinovi Grejndrovi z Veveří*. [7]) Tento maje úmysl postaviti v Mysletíně nový zámek, zdělal (roku 1598 dne 3. dubna) úmluvu na to s mistrem Honzou Paitem a to takovou: Mistr aby ve starém stavení okna, dvéře a komín vyboural, při prostředních oknech zšíří dvou cihel římsy přidělal, dvéře ke sklepu předělal, schody a síň překlenul, schody na sýpku a pak vedlé veliké světnice dvoje sklepy suché nad sebou postavil; na té straně, kdež byla studnice, aby vyzdvihl nové staveni, tak vysoké, jako bylo stavení staré, a to nové stavení aby obsahovalo při zemi světnici a komoru s prevetem, ve střední části též světnici a komoru s prevetem a nahoře ve stejné výši se sýpkou třetí světnici. Kromě toho mu uloženo, aby přidělal pod střechou 8 štítův, [1]) dva dvojaté komíny, tři světnice dláždil, bránu tesaným štukovím obložil, všecko stavení venku i uvnitř obmrštil a na omítce čtverce vyrýsoval. Za to obdržel 130 kop, 12 str. žita, 2½ str. ječmena, 2 str. hrachu, 40 žejdlíkův másla, 1½ ct. sýra, v témdni soudek piva a lůžko buď na lavici aneb na slámě. Z tohoto popisu viděti, že chtěli postaviti v Mysletíně zámeček v oblíbeném tehda slohu vlaském; zdali však k tomu přišlo, není doloženo. Neb již r. 1601 prodal Grejnar dvůr a ves Mysletín s přikoupenými dědinami na Tábořích (u Ledenic) panu Petrovi Vokovi za 1750 kop.

Když byl dvůr Mysletínský za rebelie vypálen, navrhoval hejtman Třeboňský Jan z Ekrštorfu (r. 1633), aby byl pustý dvůr v ovčín proměněn; ale po celou válku nic takového neudělano. Mezi tím také byla ves vypálena a všechna svedena r. 1650 ve dvůr. Když dvůr, kterýž málo nesl, roku 1681 shořel, založena opět na poplužní véska, ale když tato také málo užitku vynášela, svedena r. 1719 opět a vystavěn dvůr nový.



Ukřižování Páně ve chrámu Skalickém. (Malování z 15. věku s vyobrazením obvyklých tehda šatstva, zbroje a zbraní husitských.)

SKALICE.

Ves Skalice (mezi Planou a Soběslaví) leží na výšině, která k Lužnici v ostroh tupý vybíhá. Na počátku toho ostrohu stojí kostelík nový sice, ale vzácnou památku staročeského malířství z 15. věku obsahující. Jest to Ukřižování Páně, kteréž sem prý z kostelíka sv. Víta v Soběslavi přeneseno. Za kostelem býval hrad pánův Skalických, z něhož jen mělké příkopy a sploštělé náspy zbyly. Tam, kde se ostroh končí, jest sráz jako stěna; na severní a západní straně hradiště, kteréž dosti veliké pole zabírá, jsou jedny příkopy a náspy, ale na straně jižní, kdež jest stráň o něco volnější než jinde, zpevněn byl dvojími náspy, z nichž ten vnější již na dobro rozvezen jest. Před samým hradištěm jest sedlský statek, v jehož sklepě se stará šíje nyní zazděná nachází. Vypravuje se o ní, že jde až k řece Lužnici, což vždy víře podobno jest, srovnáme-li to, co již o těch a takových chodbách (I. 120 a II. 3) pověděno.

Zdá se, že se usadil na Skalici *Vítek Vítkovec* (syn Vítkův z Klokot), kterýž se jen v l. 1265—1266 připomíná [1]) a snad větev pánův Zeleckých z Landšteina založil. Avšak Skalici samu drželi r. 1377 bratří *Vlček* a *Valkoun ze Sedlce* [3]) a po nich opět páni Zelečtí, zejména *Vilém ze Zelče*, jenž r. 1397 na dvou lidech a lánu ve Skalici prodal úrok bratru svému Vítkovi faráři Soběslavskému, jenž jej ke kostelu svému přivlastnil. [4]) Od roku 1412—1416 držel Skalici *Filip ze Zelče*, vedlé něhož se také *Vilím ze Skalice* (r. 1415,

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Archiv musejní, kodex Rožemberský C 4. [3]) Arch. Třeboň. [4]) DD. 25 f. 115. [5]) Archiv Třeboňský. [6]) Archiv kapitulní. [7]) Vloženo ve dsky teprve r. 1600 (DZ. 92, J. 8).

[1]) Jako na př. v Litomyšli. [2]) Emler reg. 187. V. Pangerl. [3]) Lib. conf. III. C 24. [4]) Archiv Soběsl.

snad syn jeho, vyskytuje. [1]) Roku 1444 totiž se připomíná ještě Vilém ze Zelče, kterýž koupil toho roku rybník pode Lhotou u Soběslavě. [2]) Nástupce jeho *Jošt z Landšteina a ze Zelče* (r. 1485—1491) byl posledním toho rodu pánem na Skalici [3]) a jak se zdá, prodal Skalici po r. 1491 *Petrovi Majnušovi z Březnice*, jenž se roku 1493 mezi věřiteli Jindřicha z Hradce a jako pán na Skalici připomíná. [4])

Na počátku 16. věku držel Skalici *Jiřík Bradáč z Toušeně*, kterýž na zámku a vsi Skalici manželce své Markétě ze Rtina věnoval a potom jí zboží to dskami zemskými zapsal. Po jeho smrti vdala se Markéta za *Prokopa Hýlovce z Polkovic*, jemuž statku Skalického postoupila; Prokop měl však o statek ten v l. 1528—1540 ustavičné sondy. [5]) Roku 1545 již se nenachází Skalice mezi statky Prokopovými; [6]) i není jinak, než že Skalice opět prodána. A poněvadž se zámek potom nepřipomíná, jisto jest, že spustl aneb shořel, jak nasvědčují popel a uhlí mnohé, na hradišti vyorané. [7]) Části Skalice nabyli tehda *Táborští*, ale vzata jim r. 1547. [8]) Ta i ostatek vsi dostaly se neznámým způsobem pánům z Rožemberka. Konečně prodal Petr Vok roku 1594 dvůr popl. Klenovice a ves, dvůr ve Skalici s mlýnem, mlýny u Soběslavě, vsi Ceraz, Vesce, Mokré, Debrník, Řipce, Nedvědice, Záluží, Vlastihoř, Roudný a pustou ves Svákov s mlýnem obci města Soběslavě za 10.000 k. gr. č. [9])

[1]) Lib. conf. VII. B 3, B 25, E 15, G 18, arch. č. III. 187—188. [2]) Archiv Třeboň. [3]) Dobner mon. I. 256, arch. Soběsl. [4]) Arch. Hradecký. [5]) Pobáněla jej Anna z Toušeně teta Bradáčova, ale tuto pobáněli také (r. 1529) Jan a Jiřík bratří Malobratřičtí z Řehce. Viz reg. 10 F. k. s. J 6, 4 J k. s. H 9. [6]) DZ. 250, H 16. [7]) Na dvorci ve vsi seděl Jindřich Olbram ze Štěkře r. 1571 (II. pam. kn. Tábor.) a prodal jej roku 1579 Jindřichovi Tučapovi z Tučap. (Arch. Třeboň.) Tento byl r. 1583 „seděním v Skalici.“ (Arch. Soběsl.) [8]) Sněmy II. 449. [9]) Archiv Třeboň. Veselého Choustník na str. 45.

CHLEBOV.

Ve vsi Chlebově, půl hodiny daleko od Soběslavě ležící, nacházela se již ve 14. století tvrz, o jejíž osudech nám jen velmi málo známo jest. Po Chlebově se nazýval *Mařík ze Chlebova*, jenž záhy zemřel, zůstaviv sirotka *Prokopa* dvanáctiletého. Toho vzal k sobě ujec jeho Frana (bezpochyby nějaký kněz v Soběslavi), živil jej po 7 let a také jej ve vědách scholastických a bohosloví vyučoval, za kterou práci 14 kop gr. si počítal. Roku 1398 měl týž Prokop nižší svěcení. [1]) Tvrz Chlebovskou se dvorem odkázal *Oldřich z Rožemberka* (r. 1390) dne 16. února *obci Soběslavské*, aby užitky z ní vycházející obráceny byly na vyživení chudiny ve špitále. [2]) Od těch dob se s tvrzí, jež velmi brzo zapadla, v pamětech nesetkáváme. Ačkoliv ona se dvorem pořáde v držení obce Soběslavské zůstávala, připomíná se přece ještě samostatný statek Chlebovský, jenž tuším část vsi obsahoval. [3]) Zbytky tvrze do nedávna blízko vesnice viděti bylo.

[1]) Manuale a. 1393 f. 242 (arch. kapitulní).
[2]) Archiv Třeboň.
[3]) *Mareš z Přehořova*, který již r. 1403 mrtev byl, měl také díl Chlebova (DD. 14 f. 181). Roku 1409 připomíná se *Zdeněk ze Chlebova*, jenž měl ve znaku svém tři koule (arch. Třeboň.). Později pojal týž Zdeněk Annu ze Dvorce, dostal se s ní ve spoludržení dvoru ve Dvorci (r. 1432 — archiv Novohradský) a psal se odtud ze Dvorce. Březan nám ve zlomku své veliké historie Rožemberské zprávu zachoval, že byl Chlebov roku 1467 vypálen. Snad také tvrz tehda za své vzala.



Kočár ze 16. století.



Nový Hrad.

1. Popis hradu, části a chování jeho r. 1390 a později.

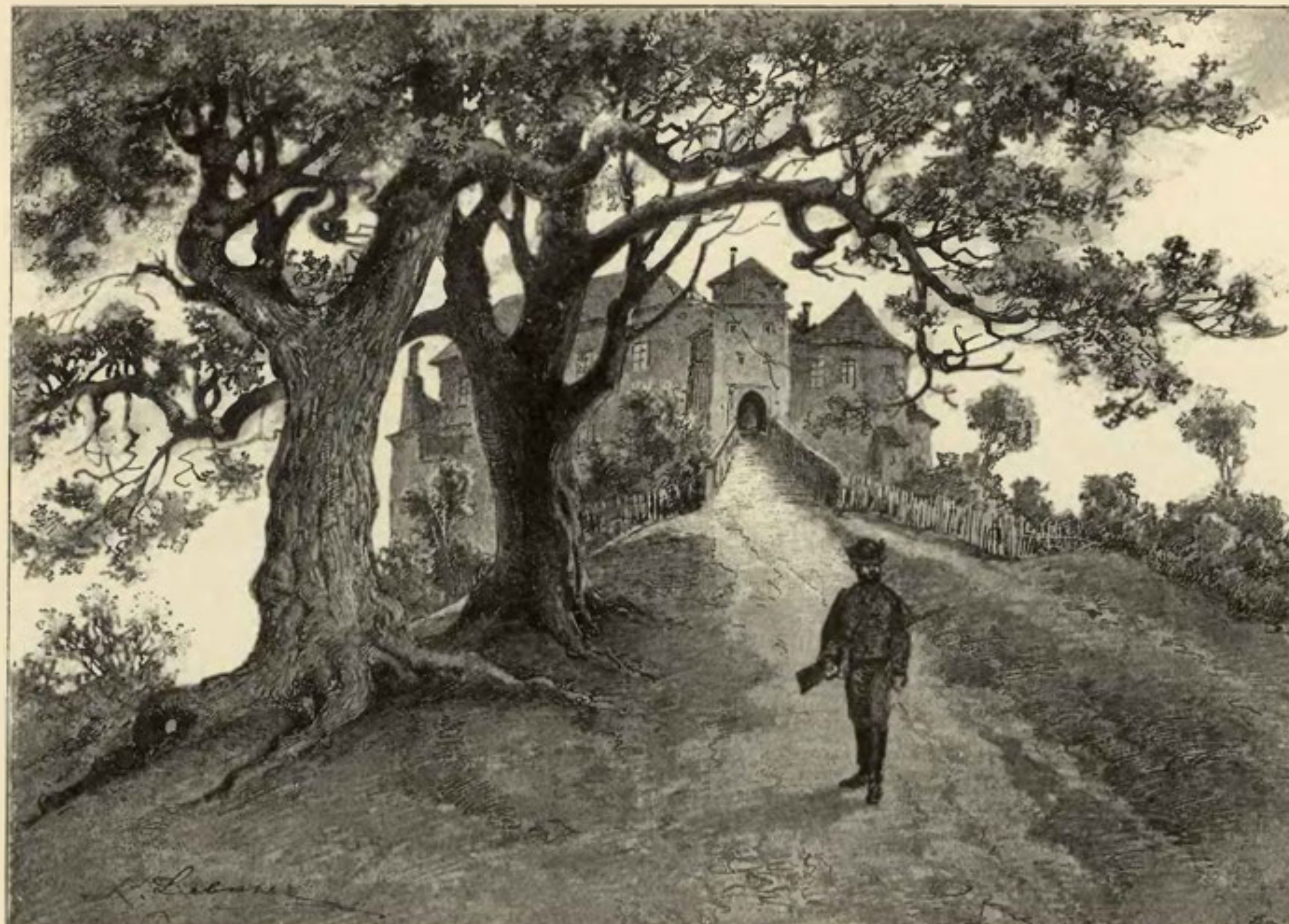


Nedaleko hranic Rakouských leží město Nové Hrady, od okolních Čechův zkrátka Hrady řečené, jež název ten po Novém Hradě na konci jeho ležícím dostalo. Ostroh horský, na němž leží, ze dvou stran jest podívání hodný. Vystoupíme-li z nádraží Jakulského, spatříme před sebou obraz, jemuž jest málo rovno. Za hladinou rybníka táhne se údolí zelené, v němž jsou domky vesnic Biňova a Štiptuně rozsázeny; zdánlivě jest zavřeno dotčeným ostrohem, jehož hřeben jakož i stromy parku zámeckého město z veliké části zakrývají. Poskytuje se tu obraz malebný, ale jen krajiny; kdo chce však viděti starý hrad, nevaž si dlouhé cesty od nádraží až k novému zámku, jenž stojí za parkem rozsáhlým a uprostřed rozkošné zahrady, ohledniž se také po městě, v němž kostel starožitný a velebný více tě baviti bude, než *residence* či bývalý příbytek panský, východní stranu náměstí zaujímající, a sestoupna z městečka do údolí zvaného Theresienthal, potěšíš se nejen krajinou, na niž příroda a lidské umění všechnu práci vynaložily, nýbrž i pohledem na starý hrad. Ostroh konče se tu boky sráznými a z části stromovím posázenými, nese na svém vrcholu několik stavení černých různé velikosti a výšky a úplně udržený starý zámek. Schází tu jen armatura či vyzbrojení zdí a domů prsnou, dřevěnou braní, a starý hrad jest hotov; vmyslíš-li si k tomu, jak ohaři ve psincích řijí, pověžný troubou bezpečnosť ohlašuje a holomci hrad obcházejíce na sebe volají, máš i obraz středověký.

Do hradu vedly *dvoje cesty;* buď se jelo cestou vinutou a točitou do kopce k zadní bráně aneb z náměstí po rovině ke bráně přední. Cestou touto přijde se na malé náměstí, na němž se kromě louže skladiště spolku hasičského vnově postavené nachází. Stavení kolem něho jsou na severní straně městská, na jižní panská. Mezi těmito jest stará sýpka, veliké kamenné stavení, a za ní tak zvaný dřevěný dům (Hölzergebäu), po způsobu horském a starodávném postavený. Co neslouží v těch domech hospodářství, obsahuje příbytky úředníkův a služebníkův hraběcích. Za dob velmi starých bývalo celé to prostranství, panským jsouc, *předhradím* ploty a sruby dřevěnými opevněným či jakýmsi glacis mezi hradem a městem oploteným. Na straně západní ukazuje se nám starý hrad z nejpěknější své strany, pokud se naň z blízka díváme. Stojíme na mostě, který vede ku přední bráně a podepřen jest vysokým pilířem. Před časy tu býval také most zdvihutý. Pod námi jest *příkop* čarou vejčitou celý hrad objímající, a to příkop takový, že bychom rovného mu marně hledali. Jest hluboký 7^0 a z dolu až nahoru vyzděný; přední zdi, tu



Nové Hrady od severu.



Nové Hrady od západu.



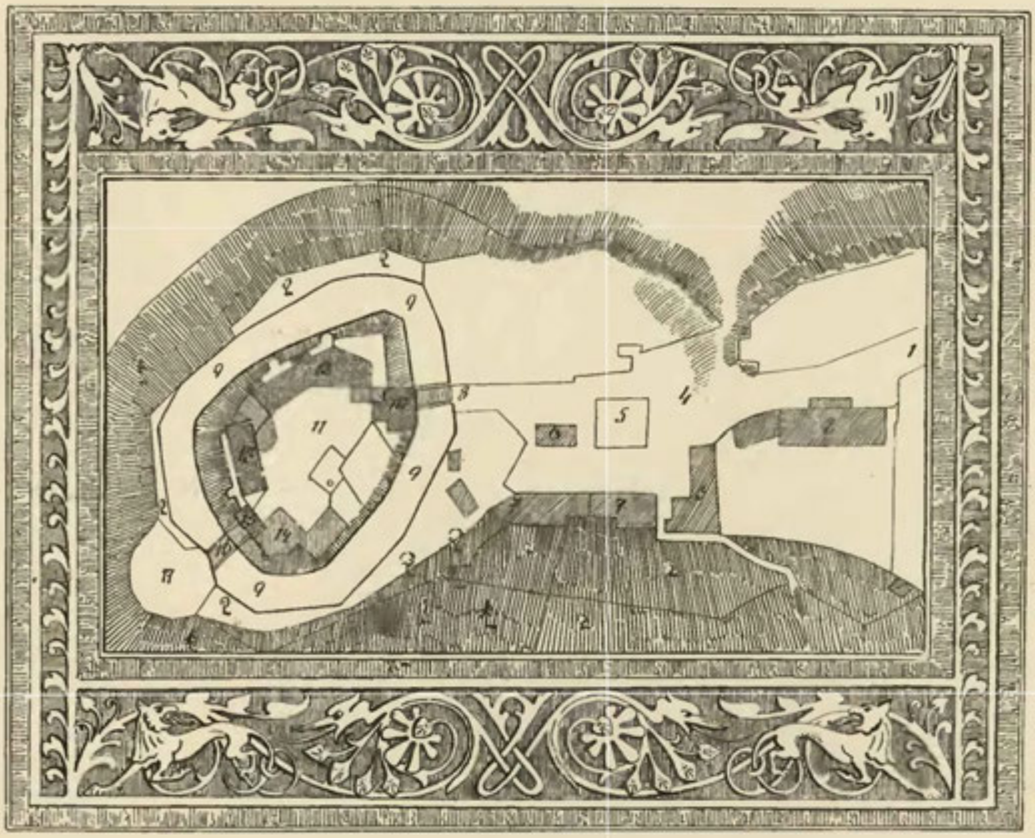
Nové Hrady od východu.



Nové Hrady od jihu.

a tam ještě povýšené nad zemí, ukazují, že bývala před ním ještě hradba kolem celého hradu, pavlačemi dřevěnými sesílená, a Nový Hrad malou sice, ale velmi tvrdou pevností. Nyní z příkopu na příchozího jelen a tři laňky zvídavě pohlížejí.

Za mostem stojí *hrubá čtverhranná věž*, v níž se nachází *brána* goticky sklenutá s otvory pro kladky a prohlubeninou pro zapadání mostu zvoditého. Dvě růže nad branou o tom svědčí, který rod Nový Hrad založil a dostavěl. Oken jest na věži tré; nejspodnější jest vylámáno na místě malé vyhlídky, kterou měl vrátný, prostřední jest staré a nejsvrchnější jest vnově uděláno. Bylť tu tedy prvotně jen jedno okno, jako u všech těch a takových věží. Průjezd ukazuje, že tu bývaly dvoje brány za sebou a cesta že nešla rovně; nacházel se bezpochyby uprostřed průjezdu železný hřeben, který se mohl spouštěti a nepříteli, když byl již ve bráně, překážel. Také se spatřují ve zdech lavice, na nichž odpočívali cizinci, nežli byli vpuštěni do hradu. Pod průjezdem nachází se posud starodávné vězení tak hluboké jako příkop. Nahoře ve věži jest *archiv panský*, v němž chová se drahně starých pamětí, zejména



Plán Nového Hradu: 1. Ulice od náměstí; 2. sýpka; 3. dřevěný dům; 4. malé náměstí; 5. louže; 6. skladiště; 7. domy panské; 8. přední most; 9. příkop; 10. přední brána; 11. nádvoří, na němž naznačeno místo, kde studně štukovím vyložená stávala; 12. malý dům; 13. velký dům či palác; 14. pivovár bývalý; 15. zadní brána; 16. zadní most; 17. místo k zasazení hrubé střelby.

však zápisy mnohočetné rodu Bukvovského a památky na prvního z nich, jenž mečem panství Novohradské si získal. Kromě košile krví zbrocené, kterouž měl na sobě u Nových Zámků, ukazuje se tu řád zlatého rouna, maršálská hůl drahými kameny zdobená, rukavice, pozlacené klíče, kteréž mu podávány v dobytých městech, skvostné brnění, jež mu dal Ferdinand II. na památku vítězství Bělohorského. Velmi řemeslně vyobrazen jest na něm hrabě, jak mezi bitvou na obraz p. Marie, jejž Karmelitán P. Dominicus a Jesu Maria drží, ukazuje. Také jest tu drahně praporcův, mezi nimiž i jeden, kterýž nošen od září r. 1620 před vojskem císařským. Jest z červeného hedvábí, zlatem vyšíván a ukazuje na jedné straně ukřižovaného Spasitele s nápisem: Exurge Domine et judica causam tuam, na druhé Matku boží s nápisem: Monstra te esse Matrem.

Vejdouce na *nádvoří* spatřujeme na všech stranách stavení. V pravo jest *dům starý*, zvenčí i vnitř úpravně zřízený, v němž bydlí vrchní správce, odtud jdou domy rozličné v jedné řadě až na jižní konec hradu, obsahujíce byty úředníkův hospodářských a lesnických a služebníkův hraběcích. Největší a nejvyšší z nich byl *palácem* a nápis na něm umístněný ukazuje, že se tu narodil slavný professor

mediciny, Dr. Jan Oppolzer. Za tímto domem jest *věž*, v nížto umístněna jest zadní brána. K ní přiléhá stavení, v němž býval *pivovár;* posud jsou tu pánve zazděny a spatřuje se bývalý hvozd. Dotčená *zadní brána* jest dvojatá, jako přední, a goticky sklenutá. Věž na ní jest postavena z cihel (proto se jí říkávalo *Červená věž*) a rázu starožitného. Z průjezdu mohlo se přicházeti do parkánů (přip. již r. 1390), kteréž šly od brány ke bráně; také začínala u této věže chodba, kteráž vedla pod zámek a části jeho odlehlé nejkratší cestou spojovala. Za branou a příkopem jest rovné místečko nacházející se již mimo ohradu, na němž za starodávna hrubá střelba se zasazovala. Říkávalo se mu tuším *„na srubě.“* Odtud lze jíti pěšinami podlé příkopu a prohlédnouti si zadní části zámku. Na všech těchto místech zachován jest ráz starožitný mnohem více, než na nádvoří, kdež dána zevnějšku moderní úprava. Rozličné zdi zubaté, bašty, výstupky, přístavky, místa k vylévání, chýšky neb previty a jiné příležitosti podlé ohrady poskytují obrazu vysoce malebného.

Nový Hrad nebyl postaven najednou, t. j. za málo let pořád zběhlých, a také nevyhlížel za rozličných století tak, jako se spatřuje nyní.[1] Roku 1390 stál již hrad ve hlavních svých částech nynějších, ale stavělo se pořád ještě na něm a každý rok vynakládány na opravu znamenité peníze. Vzácná památka staré počty purkrabské panství Novohradského z r. 1390, jež jest uložena v archivu Třeboňském, líčí nám *hospodářství, jak bývalo ve 14. věku, a opravy, které byly na hradě vykonány.*

Hrad skládal se ze zdiva a rozličných přístrojů dřevěných, dle obrany učiněných. Škodívali mu nemálo větrové, shazujíce nejen kusy střech a dřevěné přístavky, nýbrž i toho jsouce příčinou, že padající dřeva nemálo zdem škodila. V říjnu r. 1390 tři služebníci po tři dni nedělali nic jiného, než že sbírali kamení v příkopě, začež jim dáno 4 groše a 2 denary. Obdržel tudíž každý mzdy denní $8^1/_3$ denaru neb peníze bílého čili podlé našich peněz asi 21·25 kr., za kteroužto mzdu si nakoupil tolik, jako by dostal nyní třikrát a kolikrát více. Na podzim toho roku zdělán byl nový most zvoditý Mikulášem kolářem Petr kovář dělal k němu hřebíky, jichž se na most, nějaký arkéř a chlév 400 spotřebovalo, a koupen zámek, na nějž se zavřel, aby jej nemohl nikdo zpodnímati aneb jinak s ním hýbati. Také jiný menší můstek vedlé něho znova udělán. Roku 1391 dne 12. února koupili k nim dva silné provazy za 5 grošův ($1^1/_2$ fl.). Nad branami byly *věže* se vší potřebnou armaturou. Na jedné z nich uděláno Mikulášem kolářem (r. 1390 v listop.) nové podkroví, t. j. dřevěné poschodí ven povydané a arkéř. Oboje mělo podporovati obranu, neb z podkroví metaly se kolmo kamení a trámy a z arkéřův mohlo se pohodlně na všechny strany stříleti. Dělaly se kromě toho i některé jiné arkéře, na něž se 16 skob za $4^1/_2$ gr. koupilo (r. 1390, pros.).

Z částí hradu nejstarší byla *veliká věž*, k níž koupen byl nový zámek za dva groše. Stávala tuším uprostřed hradu a roztrhána r. 1573 prachem, jenž se v ní byl vzňal. Vedlé ní byl nejstarší částí tak zvaný *starý dům*, kterýž snad také již za své vzal. M. kolář jej opravil tehda a novými cihlami pokryl. Tak zvaný *prostřední dům* stál na místě bytu vrchního správce. Roku 1391 projednáno s Mikulášem a Henzlinem koláři, aby všechny nedostatky na něm opravili, jej znova pokryli a na rohu k městu hledícím nový arkéř neb výstupek zdělali, za kteroužto práci jim dána kopa a 35 gr. Na *velikém domě* či *paláci* opravoval týž Mikuláš podkroví (r. 1390, pros.) a na jaře příštího roku projednáno s Petrem Štumfolem a Henzlinem, aby týž dům pokryli dílem novým, dílem starým šindelem. Kromě těchto domů připomínají se dům, jakož pan Vilhartický bydlíval, na nějž udělal M. kolář nové podkroví, pivovár, kterýž pokryli znova, když byl vítr střechu potrhal, a k němu hvozd nový postavili, obilnice a konečně menší stavení dřevěná. Z těch sluší připomenouti chlívy, v nichž krmen dobytek vepřový, stáje pro koně vozníky a jízdné. Některé z nich byly starší, některé postaveny teprve znova. Uprostřed dvora byla studeň hluboká, z níž se vážila voda do velikého koryta a zbytečná voda odtékala odtud strouhou. Na opravy koupeno jen na jaře r. 1391 23000 tašek a tolikéž velkých hřebův.

Veliké svízele měli s *topením* za času zimního a *osvětlením*. Nám, kteří máme veliká okna dobře se zavírající a kamna řemeslně udělaná, ani se nezdá, co předkové naši zkoušeli tmy a zimy a jak otužilí byli, aby nepohodlí tato snášeli. Obrana hradu nedovolovala tomu, aby byla okna prostranná, poněvadž se tudy snáze střely a hořící věci do vnitřku metati mohly; jediné, čím se mohla vada u okna malého zmenšiti, bylo to, že se obruby jich do vnitřku rozšiřovaly, aby vnikání světla nepřekážely. V domech vysokých a do dvora obrácených udělána sice větší okna, ale nevydala také světla dostatečného. Nezasazovaly se do nich totiž sklenné tabule, poněvadž bylo sklo velmi vzácné a drahé a dávalo se jen do oken kostelních. V domech boháčův byla sklenná okna již v 5. věku; papež Lev III. (795—816) také si sklenná okna zasadil, a r. 674 připomínají se po prvé taková okna v kostele Weremouthském, avšak do r. 1000 bylo sklo velikou vzácností. V Anglii zavedena okna sklenná znenáhla ve 12. věku, ve Francii

[1] Ještě r. 1531 připomíná se nová věž.

připomínají se tabule ze skla nebarveného teprve r. 1134 a Eneášovi Sylviovi vídělo se připomenouti zvláštnosť tu, že měli ve Vídni ve mnohých domech okna sklenná. Nemajíce tudíž skla, zalepovali okna blanami, olejovaným papírem neb pergamenem, plátnem, aneb zandávali je rohovinou. Této se mohlo upotřebiti jen v malých kusech, nepropouštěla tudíž světla dosti, blány byly průhlednější, ale propouštěly za to zimu. Kdo se tedy zimy vystříhati chtěl, zavřel okno okenicemi a kulaté v nich otvory zalepil blanami. Na Novém Hradě zaplaceno r. 1390 dne 13. prosince malíři Benešovskému 12 gr. za tři blány do oken veliké sině, dílem za ně, dílem za lepení jich a dílem za jich shánění po vesnicích. V 16. věku zobecněly tabule a skládány z malých skel, jakož ještě tu a tam na starých oknech spatřujeme.

Na hradech topilo se tehda v *komínech*, z nichž nejstarší z r. 1130 a 1170 se zachovaly. Nářadí k nim potřebné byly dva kozlíky, na něž se dříví kladlo, měch, kleště a pohrabáč. Na Novém Hradě postaven jeden nový komín roku 1390 na podzim. Spálilo se na něm dosti dříví, ale nikdy nevytopil světnici tak, jako naše kamna. Nepohodlí v tehdejších světnicích jevilo se právě v tom, že na pána a rodinu jeho sedící ve světnici z jedné strany horko sálalo a z oken a podlahy kamenné nebo hliněné na druhých stranách mráz obcházel. Kamna zavedena všeobecně teprve v 15. věku, když zřizována pořádná okna. [1])

Na *obranu hradu* koupeno roku 1390 na podzim od Jaklína kováře Rychnovského 10 šípův a jedna střela za 3 gr. Na místech vhodných postaveny byly praky veliké, jež potřebovaly ustavičné opravy. Petr Štumfol opravil r. 1390 v zimě veliký prak, který stál mimo hradbu, a pokryl jej novou střechou, aby naň nepršelo; také opravil dva menší praky, které stály na hradbách. Toho času měli také na Novém Hradě děla, kterým se říkalo *pušky* (od franc. bouche). Po objevení střelného prachu (ok. r. 1300) užívání pušek jen pomalu zobecnělo; po prvé se z nich střílelo u Křesčak (r. 1346), ale první pušky, jichž se užívalo v Čechách, připomínají se na Novém Hradě, ačkoli se podobá pravdě, že byly tehda na všech hradech bohatších pánův. Roku 1390 dne 22. listopadu zaplatil purkrabě Jaklínovi kováři Rychnovskému 9 gr. za železnou pušku; kromě toho měli tu jiné pušky ze tvrdého dřeva, kteréž železem okovávali. [2]) Ačkoliv užívání prachu střelného čím dále tím více zobecnělo, zůstaly praky na Novém Hradě až do sklonku 15. věku. Za Jana z Rožemberka pracoval o praku Hanzl Nožispier, tesař z Nového Hradu, se 3 tovaryši; velikou práci naložili na tom díle, a $2\frac{1}{2}$ kopami a 1 zlatým uh. ještě nezaplaceno. [3])

Co se týče *posádky*, není známo, kolik lidí se na hradě chovalo. Roku 1467 byli tu dva jízdní a 13 pěších střelcův. Roku 1390 připomíná se 10 manův, kteří na hradě s Janem Zoubkem purkrabí sloužili. Platu poloulетního se jim dávalo: Zoubkovi 13 kop, Lavičkovi ze Hrádku 5 kop, Petrovi Žestovci 3 kopy, Benešovi Stropnickému, Bernartovi Borovnickému, Lickovi ze Dvorce, Oldřichovi Pašinovskému a Mikulkovi Zvíkovskému po $2\frac{1}{2}$ k., Oldřichovi ze Vlachňovic $2\frac{1}{4}$ k., Světinovi z Vyntířova 2 k. Kromě toho tu byli Jan písař, jenž dostal 45 grošů, Markvart, šafář nade dvory, jemuž dáváno 40 grošů, a Jan Kroučovský včelař, jenž měl služby 18 gr. V 15. věku míval purkrabě větší užitek, poněvadž ze svých peněz jednoho jízdného a střelce choval. Na penězích měl 130 kop, dostával 150 čberův žita, 200 čberův ovsa, a užíval nejen všech luk Novohradských (kromě těch, které měl porybný), nýbrž i dvoru Svařišova se vším příslušenstvím, robot senných a žitných na Štiptuně a Novém Hradě, potokův, jednoho od Nového Hradu až do mostku pod Štiptuněm a druhého od rybníka Forštmile až po samý Nový Hrad.

Ve 14. věku bydlívali na Novém Hradě ještě páni, později byl tu jen purkrabě s čeledí, pročež se způsoba a tvářnosť domův hradských málo měnila, anobrž z části až na naše století zachovala, poněvadž šťastnou náhodou Bukvové zde bydleti nechtěli. Také *nářadí*, jak je popisují inventáře 16. věku, nebylo o nic lepší, nežli bývávalo ve starších dobách. Zbroje tu bylo něco málo, ale i to posláno na Krumlov. V té světnici, která byla ven na vrata (tuším v přední bráně), byly dva stoly a stolice, dvě mísy cínové, 11 talířův cínových, měděnice a lucerna, tedy dosti málo. Ve sklepě a písařce, t. j. světnici, kdež písaři sedali, byla truhlice sirotčí sousedův Nedrtálských a kromě jiné truhly 6 zámkův zavěšovacích. Podívaná byla na to, co se nacházelo ve sklepích Červené věže. Tu byly skřipce měděné, moždíř, kotel, háky, motyky a jiné železné a dřevěné nářadí a nádobí, a konečně starý provaz, kterýž býval na velké studnici. Obilí všelijakého bylo na obilnici ovšem hojnosť. Na Baště byly dva stoly javorové, jeden sosnový, tři stolice a postel prázdná se stupni. Tento kus nábytku pocházel zajisté z velmi starých dob, kdež uléhající vstupoval po žebříčku neb stupních na vysoké lůžko. V kuchyni bylo všecko to nádobí, kteréž tam příslušelo, po skrovnu, nějaký štok, pak koza, dřevěná mísa, nádobí na vodu a j. Osm vozů dřev sekaných přijímal purkrabě a tolikéž nástupcům svým odváděl. V pekárně byly díže, kadečka, pak truhla, do níž se chléb pečený skládal, a konečně kadečka ke kyselu; kyselo totiž jest polévka z kvasu aneb ze zelí,

---

[1]) U nás první kamna r. 1420. (Arch. č. I. 166.) První kachle pocházejí ze 14. věku. [2]) Circumdedit pyxides cum ferro. Sr. popr. knihu 26 a děje Hluboké v 18. věku. [3]) Arch. Třeboň.

kteráž jest národním jídlem Blaťáků, Kozáků, Chrušťáků a jiných Čechův na jihu naší vlasti obývajících, a to od dávných dob, tak že lahodilo již předkům jich, kteří na hradech velkomocných pánův svých sloužili. V pivnici Novohradské shledáme se s pivem, ovšem jen řídkým, kteréž čeládka pije, džbery pevnými, škopkem spílacím, nálevkami a jiným nádobím, též je tu „povraz, jako s ním pivo táhnou.“ Několik vidlí a p. v komoře, zámky všude, kde se zavíralo, prach a jiné nabíjení, zvonečky na věži zavírají řadu toho, co bylo tehda nářadí na zámku Novohradském. [1])

Jakož vzrostlo panství Novohradské v 15—17. věku velice, nevystačil k jeho spravování jediný úředník, jak bývalo v dobách minulých, nýbrž bylo tu několik zemanův ve službě páně se nacházejících, mezi nimiž nebyl poslední *pojezdný*. Na koníku svém pilně sjížděl panství, bedlivě pozor dávaje, zdali krosnáři a jiní překupníci, zvláště cizozemci, postranně kupují voly, krávy, telata aneb jiný dobytek, másla, sýry, kapouny, slepice, kuřata, vejce, ptáky říčné a jinou pernatou zvěřinu, ryby, raky a jakékoliv obilí, neboť jen na svobodných, výsadních aneb téhodních trzích dovoleno bylo věci ty prodávati, aby se v nich drahota nečinila. Pokud by někoho v skutku postihl aneb se uptati mohl, pobral mu všechno, cožkoliv koupil, pobrané věci hejtmanu na zámek zúplna odvedl a o těch osobách, kteréž se toho a takového postranného kupování dopustily, oznámiti povinen byl. [2]) Byl-li úředník správný ve své povinnosti, mohl na pánu snadno nějakou milosť obdržeti. Roku 1612 prosil Pavel Třeboňský, písař důchodní na Nových Hradech, pana Jana Jiříka ze Švamberka, poněvadž si Veroniku dceru Bartoloměje Prayle, souseda Novohradského, oblíbil, aby mu dovolil ve stav manželství vstoupiti. Obdržev povolení, prosil pána po druhé, aby mu pro uctění dobrých pánův a přátel pomoc učinil, jak to bývalo za pánův z Rožemberka. Pan Jan Jiřík povolil mu potom náležitou výslužku, totiž výřezka, dvé telat, vepře krmného, dva slepce (kohouty), 30 slepic, 3 mísy zvěřiny, 6 kaprův, 4 štiky, 2 korce žita a tolikéž pšenice, věrtel piva a vědro stolního vína. Není pochyby, že to byla hojná, anobrž panská pomoc, kteréž dobří páni a přátelé ženichovi s chutí a do nasycení pojedli.

2. Děje Nového Hradu.



Partie z hradeb na Nových Hradech.

Jak již jméno samo ukazuje (původně Nový Hrad, Novum castrum, Gratzen, Gretzen), povstal hrad dříve než městečko a v době poměrně pozdní; hrad povstal ke sklonku 13. století, městečko brzo po založení hradu. Ve starších dobách byla krajina okolní hustým lesem porostlá a vůbec neobydlena. [3]) Krajina mezi řekami Lužnicí a Stropnicí, tedy i ta čásť, v níž později Nové Hrady založeny byly, dána jest v léno ve 12. století pánům z Chuenringa a počítána k panství Vitorazskému; dostala se však neznámým způsobem ve století třináctém Vítkovcům z linie Třeboňsko-Landšteinské; čásť její snad na ten rod sňatkem přišla. *Ojíř ze Svin* řečený, jenž se častokráte s rozličnými příjmeními až do r. 1289 připomíná, nazývá se r. 1279 z Nového Hradu. Dlouho před jeho smrtí, která se asi r. 1306 zběhla, [4]) připomíná se syn jeho Smil jako pán Novohradský, a poněvadž Smilovou manželkou byla Kunhuta, dcera Jindřicha Maršálka z Chuenringu (jak svědčí paměti kláštera Světelského), pravdě se podobá, že obdržel mladý Smil věnem velikou čásť země při řece Stropnici. [5])

Pan Smil byl již r. 1284 let svých dosáhl a ve vědomostech prospěl, jsa již tehda purkrabí královským na Poděbradech. Jsa pán pobožný, toho roku (1. prosince) klášteru Vyšebrodskému dovolil, aby na panství jeho Novohradském víno, obilí, ryby a jiné kupecké zboží beze všeho cla převážeti mohli. [6]) Roku 1291, právě když se na Rožemberce zdržoval, témuž klášteru podací kostela Rychnovského a třetí díl všech desátkův v záduší Rychnovském daroval, [7]) a roku 1300 prodal mnichům

[1]) Inventář v archivu Třeboň. [2]) Budivoj r. 1883 č. 1. [3]) Viz programm Táborského real. gymnasia 1877. [4]) Pangerl, Die Witigonen 571, Link, Annal. Claravall. I. 432. [5]) Frast, Zwettler Stiftsbuch 250. [6]) Pangerl, Hoh. U. 37. [7]) Ibidem 47, Trajer 290.



Brána přední a část příkopu na Nových Hradech.



Nové Hrady od jihozápadu.

tamže ves Gerleit řečenou ve Stropnici (Dlouhou Stropnici?), r. 1302 pak, co mu v městečku Stropnici náleželo.[1]) Roku 1303 byl purkrabí Znojemským[2]) a r. 1317 vstoupiv do bratrstva mnichův Světelských, stal se účastným všech dobrých skutkův téhož kláštera. Jako otec, tak i Smil vynikal udatenstvím; povídalo se ještě několik let potom, že nad jiné přispěl k rozhodnému vítězství Albrechta císaře nad Adolfem Nassavským u Gellenheima (r. 1298).

S chotí svou Kunhutou splodil dceru Ofku a syny *Smila* a *Ojíře* z *Nových Hradův.*[3]) O jeho potomcích není nic známo a nacházíme potom pány z *Landšteina* v držení Nových Hradův. *Vilém* z *Landšteina* (r. 1316, † 1356) roku 1339 s Albrechtem knížetem Rakouským urovnal hranice mezi Novohradskem a panstvím Vítorazským a r. 1341 hrad svůj Nové Hrady králi Janovi v manství podal, pročež Nové Hrady ještě přes 100 let zbožím ušlechtilého manství zůstávaly.[4]) Po smrti Vilémově synové jeho Vilém probošt Vyšehradský a Petr, jenž byl mnichem, pokud nám známo, žádného zboží po otci nedrželi, ostatní čtyři Jan, Ojíř, Litolt a *Vítek* o ně se rozdělili tak, že Litolt držel mimo Landštein s bratrem svým Janem město Třeboň, Ojíř a Vítek společně Sviny tvrz s městečkem, mimo to onen Lomnici s Bystřicí (a jak se zdá Lutovou), tento pak Nové Hrady. Roku 1356 ještě jsa nezletilý, nemohl Vítek o zboží svém řiditi, tudíž i ono darování, jímž stvrdili Vítek a Ojíř svobodu cla klášteru Vyšebrodskému listem dne 4. února na Lutové daným, nestalo se r. 1349, nýbrž r. 1359.[5]) Jak se zdá, spolčili se oba bratří zbožím svým, pročež se Ojíř potom pánem na Nových Hradech a Vítek pánem Lomnickým nazývá, a oba r. 1358 faráře ke kostelu zdejšímu podávají.[6])

Rozpustiv potom Vítek spolek svůj s Ojířem, hotovil se k prodávání panství Novohradského, kteréž on, jako i bratří jeho jiná zboží pro závady nějaké zdržeti nemohli. Smlouva ve příčině toho již v květnu umluvená uzavřena jest roku 1359, 18. srpna na hradě Přiběnickém u přítomnosti tří bratří Vítkových, Jana probošta Mělnického, Ojíře a Litolta a služebníkův některých, při čemž Vítek prodal

[1]) Ibidem 57, 60. [2]) Emler reg. 853. [3]) Link, Annal. Claravall. I. 489, 641, 765 podlé starých pamětí Světelských [4]) Archiv Třeboň. [5]) Pangerl, Hoh. Urk. 95. [6]) Lib. cf. I ed. Tingl. 37.

Petrovi, Joštovi, Oldřichovi a *Janovi* bratřím z *Rožemberka* za 7093 kop 63 gr. Pr. hrad a město Nové Hrady, polovici městečka Stropnice, dva díly městečka Svin s celou tvrzí, podacím, kaplí, vsi Ledrtál, Štiptuň, Biňov, Kroučov, Bukovou, Žďár, Borovany s podacím. Umluveno také, aby páni za věno Keruše ze Stráže Vítkovi o příštích vánocích 300 kop zaplatili a za ves Žďár, kdyby na ně po smrti Kerušině připadla, 132½ kopy ve 4 nedělích vyplnili.[1]) Již toho roku 23. prosince bratří řečení nového faráře ke kostelu zdejšímu podávali.[2]) O hromnicích r. 1363 zaplatili bratří poslední peníze, pročež je Vítek ze všech dluhův a povinností propustil.[3])

Panství Novohradské až do vymření v držení rodu Rožemberského zůstávajíc, z původního svého skrovného objemu vzrostlo v panství nevídané rozsáhlosti, takořka jako nějaké knížectví. Sami bratří řečení zboží to valně rozšířili, koupivše roku 1362, 1. března od Petra z Michalovic vsi Soběnov, Lhotu s břehem řeky Malše, Bukovsko, Jaroměř s důchody 10 kop, plat v Hodonicích, lesy Mikulovský a Jaromířský v 900 kopách, jež byli dílem pánům Velešínským zapůjčili, dílem na správu Velešína vynaložili. Platy v Pořině, Soběnově, Bukovsku a řečené lesy, vsi Řipce a Sedlec pustili Anně z Lípy do života jejího, vyminivše si arci (r. 1363, 30. září) nápad na těchto vesnicích. Na panství Novohradském nalézalo se již r. 1359 vedlé zboží manského také něco zboží zpupných; aby se tudíž předešlo pochybnostem, jež by ze zapomenutí povstati mohly, císař Karel r. 1362 hranice zboží manského vymezil, a to hrad (castrum sive munitio) Nové Hrady, vsi Ledrtál, Biňov, Kroučov, Štiptuň a dvůr Svařišov s poplužím, lesy a 125 lánův dědin.[4]) Ke všem tuto vytčeným zbožím jakožto manským přiznali se bratří toho roku 7. května.[5]) Roku 1367, 10. července koupili společně všichni bratří 27 jiter ve vsi Konraticích s platy jistými od Vernéře z Pořešína et Litvína z Rovného[6]) a 22. září kromě Oldřicha nového faráře ke kostelu zdejšímu podávali,[7]) společně pak r. 1368, 6. ledna městu svému Novým Hradům svobodu propůjčili, aby měšťané o zbožích svých volně řiditi mohli. List na tuto svobodu vydán jest na hradě zdejším, na němž bratří občas se zdržovali.[8])

Když Jošt r. 1369 zemřel, ostatní bratří v držení panství zůstávali, dne 30. července do Nových Hradův faráře podávajíce.[9]) Potom však vzdali panství to (r. 1374) za díl Oldřichovi, jenž přikoupil r. 1375 vsi Fridreichs a Navar od Vernéře z Pořešína a v letech 1377—1383 kněze ke kostelu zdejšímu sám jediný podával.[10]) Také Oldřich roku 1384, 10. října se synem svým Jindřichem 8 jiter ve vsi Kroučově Divišovi správci dvorův na Novohradsku prodal[11]) a roku 1385 Ance manželce svého lovčího Myšky na vsi Ptěčíně 15 kop věnoval. Pan Oldřich rád přebýval na hradě zdejším; zde dán jest r. 1386, 28. července list, jímž prodal ves svou Přehořov, zde také r. 1387, 24. srpna smlouvu učinil s Hertvíkem Degenbergerem o panství Vilhartické a sirotky páně Janovy z Vilhartic.[12]) V ty asi časy koupil Oldřich znamenité panství Velešínské, jež později s Novohradskem v jedno splynulo. Za těch časův známi nám jsou tito purkrabí hradští: roku 1383 Petr ze Světví (erbu kohouta), roku 1386—1388 Vilém Pucek z Trutmaně, roku 1389 Vilém z Mladotic.[13])

Měv pan Oldřich od bratří svých, jež přečkal, všecky statky odevzdané, také ve věku starém postaven byv, na Nových Hradech sobě hověl a zde též r. 1390, 16 února poslední své pořízení sepsati dal. Sirotkům po chudých panoších a služebnících Rožemberských (dcerám, kdyby se vdaly) odkázal roční plat 50 kop, jenž se jim ze cla v Soběslavi vycházejícího vyplatil; při tom nezapomněl na dcery věrného služebníka Matěje z Bukové. Klášteru Vyšebrodskému odkázal roční plat 20 kop na bílý chléb a stravu těm, kdož by u výroční den smrti Oldřichovy služby boží vykonávali, neb v dotčeném klášteře (hned za pulpitem, kdež bratří o mši zpívali) pohřben býti sobě žádal; klášter proto i ještě 50 kop na hotových penězích, kazuli drahými kameny ozdobenou a asi 2 libry perel na Nových Hradech uschovaných obdržeti měl. Nezapomněl při tom na kláštery Třeboňský, Krumlovský a špitál Soběslavský, jež slušně obdařil; kostelu Novohradskému odkázal 40 kop a část cla zdejšího na ozdobu a potřeby téhož kostela. Obmyslil také odkazy bohaté i chudé přátely své a příbuzné, jakož i služebníky, dluhy buď jim odpouštěje, buď i peníze odkazuje. Odpustil také polovici všech pokut na panstvích, a obyvatele Ledrtálské hlásek hradských a ospův osvobodil. Bohatýrskou povahu pánovu značí znamenitě ukončení téhož pořízení, kdež takto dí: „Jestliže jsme s někým jiným méně spravedlivě zacházeli aneb někomu něco za sebou zanechali a dlužni zůstali, o čemž ze zapomenutí a pod těží bolestí tělesných nic neřídíme, tedy tě (syna Jindřicha) úsilovně a upřímně žádáme, abys pro Boha těm a takovým dosti učinil. Také tě prosíme, synu milý, abys k tomu prohlédaje, že jsme otcem tvým a za tebe pro uvarování všelikých těžkostí nemálo dluhův

[1]) Archiv Novohradský. List jest psán jazykem německým, jenž byl tehda v městě Nových Hradech panujícím. Srov. děje Lomnice. [2]) Lib. cf. I. pag. 111. [3]) Codex mon. Mariae Vallis. [4]) Archiv Novohradský. [5]) Balbin, Miscell. reg. Boh. dec. I. lib. VIII, p. 155. [6]) Archiv Novohradský. [7]) Lib. conf. I. H 6. [8]) Archiv obecní v Nových Hradech. [9]) Lib. conf. II. B 4. [10]) Arch. Třeboň., lib. conf. III. C 30, B 20. Píše se i jakožto patron jiných okolních kostelův. [11]) Archiv Novohradský. [12]) Arch. Třeb. [13]) Světeckého paměti I. 189 a arch. Třeboň.



Dobytí a vypálení Nového Hradu vůdcem Táborů, Janem Bzdinkou r. 1425.

zaplatili a tobě statkův dostatek zanechali, vše věrně pořídil a vyplnil.“ [1]) Pan Oldřich zemřel ještě téhož roku na den sv. Václava a po vůli své pohřben jest v klášteře Vyšebrodském. Za něho patřily k panství město Nové Hrady, vsi Ledrtál, Kroučov, Žďár, díl Borovan, Buková, Biňov, Štiptuň, městečko Sviny a Stropnice, vsi Friedrichschlag, Schlagles, Stropnice Dlouhá, Chlupatá ves (Rauhenschlag), Humenice či Maierhof, Luog, Hartenschlag, Ptěčín, Hrádek, Dobrá Voda, Rybín, Puschendorf, Řevněvice, Strážkovice, Hrdlořezy, Olešnice a dvůr Svařišov. [2])

Pan Jindřich dopustil r. 1400 Mařikovi Trškovi člověku z Hradiště, aby si mohl učiniti rybníček, [3]) a prodal r. 1402, 16. října vše své dědictví ve vsi Jaromírově Veclinovi a Řehoři bratřím z Cipína. [4]) Jindřich se nejen nepřátelsky choval ke králi Václavovi, ale i s mnohými pány a vladykami hojné půtky míval, začež oni jemu všelijak škodili. Biňovec, Matěj, Vůdce, Janek syn Kolouchův a Jiřink z Plzeňska chtěli Nový Hrad a město slézti; Folkenštorfer z Kolmuce měl jim na pomoc přijeti a potom chtěli Nových Hradův postoupiti Alšíkovi Bitovskému, mladému Krajíři a Žižkovi, začež jim pan Aleš slíbil dáti nějakou tvrz na Moravě. [5]) Zdá se, že nebyl ani pokus učiněn Nových Hradův se zmocniti. neb se o záměrech těch v městě Jihlavě a při útrpném právě Rožemberském jen náhodou, a to při zmučení zločincův některých dověděli *Jan Zoubek z Budislavě* zůstával purkrabí na hradě skorem po celý čas panování Jindřichova a připomíná se v této hodnosti naposled r. 1407. [6]) Když pak po smrti Jindřichově († r. 1412) stala se skrze poručníky sirotkův smlouva o opatrování statkův jejich, přivěsil k ní pečeť svou vedlé jiných purkrabí také Lipolt z Kraselova na Novém Hradě. [7]) Týž purkraboval zde ještě r. 1417 a následoval po něm okolo r. 1418 jakýsi Petr. [8])

Když mladý *Oldřich*, Jindřichův syn, r. 1418 let svých došel, postoupili mu poručníci veškeré jeho dědictví, týž pak listy vesměs dne 28. září danými obcím vsí Ločedic, Soběnova, Mokrého Lomu a Spolžova právo udělil, aby mohly o statcích svých volně říditi. [9]) Právo toto uděleno asi i některým jiným osadám na panství Novohradském; obyvatelé městečka Stropnice a ve vesnicích Rauhenschlag a Schlagles obdrželi je teprve r. 1419, 25. května. [10]) Oldřich skrze poručníka svého Čeňka z Vartemberka k tomu byl přiveden, že si přijímání pod obojí oblíbil a také kněžím po panství, aby pod obojí rozdávali, nařídil, než brzo skrze legaty papežské zase od toho odveden. Když pak r. 1420 dne 30. června nové město Tábor obléhaje Mikulášem z Husi poražen a na útěk obrácen jest, popuzen jest k takové zuřivosti, že hned dal kněží pod obojí na svých panstvích schytati a do věží po svých hradech Příběnicích, Choustníce, Helfemburce, Krumlově, Rožemberce a Novém Hradě rozsázeti, kdežto dlouhý čas všelijak trápeni a mořeni, až i někteří z nich umořeni jsou. [11]) Boje odtud s Tábory vzniklé ukončil Oldřich toho roku 18. listopadu příměřím s hejtmany Táborskými a obcí Píseckou až do masopustu učiněným, při čemž se Oldřich zavázal, že má držeti na všech panstvích svých čtyři kusy Pražské; hejtmané řečení slíbili mír zdržeti, a kdyby nezdrželi, základ 10.000 kop buď na Krumlově buď na Novém Hradě položiti. [12]) Uvolnění takového použil purkrabě Novohradský k výpravě do Rakous, na níž několik lidí purkrabí Vítorazského zajal; Ota z Meisova psal o tom Oldřichovi dne 26. října a za vydání řečených zajatých žádal. [13]) Půtky potom obnovené mezi Tábory a rodem Rožemberským vedlé mnohých škod i to zlé přinášely, že se mnozí poddaní od pána svého odvracovali a Táborům sloužili. Tak se zachovala zpráva z výpovědi obyvatele Ledrtálského na mukách učiněné, [14]) že Vít švec z Ledrtála chtěl Nový Hrad Táborské posádce na Lomnici zraditi; týž prý byv na Lomnici, řekl doma: „By bratří sem přijeli, věděl bych je dobře kady k Novému Hradu přivésti, že by ho v hodině dobyli.“ Ačkoliv tím hradu vskutku uškoděno nebylo, přivalila se přece naň pohroma r. 1425. Jan Bzdina vůdce Táborský přibyv ke Třeboni a byv odražen od Rožemberských, kteří mu silně odpírali, nazejtří s hněvem odtud k městu Novému Hradu táhl a dobyv ho vypálil. Tu také spálili kněze Ocelku, faráře Petrovického, protivníka svého. Jelikož i hrad dobyt a vypálen, nastala tím panu Oldřichovi veliká škoda, ano mu i mnoho znamenitých věcí a listův ohněm zkaženo. [15])

O obnovení hradu a osudech jeho potom se nám zpráv nedostává, i o osudech panství za posledních let války jen málo jest známo. Víme, že Oldřich r. 1433 louku jednu u Zdik na Malši jakémusi Kubovi z Tiché prodal, a že tehda neb již před tím koupil hrad Pořešín od držitelův a k panství Novohradskému připojil, aby mu odtud nepřátely škoděno býti nemohlo. [16]) Roku 1439 dne 19. června prodal plat ve vsi Meziříčí (Ullreichslag, nyní Uretschlag) Pavlovi měšťanu na Novém Hradě, při čemž si však právo výplaty vyminil. [17]) Ukazoval tímto po prvé, jaké škody ve válce utrpěl a kolik proto dluhův

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Urbář str. 11 atd. a staré účty purkrabské v arch. Třeb. [3]) Archiv Novohradský. [4]) Pangerl Hoh. Urk. 231. [5]) Kniha popravčí ve Třeboni (r. 1409), Millauer, Diplom.-hist. Aufsätze über Žižka, S. 32. [6]) Hoh. Urk. 245. [7]) Arch. č. VI. 27. [8]) Světeckého paměti I. 189—192, DD. IV. str. 89—90. [9]) Arch. Novohradský. [10]) Gruntovní kniha Stropnická. [11]) Palackého děje III. 1. 384. [12]) Arch. č. III. 280. [13]) Archiv Třeboň. [14]) Kniha popravčí ve Třeboni. [15]) Březan str. 57, archiv Třeboňský. [16]) Archiv Novohradský. Srovnej děje Pořešína. [17]) Arch. Třeb.

nadělati musil. Nicméně nabyl k panství zboží Louzeckého od bratří Malovcův, zastavil však r. 1449 platy v Bělé. [1]) Bylť tehda Víta ze Rzavého purkrabí na Novém Hradě. Ten sebrav roku 1452 lid vojenský z téhož panství a přihotoviv se s vozy špižnými a nástroji válečnými, položil se s nimi mezi Novým Hradem a Vítorazí dne 28. července a odtud táhl do Rakous k Vídni s pánem svým *Jindřichem z Rožemberka* proti císaři. [2]) Dotčený Jindřich byl tehda již vladařem, poněvadž se otci jeho mnohými válkami zpracovanému zachtělo odpočinouti si a tudíž mu vladařství se vším panstvím na jistou úmluvu postoupil. Pan Jindřich vrátiv se po řečené výpravě domů, slavil svatbu s Anežkou dcerou Jana hraběte ze Šaumburka (roku 1453); při svatebních smlouvách dne 23. února v Linci sepsaných slíbil choť svou 6000 uh. zlatými obvěniti, kteréžto i s věnem jejím (dohromady 10.000 fl.) na hradě Velešíně s panstvím a na panství Novohradském zapsal. [3]) Pán tento, ve válečných věcech velmi zkušený, zemřel r. 1457 dne 25. března, vraceje se z Uher, nedaleko Vídně. Nástupce a bratr jeho *Jan* těžce nesl závady o dluhy, jež tížily rod Rožemberský od doby husitských válek, pročež nejen po nastoupení svém, nýbrž i později platy v rozličných vesnicích panství svého zastavoval; plat 20 kop ve Dlouhé Stropnici prodal dokonce (r. 1460, 5. prosince) Vácslavovi z Etlinku, ale za to dostal r. 1465 od Jana Bíléhlavy z Desk díl panství Pořešínského a r. 1465 od Grosaurův dvůr a podsedky v Kunracích, dvůr v Kropslagu a dva dvory v Rychnově pod Vítkovým Kamenem.



Příkop na Nových Hradech u brány přední.

Jan udělal purkrabí na Novém Hradě Erazima z Michnic, dávného služebníka rodu Rožemberského (r. 1462 až 1463), po němž následoval r. 1465 Oldřich ze Dvorce, jemuž r. 1467 úřad novou smlouvou prodloužen. [4]) Mezi oběma stranami i to vymíněno, že mají sobě půl léta napřed věděti dáti, kdyby úřad ten opuštěn býti měl. Za Oldřicha tohoto upadl Nový Hrad, kterýž byl dobře zásoben, v ruce nepřátel, což prý se stalo skrze zrádu purkrabě Viléma z Race (tuším místopurkrabí). Pan Jan totiž, ač katolík, přece věrně držel ke králi Jiřímu a s vojskem svým králi nemálo platných služeb prokázal; když tedy roku 1467 do Prahy ke králi odjel, spoléhaje na příměří, jež mělo až do hromnic na druhý rok trvati, tu lid pana Zdeňka ze Šternberka z Vítoraze zradou města a zámku Nového Hradu sobě zjednali a oboje dne 14. srpna vypálili, a úmyslu byvše i Krumlov týmž během opanovati, vyslali tam vyzvědače jednoho, kterému se však úmysl jeho nepodařil. [5]) Jestliže však nepřátelé Nový Hrad podrželi, zajisté brzo zase dostal se v držení Rožemberských; neb Jan na veliké domlouvání legata papežského od krále odstupovati začal a r. 1468 s pánem ze Šternberka se smířil. Oldřich ze Dvorce zůstal purkrabí nejen roku toho, nýbrž i až do léta 1470. Vedlé něho byl Bušek z Kanic r. 1468 a 1476

[1]) Arch. Novohr. [2]) Březan v genealogii Vítův v arch. Třeboň. [3]) Arch. Třeboň. [4]) Arch. Třeboň., Hoh. Urk. 306, Notizenblatt 1853, S. 444. [5]) Březan str. 63, Světecký, Zlomek historie Březanovy v arch. Třeboň., Čas. Mus. 1881, str. 74.

druhým purkrabí a Pešek z Bělé roku 1471 místopurkrabí. Oldřich nebýval v dobrém srozumění se Zikmundem z Mirošovic, purkrabí Vitorazským. Tento mu r. 1468 mezi jiným vinu dával, že mu posla jal nešlechetně a nechtěl ho propustiti; napsal mu hněvivě, „aby jej upeka sobě snědl," s tím doložením, „že toho dočkám, že nás také o ten zámek zradí." [1]) Jan přestoupiv mezi tím na stranu krále Uherského. zkoušel nemalé svízele v té veliké roztržce a rozdvojení království, a obtížen jsa mnohými starostmi v nemoc upadl, z níž nepovstav umřel r. 1472 dne 8. listopadu.

Na obnovení hradu pracováno ještě r. 1471; tesařskou práci obstarával Hanzl Nozispier tesař z Nového Hradu, jenž toho roku 29. března Janovi listem ve Svinech daným oznamoval, co od purkrabě za své dílo dostal. [2]) Po smrti Janově byl syn starší Jindřich na rozumu nedostatečný a nejstarší po něm syn Vok ještě let svých neměl, ačkoliv vladařství od staršího bratra smlouvou na sebe přenesl; tou příčinou poručili se bratří p. *Bohuslavovi ze Švamberka*, jehož sobě za obrance zvolivše, jím se říditi jako svým otcem přirozeným slibili. Pan Švamberk ujav se správy, poněvadž ještě vždy nevole mezi Čechy a Rakušany trvaly a škodní vpádové do Čech dáli se na panství Novohradském, nejednou do Rakous nepřátelské jízdy podnikal, ale i pro závady rodu r. 1473 a 1474 platy na panstvích prodával. Konečně se mu i vidělo panství Novohradské samo zastaviti. Asi r. 1476 týž Bohuslav a vedle něho Vok zavadili hrad a město Nový Hrad se 300 kop. gr. ročních užitkův se dvorem poplužným a lukami *Oldřichovi* svob. pánu z *Grafneku* „otci našemu" za 6000 fl. uh. vypůjčených na výminku takovou: může v lesích téhož panství dříví, což k témuž zámku ke stavení neb k palivu potřebovati bude, vedlé vykázání hajného Rožemberského sekati a bráti; naproti tomu slíbil Oldřich zvláštním reversem na jiné panství vedlé Nového Hradu nad to, což mu postoupeno a v zapečetěném rejstříku vykázáno jest, nesahati, a když by mu čtvrť léta napřed věděti dali a summu zástavní zaplatili, všecky dědiny zástavné zase pánům z Rožemberka v moc uvésti. [3])



Nádvoří na Nových Hradech.

Mnozí čeští páni zastavení to neradi viděli, a když Grafnekar některé lidi Diviše Malovcovy zjímal, páni Vilém z Ryžemberka a Jan z Janovic panu Bohuslavovi (r. 1477, 31. března) trpce vyčítali, že „v tom křesťanském příměří" nepřátelům královým zámku toho postoupil, že tedy král žádá, aby to opatřil, aby se odtud škody poddaným královým nedály, a kteří jsou zjímáni, aby byli zase propuštěni." [4])

Oldřich Grafnekar, příbuzný Volfův a choti jeho Hedviky, dcery Jana z Rožemberka, tudíž s pány Krumlovskými spřízněný, byl slavným vojevodou císaře Fridricha III., jenž mu roku 1468 Líčov prodal, mimo to i pán na Waldu a Gross-Ebersdorfu, avšak přišed potom v nemilosť r. 1477 v březnu zámky své císaři prodati a ze země Rakouské se vystěhovati musil. Když roku 1476 na jaře na Nové Hrady přišel, našel tu 4 houfnice, 1 tarasnici, 17 hákovnic, 3 soudky prachu, z nichž jeden nebyl plný,

[1]) Zlomek hist. Březanovy. [2]) Arch. Třeboň. [3]) Tamže v Třeboni nachází se několik listův, z nichž následující děje čerpány [4]) Arch. VI. 147.

i slíbil tolikéž zase panu Vokovi odevzdati. (Dle seznamů starých bývalo na Novém Hradě v ty časy: 6 píšťal, 52 lib. prachu, 3 kopy 44 kulek olověných, 75 lib. prachu, 72 lib. olova, 42 kop 55 šípův a 4 píšťaly železné.) Přebývaje potom na Nových Hradech rád se tu v rozkošném okolí honbou bavil, pročež psaním r. 1477, 27. září na hradě zdejším daným a Kunratovi z Petrovic poslaným prosil, aby mu půjčil 10 ohařův a sledníka k nim.[1]) Téhož roku staly se Nové Hrady dějištěm zajímavých událostí; Oldřich sám tehdáž opustil stranu Fridrichovu a přidal se ke králi Uherskému Matyášovi, tak že on i Rožemberští byli nepřátely a odpovědníky země Rakouské. Hejtman Třeboňský Jošt z Pruku dne 31. března roku 1477 Vitorazské porazil, sesíliv se 15 koni, jež mu Jiřík Polák na Nový Hrad přivedl, na poli mezi Novým Hradem a Vitorazí, ačkoliv měli Rakušané mnohem více koní a dřev, nežli Rožemberští.[2]) V ty časy bylo dobré srozumění mezi Grafnekarem a Vokem a trvalo ještě několik let; ale r. 1485 hodně se počalo kaliti. Od Rožemberských předstíráno, že Oldřich nedodržel smlouvy mezi nimi učiněné, tento pak chtě se vyhnouti všem nevolím, zastavil hrad a město Nový Hrad rakouskému pánu *Tomášovi z Láku* za 6000 fl. uh., po čemž tento dne 30. března slíbil, že ve všem smlouvu r. 1476 učiněnou zachovávati chce. Pan Vok, jenž od zajetí Bohuslavova (r. 1478) samostatně vladařiti byl počal, ačkoliv vždy při tom rady starého a zkušeného Bohuslava šetřil, r. 1485 dne 17. dubna Oldřichovi dal čtvrť léta napřed věděti, chtě mu v polovici měsíce června 6000 fl. uh. zaplatiti a hrad a město zase ve svou správu ujíti; ale když po celý měsíc odpověď nepřicházela, psal Vok s bratrem svým Petrem po druhé dne 20. května do Vídně a poslal psaní po jakémsi Čakovci (Jindřichovi z Bohušic?), prose Oldřicha, aby jim odpověděl a svou vůli oznámil. Na místě odpovědi Oldřich Čakovce dlouho u sebe držel a shledávaje potom, že slušnosti nešetřil, vymlouval se (16. června), že služebníka proto u sebe zdržoval, ježto sám na Krumlov k pánům přijíti chtěl, nyní však mnohonásobnými pracemi jsa zanesen, že prý jej déle zdržovati nechce a zase domů posýlá. Patrně vyhýbal se Oldřich, jenž již hradu nedržel, rozhodné odpovědi. Vůli a smýšlení své, jež na něm bratří žádali, vyslovil ve Vídni dne 13. července: že prý Nové Hrady hned z počátku nerad v zástavu přijímal a že si páni dobře připomenou, že se chtěl zástavy před nějakým časem zbaviti, poněvadž se mu ze strany Rožemberské všelijaké nesnáze činily a posud činí. V týž rozum psal panu Bohuslavovi, naříkaje si, že mu na „stravu, chování a stavbu hradu“ velmi mnoho vynaložiti bylo (d. ve Vídni dne 29. července). Pan Vok byl skutečně „nehrdý, v rozmlouvání k bohatému i chudému přívětivý a veselý,“ jak Březan povídá; neb 13. srpna zase psal Grafnekarovi, žádaje ho přívětivě, aby mu hradu postoupil a zápisem či reversem při zastavení vydaným se řídil, při čemž Vok se zakazoval, že všechno udělá, čeho si jen Oldřich žádati bude. Tento však, omrzelý jsa již dlouhým dopisováním, odepsal dne 21. září, aby si hleděl v té věci Tomáše z Laku, poněvadž mu do zástavy nic není. Psaní to jakož i ještě jiné dva listy došly Petra, jenž se na Krumlově tehda zdržoval, dne 28. září, pročež hned vyslal posla za panem Vokem do Prahy, napomínaje jej, aby se u krále o to staral, aby bylo k Tomáši bez meškání poselství učiněno a důležitý pomezný hrad aby byl vyplacen.

Ve věci této přestalo veškeré dopisování mezi Vokem a Oldřichem; jen jednou ještě oznámil Petr Oldřichovi (r. 1486), že jeho list za Vokem do Prahy zaslal, a nyní Oldřichovi zápis r. 1476 učiněný poslal. Pře o to se stala tehda proto vážnější, že právo zástavní na sebe převedl (r. 1485) Matyáš král Uherský vždy dychtivý po nějakém pevném místě v Čechách.[3]) Král Vladislav rozkázal Benešovi z Veitmile, aby v té věci psal králi Matyáši, který byl tentokráte ochoten o Nových Hradech jednati a Grafnekara k tomu připuditi, by Vokovi práv byl. Umluveno, aby obě strany vydaly po 2 přátelích a ti čtyři aby se konečně sjeli tu neděli po Božím těle v Kormburce a sporné strany porovnali; pakli by nemohli srovnati, že slíbil Matyáš Grafnekara k tomu držeti, aby vždy konec byl, a jmenoval ubrmany knížata Bavorská Jiříka neb Albrechta, kdyby nesmluvivše se z Kormburka odjeli.[4]) Byl však již nejvyšší čas, aby se s výplatou pospíchalo, poněvadž se panství té doby ve stavu smutném nacházelo. Lák bral z lidí větší pokuty, viny a odúmrti, než posud bývalo, ves Rapotice byla kromě táboru v ní dokonce pusta, Stropnice půl městečka i s kostelem vypáleno a i v jiných vsích mnozí lidé vypáleni a šacováni od nepřátel. Lidé do lesů pro nepřátely nesměli, potoky byly vyloveny od žoldnéřův Novohradských, louky vypaseny koni tureckými, osení bylo málo, ječmene nic neseto. Co se oprav na zámku dotýče, to lidé robotou dělali, ješto Lák na to peněz nemnoho naložil, při čemž lidem ani stravy nedali; plotové udělaní brzy se skřivili, náspy se sesuly v druhém místě, což zřetelně viděti bylo u dolejší brány. Co bylo za zástavy opraveno, bylo velmi bídné, jedna světnice, udělaná za jakéhosi Gehara, byla pravá katovna, střecha na parkánu byla všecka sešlá, i u bran ponebí musili štemplovati, ježto by se byly

[1]) Archiv Třeboň. Archiv für Kunde ö. G. 1849, II. 80. [2]) Arch. č. III. 385—386, Časop. Mus. 1881, str. 221—222. [3]) Jaké obavy z toho postoupení v Rakousích povstaly a co o tom císař Bedřich psal, poznamenáno v Chmelových Reg. č. 7789. [4]) O tom psal Beneš sám Vokovi v sobotu před sv. Stanislavem (bez udání roku, však jistě 1486, 6. května).

sesuly, a i všecky střechy na hradě byly sešlé.[1]) Při takovém stavu věcí naléháno se strany Rožemberské tím důrazněji, aby celá věc ke konci přivedena byla. Oldřich brzo odřekl se všech práv svých[2]) a s králem Matyášem zjednali smlouvu oba bratří konečně v městě Jihlavě, tak že král nařídil dne 8. října (r. 1486) Mikulášovi z Lisova a ze Špaňova, hejtmanu zámku Novohradského, kdyby páni 6000 fl. uh. na den sv. Martina (11. listop.) aneb později Vilémovi z Pernšteina nejv. maršálku kr. č. na Krumlově Moravském v jeho moc položili, aby Nového Hradu postoupil.[3]) Za doby zástavní byli zde hejtmany r. 1477 Jiřík Stockfisch, r. 1481 Niklas Ztwitar purkrabě a r. 1484, 24. dubna Zikmund z Mirošovic též purkrabě.

O záležitosti obce zdejší byl se již dříve Vok staral. Původem Kryštofa Vyšebrodského faráře Novohradského povstalo zde bratrstvo Marianské, jež zakoupilo některé platy a dědiny v Nové Vsi; k užitku téhož bratrstva Vok s bratrem svým Petrem dědiny ty r. 1479, 18. září od odúmrtí osvobodil. Také městu Novému Hradu trh téhodní a 2 trhy výroční (na středopostí a ten den po sv. Vavřinci) u krále Vladislava (jenž na to r. 1488, 11. října list vydal) vyprosil.[4]) Toho roku 6. července učinil Vok odměnu lidem z Dluhoště a Ličova za dědiny jim odňaté, při čemž byli Jindřich Čakovec z Bohušic purkrabě a Johannes písař panství.[5]) Řečenému Johannesovi Vok r. 1491, 26. listopadu milost tu učinil, poněvadž udělal rybník v dole pod hradem Novým Hradem vedlé dvoru na louce jiterní, aby si mohl vzíti, což zatopí tím rybníkem z obou stran, ale aby s chotí svou Lidmilou z toho plat do důchodu panského vydával.[6]) Až posud bylo Novohradsko manstvím královským, ale král Vladislav je r. 1491, 28. února z manství propustil a v dědictví zpupné uvedl.[7]) Roku 1493 pan Vok za příčinou nedostatku zdraví svého s dovolením královským v jistou úmluvu s bratrem mladším *Petrem* všed, vladařství jemu postoupil a sám sobě byt vyvolil na Třeboni, kdež r. 1505 zemřel.

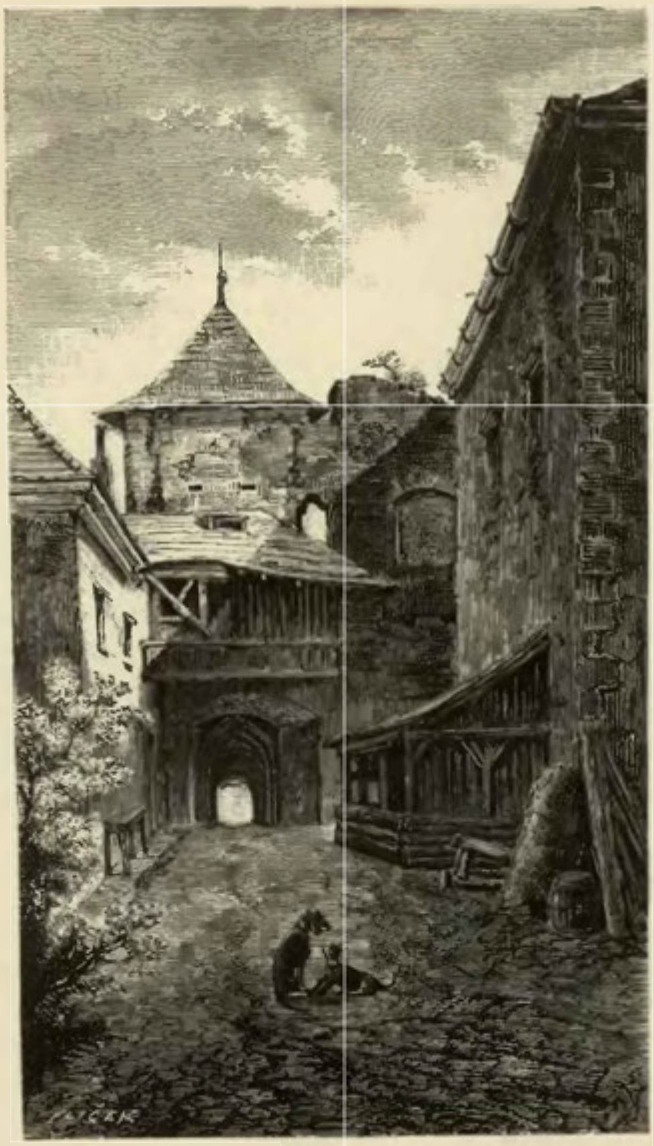
Petr vladařil s dobrým domu Rožemberského až do r. 1521. V ten asi čas ovdověla Petrova sestra Hedvika dříve za Volfa sv. p. z Grafeneka, posléze za Dobeše Černohorského z Boskovic provdaná; roku 1496 dne 11. února vdával ji Petr po třetí za Řehoře ze Starhemberka a v námluvách svatebních vykázal jí za vdovské sídlo, kdyby v Rakousích na vdovské stolici chlebiti nemohla, buď Hažle, aneb Rožemberk, aneb Nové Hrady. K tomu však nepřišlo, poněvadž Hedvika r. 1520 dříve než manžel její zemřela.[8]) Toho roku dne 29. února daroval Petr měšťanům Novohradským dvůr svůj ve Štiptuni řečený Hofštat a čtvrť dědiny v Biňově, také jim dovolil, aby na gruntech řečeného dvora naproti jisté k obci Štiptuňské za průhony odvedené směně 3 rybníčky udělati mohli.[9]) K jeho prosbě král Vladislav (r. 1505, 5. dubna) výroční trhy r. 1488 obci Novohradské povolené změnil a na dni pondělí po neděli Laetare a na den sv. Matouše přeložil.[10]) A jakož byl roku 1496 ves Hrádek faráři Kryštofovi a bratřím bratrstva panny Marie v kostele sv. Petra prodal: i chtě býti účasten dobrého, kteréž se v tom bratrstvě působiti bude, také louku jiterní nejblíž pod dolejším hamrem přidal a r. 1510 dne 13. září ke kaplanství, jež bratrstvo znova založiti chtělo, plat ve vsi Kunraci a domek v městě pro kaplana vystavený ode všech úrokův a robot osvobodil. Konečně roku 1520, 17. září témuž bratrstvu rybník jeden, kterýž byl n. Johannes písař panský na svůj náklad udělal a na smrtelné posteli bratrstvu odkázal, také osvobodil.[11]) K panství přikoupil r. 1508 dvůr popl. v Trutmani od Oldřicha ze Dvorce.

Mimo Petra žili tehda z rodu jen čtyři bratří: *Jan*, *Jošt*, *Petr* a *Jindřich* synové Vokovi, z nichž nejstarší jsa mistrem Strakonickým, požíval zvláštní Petrovy přízně, ostatním bylo snášeti nevole jeho více méně. Tito aby se vymanili od něho, dali se r. 1519 navésti ke smlouvě, po kteréž on jim postoupil polovici panství svého na tu výminku, aby s druhou polovicí naložiti mohl dle vlastní vůle. Petr tudíž v poslední své vůli (10. června r. 1521) učinil dědicem všech zboží svých řečeného Jana, po smrti jeho mělo zboží Novohradské připadnouti *Kryštofovi ze Švamberka.* Jakmile poslední ta vůle po smrti Petrově († 9. října r. 1523) prohlášena byla, zdvihli bratří Janovi odpor proti ní a povýšili nejmladšího mezi sebou Jindřicha za vladaře, kterémuž i Jan r. 1524 postoupil práva svého. Ale ti, kteří po Janovi děditi měli, nebyli s tím spokojeni, nýbrž bratří z Rožemberka k soudu zemskému poháněli, kdež pře ta roku 1526 dospěla již ke konečnému rozsudku, pro Kryštofa a přátely jeho příznivému. Ačkoliv se nálezu tomuto nespravedlivému téměř polovice stavův protivila, přece Kryštof dále právo na panství Novohradské vedl. Dne 16. února toho roku tři poslové od úřadu nejv. purkrabství hlásili se na hradě Novohradském, nesouce od úřadu desk zemských i od nejv. purkrabství listy obranné k purkrabímu, aby Kryštof uveden byl v panství jemu nápadem náležité. Nemohouce se tu doptati, komu hrad jest poručen, a odkázáni byvše k panu Jindřichovi na Krumlov, tu do věže dáni a utrpěvše pohanění ještě nebývalé s hradu psy vyštváni jsou. Že po tomto násilném jednání neuvalena na Jindřicha zlá pokuta, vysvětliti si můžeme jen tím, že

[1]) Psaní od Jana (písaře, viz děje r. 1488) k panu Vokovi dané r. 1486, 16. května. [2]) Datum 1486 Freitag vor dem heil. Kreuztag (8. Sept.?). [3]) Arch. Novohradský. [4]) Archiv obecní. [5]) Archiv Novohradský. [6]) Archiv obecní. [7]) Archiv Novohradský, rel. tab. II. 447. [8]) Arch. Třeb., Březan str. 75. [9]) Arch. Třeb. [10]) Archiv obecní, DZ. 138 A 1—4. [11]) Tamže.

pych tento považován od mnohých za obranu proti právnímu násilí a za výjev smělé bujarosti. Téhož roku pan Jindřich maje úmysl králi Ludvíkovi na pomoc proti Turkům osobně vytáhnouti, na cestě u Světlé se roznemohl a tu zemřel dne 18. srpna. Za posledních dob byli purkrabími na Novém Hradě r. 1491—1493 Vilém Pouzar z Michnic, r. 1496 Volf Ryžemberský z Janovic, r. 1499 Jan Holub ze Záchuma, r. 1508 Vilém Rús z Čemin (jenž toho roku nastoupil), r. 1511 Strachota z Kralovic, r. 1518 opět nastoupil Volf Ryžemberský a postoupil úřadu r. 1519 při sv. Jiří,[1]) r. 1520 byl Jan Burjan prvním hejtmanem a úřad purkrabský převzal téhož roku Oldřich Pouzar z Michnic; po tomto následovali r. 1525 Jan z Michnic, r. 1525 Petr Pouzar z Michnic a r. 1531 zase dotčený Oldřich.[2])

Jindřichovi bratří a dědici *Jošt* a *Petr* s pilností k tomu hleděli, aby pře započatá s Kryštofem ze Švamberka k dobrému konci přivedena byla. I vznesena jest věc ta na krále Ferdinanda, jenž nařídil Adamovi z Hradce, Kunrátovi Krajíři z Krajku, Janovi Březenskému z Vartemberka a Vilémovi z Vřesovic, aby sporné strany k smlouvě přivedli a smířili. Ačkoliv smlouva brzo potom učiněná ve dsky zemské zapsána byla, obě strany přece jen na královské výpovědi přestati chtěly, pročež král mezi nimi r. 1528, 8. června vypověděl, že to dání, jež kšaft n. Petra staršího v sobě obsahuje, v nic obrací, i také téhož Kryštofa stanná práva a škody, co se bratří z Rožemberka dotýče, a bratří při smlouvě řeč. kommissary učiněné zanechává; za to oni Kryštofovi po smrti bratra Jana († r. 1532) ve čtvrť létě přes tu summu, kteráž ve smlouvě vyslovena jest, ještě 2000 kop. gr. u desk zemských položtež pod uvázáním v město Soběslav. Co se dotýče polovice panství Bechyňského, ta budiž Kryštofovi v 7000 kop. ve 3 nedělích ve dsky vložena, a to pod uvázáním v zámek Choustník.[3]) Příštího roku (1529, 10. září) urovnány také nevole mezi Janem na ten čas vladařem a Petrem tak, aby Petrovi na požádání panství Třeboňské postoupeno bylo, též aby mu úředník Novohradský k jeho ruce zavázán byl; kdyby Jan zemřel, aby mu postoupeny byly statek Novohradský a polovice hor všelijakých, z čehož on bez vůle bratří svých nic odciziti nesměl.[4]) Jak se zdá, změněna smlouva ta po smrti Janově, a Jošt jsa vladařem také samostatně na panství Novohradském poroučel; roku 1533 totiž přikoupil k tomuto panství Šejbu s příslušenstvím a toho roku (dne 2. srpna) prodal některým měšťanům Stropnickým dvůr Albrechtovský u městečka Stropnice.[5]) Když pak r. 1539 Jošt zemřel, spadlo vladařství na bratra jeho Petra.



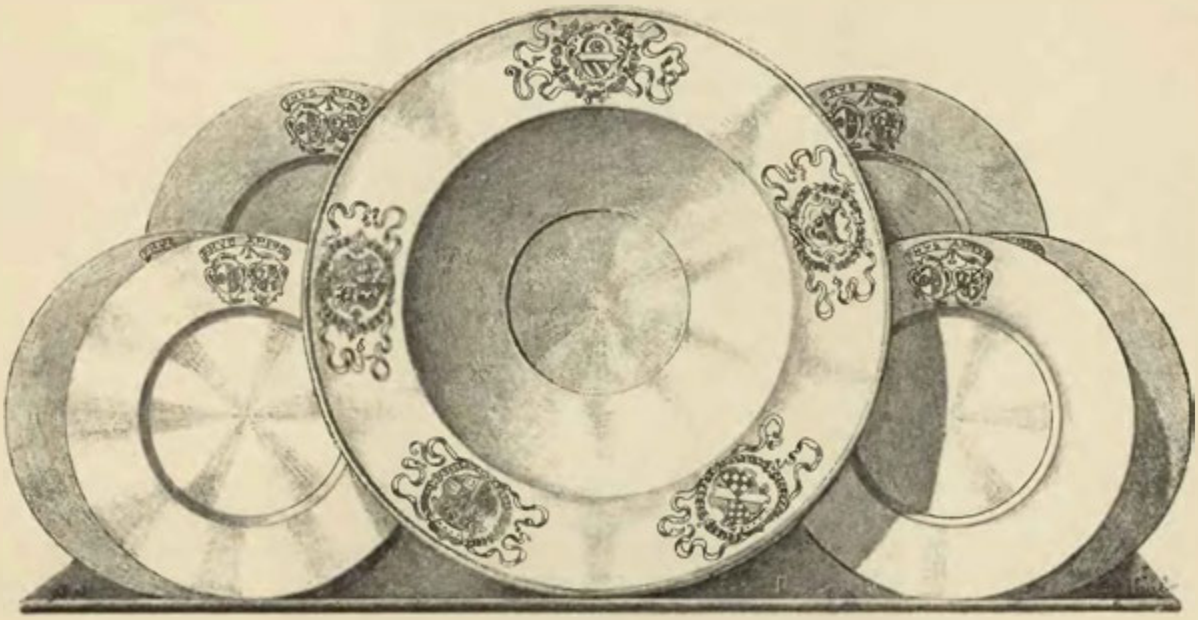
Brána zadní na Nových Hradech ze dvora.

Za tohoto pána r. 1541 dsky zemské shořely, pročež on nejen pomohl nařiditi a vyzdvihnouti desk nových, nýbrž i všecka svá panství popsati a popis ke vložení ve dsky připraviti rozkázal. Z popisu toho poznáváme, že bylo tehda panství naše již velmi veliké a že k němu patřily: Nové Hrady zámek a město s podacím, vsi Štiptuň, Nedrtál a Biňov, městečko Stropnice s podacím a tvrzí pustou, vsi Stropnice Dlouhá, Fridrichslag, Rauhenslag, Guttenprunn, Humenice, Slaglas, ves pustá Lueg, v Jedlici a Dorflesu c. t. m., Šejba s dvěma pustými tvrzemi, Hartenslag, Rychnov s podacím, Valterov s pustou

---

[1]) Světecký. [2]) Rkps. Mus. II. 933 str. 283, 286, 312, 313, 346. [3]) Archiv Treboň. [4]) Tamže. [5]) Archiv Novohradský.

tvrzí, v Kunraci c. t. m., Hrádek s pustou tvrzí, Sviny městečko s pustou tvrzí a podacím, Nežetice s pustou tvrzí, v Otěvěku, Slavči, Záluží, Boršíkově, Bukvici, Čeřejově a Něchově c. t. m., Žďár, dvůr Pušndorf, v Pečíně c. t. m., v Žumberce podací kostelní, vsi Chudějov, Záluží, Buková a 8 mlýnův, Velešín zámek



Těžké nádobí stolní rodu a domu Rožemberského. Podlé obrazův v bibliothéce Roudnické. (Viz stranu 149.) Čís. 1. (10 velkých mis, čís. inv. 340.—349., váhy 39 hřiven, $13\frac{1}{2}$ lotu. — 6 talířů, čís. inv. 392.—397., váhy 7 hřiven, 11 lotů.



Konvice, čís. inv. 9., váhy 5 hřiven, 3 lotů. **Džbán**, č. inv. 7., váhy 10 hřiven, 10 lotů. **Konvice**, čís. inv. 85.

pustý s podacím a městečkem, vsi Sedlec, Tolišovice, Chlum, Polžov a 3 mlynáři, v Todni, Kladějově, Kvítcích, Lahuti, Markvarticích c. t. m., Dlouhá, v Malči, Lhotě, Kvítcích a Besednici, co tu ke kaplanství (ve Velešíně) náleželo, Veliška, Radčice, Kvítky, Jaroměře a Markvartice, což ke kaplanství druhému do

Velešína náleželo, Ločedice, Mokrý Lom, Hradiště se zámkem zbořeným Sokolčí, v Liběchově c. t. m., Soběnov s podacím, ves Přísečná k té faře příslušející, Benešov městečko se zámkem pustým a podacím, v Pivonicích a Vlčnově c. t. m., Dluhoště, Skaleny Brumovy, ve vsi Skaleny pusté c. t. m., v Popelicích a Lušce c. t. m., Plžov, Visutá ves pustá, v Ropěticích, Záluží, Klení c. t. m., ve vsi Kamiratslag, což k faře do Benešova sluší, ves Malonty s podacím, v Sictnetslagu, Blanském a Bělém, což faráři do Malontů náleží, Mezeřice, Jaroměřice, Bělá s pustou tvrzí, Tichá s tvrzí, Pořešín zámek pustý s městečkem Kaplicí, vsi Pořešín Velký a Malý, Žár a 2 mlýny, Blanské s podacím, Netřebice, Výheň, Rozpoutí, dvůr Dětkovský a v Zubčicích, co tu má, Louzek zámek pustý s dvorem Skuronici, dvůr Cinbalovský, dvůr Albrechtovský, Zdiky, Jaroměře ves kaplanství Velešínského, Přibuslav ves špitálu Krumlovského.[1]) Připomenouti musíme ještě jedné události, která se za pana Petra na Novém Hradě zběhla. Roku 1543 dne 14. června na hradě v jednom pokoji, kdež stará obročnice byla, ven na most (jako čeleď páně Kocova líhala) dvoje ponebí se probořila a upadla. Jiřík písař boje se, že střechy upadnou, psal o tom dne 15. června Petrovi Doudlebskému hejtmanu Krumlovskému, prose ho, aby s pánem o opravě spadlých částí mluvil; navrhoval také, aby to dostatečně opraveno bylo, poněvadž by tu ponebí k obilí, kde by některé sto čberův leželo, býti mohlo, neb prken s to dosti před rukama bylo.[2]) Za posledních dob byli úředníky zdejšími Adam Koc z Dobrše hejtman, jenž po Oldřichovi z Michnic r. 1531 ve středu po sv. Havle přijat byl; měl služby 100 kop na penězích a úřadoval tu ještě roku 1535; pak následoval Petr Sudek z Dluhé až do sv. Havla r. 1538, a potom (zejména r. 1540) opět Adam Koc.[3])

Jelikož *Vilém* Petrův synovec a nástupce ještě let svých neměl, nařízena mu Petrem († r. 1545) poručnická vláda, která až do roku 1551 trvala. Hejtman Novohradský Adam Koc měv o půl léta dále, t. j. až do sv. Havla sloužiti a zachystav se dobře pící a jinými potřebami do 100 kop, při sv. Jiří r. 1548 postoupil hradu poručníkům, a ti jej poručili Kryštofovi Muchkovi z Bukové.[4]) Toho také pan Vilém při úřadě zanechal, když Nové Hrady k samostatnému panování převzal. Muchkovi, jak se zdá, při hejtmanství špatně se nedařilo, on také něco peněz z domova měl; r. 1550 koupil si statek Mlazovský. Po něm následovali r. 1558 Jan z Kolkreitu jako hejtman a písařem důchodním byl Vojtěch Hulcšporer z Holšteina (do r. 1564). Roku 1557 vzav Vilém před sebe jízdu do Brunšvické země, vyjel z Krumlova 3. února do Brunšvicka a tam až do postu zůstával; zde mu zasnoubena kněžna Kateřina a smlouvy vykonaly se v ten způsob, že slíbeno nevěstě dáti výpravy 20.000 fl., naproti čemuž ženich tolikéž obvěniv, což učinilo 40.000 fl., jí v téže summě panství Novohradské zapsal tak, aby se v ně po smrti pánově uvázati mohla. Svatební veselí vykonáno dne 28. února, ale mladá paní zůstala potom ještě v Němcích, když Vilém domů se obrátil, tak že nemoc přetrpěvši teprve na podzim do Čech přinesena byla a dne 25. října po prvé na Krumlov přijela. Dlouho s pánem nebyvši, již r. 1559 dne 10. května zemřela. Pan Vilém oželev ji po některém čase po druhé s Žofií kněžnou Braniborskou se zasnoubil a s ní r. 1562 dne 16. listopadu i s celým komonstvem na Nový Hrad přijel a tu některý čas zůstával; ačkoliv často sem nepřijížděl, přece se tu tentokráte delší čas zdržel, neb nenachází se, aby se byl do Krumlova hnul, až teprve roku 1563 některý den měsíce února. Po odjezdu jeho hejtman Hulcšporer všechny potřeby (nábytek) sepsal a zaznamenal. Téhož roku nad Stropnicí k pomezí rakouskému voda zdravá slove Dobrá Voda se zjevila, kterouž se lidé mnozí hojili a také tu domy stavěti počali, jimž dán název Vilémova Hora. Jakou moc táž voda měla, o tom tehda zvláštní list v německém jazyku vydán.

Když r. 1566 pan Vilém nové úředníky na panstvích sázel, stal se na Nových Hradech Jan z Kolkreitu hejtmanem a Vojtěch Hulcšporer písařem; tento stal se roku následujícího zase hejtmanem, řídě tehda stavení nových domův na Dobré Vodě ku pohodlí přespolních, kteří by se tu mýti chtěli. Roku 1568 následoval v témže úřadě Jan Černý z Vinoře (až do roku 1571), jemuž také poddán dvůr Svachovský vedlé Velešína, posud purkrabí Krumlovským spravovaný, a Hulcšporer se stal zase písařem důchodním. Větší převraty na panství, než se posud staly, způsobeny, když jest r. 1570 Jakub Krčín z Jelčan nejvyšším regentem všech panství Rožemberských učiněn. Týž potřebuje ku provedení záměrů svých člověka více způsobilého, hejtmana neužitečného s hradu vyvrátil, pivovár v Benešově a některé ovčíny znovu vystavěl a hospodářství na panství velice zlepšil.[5]) Mezi tím roku 1573, 26. července na hrad zdejší veliká pohroma se uvalila. Vilém císaři znáti dal ve psaní svém, že stala se mu toho roku škoda veliká u 200 vesnic a 5 městeček a 15 předních dvořích poplužných (jeho i bratra Petra Voka) krupobitím, tolikéž na zámku Nových Hradech, kterýž zapálením prachův od povětří všecken shořel a po kusích roztrhán a rozmetán jest (při čemž i veliká věž za své vzala), tak že od lidí poddaných, kteří takovou škodu vzali, žádných platův ani povinných do některého léta vybírati nedával.

[1]) Archiv kapitulní a Novohradský. (Viz Pam. arch. X. 348—350.) [2]) Arch. Třeboň. [3]) Světecký I. 191, inventář r. 1546 v Třeboni. [4]) Tamže. Odtud použito Březanova vypsání života p. Vilémova. [5]) O tom viz životopis Vilémův, str. 239—240.

Roku 1577 jednal Vilém o manželství své třetí s kněžnou Annou Marií Badenskou, což s přivolením a jednáním císaře Rudolfa před se vzato a smlouvy svatební dne 23. září vykonány ve Mnichově; kněžně odevzdáno 10.000 fl. s náležitou knížecí výpravou, proti tomu od Viléma odvěněno jí též 10.000 fl. a zapsáno na panství Novohradském. Svatební veselí konáno teprve r. 1578. Panství rozhojněno jest nedlouho několika dvory; neb r. 1579, 14. ledna daroval Vilémovi císař spravedlnosť svou čili vrchní právo na dvořácích nebo dědinnících (svobodných) dvou u Velenč, dvou v Chuchlíku, jednom v Nikolech, dvou v Čeřejově, jednom v Slavči, v Todni, Velkém Třebci, Bukvici, u Vrcova pod Krasejovkou, v Tourovém a Javornici.[1]) Za posledních let panování Vilémova byl tu hejtmanem *Vincenc Hulcšporer z Holšteina*. Za něho bylo na Nových Hradech veliké zemětřesení, skrze něž kamení na výstupku při veliké světnici dolů se sházelo a střáslo. V noci potom takové bylo třesení, že sousedé z domů vybíhali. Důchody páně rozmnožovati hledě, o to se přičinil, že 12 mlýnů zhotoviti dal (r. 1591), a v některých i mlíti se počalo, tak že z toho nemalý užitek pánu pocházel. Roku 1592 dvůr Nedrtálský pod hradem již Krčínem zlepšený o více gruntův rozšířil, dále vypověděl 3 sedláky při dvoře Svachovském a ve vsi Tolšovicích a jinde na panství usadil.[2]) Viděti odtud, že Hulcšporer se dobře přiučil způsobu násilnému od Krčína. Téhož roku dne 21. srpna Vilém skonal a všechna panství s vladařstvím dostala se bratru jeho *Petrovi Vokovi*. Tento uváživ zásluhy, jichž si dobyl o vrchnosť hejtman Hulcšporer, jemu r. 1594, 7. března dům ležící na náměstí v Nových Hradech, louku za městem ležící jakož i ještě jiné 3 grunty ode všech platův osvobodil.[3])

Týž pán jsa povahy dobrotivé a laskavé, k poddaným svým velmi milostivě se choval: Lorencovi Gracenpergarovi r. 1593 jitro jedno, jež z rychty Štiptuňské na Nové Hrady prodáno bylo, od odúmrti osvobodil; obci Novohradské roku 1596, 22. ledna potvrdil staré výsady, obnovil právo o statcích říditi, vrátil jim vaření piva, jež byli někdy Vilémovi na čas pustili, stvrdil jim, že roboty konati nemusili již od starodávna (mimo lovy, na něž chodili), dovolil také, aby si mohli z hájemství Biňovského vývratky, souše a zlomky domů voziti za jistý plat; aby pak město jak předešle tak i potomně zdí městskou obehnáno býti mohlo, povolil jim, aby mlýn Bartlovský pod městem (koupený předešle k obci) držeti mohli.[4]) Také i všem jiným osadám na panství staré jich výsady stvrzeny, neb toho roku 1. ledna byli lidé vyslaní z měst a městeček celého panství na hradě Krumlovském, výsady své u přítomnosti hejtmana Hulcšporera předkládajíce. Také lidem na vesnicích nových prací nepřitěžoval, zejména uvedeme list d. r. 1597, 21. ledna, jímž „lidem robotným z hrabství našeho Novohradského ze vsi Pušndorfu“ právo odúmrtní potvrdil.[5]) Roku 1602 učinil Petr Vok výhodnou směnu s obcí Novohradskou. Táž měla totiž od r. 1496 3 rybníčky na gruntech dvora Hofštatu blíže Štiptuně a od dob nám neznámých na pomezí rakouském mlýn pod rybníkem panským „Forstweiger“ řečeným, tedy dvojí majetek rozstrkaný; rádi tedy měšťané pánu těch dotčených rybníčkův a jednoho dvoru ve Štiptuni postoupili a za to rybník Forstweiger při mlýnu jejich ležící přejali (5. července). Zvláštním listem ještě (r. 1603, 20. července) dovolil Petr Vok obci piva vařiti a slady dělati. Sám jsa náboženství bratrského, evangelíky podporoval, ale i při tom katolickým tolik dobrodiní činil, že rádi pod jeho panstvím zůstávali. Jelikož bratrstvo Marianské v Nových Hradech skrze nedbanlivosť ke spuštění přišlo a obyvatelstvo již od některého času k víře evangelické se přiznávalo, Petr Vok všechny užitky z bratrstva Marianského sňal a k užitku kostela sv. Petra obrátil.[6])

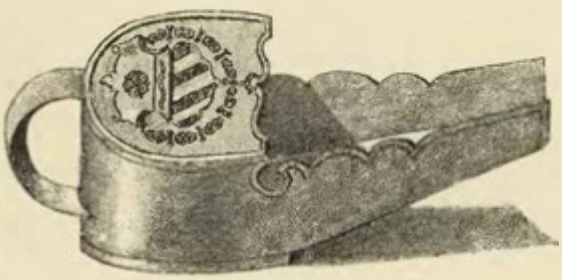
Hrad samotný za dob těchto nacházel se ve stavu velmi chatrném; ačkoliv příčinou toho byla pohroma naň roku 1573 uvalená, přece byl již Vilém opomenul na něm potřebné opravy učiniti. Teprve r. 1592 hejtman Hulcšporer na to naléhal, aby některé staré pokoje spraviti se daly, by se v nich obilí sypati mohlo, poněvadž sic obročnic nebylo. Hejtman obmýšlel místo, kde dříve věže (prachem vyhozená) byla, vyprázdniti, tak aby se mohlo v zámku s vozy obraceti; kámen zbytečný dal dolů ke dvoru Nedrtálskému pro ustavení nové stodoly a něco pro ustavení nového pivováru pod zámkem u mlýna Nedrtálského jménem Bruzlovského vézti. Roku 1605 v únoru „baumistr nějaký M. Antonín Caneval zahodiv se na Třeboň, spatřoval zámek Nový Hrad na díle prachem potrhaný a opuštěný i učinil své zdání a obrys, kterak by opraven a zase zpevněn býti měl.“ Co ve příčině té skutečně potom uděláno, spatřuje se posud.[7]) Roku 1607 bylo hřímání a hromobití na Nových Hradech, i udeřilo na palác páně, znamení tu nechavši.

Když r. 1600 císaři Rudolfovi panství Krumlovské nabízeno bylo, aby za to Petrovi Vokovi dovolil o ostatních panstvích svých volně říditi, žádal si císař také panství Novohradské míti, k čemuž však Petr Vok připustiti nechtěl, od sebe mluviti dávaje, že předkové jeho na panství Novohradském často věno své zapisovávali, a on že také po příkladu tom chce choti své 150.000 kop věna jakož i dluhův

---

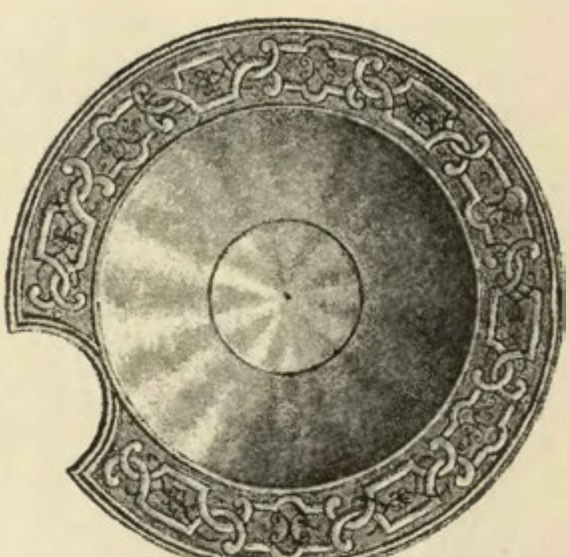
[1]) Archiv Novohradský. [2]) Březanův život Petra Voka, str. 131. 139. [3]) Arch. Třeboň. [4]) Arch. obecní, DZ. 138, A 4—9. [5]) Tamže. Viz i Březanův život P. V. na str. 167 a 169. [6]) Archiv obecní. Objem panství, jaký tehda byl, hledej v Bílkových dějích konf. str. 652. [7]) Březanův P. V., str. 139, 210, 220.

s 100.000 kop míš. zapsati. Vida to císař, od své žádosti upustil. Po smrti pana Petra Voka [1]) zdědil Nový Hrad *Jan Jiřík ze Švamberka*, jak již vypravováno (str. 142). Týž potvrdil r. 1612 výsady měšťanův Novohradských, jiných měst a vesnic na panství Novohradském a r. 1613—1615 rozprodal mnohá jitra na panství poddaným svým. [2]) Nemoha panství Rožemberská z mnohých dluhů vyvaditi, postoupil správu jich (r. 1615) synu svému *Petrovi ze Švamberka*. [3]) Tento přidav se na stranu stavův evangelických (r. 1618), byl hned od počátku vzpoury předním jich přívržencem, podporoval je municí a vydržoval na vlastní náklad praporec pěchoty, jakož i zámek Novohradský stavům otevřel. Když v listopadu r. 1618 hrabě Dampír s vojskem do Čech vniknouti chtěl, tu mu nejvyšší Oldřich ze Vchynic cestu zastoupil a pobiv mu drahně vojáků, nabyl hojné kořisti (38 vozů a 18.000 fl.), kterouž s veselou myslí generalům na Nové Hrady přivezl. Za to lid císařský ještě téhož roku statky Petrovy některé nelítostně poplenil a mezi jinými městečko Kaplici dokonale zloupil a spálil. [4])



Kahan, čís. inv. 87., bez udání váhy.

Příštího roku (1619, v březnu) hrabě Dampír vtrhl do Čech a tu městečko Nové Hrady opanovav, ačkoliv tu stavovští leželi, je vyplenil, ač sám při tom škodu vzal. Neb praporec stavovských, který byl před tím v městě, ustoupil do hradu, aby tu očekával posily; odtud mužně se bránili z ručnic střílejíce, při čemž i Dampír kamenem raněn. Vida, že nic nepořídí, vypálil městečko a odtáhl do Býdova v Rakousích. [5]) Na hrad přišla pohroma teprve v létě toho roku. Dne 23. června přitrhl sem hrabě Dampír se 100 rejthary a požádal skrze trubače jménem vrchního velitele Bukvoje na hejtmanu tu ležícím, aby mu hrad a město dobrovolně vzdal, kterýžto maje při sobě do 300 pacholkův branných, vzkázal mu, že toho učiniti a leč mocí bude k tomu přinucen, místa sobě svěřeného postoupiti mu nemíní. Při tom prý na trubače střeleno. Nazejtří (24. června) přibyl k němu Bukvoj se 17.000 jízdy a pěchoty a dvěma kusy střelby i položil se s vojskem svým na rovině za městem. Večer přitáhl s Valony k městu, jsa toho úmyslu, je v noci opanovati. Před branou asi tak daleko, co by dostřelil, kázal vojsku počkati; přiblíživ pak se s pacholkem svým a vida, že není brána osazena, vzal sekeru a rozsekal kus brány i s kováním, tak že tímto otvorem tři Valoni prolezli a bránu otevřeli. Tak se dostal se 150 vojáky do města, avšak shledal, že jest veskrze pusté, poněvadž se bylo všechno na hrad uteklo. Když přišel na náměstí, pozdraven jest od hradských silnou palbou, pročež kázal svým, aby opanovali sruby a náspy, kteréž byly před hradem. Skorem po celou noc trval útok, za něhož Čechové ze srubův sehnáni, ale více Valoni nedokázavše a 80 osob kromě 300 poraněných ztrativše, zase zpátkem ustoupili. Také Uhři naházevše do příkopu plno sudův a všelijakého roští v lese sebraného, až do čtvrté hodiny nazejtří odpoledne o hrad se pokoušeli a střelbou obrance ustavičně zaměstnávali, ale také nic neprovedli. V tom vztýčen na hradě praporec. Jáchym Slavata ze Chlumu, hejtman posádky, mladík ve stáří teprve 23 let, vyšed s hradu dal se s Bukvojem v rokování. K žádosti jeho odpověděl Bukvoj, že si váží české mužnosti a že daruje posádce, poněvadž hrdinsky bojovala, hrdla, pročež aby z tilci a ranci svými, též s poboční a svrchní zbraní odtáhli, praporce však císařským zanechajíce. Když uslyšel Slavata, že má potupně (bez praporu) odtáhnouti, s pláčem prosil generala, aby mu praporu zanechal, také strýce svého Albrechta z Valdšteina, kterýž tu mezi jinými oficíry stál, za přímluvu prosil; avšak Bukvoj v ničemž více nepovolil, než již před tím projevil. Aniž pak Slavatovi dovolil, aby vojákům

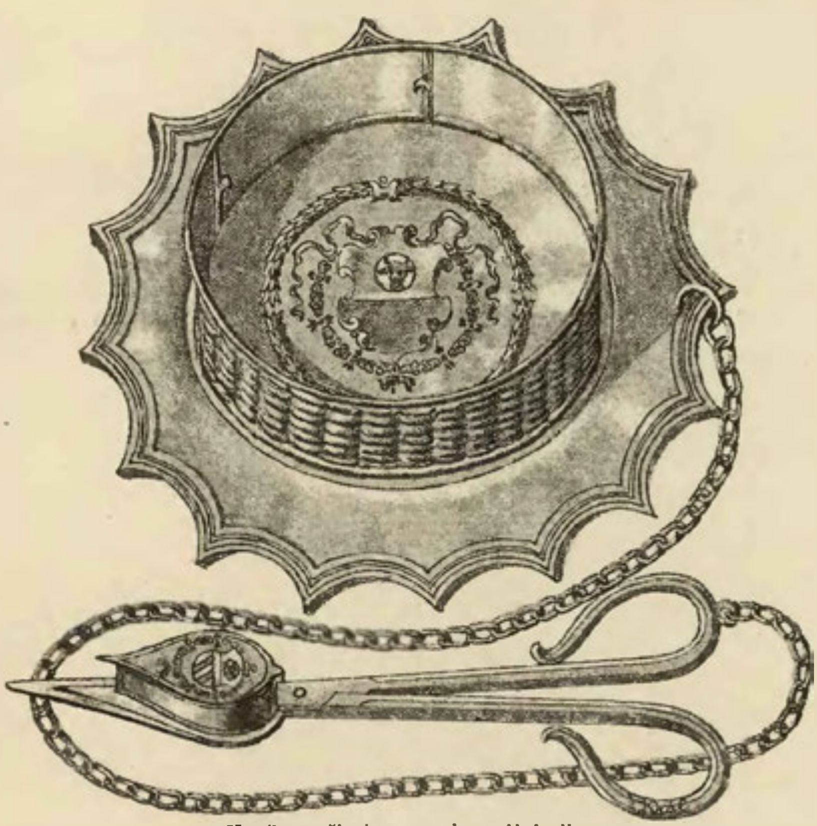


Umývadlo, čís. inv. 84., s čís. 85. váhy 14 hřiven, 2½ lotu.

[1]) O pořízení Petra Voka, pokud se Novohradska dotýče, viz Schallerovu topografii při Nových Hradech. [2]) Archiv Novohradský, DZ. 138, A 9—13, archiv obecní. [3]) Viz děje Třeboně. Roku 1613 zamýšleno polovici panství prodati na vypravení dluhův. (Viz Bílkovy děje konf. 652.) [4]) Skála II. 441, 551. [5]) Tamže III. 97, Wagnerovy výpisky.

vůli generálovu oznámil. Vojáci však uslyševše, že mají bez praporce odejíti, nijak k tomu přivoliti nechtěli; když však viděli nezbytí, přestali na tom, co jim bylo hejtmanem oznámeno. To když se stalo a císařští hrad opanovali, rozkázal Slavata vůz svůj špižní napřed vyvézti, ale bylo mu zbráněno a oznámeno, že ten vůz ve smlouvě nebyl vymíněn, nýbrž aby tak dobře hejtman jako jiný voják prostý věci své sobě na hřbetě odnesl a více nic. Prapor odevzdal praporečník s pláčem hraběti Bukvovi. [1])

Karel Bonaventura z Longuevalu, hrabě z Buquoy (neb jak Češi říkali a psali, z *Bukva*), byl kromě hraběte Tilly nejen nejznamenitější z generalův strany katolické, anobrž jediný mezi oficíry císařskými byl pán ušlechtilé mysli, vynikaje tím nad Maradasy, Huerty a jiné oficíry. Narodiv se v Artesii jako poddaný krále španělského, vstoupil roku 1614 do služby císaře Matyáše, bojoval potom udatně ve válce české a založiv císaře Ferdinanda velikými summami peněz, obdržel od něho panství Novohradské, Rožemberské a Libějické s některými malými statky r. 1620 dne 6. února, tedy dříve, nežli rozhodnut jest osud Čech na Bílé Hoře. Přidána byla toliko výminka, kdyby hrabě kýmkoliv, kdo by lepších práv k těm panstvím měl, vyveden byl, že mu má císař stejně dobré statky dáti. [2]) Hrabě stal se tudíž pánem Novohradska již od dání císařského listu a potvrzen v držení jeho, když dědicové n. Petra ze Švamberka (zemřel roku 1620 v květnu) všech svých statkův, ačkoli Petrovi samému nepatřily, byli odsouzeni. [3])



Kratiknot, čís. inv. 113, bez udání váhy.

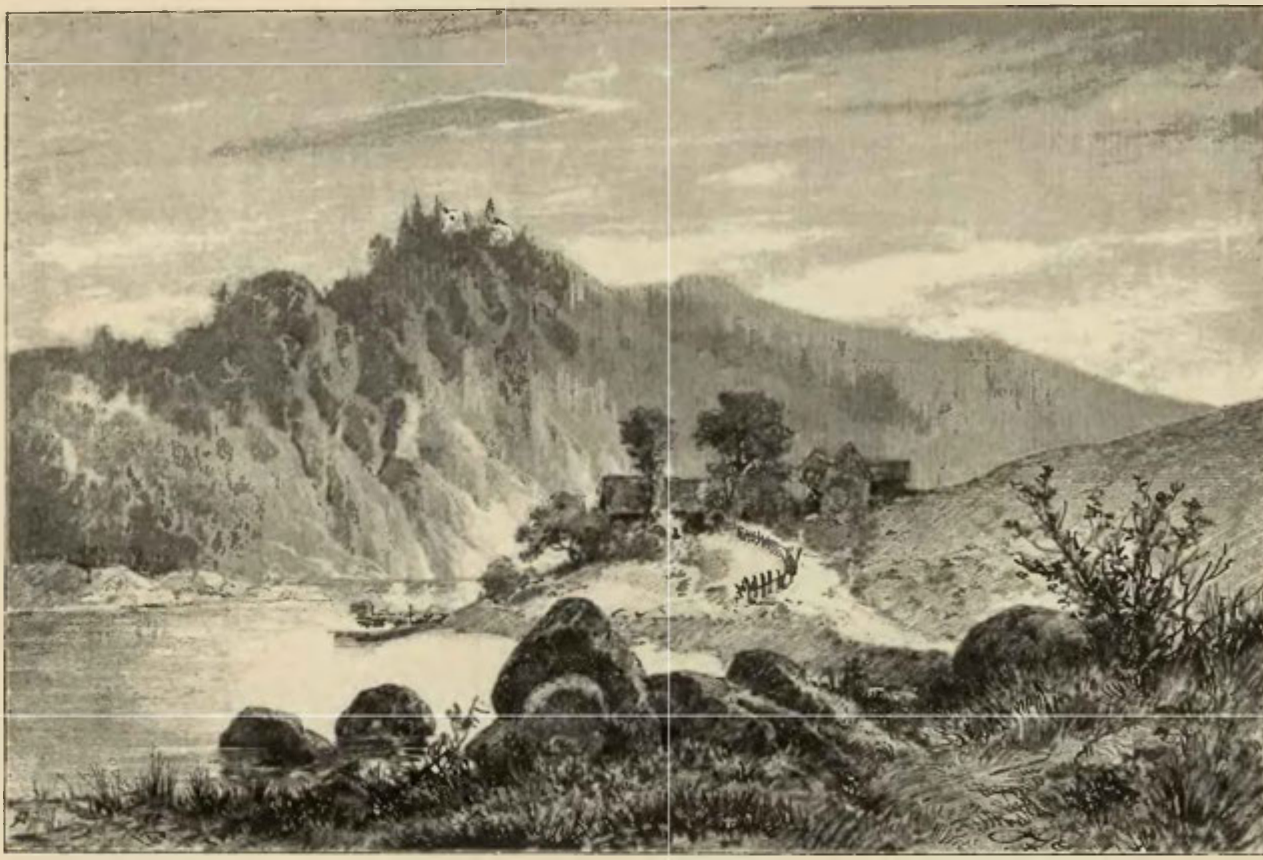
Po smrti hraběte, kterýž padl r. 1621 dne 10. července obléhaje pevnosť Nové Zámky, spravovala panství vdova *Marie Mandaléna rozená hrab. de Biglia* k rukám syna svého *Karla Alberta*, avšak poněvadž se z počátku v Brusselu zdržovala, řídil na panstvích českých plnomocník její Filip van Straden. Jen jednou byla v Čechách, zdržujíc se na Rožemberce s Baltazarem de Maradas, když r. 1623, 16. března výsady obce Novohradské a před tím svobody měst a městeček na panstvích potvrzovala. [4]) Když ale dotčený Filip, jenž měl panství svěřené pod způsobem nájmu, všelijakým způsobem na svou stránku hospodařil, poddané týral a vydíral a tak i po smrti jeho († r. 1625) bratr jeho Gerhart si vedl, tu hraběnka, byvši o tom zpravena do Čech se přestěhovala a nevěrného plnomocníka z úřadu složila. Císař Ferdinand potvrdil jí a synu jejímu roku 1623 darování panství Švamberských a daroval nad to 200.000 fl., kteréž však nikdy nevyplaceny. Nicméně byla hraběnka vždy při penězích, poněvadž belgické statky něco vynášely. Roku 1633 přikoupila statky Svébozský a Olbramský, r. 1650 Hřeben s příslušenstvím a zemřela r. 1654 dne 27. března v Nových Hradech. Dlouho před smrtí mateře své ujal otcovská panství syn *Karel Albert*, kterýž jsa ve službách španělských z větší části v Belgii se zdržoval a roku 1676 dne 23. září jakožto vladař Henegavský v Brusselu zemřel. Ze statků svých českých zřídil r. 1669 majorat. Zůstalo po něm několik synův, z nichž ujal panství rodinná nejstarší syn *Ferdinand*, kterýžto založil r. 1677 při kostele Novohradském klášter Servitův čili tak zvanou residencí na náměstí a ukončil r. 1680 dlouhý spor s dědici Stratenovskými. Filip a Gerhart totiž měli platiti ročně z Rožemberka a Nových Hradův 16.000 kop míš., ale poněvadž závazkům svým dosti neučinili, zdvižena proti nim r. 1626 právní pře, kteráž ukončena r. 1680 dne 2. března touto smlouvou: Ferdinand převzal od dědicův

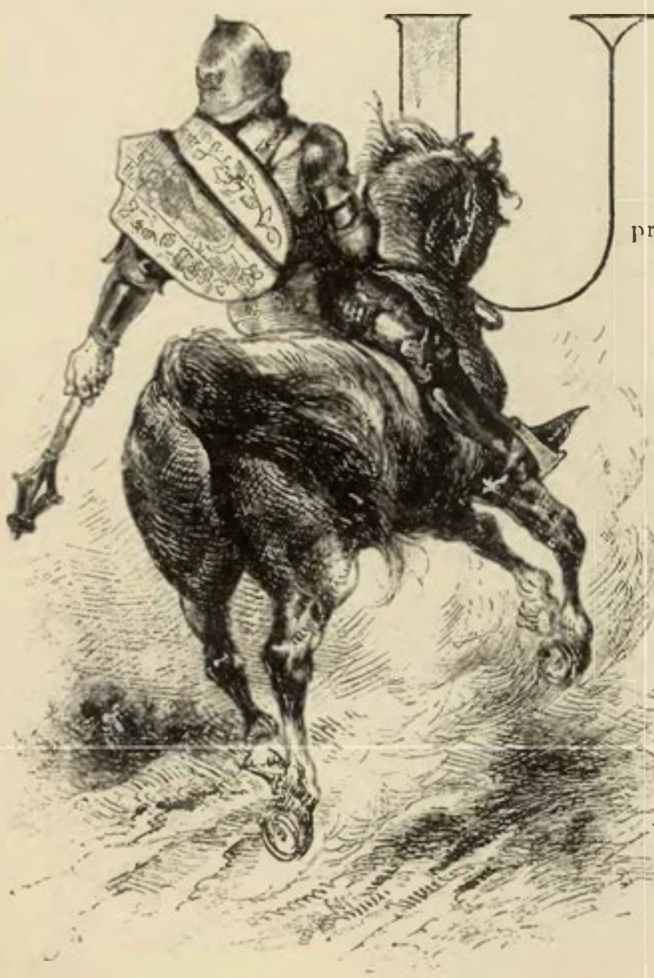
[1]) Skála III. 172, Arnold Fr. v. Weyhe-Eimke, Karl Bonaventura Gr. v. Buquoy. Ve Vídni 1876 str. 40—43. [2]) Tamže str. 49. [3]) Viz obšírně Bílkovy děje konf. str. 646—662. [4]) Archiv Novohr. a obecní.

Stratenovských statek Olešnický s Dobříkovem a zaplativ jim 9000 fl. rh., propustil je ze všech závazkův.[1]) Poněvadž po jeho smrti († r. 1685, 19. ledna) dítek nezůstalo, zdědila Olešnici vdova Marie Markéta roz. z Abensperka a Traunu,[2]) a rodinné statky dostaly se bratru zemřelého, *Karlovi Filipovi*, kterýž od krále španělského roku 1688 do stavu knížecího povýšen. Toho roku učiněna jest také rodinná smlouva mezi syny Karla Alberta, aby v držení majoratu vždy prvorozený syn následoval, jej však v 170 000 fl. zavaditi mohl. Karel Filip zemřel roku 1690 dne 1. prosince, zůstaviv dítky nezletilé, v jichž jméně se vdova Marie Markéta roz. hrab. Hornesová v Nové Hrady, Rožemberk, Libějice, Dub a dům v Praze v Celetné ulici uvázala.[3]) Starší syn *Filip Emanuel*, uvázav se r. 1693 v panství dotčená, neměl stálého zdraví a dokonal život svůj již roku 1703 dne 4. března. Z manželství jeho s Růženou hrab. z Harachů nezůstalo dědicův a tudíž zdědil rodinná panství čtvrtý syn Karla Alberta *Albert Karel* tehda ještě žijící, za něhož založeny kostely v Dobrévodě a Hojnévodě jinak Vilémově Hoře. Týž zemřel roku 1714 dne 5. října, zůstaviv syna *Karla Kajetána* († r. 1750, 2. září). Syn tohoto *František Leopold* koupil r. 1745 za živobytí otce svého statek Čížkrajický a Cártle a r. 1760 Mostek. Po jeho smrti († r. 1767, 10. října) následoval syn *Jan*, kterýž na statcích svých velice školství zlepšil a značné summy nakládal na zaopatřování chudých, ku kterémuž konci zřídil r. 1779 ústav pro chudé na celém panství. Tímto šlechetným jednáním obrátil na se pozornost císaře Josefa II., kterýž ho povolal do Vídně, aby podobné ústavy zřizoval napřed ve Vídni a Dolních Rakousích a potom i v jiných zemích císařských. Roku 1784 svěřena mu nejvyšší správa všech nadací a dobročinných ústavů v mocnářství, kterouž podržel až do r. 1787, kdežto pro nedostatek zdraví odstoupil. Také založil na panství r. 1788 městečko Pucheř. Zemřel r. 1803 dne 12. dubna, dětí nezanechav. Po manželce jeho Terezii hrab. z Paaru nazvány jsou rozkošné sady, které jdou od Nedrtálu až k Cukenšteinu a k nejkrásnějším toho způsobu parkům patří. Také založen od manželů dotčených (r. 1801) nový zámek při Nových Hradech s velikou a pěknou zahradou.[4]) Rodinná panství zdědil po Janovi synovec jeho, hrabě *Jiří August*, známý ještě posud žijícím učenec a politik, který měl nemalé účastenství v bězích r. 1848. Po jeho smrti († r. 1863 dne 21. března) následoval syn *Jiří Jan Jindřich*, a když tento statků dobrovolně odřekl se, syn jeho *Jiří Bedřich*.[5])

---

[1]) DZ. 394, O 28. [2]) DZ. 116, K. 1. [3]) DZ. 117 E 23. Roku 1692 přikoupila Olešnici, avšak trh dokonán teprve r. 1693 (DZ. 403, G 16). [4]) Zámek tento shořel r. 1881. [5]) Srov. dotčený spis Weyhův, Nauč. Slovník a Sommerovu topografii.

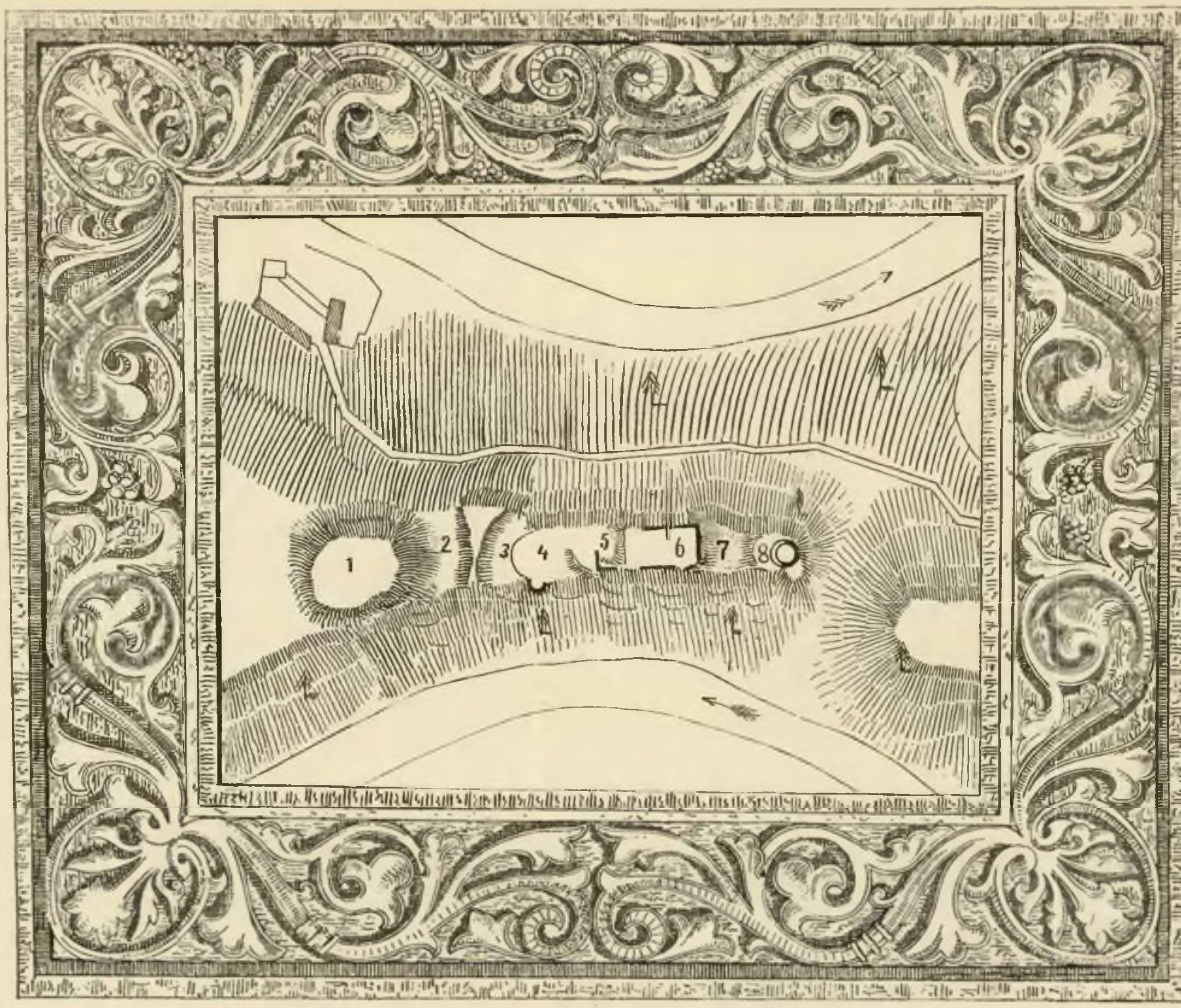




Velešín Hrad.

Uprostřed asi mezi Budějovici, Krumlovem a Sviny rozloženo jest na pláni k řece Malši se sklánějící *městečko Velešín*, osada venkovská, lidem dobromyslným a přívětivým obydlená. Rozděluje se na městečko, t. j. náměstí s ulicí od jihu k severu jdoucí, a Latrán, t. j ulici postrannou, k východu slunce obrácenou. V městečku bývaly někdy 2 kostely. Horní, dříve sv. Filipu a Jakubu posvěcený, zrušen byl ke konci předešlého století a dostal se potom obci, jež loď dvěma soukromníkům prodala a toliko svatyni si podržela. Okna a klenby pusté svatyně v ušlechtilém slohu gotickém vystavené svědčí, že byl kostel tento ve 14. století vyzdvižen. Dolní kostel, sv. Václavu posvěcený, povstal rozšířením staré gotické kaple a ukazuje proto přístavky z 15. i z pozdějších věků.

Latránem se jde napřed zvolna, potom prudce k řece Malši, kdež stojí mlýn Pflegrů a dvorec sedlský řečený u Moravců. Nad nimi přes řeku spatřují se na skalách poslední a nepatrné zbytky hradu Velešína. Řeka Malše kroutí se tu mezi travnými a lesnatými stráněmi

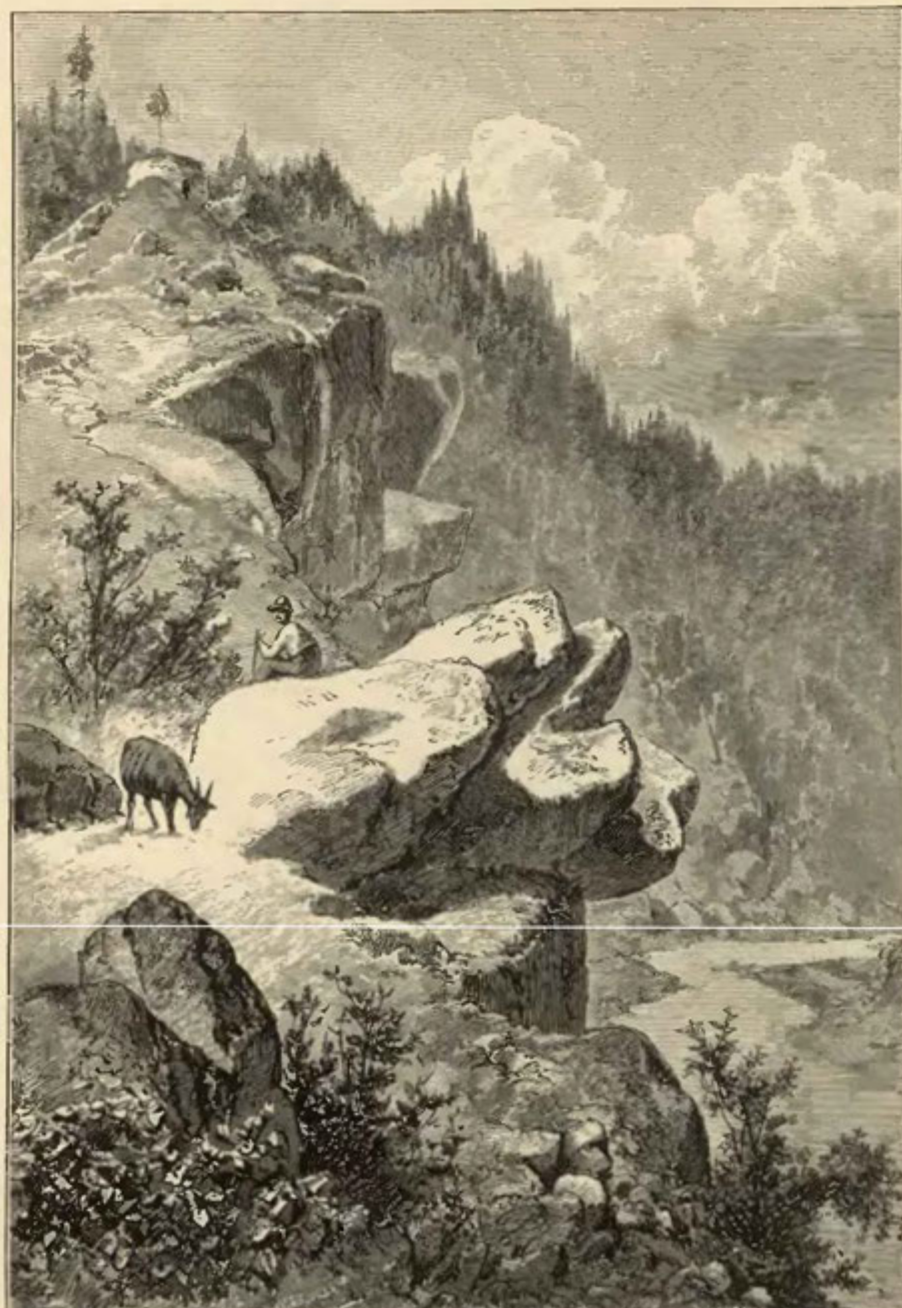


Plán hradu Velešínského: 1. Místo srubu, totiž pahrbek před předhradím k jeho obraně určený; 2. přední příkop, v pravo od něho násep a 3. opět příkop; 4. předhradí; 5. kopec rumu z vysokého stavení, z něhož se zvoditý most spouštěl; 6. věžiště; 7. třetí příkop; 8. hrad.

okolo ostrohu vysokého a skalnatého, který se k severozápadu splošťuje a zvolna v pole a louky snižuje. Zakladatel hradu vybral si nejužší a nejstrmější část ostrohu, oddělil ji od dotčených polí *příkopem* a rozšířiv rokli, kterou jest ostroh na druhé straně prorván, utvořil si hrad neveliký sice, ale velmi pevný.

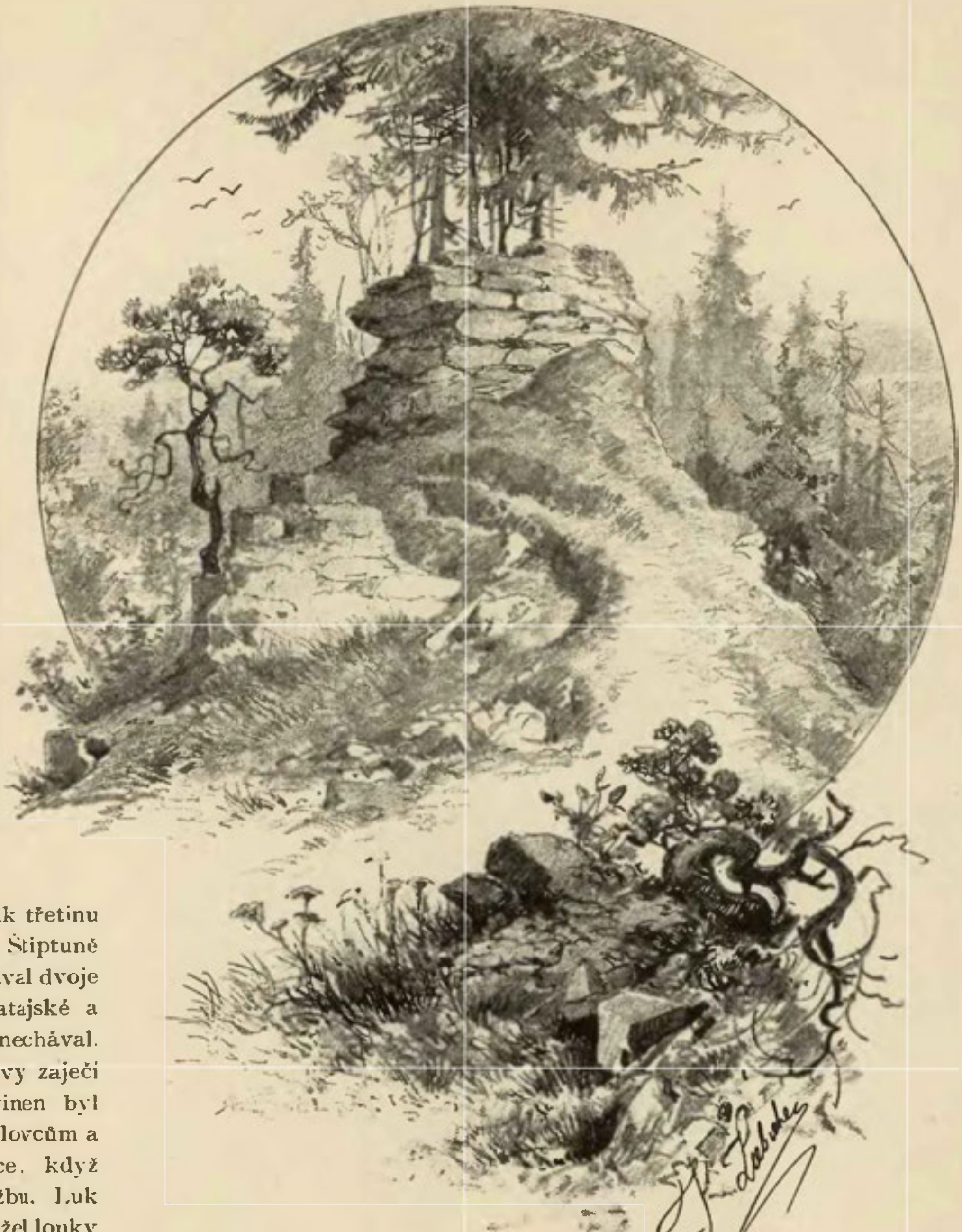
Stará cesta ke hradu šla od „ovčích lávek“ otáčkou zvolna až k dotčenému příkopu posud dosti hlubokému. Za ním byl ještě jeden příkop do polokruhu a mezi oběma násep, jehož země již dávno do obou příkopů se svezla. Přes ně jelo se dřevěným mostem a potom po zvoditém mostě až ke *předhradí*. Zde lze rozeznati pouze základy čtverhranného stavení, z něhož se tuším zvoditý most spouštěl, a na onom konci předhradí věž čtverhrannou, z níž se šlo po druhém mostě a nad příkopem třetím k *zadnímu hradu*. Hrad byl malý, podoby vejčité; na jeho jihovýchodním konci spatřuje se kus hrubé okrouhlé věže, jediný to patrný zbytek bývalého hradu. Věž tato stála na nejvyšším místě hradiště a majíc kdysi zdi hrubé a znamenitou výšku, byla na hradě přední pevností, anobrž posledním útulkem obrancův, bylo-li již vše ostatní ztraceno. Způsob ten, že se skládal hrad toliko z věže a hradby, jest velmi starý, nachází se na př. i u Vimberka, Radyně a j. a poukazuje na založení v 13. věku. Avšak naproti Velešínskému hradu jest ještě starší hradiště, kterémuž se říká u kamenné věže.

Velešín postaven jest sice dosti brzo (ve 13. st.), ale přece tuším později, nežli městečko, od něhož jest půl hodiny cesty vzdálen. Až do konce 14. století býval obydlím páně, jemuž poskytoval pramálo pohodlí, ale přece tolik, kolik se na onen čas žádalo. Když vzrůstaly potřeby lidstva a vlády staraly se o bezpečnost veřejnou, nepostačil Velešín k tomu, aby mohl hostiti pána s velikou čeledí; dosti však tu bylo místa pro *purkrabě*, který panství Velešínské spravoval. Ze smlouvy staré (r. 1476 dne 2. ledna)



Zříceniny Benáku u Velešína.

dovídáme se, že býval purkrabě sám druhý jezdec a že choval na hradě 8 střelcův i s čeledí dělnou. Na chování hradu dostával ročně 50 kop rozdílně, t. j. dvakráte do roka, a bral kromě toho jisté půžitky z panství, jako 5 kop od žencův, 2 kopy od řeky, 16 gr. úroku na mlýně, 50 čebrův žita a 50 čebrův ovsa ze vsí Valtířova a Štiptuně, oves pastevní z Velešina a ze vsí, což ho bylo, druhdy více, druhdy méně, a po každém čebru ovsa slepici, 8 kur ze Skalen, dva slady ječné a dva pšeničné z Netřebic, sýry letníky (t. j. o letnicích dělané) v městečku Stropnici (na jedné straně městečka z každé krávy sýrec, avšak třetinu toho dával faráři), ve Štiptuně sýry. Purkrabě vzdělával dvoje poplužl hradové a ratajské a důchody jeho si ponechával. V Netřebicích měl lovy zaječí a když tu lovil, povinen byl rychtář dávati stravu lovcům a sedláci dávali volavce, když přišel purkrabě na čížbu. Luk měl purkrabě dosti; držel louky některé u Velešína (pod horou za řekou, v ostrově, na Skřemenci, v Brtečném, v Otartě, ve staré štěpovně, v Sedlci pod hrází), více měl louky na Pořešínském zboží, které lidé zdělávali, sekali, na nich seno sušili a na hrad vozili. Také z jiných vesnic robotovali lidé na lukách purkrabských, zejména Netřebičti na Krčovodce pod Třítěžem, Ravinšti na louce v Hajišti, Žžárští na louce pod Pláni. Pán a purkrabě dávali sobě půl léta napřed věděti, kdykoliv sebe chtěli z povinnosti propustiti.



Zbytky hradu Velešínského.

Na hradišti Velešínském, od kolika set let lesem porostlém, jest nyní pusto a prázdno, poněvadž majetníci jeho, hospodáři z okolí, nejen zdi všechny pobořili, nýbrž i zbytky prokopali, hledajíce pokladův. Sklamali se velice, neb nic nenalezli. Co každý purkrabě měl, to zase s sebou vzal, když odcházel; a věcí, které se inventářem řídily, bylo málo. Ve druhé polovici 15. století bylo zde $39^1/_3$ kopy šípův nasazených, houfnice železná, houfnička malá Vyšebrodská, 6 píšťal či ručnic celých a 2 roztržené, soudec prachu, 14 liber prachu v soudci odváženého, 8 liber 8 lot. salnitru, $2^1/_2$ libry síry, 2 kusy a centnéř olova, kotvy v hrnci, 8 starých samostřelův a 7 starých terčův. [1])

[1]) Archiv Třeboňský.

Starodávný hrad Velešínský patří zajisté k prvním hradům v Čechách, kteří v 13. st. na způsob německých hradův stavěni bývali, a nacházel se se zbožím k němu patřícím v držení komory královské. Ve 13. století držel jej nějaký čas *Čéč z Budějovic*. Týž držel také od komory královské panství Hlubocké s Budějovici, jež mu král Přemysl Otakar odňal. Náhradou za to zboží dal prý týž král Čéčovi Veliš u Jičína se zbožími k němu příslušejícími, kteráž však po smrti Přemyslově syn jeho Václav král synu Čéčovu též Čéč řečenému odňal a ves slove Olešnou na horách daroval. Nacházíme Čéče svrchupsaného seděním na Velešíně roku 1266, 26. června, když on s volí manželky své Gisly (dcery Hadmara Psa z Chuenringa) daroval klášteru Světelskému ves svou Reinprechts ležící blíž Vitoraze, [1]) jež se mu s manželkou za věno dostala. Gisla zemřela r. 1268. [2]) Jak dlouho držel Čéč Velešín, není nám známo, domníváme se však, že jej prodal *Benešovi Pyšnému z Velešína*, praotci potomních pánův z Michalovic, jenž asi brzo po smrti krále Přemysla, avšak již nikoliv jako pán Velešinský, zemřel. Neb vedlé vypravování Neplachova odňal mu král Velešín a přidal jej k ostatním rozsáhlým panstvím komorním v těchto končinách. [3])

Otakarův syn Václav II. chtě si nejen nakloniti Benesova syna *Jana z Michalovic*, nýbrž i puzen jsa prosbami přátel Janových, kteří jakožto přední úředníci zemští nemalé požívali vážnosti, vrátil Janovi Velešín s panstvím a daroval hrady Šarfštein a Děvín se vším příslušenstvím a ves Vitějovice, za to však vzdal Jan králi vsi Tuchlovice, Hojnice a Srby v bližší vzdálenosti od Prahy ležící, jež od starodávna pánům z Michalovic náležely, odřekl se též všeho práva svého k městu Děčínu [4]) a připlatil ještě 800 hřiven stříbra. Jan patřil k té straně, jejíž působení na mladého krále roku 1284 Závišem z Falkenšteina a jeho přátely bylo zničeno; r. 1289 zastával dědičný v rodě Markvarticův úřad číšnický, povolil r. 1294, 6. května klášteru sv. Koruny, aby na statcích jeho cla a mýta neplatil, a nedočkal tuším smrti Václavovy. Syn jeho *Beneš z Michalovic* (až k r. 1322 připomínaný) zdržoval se někdy na hradě zdejším, kdež potvrdil r. 1306, 22. června právo klášteru Korunskému roku 1294 udělené a slíbil Ebrhartovi z Walllsee (r. 1312, 2. února), že mu bude proti nepřátelům pomáhati. [5]) Paprocký v genealogii své přidává mu příjmení Věrného. Za jeho časův bydlela na hradě Johanka z Velešína, dcera Jindřichova z Rožemberka a manželka nějakého pána Velešínského (jak se zdá Janova), jež klášteru Vyšňobrodskému mnohé dobrodiní udělila a r. 1317 dne 3. února zemřela. [6])

Jindřich z Velešína, jenž se připomíná od r. 1347, [7]) byl tuším syn Benešův. Roku 1350, 20. ledna daroval klášteru sv. Koruny na spásu duše své a předků svých sto hřiven grošův Českých na vsi své Nesmeni a potvrdil mu také svobody na cla a mýta předky udělené. Zemřel asi r. 1355 dne 4. dubna a pohřben v kostele Korunském. [8]) Zůstavil vdovu Elišku z Kapelu a tři syny: *Ješka*, *Beneše* a *Jindřicha*, kteří se r. 1358 o dědictví otcovské tak rozdělili, že obdržel každý z nich jednu třetinu hradu Velešína, mimo to Ješek ves Nesmeň s okolím, Beneš ves Smrhov s příslušenstvím a Jindřich konečně Skalany, Benešov a Soběnov. A poněvadž se dostala ves Nesmeň, na níž zapsány byly peníze klášteru Korunskému, za díl Ješkovi, jenž nemohl sám břímě takové nésti, musil každý z nich jednu třetinu peněz svrchupsaných na sebe vzíti. [9]) Jak se zdá, nemohli se bratří na Velešíně dobře srovnati a raději si přáli, aby hrad v ruce jednoho pána přešel; k tomu cíli vypůjčil si Beneš 700 kop peněz od „strýcův" svých Petra, Jošta, Oldřicha a Jana bratří z Rožemberka, začež koupil díly bratří svých na hradě Velešíně (ieren tail der veste vnd des hauses ze Welesin), a slíbil roku 1359 dne 3. května spolu s rukojměmi Janem a Zdeňkem bratřími ze Šternberka a Litoldem z Landšteina, že je na příští hod sv. Jiří zaplatí s tou výminkou, jestliže by bratří před zaplacením těchto peněz smlouvu o koupení hradu Velešína učiniti chtěli, že se má dluh k summě trhové přičísti. [10]) Zároveň však slíbil jiným listem téhož dne daným bratřím z Rožemberka ve příčině jiných peněz k témuž cíli zapůjčených, kdyby od sv. Havla ve 4 letech pořád zběhlých v držení hradu Velešína nezůstal, že hrad až pod příkopy s lidmi pod ním bydlícími, pokud je řeka objímá, nikomu jinému neprodá neb nezastaví, leč jen bratřím z Rožemberka. [11]) Vidouce bratří Beneš a Jan, že se konec života jich blíží a bezpochyby jsouce oba v kázni boží, učinili roku 1360, 26. července ve vsi Malontech Petra a Jodoka z Rožemberka poručníky své poslední vůle, odevzdavše jim hrad Velešín s městečkem

---

[1]) Srov. Emlerova reg. na str. 161 a Ft. rer. Boh. III 242. 476. Jiného rodu jest nejv. sudí Čéč (1255–1264). [2]) Emler reg. 202, Frast, Zwetler Stiftsbuch 222, 243. 245. Link, Annales Claravall. I. 391. Jestliže se tuto dí, že se Gisla stala chotí Schetzonis de Budiwoys, a po druhé zase že byla chotí Čéče z Velešína, zajisté jest totožnosť obou dokázána. [3]) Font. rer. Boh. III. 476. Že podlé toho skutečně býval Velešín původně královským, o tom srovnej, co povídá Palacký ve svých dějinách (II. a 175—179). Zdali ostatně Beneš vládl po Čéčovi teprve aneb snad Čéč již před Benešem (dostav Velešín na čas od krále), nemůže se na jisto postaviti. [4]) Emler regesta 560. [5]) Pangerl, Urkdbch. v. Goldenkron 40, 45, Urkdb. d. L. ob d. E. V. 66. [6]) Pangerl, Urk. v. Hohenfurt 384, Millauer, Ritter v. Poresching p. 7, Březan v Časop. Mus. 1828, sv. 4., str. 48. [7]) Urk. d. L. ob. d. E VII. 28. [8]) Link, Annales Claravall. I. 748 z archivu Světelského, Pangerl, G. U. 121. Alžběta a synové její dali roku 1347 almužnu klášteru Světelskému. [9]) Ibidem p. 128—133. Ves Smrhov prodána jest později Janem z Michalovic panu Markvartovi z Pořešina směnou za Roveň a Osové, na něž i přeneseny peníze klášteru Korunskému povinné (ib. 205). [10]) Archiv Novohradský. [11]) Tamže. Jak se zdá, podrželi bratří odprodavše díly své Velešína hradu ještě podíly na vsích, Jindřich zajisté totiž vládl ještě r. 1360 na Benešově a Jan tuším držel tvrz a ves Tichou, jinak si totiž list r. 1360, 26. července daný vysvětliti nemůžeme.

a tvrz Tichou i s dětmi svými, při čemž svědčili služebníci jejich *Bušek* řeč. *Pátek* purkrabě na Velešíně a Filip z Keblan. Nezapomněli též na kostel Velešínský, jejž kázali obdařiti a v něm k rozhojnění slávy boží tři kaplanství zříditi.[1]) Úmrtím všech tří bratří vymřela po meči Velešínská linie pánův z Michalovic a zůstala již jen jediná dědička po přeslici, *Markéta* dcera Benešova, ještě ani let svých nemající,[2]) jež dědila po otci Velešín a po strýci svém Jindřichovi, který bratry své přečkal, městečko Benešov.

O nabytí panství Velešínského staral se nyní *Petr z Michalovic*, strýc Markétin a také potomek onoho Jana, jenž byl roku 1283 Velešína nabyl. Petr mohl Velešína jedině nabyti spolkem, neb jestliže Markéta zemřela bez dědicův, připadlo veškeré její zboží králi, pročež také k učinění spolku potřebí bylo dovolení královského. Za tou příčinou Petr maje ve spolek vejíti s Markétou r. 1361, 6. března v městě Norymberce hrady své zpupné Ratný a Úšť císaři Karlovi v manství a pod léno podal, a za to obdržel povolení královské, aby se mohl spolčiti s Markétou výšepsanou, s tou při tom výminkou, kdyby Markéta bez dědicův dříve než Petr zemřela, že král k hradu Velešínu práva nemá, nýbrž že týž hrad s panstvím má naň Petra spadnouti, a jestliže by se ta příhoda stala, že má Petr Velešín se zbožím od krále v manství přijíti.[3]) Spolek ihned potom ve skutek vešel a podán jest ke dskám zemským, poněvadž Petr toho roku 4. října v Praze vyznal, na jaké výminky spolek ten učiněn byl.[4])

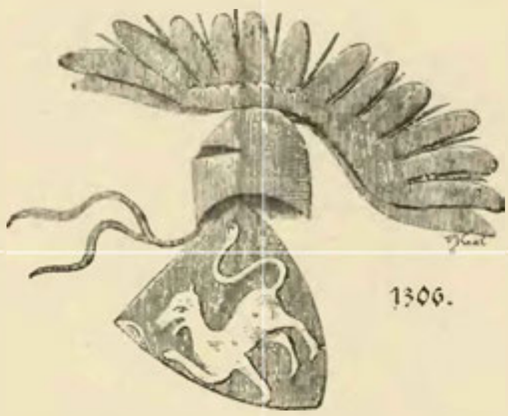
Zatím se bratří Petr a Jodok z Rožemberka o uskutečnění poslední vůle bratří Velešínských starali. Ve příčině toho vydali roku 1361 na den sv. Lucie v Krumlově list, jímž přesně určeno jest nové nadání kostela Velešínského. Na vydržení dvou vikářův či kaplanův, kteří měli býti faráři k ruce, dali faráři dvůr jeden ve Velešíně, vsi Lahut a Kladyny a lesy Otloky a Hráč, což vše asi 9½ kopy Pr. ročně vynášelo, za to však byl farář povinen každý den na hradě Velešíně v kapli mši sloužiti a ještě jiné služby Boží konati. Mimo to zřídili při kostele Velešínském ještě 3 kaplanství při oltářích p. Marie, sv. Mikuláše a sv. Doroty, při nichž taktéž ustanoveni jsou tři kaplanové, k jichž vydržování určeny jsou platy jisté 26 kop 15 gr, jež vydávaly vesnice Síčkov, Malče, Kvítkov, Veliška a Jaromíř. Právo podací oltářův zůstaveno jest pánům hradu Velešínského, jakož již dříve při kostele bývalo. Konečně obdržel farář zdejší k udržování věčného světla v kostele jeden dvůr ve Velešíně blíže lázně, platy ve Kvítkově a na mlýně Kemukově pod Bělou.[5]) Jiné věci ještě, které se týkaly poslední vůle bratří Velešínských, provedeny jsou na jaře roku příštího. Tak dali (r. 1362, 4. března) bratří Petr a Jodok od sebe vyznání, že oba bratří Velešínští seznali ve své poslední vůli o Bohuslavovi z Mirokovic, že drží ve vsi Mokrém 28 kop platu věna manželky své, což také pán hradu Petr z Michalovic uznal.[6]) Petr a Jodok při tom nákladův nešetřili, zejména i 200 kop za rozličné potřeby za doby poručnictví jich vydali.

Stejnou dobu postarali se také páni z Rožemberka o zaplacení peněz, jež byli k dobrému zboží Velešínského zapůjčili. Napřed jsou vybaveni z rukojemství Jan a Zdeněk bratří ze Šternberka, kteří se byli někdy za Beneše v 700 k. zaručili, o čemž svědomí vydali r. 1361, 22. února Čeněk z Lipého nejv. komorník, Jan z Vartenberka purkrabě Pražský a Ondřej z Dubé nejv. sudí, poněvadž „páni z Rožemberka hrad a panství Velešínské sirotčí podlé práva jako poručníci drží.“[7]) Tehda arciť ještě nebyl Petr učinil spolek s Markétou a proto se jako držitel Velešína neuvodí; ale když v držení Velešína vedlé potvrzení královského vešel, staral se o vyvazení dluhův n. Benešem a Janem zdělaných. Napočetlo se dluhův dohromady 900 kop (a to 700 kop půjčených k zakoupení dílův na hradě a 200 kop, jež byli Rožemberští jako poručníci vynaložili), ve kterých Petr Petrovi, Jodokovi, Oldřichovi a Janovi bratřím z Rožemberka postoupil nížepsané vsi Soběnov, Lhotu s břehem řeky Malše, Bukovsko, v Jaromíři 10 k. platu s potokem a příslušenstvím až po řeku Malši, ve vsi Hodonicích plat roční 7 kop 15 gr. a lesy řečené Mikulovský a Jaromířský.[8]) Mezi svědky prodeje tohoto byl také již řečený Pátek purkrabě Velešínský, jenž byl ještě r. 1369 purkrabí.[9]) V roce 1362 a letech následujících nacházíme vždy jen Petra co pána, který všechna vrchní práva na panství provozuje, o Markétě již nikde se zmínka neděje;[10]) podával totiž kněží ke kostelům a oltářům na panství.[11]) Pán tento, bohatý na panství rozsáhlá, jichž měl veliký počet na severu Čech (Boleslav, Michalovice, Brandýs, Šarfštein, Úšť, Kamenici Českou), zemřel r. 1368. Vyslán byl od císaře do Italie s vojskem, ale na cestě zachvátila jej nákaza morová; nicméně tělo jeho do Čech přeneseno a tu pohřbeno. Vdova po něm zůstalá, Eliška, obdržela vdovskou stolici na panství Brandýském. Poručníkem sirotkův zůstalých a jmění jim náležitého stal se pan *Těma z Koldic*, hofmistr dvoru královského, jenž se v příčině úřadu svého stále při dvoře císařově nacházel, při tom však jakožto známý hospodář zajisté také

[1]) Archiv Novohradský. [2]) List archivu Třeboňského (r. 1404, 27. února, přirovnej děje Přiběnic) připomíná, že Dorota z Velešína někdy sestra p. . . . nka z Velešína odkázala peníze klášteru v Týnci. Mohla býti jedině sestra nějakého Jindřicha čili Hynka (neb jen tak se může prázdné již místo vyplniti) a zemřela snad okolo r. 1370, neb již r. 1373 páni z Rožemberka za ty peníze klášteru některé vsi zastavovali. [3]) List potvrzovací císaře Karla má Glafey (I. p. 557), original, jímž čeští páni o potvrzení císařském svědčí, nachází se v archivu Novohradském; revers Petrův, jímž slibuje, že z vděčnosti za dovolený spolek Ratný a Úšť v manství přijme, otiskl Balbin (Miscell. dec. I. lib. VIII. p. 160). [4]) Pangerl, Goldenkron. [5]) Libri erect. I. ed. Borový p. 34. [6]) Archiv Novohradský. [7]) Archiv Novohradský. [8]) Archiv Novohradský. [9]) Pangerl, Hohenfurt 148. [10]) Zemřela 7. července roku neznámého. [11]) Lib. conf. I. D 9, E 21, F 8, H 2

správu statkův Michalovských nezanedbával. Podával roku 1369, 5. listopadu a r. 1374, 20. února k oltáři p. Marie ve Velešíně, r. 1375, 25. června k oltáři sv. Mikuláše tamže a r. 1376, 17. března ke kostelu v Malontech.[1]) Zemřel r. 1383, odevzdav již dávno před tím správu panství mladému Michalci.

Jan Michalec z Michalovic, syn Petrův, asi roku 1379 dosáhl plných let svých a ujav rozsáhlá panství otcovská v letech mladých, dočkal se ještě bouří husitských. Co se týče správy panství, nacházíme jej toliko v letech 1379 (15. září) až 1383 (v dubnu) jakožto pána podací v Malontech[2]) a domníváme se, že dědil také panství Benešovské po strýci svém Jindřichovi z Velešína, jenž byl za nezletilosti jeho zemřel.[3]) Vážné asi příčiny přiměly jej k tomu, že prodal panství Velešínské *Oldřichovi* a synu jeho *Jindřichovi z Rožemberka*, ujčincům (amitis) svým, za 3000 kop gr. č. Po trhu, jenž někdy na podzim r. 1387 se zběhl, často měl jednání s kupujícími o spravení panství či odčištění závad na něm lpících. Poněvadž byl hrad Velešín a některé k němu příležité statky manstvím královským a zpupné statky se od nich odděliti musely, proto přišly mocně obě strany r. 1387, 2. října na mocné opravce, totiž mladého lantkrabí Leuchtenberského Jana (anebo kdyby ten v zemi nebyl aneb zemřel, na Půtu z Častolovic neb na Havlíka ze Zvířetic) a na Heřmana z Hradce (neb Oldřicha a Jana odtudž). Více pak připověděl Petr, jestliže by Johanky z Meisavy dcera, kteráž byla vdána do Rakous, listem jakýmsi, daným někdy Petrem z Michalovic, ve příčině věna na některá zboží hradu Velešínského sáhnouti chtěla, že má Jan pány z Rožemberka v tom zastoupiti a panství očistiti.[4]) Ze summy trhové obdržel Jan první část, totiž 1150 kop r. 1387, 30. listopadu v Praze, a to prostředkováním Vojslava korrektora kněžského a pokladníka dvoru arcibiskupského, Benedikta písaře téhož dvoru, Jana kaplana páně Jaroslavova z Odlochovic, Petra a Ondřeje písařův, Zdislava písaře svého (Michalcova).[5]) Zbytek 1850 kop zaplacen jest pány Rožemberskými r. 1387, 30. prosince na hradě Příběnicích, a to sprostředkováním Jana Řečičky, Mrázka kaplana, Buzka prokuratora v Příběnicích, Vlčka z Hlasiva, Pavlíka ze Žumberka, Zdislava písaře svrchuřečeného, Dmychla z Chlumku, Ustače, Petra ze Stakor a Budislava ze Vtelna služebníkův Michalcových.



1306.

Znak Beneše z Michalovic.

V summě trhové 3000 kop měl pan Michalec panství Úšťské od pana Škopka o sv. Martině toho roku vyplatiti; snad v té nemožnosti, sehnati peníze ty k vyplacení Úšťku, hledati musíme příčinu, pro kterou bylo Janovi prodati Velešín.[6]) Zboží bratřími z Rožemberka koupené obsahovalo hrad Velešín s městečkem a podacím, vsi Sedlec, Tološovice, Chlum, Polžov, Kladějov, více co náleželo jednomu kaplanství Velešínskému v Malči, Lhotě, Kvitcích a Besednici, a co náleželo druhému kaplanství ve Velišce, Radčicích, Kvitcích, Jaroměřicích a Markvarticích, mimo to vsi Ločedice, Mokrýlom, Hradiště, Líběchov, Soběnov s podacím a ves Přísečná, k té faře příslušející, Benešov městečko s tvrzí a podacím, v Pivonicích c. t. m., Radčice, Dluhoště, ves Skaleny Brumovy a ves Skaleny pusté, v Popelicích c. t. m., Plžov, Lužce c. t. m., Ropětice c. t. m., Visutou, Záluží, ves Khamrytschlag k faře Benešovské slušicí, ves Malonty s podacím a co držel farář Malontský v Šictnetšloku, Blanském a Bělém vsi, Mezeřice, Jaroměřice, Bělou, ves Tichou s tvrzí. Zdali také ves Dobochov k panství Velešínskému náležela, neumíme na jisto říci.



1298.

Znak Jana z Michalovic.

Oldřich z Rožemberka, jenž byl r. 1388 kollatorem oltáře sv. Mikuláše,[7]) zemřev r. 1390 zůstavil Velešín synu svému *Jindřichovi z Rožemberka*, jenž se připomíná častokráte jako pán podací kostelův a oltářův na zdejším panství.[8]) A poněvadž držel Velešín posud jako manství královské, král Václav k jeho prosbám r. 1391, 1. prosince hrad Velešín z manství propustil.[9]) Dvě léta potom postavil se Jindřich

[1] Lib. conf. II. B 9, III. B 27, C 11, 18. [2]) Ibidem III. D 16, IV. B 17. [3]) Ještě držel Jan Benešov r. 1383, neb tehda obyvatele Benešovské z člověčenství propustil (Sommer 141). [4]) Archiv Novohradský. K tomu očištění panství či spravení patřilo též urovnání platův povinných klášteru sv. Koruny. Jan totiž prodav ves Smrhov Markvartovi z Pořešína, přenesl proto plat na ni zapsaný na nově zakoupené vsi Roveň a Osové (o čemž list r. 1392, 25. února). Neznámo nám jest, zdali i rychtářství Černické, na němž Jan roku 1390, 25. února témuž klášteru ospy ovesné daroval, také k Velešínu náleželo (Pangerl, Goldenkron 196, 204). [5]) Archiv Novohradský. [6]) Tamže. V Březanových regestech (Millauer, die Ritter v. Poresching p. 10) nachází se v obou kvitancích chybné pojmenování „Pořešinské zboží.“ [7]) Lib. conf. IV. B 8. [8]) Lib. conf. V. B 9, H 3, 6, 10 J 2, O 9, R 3, VI. G 19, H 20, J 12, P 3, VII. L 7. Roku 1403 prodal Jindřich plat v Ločedicích Bohunkovi faráři v Budějovicích. (Arch. Budějov.) [9]) Archiv Novohradský.

v čelo panstva nespokojeného a byl potom hlavním účastníkem jednoty panské; s králem Václavem žil potom v rozepřích až do roku 1401. Přirozenoť tudíž, že mu druhá strana škoditi chtěla seč mohla a že i mnohý lakotný a chtivý šlechtic pod záštitou pomoci králi poskytované opanovati chtěl nějaký hrad Rožemberský. Vyznalit na trápení zločinci, že chtěli hrad Velešín panu Litoltovi z Bítova zraditi a byli u něho (hradu) shledujíce, kterak mosty zdvihají a jich hlídají.[1]) Jindy vodili škůdce k Velešínu, chtíce provaz utíti u mostu. Purkrabí páně v ty časy byli: roku 1400 *Vyntíř z Houžné*, pak r. 1406 *Jan Liška ze Suchdola* jinak z *Újezda*,[2]) po němž v úřadě příbuzný jeho *Petr Liška* z *Újezda* následoval.[3]) Bylť pan Jindřich také na kostely na svém panství laskav. Roku 1408 vyložil mu farář Velešínský Jakub, jak je mu obtížno vedlé poručenství někdy Beneše a Jana z Velešína bratří s dvěma svými vikáři každodenně na hradě Velešínském mši svatou sloužiti, začež arci mu patřily dvůr a ves Kladyny a ves Lahuť. Jindřich chtě tu povinnosť zmírniti, určil r. 1408, že má farář na jaře a v létě každý týden třikráte mši v kapli hradské sloužiti, na podzimku však a v zimě jen jednou za neděli a pokud by purkrabě jinou mši svatou míti chtěl, aby pro faráře s koněm poslal.[4]) Týž pak farář, jenž byl zároveň páně písařem, „znamenav práci hrubou, kterou měl v Lahuti, a proti tomu užitek malý," prosil pána o radu, jak by toho dvora užíval; tu poslal Jindřich na ten dvůr Ondráška ze Zásmuk purkrabě Krumlovského a Jana Lišku purkrabě Velešínského, kteřížto nalezli, že dvůr jest daleko od kostela; tudíž pan Jindřich radil faráři, aby ten dvůr prodal, což se tuším také stalo?[5])

Po smrti Jindřichově († r. 1412, 28. července) vládl za nezletilého syna Oldřicha přední jeho poručník *Čeněk z Vartemberka* a podával kněží r. 1412—1417 ke kostelům a oltářům v Benešově, ve Velešíně a v Malontech.[6]) Purkrabí za něho byl jakýsi Buzek, který se r. 1414 připomíná.[7]) Pan Čeněk přivinuv se záhy k učení Husovu, působil ve smyslu tomto i na Oldřicha, v čemž jej Oldřichova máti Eliška z Kravař podporovala. Na radu Čeňkovu dal Oldřich dne 17. června r. 1417 ohlásiti po všech panstvích svých, že všichni kněží a faráři, kteří večeři páně pod obojí způsobou rozdávati se zdráhají, mají v určitém čase směniti se o místa svá s těmi, kteří k tomu ochotni jsou. Do Velešína uvedl pan Oldřich Martina Sovu.[8]) Než za tři léta proměnil smýšlení své pan Oldřich, stav se z obránce kalicha úsilovným jeho a bezohledným protivníkem, stíhaje kališníky pokud mohl veřejně, a jestliže nesměl, tím hůře po tajnu. Za to se mstili kališníci, plenice statky Oldřichovi a mnohé jemu odjímajíce, jako na př. Příběnice, Soběslav, Lomnici a Sviny (r. 1420). V ty asi bezpochyby časy se pokoušeli Táboři, aby nějakého hradu Rožemberského se zmocnili. Jak vyznal Petr z Krasejova na mukách (r. 1423), nějaký Martin z Velešína a Ocásek z Újezda byli na Velešíně hradě a ten hrad měli Žižkovi zraditi. Také tu byla nějaká díra, jakož jest starý most byl, tuť měl Petr Tábory přivésti k té díře, aby se v hrad vkopali.[9]) Purkrabí tu byl (r. 1423—1425) *Matěj Višně z Větrní*.[10]) po němž následoval r. 1429—1437[11]) *Petr z Dlouhé*, jenž svědčí v listě daném na Velešíně r. 1432, 14. ledna, jímž Matěj, Simon a Kubec bratří z Bukvice prodávají Mikuláši Črncovi a jeho synu Janovi čtvrť v Čeřejově.[12]) Za časův Petra z Dlouhé (r. 1433) škodil Oldřichovi hejtman sirotčí Jan Čapek ze San pálením, zajímáním a zkopáním rybníkův, až konečně Oldřich vyhledával příměří. Protož toho roku 22. března sešli se na Velešíně již řečený Čapek, Buzek ze Smolotyl úředník a jiní starší vojska Sirotčího s panem Oldřichem a učinili tu s ním námluvu, že od sv. Jiří nejpříštího až do roka všecka panství jeho nijakž nepokojiti nebudou. Příměří to vykoupil si pan Oldřich za 400 kop.[13]) Žádaného míru konečného pro statky své dosáhl Oldřich teprve příštího roku. Roku 1435, 22. března podával nového faráře ke kostelu Benešovskému[14]) a potom učinil purkrabí na hradě zdejším *Zachaře z Nemyšle*, jenž se v letech 1438—1439 připomíná.[15]) Po zjednání míru v jižních Čechách zůstal Oldřichovi ještě dosti vážný a nebezpečný nepřítel Jan Smil z Křemže, který měl v sousedství Oldřichově několik hezkých statkův. Dokud měli Táboři vrch, nedařilo se Smilovi zle, ale když byla bitvou u Lipan moc Táborská ochromena, hleděl i Oldřich nepokojného souseda svého se zbaviti. Několik let po řečené bitvě kázal Oldřich posádce Velešínské, aby na Smila strahovali, až tu blízko potáhne. Jak zle se tudy tovaryšům Smilovým vedlo, nejlépe viděti jest z listu, jímž Jan Smil vší zemi žaluje na Oldřicha, „toho zlého nečistého pána, žeť mi jest za pravým křesťanským mírem a příměřie kázal mé tovaryše s tiem Jidášem Vilémem Lopatú zmordovati beze vší viny, a když moji tovaryši jeli z Němec na ně žádné péče nemajíce, tuť sú je z Velešína páně zámku honili a zhonivše a zlapavše je, i svláčili je a svlekše nekřesťansky zmordovali."[16]) Později byl přece Jan Smil úskočně jat a potom hanebně utracen (r. 1447).

[1]) Kniha popravčí, str. 20, 21. [2]) Pangerl, G. U. 352, archiv Budějov. [3]) Paměti Světeckého I. 192 v archivu Třeboňském archiv český VI. 17., též list archivu Krumlov. 1411, 22. April. [4]) Libri erect. VIII. f. 12. [5]) Archiv Novohradský. [6]) Lib. conf. VII. B 17, E 10, H 5. [7]) Světecký. [8]) Oldřich stav se r. 1418 plnoletým, dne 28. září občanům Velešínským a sedlákům Ločedickým, Soběnovským a Plžovským odúmrti daroval (archiv Novohradský). [9]) Kniha popravčí, str. 31. [10]) Arch. č. I. 152. 406, III. 246, archiv Třeboňský r. 1425, 29. dubna. [11]) Pam. Světeckého. [12]) Archiv Novohradský, Pangerl, Hohenfurt 263. [13]) Arch. č. III. 506. [14]) Lib. conf. X. B 8. [15]) Světecký (r. 1438), arch. č. III. 521, arch. Budějov. [16]) Arch. Třeboňský.

Po husitských válkách žila na Velešíně *Perchta ze Šternberka* rozená z Kravař, sestra Elišky manželky Jindřichovy a mateře Oldřichovy. Ta byla manželkou Petra ze Šternberka, rozhodného odpůrce kalicha, jenž r. 1420, 1. listopadu u Vyšehradu padl, po čemž stísněná vdova vyznání pod obojí na svých panstvích průchod pustiti musela. Asi r. 1441 odstěhovala se na Velešín, který jí tušim Oldřich k užívání přepustil, a umřevši tu l. 1447 dne 12. února, pochována jest v klášteře Vyšebrodském.[1]) Asi v ty časy byl „písařem zboží Velešínského“ Jan z Třebomyslic, jemuž Oldřich (25. dubna r. 1441 neb 1447) louku Oděračku vnově vyplaněnou v lese Brtečném nad Babím brodem zastavil.[2]) Přemrzelý jsa Oldřich nad hlukem světovým, poněvadž se mu ze záměrův jeho málokterý vydařil, postoupil vladařství rodu se všemi panstvími synu svému nejstaršímu *Jindřichovi* (r. 1451) a ponechav si k výživě své toliko jedno panství, zemřel r. 1462.

Jindřich z Rožemberka podlé Březana pán hrdinský, v kolbách a honbách cvičený, pojal k manželství Anežku dceru Jana hraběte ze Šaumberka, jejížto věno i s obvěněním (dohromady 10.000 fl. uh.) zapsal r. 1453, 23. února na hradě a panství Velešínském (auf unserm geslos und herrschaft Weleschyn) a panství Novohradském.[3]) S touže manželkou splodil prý nějaké děti, o nichž není nic známo. Za něho byli tu purkrabími r. 1451 *Oldřich Měděnec* a r. 1453 *Jindřich z Ratibořic.*[4]) Vraceje se Jindřich v čele 350 jezdcův z turecké války, zemřel dne 25. března r. 1457 ve Vídni, vypiv něco ve víně, jak Staří letopisové udávají. Vladařem stal se po něm nejmladší syn Oldřichův *Jan*, jenž proti zvyku rodu svého stál při straně Poděbradské. Purkrabí byl za něho *Erazim z Michnic*, jenž pomáhal roku 1458, 13. ledna vedlé ostatních purkrabí Rožemberských pana Jana s otcem jeho Oldřichem ve příčině nějakých ruznic smlouvati.[5]) Jeho nástupce *Kunaš z Machovic* svědčil r. 1467 v příměří mezi jednotou panskou a Janem z Rožemberka,[6]) jenž obléhaje Jindřichův Hradec pro malou podporu se strany královské poskytnutou nic vyříditi nemohl, a začínaje potom u věrnosti ke králi kolísati, příštího roku (1468) zjevně ke straně králových odpovědníkův přistoupil. V ty časy tu byli purkrabími r. 1470 *Mikuláš Sedlecký*, asi r. 1471 (?) *Jan Puklice ze Vztuh* a r. 1472 *Mikuláš Hřibě.*[7]) Tento pána svého v úřadě přečkal, neb zemřel tento toho roku 8. listopadu, jak někteří praví, na morovou ránu.[8])

Nejstarší syn Janův *Jindřich* měl se státi vladařem, ale že byl teprve 16 let stár, převzal vládu panství a poručnictví slavný svého času Bohusluv ze Švamberka.[9]) Týž učinil purkrabí na Velešíně r. 1476, 2. ledna *Oldřicha ze Dvorce* vedlé jisté smlouvy a již uvedených výminek. Oldřich zůstal dlouho na Velešíně, neb se připomíná jako purkrabě až do r. 1487; setrvával v úřadě ještě za *Voka z Rožemberka*, jenž vladařství od bratra svého na zdraví a rozumu nedostatečného ujal. Týž pan Vok zastavil r. 1483, 17. června ves Manholty za 400 fl. uh. Hynkovi ze Sudoměře, Kunašovi z Machovic a Janovi z Divčic.[10])

Nákladné vydržování stavení hradských a chování úředníkův a čeledi, jak jsme z počátku pověděli, přiměly zajisté pana Voka, aby hrad zdejší opustil, hospodářství při městečku rozprodal a důchody ostatní úřadu Novohradskému podřídil. Roku 1487, 12. února připomíná se nám posledně Oldřich ze Dvorce jako purkrabě v jisté listině kláštera Vyšňobrodského,[11]) ale právě asi v ty časy počalo opouštění hradu. Neb r. 1487, 13. června prodal Vok dvůr hradský od hradu Velešína, louku v Brtečném s lesem po struhu, která od ní nahoru v pole jde a od mezníku jde okolo lesa panského až do struhy pod rybník v Sedlci z jedné strany a z druhé strany od Sedleckých mezi až k rybníčkům, z kterých voda na zámek vedena, i s těmi rybníčky a od nich po tu struhu dolů až do řeky a odtud po hřeben zámku opět až do řeky a vedlé řeky z té strany od zámku nahoru až do Hubkových jiter, odtud zase k řece a odtud do Brtečného potůčka a opět až do strouhy svrchupsané, obci městečka Velešína.[12]) Zároveň (Světecký praví okolo l. 1480) byl Velešínský zámek zbořen a více tu purkrabě nebylo, nýbrž to, co na úředníky obracováno, nyní do důchodů panských vycházelo.[13]) V přiznání ke dskám, jež učinil roku 1541 Petr z Rožemberka, připomíná se na panství Novohradském „Velešín zámek pustý“[14]) a r. 1613 v rejstřech panství Novohradského jako tvrz zbořená u Velešína, kdež ještě nemálo zdí se spatřuje a v spanilých místech a položení.[15])

---

[1]) Höfler Huss. Geschichtsschreiber II. 77 a historie pánů ze Šternberka v museu. [2]) Archiv Novohradský a Pam. arch. XI. 639 Jan se jako písař i r. 1460 připomíná (Notizenblatt 1853, S. 443). Roku 1470, 14 března nejsa již písařem, řečené louky postoupil Mikuláři mlynáři nad Babím brodem (arch. Novohr.). Johannes notarius bonorum in Velešin, r. 1483 připomenutý, byl snad jiný úředník. [3]) Archiv Třeboňský. Věno to tušim převedeno později na Rožemberk. Viz téhož dějiny k r. 1462. [4]) Paměti Světeckého. [5]) Archiv Třeboňský Toho roku 28. ledna svědčil v kšaftu Petra Višně z Větřní (arch. Novohrad.) a purkraboval na Velešíně ještě r. 1459 (Arch. Budějovský). [6]) Arch. č. IV. 147. [7]) Archiv Třeboňský a Světecký. [8]) Archiv Třeboňský. [9]) Světecký jmenuje některé purkrabí za tohoto poručnictví, a sice r. 1473 Mikuláše z Jindřichovic, r. 1475 Mikuláše ze Hvozdna a z Keblan. [10]) Archiv Třeboňský a Budějovský. [11]) Pangerl, Hohenfurt 354. [12]) Archiv Novohradský. [13]) Světeckého paměti. [14]) Archiv kapitulní XLIV. 33, Pam. arch. roč. X. 348—350. [15]) Arch Třeboň.



Pořešín Hrad.

1. Popis.



Asi půl druhé hodiny severně od Kaplic spatřuje se největší ssutina v tom okolí, zřícenina hradu Pořešína. Od štace Kaplické jde se k ní po vlnovité hornatině na vsi Rozpoutí a Pořešín Velký. Mnoho paloukův, pole, sem tam malá vesnička neb samota, stranou neb před námi borky a v pozadí vysoké hory, toť ráz této krajiny. Scházejíce k této vsi dychtíme již z daleka uviděti starý hrad, ale třeba projíti celou vesnicí i kousek za ní, nežli první zdi spatříme. Jeť Pořešínský hrad mezi vysokými a lesnatými stráněmi tak uschován, že jej uvidíme teprv, když sestupujeme povolně k řece Malši. Kráčíme po hřbetě ostrohu skalnatého, který k řece vybíhá a ustavičně se snižuje; nicméně jest hradiště ještě vysoko nad zelenými břehy a dvorcem „Podhradským," který stojí v jižní debřině, položeno. Trojím příkopem překopán jest ostroh, dělíc se takto na dvoje předhradí a vlastní hrad.

Za *prvním příkopem* ještě dosti hlubokým jest prostranství nevelikě, nízkou suchou travou porostlé aneb drobným kamením pokryté. Zde od těch, kteří staré památky nelítostně ničí, nejhůře řáděno. Jest tu již málo zbytků, ačkoli před 40 lety ještě rozeznati bylo, že stávala nad branou hrubá čtverhranná věž. Ve zdi, která se mezi *prvním* a *druhým příkopem* nachází, spatřují se cihly, poukazujíce k tomu, že povstala později nežli ostatní části. Snad posunuta ohrada z jistých potřeb o kus dále za původní předhradí a zdělán potom nový příkop. Za druhým příkopem jest *druhé předhradí*, v němž spatřují se jen zbytky přepevných hradeb. Rozměrem svým rovná se skorem *vlastnímu hradu*, jenž stojí na opyši ostrohu. Zde se zachovaly nejznamenitější památky Pořešína: zdi

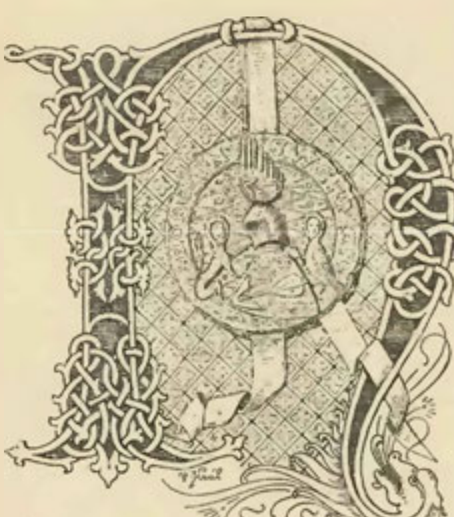
kolik sáhův vysoké s okny vylámanými, zbytky hradby, která hrad v pětihranu zavírala, a spodní část *věže* čtverhranné, která stávala nad *branou* k její ochraně. Posud v této lze pozorovati otvor, kde brána bývala, a vedlé ní záhadnou chodbičku, od zadu napřed v polokruhu vybíhající. Snad to byla nějaká vyhlídka, určená pro vrátného a zatočena proto, aby se skrze ni do vnitřku stříleti neb házeti nemohlo.



Plán Pořešína: 1. První příkop; 2. přední předhradí; 3. druhý příkop; 4. zadní předhradí; 5. třetí příkop; 6. místo brány do 7. hlavního hradu; 8. palác; 9. Podhradský. Svah nad čísly 1.—7. jest obráceně kreslen.

Pořešín jest, jak již řečeno, ukryt mezi samými lesními stráněmi. Modernímu, starobylého živobytí neznalému pozorovateli, jenž vědomosti své jen ze knih romanticky naladěných vážil, ukazuje se jako hrad loupežný. Vzpomíná sobě všecku tu hrůzu, jíž se byl dočetl, jak lakotný pán strahoval na kupce po cestách a s bohatou kořistí se na hrad navrátiv, oběť svou hladem umořil a potom po kolik dní vesele kvasil a hodoval; jak poklady hromadil a když jich měl již dosti, od jiného silnějšího aneb chytřejšího loupežníka napaden a statkův, svobody a cti zbaven byl. Avšak takového tu nic nebylo, jak níže ukázáno bude.

2. Pes a sokol.



Na pečeti Vernéře z Pořešína roku 1364 spatřuje se pod přilbou křídlem a šípem ozdobenou štít trojhranný šikmo položený, po jehož stranách obou jsou *sokol* a *pes*, přilbu držíce. [1]) Jako jest přilba a štít znamením, že Vernéř zvláště a stav jeho vůbec byli třídou vojenskou a k válečnictví jako prvnímu svému povolání se znali, tak mají značiti pes a sokol, tito oba štítovníci (schildhalter), že nejmilejší zábavou šlechty v čas míru byly hony a lovy. „Maláliž kratochvíl v lovích s sokoly, s jestřáby, s krahujci, s ohaři, s chrty, s vyžlaty, v běhu komonstva a v křepkosti i v skocích zvířat rozličných, onde ono hbitá, ono prudká, ono křepká"? dí Tomáš Štítný. Neříkalo se právu tomu bez příčiny *zvůle* (herrlichkeit) čili svoboda; neb sedlák, který pasti na kuny líčel aneb ptáky do poklopcův chytal, neměl zvůle, nýbrž zvolí bylo, když pán si vyjel z domova na koni s chrty a sokolem, doprovázen jsa hlasitým štěkáním psův věžníkův, kteří dychtivě z budek vyskakovali, závidíce tovaryšům svým radostné skoky za bránu.

Sokol, jehož hlavními známkami jsou síla, obratnosť, odvaha, žádosť po kořisti a ušlechtilé nošení, s oblibou zvláštní byl potřebován při honbách již od dob nejstarších. Cvičený pták míval velikou cenu, tak že na př. Filip August král Francký, město Akkon obléhaje, za krásného sokola, který mu uletěl, obleženým 1000 dukátův dáti připovídal, a přece za to ptáka neobdržel. Přáním Čechův byli sokolové nohou modrošedých, zvláště mladiství, již také prodáváni do ciziny; neb český sokol byl učedlný, lidí milovný, ušlechtilý a odvážný, jejž ani smrť neodstrašila, a největších sokův z ptactva se nebál. *Chytali sokoly* na vysokých kopcích tímto způsobem: Od ptáčníka skrytého jde hezký kousek daleko provázek, k jehož konci jest navnaděn holub přivázaný; v blízkosti jest ostřížek aneb jiný podobný pták, kterýžto sokola ze zdálí spozoruje a křehotem přítomnosť vrahovu oznamuje. Asi v prostřed mezi ptáčníkem a vnadou jest kroužek a při něm sklopec tenetný, jejž ptáčník jiným provázkem

[1]) Millauer vykládá ten erb tak, že byl Vernéř lovčí u pánův Krumlovských, ale toť pouhá domněnka.



Pořešín od jihu.

zavříti může. Jakmile dal ostřížek návěští, potrhuje číhař holubem, aby se pozdvihoval. Sokol krouží vzduchem obyčejnými oklikami, vráží na holuba domnívaje se, že jej již má ve spárech, ale v tom zatáhne ptáčník provázkem, holub i se sokolem, který jej vší mocí ve spárech drží, octne se brzo u kroužku a po zatažení druhého provázku jest čilý, mladý a mohutný dravec sítěmi pokryt a obestřen. S radostí jej ptáčník vymotává z osidel a zakukliv mu hlavu, do klece k tomu připravené živého zavírá. Nyní nastává bujnému synu přírody přetrpké učení. Tři dni musí o hladu pobyti, nad to ani se nevyspav mimo čas žraní v kukli zůstávati, potom se cvičiti, aby uměl pánu na ruku létati a napřed mrtvé, potom živé ptáky, volavky a zajíce chytati. Ještě dříve než sokola ukrotili předkové naši *krahujce*, tak že jím již po témdni na ptáky, kteréž on obzvláště dobře pronásledovati umí, vrhati (t. j. pustiti jej na zajíce, když se mu lovec přiblížil a jej uštval) mohli. Jelikož však honba taková jednotvárnou se stávala, cvičili *jestřáby* a *rarohy*,[1]) aby také zajíce a jiná větší zvířata sami uhoniti dovedli. Bylоť sice obtížněji tyto divoké, zlovolné, krvelačné a nevlídné ptáky ukrotiti, ale užitek byl za to tím větší. Krotký jestřáb rozuměl pánu svému tak jako cvičený pes, mnohý skrotl tak, že volně, beze všeho poutka, se stromu na strom poletuje, lovce doprovázel, až mu vysliděním nějakého ptáka práce začala.



Pečeť Přibyslava z Pořešína r. 1337.



Na hradech svých drželi Čeští páni ve 14. století drahně jestřábův a jim podobných ptákův. Rarozi byli velmi váženi a kupováni od číhařů, kteří je na vysokých horách u Loun a Roudnice chytali. R. 1562 dne 26. července psal arcikníže Ferdinand Kateřině Rausendorfové, kteráž plnomocníku jeho ve skupování ptáků překážku činila, poroučeje jí takto: „aby Janovi Hruškovi dotčené dva rarohy bez prodlévání odeslala, kteréž on podlé slušnosti zaplatiti má, a jemu v tom dále překážky žádné nečinila, nýbrž dopustila, aby on z té hory, kteréž v držení jsi, tak jakž předešle nám takové ptáky skupovati a sem odeslati mohl."

Chudší zeman vzal si na levou ruku sokola sám, bohatší pán měl své sokoláře, avšak každý, kdo sokola na ruce držel, měl silnou rukavici, aby se drápy sokolovými nepoškrabal. Sokol na honbu přistrojený měl na hlavě kukli a na noze poutko, k němuž byl přivázán provázek. Uviděl li lovec nějakou zvěř, vrhl na ni sokolem, t. j. odňal kukli a pustil sokola, který hleděl zvěř letem tak předčiti, aby na ni shora uhoditi mohl. Obyčejně míval pán také chrty s sebou, kteří sokolovi pomáhali, když nemohl zajíce neb nějaké větší zvíře zmoci. Bylo-li mnoho sněhu, bylo lepší štváti zajíce sokoly, nežli chrty. Doma sedával sokol na jakémsi bidle.

Záliba mnoho *psův* držeti přišla do Čech od západu, když ve 13. století po způsobu francouzském a německém hrady stavíce, také živobytí západnímu navykli. Proti těmto západníkům horlil spisovatel Kroniky Boleslavské: že počali staří týti doma jako vepři a mladí s ohaři honiti, a co dříve holotě (čeládce) náleželo, toho prý nyní šlechtici se chytali; již prý neměli tak čistý dům, jako dříve, kdež psy s holotou ve zvláštní dům odloučili. Za kratochvíli a česť měli, když o ohařích mluviti mohli, brzo prý chudli a „pro psí smrad" mřeli. Příkladem jim byl král Václav I., jenž mnoho psův choval a takořka v lesích přebýval. Že „se psy rád

[1]) Viz tab. vet. n. 353.

bydlel," domníval se lid, že jej proto noha bolela. [1]) Záliba ve psech u panstva po všechna léta se udržela a mnohému na dobrém psu více záleželo, než na veliké summě peněz, jakož se i stávalo nezřídka, že panující knížata naše pány o darování psů prosili.

Psi chováni na velikých i malých hradech, ale v nestejném počtu, jak totiž důchody držitelům dovolovaly; ale nejméně několik všude bylo, poněvadž se každý pán honbou obveseloval. *Věžníci*, t. j. domácí psi, kteří byli k hlídání, připiati byli na řetězích ke psí boudě a na noc se pouštěli, aby mohli na předhradí a parkánech přebíhati. Ostatní psi zavřeni bývali ve chlívku dřevěném, jemuž se říkalo *psinec* a ve kterém to asi hezky nevypadalo podlé přísloví „zima jako v psinci." Psi bývali druhu trojího. *Ohaři* neb ohaříci byli z nich největší, jsouce pouze k honění a pronásledování zvěři; hlas jejich byl hřmotnější a říkalo se proto, že řijí. Před honbou svazovali je po dvou neb několika řemenem, který se nazýval svora. *Chrtův* užívalo se k oblíbenému tehda štvaní; také ty smykali na řemeny řečené smečky, kdykoliv je ze psince před bránu vyvedli a teprva na honbě je pojednou zapouštěli. Třetímu druhu psův honicích říkalo se *vyžel*, *vyželec*, *vyžlík*, *vyžník* neb i *vyžle*, *vyžlátko* a *vyžlice;* tito se také do smeček smykali. Byli k tomu, aby slídili a čmuchali, kudy zvěř běžela, aneb ji v brlohu vyslídili. Bylit velikosti rozličné, nejmenší z nich, totiž vyžlátko, bylo tolik, co náš jezevčík, pročež se také povídalo pořekadlo:

Často malé vyžlátko
za liškou padá v dupátko.

Staří potřebnost těchto psův naznačili slovy: vyžel slídí a hledá, ohař honí, chrt stíhá a dostihuje. Poláci měli v 16. století takové přísloví: „Stavěcí pes hladový, chrt pokorný a vyžlenec rváč bývají dobří." Také říkali: „Hříbě turecké, vyžle německé a dítě šlechtické nejlépe vychovati; neb kůň turecký dražší, vyžlenec německý vycvičenější a šlechtic za vychování nejvděčnější."

3. Osudy hradu. [2])

Na řece Malši hustě se rozkládaly statky, které držel mocný rod Bavořicův erbu střely; nebo kromě Strakonských, kteří tu největší statky měli, seděli tu Boršovští, Srdovští či Újezdští, Pořičtí a Komařičtí. Jeden z pánův Strakonických, a to, jak se víře podobá, *Bavor III. ze Strakonic* založil hrad při Velkém Pořešíně. Na novém hradě byl purkrabí Jan ze Vracova; když pak r. 1312 z toho úřadu odstoupil, prodal mu Bavor vsi Vynězdo a Sviníhlavu za 74 hřiven stříbra. Novým purkrabí stal se tehda jakýsi Vojta. [3]) Od panství Pořešínského daroval potom pan Bavor (r. 1315) vsi Svince, Skřídla, Mojné, Žaltice a Černici klášteru Korunskému; za to obdržel pan Bavor pohřeb v klášteře a pokládán až do jeho zrušení vedlé krále Přemysla II. za předního dobrodince a fundatora kláštera. [4]) Asi v ten čas. když se zběhlo dotčené darování, postoupil Bavor panství Pořešínského strýcům svým *Vernéřovi*, *Rackovi* a *Přibíkovi* bratřím z *Vitějovic* a obdržel od nich směnou hrad Vitějovice, kterýž k panství Bavorovskému připojil[5]); bratří pak řečení byli předky pánův z Pořešína, kteří také střelu na štítě nosili.

Přibík daroval kdysi klášteru dominikánů v Budějovicích část vsi Dubu u Blanského, avšak na tu výminku, aby ročně o každých suchých dnech, pak na den sv. Edvarda (13. října), kteréhož manželka jeho Zdeňka byla zemřela, konečně i na den, kdy on sám zemře, mše zádušní zpívané sloužili. [6]) On i bratří jeho od těch dob, co se usadili v jižních Čechách, jako služebníci a přátelé rodu Rožemberského se připomínají; Vernéř byl roku 1322 při prodeji hradu Choustníka, r. 1337 byl purkrabí na Krumlově a pánům zdejším s bratrem Přibíkem ještě r. 1348 sloužil.[7]) Synem některého z nich byl *Valkoun z Pořešína*,

[1]) Fout. rer. Boh. III. 166—167, 171. [2]) Pomůckou Heber's Burgen V. 188 a Millauer, die Ritter von Poresching im Süden Böhmens, Prag 1823. [3]) Roku 1315 následoval jakýsi Jan (Pangerl, Gold. Urk. 59). [4]) Arch. Třeb. Pangerl, G. U. 53. V 17. věku zřídili mniši oběma mausolea, jež posud stojí. [5]) Pangerl, Hoh. Urk. 66. [6]) Millauer (str. 17—19) uvádí k tomu datum 1312, 16. listop., což se nesrovnává s tím, co nahoře řečeno. Také úvod jeho na str. 12 jest nijaký. Srov. Pangerl, G. U. 60, 65. [7]) Arch. Třeboň. Pangerl, G. U. 90, H. U. 93, Urkdb. d. Land. ob. d. E. 30.

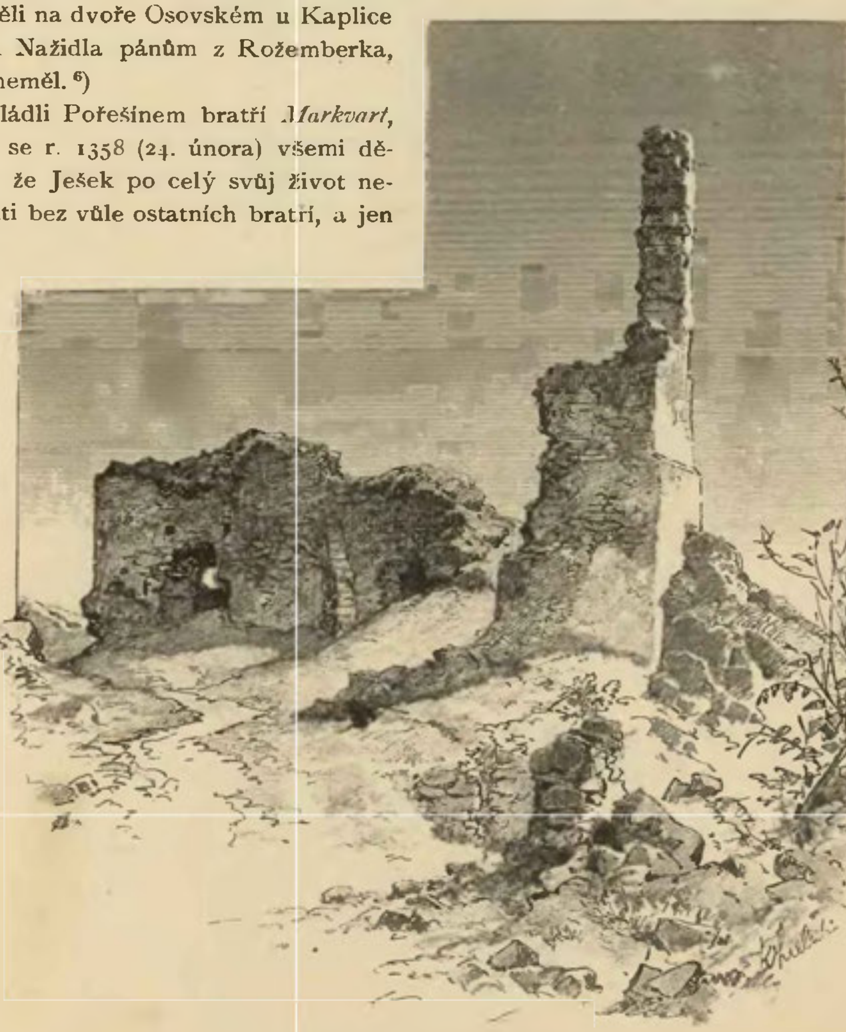
který se r. 1351 připomíná. Potomci bratří byli od sebe dílní; na Pořešíně byli, jak se zdá, synové neb vnukové Rackovi. [1])

Vývod pánův z Pořešína.

N. z Vitějovic

Vernéř 1315—1348				Racek 1315		Přibík 1315—1348	
Přibík z Osova 1361	Brum 1361		?	Valkoun 1352		Přibík 1363—1381	Vernéř z Pláně 1352—1381
		Markvart z Pořešína 1358—1406		⚭ Přibka	Přibík z Desk 1358—1403		Ješek 1358—1369
Jaroslav 1384 † 1404	Přibík 1380—1386	Petr 1384—1392 ⚭ Eliška	Racek 1387 † j. 1410 ⚭ Stranka	dcera ⚭ Jiřík z Tirné 1416	Zikmund Biláhlava z Desk 1416 † j. 1465	Jan Biláhlava 1417—1445 ⚭ Barbora	Markéta 1465—1466
				Jan Biláhlava 1465—1482	Přibík 1482	Jeremiáš † j. 1473	Anna ⚭ Mašek z Podstropnice

Potomci Přibíkovi byli bratří *Přibík* a *Vernéř*, z nichž tento již r. 1352 se připomíná. [2]) Podlé vůle n. otce svého, jenž jim rozkázal, aby každoročně klášteru dominikánů v Budějovicích 4 kopy platu vydávali, zavázali a zapsali se r. 1364 dne 2. srpna k této povinnosti a nad to prodali plat Smilovi ze Křemže, aby i on dotčenému klášteru dobrodiní učiniti mohl. [3]) Roku 1363 byl prodal Přibík ves svou Omleničku, později seděl na Pláni (věžovaté?), po níž také nějaký čas se nazýval, a prodal Pláni menší r. 1366 klášteru Vyšebrodskému. [4]) Pokud víme, prodal všechny své dědiny; páni z Rožemberka koupili od něho r. 1367 Konratice, r. 1375 vsi řečené Fridreichs a Nawar, a dědiny své v Pořešínci, Ravni a Podolí prodali oba bratří r. 1381 strýci svému [5]) Markvartovi. Pozdější zmínky jsme o nich nenašli. Také potomstvo Vernéře staršího na životech a statcích velmi sešlo. *Přibík* a *Brum* synové jeho seděli na dvoře Osovském u Kaplice a prodali roku 1361 ves svou Nažidla pánům z Rožemberka, ačkoliv Brum ještě tehda let neměl. [6])



Zbytky brány na Pořešíně.

Ve středu téhož století vládli Pořešínem bratří *Markvart*, *Přibík* a *Ješek z Pořešína*. Ti se r. 1358 (24. února) všemi dědinami svými spolčili, ale tak, že Ješek po celý svůj život nemohl ze spolku tohoto vykročiti bez vůle ostatních bratří, a jen tehda, kdyby se všichni děliti chtěli, mohl se také táhnouti k svému dílu. Dědiny jejich společné byly: hrad Pořešín, ves a jiná ves Pořešín (malý), městečko Kaplice, vsi Děd-

[1]) Cod. mon. Mariae Vallis. V písni o bitvě u Krešcaku (Font. rer. Boh. III. 238), která má pramálo historického jádra, vypravuje se, že pan Valkún z Pořešína věda, že boj ctná novina, dá nejednu prudkú ránu, vždy se boda po svém pánu. Balbin (Miscell. dec. II. lib. I. p. 54) dodává, že v tom boji padl. [2]) Jako Přibíkův syn (Ludewig Rel. MSS. IV. 279—285). [3]) Archiv musejní. Vernéřova pečeť již popsána. Na pečeti Přibíkově jest štít trojhranný křížem rozdělený, dvě pole jsou mřežované a ve dvou jsou střely. Srov. i u Millauera str. 23. [4]) Archiv Novohr. Pangerl, H. U. 136—137. Roku 1367 prodávaje dědiny v Konraticích nazývá Markvarta a Přibíka bratřími ze zdvořilosti. [5]) Arch. Třeboň., rel. tab. I. 469. Vernéř z Pořešína byl r. 1384 na vysokých školách Pražských, oddav se právnictví (Millauer 31). [6]) Arch. Novohr. Je-li tento Vernéř starší totožný s Vernéřem r. 1315, nechceme tvrditi. Markvart nazývá jej r. 1375 strýcem svým a poněvadž zbožná jeho přání vykonával, soudíme, že již potomci jeho vymřeli. Také držel Markvart již r. 1369 dvůr Osovec.

kov, Zubčice, Plavy, Třítež, Netřebice, Rožnov, Omlenička, Blažkov, Malikov dvůr poplužný s lánem dědiny, vsi Strádov, Skoronice, konečně jednotlivé lány ve Hřebeni, Puchtíkově, Zahrádce, Horšově, druhém Strádově, Podolí, Brusi, Výhni. [1]) Ješek tuto připomenutý žil ještě roku 1369 a zemřel tuším bez dědicův. Později se přece Přibík od bratří svých oddělil a zvláštní linii rodu svého založil.



Pořešín od severu.

Markvart objevuje se nám od roku 1360 jako purkrabě na Rožemberce [2]) a od těch dob jako svědek v přemnohých pamětech; r. 1363 převedl choť svou Přibku s věnem jejím, které měla na Zubčicích, Netřebicích, Stříteži a Puklici, na dědiny tytéž a ještě přidané k nim dědiny v Dědkovicích, Pořešíně, Pořešinci, Rožnově, Brusném, Omleničce, Stradově a Podolí. [3]) Z několika zápisův r. 1369 vysvítá, že se Markvart obával zmatkův nějakých po smrti své, neb nejen nezameškal jmenovati Petra, Jodoka a Jana bratří z Rožemberka poručníky dětí svých, nýbrž i pojistil živobytí Janu bratru svému (snad na rozumu nedostatečnému), vykázav mu slušný důchod z panství až do jeho smrti. Téhož také roku (19. prosince) spolčil se některými dědinami svými, a to dvorem popl. Osovcem, dědinami v Rozpoutí a Výhni s Janem Borovcem z Mezipotočí a dědinami tohoto v Zahrádce, Zubčicích, Výhni a Deskách. [4])

Roku 1370 dne 1. listopadu pan Markvart s bratrem svým Přibíkem klášter Vyšebrodský všech platův sprostil, které mu jménem cla z potravin rozličných v městečku Kaplici platívali. [5]) Roku 1371 koupil dědiny a plat ve Zvíkovci, avšak prodal r. 1372 ves Třítež u Pláně věžovaté a les nad Plání malou. [6]) Roku 1375 daroval „na poručení a rozkaz milovaného strýce svého Vernéře z Pořešína dobré paměti" 2 lány v Zubčicích panenskému klášteru v Krumlově. [7]) Tehda se byl bratr jeho Přibík oddělil a na vsi Dskách (za Kaplicí u Ličova) usadil. Roku 1373 svědčil Přibík s bratrem svým Markvartem, když Kamaret z Kyselova dvůr Brusný prodával. [8]) Roku 1401 prodal dvůr svůj v Plavnici knězi Mikuláši biskupu Ladimiřskému do života za 60 kop. [9]) Po r. 1403 nikde v pamětech se nevyskytuje. Od něho pocházejí pozdější páni z Pořešína, kteří na Plavničce a Dskách seděli.

V ten čas seděl ještě na hradě Pořešíně bratr Přibíkův Markvart, jsa roku 1381 hofmistrem u dvora císařové Elišky, [10]) a kupoval a prodával mnohé dědiny v okolí. Tak koupil r. 1381 od strýcův svých Vernéře a Přibíka dědiny v Pořešinci a Podolí a ves Raveň, [11]) a dokoupiv r. 1383 ves Zvíkovec, prodal ji (r. 1387) Janovi z Rožemberka. [12]) Klášteru Krumlovskému prodal (r. 1388) dědiny v Krasejově, Korunským dal (r. 1390) vsi Raveň a Osov směnou za Smrhov [13]) a klášteru Vyšebrodskému propustil

[1]) Rel. tab. I. 425. [2]) Purkrabí tu zustal až do r. 1375. Pangerl, H. U. 121, 124, 125, 133, 139, 148, 154, 158, 167, 196, G. U. 141, 144. [3]) Rel. tab. I. 431. Jakožto svědek čte se také r. 1361 v prodeji vsi Nažidel, r. 1364 v prodeji Omleničky (archiv Novohr.) a r. 1366 v prodeji vsi Sedlce u Soběslavě (archiv Třeboňský), r. 1367 v listu arch. Novohr., r. 1368 v archivu Budějov. [4]) Rel. tab. I. 436—437. [5]) Pangerl, H. U. 149. [6]) Archiv města Krumlova. [7]) Millauer, str. 25. [8]) Archiv Třeboňský. [9]) Kniha zápisův města Budějovic c. II. list 15. „Přibík rytieř z Pořešína — — Markvart bratr mój." Srov. Pangerl, G. U. 235. [10]) Tomek, Dějc Prahy V. 53. Viz i tamže III. 202. [11]) Rel. tab. I. 469. [12]) Archiv města Krumlova a Novohradský. Roku 1386 byl patronem v Blanském (Lib. conf. IV. B 4). [13]) Arch. bibl. Pražské, Pangerl, G. U. 196, 203, 207, archiv Budějov. Roku 1392 prodal ves Stradov. (Rel. tab. I. 545.) Neznámého roku prodal Zubčickým robotu. (Archiv Novohr.)

a daroval clo, které se na silnici jdoucí skrze ves Blanské a tak zvané Volanky platívalo. Roku 1400 koupil les Mezihoří u Poříče od Buzka z Maškovce a syna jeho Racka a r. 1402 les u Záluží od týchž a Viléma ze Stradova. Konečně prodal r. 1403, jsa na hradě Pořešíně, témuž klášteru mlýn pod Nažidly, při čemž byl přítomen Racek z Dluhé, jinak z Markvartic, purkrabě na Pořešíně.[1])

Kapličtí měli jej dlouho v laskavé paměti. Neb pan Markvart založil zde při farním kostele čtvrté kaplanství, kterémuž nadání posud Markvartovské se říká, také jim udělil r. 1382 dne 6. prosince první výsadu. Podivuhodné při tom jest, že nebyl samotným držitelem tohoto města, nýbrž, že s ním byli pány jeho *Jan z Maršovic* rodem Vítkovec a erbu růže a syn jeho *Hroch*. Ti tři páni Kaplickým prodali za $36^1/_2$ kopy městské právo, jehož Budějovice České užívaly, a s tím i právo, aby o statcích svých svobodně říditi mohli. A poněvadž Markvart roku 1387 dne 28. září dotčenou výsadu sám a sám u přítomnosti bratra svého Přibíka a syna Racka obnovil, vidí se nám, že část tu Maršovských přikoupil.[2])


Partie z Pořešína.

S Kaplickými postavil se také na soudě duchovním, ač tehda drahně let věku svého měl. Bylit se Kapličtí vzepřeli a nechtěli faráři Václavovi povinné desátky z polí svých vydávati. Tu vypověděl r. 1397 Jaroslav z Pořešína kanovník Pražský jakožto mocný opravce nad stranami, že jsou povinni Kapličtí z lánu dávati kbelec (tinam) pšenice a tolikéž ovsa, a ti lánové že mají vyměřeni býti na ten způsob, jako byli při dvoře Těžkovském neb Rybnickém.[3]) Naposled byl Markvart mezi živými r. 1406.[4])

Markvart měl, pokud víme, čtyři syny: *Racka*, *Petra*, *Přibíka* a *Jaroslava*. Přibík studoval na universitě v Padově. Když se tu zdržoval, zbaven byl právě Hynek Kluk z Klučova děkanství kostela Pražského pro přidržení se vzdoropapeže Klimenta VII. Aviňonského; i uděleno jest r. 1380 děkanství uprázdněné kardinalem legatem Pileem ve jménu papežovu našemu Přibíkovi. Poněvadž se však tento z Padovy navrátiti obmeškával, následovali jakožto správcové in spiritualibus kanovník Beneš a Václav Moravec po sobě, a teprve 24. května r. 1381 náš Přibík jako děkan se vyskytuje. Než 9 ledna r. 1386 poděkoval se z úřadu tohoto a poněvadž se v památkách více nepřipomíná, soudíme, že v mládí zemřel. Musíme se tu také zmíniti o *Jaroslavovi z Pořešína*, jenž byl r. 1384 kanovníkem kostela Pasovského a proboštem Litoměřickým,[5]) r. 1388 až do r. 1404 kanovníkem kostela Pražského a jakožto doktor práv také nějaký čas rektorem university právníků Pražských. R. 1402—1403 byl administratorem in spiritualibus an byl tehda stolec arcibiskupský prázden, a zemřel r. 1404.[6]) Dějin Pořešína se týkají jen osudy ostatních dvou bratří, Racka a Petra.[7])

Syn Petr byl již r. 1384 při letech a pojal k manželství jakousi Elišku, jíž otec jeho toho roku 600 kop na městečku Kaplici věnoval. Potom se oženil syn druhý, Racek, pojav k manželství Stranku, jíž také otec jeho r. 1399 na platu 50 kop z městečka Kaplic vycházejícího, aneb kdyby nestačilo, k tomu ještě na Pořešinci a Ždáře vsích svých 500 kop gr. věnoval.[8]) Oba páni neměli valného zdraví a není ani známo, zdali otce svého přečkali; potomky měl jediné Racek. Poručníkem nad sirotky Rackovými a zbožím jim náležejícím stal se *Hroch z Maršovic*. Jako poručník podával r. 1410—1415 kněze ke kostelu

[1]) Pangerl, H. U. 213, 235, G. U. 312, arch. Budějov. Millauer 24—25. [2]) DZ. 553, B 17, B 19. Oba listy dány na Pořešíně. [3]) Lib. erect. XII. a f. 71. [4]) Od r. 1398 několikráte jako svědek (Pangerl, G. U. 313, 328, H. U. 241—243). [5]) Lib. conf. IV. A. 25. [6]) Lib. erect. XIII. a f. 123, Millauer str. 33, Tomka děje Prahy III. 176, V. 103, 108, 130, 229. O příbuzenstvu jeho se sice nemluví, nicméně myslíme, že byl synem Markvartovým. [7]) Rel. tab. I. 545. [8]) Rel. tab. I. 497, 582. Petr připomíná se naposled r. 1392. (Pangerl, G. U. 207.) Racek přichází v pamětech až do r. 1400. (DZ. 553. B 19, Pangerl, G. U. 203, 313, archiv Budějov.)

Blanskému, r. 1412 dne 10. srpna stvrdil se syny svými Janem a Hrochem list daný Kaplickým r. 1387, an jim byl shořel. [1]) A poněvadž požáry a ohni veliké škody vzali, učinil jim r. 1415 dne 18. května výsadu takovou, aby na královu berni nedávali více než 20 kop gr. [2]) Vladařem na Pořešíně byl ještě r. 1416. Markvart byl totiž před lety provdal dceru svou za rakouského pána Jörg v. Tirna a na místě věna dal mu plat 20 liber peněz na vsi Blanském. Ale poněvadž se vsi té a platu později zase zmocnil, dopisoval o to kníže Albrecht k Čeňkovi z Vartemberka, žádaje ho za přímluvu u Hrocha a spoludržitelů vsi Blanského, aby Jiříkovi po právu učinili. [3])

V ty časy asi dorostl *Markvart z Pořešína*, jak se zdá, potomek Rackův, o němž nahoře povídáno, že sirotky zůstavil. O něm máme jen jedinou zprávu. R. 1418, 1. května totiž Markvart jako jistec, Hroch z Maršovic a Jan syn jeho jakožto rukojmě zapisovali dluh 100 kop Kamaretovi ze Žirovnice a Zbynkovi otci jeho. [4]) Brzo potom zemřel Markvart a s ním vyhasla docela linie Pořešínská. [5]) Že se úmrtí Markvartovo před r. 1423 zběhlo, dokazuje popravčí kniha v archivě Třeboňském, jež nám mimo to i zajímavou zprávu podává, jak se kališníci o Pořešín pokoušeli. R. 1423 ve čtvrtek po sv. Vitališi vyznal zločinec jeden na mukách, že nějaký Matěj a Jan z Prachatic „za nebožce Markýše na Pořešíně byli a ten hrad měli Žižkovi zraditi.“ Osudy Hrochovy, jenž potom Pořešín dědičně ujal, nejsou známy; postavení jeho v jižních Čechách uprostřed statkův Rožemberských přinutilo jej bez pochyby přidržeti se strany katolické, k čemuž jej i nutkaly staré dědičné zásady rodu Pořešínského, který věrně býval oddán domu Rožemberskému. V bouřích tehda vzešlých zemřel Hroch, a synové jeho *Jan* a *Hroch mladý* (jinak Hrošek) následovali před r. 1434 v držení panství. Nástupcové jich, nám neznámí, prodali hrad Oldřichovi z Rožemberka.



Zbytky krbu na Pořešíně.

Oldřich z Rožemberka zkusiv nepřáteli svými všeliká příkoří na panstvích svých, umínil si zabezpečiti se proti něčemu podobnému. Pročež sobě vymohl od císaře Zikmunda list královský, daný v Bazileji r. 1434, 27. února, jímž mu král daroval všecka svá práva královská (t. j. odúmrtní, která mu náležela po smrti Janově a Hroškově). Z listu tohoto dovídáme se, že Oldřich hrad Pořešín s panstvím od tehdejších držitelův koupil. Více pak z téhož listu vysvítá, že Oldřich obávaje se, aby se hradu kališníci nezmocnili (timensque periculum ab ecclesiae aemulis), hrad z gruntu sbořiti a s zemí srovnati rozkázal. [6]) Od těch čas jest na Pořešíně jen zřícenina.

Dovodění práva odúmrtního u soudu dvorského protáhlo se, poněvadž po Albrechtovi krále v zemi nebylo, až do nastoupení krále Ladislava. Ten daroval r. 1454, 28. března právo své po Markvartovi, neb po komkoliv jiném k hradu Pořešínu, městečku, vsím a podacím Oldřichovi z Rožemberka. [7]) Odpírali tomu

---

[1]) Lib. conf. VI. R 2, VII. E 18, DZ. 553, B 19. (Hroch v. Marschowitz fürmund und verweser der Kinder und der güter zu Poreschyn.) Roku 1410 připomíná se také v listě Korunském. (Pangerl, G. U. 359.) Že se nazývá r. 1415 poručníkem sirotkův Markvartových (lib. conf. VII. E 18, jest omyl písařův. [2]) DZ. 553, B 21, „Hroch z Maršovic seděním na Pořešině.“ List dán na Pořešíně u přítomnosti synův Jana a Hrocha. [3]) Arch. Třeboň. Pořešín tu slove Paruschin. [4]) Archiv Novohradský, Millauer p. 34.

[5]) Zůstala ještě druhá linie, která sídlela na Dskách a od Přibíka, bratra Markvartova, pocházela. *Jan z Pořešína* řečený *Kaplice* (Přibíkův syn) byl r. 1417 písařem úřadu podkomorského (Tomek, Praha III. 9, V. 44, 74, Lib. III. Vet. urb. Prag. f. 75), a pojav k manželství Barboru vdovu po Janovi holiči, dostal s ní dům blíž kláštera sv. Kříže v Praze ležící, který r. 1425 prodal. T. r. byl předním písařem Většího města Pražského. (Tomek, Základy I. 217.) Bratr jeho *Zikmund* připomíná se poprvé r. 1416 (DD. 15. f. 221). Roku 1431, 20. dubna svědčí *Jan* a *Zikmund z Pořešína* v listě, jímž prodává Blaha Milec z Mikolův dvůr u Mikolův Šimkovi z Hradiště (archiv Novohradský). Tito oba bratří se potom oddělili, r. 1440. Jan seděním v Plavnici přijal hotové penize a Zikmund podržel statek ve Dskách. (Archiv města Krumlova.) Jan dotčený, jemuž pro šediny jeho Biláhlava říkali, prodal r. 1444 dědinu v Blanském a s bratrem svým připomíná se do r. 1445. (Archiv Novohr. Pam. arch. XI. 640, arch. č. III. 60.) Zikmund zemřel před rokem 1465, zůstaviv syny *Jana* řeč. *Biláhlava* a *Přibíka*. Jan připomíná se poprvé r. 1466, jsa pánem na Dskách; r. 1474 prodal plat v Rožnově (Arch. Novohrad.), r. 1482 dva poddané v Blanském faráři Černickému (Pangerl, G. U. 617). Před r. 1482 rozdělil se s Přibíkem o statek Dsky a poněvadž při dělení se na něco zapomnělo, pěkně bratrsky se r. 1482 porovnali. (Archiv města Krumlova.) Teta jejich a dcera Přibíkova *Markéta z Pořešína*, bydlem v Krumlově, potvrdila poddaným svým „v Rožňově vedle Kaplice“ les v Hajištích, jejž byli předkové jejich od Přibíka, otce jejího, koupili a z něho si již z části luk a pastvišť nadělali. Po Janovi Plavnickém zůstal syn *Jeremiáš* a dcera Anna, která se později vdala za Maška z Podstropnice. Když Jeremiáš zemřel, provolány jsou r. 1473 dvory kmecí, kteréž měl v Pořešíně a v Plavničce, za odúmrť královskou a dány Janovi Vraždovi přes odpory Anniny, která se táhla k dědictví jakožto sestra Jeremiášova nedílná. I Jarohněv z Úsuší, služebník pánův z Rožemberka, že odpíral tehda provolání (DD. 16 f. 199). Viděti z toho, že Jeremiáš dědicův po sobě nepozůstaviv, jakožto poslední svého rodu zemřel. Ještě se pak k r. 1493 Jan z Pořešína uvádí, ale letopočet ten by tuším měl zníti spíše 1463 (Millauer 35 z Březana.) Roku 1529 zemřela paní Markéta z Pořešína a pohřbena v Bubovicích. Znak její byly dvě střely křížem přeložené. V tituláři r. 1534 nikde ani toho jména ani rodu se nepřipomíná. S hradem upadl také rod ten, jenž z něho pošel.

[6]) Archiv Novohradský a Millauer str. 10—11, „castrum confregit et solatenus prostravit.“ [7]) Archiv Novohradský.

Jan z Pořešína a bratr jeho Zikmund.[1]) Aby pro veliké stáří Oldřichovo zmatky nepovstaly, přijal Oldřich syna svého *Jana* na pravý spolek. Z neznámých příčin protáhlo se rozhodnutí sporu až k r. 1462, kteréhož král Jiří znovu právo své dal *Janovi z Rožemberka*, a nyní teprv se věc trochu urychlila. Nález stal se na soudu dvorském r. 1463 o svatém Jiří, a právo přisouzeno Janovi z Rožemberka k celému panství mimo toliko třetinu patřící Zikmundovi řeč. Bíléhlavě a 140 kop věna. Nálezem tímto dáno Rožemberskému za právo, poněvadž někdy Markvart, Přibík a Ješek bratří z Pořešína spolčili se dědictvím svým a potom zapsáno jest při dskách, že Markvart a Ješek propustili jsou třetí díl Přibíkovi bratru svému, a potom že Rožemberský provedl jest dskami, kterak ti bratří věnovali, prodávali, aniž v tom jména Přibíkova podlé nich není, že tedy byl Přibík, otec Zikmunda odpírajícího, dílný od bratří svých. Po náleze tomto zveden jest Jan z Rožemberka na veškeré panství a odhádáno mu v 600 kop gr. mimo třetinu Zikmundovu a věno 140 kop roku 1465 okolo sv. Řehoře.[2]) Dědiny odhádané byly hrad zbořený Pořešín[3]) a městečko Kaplice s domy, krčmami, mlýny, clem, vsi celé Velký a Malý Pořešín, v Blanském dvory kmecí, v Žáru dvory kmecí, s mlýny, jedním pustým pod hradem a druhým řečeným Hudkův (secundo dicto Hudkonis), Zubčice, Výheň a Netřebice vsi celé, ve Výhni dvůr poplužný řečený u Dědkův, v Rozpoutí ves celá s podacím v Blanském. Před tím (dne 25. února) byl předstoupil Jan z Desk, syn Zikmunda Bíléhlavy, jenž se byl s pány Rožemberskými o nápad královský na Pořešíně soudil, s Markétou tetou svou před pana Jana a sám sebe a bratří i sestry své osiřelé jemu poručil prose, aby jim pán toho horším nedal požiti, což jest otec jich proti němu soudem vedl, a že mu i s jeho chudým statkem (Dskami) sloužiti chce. Dobrotivý Jan slíbil mu dáti 100 kop, a Bíláhlava za to připověděl, co by jemu, bratřím a sestrám po předcích, jmenovitě Přibíkovi z Pořešína nebo otci jeho Zikmundovi na zboží Pořešínském náleželo, že to pánu ve dsky vloží.[4])

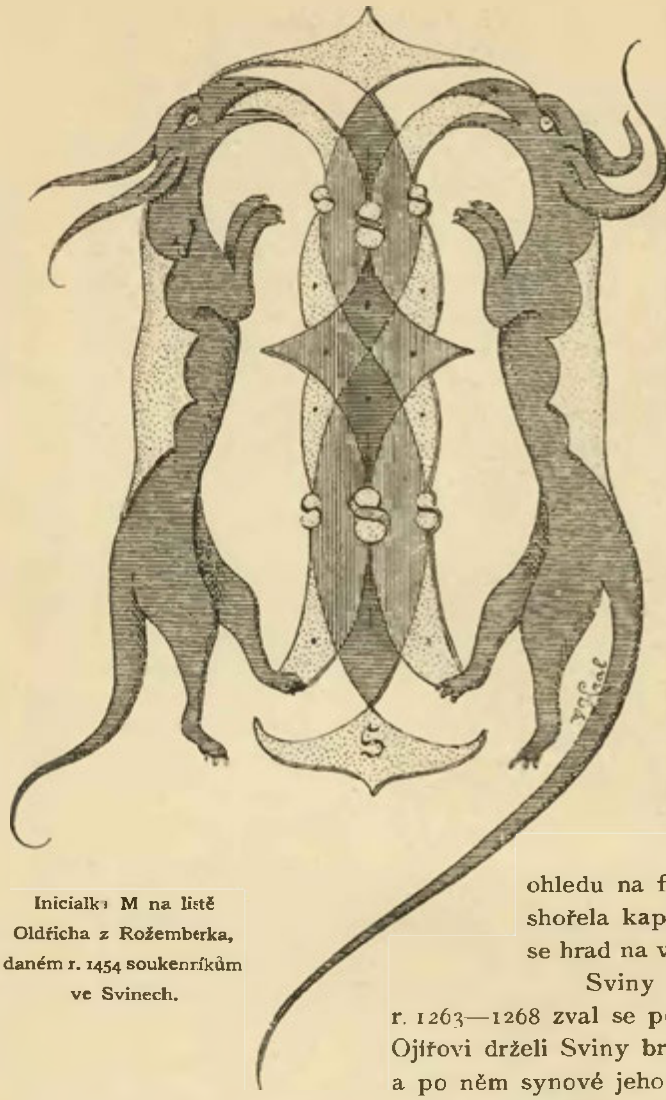
Nějaký čas zůstalo panství Pořešínské samostatné, záhy však přivtěleno jest k Novým Hradům, při nichž pak bez přerušení zůstalo. *Jan z Rožemberka* potvrdil r. 1466 výsady Kaplických a slíbil je při právech jejich zachovávati. Jinou výsadu obdrželi Kapličtí r. 1482 od krále Vladislava, aby okolo města míli vzdálí sladův se nedělalo a řemesel nebylo, a tu výsadu jim opatřili Vok a Petr bratří z Rožemberka.[5])

---

[1]) Tím není řečeno, že by jim bylo všechno panství patřilo, nýbrž oni měli po předcích svých dědictví, které kdysi k hradu Pořešínu patřilo, a poněvadž se dědictví to dle starých akt (zde z r. 1358) a ne dle skutečného svého nynějšího objemu vyměřovalo, musili podílu svého hájiti. [2]) Akta o těch věcech jsou v DD. XVI., 249 a XXIII., K 13, hostina krále Ladislava též u Millauera str. 11 a nález soudu v arch. č. I. 442. [3]) Castrum ruptum Pořešín. Heber nerozuměv proceduře u desk dvorských zbytečně mluví na str. 190 proti závažnému svědectví Millauerovu a neznaje s dostatek dokladův, samovolně si vymyslil nové bratří tři (kteří prý se tehda spolčili), užívaje v tom archivu česk. I. 442. Vůbec jeho genealogie jakož i Millauerova jest špatná. [4]) Liber oblig. I. f. 219 (v archivu Třeboň.), Březanův výtah. [5]) DZ. 553. B 22, B 25. V popise panství Novohradského r. 1541 připomíná se Pořešín zámek pustý (Pam. arch. X. 343—350), v registrech téhož panství r. 1613 „tři tvrze zbořené v spanilých místech, z nichž jedna u Pořešína.“ (Arch. Třeboň.)



Sviny Hrad.



Inicialka M na listě Oldřicha z Rožemberka, daném r. 1454 soukenníkům ve Svinech.

ěsto *Sviny* nevyniká ani pěkným položením, poněvadž jest sice v krajině hornaté, ale při tom jednotvárné, ani památkami svými, ježto se tu kromě starobylého kostela farního jen obyčejné domy spatřují. Ale město má jinou věc, která náleží přítomnosti, totiž veliké *trhy na dobytek*, od nichž má název Trhové Sviny. Říká se o rodácích zdejších v okolí, že dítě, jakmile ručičky světu ukáže, jima již pleskne, a že tomu tak, viděti jest v každý trhový den, kde člověk davem lidí, Čechův i Němců, a množstvím těch býků, krav, jalovic, volů a volčat sotva projde. Nad tržištěm stával *hrad starodávný*, ale dávno jest již se zemí srovnán; místo jeho zabral Kozí plácek, kdež se ještě pod zemí základy nacházejí, a domy a ulice okolní. Při hradu dotčeném a v jednom s ním zavření bývala *kaple sv. Jana Křtitele*. Stála již r. 1355, postavena jsouc na předhradí, jakož obyčejem bývalo na onen čas, ale také blízko farního chrámu (nyní stav. parc. č. 2). U ní ustanoveni byli zvláštní oltářníci (Jindřich † r. 1355, Mikuláš r. 1355—1373, Vilém, kaplan Lomnický r. 1373, Václav † r. 1389, Jan r. 1389—1407, Tomáš, farář Rychnovský r. 1407), kteří úřad svůj bez ohledu na faráře zdejšího spravovali.[1]) Roku 1828 dne 4. srpna shořela kaple a sbořena potom docela. Od místa kaple táhl se hrad na východ na nevysokém ostrohu, jak posud ještě znáti.

Sviny patří ke starodávnému dědictví Vítkovcův, neb r. 1263—1268 zval se po nich *Ojíř ze Svin*, jinak z Lomnice řečený.[2]) Po Ojířovi drželi Sviny bratrovec jeho *Vok ze Třeboně* jinak *ze Svin* řečený, a po něm synové jeho *Jaroslav*, *Sezema* a *Ojíř*, z nichž každý třetí díl zboží držel. Ojíř stal se později mnichem kláštera v Ústí nad Lužnicí a když zemřel, spadl díl, který mu náležel, na dotčený klášter. Roku 1327 dne 26. května prodali mniši třetí díl hradu a 19 městišť v městě, 5½ lánu v Borovanech a ves celou Trutmaň panu *Vilémovi z Landšteina*. Na části druhé seděl potom *Zdviše ze Svin* (de Sweinicz), jenž markrabě Karla v jistém dluhu zastoupil a proto od něho r. 1338 dne 1. května list záškodný, t. j. ujištění, že mu všecky útraty a škody nahrazeny budou, obdržel.[3]) Zdali byl pán tento Vítkovec a zejména Sezemův syn, aneb snad zeť jeho, nelze vyhledati, poněvadž se o něm pouze v tomto listě dovídáme. Onomu nasvědčuje to, že Jaroslav na Svinech nesídlel, nýbrž za byt svůj Borovany, po nichž se i nazývá, zvolil a tak asi s bratrem svým znova se rozdělil. Roku 1339 dne 4. března totiž vyznala „Lidmila dívka Páně a dcera Vokova někdy ze Svin,“ že se svolením bratří svých Viléma z Landšteina (tento zván bratrem jen ze zdvořilosti) a Jaroslava z Borovan oltáři vnově v kostele Borovanském založenému a desíti tisíci rytířům posvěcenému jeden lán rolí u Borovan daruje. List dán jest ve Třeboni, kteráž Vilémovi náležela.[4])

Vilém držel část Svin se svým bratrem Smilem z Lomnice a přikoupil aneb snad zdědil část, kteráž posud pánům ze Svin náležela. Synové jeho *Ojíř* a *Vítek* dostali Sviny ke svým dílům, tak že každý z nich jednu část držel, ale kromě toho měl každý ještě jedno pěkné panství. Jakým způsobem dědice Smilovy roku 1358 spokojili, vypravováno v dějinách Lomnice. Vítek prodal (r. 1359, 18. srpna) panství své Novohradské a Stropnické a s ním Borovany a část svou Svin (dva díly městečka a hrad celý) *Petrovi*, *Joštovi*, *Oldřichovi* a *Janovi z Rožemberka*. Od těch dob patří Sviny k panství Novohradskému a sdílely s ním držitele až do paměti naší.

Zdali bydleli na hradě úředníci Rožemberští, není nám známo; ale jisto jest, že se hrad až do husitských válek udržel. Roku 1420 táhl Arnošt kníže Rakouské s lidem svým z Prahy, a nocovav

[1]) Lib. conf. ed. Tingl I. 32, II. 87, item IV. B 13, VI. O 14. [2]) Pomůckou Th. Wagnera pojednání o pánech ze Svin. Sr. i dějiny Lomnice. [3]) Rel. tab. I. 403, arch. Třeboň. [4]) Arch. c. k. dvorský, acta consist. Prag. et lib. erect. XIII., b. f. 100. O ostatním srovnej děje Lomnice a Landšteina.



Fresky nad portálem kostela ve Svinech.

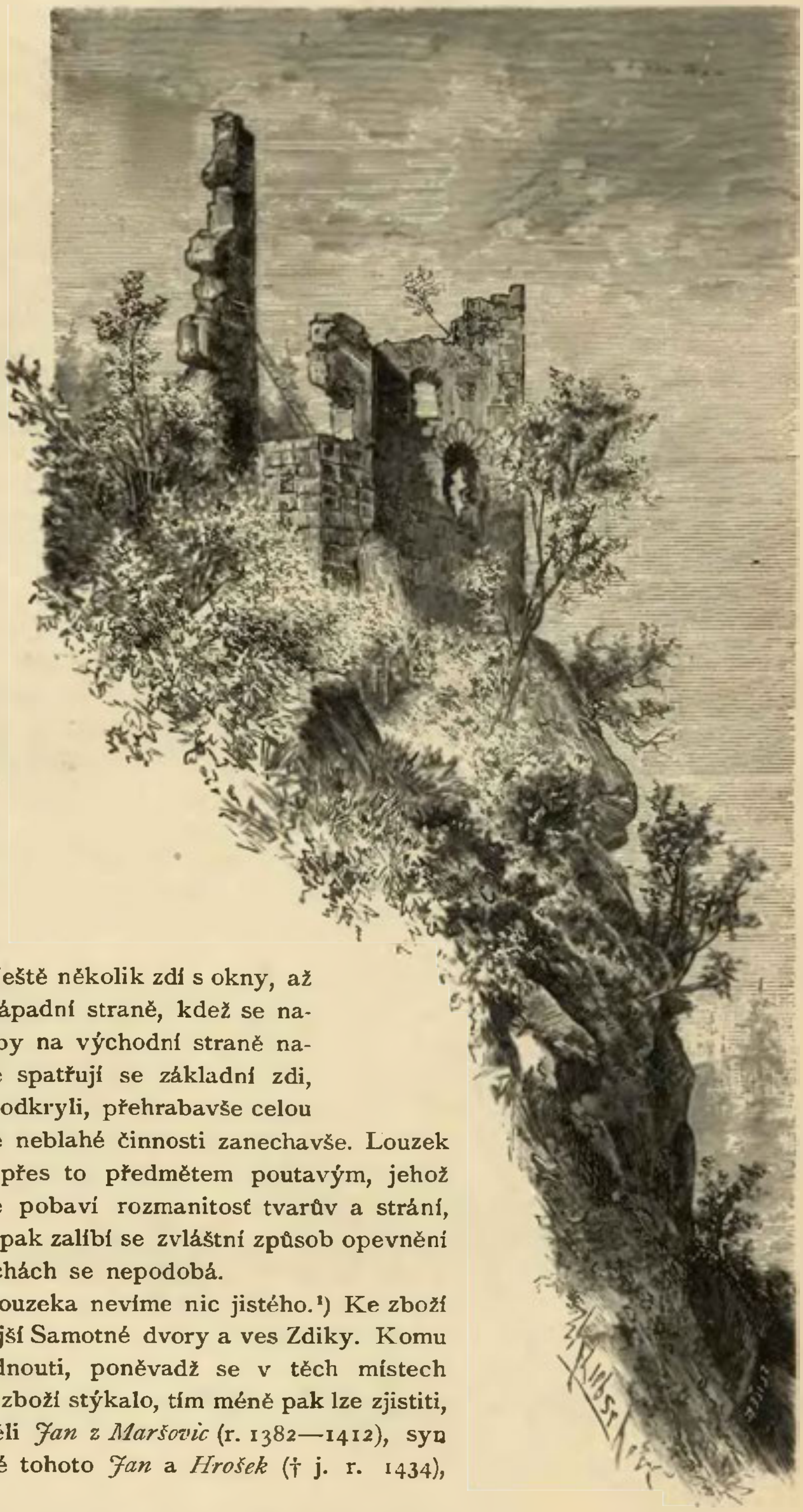


Křtitelnice Rožemberská v kostele ve Svinech.

v Budějovicích položil se dne 2. srpna s lidem ve Svinech. Tu pak, když z večera na Rakušany od „Viklefův," poddaných Rožemberských, udeřeno, přišlo k šarvátce, při níž někteří z lidu Arnoštova zůstali na místě a městečko vzplanulo v ohni, aniž se vědělo, kdo je zapálil. Arnošt, který potom celou noc na poli zůstal, velice se pro tuto příhodu mrzel a vymlouval se panu *Oldřichovi z Rožemberka* dokládaje, že lidi své potrestá, jestliže ohněm vinni byli.[1]) Ke sklonku téhož roku opanoval Žižka Lomnici a Bystřici, odtud pak obrátiv se ke Svinům, dobyl i tam hradu v krátce.[2]) Táboři usadivše se na hradě, drželi celou krajinu pod holdem a panovali tu tuším až do bitvy Lipanské, když byl Oldřich od nich ohrožený zase na nohy povstal. Týž pán panoval potom pokojně na Svinech. Roku 1454 dne 13. září učinil znamenitou milost soukenníkům ve Svinech, přispívaje tím nemálo ke zlepšení jich živnosti. Hosté totiž čili cizí soukenníci nesměli ve Svinech sukno šeré laciné ani v postavích prodávati ani krájeti, a směli tu prodati toliko dražší sukno šeré, a to jen v postavích, nekrájejíce (t. j. ve velkém). Aby se sukno zdejší od jiných rozeznalo, obdrželo zvláštní znamení růži. Nemýlíme se, nacházíme-li v této výsadě počátky trhů zdejších právě v čas, když se panské sídlo ke svému konečnému úpadku schylovalo.[3]) Po husitských válkách zkaženo na hradě dřevěné vyzbrojení a stavení ponecháno moci živlův. I prosil Jan z Rožemberka konsistoř Pražskou, „poněvadž již naděje na obnovení hradu nebylo" a také kaple sv. Jana opustla, aby nadání její k oltáři sv. Jana Křtitele v kostele Krumlovském přeneseno bylo. Tak se stalo r. 1462, 10. dubna vedlé svolení administratorův arcibiskupství. Páni lámali na hradě kámen pro potřebu svou, tak i chtěl učiniti Řehoř Klaryc, jsa žádostiv, několik klenákův a tesaných kamenův lacino dostati. Když mu v tom rychtářem bráněno bylo, prosil Jarohněva z Úsuší za přímluvu u pána, aby mohl 12 neb 16 kamenův „vzíti v Svinech na hradě."[4]) Když jednou tak začalo, bořili hrad chutě, až z něho nic nezůstalo. V nejstarší gruntovní knize města Svin asi od roku 1480, jež se v archivě Třeboňském chová, nenachází se ani zmínky o hradě, zejména o tom, jak části jeho rozprodány.

[1]) Arch. Třeboň. Palacký, Urk. Beitr. II. 487, Kurz, Albrecht II. 30. [2]) Arch. Třeboň. Palackého děje III. b. 61, Tomkovy děje Pr. VI. 119. [3]) Z tohoto listu okreslena jest inicialka na počátku tohoto článku. [4]) Arch. Třeboň. arch. č. III. 558.

LOUZEK HRAD.



Louzek od jihu.

Mezi Nažidly, Zdiky a Těžkým uprostřed stojí *dvůr Louzecký*, pěkné a dobře zřízené stavení. Malý kousek od něho k východu spatřuje se zřícenina *hradu Louzeka*. Řeka Malše zatáčí se tu v oblouku, přijímajíc potok od Zdik tekoucí; takto utvořen jest ostroh dosti široký, jehož stráně k Malši strmě jako stěny spadají. Na ostrohu mohl státi velikánský hrad, ale to zakladatelé, kteří velké čeledi na obranu jeho držeti nemohli, míti nechtěli. Postaven tudíž hrad v rohu strmých strání a chráněn na třetí a čtvrtou stranu náspy a příkopy. *Předhradí* má na západ prostý násep, na sever násep i příkop; hrad chráněn byl *dvojím náspem* a *příkopem*, místy ve skále vytesaným. Oboje porostlé jest lištím a stromy lesními. Z *hradu*, který měl podobu pětihranu, zbylo ještě několik zdí s okny, až do druhého patra se vypínajících, na západní straně, kdež se nacházela brána do hradu vedoucí. Hradby na východní straně naprosto zmizely a i ve středu hradiště spatřují se základní zdi, kteréž lidé po pokladech dychtiví byli odkryli, přehrabavše celou prostoru a kolik jam jako památku své neblahé činnosti zanechavše. Louzek nezůstavil mnoho zřícenin, jest však přes to předmětem poutavým, jehož navštívení zajisté se vyplatí. Krajináře pobaví rozmanitosť tvarův a strání, pod nimiž řeka Malše hučí, starožitníku pak zalíbí se zvláštní způsob opevnění předhradského, jemuž nic v jižních Čechách se nepodobá.

O původu a prvních držitelích Louzeka nevíme nic jistého.[1]) Ke zboží Louzeckému náležely, jak se zdá, nynější Samotné dvory a ves Zdiky. Komu zboží to původně patřilo, nelze uhodnouti, poněvadž se v těch místech Rožemberské, Pořešínské a Benešovské zboží stýkalo, tím méně pak lze zjistiti, kdy byl Louzek postaven. Snad tu seděli *Jan z Maršovic* (r. 1382—1412), syn jeho *Hroch* (roku 1382—1423) a synové tohoto *Jan* a *Hrošek* († j. r. 1434),

[1]) Že jest název německý, dokazuje forma jeho r. 1448 Lawzek, neméně i to, že se *e* ve starých pamětech nevysouvá. Město jeho (?) a blízkou ves Skoronice držel r. 1378 *Vernéř Drohovec ze Skoronic*. (Arch. Budějov.)



Louzek od západu.

o nichž šíře mluveno v dějinách Pořešína. Jistě tolik se ví, že hrad obdržel (snad od pánův z Rožemberka, kteří roku 1434 již dotčená tři zboží drželi) *Jan z Malovic* a že synové jeho *Jan, Diviš* a *Bohuslav* list na „Lawzek“ panu *Oldřichovi z Rožemberka* roku 1448 dne 1. srpna v moc dali. Od těch dob držen Louzek k panství Novohradskému, v jehož seznamu (r. 1541) jako „Louzek zámek pustý“ se nachází. Ačkoliv se na něm již od r. 1448 nebydlelo (v četných zápisech Rožemberských zajisté o něm řeč není), přece byly zříceniny jeho ještě v 17. století dosti znamenité. V rejstrech trhových, které asi r. 1614 na prodání polovice Novohradska sepsány byly, uvedeny jsou také „tři tvrze zbořené, kdež ještě nemálo zdí se spatřuje a v spanilých místech a položení nad řekou Molšinskou, jedna u Velešína, druhá u Pořešína, třetí Louzek; ty pokládají se za 600 kop míš.“

Roku 1763 doptával se Jiří Louzecký (Lausecker v. Lauseck) na své předky, dokládaje, že o nich zprávu dával kněz Vácslav Louzecký z Louzeka; předkové jeho přebývajíce na Louzeku měli prý na štítě dvé šípův křížem přeložených a sídlo jejich že by se někde u Kaplice, Českého Rychnova, Nových Hradův neb Krumlova našlo. [1])

Ještě roku 1551 byl v nejbližším okolí statek obsahující lesy, jitra a drahně dědin v gruntech Nažidlských, Zdikovských a u vsi Koronic, který vzdal Petr Sudek z Dluhé Petrovi Žibřidovi z Mostku. (Archiv Třeboň.)

[1]) Archiv Novohr. a Třeboň. Pam. arch. X. 348—350. Srov. též Mittheil. d. V. f. G. d. D. XX. 257.

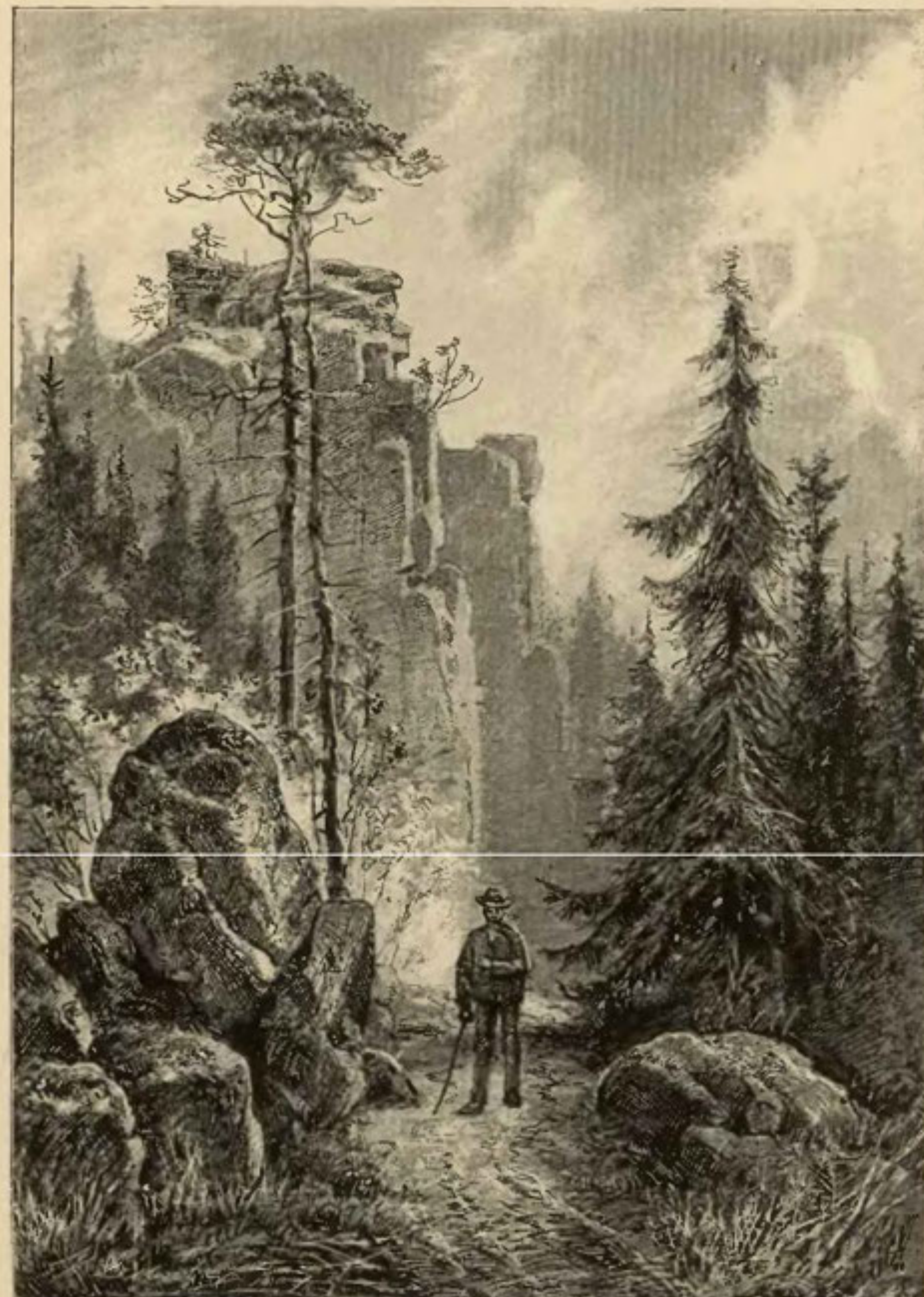
Sokolčí hrad.

Asi hodinu cesty na východ od Kaplice vypíná se vysoká, borovím porostlá hora řečená Hradiště, na níž se skrovné zbytky kamenného valu spatřují. Na východ spadá do hlubokého údolí Černého potoka, na němž leží tak řečený Dvořákův mlýn. V údolí pod mlýnem se ráz krajiny mění, na místě dlouhotáhlých strání jsou tu skalnaté stěny, mezi nimiž potok huče se prodírá. Na jednom skalistém výběžku spatřují se skrovné zříceniny bývalého hradu Sokolčí, který býval rozdělen na *předhradí* a *hrad*. Ono rozkládajíc se nad hradem na stráni, znáti jest posud po příkopu a náspu, avšak po staveních není tu ani zdání. Bývalo tu vše ze dřeva. Hluboký, ve skále vytesaný příkop dělí je od hradu na podlouhlé skále takořka přilepeného. Ještě viděti spodek čtverhranné věže u brány a stavení na sever obráceného. Před 40 lety více toho tu bylo; bývaly tu sklepy, do nichž zvídavci kameni házeli, ale teď jsou zasypány, také se spatřovaly dřevěné obruby na oknech. Hradiště i s celým lesem okolním patří mlynáři (nástupci bývalých dvořákův), a proto se mu říká Dvořákův zámek (Hofbauernschloss).



Partie ze zřícenin hradu Sokolčí.

K dějinám hradu Sokolčí nedostává se nám dosti spolehlivých zpráv. Zachovala se nám sice listina d. r. 1264, 23. června, jíž potvrzuje král Přemysl Otakar Vokovi z Rožemberka hrad Sokolčí, kterýž byl týž Vok od Janáka z Vodic proto koupil, aby další loupeže s téhož hradu podnikané zamezil; ale ponévadž listina ta jest v 15. století padělána a podvržena, od-



Sokolčí od severu.

padá také víra v obsah její.[1]) Jak se nám totiž zdá, nepatřil hrad Sokolčí původně ani pánům z Rožemberka, nýbrž pánům z Michalovic. Důvody pro to jsou dva: předně se neuvádí nikdež jméno Sokolčí v hojných těch zápisech pro jižní Čechy, jež se nám zachovaly ve Třeboni, v Nových Hradech, Krumlově a jinde, patřil tedy hrad ten k nějakému většímu panství, jinak by byl teprve mnohem později povstal, což zase s jinými zprávami se nesrovnává. Za druhé se připomíná ještě v 16. století hrad Sokolčí mezi vesnicemi, které patřívaly kdysi k hradu Velešínu, zejména to platí o nejbližších vesnicích s obou stran, Hradišti

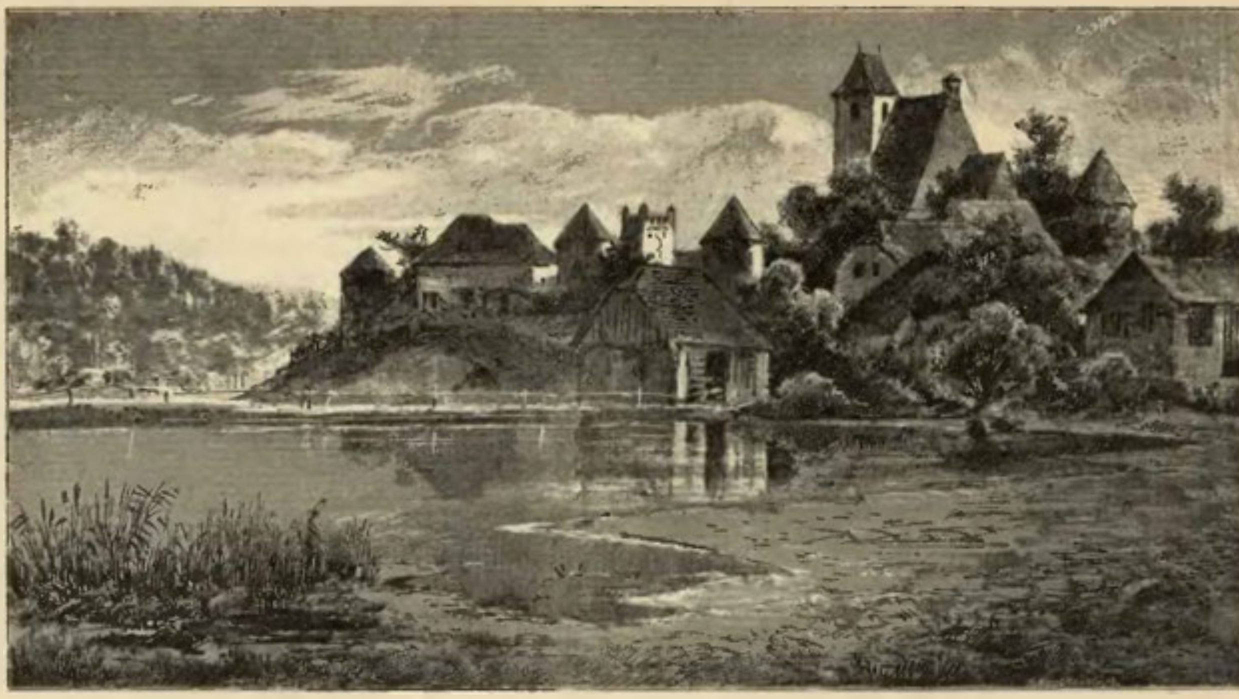

Sokolčík ze 14. století.

a Ličově. Dosti možná jest, že Sokolčí vystavěl teprve *Jindřich z Benešova* jinak z Velešína, jenž na svůj díl také blízké Skaleny obdržel. S Benešovem a Velešínem dostal se hrad Sokolčí pánům z *Rožemberka* a přivtělen později k panství Novohradskému. *Jindřich z Rožemberka* dopustil r. 1400 člověku jednomu z Hradiště, aby si mohl učiniti rybníček. *Jan z Rožemberka* zastavil roku 1530 „rybník Soudný u vsi Ličova nad Sokolčím“ v 300 kop míš. klášteru v Kuklveitě.[2]) R. 1541 učinil *Petr z Rožemberka* přiznání ke dskám zemským, že drží k Novým Hradům „ves Hradiště a tu jest zámek zbořený Sokolčí řečený.“[3])

[1]) Viz o tom šíře Pangerlův Urkundenbuch von Goldenkron, S. 12. List byl padělán v dobách, kdy již páni z Rožemberka Sokolčí drželi, avšak již nepamatovali, jakým způsobem ho nabyli.

[2]) Archiv Novohradský.

[3]) Archiv kapitulní a Novohradský. Schaller ve své topografii (str. 141—142) vypravuje také o nějaké tvrzi u Blanského, „wo ehedem das *Gallaschlössl* erbaut war,“ ale za jeho doby (r. 1789) již nic znáti nebylo a nyní se nic o tom tvrzišti neví. Avšak na Hradišti vrchu byl altan, o němž snad Schallerovi někdo neurčitou zprávu pověděl.



ŽUMBERK HRAD.



Bašta na Žumberce.

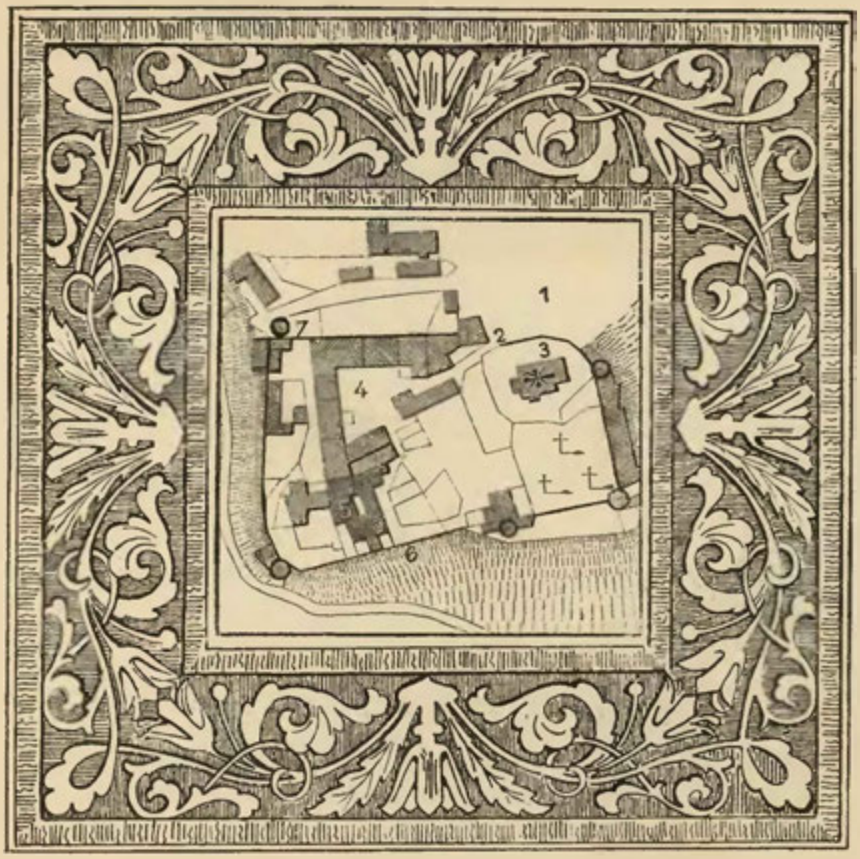
1. Popis a držitelé jeho.

Na západní stranu od Nových Hradův táhne se výšina vlnitá, lesy, háji, polemi, lukami a rybníky tak pokrytá, že jedno s druhým ladně se střídá a pozadí hor Novohradských s Dobrou Vodou ten pěkný obraz dovršuje. Cesta tudíž touto krajinou, zvláště jde-li se rozkošným údolím Tereziiným ke Svébohům, jest velice příjemna. Na této výšině leží ves Žumberk kromě kostela tak zakrytá, že ji spatřiti lze teprv od humen, ačkoliv leží dosti vysoko nad potokem Svinenským; ale kdo uvidí tuto ves po prvé, spatří, že to není ves jako ves. Neb přijde-li od západu, uzří kromě hmotné věže s kostelem několik nižších věží pokrytých střechami končitými a hradby mezi nimi, jako by stál před nějakou pevností.

Jest to zvláštní a řídký úkaz, že ves byla pevností. V Žumberce byly totiž tvrz, dvůr poplužný i kostel obehnány *hradbami sesílenými 5 věžcmi*, k nimž všude domky přistaveny jsou. Nikde není památky příkopu a náspu, avšak zpevnění, které tu bylo, lze patrně a dobře pozorovati. Na věži stojící při severozápadním rohu ohrady viděti jest růži vytesanou (znak Rožemberský) asi tak, jako se vyobrazovala v polovici 16. věku. Bývalý dvůr a tvrz jsou od r. 1817 dokonce mezi sousedy rozprodány, *tvrz* zejména rozdělena jest na 4 příbytky. Stojí na jižní straně ohrady a zachovala se skorem v té podobě, jakou měla na počátí 17. věku. Před průjezdem vyniká z průčelí čtverhranná věž korunovaná malými arkéři. Průjezd vede do dvora nevelkého, čtverhranného, v němž staré zdi, okna různého tvaru a pavlače k pádu se klonící malebný sice, ale nikoli podlé moderního smýšlení příjemný obraz poskytují. Na západní straně spatřují se dvéře s kamennou obrubou ze sklonku 15. věku, v němž celé to stavení postaveno; zbytky omítky pozdější (17 st.) spatřují se sem a tam po zdech. Poněvadž kromě úředníkův Novohradských odlehlou osadu, neřku-li tvrz

velmi zřídka někdo navštíví, způsobí zavítání cizince do tohoto starého zámku pravé pozdvižení. Spatřuje, se to zejména na pohyblivější polovici lidstva, pohlaví ženském. Jedna vyjde, aby si příchozího prohlédla a možná-li zvěděla, co tu chce; hlasitý její hovor vybouří ostatní ve světnici přebývající a brzo se objeví několik hlaviček za okny a několik postav u dveří, ale ochotně ukáží všecky památné své místnosti, zvláště klenutou pevnou chodbu, skrze niž přichází se na západní konec tvrze.[1])

Žumberk založen asi v polovici 13. století a obdržel německé jméno Sonnberg neb Sunenberch. Jakožto jeho nejstarší držitelé připomínají se r. 1279 *Engelschalk*, *Smil*, *Pardus* a *Jan* bratří.[2]) Nejstarší jeho držitel byl *Pešík ze Hrádku*, jenž byl r. 1360 také patronem kostela zdejšího. Právo podací vyskytuje se potom v l. 1370—1412 v držení pánův z Rožemberka,[3]) ale na tvrzi a dvoře seděli vladyky, užívajíce za znak muže oděného s mečem. Předek jich *Pavlík ze Žumberka* vyskytuje se od roku 1383 často v zápisech pánů z Rožemberka, jimž sloužíval a od nichž peníze si půjčoval. Roku 1392 odpíral provolání odúmrti ve Vydří, připomíná se také r. 1401, ale r. 1412 byl již mrtev.[4]) Syn tuším jeho *Vilém* přichází od roku 1433 v rozličných zápisech až do r. 1456 a prodal r. 1454 ves svou Trutmaň Oldřichovi ze Dvorce. Manželka jeho Markéta, dcera Albrechta Grassavera, kvitovala r. 1456 bratra svého ze všech peněz, kteréž jí vydal jako díl otcovský.[5]) Vilémův syn *Ludvík ze Žumberka* jinak z *Jivovice* měl s opatem Vyšebrodským při o cestu ze vsi Kamenné do polí a lesů, potok mimo ves tekoucí a některé jiné věci. Přeta uklizena roku 1465 mocnými opravcemi. Ludvík přichází ještě roku 1492, kdež dne 1. července vydal na Žumberce jisté svědomí.[6]) Jak se shledává z pozdějších pamětí, přečkal syna svého (tuším onoho Eustacha ze Sunberka, jenž r. 1467 Janovi z Rožemberka pod korouhví Šternberskou odpověděl) a proto zapsal statek svůj v Žumberce, tvrz, dvůr, ves a mlýn *Stachovi* a *Jiříkovi* bratřím z *Rajbolce* s tou výminkou, aby vnučce jeho Anéžce z Jivovice 150 kop zaplatili. To se stalo také asi r. 1509.[7])



Plán Žumberka: 1. Náves rovná; 2. vchod bývalý; 3. kostel; 4 bývalý dvůr poplužný; 5. tvrz; 6. vchod hradbami provalený; 7. bašta s erbem Rožemberským. Bývalá ohrada poznamenána tmavější čarou.

Roku 1544 vložil si *Volf Pouzar z Michnic* v obnovené dsky zemské Olbramy dvůr a ves, v Žumberce tvrz se dvorem popl. a ves celou s mlýnem pod tvrzí, Chvalkov tvrz, dvůr a ves, v Kondraci 13 dvorů kmecích, v Boršíkově 5 člověkův, Gutenprun dvůr popl. vysazený pod plat nad rybníkem Gutenprunským.[8]) Zboží to dostalo se později strýcům jeho, kteří je drželi napřed k Cukenšteinu, ale později (1549, 15. září) o vše se rozdělili. Při tom obdržel Žumberk, Chvalkov a Michnice *Jindřich Pouzar z Michnic*.[9]) Jindřich býval na dvoře pánův z Rožemberka v Krumlově a míval účastenství v jednáních a výpravách slavného domu toho, jako na př. r. 1562, kdež jel s jinými dvořany do Němec pro nevěstu Vilémovu,

[1]) Dali jsme Žumberku název hrad, poněvadž se prostora hrazená rozsáhlostí a složitostí velkému hradu vyrovná, ačkoliv ve starých pamětech jediné tvrz se připomíná. [2]) Link, Annales Claravall. I 432 z archivu Světelského. [3]) Lib. conf. I. C 3, II. D 3, III. C 30, D 16, VI. G 14, VII. B 10. [4]) Arch. Třeboň. a Novohrad. DD. 13, 142, DD. 15 f. 212, arch. bibl. Praž. [5]) Pangerl, H. U. 261, 288, arch. Novohr., rel. tab. II. 249. *Volfart ze Žumberka* zemřel před r. 1455; z jeho jmění dostalo se 10 kop kostelu v Borovanech a obráceny na vystavení farního dvoru. (Arch. Budějov.) [6]) Pangerl, H. U. 306, DD. 17 f. 270, arch. Třeboň. [7]) Codex Rosenberg. f. 65. [8]) DZ. 250, C 14. [9]) DZ. 20, C 28, H 3, 63, I. 28.

v l. 1575—1582 býval jedním z hejtmanův kraje Bechynského. Nemaje dědicův přirozených rozdal několik let před smrtí svou část zboží svého několika osobám „pro jich věrné služby, kteréž mu v hospodářství jeho činily.“ Zejména daroval dva dvory v Žumberce a dva v Kondraci, osvobodiv je ode všech povinností.[1]) Pořízením svým (d. na Žumberce l. 1597 dne 26. června) odkázal Žumberk, Chvalkov a Michnice ujci svému *Častolárovi Dlouhoveskému z Dlouhévsi a na Chlumu* k dědictví tak, aby z toho jistým osobám podíly vyplatil. Zemřel r. 1600 a pochován v kostele Žumberském.[2]) Dotčený Častolár prodal po dvou letech (1602 dne 15. července) tvrz Žumberk s pivovárem a sladovnou v téže tvrzi ustavenou, tvrze Chvalkov a Michnice s dvory popl., vsi Žumberk, Kundrace, Klenou (Gollnetschlag), Vésku, Děčín, Lniště, Boršíkov, Otěvěky a Michnice *Petrovi Vokovi z Rožemberka* za 23.000 kop míš.[3])

Osm let patřil Žumberk k panství Novohradskému; r. 1610 dne 13. března postoupen statek tento kromě vsi Michnic, ale za to se vsí Bukovou pověstným „rytířům“ *Theobaldovi* a *Janovi* strýcům *Hokům z Cvaibruku* za 1000 kop gr. č. O obou těchto pokladačích níže se vypravuje. Jen to budiž doloženo, že se r. 1612 o statek rozdělili, že měl Theobald Žumberk a Jan Chvalkov a Bukovou a že jim statky ty pobrány jsou, když jejich falše a zločiny na jevo přišly.[4]) Žumberk a Chvalkov dán potom *pánům ze Švamberka.* Ti prý odňali faráři Žumberskému dvůr Chudějovský, který k faře patříval, a rozdělili jej na čtvero statkův sedlských, které však teprv později zase k faře navráceny, když se byly Nový Hrad a Žumberk v držení rodu Bukvojovského dostaly.[5]) Za dob novějších tvrz i dvůr rozprodány.

2. Hokové.

V 16. a 17. století přicházeli do vlasti naší dobrodruzi cizinci, kterým se velmi dobře u důvěrných Čechův dařilo, jen když dovedli předsudkův tehdejšího věku využitkovati. Také Růže škubána od nejednoho pokladače a poběhlíka jak za dob nádhery milovného Viléma, tak i za Petra Voka, posledního toho rodu, který pro velké jmění své velikou váhu měl ve všech jednáních veřejných, ačkoliv v mysli své netoužil po řízení království a zemí. Neblahé působení těchto dobrodruhů stávalo se druhdy zlobou, jestliže pro užitek svůj podněcovali proti sobě strany a tak částečně i vinu rozkvašenosti jich nesli. Že tomu tak, ukáže níže položené vypravování o Hocích.

Theobald Hok,[6]) muž nadaný a při tom lakotný, jenž nejen několika jazykům, ale i všem intrikám rozuměl, dostal se asi r. 1601 do služeb pana Petra Voka a zastával práci německého sekretáře, maje do r. 1603 služby roční (ke stravě) 50 kop, potom však $85\frac{1}{4}$ kopy neb 100 rýnských a šaty podlé jiných služebníkův. Roku 1606 sedal mezi služebníky „řádu panošského a erbovního.“ Téhož roku dovedl se pánu zalichotiti tak, že si jej zamiloval a jemu všelijakou důvěru prokazoval. Chytrý Hok seznámil pána s Krystyanem knížetem Anhaltským, panovníkem ctižádostivým, kterýž usiloval o podvrácení moci rodu Rakouského pomocí protestantství, aby potom po svých záměrech osobních kráčeti mohl. Petr Vok, jenž sice podlé předků svých uměl se s knížaty přáteliti, měl přece z korrešpondence Hokem vedené nemalé potěšení, a lichotivá psaní rakouských a uherských pánův, jimž šlo o jeho hezké peníze, pudila pána k politické činnosti. Roku 1607 dal Anhalt Petrovi nahlédnouti v jeho záměry, nedlouho po tom poslal Petr Vok, jemuž se líbily, Hoka k falckrabímu Bedřichovi, napomínaje jej, aby spojil a soustředil všechny protestanty v jeden spolek.

Krystyan pak shledávaje u pána dobrou vůli, napřed pomalu, ale potom i chutě na něm peněz vyprošoval a v tomto jednom roce na něm 40.000 tolarův vyloudil. A když tak dobře šlo, chtěl Anhalt celé dědictví Rožemberské opanovati; proto dokazoval starému pánu, že oba, totiž Krystyan jako potomek Albrechta Medvěda a Petr Vok jako Ursinus, jsou jednoho rodu a jedné krve.[7]) Chytrý a lstivý Hok měl podporovati tu věc svými obmysly a ujednáno s ním, že dostane desátý díl toho, co by kníže dědictví Rožemberského dostal. Ale přese všechnu práci nedosaženo nic více, než že kníže později 30.000 tolarův odkázaných dostal, a Hok, jemuž dávána vina, že se slušně nepřičinil, nedostal od knížete nic.[8])

---

[1]) Pam. arch. XI. 571—572. [2]) DZ. 129, K 6—10, Trajer 364. [3]) DZ. 181, J 20 a 134, E 24. [4]) DZ. 183, J 21, 135, D 27. [5]) Trajer, str. 365, Bílek, děje konf. 163, 651. [6]) Srov. Č. Č. M. 1881, str. 370. [7]) Tomuto nesmyslu, že pocházejí páni z Rožemberka od starých Ursinův, poslední z jich rodu pevně věřili a proto svůj jednoduchý panský znak znakem Ursinovským a dvěma medvědy rozhojnili. [8]) Gindely, Rudolf II. I., 140—143.



Partie ze Žumberka.

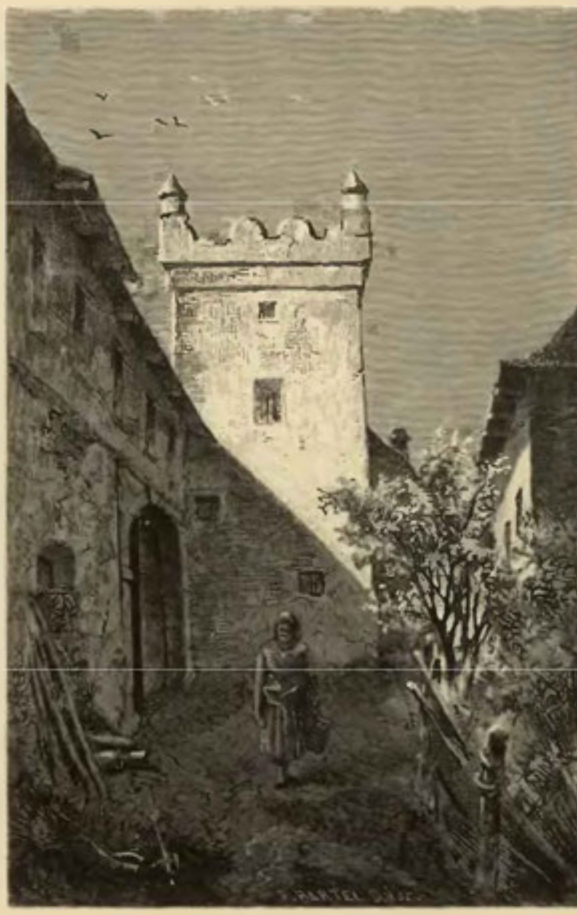
Jsa Hok ve přízni u bohatého pána a bezprostředníkem jeho s německými nespokojenci, snažil se chutně získati čest i jmění. Spolčil prý se s jistým Janem, jenž se pak dostal do kanceláře císařské, a jeden druhého za strýce a krevního přítele svého vyznával. Tu Jan majestát jakýsi císaře Karla V., v Augšpurce 6. dne měsíce dubna l. 1548 jisté osobě, jejíž jméno původem Janovým z téhož listu vystrouháno bylo, na užívání erbu daný, na několika rozdílných místech a zvláště v těch, ve kterých titul, jméno a příjmí toho člověka napsáno bylo, vystrouhati a na ta místa zase to, co se mu vidělo, psáti a týž list, jako by někdy na urozeného a statečného Hoka svědčil, sfalšovati dal. Věda Theobald o tom sfalšování, spolu s týmž Janem, strýcem smyšleným týž list na sebe potáhl a Petru Vokovi přednášel nepravdivou mu zprávu dávaje, že by týž majestát, v němž se také o starším obdarování císaře Ruprechta zmínka činí, na předky Theobaldovy vztahoval, a oni oba že z toho starožitného jich Hokův kmene jsou pošli. Tudíž Petra Voka k tomu přivedl, že se císaři Rudolfovi za Theobalda a Anastazia bratří a dotčeného Jana psaním svým (rukou Theobaldovou napsaným) přimlouval, aby císař jim majestát ten milostivě potvrdil. Na tu přímluvu vyšlo potvrzení a zlepšení erbu šlechtictví r. 1602 dne 4. února, aby se psali ze Cveibruku, a potvrzení toho r. 1605 dne 22. března z kanceláře německé říšské a potvrzení r. 1607 dne 30. máje z kancelaře české.[1]) Podlé tohoto privileje jsou se Hokové za osoby stavu rytířského vydávali a na obecném sněmě stavy do země a koruny České za obyvatele přijati.[2])

Na konci roku 1607 byl Hok již jaksi radou Petrovým a osobám sobě milým k důstojenstvím pomáhal.[3]) Tím také nemálo zpyšněl. Ačkoliv se všem služebníkům Rožemberským i předním úředníkům vzácného tohoto a nádherného rodu velmi dobře vedlo, nebyl přece Hok spokojen s postavením svým. Zpyšněl a povyšoval se nad jiné zasloužilejší a jako pravý dobrodruh chtěl si po rytířsku vésti. Roku 1608 dne 12. dubna poslal Petrovi Vokovi supliku, plnou drzostí, samolibostí a chlubností. Dokládá tam, že v Třeboni kolik let s úzkou a nezdravou komorou se spokojil, ale že déle v ní na újmu a škodu zdraví svého bydleti nemůže, nad to prý pro obmezení svého místa zanedbal vzácné věci opsati, a tak prý je in exercitiis studii, t. j. ve svém vzdělání nemálo zkrácen. Dává pánu na uváženou, jestli že by nezasloužil lepší světnice, pán snad nebude na něm žádati, aby spával mezi pacholaty, jako posud bylo, a stále bydlel v kanceláři, kdež nikdy není pokoje, ani místa, ani příležitosti, a tak vtip a nadání své mařil; na ten čas že Petr Vok jako svého rodu a jména poslední vedlé pomyšlení na blaho duše své nic více vážiti nemá, než o spravedlivé, oddané lidi a služebníky, zvláště ty, kteří o vysoké věci vědí, se starati. Nescimus, quid vesper vehat, t. j. nevíme, co nám večer přinese, dokládá s pohrůžkou chytrý dobrodruh, jenž duševní svou převahu nad starcem věkem a rozkošemi sešlým v sobě pociťoval. Na konci psaní pak, kdež slíbil více ústně pověděti, doložil, že by se měl pán nad ním již proto smilovati, že mu z Prahy tajné věci přinesl a že je nyní na čase, aby rukama držel, co se mu namanulo a co by se jinému tak hned nepoštěstilo. Že psaní toto, kteréž bychom nyní nejvyšší impertinencí nazvali, s cílem svým se neminulo, ukazuje pozdější běh věcí, jmenovitě pak přízeň stálá, již choval Petr Vok k Theobaldovi až do své smrti.

Theobald jsa nástrojem knížete Anhaltského věděl dobře o záměrech, které tehda na zkázu domu Rakouského strojeny byly, maje naději jistou, že povedou ke koncům takovým, jakéž si přál.

[1]) Č. Č. M. 1881, str. 371. [2]) Tak v žalobě kr. prokuratora. Roku 1610 učinili Hokové přiznání k zemi. (DZ. 135, B 1.) [3]) Březanův Petr Vok 223.

Roku 1609 psal prý „strýci“ svému Janovi, aby sobě v Praze nic nekoupil. aby sobě shromáždil, co může, a nechal, až ten rok mine, že Praha a Vídeň budou vyvráceny, dokládaje: „O běda! běda domu Rakouskému.“ V jiném psaní, d. v Třeboni roku 1609 a Janovi poslaném, neušetřeně se dotýkal krále Matyáše; král prý schne, chce k holení plešův přijíti, a toho jest dům Rakouský tak zasloužil. Přišel rok 1610, v němž Petr Vok na pořízení o velikém jmění svém pomýšlel; tuť pak se ukázalo, že lakotný Hok o dobré opatření dovedně se postaral a více dostal, nežli staří, dobře zasloužilí služebníci domu. Roku 1610 dne 13. března prodal Petr Vok strýcům Hokům tvrz Žumberk s příslušenstvím a k tomu devět vesnic (statek, kterýž byl za 11.500 kop grošů č. koupil) za 1000 kop téhož zrna „J. M. zouplna vypravených a odvedených.“ Pováží li se, že Theobald za celou dobu své služby ani 1000 kop nevybral, tím méně sobě ušetřil, a Jan že také nic neměl, tuť jest na bíle dni, že statek ten od pána buď dostali aneb jej o peníze okradli. Prvnější věc jest větší víry hodna, poněvadž trhová summa za Žumberk jest příliš malá, a Hokové z téhož statku r. 1615 sbírek a berní 226½ kopy č. odvedli. [1])



Věž ve středním stavení.

Roku 1610 v pátek, den sv. Jiří, učinil pan Petr Vok poslední své pořízení, k němuž dal „pečet svou vlastní a přirozenou“ a pečeti tří svědkův dožádaných (Pavla z Říčan a na Dubu, Václava Kořenského z Terešova a Albrechta Řehoře Pouzara z Michnic) přitisknouti. Tohoto kšaftu prý dosáhl Theobald Hok k rukám svým, když Petr Vok těžce nemocen byl, pak tajně a ukrytě pečeti, kteréž na šňůře hedvábné bílé a červené skrze týž kšaft protažené přitištěny byly, odňal, týž list z téže šňůry rozvázal a potom 3 archy psané z něho vyňal. Na jich místo vložil zase tři archy psané, dav na nich opsati, co byl sám v německé řeči zkopíroval a na česko převésti poručil. Potom kšaft zase šňůrou protáhl, svázal a pečeti na prvnější místo jejich s přičiněním pod tím více vosku zase přilepil a přiformoval. [2]) Proto se čte v tomto pořízení zvláštní tento odstavec: „Obzvláštně pak všechněm třem stavům království tohoto Českého a tak vlasti naší milé urozeného vladyka Theobalda Hoka z Cveibruku, služebníka mého důvěrně milého, jako i všecken ten celý kmen a rod jeho (kteréhožto sem s nemalou prací od jejich Hokův starožitného sídla z Německé země sem do tohoto království připravil, neb jeho předkové i on v národu Německém i při některých velikých, slavných a vzácných rodích a čeledech dobrého jména sobě zasloužili) všelijak opravdově komenduji a schvaluji, za to žádaje, aby páni stavové pro mnohé jeho Theobalda Hoka mně v tomto mém již příliš sešlém věku v časích těchto nebezpečných a příbězích divných věrně prokazované platné služby k dobrému království tohoto a obecnému pokoji a svornosti se vztahující jej i celý rod a potomky jeho, jestliže by se zde v království tomto rozšířil a rozmnožil, všelijak poručené a svěřené měli a na ně nic odporného nedopouštěli, jakož pak podobným způsobem tohoto Hoka i všecky potomky jeho nahoře jmenovaní páni ze Švamberka i s dědici a budoucími svými v paměti majíce, aby ušetřovali příčin více nežli dosti míti a skrze to požehnání Boží k lidem upřímným a věrným vděčně poznati moci budou.“ Také prý Theobald jiné dva listy (jeden německý a druhý latinský) na velikou chválu svou sobě pod jménem téhož Petra Voka napsati dal, k jednomu z nich (německému) sekrýtek a k druhému pečet Petrovu přitiskl a též podpis, jako by ruka vlastní téhož pána byla, sformoval. [3])

---

[1]) Arch. Třeboň. DZ. 183, J 21, rozvrž. sb. 36—37. [2]) Tak se dí doslova v obžalobě na Theobalda učiněné, kteráž se stala prý z návodu Lucie Slavatové ze Hradce (Skaly d. III. 325), poněvadž tato panství Rožemberská děditi chtěla a aspoň k panství Třeboňskému také právo měla. Já něv kšaft ten v ruce, nic podezřelého jsem na něm neviděl a proto smýšlím, že Hok snad faleš s nějakým makulářem provedl a pak čistý opis svědkům k pečetění podstrčil. [3]) DZm. 117, A 12—14, DZ. 135, N 5—6.

I v posledních dobách svého žití Petr Vok velice Hokovi přál. Roku 1611, 29. června přijat jest ke dvoru páně bratr Theobaldův Dr. Anastasius a stal se dvorským lékařem.[1]) Toho roku dne 14. února přijel na dožádání páně p. Melichar Kolichreiter z Kolichreitu na Třeboň a tu jednáno s ním o dceru jeho Anéžku, aby za manželku se dostala Theobaldovi. Melichar odjel ustanoviv si rok jistý k odpovědi; pak přivolil ke svatbě, kterouž sám Petr Vok strojil. Dělaly se veliké přípravy a zváno mnoho hostí vzácných. Nejvyšší úředníci království byvše Petrem Vokem také pozváni, pokládali svatbu tu přiběhlíka dobrodružného za věc malichernou a odpověděli tudíž (r. 1611, 24. září), že by sice pro shledání s pánem, tak i k poctivosti nových manželův rádi na svatební veselí přijeli, ale pro mnohá každodenní zaneprázdnění že tomu nijakž dostačiti nemohou. Poslali za sebe Jana Jiříka ze Švamberka. Dne 29. září sjížděli se hosté na zámek Třeboňský, nějaký pán přišlý z Amberka, páni Vitorazský a Ličovský, pan Jan Jiří, hrabě Zriňský, Petr ze Švamberka, Erazim Rader s paními a pannami a drahně osob stavu rytířského. Ti všichni dnem i nocí rozkoše, veselí a povyky provozovali, an dobročinný stařec v ložnici své v trápení a mukách ležel. Nazejtří (27. září) a potom den ještě konáno veselí svatební, při němž 40 věder vína vypito.[2]) Když se vzácnější hosté rozjížděli, byl Petr Vok již velice zemdlen a skonal dne 6. listopadu.

Dosud se vedlo Theobaldovi velmi dobře, ale do záře jeho štěstí již padaly stíny mrkavé. Leccos z jeho účinkův se proneslo mezi lidi, v tajnosti povídáno aneb vyhrkáno při řečech vášnivých. Podkoní páně Ludvík Kvos z Kvosu a z Pernstorfu mluvil r. 1611 dne 9. února na Třeboňském zámku, „že on živobytím svým toho dočeká, že on Theobald Hok musí ven z země vyhnán býti." Jindřich Otík Bradský z Labouně mluvil nazejtří (r. 1611, 10. února) na Třeboni takto k Theobaldovi: „Ty Theobalde Hoku! já tebe mám za šelmu tak dlouho, dokud svůj stav rytířský (deinen Adel) před stavy neprokážeš."[3]) Těmi a takovými řečmi mnozí projevovali své domnění, ale Hok poháněje je k soudu zemskému z nářku cti, ještě se dovedl očistiti, až na něj připadla první větší rána. A ta vyšla od Jana Hoka.

Theobald si byl vlastně sám Žumberk vysloužil, ale Jana k držení jeho připustiti musil, poněvadž mu byl Jan ke šlechtictví pomohl. Po svatbě Theobaldově žádal Jan, aby byl statek rozdělen na polovici, čehož však onen z lakoty připustiti nechtěl, odbývaje Jana bezpochyby nějakým menším dílem. Tu poskytlo Janovi platné tehda právo zemské ostré zbraně na strýce svého. Obeslal jej r. 1611 do soudu zemského, aby mu jako strýci mladšímu díl ze statku jim od Petra Voka prodaného dal, a na soudě také po žádosti Janově za právo uznáno. Roku 1612 dne 8. března dělen statek obou na dva díly, tak že přidělen Janovi Chvalkov s Bukovou a Theobaldovi Žumberk. Zášti mezi nimi rostoucí rozdmychovalo se dále; ačkoliv se mezi sebou o některé odpory při dělení dne 29. dubna porovnali, přece mezi nimi nové různice vznikaly, jež smlouvou dne 26. června učiněnou jen na dobu půl léta uklizeny. S bolestí vnitřní odvedl Theobald společníkovi svému, jenž si strýcovství hodně vycenil, dva dlužní úpisy Rožemberské a rejstra pořádná na díl jeho.[4]) Nenávisť obapolná zaslepila zrak jejich, tak že na světlo pronášeli, což pro zachování své v tajnosti držeti měli. Nutili se k sobě řečí, pak poselstvím a cedulemi řezanými. Když jednou rychtář Bukovský něco takového na Žumberk přinesl (r. 1612, 13. prosince), promluvila k němu Anéžka, jež se do těch věcí zbytečně pletla, takto: „Tvůj pán nás prve dosti ošidil, ať na tom šelma dosti má; medle rychtáři prosím tebe, pověz to tak pánu svému." Ze zlosti veliké mluvil potom Jan (1612, okolo narození Páně) na paláci hradu Pražského před několika pány: „Mně jest mluveno a toho doslýchati musím, že jest můj strýc Rožemberský kšaft zfalšoval, také jest on za spravování své expedicí zlá psaní pode jménem pána z Rožemberka do Říše psal, kteráž kníže Brunšvický v rukou svých má. Jestliže jedna věc nebude, ale druhá věc mému strýci při nejprv příštím sněmu hrdlo zlomí." Dne 2. ledna r. 1613 byli Theobald a Anastasius na Chvalkově u Jana, jemuž zle domlouvali. Theobald mluvil k němu, že toho statku ne právem, nýbrž zlodějsky dosáhl a kdyby pán z Rožemberka ještě živ byl, že by jej k tomu přivedl, aby Jana dal oběsiti aneb stíti. Také Anastasius mu vytýkal, že statku zlodějsky dosáhl, a zjevně mu hrozil, kde koliv jej na silnici potká, že jej zavraždí. Jisto jest, že řeči obou veřejně pronesené potom po všech společnostech a hodovnících kolovaly, a aby i nejvyšší úředníci o nich věděli, postarali se Hokové sami, pohánějíce se pro slova hanlivá k soudu zemskému. Druh chtěl druha skoupati, až spadli do vody oba. Theobald vznesl z neopatrnosti celý spor až před samou osobu císařovu. Slovy v žalobě na Jana Hoka doloženými (r. 1614, 8. února): „Naproti tomu již já, chvála Bohu, tím v jistotě jsem ubezpečen, že při vyjevení jeho Jana Hoka spáchané falše a veliké nevěrnosti žádný člověk jednoho halíře v té věci přisouditi jemu nemůže," upozornil i dvůr císařský a místodržící na věci, kterýmž brzo jeden z nich, Vilém Slavata, na dno přišel. V ten čas, co Theobald pánovitě psal opatovi

---

[1]) Březan, Petr Vok, 258, 262. [2]) Arch. Třeboň. Březan o P. V. 250, 260. [3]) Březan na str. 211, DZm. 28, P 25—26 a tom. 49. [4]) Reg. k. s 44 F, E 3, DZm. 48. Roku 1612 pořídil Theobald o statku svém, učiniv manželku svou Anéžku poručnicí dětí, pokudž by jich měl, a zřídil nápady na statku svém. (DZ. 136 C 16.)

Vyšebrodskému (r. 1617, 12. března), aby mu v podací jeho v Žumberce a ves Žár (Sohorsch) nevkročoval a poddané jeho do kolatury Rychnovské náležející sobě neosoboval, a v tu dobu, když opat arciděkanovi Bechyňskému se utíkal, aby ve svých právech zkrácen nebyl, shrnulo se hromobití nad hlavami Hokův.[1])

Roku 1618 dne 12. února obeslal král. prokurator Adam Ryžemberský z Janovic oba Hoky, Jana i Theobalda, do soudu zemského, vině oba z falše a podvodu proti králi, stavům a zřízení zemskému a Theobalda zvláště z některých nešlechetných účinkův a uražení důstojenství císařského. Toho roku dne 23. března vynesen nález na Theobalda. Páni a vladyky na soudě zemském našli, že Theobald o sfalšování majestátu Karla V. věděl a jsa z řádu sedlského titul starožitného rodu na sebe potahoval, císaře a stavy podvedl, uživ v tom smyšlené a podezřelé přímluvy pod jménem někdy Petra Voka. Také se našlo z průvodův a vlastního přiznání Theobaldova, že kšaft Petra Voka sfalšoval a aby v tom vůle někdy Petra Voka býti a s volí a vědomím jeho to se státi mělo, toho Theobald ničímž neprovedl, aniž se z jiných nešlechetných účinkův a podezřelostí dostatečně nevyvedl. I nalezl soud, že jest v pokutu o falešnících zřízením zemským vyměřenou upadl a hrdlo ztratil, statek pak svůj, poněvadž pořádně do země ani do stavu rytířského přijat nebyl, vedlé zřízení zemského o cizozemcích a falešnících králi propadl, pročež jej i páni ve svou kázeň a trestání berou. Také Jan odsouzen, zbaven cti a statku, a všechny zápisy Hokův dne 23. března z desk vymazány.[2])



Bašta západní na Žumberce.

Zdá se, že Jan utekl a že proto se soudem nad ním prodléváno, až bude dopaden; ale Theobald dostaviv se, opatřen jest těžkým vězením, ano i potom, když již byl odsouzen, naň nastupováno. Od místodržících císařských nařízen jest Dr. Fabius Ponzon, sekretář arcibiskupský, dobrý a chytrý praktykář, aby se ho tázal právem útrpným a jej dokonale vyslechl. Nenadále v to vkročila známá defenestrace a doktor, jenž se direktorův bál, uklouzl z domu svého a ukryl se v klášteře u kapucínů na půdě pod šatstvem a rozličným haraburdím. Tou příčinou utichlo všechno tázání, oba Hokové zůstali zatím při hrdle, a brzo examinator sám, byv nalezen, dopraven jest do šatlavy Malostranské.[3]) Anéžce Hokové dali

---

[1]) DZm. 28, J 20, 22, P 23—25, 52, F 16 (srov. i Pam. Dačického I. 243, též opisy z arch. arcibisk. v arch. zemském).
[2]) DZm. 29, A 23—28, 117, A 13. [3]) H. Pavla Skály II. 139.

direktoři (r. 1618, 6. září) pas, aby mohla z Prahy na svůj statek zase jeti. Theobald zatím ve vězení zůstával. Roku 1619 v měsíci březnu žádal stavů prosebně, aby byl z vězení svého propuštěn a na poctivosti opatřen, též aby mu něco peněz dáno bylo, aby si při nedostatku zdraví přilepšiti mohl. I dána mu odpověď, poněvadž je vězněm císařským, že se stavové nyní osoby jeho ujímati nemohou, ale aby do příštího generalního sněmu strpení měl, že naň chtějí stavové do té doby pamatovati. Mezi tím však vězení mu polehčeno s tím dovolením, aby manželka s dětmi i s přátely jeho jej navštěvovati a náležité opatření jemu prokazovati mohla. Konečně povoleno na přímluvu přátel svých na sněmu ke konci měsíce srpna konaném, aby byl Theobald vězení prázden na ten způsob, že propuštění jeho nemá býti na žádnou urážku ani nejmenší zlehčení soudu zemského.[1]) O jeho dalších osudech nám naprosto nic známo není.[2]) Statek Žumberský postoupen r. 1618 zase k panství Novohradskému. Anastasius Hok dostal se do služby krále Bedřicha, jehož roku 1620 za vyplacení 828 kop skrze komoru Českou prosil.[3]) Jan Hok usiloval o to po bitvě Bělohorské, aby zase statkův svých předešlých nabyl, a dělal si marné naděje, že mu k tomu dopomůže arcikníže Leopold, na ten čas biskup Štrasburský. Přece však dovedl tolik, že císař Ferdinand (r. 1630) obeslání naň zrušil.[4]) V jednom lidském věku zmizel u nás rod Hokův, jako by se byl dým ve vzduchu rozešel. Neuměli si vybrati mocnější strany, jak učinili mnozí jiní dobrodruzi.

---

[1]) Pavla Skály H. III. 76, 325. [2]) O Augustinovi Hokovi sr. děj. Skály II. 351, 391 atd. [3]) Arch. gub. [4]) Arch. Inšprucký a DZm. 117, A 12.

Cuknštein Tvrz.

Tři čtvrti hodiny od Nových Hradův na jihozápad stojí tvrz neb zámek Cuknštein, posud z větší části tak zachovaný, jak jej byl zakladatel postavil. Stojí na výšině nad rozkošným, v sady proměněným údolím Stropnice při dvoře bývalém, jehož již část zbořena a ostatek také pobořen býti má aneb snad již pobořen byl. Stavení tvrze zakryté za křovím a stromovím, z něhož osmáhlá věž vyčnívá, patří k nejzajímavějším památkám toho druhu v jižních Čechách. *Průčelí zámku* se svými pilíři po stranách a okny nepravidelnými ukazuje starý ráz. Uprostřed něho jest stará gotická *brána*, na níž ještě spatřiti známky, že se tu spouštěl most přes příkop; ale most a příkop již dávno tu nejsou. V průjezdě spatřuje se druhá brána gotická, která však nedosahuje země; zdá se, že hodně země vybráno, když tu příkopy zasypávali, aby se docílilo rovné cesty do dvora. Za touto branou jsou otvory k prostrčení klády; byla tu tedy také vrata, jako při první bráně.



Partie z Cuknšteina.

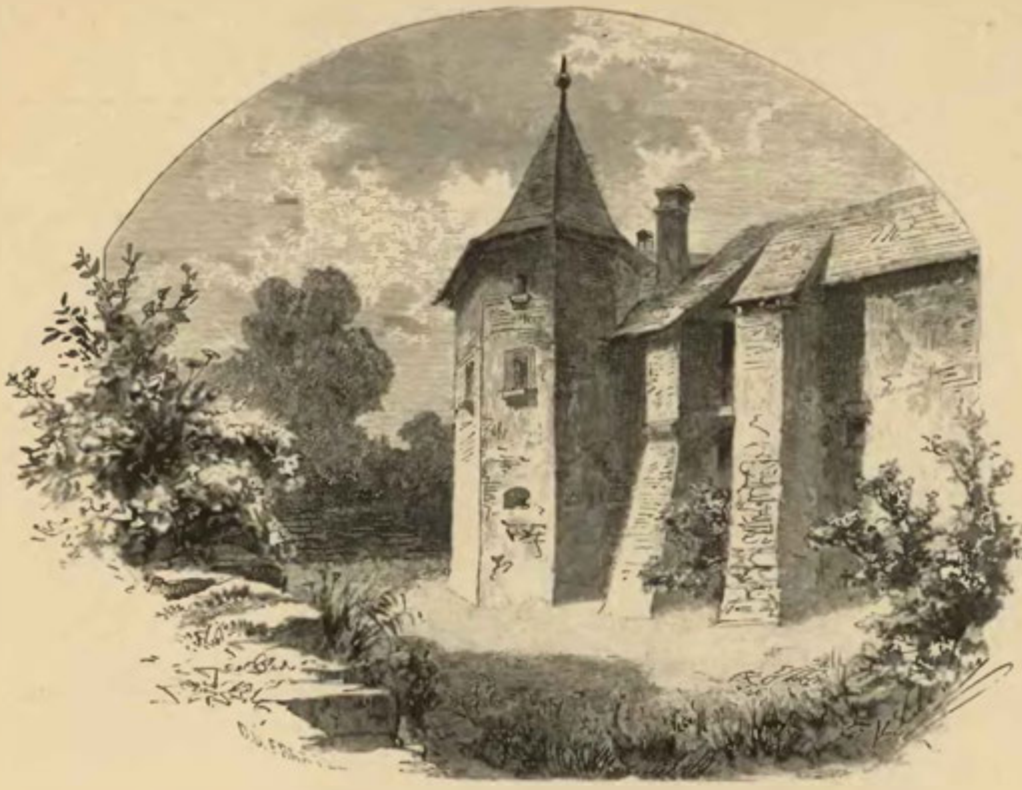
Průjezdem přicházíme do *dvora* čtverhranného, který má ráz doby Vladislavské, jak malá okna kameny obložená a dvoje dveře s futry tehdejší doby ukazují. V pravo a v levo vedou schody na pavlače kamenné a po celé straně průjezdu táhne se též pavlač taková. Ve světnicích stavení, kteréž dvůr na čtyřech stranách zavírá, bydlí polesný a několik pensistů. V rohu stavení severozápadním stojí hrubá šestihranná *věž*, končitou střechou, šindelem pobitou, pokrytá. I její okénka zvýši prvního patra a výše mají ráz 15. věku, ale malé okno v přízemí jest později prolomeno. Okolo tvrze na třech stranách jsou vysoké hradby, na čtvrté straně, jak již řečeno, nebyly zdi, nýbrž byl příkop. Tvrz Cuknšteinská menší jsouc než hrady panské, avšak



Cukenštein od západu.



Cukenstein od jihu.



Bašta a příkop na západní straně Cuknšteina.

prostrannější a úpravnější nežli věžovaté tvrze 14. věku, jest pěkným vzorem staročeského sídla a při tom stavení takové, které přechod od tvrzí k zámkům pozdějším naznačuje.

Vývod Pouzarův z Michnic.

N. Pouzar z Michnic

Erazim 1435—1476 — Kateřina ⚭ Odolen z Komařic

Vilém 1484 † 1496 ⚭ Eléna Freierovna ⊙ 1488 — Oldřich

Oldřich 1517 † 1545 ⚭ Nabka z Vilhartic — Kateřina — ? Volf 1543

Svojše 1549 † 1570 ⚭ Lidmila z Dlouhévsi † 1572 — Jindřich 1549 † 1600 — Vok Jošt 1549 † 1575 ⚭ Marjána z Drahenic † 1578 — Jan 1549 † j. 1552 ⚭ Kateřina z Malovic

Albrecht Řehoř 1584—1634 ⚭ Kateřina Pešíkovna z Komárova — Anna † 1618 ⚭ 1. Jan Hradištský z Hořovic 2. Vilém z Landšteina † 1612 — Anna † 1598 ⚭ Jan Vchynský ze Vchynic ⊙ 1567 † 1590

Jindřich † j. 1623? — Petr 1623 † j. 1664

Způsoba Cuknšteina jakož i písemné památky svědčí o tom, že jej postavili ke sklonku 15. věku vladyky z Michnic na zboží tvrze své Světví. Tuto držel r. 1488 *Vilém z Michnic*, zapisuje choti své věno na Světví. Tehda snad ještě Cuknštein nestál, ale zajisté byl postaven již roku 1491, když se Vilém „seděním na Cukenšteině“ psal.[1]) Vilémův strýc *Oldřich Pouzar z Michnic*, přejav po smrti jeho († r. 1496) veškerý jeho statek, držel potom Cuknštein tvrz se dvorem popl., mlýnem a ves, vsi Švendov (Světví), Kropšlák, Krncov, díl Konracšláku, dvůr a ves Michnice, dvůr Valtyhuf (mezi Michnici a Rožmitálem), Klení ves s podacím, Svébohy tvrz, dvůr a ves v Třičměřích, Vesci, Péčíně, ve Velikém Třebci dvory kmecí, Lniště a Římov vesnice, dvůr a ves Sedlec, v Otěvěcích, Strachovicích, Temelinci a Kočíně dvory kmecí.[2]) Nad to se stal skrze manželku svou držitelem Nalžov, kdež povznesl stříbrné hory a koupil zboží Olešnické. Býval nějakým úředníkem na hradě Pražském, kdež dal po velikém ohni roku 1543 ke chrámu sv. Víta slíti zvon a jiný zvon do kostela p. Marie před Týnem. Býval často na sněmích

[1]) Grunt. kniha Stropnická z r. 1482 (v Nových Hradech) f. 172, rkps. bibl. Praž 17, F 35, str. 136—137. [2]) DZ. 250. C 14. tytul. r. 1534. arch. Třeb. Pam. arch. XI. 570

a rozličných jednáních veřejných a zemřel r. 1545 na Hradčanech, kdež v kostele sv. Víta pochován. Synové jeho rozdělili se r. 1549 dne 15. září tak, že vzali *Svojše* Cuknštein, Svébohy a Olbramy, *Jindřich* Žumberk, Chvalkov a Michnice, *Vok Jošt* Olešnici a *Jan* zboží Nalžovské. Od dílu svého odprodal Svojše ves Horní Římov (r. 1552). Udělav potom pořízení o ostatku, odkázal statek svůj Šebestianovi Kořenskému z Terešova, ale jinak se rozmysliv, ještě byl rád, že se Šebestian 5000 kopami míš. spokojil (r. 1563, 27. ledna). Část těch peněz později sirotkům Šebestianovým na některých vesnicích zapsal.[1]) Roku 1568 učinil konečné pořízení o statku svém, poručiv a odkázav jej manželce své *Lidmile* z *Dlouhévsi*, s níž byl dědicův přirozených neobdržel, a zemřel r. 1570. Paní Lidmila již r. 1572 z tohoto světa vykročila a tak se dostal statek její sestrám jejím *Anně Běšínové*, *Elišce Kořenské* a bratřím *Václavovi*, *Petrovi*, *Lipoltovi* a *Mikulášovi Častolárům* z *Dlouhévsi*, jakožto nejbližším jejím přátelům.[2])

Následkem toho přišlo r. 1572 dne 18. července k dělení pozůstalosti Svojšovy. Bohužel známe jen jeden díl, totiž Annin, kteráž dostala ves Tryčměry, louku královskou a lesy.[3]) Jaké se dály změny s Cuknšteinem, ani nevíme. Roku 1588 držel jej *Pavel Boubínský* z *Újezda* s manželkou svou *Kateřinou* z *Malovic* a seděl tu ještě r. 1592,[4]) avšak r. 1597 vládl na Cuknšteině *Jiřík Kába* z *Rybňan*, který toho roku dvůr a ves Březinu Janovi Kábovi prodal. Jiřík zavřel se za válek r. 1618 a potom s manželkou a 7 dítkami nedospělými do města a pevnosti Třeboně, kdež roku 1620 zemřel. Statek jeho od vojska všecek vyplenění a vytlučený toho roku císařskými zabrán a potom hraběcí rodině Bukvojovské darován.[5]) Jiříkovi synové Pavel, jenž byl seděním v Hanšlocu, Vilém, Zikmund, Jan, Kryštof, Zacharyáš a dcery Mandaléna, Kateřina a Markéta měli za kr. komorou peníze, za statek jim po otci náležející. Jistoty ty a zápisy byl schoval Pavel u švakra svého Jiříka Vrše ze Sadlna seděním v Kyrchperku, ale ten je ze strachu před vojáky Mandaléně z Rybňan (manželce Jana Pápa) odevzdal. Roku 1629 převzal je zase Pavel a vdal (dne 20. února) druhou sestru svou Kateřinu za Vavřince Vrchotu, JMK. (t. j. Ferdinanda III.) služebníka. Zacharyáš vězel v tu dobu ve veliké nouzi. Psal Vavřinci toho roku, že jej chtěl navštíviti a o některé věci, které se mu nedostávají, prositi, neb „rukajic na zimu nemám a u nás v burši málo jídla se nám dává.“ Roku 1631 měli bratří a sestry ještě 10.000 kop míš. ze statků konfiskovaných dostati.[6])

[1]) DZ. 20, C 28, 10, H 8, H 26, 56, N 9, 58, L 12. [2]) DZ. 16, F 29. DZm. 165. [3]) Arch. DZ. fasc. XVI. 8. [4]) DZ. 69, C 14, tytul. r. 1589 a arch. Třeboň. [5]) DZ. 1084, T 9, rozvrž. sbírek str. 35, Bílek děje konf. 223—224. [6]) Arch. Třeboň.



Plán Cuknšteina: 1. Dvůr poplužný; 2. zrušené části zámku; 3. zasypaný příkop; 4. stavení s průjezdem; 5. věž; 6. parkán a hradby.



Zříceniny hradu Velešína od jihu. (Viz str. 221.)

TVRZE NA PANSTVÍ NOVOHRADSKÉM.

HRÁDEK.

Tvrz Hrádek pojmenovaná zajisté povstala v dávných dobách, poněvadž prostý její název Hrádek přešel také na ves, jež pod ní povstala. Němci okolní již ve starších dobách název ten doslova překládali, říkajíce Hrádku Häusles (Haus—hrad). Z tvrze této zbyly ještě r. 1789 nějaké zbytky, jež však v dobách pozdějších rozvezli. Lid místu tomu posud říká Hrádek.[1]) Nejstarší nám známý držitel Hrádku *Pešík ze Hrádku* podával roku 1360 kněze ke kostelu Žumberskému a žil ještě okolo r. 1380 na Hrádku.[2]) K té listině (roku 1364, 25. července), jíž prodává Ješek z Voděrad ves Omleničku Oldřichovi z Drochův, přitiskl pečeť svou *Lipolt z Hrádku* (Leupolt von Husze).[1]) *Laviček z Hrádku* (de Castello) připomíná se r. 1390 mezi many Nového Hradu.[2]) Konečně pak koupil r. 1392 *Bohuslav z Hrádku* ves Strádov.[3]) Toť jsou všichni ti, kteří se podlé Hrádku našeho jmenovali. Poslednější z nich nebyli již držiteli tvrze, nýbrž buď purkrabími, buď seděli na nějakém manském dvoře. Ves Hrádek patřila totiž r. 1390 k panství Nového Hradu, a poněvadž k němu nepatřila ještě r. 1359, když páni z Rožemberka toto panství koupili, dostala se zajisté k Novému Hradu přikoupením před r. 1390.



Louzek od severu. (Viz str. 240.)

Páni z *Rožemberka* vydržovali z počátku purkrabě na Hrádku. Když po smrti Jindřicha z Rožemberka († r. 1412, 28. července) stala se skrze poručníky jeho úmluva o opatrování statkův sirotčích, přišel do Krumlova také *Vilém z Petrovic*, purkrabě na Hrádku.[4])

[1]) Schaller, Bud. K. 147. Sommer, Bud. Kr. 148. Trajer, Diözese Budweis 366. [2]) Lib. conf. I. C 3, Truhlář, Urb. Rožemb. 14.

[1]) Arch. Novohr. [2]) Archiv Třeboňský. [3]) Reliq. tab. I. 545. [4]) Arch. č. VI. 27. V privileji Kaplickém (r. 1412 na den sv. Vavřince) svědčí Racek z Hrádku (Faczkeins v. Heysleins), snad man Hradu Nového (DZ. 553, B 19).

Několik let potom klesl Hrádek v ssutiny; jak se zdá, byl od Táborův obořen, když plenili panství Rožemberská. Doklad toho máme ještě z dob válek husitských. Roku 1424 totiž zločinec Jan Paumgartnéř vyznal na mukách, „že on a dva tovaříši u Hrádku zbořeného vzali Němci 4 gr. a klok s něho svlékli a že jednomu u Ločedic vzal sukni atd.“ [1]) Jestliže se tedy r. 1468 mezi smluvcemi Duchoň Skopec z Hrádku připomíná, [2]) nesmí se tu již mysliti na tvrz, nýbrž na ves. Tato pak nebyla více odloučena od panství Novohradského. [3])

STROPNICE.

Okolí nynějšího městečka Stropnice bylo v prastarých dobách pokryto částí pomezného hvozdu a skorem úplně bez obyvatelův. Kníže Český Fridrich daroval les řečený od říčky Stropnice (t. j. říčky městečkem nynějším tekoucí) až k řece Lužnici (r. 1185) Hadmarovi z Chuenringa, [4]) který jej držel k panství svému Vitorazskému. Po letech vymýcen les z obou stran nynějších hor pomezných a povstala vedlé jiných i osada Stropnická, jež dostala jméno své po řece. Jak a kdy se opět část mezi říčkou Stropnici a horami pomeznými k Čechám a tím polovice městečka v držení Vítkovcův dostala, není známo; snad se to stalo asi r. 1257, když *Vok z Rožemberka*, první nám známý držitel polovice Stropnice, k manželství pojal *Hedviku ze Šaumberka*, kteréž slíbil Jindřich z Chuenringa při námluvách svatebních statky nějaké věnem dáti. [5]) V posledním pořízení téhož pána arci se připomíná směna jakási, kterouž učinil s jakýmsi Boršem o Stropnici, není však zevrubněji naznačeno, která to Stropnice byla; neb na dotčeném potoku byly a jsou dvoje Stropnice. Týž pán umiraje zapsal zboží Poděhusské, Stropnické, Veselské se zbožím Cmuntským manželce své Hedvice již řečené. [6])

Vedlé paní Hedviky, držitelky zástavní, byl arci pánem dědičným syn její Jindřich, než pánem Stropnickým byl také *Albert z Boršova*, jenž se poprvé r. 1279 ze Stropnice nazýval a polovici městečka držel. Asi v ty časy darovali Jindřich s přivolením choti své Elišky a Albert s přivolením manželky své Petronilly a syna Ojiře podací kostelní ve Stropnici klášteru Vyšebrodskému a opakovali darování to r. 1286 dne 29. června. Albert darovav potom (r. 1290) ves svou Boršov téměř klášteru, držel jedinou již Stropnici. Co pak Hedviky se dotýče, darovala polovici podací kostelního, jak jí náleželo (r. 1292, 13. ledna), klášteru Vyšebrodskému [7]) a učinila roku 1300, 12. dubna o věno své novou smlouvu se synem svým Jindřichem i obdržela důchody ze statkův Plesperka a Eibenšteina a zboží Stropnického, [8]) jež až do smrti své († r. 1315) držela. Jednu polovici zboží Stropnického držel tehda *Smil z Nových Hradův*, zděděv ji patrně neb koupiv od svrchu řečeného Alberta. Roku 1302, 25. července prodal Smil polovici svou městečka i se vsí Gerleit klášteru Vyšebrodskému, ale tak, aby je mohl zase vyplatiti, [9]) což se tuším později stalo, neb ve 14. století patřívala jedna polovice ještě k panství Novohradskému, druhá pak pánům z Rožemberka. Roku 1359 dostalo se těmto celé panství Novohradské a s ním také druhá polovice Stropnice. [1])

Kdy tvrz ve Stropnici vystavena byla, nelze již proto udati, že není listin, jež by se jí při vhodné příležitosti dotýkati mohly. Ve staré knize vydání panství Novohradského uvodí se sice zboží Stropnické, k němuž patřily mimo městečko ves Stropnice (Langenstrobnitz), vsi Slaglens, Rauhenschlag, Fridrichschlag, Maierhof, Luog a plat v městečku Svinech, ale nepřipomíná se tu ani tvrze ani úředníka Stropnického, kromě mana *Beneše*, jenž ve Stropnici seděl a od pána o sv. Havle plat $2^1/_2$ kopy přijal; [2]) ten snad tu měl tvrz, na níž seděl a s níž pánům na Novém Hradě sloužil. Zboží Stropnické drželi a ke zdejšímu kostelu kněze podávali [3]) r. 1388 Oldřich a r. 1408 syn jeho *Jindřich z Rožemberka.* [4]) Tohoto syn Oldřich udělil (r. 1419, 25. května) měšťanům Stropnickým a obyvatelům vsí Rauhenšlaku a Šlaglesu, aby mohli o statcích svých řiditi, [5]) a podával sem r. 1435 katolického faráře. [6]) V témže století také tvrz spustla a zboží její navždy připojeno k panství Novohradskému, na němž se připomíná r. 1541 „městečko Stropnice, při tom tvrz pustá.“ [7])

BENEŠOV.

Městečko Benešov s tvrzí tamější, která již ve 14. století stála, upomíná názvem svým na zakladatele Beneše a poněvadž patřívalo pánům *z Michalovic* či *z Velešína*, nacházíme zakladatele jeho buď v *Beneši Pyšném z Velešína*, neb ve vnuku jeho *Beneši Věrném* (r. 1306—1322). Jisto jest, že stál již Benešov za *Jindřicha z Velešína*, jenž tu někdy bydlíval. Tak na př. jest dána na Benešově roku 1350, 20. ledna listina, jíž řečený Jindřich zapsal klášteru Zlaté Koruny 100 hřiven stříbra na vsi své Nesměni. [8]) Týž také Jindřich daroval r. 1352 faře Benešovské ves Jindřichov. [9]) Po smrti jeho rozdělili se synové jeho *Ješek*, *Beneš* a *Jindřich* tak, že obdržel každý z nich třetinu hradu Velešína a mimo to ještě některé vesnice, při čemž se Jindřichovi mezi jiným dostaly Benešov a ves Skaleny Jakubovy, na níž on třetinu dluhu zapsaného klášteru sv. Koruny přenesl. [10]) Odprodav bratru Benešovi díl svůj na hradě Velešíně (r. 1359), žil odtud stále na Benešově, po němž se také psával. Nacházíme jej kolikráte jakožto pána podacího na panství svém, r. 1360 a 1369 podával faráře ke kostelu Benešovskému, r. 1369 vyskytuje se také jako patron kostela Soběnovského. [11]) Roku 1368, 22. dubna založil kaplanství s novou kaplí na tvrzi své Benešovské ke cti sv. Václava a obdařil nově dosazeného kaplana Zdeňka platem ve vsi Radčicích; vymínil si také, aby byl po smrti v téže kapli pochován a aby mše zádušní na spásu duše jeho slouženy byly. [12]) Přečkav bratry své († j. r. 1361), postoupil r. 1372 právo podací o Soběnově bratřím Petrovi, Oldřichovi a Janovi z Rožemberka, ačkoliv mu právo podací skrze Jana z Kosové Hory přirčeno bylo. [13]) Kdy zemřel, není nám známo, víme jen, že po něm Benešov dědil *Jan z Michalovic*, držitel Velešína, jenž roku 1383 obyvatele Benešova z člověčenství propustil a r. 1387 Velešín a Benešov p. *Oldřichovi z Rožemberka* prodal.

Na konci 14. století podřízen býval Benešov úřadu Velešínskému. Za doby této nebyli posíláni na Benešov purkrabí, poněvadž

---

[1]) Kniha popravčí, str. 49. [2]) Archiv Třeboň.
[3]) *Petr z Rožemberka* prodal r. 1496, 29. února ves Hrádek se dvorem a potokem ve Ptěčíně k dědictví Kryštofovi faráři Novohradskému, Sigmundovi Dobranštorfarovi, Janovi písaři panství Novohradského i jiným bratřím bratrstva p. Marie na Novém Hradě v kostele sv. Petra za 100 fl. uh. a 25 kop gr. č. (archiv obecní v Nových Hradech). Později se dostala také část Hrádku obci Novohradské, která tu má posud svrchu dotčený dvůr poplužný. Vrchní panství arci zůstalo pánům a proto se připomíná r. 1541 v seznamu panství Novohradského ves Hrádek s pustou tvrzí. (Archiv kapitulní.)
[4]) Erben, reg. 174. [5]) Emler, reg. 68. Druhá polovice břehu s polovicí osady i po r. 1185 při Čechách zůstala. [6]) Pangerl, H. U. 17—19. [7]) Tamže 37, 38, 40—41, 47. Albert z Boršova jinak ze Stropnice připomíná se r. 1261—1291, bratr jeho Beneš z Chlumu r. 1272—1279, syn Albertův Ojíř r. 1284. (Viz Emler. reg. 120, 202, 311, 356, 576, 588, 596, 644, 669 a Linkovy Annal. Claravall. I. 432.) [8]) Emler. reg. 798. [9]) Pangerl, H. U. 60.

[1]) Archiv Novohradský (den halbn teil des marktes zu Strobnicz). [2]) Archiv Třeboňský. Týž Beneš zemřel před r. 1394 a úroky jeho v Kropšláce a v Rybném spadly na krále přes odpor Markéty vdovy po Benešovi (DD. 13, f. 146). [3]) Roku 1367 ještě patřilo podací klášteru Vyšebrodskému. [4]) Lib. conf IV. B 9, VI. P 9. [5]) Stará kniha (na c. k. grunt. úřadě v Nových Hradech) f. 171. [6]) Lib. conf. IX. B 5. [7]) Arch. kapitulní a Novohr. [8]) Pangerl, Goldenkron 121. [9]) Trajer, Budweiser Diözese p. 276. [10]) Pangerl, l. c. 132. [11]) Lib. conf. I. C 1, II. B 7, 9. [12]) Lib. erect. ed. Borový I. p. 69. [13]) Archiv Novohradský.

nebyla zdejší tvrz tak tvrda, aby poskytovala dostatečné bezpečnosti. Za druhého pana *Jindřicha z Rožemberka* († r. 1412) byla již tvrz tato třebas ne zbořena, přece neobydlena a opuštěna (praedicta munitio ex certis causis jam est desertata), pročež i pán věčné kaplanství při ni zřízené ke kapli sv. Jiří na hradě Krumlově přenesl, k čemuž dal arcibiskup Olbram r. 1397, 26. března své dovolení. [1]) Pustá tvrz udržela se při městečku až do 16. století; v přiznání, jež učinil ke dskám zemským *Petr z Rožemberka* r. 1541, připomíná se „Benešov městečko a při tom zámek pustý s podacím kostelním.“ Jak se zdá, patřily k Benešovu vsi Pivonice, Radčice, Vlčnov, Dluhoště (Ottenschlog), Skaleny oboje, Popelice, Plžov, Lužec, Ropětice, Visutá, Záluží, Klení a ves fary Benešovské Kamiratschlag (tuším Heinrichschlag) a Malonty. [2]) Na bývalou tvrz upomíná posud jedna část města, která se nazývá Schloss, a spatřuje se tu ještě něco starých zdí.



Svébohy od severu.

SVĚTVÍ.

Světvím nazývala se česky nynější ves Gschwend, od Nových Hradů jen přes vrch vzdálená. Nade vsí jest dvůr vnově vystavený a při něm zámeček, tušim na místě starodávné tvrze. Statku zdejšího dosáhli okolo roku 1383 *Petr* a *Zachař ze Žestova*, tušim bratři, držíce také Olbramy a Kropšlák a užívajíce erbu přirozeného s kolika jinými rodinami kohouta. [3]) Po smrti Petrově seděl starší jeho syn *Oldřich* na Světví a Kropšláku, mladší *Petr* na Olbramech; oba si vyprosili r. 1394 odúmrť v Kropšláce a Rybném po n. Benešovi ze Stropnice. Roku 1411 darovali Petr Žestovec ze Světví, Oldřich z Kropšláku, Zachař a Petr syn jeho ze Světví kaplanství Stropnickému úrok 2 kop ve vsi Otěvěcích u Svin. Zachař věnoval potom (r. 1416) na platech svých v Římově, Otěvěcích a Třebci 125 kop manželce své Herce a král Václav povolil toho roku jemu a Petrovi ze Svéboh (tušim synu jeho), aby se mohli spolčiti se strýci svými, syny Jana Romanka ze Sedlce a Pavla z Čejetic. [4])

Zachař a děti jeho všechny pomřely za husitských válek, a zboží rodinné v této krajině držel Oldřich. Týž zapsal roku 1435 dědictví své ve Světví a Kropšláku *Erazimovi z Michnic* a *Jankovi Žestovci ze Svéboh* a zemřel nedlouho potom. Když pak odúmrť po neb. Zachařovi roku 1437 provolána a výprosnici někteří na Světví a Kropšlák sáhnouti chtěli, odpíráno jim v tom Erazimem a Jankem před soudem dvorským a vznikla dlouhá pře, kteréž odporníci r. 1454 šťastně na vrch práva dovedli. [5]) Erazimův syn *Vilém* držel sám Světví a Svébohy a pojímal r. 1488 za manželku Alénu dceru ryt. Hanuše Frejera z Weissendorfu, jíž zapsal (17. února) 800 fl. rh. věna i s obvěněním na tvrzi své Světví (auf mein vesste Swietwie im lannde zu Beheim in Strobnitzer pharr gelegen). Týž postavil potom Cukněten, na nějž sídlo své přeložil a k němuž držel Světví, jehož jméno pravé již v 16. věku v zapomenutí přišlo. [6])

[1]) Libri erect. IV. p. v. 137, Notizenblatt 1852, S. 360. Správci té kaple se stali r. 1368, 21. dubna Zdeněk Kamenický, r. 1369, 15. října Jakub Olešnický, r. 1370, 1. srpna Jan Václavův Pořešínský (lib. conf. I. J 3, II. B 8, C 10). [2]) Arch. kapituly Praž. XLIV. 33, Pam arch. X. 348—350. [3]) Pangerl, H. U. 96, 202, 239. Petr byl r. 1383 purkrabí na Novém Hradě. [4]) DD. 13 f. 146, lib. erect. IX. M 6, rel. tab. II. 129—130. [5]) DD. 15 f. 211. [6]) Arch. Třeboň. Srov. děje Cuknšteina.

SVÉBOHY.

Ves Svébohy (záp. od Nových Hradův) leží z části v dolině, z části na návrší. Na východni straně vesnice jest staré staveni tvrze se dvěma starožitnými průjezdy, z nichž jeden na způsob sedmnáctého věku štukovím obruben jest. Tvrz i bývalá staveni dvorská k ni přistavená již dávno jsou rozprodány.

Nejstarši nám známý držitel jest *Petr „ze Svejbohovic.“* Tomu Zachaři ze Světví a Janovi Hájkovi z Hodětína dovolil král Václav r. 1416, 3. července, aby mohli ve spolek vejiti se sirotky někdy Jana Romanka ze Sedlce a Pavlíka z Čejetic. [1]) Petr tento, jak se zdá, byl z rodu *Žestovců ze Světví.* Syn tušim Petrův byl *Jan ze Svébohův.* Týž obdržel r. 1435 od strýce svého Oldřicha zápis na Světví a Kropšlag [2]) a odpiral roku 1437 provolání dědin po n. Zachařovi vedlé a spolu s Erazimem z Michnic. [3]) Roku 1443 a 1445 byl přítomen a pečeť svou přitiskl k zápisům, [4]) jimiž Jan ze Dvorce některé dědiny prodával Zdeňkovi otčimovi svému. Jak od něho přešly Svébohy v držení vladyk z Michnic, není nám známo, bezpochyby je držel již Erazim z Michnic (již roku 1474 mrtev), po němž byli r. 1474 dva synové, *Vilém* a *Oldřich.* [5]) Tento se psal v prvních letech na Svébozích, později na Cuknšteině. Roku 1484, 24. dubna svědčil v dílčím listě bratří z Borovnice [6]) a toho roku 9. května v jistém listě Anny z Čemin ve příčině některých dluhův. [7]) Vilém měl manželku Elénu, dceru n. Jana Frejera na Veisendorfu, a zemřel r. 1496; nad synem jeho *Oldřichem* byl poručníkem pan Petr z Rožemberka. Roku 1517 byl již ženat s Nabkou sestrou Svojše z Velhartic na Nalžovech. [8]) Když roku 1541 dsky zemské shořely, vložil si znova ve dsky zboží svá otcovská, mezi nimiž se nacházela také tvrz Svébohy s dvorem popl. a vsí celou a několik vesnic okolních. [9])

Svébohy drženy potom ke zboží Cuknšteinskému až do smrti Svojše Pouzara († r. 1570) a vdovy po něm Lidmily z Dlouhévsi († r. 1572). Jak se pak nápadnici a nápadnice po ní rozdělili, není známo, než to jest jisto, že *Mikuláš Častolár z Dlouhévsi* vsi Svébohy a Olbramy prodal *Markétě z Něšova,* poručnici dětí neb. *Lipolta Častolára* († j. r. 1579, bratra Mikulášova). Ze zápisu o tom učiněného nejde na jevo, prodával-li celý statek aneb snad jen svůj díl. [10]) Později se vyskytuje v držení obou spoludědička Mikulášova *Eliška z Dlouhévsi,* sedíc na Svébozích s manželem svým *Petrem Kořenským z Terešova.* [11]) Mimo Svébohy držela vsi Radostice a Doudleby, jež roku 1575, 23. dubna panu Vilémovi z Rožemberka prodala

[1]) Relig. tab. II. 130. [2]) Arch. č. III. 511. [3]) DD. 15 f 211. [4]) Archiv Novohradský, „Jan z Žestovic sed. v Svuoyboziech.“ [5]) Rkps. bibl. Pr. 17, F 35, str. 136, 137. [6]) Archiv Třeboňský [7]) Dvorský, Památky, str. 57. [8]) Rkps. bibl. Pr. [9]) Viz děje Cuknšteina. [10]) DZ. 23, C 26. [11]) O ní při dějích Komařic.



Zámeček ve Svébozích.

Roku 1579 se urputně hádala s obcí Třeboňskou.[1] Po smrti Eliščině zdědila Svébohy dcera její *Kateřina z Terešova*, ta však (vkl. r. 1598 ve čtvrtek po neděli Laetare) „tvrze Svýboh se dvorem popl., s lukami, lidmi ve Svýbozích, rybníky, potoky, vodotoky atd." Petrovi Kořenskému prý ve dluhu 100 kop gr. č. postoupila.[2] Vkladem téhož roku a dne u desk zemských učiněným prodal Petr tvrz, dvůr popl. a ves *Vincentovi Hulcšparerovi z Holšteina*, panství Novohradského hejtmanu, za 2950 kop gr.[3]

Vincent byl asi od r. 1591 hejtmanem na panství dotčeném, kdež se vší pilností dobře hospodařil a důchody páně rozmnožovati hleděl.[4] Mimo Svébohy držel také blízké Olbramy.[5] Jakožto sluha pánův svých ze Švamberka vykonával bedlivě, co mu nařízeno bylo, a tím se také postavil na stranu císaři nepřátelskou. Zavřel se pak na Nových Hradech, kdež zajat od Bukvoje, ale dosáhl od něho pardonu, byv nevinným shledán. Pokuty se sice nedočkal, ale tím více ji ucítila vdova zůstalá *Žofie*, jíž byly Svébohy a Olbramy vzaty a r. 1623, 22. května *klášteru Vyšebrodskému* prodány.[6]

Reformační kommissí kraje Bechynského nařídila roku 1628 Žofii, aby opustivši vyznání evangelické ke katolictví přistoupila,[7] což ona nejen učinila, nýbrž i o navrácení statku Svébožského, jí omylem a nespravedlivě vzatého, úsilovně pracovala. Práce její potkala se s výsledkem; r. 1631 navrácen jí statek, jejž však jen ještě dvě léta držela. Neb roku 1633, 11. června prodala Svébohy a Olbramy tvrze se vším příslušenstvím *Maři Majdaléně hrabince Buquojové, rozené hrabince z Biglia*, za 13.700 kop míš.[8] Od těch dob patřily Svébohy i Olbramy k panství Novohradskému. Tvrz zdejší ještě ke konci předešlého století objata byla nepatrným příkopem a bydleli v ní 2 poddaní panští.[9] Dvůr při tvrzi ležící byl na kousky poddaným rozprodán.

---

[1]) Nějakému Petrovi Kořenskému vystrojil pan Vilém z Rožemberka svatbu (r. 1575, 13. února) v Krumlově, r. 1581 byl týž Petr hejtmanem na hradě Krumlovském. Domníváme se, že to byl Petr náš a totožný s Petrem, jenž seděl až do r. 1566 na Záhoří u Vodňan, zděděv je po otci svém Šebestianovi († r. 1563—1566). Jiný Petr nejstarší řečený r. 1585 seděl na Komařicích a oženil se r. 1577 s Markétou Planskou ze Žeberka (Lumír r. 1856, str. 450).
[2]) DZ. 1084, T 21. [3]) DZ. 128, G 29. [4]) Březanův Vilém, str. 294. [5]) Roku 1615 v rozvržení berní se uvádí jako pán obou (str. 37). [6]) DZ 292, H 22, Bílkovy děje konf. 164. [7]) Č. Č. M. 1843, E 10. [8]) DZ. 298, M 15 a 144, K 11 [9]) Schaller's Topographie, S. 138.

OLBRAMY.

Od Svéboh čtvrť hodiny jihozápadně leží Olbramy dvůr, kdysi sídlo rodiny vladycké, o jejíž osudech drahně zpráv v dějích okolních sídel (Světví, Svéboh, Cižkrajic a j.) položeno. Roku 1394—1405 jmenoval se po Olbramech *Petr Žestovec* a žil ještě roku 1411.[1] V letech 1437—1459 držel Olbramy *Oldřich Harachéř z Olbramův*, jinak z Olbramovic.[2] Ke sklonku téhož století koupili Olbramy *Pouzarové z Michnic* a drželi je r. 1543 ke statku Žumberskému. Později dostaly se Olbramy a Žumberk k panství Cuknšteinskému a o vše se rozdělili. Olbramy držel k Cuknšteinu *Svojše Pouzar z Michnic* a po něm manželka jeho *Lidmila z Dlouhévsi.*[3]) Jeden z dědicův po Lidmile, *Mikuláš Častolár z Dlouhévsi* prodal tvrz Olbramy s dvorem a ves, vsi Korošlák a Svébohy *Markétě Častolárové z Nešova*, poručnici dětí někdy Lipolta Častolára z Dlouhévsi, za 2635 kop míš.[4] Markéta a nástupcové její přeložili sídlo své do Svéboh a tak tvrz Olbramská zanikla. Jak se dostala k panství Novohradskému, vypravováno již.

CIŽKRAJICE.

Starodávný název osady Cižkrajice pochodí od zakladatele osady Cuzkraje, jenž žil snad ve 13. století.[5] *Pelhřim z Cižkrajovic* (Pilgrimus de Czuzraiouicz) byl snad z rodu Vítkovcův; r. 1347 totiž nadal Petr z Rožemberka kostel sv. Víta v Krumlově, aby tam byly čteny mše za pány Krumlovské a zejména také za našeho Pelhřima.[6] O *Jeníkovi z Cižkrajova* zmiňuje se k roku 1322 listina trhová hradu Choustníka.[7]

---

[1]) DD. 13 f. 146, Pangerl, H. U. 238, lib. erect. IX. M 6. [2]) DD. 15 f. 211, arch. č. I. 4'1, Pangerl, H. U. 294—296. [3]) DZ. 58, L 12, 88, H 27. Viz děje Cuknšteina. [4]) DZ. 23, C 26. [5]) Jednou se tak nazývá jeden kanovník Olomoucký. (Erben reg., kdež jest chybné „Čúškraj.") [6]) Notizenblatt, S. 447. [7]) Viz Veselého Choustník, str. 6. O všech těch není jisto, jestliže z těchto Cižkrajic pocházeli

Konečně se připomíná k r. 1354, 12. červenci *Beneš z Cížkrajic*. [1]) V 15. století patřily Cížkrajice *Žestovcům ze Světví*, kteří užívali kohouta jako znamení rytířského. Na počátku 15. století žili dva bratří nedílní Oldřich a Jan, každý o sobě zvláště hospodaříce, onen totiž na Klažařích, tento na Cížkrajicích, po kterých místech se také psávali. Po smrti Oldřichově zůstalo několik dětí, jež vychovával strýc jeho Zachař ze Světví; po Janovi zůstala jediná dcera Katruše, jež zdědila obě vesnice a tvrze Cížkrajice i Klažary po zemřelých sirotcích Oldřichových. Když r. 1437 odúmrť v Klažařích po neb. Oldřichovi provolána byla, odpírala tomu Katruše skrze plnomocníka svého *Vojtěcha z Jivovice*, za něhož se byla tuším vdala. [2]) Od těch dob nacházíme oboje zboží v držení rodu *Sudlic z Jivovice*.

Jakožto držitel Cížkrajic vyskytuje se nám r. 1445 *Mikuláš z Jivovice*, jsa svědkem listu (9. ledna), jímž prodal Jan ze Dvorce nějaký plat, [3]) a vyskytuje se také r. 1456. [4]) Nástupce jeho v držení Cížkrajic *Jindřich Sudlice z Jilovice* vydal r. 1493, 24. února svědomí německé o jakési louce v městě Nových Hradech. Po něm následoval *Jan Sudlice*, jenž prodal r. 1525, 3. května louku v Pečíně pod mlýnem Havlovi bednáři ve Svinech. [5]) Když r. 1544 dsky zemské shořely, nemohl již *Václav Sudlice z Jivovice* pokázati, jakým právem mu zboží Cížkrajské přináleží, pročež si r. 1544 (ve středu po sv. Františku) zboží řečené, totiž Cížkrajice tvrz, dvůr popl. s popl., ves Klažary, tvrz pustou a ves v obnovené dsky zemské vložil. [6]) Po způsobě tehdejšího věku byl Václav milovníkem myslivosti a s jinými sousedy nemajíce dosti na svém překročili někdy i hranice; touž příčinou pan Vilém z Rožemberka psaní k nim učiniv, jich napomínal, poněvadž poddaní jeho sobě stěžují, že na obilích pro jejich myslivosť veliké škody berou a že se nesmírně zvěř hubí, aby gruntův páně prázdni byli. [7])

O *Jindřichovi Otíkovi Brodském z Labouně* poznamenal Březan ve svém životopise pana Petra Voka (jehožto služebníkem Jindřich býval), že byl člověk ctný, veselý a upřímný, jehož připovídka byla „fromm sein schadet nicht.“ Poněvadž se nikdy neženil a tudíž dědicův neměl, odkázal „tvrz Sickrajice“ a ves Klažary posledním pořízením daným na Cížkrajicích r. 1605 na neděli Laetare synům strýce svého Jana Otíka, učiniv zároveň poručníky své poslední vůle Dorotu z Janovic, Jiříka Kábu z Rybňan na Cuknšteině, Mikuláše



Náhrobek Bradského v kostele ve Svinech.

[1]) Brandl, Cod. dipl. VIII. 205.
[2]) DD. 15, f. 211, arch. č. I. 421—423.
[3]) Archiv Novohradský.
[4]) Pangerl, H. Urk. 288.
[5]) Archiv Novohradský.
[6]) DZ. 250, G 30.
[7]) Březanův Vilém, str. 130. Václav r. 1554 jako svědek v archivu Budějov.

Keblanského ze Hvozdna na Keblanech a Albrechta Řehoře Pouzara z Michnic na Olešnici. [1]) Zemřel toho roku 23. března okolo poledne a pochován ve Svinech stár jsa 85 let. Dotčený Jan Otík byl tehda již mrtev, zůstaviv vdovu Dorotu Rozenhonku z Janovic, syny *Fridricha*, *Jindřicha*, *Jana Kryštofa*, *Kryštofa* a *Jiříka* a dcery Alénu a Kateřinu. K dobrému tolika dětí nesnadno bylo statek děliti, pročež brzo potom prodán. Nový jeho držitel *Jan Vilém Míčan z Klinšteina* vyskytuje se jako pán jeho v rozvržení sbírek r. 1615. Tento přidržev se stavův odbojných ztratil ještě před r. 1620 statek svůj, jejž osadilo vojsko císařské. Císař Ferdinand zastavil Cížkrajice r. 1620, 19. květ. *Dorotě Aulnerové z Rothholzu*, ale po několika letech je zase vyplatil. [2]) Potom Míčan odsouzen jest r. 1623 dne 28. ledna, aby statek svůj všechen v manství přijal, a poněvadž před tím dříve, nežli nález vynešen byl, díl statku svého Rudolfovi Trčkovi prodal, tak že týž prodaný statek do léna nepřišel, třetí díl té summy, zač týž statek prodán, vzat jest k ruce královské. Od léna upuštěno, jak se zdá, a *Elena Míčanová z Kokořova* (choť? a) dědička jeho prodala r. 1638, 13. dubna tvrz Cížkrajice jako zboží zpupné *Johanně Sudkové ze Mnichu* za 2750 kop miš. [3]) Zboží bylo tehda zadlužené a statek od posledních válek a drancování Valonův spustlý. Když jej převzal několik let potom *Martin Volfinger*, nemohl jej již udržeti pro nával věřitelů. Roku 1650 dne 19. července odhádal jej místokomorník Adam Pecchius z Adlersheimu, a to tvrz pustou („v niž žádný bydleti nemůže, neb pokoje všechny pokaženy, střechy na nich pryč, toliko zdi samy stojí“), při ní pivovár, chlévy pusté, zahradu (vše v 600 kop miš.), role, louky, lesy, krčmu, ves, ves Klažare s mlýnem. [4])

Odhadem tímto stal se držitelem Cížkrajic *Markvart Býšovec z Býšova*, potomek schudlé rodiny, jenž s manželkou svou Reginou Černinkou splodil děti *Jana Václava*, *Frant. Markvarta*, Sylvii a Maximilianu. Roku 1669 zemřel náhle, pročež byla choť jeho několik let poručnicí dítek nedospělých, z nichž ujal Cížkrajice roku 1675 starší syn Jan Václav. [5]) Tento zemřel r. 1687 a pochován ve Svinech. [6]) Poněvadž se z dluhův nijak vybrati nemohl, dostal se statek po něm pozůstalý (r. 1708) věřitelům jeho. [7]) Byl potom léta v držení *Rajských z Dubnice* a připojen roku 1745 k panství Novohradskému. Staré stavení tvrze, která bývala z kamene vystavena a šindelem kryta, dosud stojí.

[1]) DZ. 132, P 14—18, Březanův Petr Vok 210—211.
[2]) Archiv Hlubocký. Statek se v listě nazývá „Schischkreiss.“
[3]) DZ. 304, L 26.
[4]) DZ. 150, B 4—8.
[5]) DZ. 115, A 12 a 396, D 26.
[6]) Sommer, Bud. Kr. 154.
[7]) DZ. 38, G 29 — H 21.

Vývod Bradských v jižních Čechách osedlých.

Beneš Otík z Labouně
1527, 1533

Braxida † 1555 ψ Jan Lorecký ze Lkouše	Bedřich 1555 † j. 1568	Jindřich na Čižkrajicích 1555 . 1564 * c. 1520 † 1605, 23. Mart.

Jan Bradský z Labouně
na Hradečku 1587 † j. 1605
ψ Dorota z Janovic

Bedřich 1603—1628 ψ Krystyna Boubínská z Újezda 1615—1641	Jindřich 1603	Jan Kryštof 1603, 1636	Kryštof 1603	Jiřík * 1601 † 1690	Aléna 1605	Kateřina 1605

KLAŽARY.

Jak ukazuje znění názvu toho, byla ves tato založena osadníky německými a pojmenována německy, od Čechův pak název tento spitvořen v Klažary. Nejstaršími nám známými držiteli tohoto statečku byli bratří *Oldřich* a *Jan z Klažar*, z rodu Žestovcův ze Světví, užívajíce v erbu svém kohouta. [1]) Onen se vyskytuje poprvé r. 1401,[2]) tento r. 1405. Ačkoliv byli nedílni, přece každý z nich různo a zvláště chlebil, a to Oldřich na Klažařích a Jan na Cižkrajicích. Po smrti Oldřichově uvázal se ve zboží jeho a poručenství nad dětmi strýc Zachař ze Světví a vládl tu až do smrti, ale po nastoupení krále Sigmunda mněli někteří, že by tu král nápad míti měl, pročež po smrti dětí Oldřichových zboží to za odúmrť královskou v Budějovicích provoláno a uděleno Mrakšovi z Radimovic (r. 1437). Žila však tehda Katruše dcera někdy Janova, jež jediná jen měla právo ke Klažarům jakožto po strýci svém nedílném a skrze Vojtěcha z Jivovice dotčenému provolání odpírala. K jejímu dobrému svědčili mnozí rytíři z okolí Novohradského, [3]) pročež i Mrakeš shledávaje, že by nic neprovedl, všeho práva svého Katruši postoupil (r. 1454), po čemž jí také úředníky desk dvorských za právo dáno. [4]) Klažary zůstaly potom sloučeny s Cižkrajici a tvrz zdejší spustla. Roku 1544 připomíná se naposled jako tvrz pustá. [5])

CHVALKOV.

Nynější véska Chvalkov u Slavče (blíže Žumberka) stojí na místě bývalého, již rozprodaného dvora, při němž také tvrz bývala. *Jan Pucek ze Chvalkova* a *Přibík* jeho pastorek prodali r. 1389 jeden lán dědiny ve Chvalkově Oldřichovi z Rožemberka. Část vsi držel tehda *Pešík*, po jehož smrti na krále spadla. Roku 1459 seděl ve Chvalkově *Vojtěch z Jivovice*, jenž toho roku platy v Kramolíně klášteru Vyšebrodskému prodal. Týž měl syna *Bencše ze Chvalkova*, jenž byl přítomen roku 1483 nějakému jednání kláštera Borovanského, a dceru *Kateřinu*, která toho roku dne 21. dubna bratra svého z dílu po n. otci přijatého kvitovala. [6]) Později přikoupen Chvalkov k Žumberku, jehož držitel *Volf Pouzar z Michnic* r. 1543 Chvalkov tvrz, dvůr popl. a ves v obnovené dsky sobě vložil. Roku 1608 byla tvrz zdejší ještě dobrá a stala se na krátký čas i sídlem statku, jak vypravováno v dějinách Žumberka. Roku 1618 připadly oboje k Novým Hradům. [7])

[1]) Pangerl, H. Urk. 239. [2]) Arch. bibl. Praž. [3]) Arch. č. I. 421—423. [4]) DD. 15, f. 211 atd. [5]) Viz děje Cižkrajic. [6]) Arch. Budějov., Novohr. a Třeboň. DD. 13, f. 139, Pangerl, H. U. 296, Lib. erect. XIII. b. 100. [7]) DZ. 250, C 14.

ŠEJBA.

Jak z německého pojmenování Scheibe vysvítá, povstala ves Šejba v ten čas, kdy již byli okolí nynějších Nových Hradů osadníci němečtí zalidnili, tudíž sotva před prostředkem 14. století. Roku 1360 se již připomíná dvůr Seyben, který držel jakýsi *Ojíř*. Na malém statečku, k němuž jen tato jediná vesnice náležela, povstaly později 2 tvrze; zakladatel snad jedné z nich byl *Ondřej Sokolík z Dubé*. Týž byl r. 1419, jsa ještě v mladých letech, obdržel zápis na platy ve vsích Jedovařích a Strážkovicích, [1]) jež držel také r. 1437; [2]) tehda psal se Sokolíkem ze Šejby, nabyv statečku našeho někdy za válek husitských, a jsa přívržencem a ve službě Táborův, mnohé odtud podnikal půtky s Rožemberskými; r. 1452 dne 18. března byl rukojmí, když Anna z Todně prodávala dvůr v Todni Zikmundovi sedláku z Rankova. [3]) *Jan Sokolík z Dubé* byl tuším syn jeho, neb on prodával plat na 3 člověcích v Jedovařích, kteréž n. Ondřej držel Oldřichovi ze Dvorce; [4]) měl-li však Šejbu po otci svém, není nám známo. Z pozdějších osudů Janových víme, že byl v l. 1480—1496 purkrabí na Helfemburce a Rožemberce. Na počátku 16. století držela Sejbu *Anežka ze Žeberka*, manželka Zachaře z Bohnic, jež přeživši manžela svého, věk svůj na Želci ztrávila. Táž učinivši r. 1528, 27. července poslední svou vůli, [5]) brzy potom zemřela. I uvázav se v poručenství sirotkův po Anežce zůstalých pan Oldřich Špaňovský z Lisova a na Želči, prodal r. 1533 dne 30. června „Šejbu sídlo s dvorem popl." a příslušenstvím za 700 kop gr. panu *Joštovi z Rožemberka*, [6]) jenž zboží to k panství svému Novohradskému připojil a dvůr zdejší s hospodářstvím rozpustiv, obě tvrze spustnouti nechal. V seznamě vsí panství téhož, jenž měl býti roku 1541 ke dskám poslán, připomíná se již jen „ves Šejba se dvěma pustými tvrzemi." [7])

VALTEŘOV.

Ves Valtéřov nenachází se mezi vesnicemi, jež páni z Rožemberka r. 1380 k Novému Hradu drželi, ale r. 1390 se již mezi vesnicemi téhož panství připomíná. Buď tedy byla mezi lety 1380—1390 přikoupena aneb znova založena. O tvrzi, která tu stála, nezmiňují se zápisy Rožemberské po celé 14. a 15. století, teprve v popise panství roku 1541 připomíná se „ves Valtéřov s pustou tvrzí." [8]) Ačkoliv tedy víme, že tu tvrz v 15. století stála, nemůžeme ani dost málo tušiti, kdy vystavena byla a zdali náležela pánům Novohradským aneb snad někomu z jejich služebníkův, poněvadž se ani jednou nepřipomíná nějaký úředník Valtéřovský neb jiný držitel kromě *Alberta z Valtéřova*, jinak z *Boršíkova*, kterýž r. 1373 pánům z Rožemberka lesy měřil. [9])

TICHÁ.

Ves Tichá nebyla nikdy statkem samostatným, nýbrž ode dávna částí panství Velešínského a později Novohradského. Tvrz sama důležitá jako pevnosť pozemská stála již ve století 14., zejména ji připomínají Beneš a Jan bratří z Velešína, ani r. 1360, 26. července veškerá zboží svá, jako hrad a město Velešín a tvrz Tichou, i s dětmi svými poručili pánům z Rožemberka. [10]) Za pří-

[1]) Arch. č. III. 493. [2]) DD. 15, f. 226. [3]) Archiv Novohradský, „seděním v Šajbě." [4]) Archiv Třeboňský. [5]) Tamže. [6]) Archiv Novohradský. [7]) Archiv kapitulní XLIV. 33 a Pam. arch. X. 348—350. [8]) Archiv kapitulní a Novohradský, Pam. arch. X. 348—350. [9]) Truhlář, Urbář Rožemb. 27. [10]) Arch. Novohrad.

činou téže důležitosti své nivala tvrz své samostatné purkrabí a hejtmany. Když pak koupeno bylo r. 1387 panství Velešínské od pánův z Rožemberka, zůstala Tichá v držení rodu tohoto až do jeho vymření. [1])

První nám známý purkrabě na Tiché, *Ojíř*, uvodí se mezi purkrabími, kteří ke smlonvě o opatření statkův sirotčích po neb. Jindřichovi z Rožemberka r. 1412, 4. srpna pečeť svou přitiskli. [2]) Za časův pana Oldřicha byl tu purkrabí *Jan z Petrovic a z Tiché*, nebo-li prostě Jan z Tiché, jak se r. 1433—1454 nazývá, jenž měl bezpochyby tvrz s blízkým hospodářstvím najatou. Měl také některá svá zboží dědičná, jako na př. ves Konrace (Neudorf), kterou prodal r. 1454 Jiříkovi Grossaurovi z Jedlice.[3]) Mimo to měl platy v Petrovicích, Mladošovicích, Lhotě a Čeřejově, které po jeho smrti na krále Jiříka spadly (r. 1464) a Janovi Harovníkovi z Petrovic darovány.[4]) Roku 1471 byl hejtmanem na Tiché *Čáp z Radonic*, Němec, jenž měl v erbu čápa a střelu skrze něho.[5]) On tvrz starou a sešlou opravil a znova postavil.[6]) Vedlé Čápa, jenž seděl na Tiché ještě r. 1478, připomíná se též v letech 1475—1476 jakýsi hejtman *Herzog* řečený. Později býval tu hejtmanem *Sokolík* (snad Jan Sokolík z Dubé, jenž býval v letech 1480—1496 purkrabí na Helfemburce a Rožemberce). Týž r. 1483, 7. března dal pánu napřed věděti rok, aby Tichou jiným opatřil, načež toho roku na den sv. Jiří (23. dubna) postoupena jest Tichá Janovi *Hřebendři z Hřebene*, jenž tu byl purkrabí až do r. 1486,[7]) ale úřadu svého pečlivě a svědomitě nezastával. Neb zajisté on ty pěší, kteří mu byli z městeček přidáni, na lov posílal a zámek potom vedlé potřeby osazen nebyl. Když se dověděl o tom Petr z Dobrohoště, purkrabě Krumlovský, Janovi velice domlouval, píše a pončuje ho, že jsou mu pěší proto přidáni, aby bezpečněji mohl zámek svůj chovati, že jest proto povinen je při zámku zanechávati (r. 1486, 4. ledna).[8]) Zajisté asi proto bylo purkrabství s Jana ještě téhož roku sňato a tvrz k chování opět poručena řečenému Čápovi, jenž byl tušim posledním purkrabí na Tiché, neb o purkrabích jejich od té doby ani zmínky nenacházíme.

Panství Novohradské bylo od léta 1476—1486 panu Oldřichovi z Grafeneka zastaveno; zdali také Tichou držel, není nám známo, spíše se nám zdá, že zůstala ona v držení pánův z Rožemberka. Nicméně však panování Grafnekarovo na Nových Hradech záhubným se stalo celému okolí, ani nepřátelé jeho volně si sem zajížděli a plenili. Pohromy podobné zastihly i Tichou ves, jejíž obyvatelé od nepřátel vypáleni a šacováni (r. 1485 neb 1486). Vším právem tudíž mohl Petr z Dobrohoště purkrabí zdejšího napomínati, aby služby své více dbal. Zdali tehda i tvrz zdejší škodu utrpěla, není nám známo, ba i pochybno, neb ještě r. 1541 neporušena stála. Toho roku totiž sepsati dal *Petr Vok z Rožemberka* seznam všech panství svých, při čemž při panství Novohradském Tichou tvrz a ves celou nacházíme.[9]) Co se s ní později dálo, nedokládá se nikde v pozdějších pamětech a urbářích, ani v díle Březanově pilně sestaveném. Za časův Schallerových (r. 1789) byla tvrz přeměněna v pivovár.[10])

BĚLÁ.

Od Malont jižně jest ves Bělá (Zirnetschlag), někdy zvláštní statek s tvrzí, po kteréž snad památky není. Z držitelův jejích starších neznáme žádného, neb již roku 1412, když pan Jindřich povolil Elišce vdově ze Slavkova, aby si koupila úrok „v Bělé podlé Tiché,“ patřila Bělá ke statkům Rožemberským a držena bezpochyby k Tiché. Oldřich z Rožemberka prodal r. 1449 úrok v Bělé Markétě vdově po Martinovi krejčím v Krumlově a potomek jeho Vok prodal r. 1492 dvůr panský v Bělé, na kterém tehda jistý Buzek seděl, Šavlovi z Tiché za 60 kop gr. míš. a proti jistému platu.[1]) V seznamě panství Novohradského r. 1541 připomíná se „ves Bělá i s pustou tvrzí.“ [2])

NEŽETICE.

Ves Nežetice, jak starodávný její patronymický název a poloha v území českého jazyka svědčí, patří k osadám starožitným a dávnověkým.[3]) Dvůr zdejší držel na počátku 14. století *Mikuláš z Pasovar*. Roku 1314 podvolil se, že bude dávati kostelu Svinenskému desátek z klisen, krav, desáté tele, desátý sýr, jehňata, selata, husy, kachny, kury, kuřata, vejce také týmž způsobem.[4]) Tvrz Nežetická nepovstala však dříve, než asi ve 14. stol. možná i později, v čas husitských válek však stála. Neb r. 1423 seznal jistý zločinec při právě Rožemberském, že chtěl „Komařice a Pašinovice Benešovy a Nežetice Saclachovy a Jenišovy z Todně pro těch 5 kop gr., když mu jest jich nedal, vrátě se zase z Tábora, inhed všecko vypáliti.“ [5]) Jak se tudíž zdá, držel část Nežetic za válek husitských Jeniš z Todně; na druhé části seděl *Zachař z Nežetic*, jenž se r. 1445 připomíná.[6]) Nežetice záhy splynuly s panstvím Novohradským, byvše asi uprostřed 15. století neb později od pánův z Rožemberka koupeny. Když se stal Jindřich z Rožemberka nejvyšším hejtmanem ve Slezí, otevřela se tím cesta, že bratr jeho Jan zasnoubil sobě Annu kněžnu Hlohovskou, jíž zapsal (jak se zdá) ves celou Nežetice s dvorem popl. a dvůr popl. v Močeradech. Po smrti Janově († r. 1472) ujala Anna zboží to a seděla tu až do své smrti. Když pak zemřela, provolány jsou Nežetice a Močerady za odúmrť královskou, ale darovány přece *Vokovi z Rožemberka* (r. 1482). Dvůr byl tehda již docela spustl.[7]) Také v seznamě panství Novohradského, jejž *Petr z Rožemberka* r. 1541 ke dskám poslati chtěl, připomíná se „v Nežeticích tvrz pustá a ves.“ [8])

BŘEZÍ.

Blízko Svin jest malá véska Březí, v níž tvrz v 15. věku stávala. Seděl tu r. 1460—1478 *Mikuláš Šafrán z Veselé*, který se vyskytuje v několika zápisech jako svědek.[9]) Potomci jeho nazývali se *Březskými z Veselé*. Bratři *Václav*, Jiřík a *Zachař* téhož rodu prodali roku 1514 Březí tvrz pustou, dvůr popl. a ves *Petrovi Beranovi* seděním na Tučapech za 550 k. gr. a seděli potom na malých statcích v okolí Velešína a Kaplice. Tučapští obnovili tvrz a drželi ji dlouho k Tučapům, jak lépe se shledává v dějinách Tučap. Ve druhé polovici 16. století spustla tvrz a ves byla krátký čas zvláštním statkem, kterýž *Václav*, *Daniel* a *Ondřej* bratři *Špulířové z Jiter* po svém bratru zdědili. Nemo-

[1]) Srovnej k tomuto děje Velešína. [2]) Archiv č. VI. 27. [3]) Pangerl, Urkdbch. v. Hohenfurt p. 282. [4]) DD. 16, f. 256. V Omlenici, Tiché a Blažkově měli před r. 1465 platy též Bohuněk Drochovec a dcera jeho Eliška (tamže 259). [5]) V dopise jednom v archivě Třeboňském r. 1478, 4. května píše se Czapp v. Radonicz hauptmann auff Opolcz. [6]) Paměti Světeckého I. 192—193 (archiv Třeboň). [7]) Světecký. [8]) Archiv Třeboňský. [9]) Archiv kapitulní a Novohradský. [10]) Topographie, S. 136.

[1]) Archiv Novohradský. [2]) Archiv kapit. Pam. arch. X. 350. Mikuláš Pešík z Bělé, jenž se od r. 1479 často připomíná, asi z této Bělé nepocházel.

[3]) V listině kláštera Světelského, dané roku 1186, 16. června knížetem Fridrichem, připomíná se statek „Nisetzi“ patřící témuž klášteru, jenž by se velmi dobře na naše Nežetice vykládati mohl. (Viz Erben. reg.) Klášter prodal statky své v Čechách kdysi před r. 1278 a tak přešly Nežetice v držení šlechtické.

[4]) Lib. erect. VII. f. 118. [5]) Kniha popravčí, str. 31. [6]) Archiv Novohradský. Saiclach bezpochyby jest špatně psané Zachař. [7]) DD. 17, f. 264; 23, p. 358. [8]) Archiv Novohradský. [9]) Arch. č. III. 569, arch. města Krumlova (r. 1473) a Třeb.

houce se o malý statek rozděliti, prodali ves Březí s 2 mlýny r. 1601 dne 14. května Petrovi Vokovi z Rožemberka. Od té doby patřila k Novým Hradům. [1])

HŘEBEN.

Mezi Velešínem a Kaplicí nedaleko Netřebic jest poplužný dvůr Hřeben, při němž až do 17. věku tvrz stávala; avšak nyní již ani místo znáti není, kdež bývala. Nejstarší držitel dvora *Matěj ze Hřebene* připomíná se roku 1312. [2]) *Buzek* řečený *Pátek ze Hřebene* připomíná se r. 1389 a *Macek* „ze Hřebenóv" rozmnožil nadání kaplanství Stropnického. [3]) Potomní držitelé byli rodu Harachovského, užívajíce za erb tré per pštrosových a nazývali se napřed *Hřebenáři ze Hřebene*, později *Hřebenáři z Harachův*. *Jan ze Hřebene* prodal r. 1439 nivu jednu, ležící k boru, Jankovi sladovníku z Velešína. [4]) Bratří *Oldřich* a *Markvart ze Hřebene* byli tušim Janovi synové. Markvart obdržel r. 1447 se Žibřidem z Mostku odúmrť a mnohé dědiny po n. Janovi Ktylovi z Velenov, r. 1454 vyprosil si jinou odúmrť ve vsi „u zahrady" a r. 1459 prodal dvůr „u zahrady", příležící k borám Besednickým, jednomu robotníkovi. [1]) Roku 1472 byl již mrtev. Oldřich, bratr jeho, strojil se r. 1452 do Rakous pod korouhví Zvíkovskou, koupil r. 1469 platy na Čakově, Dehtářích a Homoli, též Dubičko, kteréž odkázal r. 1472 „pacholíkům a děvečkám" bratra svého. [2]) Třetí snad bratr byl *Přibík Hřebenář*, jenž měl právo jakési k Omleničce a před r. 1497 zemřel. [3])

Děti Markvartovy byli Jan, Markvart, Přiba, Zdena a Dorota. Jan postoupil bratru a sestrám r. 1473 Dubičko a vzal si za díl Hřeben; [4]) ale nabyl později zase Dubičko. Připomíná se v koli kerých zápisech až do r. 1495, v posledním zejména jako rukojmě za Annu z Čemin. [5]) Syn jeho *Markvart* připomíná se r. 1518. [6]) Synové jeho byli *Lipolt*, *Purkart*, *Markvart* a ještě čtvrtý syn, jehož jména neznáme a po němž zůstali sirotci *Jan* a *Vácslav*. Ti všichni drželi společně zboží Mostecké, mimo to dvůr a ves Hřeben, Záhorku, Hodonice, Dsky, Zubčice, rybník na Boru nad Markvarticí a kovárnu tudíž; kromě toho měli Hůrku s částmi Strážkovic a Doudleb, což prodali r. 1543 Ctiborovi z Dráchova, a připomínají se pospolu až do r. 1547. [7]) Tehda asi se také rozdělili; Purkart zejména prodal z dílu svého vrchnosť na jednom gruntu v Zubčicích (r. 1549) poručníkům mladých pánův Rožemberských. [8])

Vývod Hřebenářův ze Hřebene.

Jan ze Hřebene (1439)

Oldřich (1452—1472) — Markvart (1447 † j. 1472) — Přibík († j. 1497)

Jan (1473—1495) — Markvart (1473 1496) — Přiba (1473) — Zdena (1473) — Dorota (1473

Markvart (1518 † j. 1534) — Lipolt Komařický (1534)

Lipolt (1534—1547) — Purkart (1545—1549) — Markvart (1534—1547) — N

Markvart (1557 † 1565) ψ Voršila ze Rzavého — Jan († 1610) ψ 1. Englburk z Trojan (1572) 3. Eliška z Machovic (1609) — Jan (1545) — Vácslav (1545)

Anna ψ N. Kunaš z Machovic — Lidmila ψ 1. Ctibor Kořenský 2. Frydr. Frokštein z Načeslavic — Kateřina ψ Vilém Kořenský — Markéta ψ Karel Koř. z Terešova — Jan Markvart (1609—1626) ψ Maří Mand. z Dluhé — Hedvika (1609)

Lambert František († 1696, 14. Dec.) — Jetřich — I cery

Jan Jachym († 1732, 30. Jun.) na Kališti a Viklanticích — Ferd. Markvart († 1725, 22. Febr.) na Kyšperce a Orlici

Markvart Hřebenář ze Hřebene, syn Markvartův, získal roku 1557 ves Chodeč, dav za ni ves Mečíkovice. Rozdělil se s bratrem svým Janem tak, že tomuto dal Mostky a Dsky a jiné dědiny a sám si ponechal Hřeben s příslušenstvím. Nemaje synův učinil r. 1562 dne 31. července pořízení takové, aby spadl statek jeho na dcery, jimž představil matku za pomocnici, a zemřel r. 1565. Dcery se provdaly všecky. [5]) Máti a dcery prodaly tvrz Hřeben se dvorem poplužným a ves, ves Chodeč se dvorem poplužným, vsi Hodonice a Dobochov *Jindřichovi Slatanýři ze Slatanéř* za 3500 kop miš.; ale poněvadž tento zemřel, nežli statek zaplatil, vložily jej r. 1577 (15. října) *Jindřichovi Počepickému z Počepic*, manželce jeho *Veronice Počepické ze Vchynic*, jako mateři n. Jindřicha Slatanýře, a *Janovi Jindřichovi*, synu jich, ve dsky zemské. Tak trval Hřeben po 200 let v držení rodu až do vymření přímé posloupnosti.

Paní Veronika získala později též Počepice a převedla na sebe také díl mužův i syna svého. Majíc takto celý statek Hřebenský, prodala jej r. 1590 dne 10. října *Janovi Vamberskému z Rohatec*. Tento býval ve službách pana Petra Voka z Rožemberka. [9]) Nástupce jeho *Bohuslav V. z R.* držel Hřeben a Heršlák, z nichž r. 1615 sbírky a berně odváděl. [10]) Poněvadž byl katolické víry, sproštěn jest r. 1623 pokuty, v niž měl upadnouti, podporovav evangelickou vládu, ač ovšem ve skrovné míře. Dcera jeho (?) *Lidmila Čákovcova z Rohatec* odkázala roku 1636 dne 15. května statky své Hřeben a Heršlák z polovice *Dorotě Vamberské z Bohušic*, dceři své, z polovice *Jachymovi*, *Karlovi Přemyslovi* a *Kryštofovi Janovi Čákovcům z Bohušic*, synům svým. Ačkoliv statek nebyl malý, přece nesnadno bylo jej děliti, poněvadž bylo na něm mnoho dluhův; z těch příčin a zvláště na naléhání věřitelův prodány oba statky, totiž tvrz pustá Hřeben se dvorem a vsí, dvůr a ves Heršlák, vsi Chodce, Hodonice a Dobochov (před r. 1640) *Janovi Hynkovi Vamberskému z Rohatec* za 3375 kop. [11]) Tento

[1]) DZ. 2, A 22 a 175, A 9, DZm. 226, B 2, reg. 3, F. k. s. A 7, arch. Krumlov. a Novohrad. Viz též registra panství Novohr. c 1613 v arch. Třeboň. [2]) Arch. Třeb. [3]) Pangerl, H. U. 207—208, lib. erect. IX. M 6. Srovnej i čas. mus. 1867, str. 135. [4]) Archiv Novohr. [5]) DZ. 12 K 36, 15 G 18, 62 C 29, 251 C 29. Březanův Vilém 186. P. Vok 172.

[1]) Chmel, Regesten K. fr., DD. 16, f. 240, arch. Třeboň. Pangerl, H. U. 294, Notizenblatt 1853. S. 443. [2]) Arch. Třeboň. lib. oblig. II. 118. [3]) DD. 17, f. 284. [4]) DD. 21, str. 381. Markvart žil ještě r. 1497 (arch. Třeb. a DD. 17, f. 284). [5]) Arch. Třebořský a Krumlovský DZ. 400, R 10 a 7 B 14. [6]) Reg. dlužní Petra z R. ve Třeboni. [7]) DZ. 250, K 21, 4 D. 2, 7 B 15. [8]) Archiv Novobr. [9]) DZ. 19 N 12, 172 N 13. Břez. P. V. 164—169. [10]) Rozvrž. str. 34. [11]) DZ. 145 F 4, 147 F 5.

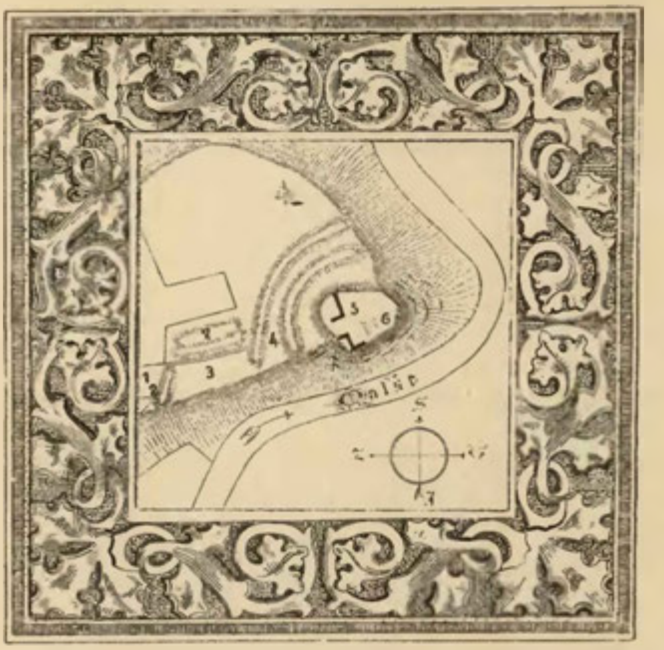
odprodal Heršlák (r. 1640) a držel Hřeben až do smrti své. Když zemřel, vidělo se poručníkům statek raději prodati, než na něm pro sirotky hospodařiti; i prodán místodržícími jakožto nejvyššími poručníky r. 1650 dne 26. července *Marii Magdaleně Bukvojové de Vaux* na Nových Hradech za 8100 kop míš. [1]) Tvrz Hřebenská byla tehda zase opravena, ale spustla potom zase. Již na konci předešlého století se o ní nic nevědělo.

MOSTEK.

Při silnici z Kaplice do Puchřec leží ves Mostek (později Mostky i Mostce řečená) s malým zámkem. Avšak to jest jen tak zvaný „nový štok", okolo roku 1670 k bydlení vystavený. Stará tvrz byla již r. 1673 opustlá. Vcházelo se do ní čtyřmi stupni ze dvou stran na pavlač a odtud přicházelo se předně do velké světnice dřevěné, v níž byl strop v několika místech naskrze propadlý, půda též propadena; při ní byly světnička (kancelář) a komora. Z téže velké světnice šly dvéře nahoru do sínky a z ní do malé spustlé světničky. Pod velkou světnicí a pod pavlačí byl chlív, pod světničkami vinopalna, v níž nacházel se kotel, a při ní byla sýrnice. Stavení celé bylo od spodku z kamene a ostatek ode dřeva a lepenice vystaveno a šindelnou střechou dokonce sešlou přikryto. [2])

Žibřid z Mostku připomíná se r. 1366—1369, maje za manželku Markétu, dceru Oldřicha Drochovce. Jiný Žibřid prodal asi r. 1400 nějaké dědiny „u Mostkův" a žil ještě r. 1437. [3]) Nějaký Žibřid obdržel r. 1447 odúmrti některé od císaře Bedřicha, jako poručníka mladého krále Ladislava. Byl to tuším *Přibík Žibřid z Mostku*, jenž držel r. 1465 Omleničku a r. 1467 od Jana z Rožemberka dvůr kmecí ve Hradišti koupil. [4]) Syn jeho *Jan* (r. 1478) prodal r. 1480 platy své v Újezdě kamenném a žil ještě roku 1517, kdež učinil 10. září smlouvu s Petrem z Rožemberka o rybník pod Hradištěm. [5])

[1]) DZ. 306 C 22. [2]) DZ. 29 Q 24 a 30 D 8. [3]) Pangerl, H. U. 136, 139, 144, 148, arch. č. I 421, zbytek listu v bibl. Praž. [4]) Chmelova regesta, arch. Třeb. a Novohr. DD. 16 f. 259, rel. tab. II. 381. Avšak žil tehda i *Bohuněk Žibřid* (Pam. arch. XI. 640). [5]) Arch. Kruml., Novohr. arch. č. VI., 321. Synové jeho tuším Petr a Bohuslav. (Reg. půh. r. 1536 N 13.)

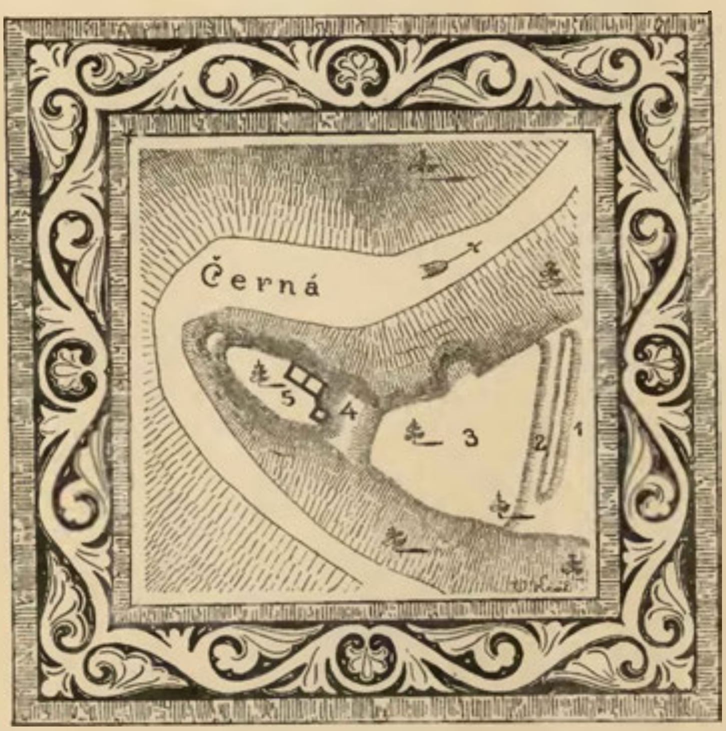


Plán hradu Louzeka: 1. Cesta ke hradu ode dvora Louzeckého; 2. náspy okolo předhradí; 3. předhradí; 4. příkop a náspy okolo zadního hradu; 5. zadní hrad se zříceninami černou barvou naznačenými; 6. kopaniny a sklepy odkryté. (Měřítko 1 : 4680.)

Zdali ještě Mostek měl, není známo, ač velmi pochybno. Neb r. 1547 přiznali se *Lipolt, Purkart* a *Markvart* bratří *Hřebenářové ze Hřebene* i na místě *Jana* a *Václava* strýcův svých, že drží Mostek dvůr poplužný a ves celou od mnoha let po předcích. [1])

Po smrti starších dvou bratří držel Mostky Markvart. Po jeho smrti rozdělili se synové jeho *Markvart* a *Jan*, při čemž se dostala Janovi tvrz Mostky se dvorem poplužným, ves celá, vsi Dsky a Dobochov. Jan byl po třikráte ženat; dopisoval si s Harachy rakouskými o příbuzenství obou větví: české a rakouské; avšak nepřijal názvu Harachův, jak se obecně za to mělo. Týž zemřel r. 1610, splodiv s třetí manželkou svou Eliškou Kunašovnou z Machovic syna *Jana Markvarta*, jemuž pořízením svým (d. na Mostcích r. 1609 ve středu po naroz. p. M.) statek svůj všechen odkázal. Jan Markvart usadil se na Deskách, kdež manželce své Marii Mandaléně Sudkovně z Dlouhé 1000 kop. míš. věnoval, a prodal r. 1627, 21. června tvrz, dvůr a ves Mostek *Jozefovi Arnoštovi Šrejnárovi z Rozeneka* za 70.770 kop míš. [2])

Jozefův nástupce (syn?) *Jan Arnošt* měl veliké svízele, poněvadž si z dluhův pomoci nemohl. Mostek proto se dostal po dvojích odhadech z části *Maximilianě Alžbětě Hamzové z Rozeneka* (r. 1671), z části *Václavovi Františkovi Kořenskému z Terešova* (r. 1673), po kterémž synové jeho *Kryštof* a *Jan Lukáš* následovali (r. 1681). Po Maximilianě a manželu jejím Janovi Hamzovi ze Zábědovic dostal se díl jejich r. 1686 dětem jich nezletilým *Janovi Petrovi* a *Ferdinandovi Karlovi*, ovšem pod poručenstvím osob k tomu nařízených. [3]) Roku 1690 ujal statek Jan Petr; že však i on na něm hospodařiti neuměl, prodán r. 1692 dne 24. listopadu soudem zemským *Jiřímu Vilémovi Hartlovi*, primátoru v Budějovicích. Tento byl již r. 1687 koupil druhý díl, jejž po Kořenských Frant. Jachym Lažanský z Bukové držel, a tak měl ve svém držení celý statek Mostek. [4]) Ještě se tu vystřídalo kolik držitelův, až přikoupen Mostek r. 1769 k panství Novohradskému.



Plán hradu Sokolčí: 1. Pláň lesní před náspem předhradským; 2. příkop; 3. předhradí; 4. příkop mezi předhradím a zadním hradem; 5. zadní hrad se zříceninami věže branné a paláce. (Měřítko 1 : 2880. Sever nahoře.)

[1]) DZ. 250 K 21. [2]) DZ. 135 D 15, 178 H 1, 142 M 14, 294 A 15. (Srov. reg 59 F. k. 89.) [3]) DZ. 29 Q 24, 30 D 8, 116 F 1, K 31. [4]) DZ. 117 D 27, 399 N 16, 402 F 18. Viz i DZ. 118 J 21. Mostek byl v 18. stol. nejvíce v držení rodin Budějovských.

Stráž Hrad.



Mezi Hradcem a Třeboní asi uprostřed v rovině leží městečko Stráž se zámkem či bývalým hradem, jehož věž, vysoko nad stavení vynikající, již z daleka se spatřuje. Město i zámek položeny jsou na výšině nad řekou Včelnicí jinak Nežárkou, a to tak, že jest zámek na konci městečka a o něco málo výše položen, než ono. Týž skládá se z nového zámku a zbytkův starého hradu. Vylíčiti, jak tento byl upraven a jaké měl části, není již možno. Tolik jen lze říci, že hrad, stoje na kraji skalnatého ostrohu, který na severu a východu k řece spadá, hlavně na ostatních obou stranách opevnění potřeboval, neb tudy se hradiště pozvolna k ostatní rovině sklání. Měl-li kdy nějaké předhradí anebo bylo-li městečko k němu jako podhradí přihrazeno, o tom nic v pamětech poznamenáno není; jisto jest však, že pivovár před zámkem ležící byl na místě tomto od nepamětných dob a že čtverhranná zvonice nad kostelem vedlé školy stojící příliš od kostela vzdálena jest, než aby se za původní zvonici od dob nejstarších pokládati mohla. Spíše se pravdě podobá, že tu byla branná věž, hájíc předhradí a bránu blíže ní jsoucí, kudy se pohodlně ke kostelu farnímu choditi mohlo. Bylo-li tomu tak, patřily ku předhradí či přední ohradě nynější škola, pivovár a místo mezi nimi nyní v sady proměněné, kdež se vedlé vypravování Strážských základy zdí nacházejí. Roku 1577 dí se o místě tomto: „V přední ohradě mezi mosty noví pokojové s několika světnicemi, komorami, sklepy, v nichžto poctivá bytnosť."

Vlastní neb zadní hrad měl podobu čtverhranu a skládal se z hradeb, věže, paláce, několika malých stavení a nádvoří. Hradba byla vysoká a hrubá, měla dlouhé střílny a nad to byla opatřena pavlačemi na silných trámech položenými; neb tak lze souditi z děr, které se na severní hradbě nacházely. Východně byla hradba dvěma baštama sesílena. Palác stál, jak nasvědčují staří sklepové pod nynějším zámkem se nacházející, na západní straně hradu čili části nynějšího zámku. Nynější zámek jest totiž zcela nové stavení. Okolo r. 1570 uhodil hrom do hradu a zničil jej skorem docela, tak že se zámek r. 1577 takto popisuje: Zámek Stráž, ačkoli z dopuštění Božího jest vyhořel, však zdi ohradní téhož zámku všecky ve své celosti zůstaly, mezi pak těmi zdmi marštale, kuchyně, pekárna, sklepy suché i podzemní zůstaly. V témže stavu nacházel se zámek r. 1594.[1]) Potom tu postaveno malé stavení, a proto se popisuje r. 1654 zámek takto: Zámek Stráž jest od starodávna po zadu zbořený, však marštale přikryté k dobrému pohodlí; po předu štoček, dole k bydlení pro ouředlníka a nahoře dva pokoje k příjezdu panskému, dosti příhodně vystavený.[2]) Nynější zámek pochází tudíž teprve z 18. stol., povstav rozšířením dotčeného štočku. Stará věž, jediný větší pozůstatek starého hradu, dobře se upotřebila při postavení zámku; postavena jest do středu

[1]) Arch. Třeboň. [2]) Urbář Hradecký.

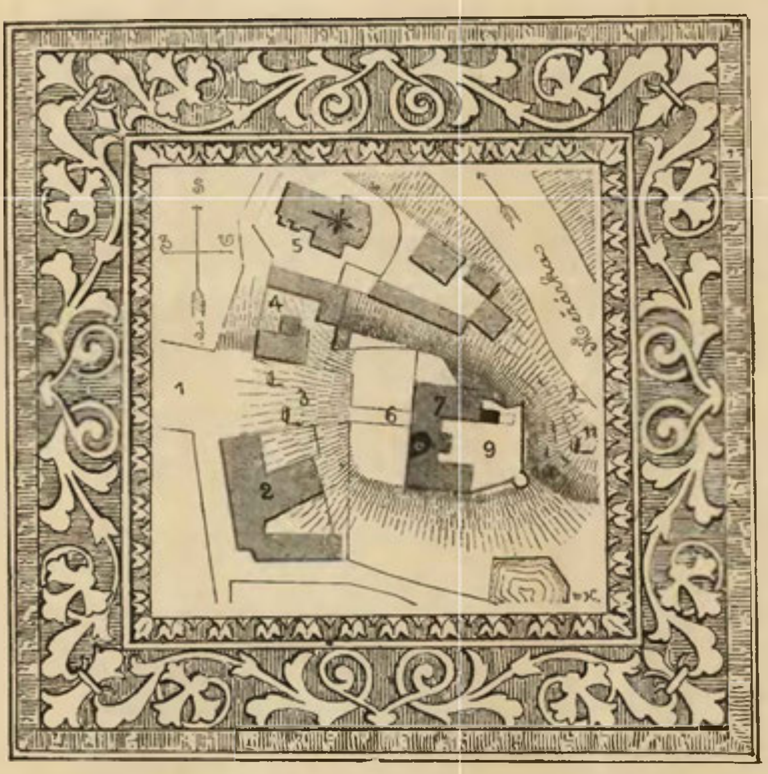


Stráž od východu.

jeho fasády, pokryta střechou moderní a ušetřila pánům postavení nové věže, bez níž přece žádný zámek stavěn nebýval.

Nejpamátnější částí zámku a zbytkem hradu jest *hláska* čili *velká věž* již dotčená. K severu a východu jest okrouhlá, na ostatní strany sploštělá, tak že jest ostrou hranou k jihozápadu obrácena. Podobá se tudíž docela věži Svojanovské, s níž asi v jeden čas postavena byla. V podzemní části její jest hluboký sklep, bývalé vězení, nad tím jest několik poschodí, z nichž každé obsahuje jen jednu světnici na podlahách a trámech ve zdech zasazených. S patra do patra chodívalo se a chodí doposud dřevěnými schody na způsob řebříkův. Do horních místností přicházelo světlo úzkými, čtverhrannými okénky, které se do vnitř čím dále tím více rozšiřují. V nejhořejším patře bývalo větší okno, u něhož se na starodávných kamenných sedadlech pohodlně seděti mohlo. Kdysi byla věž vyšší, ale r. 1710 dal hrabě ze Šternberka kus její 6° zvýši ubrati. Za oněch dob nestála věž ve staveních, jako stojí nyní, nýbrž vedle paláce, tak že se z nejhořejšího podnebí paláce přímo k ní choditi mohlo.

Hradiště Strážské jest přírodou jen na dvou stranách chráněno, a proto měl zakladatel péči, aby na ostatních dvou stranách náležitě zpevněno a ohrazeno bylo. Nejslabší strana jest západní, totiž skorem pouhá rovina, odkudž nepřítel nejsnáze útok učiniti mohl. Zde bylo třeba opatření, a musíme za to míti, že tu byly hluboké a široké příkopy a hrubé zdi. Světecký vypravuje ve svých pamětech v archivu Třeboňském (II. 294), že jsou okolo hradu „hodně staré valy a příkopy“. Psal tyto paměti r. 1740, viděv snad ještě dotčené příkopy, kteréž později zasypali.

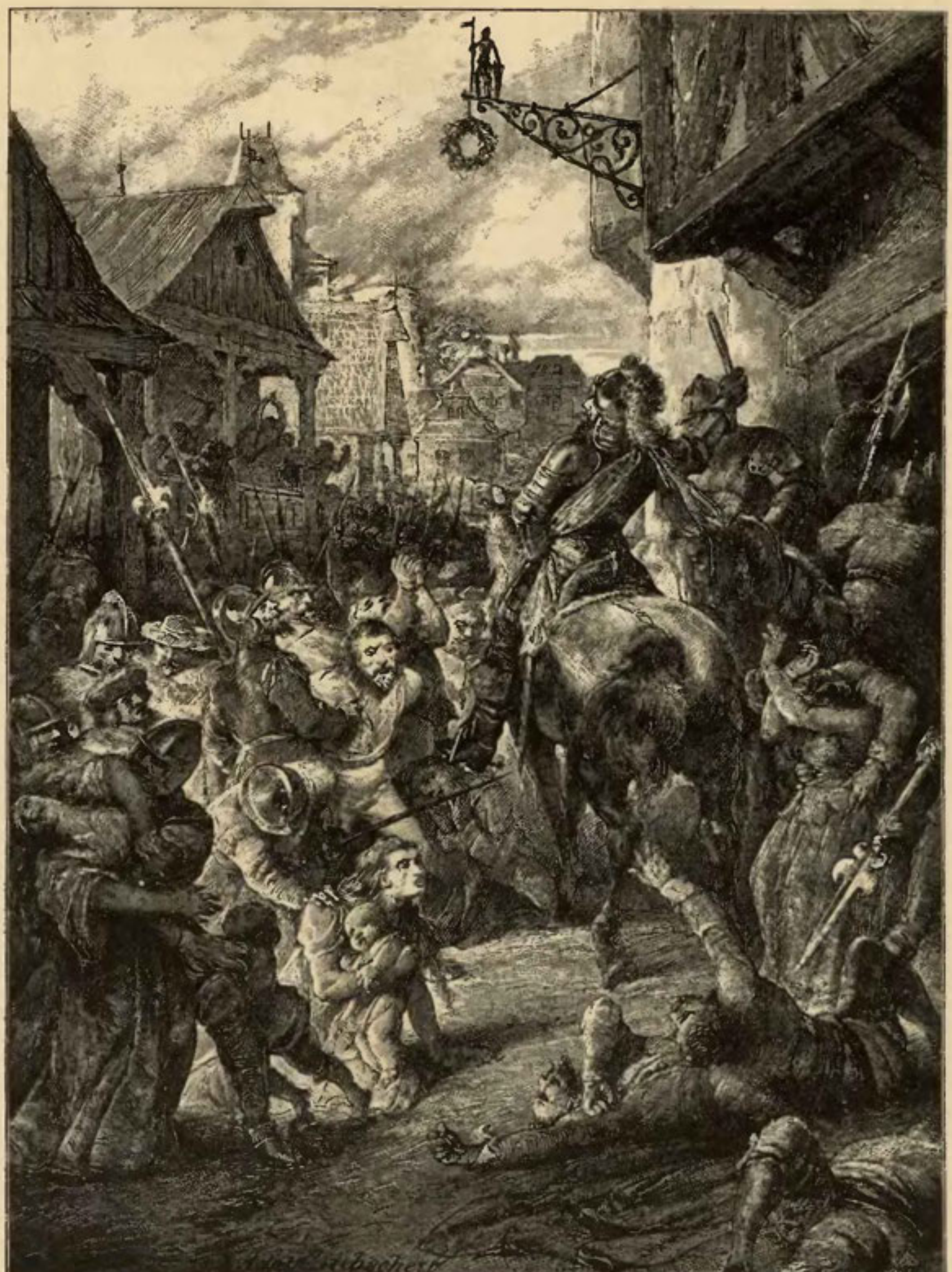


Plán Stráže. Vysvětlení: 1. náměstí; 2. pivovár; 3. bývalé předhradí a nyní volný svah; 4. zvonice; 5. kostel; 6. průjezd ke hradu; 7. bývalý palác; 8. věže veliká; 9. dvůr s hradbami; 10. bašta okrouhlá; 11. zámecký park. Měřítko 1 : 2880.

Pod hradem jest starožitný kostel a k němu přistavena kaple sv. Michala. Na úpravě jich stavitelské nelze nic pozorovati; taktéž jsou náhrobky vyšlapané s nápisy nečitelnými, rázu docela obyčejného. Avšak jeden z nich, zakrytý dřevěnou deskou oltáře, hoden jest podívání, poněvadž jest nejen ve spojení s osudy našeho hradu, nýbrž i umělým svým provedením každému se zalíbí. Z nápisu na témže kameni poznáváme, že ležel pod ním „magnificus d. d. Hencricus de Straz Jerosolimi militiae insignis ac supremus magister curiae regis Bohemiae“. Uprostřed nápisu, na kraji kamene vytesaného, spatřujeme také pana Jindřicha, jak žil a jak se nosil. Tělo jeho pokrývá odění plátové, vlasy jsou sčesány v paruku podlé způsobu onoho času, ruce spjaty k modlitbě, neb pán klečí, prose pána Boha za odpuštění svých hříchův. Neschází také štít s růží. Provedení obrazu na rudém mramoru jest mistrné. Náhrobek manželky jeho Elišky († 1444?) omšený má na sobě pouze znak (kolmá břevna), který snad rodu Šáfgočův náleží. [1])

Páni ze Stráže byli mysli sice bujaré, ale při tom také pobožné. Jako u všech tehdejších pánův, tak i u nich vznikla touha, chlubiti se vzácnými *svátostmi* čili nářadím skvostným s ostatky svatých, k čemuž se příležitost naskytla *Jindřichovi ze Stráže* r. 1378. Kněz Mikuláš kaplan (t. j. správce kaple) v Lomnici odňal toho roku od téže kaple některé ornáty, dalmatiky, kalich, monstrancí, misál, žaltář a j., což však později navrátil. Faráři Novosedlskému prodal knihu kostelní za 2 kopy 20 gr. Konečně se Svojšem ze Smržova prodal panu Jindřichovi ruku stříbrnou se svátostmi, obraz sv. Václava, obraz sv. Jana Křtitele

[1]) Popis náhrobků všech v Pam. arch. II. 360.



Don Baltazar de Maradas vylupuje v třicetileté válce město Stráž.

se svátostmi, kosť zasazenou ve stříbře, svátosti ve stříbře na způsob ciborií, kus kříže ve skle, což vše uschováváno bylo v truhlici, ale nyní skrze Svojmíra, purkrabě páně, na Stráž přeneseno. Za 12 kop, kteréž Jindřich dal za ostatky, koupena pro kapli kopa platu ve vsi Kolenci. [1])

[1]) Acta jud. 1378, 21 Jul.

Slovutný kdysi v dějinách rod pánův Strážských byl větví bohatých Vítkovcův a nejbližší Sezemům z Ústí, s nimiž znak stejný: modrou růži ve zlatém poli sdílel. Předkové Strážských a Ústských opanovali drahně dědin při Lužnici a Včelnici od nynějšího Tábora nahoru až k mezím zemským. Jeden z nich, *Sezema z Hradce*, kterýž vesnice při Včelnici za díl svůj obdržel (po r. 1267), vyhlédl si místo při téže řece, jemuž se od strahování stráž říkalo, a postaviv tu v krátkém čase hrad, zval se již r. 1284 Sezemou ze Stráže.[1]) Ačkoli o něm jakož i o potomcích jeho paměti zůstaveny nejsou, neváháme přece tvrditi, že synové jeho *Přibík* a *Vilém* se nazývali. Onen byl již r. 1358 mrtev, zůstaviv po sobě vdovu Keruši, dceř Smilovu z Lomnice (tedy i tetu svou), která měla věno na Borovanech a ještě r. 1359 ves Žďár držela.[2]) Vilém vyskytuje se v letech 1352—1354, jsa obyčejně rukojmí za pány z Hradce, když nějaké zboží prodávali. I on byl již r. 1359 mrtev, a sirotkův po něm zůstalých ujal se strýc jejich Sezema z Ústí, probošt Týnský, a vykonával na jich dědictví panská práva v l. 1359—1363.[3]) Oba bratří byli se rozdělili a každý z nich držel půl hradu a několik vesnic; Vilémovi zejména patřila ves Novosedly.



Náhrobek Jindřicha ze Stráže. (Viz str. 265.)

Po Přibíkovi zůstal tušim syn *Jindřich ze Stráže*. Týž podával v l. 1361 až 1374 faráře ke kostelu Strážskému, přichází v jednáních pánův Hradeckých (r. 1364 dne 10. prosince), prodal r. 1366 dne 29. června pánům z Rožemberka 8 kop gr. platu ve vsi Mnišku, a vyskytuje se naposled r. 1378.[4]) Jeden ze synův jeho,[5]) *Přibík* vyskytuje se od roku 1380 v rozličných pamětech Vítkovcův, r. 1389, 17. října mezi těmi, kteří obdrželi odpustky od papeže Bonifacia, a v l. 1393—1394 jako patron kostela Strážského.[6]) Dědiny své ve vsi Kletci prodal Janovi ze Stráže, sed. v Kolenci, roku 1395. V ten čas vládli na druhém díle hradu synové Vilémovi *Petr* a *Jan*. Společně se vyskytují od r. 1379 jako patronové kostela Novosedlského,[7]) a svědčí r. 1399, když založili páni z Hradce nový špitál ve Hradci na předměstí u sv. Václava. Jan se vyskytuje naposled r. 1405, an poručením královým zjednal mír mezi Čechy a Rakušany, ale r. 1409 byl již tušim mrtev. Nebydlel na Stráži, nýbrž seděl ve vsi Kolenci, kdež snad tvrz nějakou postavil, odděliv se od bratra svého Petra.[8]) Tento vyskytuje se nejednou v rozličných rodinných zápisech Vítkovcův a prodal ves Novosedly se dvorem a podacím za 300 kop panu Oldřichovi z Rožemberka, který mu ji zase

[1]) Arch. Drážďan., č. 704. Emler reg. 569. Použito dále spisu Wagnerova o pánech ze Stráže. [2]) Viz děje Lomnice. [3]) Arch. Třeboň., codex mon. Mariae Vallis, lib. conf. I. B 7, F 3. [4]) Arch. Třeboň., lib. conf. I. D 8, G 2, II. C 2, III. B 30. Dsky Brněnské IV. 340, 540. [5]) Co mají Tomkovy Základy II. 84 o Stráži, rozuměti sluší o Vartemberku. [6]) Arch. Třeboň., lib. conf. V. H 7, K 6. [7]) Lib. conf. III. D 14, VI. Q 3. [8]) Balbín, lib. erect. VI. D 5, Archiv f. K. ö. G. XXXI., 294.

v pořízení svém (r. 1390, 16. února) za 200 kop navrátiti rozkázal. Naposled vyskytuje se r. 1412 mezi věřiteli pana Jindřicha z Rožemberka.[1])

Dotčení strýci: Přibík, Petr a Jan nežili svorně na Stráži, kdež podíly své měli. Nacházíť se začasté v pamětech starých, že dva bratří, rozdělivše se, svorni mezi sebou nebyli, ale obyčejně přišlo k ústrkům, když synové jich následovali. Tak dělo se i na Stráži před r. 1388. Na Přibíkově dílu měl práva jakási strýc jeho Oldřich ze Hradce, bezpochyby skrze nějakou smlouvu nebo spolek, kterýž byli mezi sebou učinili. Petr a Jan shledávali v tom škodu svou, jsouce Přibíkovi příbuzenstvím bližší, a proto ve jmění jeho všelijakým způsobem se vkládajíce, s ním ústní a písemné pře začali a kyselosti množili. Opanovali polovici jeho hradu a část zboží, jež mu patřilo, také vzali Oldřichovi některé věci, které na Stráži choval, a lidu jeho škodu činili. Příčinu k tomu si brávali odtud, že jim byl Přibík peníze dlužen, které za něho a otce jeho vydali, a že s nimi měl všelijaké smlouvy, kterým vždy dosti neučinil. Aby však Přibík také na ně sáhnouti nemohl, zapsali hrad Stráž s vesnicemi a příslušenstvím dskami zemskými Oldřichovi a Jindřichovi z Rožemberka k věrným rukám, pročež i tito se jim r. 1388 dne 16. června zapsali, že jim náleží na Stráži toliko správa a nikoliv dědičné panství. Vidouce věci ty přátelé jich napomenuli je ke svornosti a přivedli je k tomu, že se v Budějovicích s předními Vítkovci a jich služebníky sjeli a jich mocné výpovědi podvolili. Roku 1388 dne 6. listopadu vypověděli mezi nimi Jan z Rožemberka, Jindřich z Hradce a Sezema z Ústí, zdvihajíce mezi nimi všechny žaloby a nechuti, tak že každý ke svému přišel, „aby svoji dobří přátelé byli a v pravý mír vstoupili, a více sobě dřevních věcí ve zlosti nezdvihali.“ Vymíněno i to, kdyby přes to přátelsky s sebou nechtěli býti, aby druh druhu týden napřed otvořitým listem po urozeném a osedlém poslu odpověděl. A že tu svornosti potřebí bylo, dokázalo se později. Ke konci téhož století činěny jim loupežníky mnohé škody na zboží Strážském, a Bořita z Putec chtěl Stráž zlézti aneb ztéci.[2])



Znak v kostele Strážském.

Po Přibíkovi držel díl jeho *Oldřich z Hradce*, jsa roku 1415 dne 25. března patronem kostela Strážského. Pak se vyskytuje v listě pana Menharta z Hradce (r. 1424, 30. března) *Bohuše ze Stráže* erbu růže a v současných pamětech tři bratří *Vilém*, *Jan*, *Jindřich* a sestra jich Markéta,[3]) o kterých ani nevíme, čí synové byli. Bratří dotčení spojili veškeré dědictví pánův Strážských, jichž jedna větev byla vymřela, a potom se rozdělili. Jan zdědil Fuglhauz či zboží Kletecké, Jindřich měl Stráž, k níž nabyl později Přerova, Kamenice, Řečice a jiných zboží (těchto dvou jako dědic Sezemův z Ústí), Vilém konečně měl Drahov. Na Stráži vládli Jan a Jindřich, majíce každý polovici. Dotčení tři páni byli věrní přívrženci učení Táborského; z těch příčin účastni byli mnohých jednání veřejných i soukromých.[4]) Jan byl od císaře Sigmunda r. 1437 do obnoveného soudu zemského povolán, rozsoudil a smířil r. 1443 Jana z Hradce a Táborské, a připomíná se potom častěji až do r. 1452.

Nejslavnějším pánem z rodu Strážského byl *Jindřich ze Stráže*. Vážností svou vynikal již za bojův husitských, jak vypravováno v dějinách Lomnice, jsa jedním z předních náčelníkův nad Tábory. Když zemřel císař, přidržel se Jindřich pánův těch, kteří volili za krále Albrechta Rakouského, a povýšen byl potom na královského radu; r. 1438 byl od krále poslán do Krakova, aby zde jednal o důležité věci s králem Polským. Nepořídil tu sice nic, ale vrátiv se domů, byl obdarován drahým kožichem, jakž bylo u Polákův obyčejem. Po smrti Albrechtově účasten byl všech jednání veřejných, zejména poselství k císaři do Vídně, sněmův do Prahy i jinamkoliv svolaných, také proslul jako věrný přívrženec jednoty Poděbradské. Ve válkách této jednoty měl zlé postavení, maje hlavní své panství prostřed mezi statky pánův z Rožemberka a z Hradce, úhlavních protivníkův Poděbradských. Proto držel na Strážsku jakéhosi Matěje kováře a jiné pěší, kteří u něho stav majíce, vycházeli po silnicích, lidi nepřátelské strany šacovali a zase do Stráže útočiště měli. Často sedal Jindřich na soudě zemském a učiněn jest r. 1459 pro svou

[1]) Arch. Třeboň. a Hradec., arch. č. III. 475. [2]) Arch. Třeboň. arch. č. II. 317—321, Popr. kniha str. 15—17. [3]) Lib. conf. VII E 12, arch. Hradec. arch. č. III. 496. Srov. náš díl I. str. 97. [4]) O bratřích těch vypravují: Popr. kniha I. 13, archiv český, Palackého dějiny, Pam. arch. II. 360, Kodex Talmberský (srov. děje Drahova a Fuglhauzu) a archivy Třeboňský a Hradecký.

věrnost nejvyšším hofmistrem, ve kterémž úřadě až do smrti své zůstával. Když byl r. 1461 Petr ze Stráže zemřel, dědicův po sobě nepozůstaviv, vyprosil si Jindřich na králi Jiříkovi (r. 1462) všechen nápad královský na panství Strážském.[1]) Náhrobek jemu postavený dí o něm, že byl „Jerosolimi militiae insignis", odkudž někteří nekriticky odvozovali, že byl mistrem Strakonickým. Jisto jest, že se pan Jindřich jednou do Jeruzalema odebral a dlouhou tuto pouť vykonal. Staré paměti vypravují, že na té cestě „rozličné a divně věci viděl a zvláště že s žoldánem, Tureckým císařem, mnohé řeči měl, kteréž by sloužiti mohly ku potěšení Čechům, přijímajícím pod obojí způsobou; o čemž ten pohan také rozmlouval s ním řka: My slyšíme, že mnozí křesťané jinak a jinak o svém bohu věří, nebo jedni přijímají svú ceremonii pod jednú a druzí praví, že mají přijímati pod obojí způsobou, a tak se křesťané nesrovnávají u víře. Pan Jindřich odpověděl, že tak jest. Pak žoldán k tomu řekl: Já raději bych tomu bohu sloužil, kterýž dává jísti i píti, než tomu, kterýž toliko jísti dává a píti nic."[2]) Pan Jindřich zemřel r. 1466 dne 16. ledna a pochován v kostele Strážském.

Vývod posledních pánův Strážských.

Jindřich ze Stráže 1361—1378

Přibík 1388—1395		Jan 1388	
Vilém 1417—1431 ⚭ Jarka ze Hradku	Jan 1423—1452	Jindřich 1423 † 1466, 16. Jan. ⚭ 1. Eliška † 1444 2. Kateřina z Kunštátu	Markéta 1423—1449 ⚭ Vilém z Chlumu † 1434
Anežka 1446—1486 ⚭ Mikuláš Vrbík z Tismic † j. 1452 Johanka	Vácslav 1433—1450 Eliška 1465	Michal 1457 † j. 1470 Jiřík 1457 † 1474	Kateřina ⚭ 1. Albert z Konipasu † j. 1470 2. Jan z Donína † j. 1486

Synové Jindřichovi, *Michal* a *Jiřík*, byli již r. 1457 při letech, ani tehda s konventem Břevnovským smlouvu o zboží své Přerovské učinili. Při smrti otce svého by i již hodně v letech pokročili, a Michal dlouho otce nepřečkav, zemřel před r. 1470.[3]) Jiřík vyprosil si r. 1472 odúmrť v Nedomicích a byl v l. 1472 až 1474 nejvyšším sudím. Snad zemřel r. 1474, poněvadž se o něm později zmínky nečiní. Na něm přestal rod pánův Strážských, a jedna z hlavních větví Vítkovcův uschla. Purkrabím na Stráži byl roku 1473 Svatomír z Kouta.[4])

Dědici Jiříkovými byli sestra jeho *Kateřina*, vdaná za *Jana z Donína*,[5]) a slavný český pán *Jan ze Šelmberka*, o němž ovšem není doloženo, jakým právem se k dědictví dostal. Jisto jest, že on sám napřed Stráž, Drahov, Kamenici a Řečici ujal.[6]) Nedlouho po převzetí Stráže měl při s Rožemberskými, ani mu u Kletec most ssekali a smetali (r. 1477). Byl totiž jeden břeh panství Strážského a druhý Třeboňského, a ten most byl proto udělán, aby lidé na lesy mohli. Tehda však obrátila se na ten most silnice téměř všecka, a lidé se vyhýbali mýtu Třeboňskému. Toho roku v květnu táhna král Vladislav k Ličovu, v noci ležel na Stráži.[7]) Asi v ty časy následovalo porovnání mezi oběma dědici, neb Šelmberský drží potom jen Kamenici a Řečici, kdežto Stráž v držení pana Donínského se nachází. Týž žil ještě r. 1482, nazývaje se pánem na Stráži, ale zemřel tuším r. 1483, když přímoří zemi Českou hubilo. Dědil po něm nezletilý jeho syn *Bedřich*, zůstávaje kolik let pod poručenstvím strýce svého *Bořivoje z Donína* a *na Okoři*.[8]) Ještě r. 1495 vládl pan Bořivoj na Stráži, kterou řídili Štěpán hejtman a Krašovský úředník. Měltě tehda Bořivoj mnohé pře s Jindřichem Hradeckým, kteréž dne 23. března Janem ze Šelmberka a Benešem z Veitmile urovnány. Podlé toho zůstaly vsi Píština a Plavsko, na něž se Hradecký táhl, při Stráži a strana straně přála v příčině rybníkův a struh vodních, jak to každému bylo nejužitečnější a nejprospěšnější.[9])

Na počátku 16. století seděl na Stráži *Vácslav Vencelík z Vrchovišť*, drže zároveň Žirovnici. Týž povolil vladykám Valským (r. 1500), aby si mohli na gruntech Strážských u vsi Kletce stoku na nový rybník udělati, a poněvadž sám nové rybníky zakládal, bylo mu často potřebí se sousedy se smlouvati. Tak se smluvil s Valskými o hranice u rybníka Prkenného a obdržev od nich svolení, aby mohl u Nového rybníka (u Kletce) hráz povýšiti, zase povolil Valským, aby si odtud vodu na své pozemky vedli. S panem Jindřichem Hradeckým učinil r. 1503 smlouvu o rybník na Blatech a Vokovi z Rožemberka dal toho roku tři poddané ve Stříbrci, poněvadž mu povolil, aby mohl k rybníku Fuglhauzu stoku po dědinách

[1]) DD 16, fol. 256. Při, kterou měl o hrad Strážský, hleď v arch. č. III. 357—358. [2]) Staří letop. str. 216. Rok chybně položen (1478), neb tehda byl Jindřich mrtev; také se s pravdou nesrovnává, co letopisec ke konci dokládá: že Jindřich, navrátiv se do Prahy, přijímal pod obojí až do smrti; „neb před tím byl pod jednou a pravá jednuška". [3]) Arch. mus. Pam. arch. IX. 70. DD. 16 f. 198. [4]) Arch. Třeboň. [5]) Viz arch. č. III 578, rel. tab. II. 384 385. [6]) K tomu viz rel. tab. I. 149, arch. gub. B II. č. 347 a arch. č. IV. 481. [7]) Arch. č. VI. 148—150. [8]) Aufzeichnungen über die erloschenen Linien der Familie Dohna. Berlin 1876 p. 160 et seq. Palackého děje V. a 213, Kodex Talmber. f. 198—199. [9]) Rel. tab. II. 467.

Lomnických udělati.[1]) Synové Václavovi *Jindřich*, *Petr*, *Sigmund*, *Kryštof* a *Jan Vencelíkové* nedovedli dobře hospodařiti. Napřed zastavili (r. 1545) ves Novosedly Hynkovi Valskému z Úsuší a r. 1518 prodali hrad Stráž se dvorem a městečkem a jiným příslušenstvím *Václavovi Fráňkovi* z *Liběchova* za 7000 kop.[2]) Hejtmanem na Stráži byl r. 1519 Jakub ze Závořice, a úředníkem r. 1535 Václav Vlaský ze Siona.[3])

Václavův nástupce *Jindřich* (již od r. 1534) oženil se s Alénou z Hodkova, jíž roku 1544 na Strážském parství 750 kop věnoval a koupil potom statek Slatiňanský. Po smrti jeho († r. 1560) byli synové nezletilí, proto spravovala Stráž a Slatiňany máti jich Aléna. Když pak r. 1562 Třeboňští novým rybníkem Vdovcem něco gruntův Strážských zatopili, smluvila se s nimi paní Aléna tak, že náhradu náležitou obdržela.[4]) O pozůstalosť otcovskou porovnali se synové Jindřichovi *Václav* a *Jan* teprve r. 1575 dne 3. března. Rozdělili ji na dva díly a rozepsali na dvoje dílčí cedule; když pak ty se rozebrati měly, volil Jan bratr mladší díl Strážský a zůstavil staršímu bratru Slatiňany. Tu slíbil Václav, že bratru dílu toho v hody velkonoční postoupí a lidi v poslušenství uvede, avšak Jan slíbil také, že Stráže Václavovi od sv. Jiří příštího do dvou let postoupí. O svršky se rozdělili rovným dílem.[5]) Václav zastavil r. 1575 ves Novosedly v 1500 kopách Žofii Budovcové z Nečtin a postoupil potom hradu Stráže s dvorem a městečkem, vsí Příběraze, Libozez, Mníšku, Píštiny, Mlak, Vydří, Plavska, Kolenec, Kletec a práva k Novosedlům *Janovi staršímu* z *Lobkovic* na Nové Bystřici a Točnice (v 30.000 k.), od něhož směnou panství Novohradské u Loun obdržel.[6]) Od tohoto pána koupil Stráž roku 1577 *Vilém* z *Rožemberka* toliko za 50.000 kop míš. (tedy o 10.000 kop laciněji) a vyplatil také ves Novosedly.[7]) Hned po smlouvě učiněné způsobil Vilémův regent, Jakub Krčín z Jelčan, znamenité opravy na panství. Vyměřil a udělal nové rybníky, jiné povýšil a dodělal, nové stoky zřídil a nový dřevěný dům mezi těmi novými rybníky postavil.[8]) Vilémův bratr a nástupce *Petr Vok* připojil polovici panství Strážského až po Novou řeku k panství Třeboňskému, ostatek, totiž zámek Stráž se dvorem, mlýnem pod městečkem na řece Včelnici, s 5 pilami na téže řece, městečko, vsi Plavsko, Píštinu, Mníšek, Příběraz, Vydří a Libozezy i s lesy všemi za Novou řekou (r. 1596, 9. října) prodal *Adamovi* z *Hradce*, nejv. purkrabí, za 26.000 kop míš.[9])



Zbytky hradeb Strážských.

Pan Adam zemřel ještě toho roku. Syn jeho *Jachym Oldřich* postoupil Stráže roku 1602 (vkl. 26. srpna) sestře své *Lucii Otilii Slavatové ze Hradce*. Bylo to téhož dne, kterého Adam Slavata ze Chlumu synu svému Vilémovi seděním na Stráži za díl jistou summu peněz dal, avšak díl ten nebyl ani takový, jako dar, který Vilémovi choť jeho po třech dnech učinila. Darovalať mu panství Strážské a vložila je téhož dne ve dsky zemské.[10]) Manželé Slavatovi sotva kdy na Stráži bydleli za ta dvě léta, co ještě

[1]) Wagner, Světecký II. 294. [2]) Wagner, DZ. 84, A 22.* [3]) Archiv obecní ve Třeboni. [4]) DZ. 5, E 12, Březanův Vilém str. 151. [5]) DZ. 62, A 16. Pam. arch. I. 315. [6]) DZ. 21, R 13, 88, S 30. Vloženo ve dsky teprv r. 1583 Adamem synem Václavovým. [7]) Arch. Třeboň. [8]) Březanův Vilém str. 242. [9]) DZ. 172, O 16. Viz též DZ. 128, K 3, kdež Stráž Petru Vokovi císařem Rudolfem jako nástupcem Jana z Lobkovic r. 1598 ve dsky vložena. [10]) DZm. 236, K 1, 10—12, archiv Hradec.



Pohled na zámek Strážský od náměstí.

Jachym Oldřich žil, nýbrž zůstávajíce v Praze, užívali jeho důchodův; když pak rod pánův Hradeckých vymřel, dokonce již nebylo příčiny, aby na Stráž dojeli. Starý hrad mezi tím hynul. Po útěku Slavatově uvázali se stavové ve Stráž, tu pak císařský generál Don Baltazar de Maradas vyjížděje s vojskem svým ke Hradci pro kořisť, dne 6. dubna do Stráže přijel, všechno, co v ní našel, vynesl a mnoho lidí v témž městečku pobiti dal.[1]) V poli nikdy nic velikého nedokázav, nedovedl ani statkův přívržencův císařských ušetřiti. Panství Strážského užívali až do bitvy Bělohorské šlechtici znuzení z jižních Čech, jejichž statky byly vojskem spustošeny.

Hraběnka Lucie Otilie měla zápis manželův, že na ni má Stráž po smrti jeho spadnouti; právo toto odkázala pořízením svým (r. 1632, 6. července) synu svému *Jachymovi Oldřichovi hraběti Slavatovi ze Chlumu*, JMC. radě (a později nejv. sudí dvorskému), který po ní také Teleč zdědil. Podlé toho mu otec jeho Vilém (r. 1637, 5. června) panství Strážské dskami zemskými odevzdal.[2]) Jachym zemřel r. 1645 dne 5. května, tedy ještě před otcem svým. Byl ženat od r. 1627 s Františkou hraběnkou z Megova, paní nábožnou, která statky manželovy po smrti jeho spravovala, jezovitům kollej v Telči postavila (r. 1654) a jim též statek Opařanský darovala. Paní tato majíc věku svého 66 let, zemřela r. 1676. Synové Jachymovi zdědili po smrti strýce svého Adama Pavla († r. 1657) statky jeho a jsouce po sobě vladaři rodu Hradeckého, drželi Stráž ke Hradci. Zatím spustl hrad, na němž více než sto let se nebydlelo, tak, že se mohl za ssutinu pokládati.[3]) Když poslední vladař z rodu Slavatovského zemřel (r. 1691), rozděleno veliké jeho bohatství mezi potomky po přeslici (r. 1693, 17. listopadu). Stráž se Žirovnicí dostaly se *Anně Lucii Šternberské ze Chlumu*.[4])

Anna Lucie († r. 1702) a manžel její *Adolf Vratislav hrabě ze Šternberka*, pán na Zásmukách a Častolovicích († r. 1703), nestarali se také o zámek Strážský, poněvadž buď v hlavních městech nebo jiných sídlech svých přebývali.[5]) Mladší jich syn *František Leopold* († r. 1745) držel Žirovnici a Stráž za díl svůj a měl za manželku Marii Annu ze Švarcenberka († r. 1757). Znaky obou manželův spatřují se na oltáři v kapli sv. Michala, kterou bezpochyby znova upravili. Avšak roku 1715 dne 8. května prodal statek Strážský Marii hraběnce z Valdšteina a kommissarům soudem zemským zřízeným k ruce nezletilého *Františka Josefa* hrab. *Černína z Chudenic*, bratra hraběnčina, za 83.119 fl. 4 kr. a 1800 fl. klíčného.[6]) Pán tento došel příštího roku let svých a ujav Stráž, držel ji k panství Hradeckému. Teprve za několik let stala se Stráž statkem samostatným, a postaven tu nynější nový zámek. Koupil ji *František Josef* rytíř *Jungwirth*, ale prodal ji zase (r. 1752, 24. března) *Prosperovi* hraběti *Berchtoldovi* z *Uherčic* za 107.000 fl.[7]) Roku 1796 koupil Stráž *Josef* sv. p. *Hillgartner z Lilienberka*, po němž následovali roku 1800 *Josefa z Lilienbornu* a r. 1811 *Jan Frant. Lippa*. Od tohoto ji koupil r. 1811 *Karel Ludvík* sv. p. *Leonhardi* († r. 1864). Syn tohoto Dr. *Heřman Petr* (nar. r. 1809, 12. března) byl mimořádným professorem filosofie na universitě Pražské, pilným botanikem a horlivým žákem a stoupencem filosofa K. Krausa, s jehož dcerou Sidonií r. 1841 se zasnoubil. Byl pán dobrotivý a zůstal ve vděčné paměti zejména posluchačům universitním. Panství Strážské jest dosud v držení jeho příbuzných.[8])

[1]) Beckovský II. b. 255. [2]) DZ. 145, L. 23, archiv Hradec. [3]) Balbin (Misc. III. 86) dí: „deserta, perlustravi". [4]) O tom a předešlém Claudius (Die Herren von Neuhaus) a Rull (Monografie Hradce). [5]) O nádheře tehdejší svědčí mimo jiné to, že jel r. 1694 Adolf Vratislav ze Stráže do Budějovic na pouť, maje v průvodě svém 30 osob a 36 koní. (Exc. p. arch. Wagnera v Třeboni.) [6]) DZ. 491, N 2?. [7]) DZ 590, A 26. [8]) Dělení a skupování panství Strážského od r. 1864, kteréž se snadno najde v hlavní knize desk zemských, jsme sem nepojali.

TVRZE V OKOLÍ STRÁŽE.

LUTOVÁ.

O tom, jak a kdy se Lutová pánům z Rožemberka dostala, nemáme zpráv žádných, a to proto, poněvadž se prodeje a trhy takové ve dsky kladly a tyto r. 1541 shořely. Také se zdá, že patřila Lutová r. 1359 pánům z Landšteina, o čemž buďtež děje Nových Hradův přirovnány. Blízká ves Chlum neb Chlumec patřila již ve 14. století panu *Jindřichovi z Rožemberka*, jenž r. 1395, 11. března kněze v Lutové podával a r. 1399, 19. srpna dvůr svůj poplužný tudíž v Chlumě od starodávna (ab antiquo) pustý prodal Peltratě šafářce a hospodyni ve špitále Třeboňském za 28 kop gr. *Jindřich z Radostovic* byl tu r. 1397—1401 purkrabí. [1]) Když po smrti téhož pána († r. 1412, 28. července) skrze poručníky jeho sirotků smlouva o opatrování statkův jejich r. 1412 dne 14. srpna učiněna byla, k nížto všickni purkrabě přivěsili pečeti své, nacházel se mezi nimi také *Jan z Hodonic*, purkrabě na Lutové. [2]) Poručník statkův Rožemberských *Čeněk z Veselé* vyskytuje se r. 1414, 23. května jakožto patron kostela zdejšího, roku 1419, 30. května podával již sám mladý *Oldřich.* [3])

Od druhé polovice 15. století plynou nám zprávy o Lutové hojněji. Oldřichův syn *Jan z Rožemberka* hejtman v Slezí prodal r. 1458, 23. dubna dvůr v Lutovém se 2 lány dědiny „zachovalému muži Francovi z Hanušovic, však aby ho mohl zase vyplatiti.“ [4]) Týž Jan pak zastavil ještě toho roku platy v Hlině, Lutové, Chlumu, Suchdole, Suchdolci, Kramolíně, Velkých a Malých Jílovicích, Kojakovicích, Branné, Zalyni, Ledenicích, Miletíně, Štěpánově, Bošilci, Skrbkově, Lhotě, Ponědraží a Stoječíně měštěnínu Hradeckému Hanušovi Gnauerovi od hory a jeho manželce Dorotě. [5]) Viděti jest z toho, jak málo si tehda páni Lutové vážili, pokládajíce ji jen za přívěsek panství Třeboňského, neb tvrz Lutovská byla za vlády Oldřichovy spustla, byvši buď od Táborův pobořena, buď od pánův opuštěna. [6]) Když r. 1478 úředníci panští dvůr panský v Lutové opět prodali, psal Řehoř Klaric panu Bohuslavovi ze Švamberka o tom, že z tvrze „ještě drahně zdí stojí“ a že se pokládá toho dvoru za 2 lány, a to prodali za 8 kop a pánům výplatu vymínili. [7]) Ves Lutová zůstavši při panství Třeboňském do r. 1508, dostala se potom k panství Bystřickému, [8]) u něhož zůstala až do odloučení se zboží Chlumského. Dvůr v Lutové stal se ještě jednou samostatným statečkem a stará tvrz opět obnovena.

Volf starší z Krajku odprodal ok. r. 1554 dvůr v Lutové *Mikuláši Ruthartovi z Maltšova*, jenž byv již před tím ve službách Rožemberských, přijat jest r. 1565 za hejtmana na panství Třeboňské a potom proslul mnohými opravami na témž panství. Smlouvou učiněnou r. 1567, 29. července prodal Ruthart dvůr v Lutové se vším příslušenstvím panu *Vilémovi z Rožemberka* za 3000 kop m. a vložil mu jej ve dsky zemské. Dceru měl Ruthart, pokud víme, jen jednu vdanou za nějakého Mostníka, jež roku 1572, 23. září v Berouně zemřela. Vilém konečně postoupil r. 1577 dne 4 října tvrz, dvůr s lukami, lesy, rybníky při vsi Lutové *Janovi staršímu z Lobkovic* a *na Bystřici* a *Chlumu* za to, že mu Jan dovolil, aby na řece Lužnici nad poušti sv. Maří Majdalény volně sobě dělal a třeba ji celou na grunty své obrátil. [1]) Za vrchnosti Chlumské udržela se stará tvrz, byla také nějaký čas letním sídlem vrchnosti, a zříceniny její spatřují se ještě u dvora.

[1]) Archiv obecní v Třeboni, lib. conf. V. M 4, lib. erect. IX. D 8. [2]) Arch. č. V[1]. 26—27. [3]) Lib. conf. VII. D 8, L 5. [4]) Archiv Třeboňský. [5]) Tamže. [6]) Když se král Vladislav r. 1477 vojensky do Rakous vypravil, položilo se vojsko jeho v noci ze 27. na 28. května u vsi Lutové a Chlumu a okolí silně zhubili (arch. č. VI 150). [7]) Světeckého paměti I. 36—37 (v archivě Třeboňském).

[8]) Vok z Rožemberka osvobodil roku 1505, 4. března obci Třeboňské rybníček Zářebí u Lutové ode všech platův (archiv obecní v Třeboni). *Petr z Rožemberka* učinil r. 1508 směnu s *Kunratem Krajířem z Krajku na Bystřici*, a sice obdržev od něho ves Cep, dal mu za to ves Stříbřec s jedním svobodníkem a rybníkem ve vsi ležícím, vsi Lutovou a Chlum, lesy Lutovské a Chlumské a 2 rybníky řečené „na Záhřebí“ a „na Vysokém Brodě“ (archiv Třeboňský), čímž se pak stalo, že Lutová a Chlum připojeny k panství Bystřickému, k němuž již dříve blízká ves Žiče náležela. Z té příčiny dal Petr obci Třeboňské, když jí r. 1520, 23. dubna list n. Jindřichův (r. 1399) potvrzoval, za dvůr pustý v Chlumě jisté jitrné louky (archiv obecní v Třeboni).

CHLUM (CHLUMEC).

Chlum čili Chlumec s okolím bližším až do r. 1508 býval částí panství Třeboňského, jak nahoře v dějinách Lutové vypravováno bylo, kdež spolu i starší osudy vsi Chlumu se vypravují. Ze synův Volfa staršího († r. 1554) drželi Adam a Volf každý polovici Bystřice, ostatní pak synové jiná dědictví; při oddělení se tudíž Chlum dostal některému z nich, a to bylo příčinou, že si v Chlumě novou tvrz k obydlí vystavěl. Jak se zdá, byl to *Jiří Volf*, po němž zdědil Chlumec syn jeho *Julius*, později také vedle jiných nápadníkův pán na Bystřici, tak že Chlumec zase s tímto panstvím spojen byl. Poručníci těch nápadníkův prodali r. 1575 zámek Bystřici „s tvrzí Chlumcem za 95.000 kop míš.“ *Janovi staršímu z Lobkovic na Točnice.* [2]) Chlum sdílel potom držitele své s Novou Bystřicí a dostal se tak konečně rodu Slavatovskému skrze *Lucii Otilii Slavatovou ze Hradce*, jež r. 1615 panství Bystřické koupila. Když zemřel poslední Slavata *František Leopold* († r. 1693), rozděleno jest veškero dědictví Slavatovské (Hradec, Stráž, Bystřice, Chlumec, Žirovnice, Řečice, Lhota Červená, Kunžak, Teleč a Studené) mezi nápadníky, jichž bylo 5 a rozděleno r. 1693, 17. listopadu na 5 rovných dílův. [3]) Chlumec zůstal při panství Bystřickém a dostal se *Janovi Leopoldovi* svob. pánu z *Fünfkirchen*, synu Jana Arnošta, jenž býval manželem Kateřiny Terezie, sestry posledního Slavaty. Když nový držitel na počátku následujícího století posledním pořízením o statcích svých řídil, dal staršímu synu *Janovi Adamovi* Bystřici s pozdějším jejím příslušenstvím, mladšímu *Janu Františkovi* nově utvořené panství Chlumecké. [4]) Poněvadž oba bratří byli nezletilí, spravovala panství několik let poručnice nad nimi zřízená, máti jejich Maria Estera, která tuším ve starém zámečku Lutovském po nějaký čas bydlívala. Rodu Fünfkirchnerovskému patřil Chlumec až do r. 1834 [5]) a náleží nyní *vévodě Modenskému.*

Na místě tvrze staré postavena jest buď na konci 16. aneb na počátku 17. století nová tvrz, v níž bylo 5 světnic, pekárna, dva sklepy, síň, kuchyně, vše klenuté, maštal na 12 koní. I říkalo se o tomto stavení (r. 1614). že „k znamenitému pohodlí bytu vrchnosti zlepšena a opravena jest, jak se to vše očitě lépeji spatřiti, nežli to vypsati může.“ Mnohem nádhernější jest nynější zámek.

[1]) Archiv Třeboň. Březanův Vilém str. 169, 189, DZ. 65. L 4. [2]) DZ. 167, G 22. [3]) Sommer's Topographie Tab. Kr. 224, 256. [4]) To obsahovalo staré vsi Chlumec, Staňkov, Žič, Lutovou, Mirochov, Stříbřec a Klikov a vsi později povstalé Hamr, Novou Huť, Franzensthal (založený r. 1794) a Novou Ves (zal. r. 1791). Ves Hamr byla v 17. st. pusta. [5]) Viz Sommerovu topografii na str. 117. Roku 1746 založena jest při zámku kaple Matky boží.



Komařice.

Komařice Zámek.

1. Popis a dějiny.

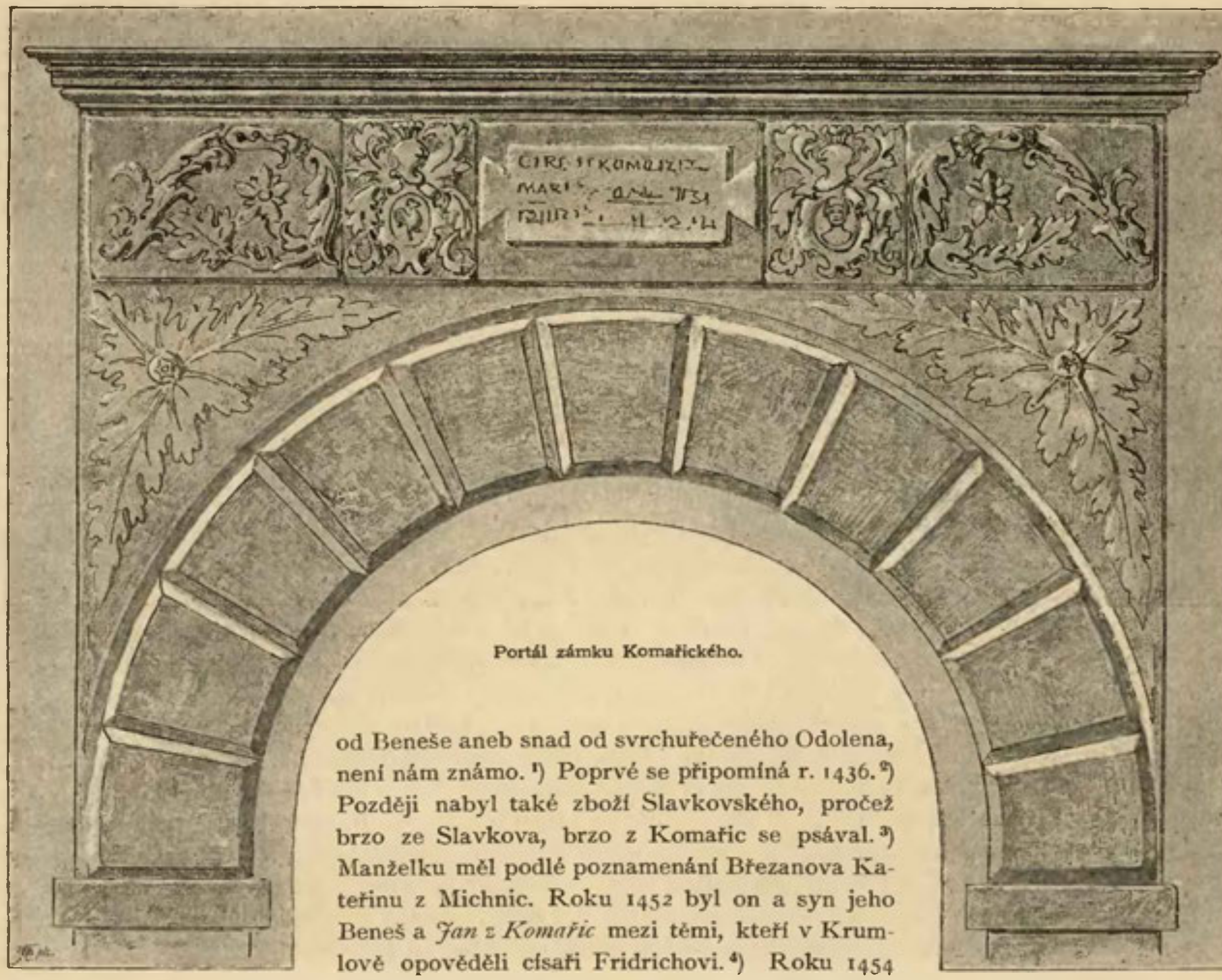
Od Svin a Borovan na východ jest krajina hornatá a lesnatá, v jejichžto údolích prastaré vesnice se nacházejí. K těm přičísti jest též ves Komařice na boku ostrohu, který mezi dvojím údolím vybíhá, rozloženou. Nade vsí jest dvůr a při něm tvrz, v 16. století v úpravný zámek v čistém ušlechtilém slohu renaissančním přeměněná. Nemaje již ohrady, přístupen jest zámek ze dvou stran: ze strany dvora, kdež se potěšíme spanilou jeho způsobou, i z druhé strany, kdež nám portál starodávný vlastní vchod ukazuje. Nápis nad touto branou sklenutou a štukovím obloženou ukazuje nám, že dokonali stavbu zámku r. 1566 Jiřík Kořenský z Terešova a manželka jeho Krystyna z Dráchova. Venkovská tato strana nemá kromě toho nic pamětihodného; hezčí jest vnitřní strana, kdež se spatřují v prvním a druhém patře bývalé chodby se štíhlými sloupy, bohužel docela zastavené. Nelze vypsati, jak nemile na příchozího působí, vidí-li elegantní sloupy v přirozené své barvě vmačkané a vtěsnané mezi zdi barvy přižloutlé a mezi nimi k tomu okna. Nad tím by se zajisté zhrozili zakladatelé, jichž znaky (kohout a hlava s oslíma ušima) pěkně a řemeslně v kameni vytesané s číslem 1565 v prvním patře se spatřují. V přízemí viděti pěkné dvéře renaissanční. Při zámku jest věž a v něm kaple sv. Bernarda s oltářem r. 1653 posvěceným. Zámek nyní 2 patra vysoký býval prý kdysi vyšší, ale jednou po ohni třetí poschodí pobořili.

Ve 14. století seděl na Komařicích rod, jenž nosíval na štítě svém střelu, jsa jednoho původu s pány ze Strakonic. K nim patřil také *Beneš* z *Komařic*, který se r. 1346 a 1359 připomíná.[1]) Týž splodil s manželkou svou Vojslavou dva syny, *Vernéře* a *Beneše*, z nichž tento byl již r. 1365 při letech, onen tehda i s mateří mrtev. Na spásu duší obou daroval starý Beneš roku 1365 jeden lán svůj v Trutmani klášteru Vyšebrodskému, aby mniši každý rok zádušní mše za dárce, jeho příbuzné a předky sloužili.[2]) Naposled čteme starého Beneše r. 1369. Toho roku 13. července vyznal totiž spolu se zetěm svým Odolenem, že jest dlužen 5 kop gr. Pr. klášteru Vyšebrodskému.[3])

Mladý *Beneš* zavázal se r. 1368, 12. března svrchuřečenému klášteru, že jim bude platiti úroky dotud, dokud by jim dluh 3 kop gr. nezaplatil. Ujav později Stradov i Komařice, nazýval se Stradovcem z Komařic. Roku 1380 vložil oboje zboží k věrným rukám pánům z Rožemberka, naproti čemuž tito 14. listopadu se zavázali, že ihned zboží ta z desk propustí a dědicům Benešovým navrátí, jestli že by Beneš dříve než oni zemřel.[5]) Na začátku 15. století čte se *Beneš* z *Komařic* častěji v zápisech jižních Čech, užívaje erbu orlice. Roku 1402 vyměnil si s klášterem Třeboňským plat svůj ve vsi Stropnici za plat ve vsi Doňové.[6]) Roku 1409 daroval půl lánu u vsi Střížova tamnímu faráři.[7]) O jeho přátelství s Dvořeckými z Olbramovic dá se souditi z toho, že byl roku 1414 poručníkem sirotkův Maršových z Olbramovic.[8]) Z pozdějších památek se dovídáme, že chtěli jistí zločinci na počtí husitských válek tři vsi, Komařice, Pašinovice a Nežetice vypáliti, poněvadž jim držitelé jistou odměnu zaplatiti nechtěli.[9]) Beneš se uvodí naposled r. 1425.[10])

Odolen z *Komařic* připomíná se častěji uprostřed 15. století, užívaje v erbu orlice, čímž se nejen původ jeho z Janovicův, nýbrž i styky Komařických s Dvořeckými vysvětlují. Čí byl syn, zdali pocházel

[1]) Pangerl, Goldenkron 100, 132. [2]) Pangerl, Hohenfurt S. 132—133. V listě na to daném svědčil také mladý Beneš. [3]) Pangerl. Hoh. 147. [4]) Ibidem 142. [5]) Archiv Třeboňský. Zde se jmenuje jen Benešem ze Stradova. [6]) Tamže. Roku 1404 čteme jej jako rukojmě za Hrocha z Beztahova a na Zrubku (tamže). Znak jeho roku 1407 v archivě Budějovském. [7]) Libr. erect. VIII. f. 63. [8]) Paprocký, o st. ryt. 82. [9]) Vyznání z r. 1423 v popravčí knize Třeboňské. [10]) Arch. č. II. 58.



Portál zámku Komařického.

od Beneše aneb snad od svrchuřečeného Odolena, není nám známo.[1]) Poprvé se připomíná r. 1436.[2]) Později nabyl také zboží Slavkovského, pročež brzo ze Slavkova, brzo z Komařic se psával.[3]) Manželku měl podlé poznamenání Březanova Kateřinu z Michnic. Roku 1452 byl on a syn jeho Beneš a *Jan z Komařic* mezi těmi, kteří v Krumlově opověděli císaři Fridrichovi.[4]) Roku 1454 obdržel Jan od krále Ladislava zboží odumřelé v Mostečném. Zemřel asi roku 1457 a zboží jeho všechna, dvůr popl. v Komařicích a ves celá s platy a platy v Petrovicích, Nedabylicích a Straňanech spadly na krále Ladislava, který je udělil roku 1457 *Benešovi z Komařic.*[5]) Tento vyznačiv se již roku 1452 jako odpovědník císaře Fridricha, zdědil ke Komařicům jak se zdá zboží Pašinovské, neb roku 1460 dne 11. listopadu daroval za duše předků svých a Oldřichovu z Pašinovic jednu kopu gr. platu ročního na svém dvoře v Komařicích Vácslavovi faráři a kostelu sv. Martina ve Střízově, při čemž svědčil *Matuš z Komařic a ze Slavkova.*[6]) Podruhé odpověděl císaři Fridrichovi vedlé mnohých sousedů svých roku 1468, 13. dubna.[7]) Roku 1496 byl již mrtev a žil syn jeho *Mikuláš.*[8]) Benešovi bratří byli *Vácslav*, *Řehoř*, *Jan* a *Mikuláš.*[9]) S těmi (bez Jana) byl Beneš roku 1472, 24. dubna smlouvu učinil, tak že ze všeho zboží, které spolu po otci měli, totiž ve Slavkově, Cipíně, Veveří, Doudlebech, Radosticích i za nápad ten, který očekával od Anny z Heršlaku, macechy své, přijal za svůj díl 60 fl. uh.[10]) A poněvadž jak Beneš tak i Řehoř někdy příjmí Odolen užívali, soudím, že byli syny Odolenovými (r. 1436—1447), Beneš z první, Řehoř z druhé manželky.[11])

Buď na konci téhož buď na počátku 16. století vyšly Komařice z držení původního rodu svého a dostaly se *Lipoltovi Komařickému z Hřebena*, jenž se jako pán zdejší roku 1525 uvodí.[12]) Ale i titulář r. 1534 jej tak uvádí, ačkoliv nevíme, byl-li ještě tehda pánem na Komařicích. Po něm byl zde pánem *Volf mladší Krajíř z Krajku* a ten prodal kdysi před r. 1541 celé zboží *Ctiborovi Dráchovskému z Dráchova*, a to Komařice tvrz, dvůr poplužní a ves celou, vsi Pašiněvice, Stropnici, Rankov a dvory kmecí v Petrovicích za 1750 kop.[13]) Ctibor získal k tomu ještě ves Sedlo a ves Jedovary, již mu Vincent Hungr

[1]) Erbu orlice byl již *Odolen z Košína*, r. 1369 farář ve Kremži, † r. 1398 (arch. Krumlov. lib. conf. II. B 10. V. R 10). [2]) Arch. c. k. dvorský r. 1436, 8. Maj. [3]) Roku 1443 piše se na pečeti z Komařic, ale v listině ze Slavkova (Notizenblatt 1853, S. 443). Březan ve svém sebrání vladyk Komařických (arch. Třeboň.) počítá sem také r. 1447 Kunše a Přecha, tuším omylem. [4]) Arch. Třeboňský. [5]) DD. 16. 16 f. 123, 251, arch. mus. (erb orlice v pravo). [6]) Acta administratorum B 2, arch. č. III. 569. Roku 1463 vyručil s jinými Jana Rousa z Čemin z vězení (archiv Třeboň.). [7]) Archiv Třeboňský. Připomíná se tamže často, jako na př. r. 1463, 1483; viz i arch. č. VI. 515. [8]) DD. 17 f. 278. [9]) Řehoř a Jan prodali r. 1464 plat ve Vrcově. (Arch. m. Kruml.) [10]) Archiv Třeboňský. [11]) Řehoř Odolen připomíná se také r. 1478—1489 (Pangerl, Hoh. 332, Notizenblatt 1853, S. 444. DD. 17 f. 274.) Kuneš (?) z Komařic svědčil r. 1480. (Pam. arch. VIII. 158.) [12]) Archiv Třeboňský. Viz k tomu list ve Svinech d. r. 1533. [13]) DZ. I. F 7. Nový vklad se stal r. 1542, 10. března.



Opevnění hrádku ve 14. a 15. věku.

z Čeřejova, měštěnín Budějovský, r. 1541 ve středu po nalezení sv. Štěpána postoupil,[1] a zemřel r. 1545. Pořízením svým učinil poručníky dětí a statku svého Jindřicha z Dráchova strýce svého a Voršilu ze Skuhrova manželku svou; statek svůj odkázal synu svému *Adamovi*, však tak, aby vydal sestrám Krystyně a Anně po 100 kop.[2] Jak se zdá, zemřel Adam v mládí, dědicův po sobě nezůstaviv, pročež statek na sestry jeho připadl. Ty se napřed o statek rozdělily; ale r. 1555 prodala Anna díl svůj, dvůr a ves Sedlo, ves Kosov a části vsí Strážkovic a Stropnice s mlýnem nad Malší sestře své, začež jí tato 40 kop ročně vydávati připověděla.[3])

Vývod Kořenských okolo Komařic osedlých.

Václav Kořenský z Terešova na Vlhlavech † 1539, 13. Decb. ψ Markéta z Dlouhévsi

Jiří 1546 † 1568 na Komařicích ψ Krystyna z Dráchova † 1573 | Pavel 1546—1572 na Lažanech ψ Eliška z Očedělic | Kryštof 1546—1573 ψ Eliška z Kovanina | Adam 1546—1597 | Jachym 1646 † j. 1587

(Pavel's children:) Václav 1587 † j. 1614 na Dvorci | Vilém 1587 † j. 1614 na Újezdci ψ Lidmila Vitanovská z Vlčkovic † 1617 | Jiřík 1587

(Jiří's children:) Petr * 1551 † 1586, 13. Febr. na Komařicích ψ Markéta ze Žeberka | Ctibor * 1552 † 1592 na Komařicích ψ Lidmila ze Hřebene † c. 1596 | Vilém * 1554 † 1591 (?) na Sedle ψ Kateřina ze Hřebene | Karel * 1558 † 1619 na Zborově ψ Markéta ze Hřebene

(Ctibor's children:) Jozue * 1578 † 1653 ψ Kateřina Kunašovna z Machovic | David * 1579 † 1600 | Lukáš * 1580 † 1640, 24. Apr. ψ 1. Lidmila Vitanovská 2. Marjana Rozvadovská z Něšova | Jachym * 1581 | Jan * 1584 | Ruprecht Petr * 1586

(Karel's children:) Jiřík na Zborově † 1645 ψ Anna Chrtovna ze Rtína | Ctibor † 1659 | Karel

(Jozue's son:) Václav František † 1681, 28. Apr. ψ Anna Eliška Kořenská z Terešova

(Lukáš's son:) Kryštof θ

[1]) Archiv Třeboň. DZ. 4 D 2. [2]) DZ. 7 F 9. Kšaft dán r. 1544, 23. listopadu. [3]) DZ. 12 B 18

Krystyna vdala se za *Jiříka Kořenského* z *Terešova*, jenž r. 1561 od Viléma z Rožemberka přijal v nájem platy v Kojakovicích, Zvíkově, Suchdole, Cepích a louky jisté v 1500 kop. [1]) Oba manželé v letech 1565 a 1566 tvrz zdejší obnovili a v nynější zámek přestavěli. [2]) S manželkou svou splodil Jiřík 4 syny, *Petra*, *Ctibora*, *Viléma* a *Karla*, a mimo to ještě patero dcer. [3]) Zemřel r. 1568 a pochován jest ve Střízově. Krystyna odkázala (r. 1568 v pondělí po sv. Jiří) všechen statek svůj dotčeným čtyřem synům svým, nad nimiž učinila poručníky Kryštofa Kořenského z Terešova a ve Svinech Trhových, Jana Kunaše z Machovic seděním tudíž a Adama Boubínského z Újezda sed. na Třebomyslicích. Zemřela r. 1573. [4])

Zboží bratřím po matce připadlé obsahovalo tvrz a ves Komařice, vsi Pašinovice, Rankov, Hůrku, Petrovice, dvůr popl. a ves Sedlo, vsi Kosov, Stropnici, Malši, Strážkovice, v Todni, Něchově, Čeřejově a Doudlebích dvory kmecí. O to všecko zboží rozdělili se bratří a r. 1580 sebe dskami zemskými ze všech nároků propustili. Petr a Ctibor dostali Komařice s vesnicemi některými. [5]) Vilém obdržel dvůr Sedlo a ves s dílem Rankova a Todně, Karel konečně Hůrku a Kosov ke zboží svému Zborovskému. Čeřejov před tím odprodán k Újezdci. Z bratří těchto zemřel Karel nejpozději (r. 1619) a Petr, jenž se nejstarším nazýval, nejdříve. Roku 1585 učinil ještě poručenství o dítkách svých a roku 1586 již zemřel v 35. roce věku svého i pochován jest v Praze v kostele sv. Jindřicha na Novém městě Pražském. Z manželství jeho s Markétou ze Žeberka pošli synové *Jozue*, *David*, *Lukáš*, *Jáchym*, *Jan* a *Ruprecht Petr*. Markéta ovdověvši odebrala se do Svin Trhových a tu bydlíc v domě Alžběty Kořenské z Kovanína, zemřela na morní bolesť asi r. 1596 v sobotu před sv. Kateřinou. Pohřbena jest tu ve Svinech. Před svou smrtí prodala roku 1591, 11. března díl sirotkův na Komařicích strýci jich *Ctiborovi*. [6]) Tento Ctibor řečený starší (později nejstarší), seděním na Komařicích a Sedle (toto měl tuším po Vilémovi), pojal za manželku Lidmilu Hřebenářku ze Hřebena. Zemřel bezdětný r. 1592 a v Střízově pochován; statek jeho, jakož zemřel bez pořízení, připadl právem na bratra *Karla*. [7])

Karel zemřel v Třeboni roku 1619, zůstaviv 3 syny, *Jiříka*, *Ctibora* a *Karla*, kteří roku 1623 dne 10. února o statek otcovský se rozdělili, tak že dostali Jiřík Zborov, Ctibor Komařice a Karel Sedlo. [8]) Týž Ctibor prodal r. 1623 dne 16. října ves Komařice s tvrzí a dvorem popl., pivovárem, příslušenstvím a krčmou, vsi Pašinovice, Stropnici, mlýn Hanzlovský s krčmou, Strážkovice s krčmou, Petrovice s dvěma krčmami atd. knězi *Gangolfovi Scheitingerovi* opatu, Jiříkovi převoru a všemu konventu *kláštera Vyšebrodského* za 45.000 kop míš. [9]) Gangolfův druhý nástupce *Jiří Wendschuh* (r. 1641—1668) v kapli sv. Bernarta, která na tvrzi se nacházela, oltář r. 1653, 9. listopadu posvětil. [10]) Klášter přikoupiv ke Komařicům také Sedlo, Strádov, Habří a Čákovec, to vše podržel až do dnešního dne.

2. Rodinné příběhy.



Nejednou jsme v těchto knihách na to ukazovali, jak předkové naši na čerstvém vzduchu žijíce a zdravím překypujíce bujností unášeti se dávali a nezřídka takových výtržností se dopouštěli, že my nyní se jim divíme. Neb naše pokolení nedává zášť, nepřátelství tak upřímným a hrubým způsobem znáti, jako se stávalo na onen čas, poněvadž vyšší civilisace všechny formy pronášení a projevování citův měnívá a ušlechťuje; na místo kordův, tesákův a kyjův přišly nyní jehly, ovšem nikoliv opravdové. Že však při rozličné formě smýšlení a tužby lidstva se nemění, dokazují níže položené dva listy poselací.

Uroz. p. p. Joštovi z Rozumberka a na Krumlově, pánu mému milostivému.

Uroz. p. p. můj milostivý. Vaší Milosti službu svú vzkazuji a Vaší Mti. ve zdraví ščastnýho příjezdu přeji jako pánu svému milostivýmu. A miley pane V. Mti. prosím, že to ráčíte pro mne učiniti, jestli že jest jí věc možná, že ráčíte sestru mou Johanku do některýho času paní Jí. Mti. za služebnici přijíti a já V. Mti. chci toho po všecky časy zasluhovati chci, půkad má možnost najveyše postačí. S tím dajž se pán Bůh V. Mti. dobře míti. D. v Komařicích tu sobotu po památce boží l. 1530. *Lipolt z Hřebene.*

---

[1]) Archiv Třeboňský. [2]) Sommer 189, 192. [3]) Lumír ročník 1856, str. 450 atd. [4]) DZ 18 A 19. [5]) Těmi asi, jež se při dějinách r. 1623 vyčítají. Oba se totiž psali seděním na Komařicích. K určení dílů použili jsme především reversu v DZ 21 D 2. Ostatně se i Ctibor r. 1589 seděním na Sedle nazývá. Viz i DZ. 66 J 10. [6]) DZ. 167 O 28. Po smrti matčině byl poručníkem sirotkův strýc Karel pán na Komařicích; když pak Jozue r. 1600 let svých dosáhl, tu mezi ním a poručníkem o vydání dílův otcovských a učinění početův smlouva strýcovská (r. 1600, 14. března) učiněna (DZ. 174 J 24). [7]) Viz rozvrž. sbírek r. 1615 na str. 36. [8]) Arch. DZ. XVI. 5. Srovnej Bílkovy děje konfiskací na str. 294. [9]) DZ. 292 L 23. Vklad se stal r. 1623, 7. prosince (DZ. 141 L 7). [10]) Trajer, Diözese Budweis 79.

Uroz. vladyce Lipoltovi z Hřebena a na Komařicích příteli milému.

Službu svú etc. Oznámeno jest nám, kterak by ty Voldřichovi zen San jeho noční služebnici Markýtu, kteréž jest on statku svého věřil a jemu i škodu učiniti na něm měla, a ty že by ji při sobě míti měl, ježto jest nám s podivením, poněvadž ty svú dobrú, poctivú, šlechetnú, oddávanú manželku, jak zprávu máme, máš, a při tom prosil nás týž Voldřich za opatření. Protož abychom my té věci vyrozuměti mohli, a v tom pokudž ouřadu našemu náleží, slušně a spravedlivě se zachovali, tobě toho den pokládáme ten čtvrtek po sv. třech králích najprve příštích, aby ty túž Markytu před námi a pány a vladykami, radú krále JMti. na týž den v hodin 18 postavil a tu vyslyšíce my obě strany v tom se spravedlivě zachováme. Nepochybujem, než že tak, jakžť píšem, se zachováš. D. v Praze v sob. po sv. mláďátkách l. 1531. *Jindřich Berka z Dubé. Volfart Plauknar z Kynšperka.* [1])

Ze všech pánův Komařických snad byl nejtišší a nejmírnější *Ctibor Dráchovský z Dráchova*, a to snad proto, že zdráv nebyl. Již roku 1531 psal panu Petrovi z Rožemberka, že byl u doktora páně z Pernšteina, který „daleko mu líp měšec vyprázdnil, nežli hlavu.“ Ale přibytím *Kořenských* do krajiny zdejší nastaly nepokoje a sváry nejen na Komařicích, nýbrž i v okolí. Jak jsme již jednou propověděli (I. 215), byli Kořenští velmi bujné mysli, tak že muži zbraněmi a paní zlolajnými jazyky často sousedům svým byli na postrach.

Kryštof Kořenský z Terešova byl náruživý lovec a často psy zapouštěl, tenata lécel a s chrty honil, neohlížeje se na to, má-li z toho jiný škodu. Pro tu jeho myslivosť brali velikou škodu poddaní pana Viléma z Rožemberka, pročež i pán (r. 1559, 12. ledna) Kryštofovi a jiným čtyřem myslivným pánům své grunty zapověděl, neb pouhé napomínání nebylo nic platno. Kryštof uchýlil se potom do Svin, kdež si koupil nějaký dům a pole. Osobou svou nepodléhaje právu městečka, nesl nicméně jakožto držitel pozemků městských všechna břemena, jako sousedé. Tak i manželka jeho roku 1562 dne 6. září, když Kryštof do Prahy odjel, jednoho svého čeledína a druhého souseda placeného na ponůcku vypravila. Byla asi hodina na noc a Bartoš pekař, rychtář ve Svinech, obcházeje městem podlé povinnosti své uslyšel povyk a křik. Šel totiž blázen Vácslav po dolejší straně náměstí a dotčení hlásní se Samuelem písařem páně a jedním pacholíkem krejčovským šli po straně hořejší; Vácslav podlé způsobu svého bláznovského zavýskal a písař „se mu porouhal“ a na něj blekal (t. j. po jehněti křičel). Ihned přikročil k němu rychtář řka: „Proč povyky noční činíte, sobě ani žádnému pokoje nedáte?“ Odpověděl písař, aby mu v tom nerozkazoval, že jeho pánem není, že má on pána jiného. Dí rychtář: „Pojďte do panské kázně (do šatlavy)!“ Nechtěl písař jíti řka, že nemá proč, a když ho rychtář vyzýval, aby přece šel, řekl, že vždy nepůjde. V tom jej rychtář dvakráte žilou uhodil a písař mu prchl. Kázal tedy rychtář, aby jej ten soused hlásný honil, ale ten se zpěčoval, řka, že písař nic neudělal. I jal se ho rychtář bíti a vzal jej do šatlavy. Mezi tím přiběhl i čeledín, který byl na hlásce a křik uslyšel, k šatlavě a sousedu pomoci chtěl; i s tím se strkal rychtář, poněvadž písaře honiti nechtěl, a lál oběma, že jsou zvyj. zrádci té chudé obce.

Nazejtří přišel rychtář před dům Kryštofův a volal na písaře, aby šel do šatlavy, ale on jíti nechtěl. Křik ten uslyšela paní, která ležela v nemoci a nevědouc, co se děje, lekla se velice, až jí panna Kateřina pověděla, aby se nic nelekala, že jen chce rychtář písaře do šatlavy vzíti. I vzkázáno rychtáři, aby tak nechal až do příchodu páně. Když pán se vrátil a jednoho dne (20. září) se svými přátely za stolem seděl, přišel také rychtář do domu za jistou příčinou a sedna potom za stůl a věc svou vyřídiv, učinil pánu žalobu na písaře s tím oznámením, že povyky a neřády nočně činil, i žádal, aby jej do vězení vydal. Odpověděl pán, že se mu nevidí tak učiniti, poněvadž mu příčiny neoznámil, a podával rychtáři této cesty: „Vidí-li se Tobě, abys sobě jednoho nebo dva přátely vzal i Vojtěcha písaře, a já chci den položiti a pokudž křivého uznám s těmi přátely, chci Tobě za spravedlivé od něho učiniti.“ Cesta ta byla dobrá pro zemany mezi sebou, nikoliv však tam, kdež úřední osoba jednajíc z práva snížena býti měla na pouhou stranu před nějakým novým nebývalým právem. Proto odpověděl Bartoš: „Tehdy mi toho pane nevěříte? Vy mě nemáte oč slyšeti proti němu, neb nemám poručení od žádného, ani od JM. pána, než toliko já mám vyšší úředníky a JM. pána, aby mne slyšeli, a Vy nemáte v tom moci mne s ním slyšeti.“ Žádal ještě jednou, aby písaře vydal a nevydá-li, že v tom pána J. M. ohlédati chce a že Kryštofovi čeládku vezme kdežkoli a trestati bude. Písař stál před stolem a rychtář se naň sápal řka: „Zdá mi se, že bych tě byl roubil, kdybych tě byl dopadl.“ V tom také žilou na stůl bil. I vida Kryštof, jak se rychtář před těmi pány nenáležitě choval, napomínal jej, aby hněvu přemoci se nedal, že není dobře, když hněv rozum přemáhá, než aby rozum hněv přemáhal. I jiní jej pamatovali, když neustále se zlobil. Tu řekl Kryštof: „Abys věděl, potvorníče, poněvadž nechceš ode mne toho přátel podání přijíti, že ty se mnou

[1]) Arch. Třeboň. Reg. 5 F. hejtman. I. C 4.

ani s čeládkou mou nic činiti ani rozkazovati nemáš a ubliží-liť co, chci já každému od nich za spravedlivé učiniti.“ Rychtář již s dostatek rozlobený vstal ze zástolí a řekl tykaje pánu: „A ty také můj pán nejsi, nerozkazuj mi — v tom žilou na stůl mrštil — vím dobře, jaké poručení mám.“

Tím zahájena ve Svinech vojna mezi sousedstvem a stranou Kořenskou. Kryštof by byl rád se mstil rychtáři, ale neměl k němu jiné právní příčiny, nežli že ponocným jeho zrádců nadal. Poslal k němu pány s poselstvím, zná-li se k těm slovům, a rychtář jako pravdomluvný muž neodepřel (21. září). Obě strany stěžovaly si nyní u pana Viléma z Rožemberka. Následek těchto nechutí byl takový, že se sousedům zemané, kteréž i čeládku svou mimo právo městské míti chtěli, znechutili a když Vilém Chlumčanský z Přestavlk se ve Svinech zakoupiti chtěl, poslán jest k němu rychtář (dne 6. října) s tímto poselstvím od obce: „Kdež jste toho žádostivi, abyste zde sobě koupili a Vás aby za souseda přijali, i v tom jsme zůstali, že Vás ani žádného zemana zde více míti nechtí.“ Kryštof jsa přítomen — neb řeč byla v hospodě u Severynky — takto mluvil k rychtáři: „Nerad toho slyším, že sobě stav náš tak málo vážíte, ježto jsem se k vám bohdá vždycky sousedsky choval a vy mnohdykrát ledajakéhos pobudu, lotry, zloděje mezi sebou míváte a je trpíte, a toho starce, jenžto se vždy dobře choval a chová, míti nechcete, ježto mu JM. pán, jakž praví, povolení dáti ráčil, aby sobě koupil na JM. panství a poněvadž pak vůle v tom JMti., nebude po vůli vaší, bude po vůli JM. páně.“ Rychtář vece zkrátka: „Pán nám v městečku nerozkazuje.“

Zemanstvo okolní stálo ovšem na straně Kryštofově. Když byl Bartoš okolo sv. Havla na Žumberce u Jindřicha Pouzara, řekl tento: „Neměls toho p. Kryštofovi Kořenskému v domě jeho učiniti, zles udělal, pomni, co tobě z toho přijde.“ Ale rychtář dal odpověď na to: „Nechť mi pak z toho přijde, co chce, co jsem před sebe vzal, s ním vykonám.“ Hněvu svému ulevoval rychtář na nejedněch místech, řka na př. u Severynky, že „sem ty zemany čert nosí.“ To vše donášelo se panu Kořenskému a kyselosť rozmnožena tím, že poslal rychtář do domu jeho biřicku a posměšně mluvil, „chce-li, aby k němu biřicky neposílal, aby bydlel na tvrzi,“ dobře věda rychtář, že pan Kryštof nádherné tvrze nemá. Obě strany vedly při svcu u p. Viléma, posílajíce mu své právní průvody, svědomí a j. Pan Vilém pak nemoha věc tu hned před se vzíti, sliboval nicméně, že stranám rok na Nových Hradech položí a Svinenské, budou-li právi, zastati, nebudou-li spravedlivi, trestati připověděl. Ještě na konci toho roku žádal Kryštof cedulemi řezanými, aby mu byli postaveni na radnici někteří sousedé k obvinění, ale potom ta věc beze všech psanic dlouhých umlkla. Dostačilať bezpochyby vážnosť Vilémova, aby byl zjednán pokoj. [1])

Eliška, manželka *Petra Kořenského*, který seděl ve Svébozích, byla paní zlá, pánovitá, zlolajná a hašteřivá. Z neznámých příčin uvalila na sebe hněv manžela svého a kázala se sama ve věži zavříti (r. 1577). K té věži lidé chodili jako na pouť a někteří si brániti nedali, aby s ní mluvili, neb bylo skrze zeď dobře slyšeti. Eliška učinila hejtmanu Novohradskému asi troje psaní, žádajíc, aby lidem pána z Rožemberka bylo zapovědíno tam choditi a hlásným aby v tom pokoj dali; i učinil tak, ale nic platno nebylo. Psala i o Sigle rychtáře Benešovského, aby jej na rukojmě vzal, že tu také jsa, pohrůžku učinil, že ji chce dáti vylámati. V neděli svatodušní od Benešova a odjinud přišlo lidu dvou set i víc, a tak ti hlásní a ten pacholek, kteří byli na věži, poslali k hejtmanu, oznamujíce, že jim ji mocí vzíti a vylámati chtí. I poslal tam své pachole na koníku, aby přezvěděl, co se děje. A tak uhlídavše pachole jeti, utekli ze vsí, než dvě ženy z Benešova již počaly zdi těch dveří lámati a byly již vylámaly něco kamení, ale uhlídavše pachole jeti, utekly také. Mezi tím i paní vylámala mnoho zdi a kamení na hromadu snosila, chtíc v té věži poklopu dosáhnouti. V pondělí (dne 27. května) v noci přišli nějací lidé k té věži a někteří mluvili s hlásnými a jiní zatím ty zazděné dvéře vylámali. A tak vzavše ji, nesli ze vsi ven a hlásní nic říci nesměli. Oblekli ji do plunder havířských, dali jí zástěru havířskou a klobouček, tak že mezi nimi skrze město šla a tu za farou na ni s vozem čekali a ji odvezli. Janek pacholek, který ji hlídal, běžel napřed k panu Kořenskému, který byl ve Svinech, ale nebylo ho doma; tak paní zbudil a když ji mimo dům vedli, na ni ukazoval, že ta to jest, aby jí klobouček sňala, že ji pozná, ale paní Kořenská toho učiniti nechtěla. Zlá žena byvši takto soustrastí lidu poddaného z vězení vybavena, nevrátila se zase do zdejší krajiny a ještě i Krčína, regenta Rožemberského, jakožto domnělého původa svého vybavení řečmi urážlivými se dotýkala. [2])

Jestliže dělívali sídlo mezi dva bratří, málo kdy mezi nimi svornosť byla, neb neurčité druhdy rozdělení statku příčinu dávalo ke svárům. Tak i *Petr* starší a *Ctibor* hospodaříce spolu na Komařicích, nejednou se přeli doma a před soudem, poněvadž se o některé dědiny sporné shodnouti nemohli. Roku 1575 přijel Ctibor s čeládkou, vozy a voly na louku Petrovu na Mlyništích u Strádova a tu trávu posekanou a v seno sklizenou pobral. Něco takového opakovalo se i roku 1577 na téže louce. Toho roku již přišlo mezi oběma ke skutkům násilným, tak že Ctibor Petra a poddané jeho zbil a okrvavil, a Petr Ctibora

---

[1]) Březanův Vilém na str. 130, archiv Třeboňský. [2]) Březanův Petr Vok 68—69, Mittheilungen XIV. 256.

sekerkou v hlavu škodně zranil. Jiného času bil Petr poddaného Ctiborova sekerou tak, že na něm kabát zsekal. Jako nějaký loupežník číhal Ctibor r. 1580 dne 27. ledna na *Viléma staršího Kořenského s Terešova*, když jel z Doudleb skrze les Bor nad Roudníčkem a moha pokojně cestou svou jeti, přece k Vilémovi řečí se nutil a ustrojiv se k bitvě, jej potom zbil. Když pak v únoru roku 1581 s týmž Vilémem na Hrebeně se setkal, zase mu řečí příčinu ke svádě dal a jej zbil. Za nových ústrkův povstalých mezi Petrem a Ctiborem r. 1583 přišel Petr do Hůrky, kdež rychtáře škodně zbil a potkav později sedláka z Pašinovic, an nesl poselství od Ctibora, zbil jej suchými ranami, poněvadž mu týž člověk listů vydati nechtěl. [1]) Jak se zdá, provedl Petr přece svůj úmysl a dotčenému člověku listy vzal, počíhav naň v noci u Komařic. Proto mluvil o něm Ctibor r. 1583 v Třeboni, že jest falešník a zloděj a že cti nemá. Když bylo zášti mezi oběma největší (r. 1584), přiběhl Ctibor do výhně kovářské v Komařicích a volal tu na čeládku Petrovu takto: „Povězte pánu svému, ať má na mne péči; kde naň přijdu, že jeho bíti budu.“ Měl tudíž tolik rytířského ducha, že napřed zášti opověděl. [2]) Pro bujnosť svou bývali Kořenští od některých nenáviděni, pročež i Jiřík Čabelický ze Soutic r. 1628 na hradě Pražském o Ctiborovi Kořenském mluvil takto: „Lepší jsou Čabeličtí nežli Kořenští; nejsou ještě hodni Kořenští, aby Čabelickým sloužiti měli, a kdybych ho šelmu dole napadl, pomlátil bych ho, až by z něho . . . . . pištěla.“ [3])

TVRZE OKOLO KOMAŘIC.

SEDLO.

U Sedla (půl hodiny jižně od Komařic) postavena tvrz teprve ke sklonku 16. věku, [4]) když odděleno od Komařic jako zvláštní díl. Osudy jeho až do r. 1623 vypravovány v dějích Komařic. V dotčeném roce dostaly se za díl *Karlovi Kořenskému z Terešova* tvrz Sedlo od kamene vystavená, ale na větším díle „spustovaná,“ dvůr popl. dosti výnosný, pivovár pustý, ves, vsi Toděň, Něchov a Rankov. [5]) Později drželi Sedlo se Strádovem a jinými statky *Jan Řepický ze Sudoměře* († r. 1637) a dcera jeho *Judita Kateřina* vdaná po prvé za *Josefa Arnošta Šrejnara z Rozeneka*, [6]) po druhé za nějakého *z Řisnice* († r. 1662). Po smrti dotčené paní vznikly rozepře mezi *Alžbětou*, dcerou její, jíž byla statek svůj odkázala, a *Janem Arnoštem* synem, kterémuž roku 1667 na soudu zemském za právo dáno, tak že se potom v Sedlo a Strádov uvázal [7]) Později přikoupen statek Sedlský ke Komařicům.

OMLENIČKA.

Od Kaplice na západ při potoku, který se tuším Útěška jmenoval, jest ves Omlenička se zámkem, bývalou to tvrzí. Ves patřila původně ke hradu Pořešinu a odprodána r. 1363, 8. září *Přibíkem z Pořešína Ješkovi z Oděrad*, od něhož ji koupil r. 1364 dne 25. července *Oldřich z Drochův*. [8]) Potomci jeho, řečeni Drochovci z Pláně jinak z Omleničky, seděli tu více než století. Oldřich měl s manželkou Jitkou syna *Oldřicha* (r. 1361 až 1403) a dceru Markétu. Tento Oldřich daroval r. 1390 dne 30. srpna se svolením manželky své Jarky půl lánu v Suchdole klášteru Vyšebrodskému, aby mniši naň a na jeho předky při službách božích vzpominali. Zboží své vložil ve dsky k věrné ruce pánům z Rožemberka, učiniv je takto ochránci svých dětí. [1]) Synové aneb vnukové jeho (ale zajisté synové nějakého Oldřicha) byli bratří *Bohuněk* a *Oldřich z Omlenice* (r. 1457). Onen prodal r. 1461 obci Bujanovské louku na Vitíně, tento daroval (r. 1466) klášteru Vyšebrodskému les Hory nad Pláni ležící, aby pamatoval spasení duše otcovy na každý rok vigiliemi a mší zpívanou. [2])

N. Sudek z Dluhé

Adam 1523—1556 | Petr na Omleničce 1523—1551 ⚭ Hedvika z Protivce | Jindřich 1523—1559

(děti Petra:) Jan 1570—1589 | Jindřich 1579 † j. 1625 na Omleničce ⚭ Anna z Grynperka | Samuel na Skupečném 1579—1610

(syn Samuelův:) Adam na Skupečném 1615—1655

(děti Jindřichovy:) Adam 1625 | Jan Kryštof | Jan † c. 1652 ⚭ 2. Kateřina Slavkovská ze Šonova † 1654

(syn Jana Kryštofa:) Jan Jindřich 1652, 1666 ⚭ Eliška Lidmila Dobranovská † c. 1679

(synové Jana Jindřicha:) Mikuláš | Jindřich

Tehda seděl Oldřich na Pláni, odděliv se již dříve od bratra Bohunka. Tento jakož i dcera jeho Eliška zemřeli před rokem 1465, a dvůr v Omleničce (s tvrzí) a platy v Tiché a Blažkově dostaly se *Přibíkovi Žibřidovi z Mostku*. Syn tohoto *Jan* (r. 1478) vyprosil si také odúmrť a právo, kteréž míval k „Umleničce“ Přibík Hřebenář ze Hřebene (r. 1497), a připomíná se ještě r. 1521, kdež na Omlenici Petrovi z Rožemberka peníze zapisoval. [3]) *Petr Žibřid z Mostku* prodal r. 1546 Omleničku tvrz, dvůr a jeden dvůr kmecí s řekou Útěškou, jak to po otci svém zdědil, *Divišovi Malovci z Libějovic* za 100 kop, ale jak se zdá pouze zápisně. Neb když potom Omleničky *Petr Sudek z Dluhé* dosáhl, koupiv ji r. 1548 od Diviše za 262½ kopy, soudil se s ním Žibřid (r. 1551) vině jej, že mu vkročil „v tvrz Mileničku“

[1]) Reg. k. s. 20 F. L 7, M 17, 20, N 7, 8, 12, 15, R 6, 7, S 19, 26. F. A 10. [2]) DZm. 160, L 27—29. [3]) DZm. 152, E 2—3.

[4]) Část vesnice s platy patřila až do r. 1459 kaplanství ve Svinech; toho roku postoupena *Ofce ze Zahrádky* a manželu jejímu *Oldřichovi z Pláně*. (Arch. ve Svinech.) Potomek tohoto *Petr Drochovec z Pláně* prodal před r. 1543 dvůr popl. a ves Sedlo *Ctiborovi z Dráchova*, který je připojil ke Komařicům (DZ. 4, D 2).

[5]) Arch. DZ. XVI. 5. [6]) DZ. 112. C 28, 145. L 29, 49, F. k. s. f. 489. [7]) DZ. 113. M 36, 114. K 20. [8]) Archiv Novohr. „dorf zu Wenigem Omlewicz.“

[1]) Pangerl, H. U. 97, 123, 136—137, 143, 170, 176, 210, zlomek listu asi z r. 1400 v bibl. Praž. arch. Třeboň. [2]) Liber oblig. Treb. I. 27, Pangerl, H. U. 296, 315. [3]) DD. 16 f. 259, 17 f. 284, arch. Třeboň. Roku 1524 Beneš a Bohuslav bratří Žibř. v Omleničce. (Reg. 3 F. k. s. D 7.)

se dvorem, potok za hůrkou a řeku v Těšlovských a Benčických gruntech.[1]) S manželkou svou Hedvikou z Protivce splodil syny *Jana, Jindřicha* a *Samuela*, kteří po otci Omleničku, po strýci Jindřichovi ves Cártle zdědili. Jindřich dostal za díl Omleničku, ale získal také od Jana (r. 1584) díl jeho na Cártlích a věnoval (r. 1587) na této vsi 300 kop manželce své Anně z Grynperka. Koupil také od mateře své díl Dubného, jejž později za dva dvory a ves Omlenici vyměnil, a roku 1601 zboží Vracovské s mlýnem Chodců pod Omlenicí.[2]) Žil ještě r. 1615, ale zemřel v bouřích následujících, zůstaviv syny *Adama, Jana Kryštofa* a *Jana*. Adam se neměl kolik let k dělení, až jej teprve Jan (r. 1625) před úředníky menší obeslal.[3]) Při dělení ujal Jan za svůj díl Omleničku i Omlenici, o nichž již r. 1631, nepožívaje valného zdraví, pořízení své učinil. Dětí po něm nezůstalo a jedinou dědičkou byla manželka jeho *Kateřina Slavkovská ze Šonova*, ale ta musila statek zadlužený r. 1634 dne 16. října koupiti, aby jej svým nazývati mohla. Vdala se po druhé za *Jiříka Kryštofa Šmidaura z Ober-Welsu*, jemuž umírajíc († r. 1654) statek svůj všechen odkázala.[4]) Tento také dětí neměl a poručil proto Omleničku sestře své *Anně Zuzaně v. Weidlingen u. Rittersberg*, poněvadž mu v čas nouze mnoho dobrého učinila a u manžela svého tolik dovedla, že mu hezkou summu peněz půjčil. Zemřel r. 1656 a Anna Zuzana o kolik let později. Dcery její *Maři Majdaléna vdaná Häcklbergerova* a *Zuzana Eleonora vdaná Händlova* ujaly Omleničku r. 1689.[5]) Rodu Weidlingovskému patřila Omlenička do r. 1709, pak se tu po 70 let několik na mnoze rakouských rodin vystřídalo.[6]) Roku 1778 koupil Omleničku *klášter Vyšebrodský*.

Zámek (který r. 1829 shořel) byl roku 1727 dobře vystaven, nahoře i dole sklenut a šindelem pokryt; v něm bylo drahně pokojův, komor atd. a celý byl obehnán železnou mřeží.[7])

VRACOV.

Půl hodiny cesty od Omleničky k západu jest véska Vracov, na jejímž místě někdy dvůr, tvrz a vesnice stávaly. *Jan z Vracova* byl r. 1312 purkrabí na Pořešíně a držel též vsi Vyněždo a Sviní hlavu. *Rynart* a *Jan z Vracova* koupili s Ojířem knězem kláštera Milevského asi r. 1400 nějaké dědiny u Mostku. Pozdější držitel *Chval z Kolenec* (přip. již r. 1484) prodal r. 1499 ves Obce panu Petrovi z Rožemberka.[8]) Syn jeho *Jiřík Chval z Kolenec* odkázal umíraje (asi r. 1537) tvrz, dvůr a ves Vracov *Markétě z Bílence*, manželce *Václava Ivana z Trojan*, která je r. 1544 sama a r. 1553 s dcerami svými *Krystynou* a *Englburk* držela. Dotčené paní a panny prodaly Vracov r. 1553 *Jindřichovi Ojířovi z Protivce* a na Římově za 325 kop gr. č., od kterýchž dob držen Vracov k Římovu a Dubnému.[9]) Roku 1601 dne 27. května prodal Častolár z Dlouhévsi, poručník dětí n. Jachyma Ojíře, tvrz pustou Vracov a ves celou s mlýnem pustým ve vsi a druhým mlýnem pod Omlenicí řečeným Chodců *Jindřichovi Sudkovi z Dluhé* za 1450 kop míš.[10]) Roku 1628 seděl „v Bracově" *Jan Kryštof Sudek z Dluhé*, jenž toho roku ke katolictví přestoupil;[11]) týž byl Vracov dostal za svůj díl. Bratr a dědic jeho *Jan* seděním na Omlenici a Cártli prodal r. 1650 dne 28. února tvrz Vracov s pivovárem a příslušenstvím *Lvovi Kolichreiterovi z Kolichreitu* a *ve Lhotce* za 2000 kop míš.[12]) Později přikoupen Vracov k Omleničce a dvůr lidem rozprodán.

---

[1]) DZ. 250, K 10, 7 L 10, 8 Q 5. DZm. 63, C 22. [2]) DZ. 166, O 32, O 37, 22 E 13, 23 K 5, 176 E 12. [3]) Rozvrž. sb. 35. DZm. 117. Viz i Čas. Mus. 1843, 209 a Bílkovy děje konf. na str. 579. [4]) DZ. 144. F 3, 299 Q 10, 261 D 3, 113 K 24. [5]) DZ. 261. H 8, 113 K 33, 479 B 17. Viz i Sommer's Budw. Kr. 179. [6]) Viz Trajerův popis str. 295. [7]) Excerpta p. arch. Wagnera. [8]) Arch. Třeboň. Pangerl, H. U. 368, zbytek listu asi z r. 1400 v bibl. Praž. [9]) Reg. 6 F. k. D 1, DZ. 250. C 12, 251. A 24, 11. A 27. Hleď toho při dějinách Římova. [10]) DZ. 176. E 12 a 131. C 9. Viz i 177. Q 9. [11]) Čas. Mus. 1843, 209. V. Bílkovy děje konf. str. 579. [12]) DZ. 306. M 6.

ŘÍMOV.

Od Velešína na sever při Malši leží ves Římov kolkolem kapličkami obklopená, v níž zámek na místě bývalé tvrze se nachází. Původně tu bývával ve vsi prostý dvůr. *Mikuláš z Řevněvic* prodal r. 1401 (13. května) dvory Řevněvice a Římov s částí vesnic *Vilémovi ze Hlavatec* a *Ofce manželce jeho* za 100 kop.[1]) Synové jeho tuším byli *Jan Roubík* seděním na Habří a *Vilém Kozák ze Hlavatec*, jenž seděl na Římově. Oba byli přátelé pověstného Smilka ze Křemže a pomáhali mu v jeho půtkách, zejména r. 1425 proti Pochoměřům Rožemberským.[2]) Synové tuším Vilémovi byli *Jan Kozák, Petr, Aleš*, a dcera *Petra*. První dva seděli na Římově a prodali r. 1449 nivu mlynáři pod Řevněvicí. Za to koupil Jan r. 1454 platy ve Vesci, obdržel r. 1464 zápisy na Netřebice a lidi ve Velešíně, opověděl s Oldřichem a Ondřejem Roubiky r. 1468 císaři Bedřichovi a toho roku (1. února) dvůr svůj ve Vesci člověku svému pod „kalprecht" prodal.[3]) Petr měl kromě syna Viléma dcery Johanku a Machnu, jimž r. 1472 statek svůj Římov, Řevněvice a Vesce zapsal přes odpory Alšovy, který se na ně táhl jako syn od otce ještě neodbytý a neodsazený. I žaloval naň Aleš u samého krále Vladislava, a ten rozkázal proto (r. 1474, 1. srpna) Jindřichovi a Vokovi z Rožemberka, jichž služebníkem Petr byl, aby Petra buď ke právu aneb k podání té pře na mocné oprávce přiměli.[4]) Mezi tím zemřel (r. 1473) Vilém, jenž od otce svého dvůr v Hlavatcích za díl obdržel, bez dědicův; statek jeho vyprosil si Aleš a vyhrál při svou r. 1488. Také si vyprosil r. 1473 odúmrti na zboží Římovském po n. Janovi a Petře, a vyskytuje se až do r. 1493 jako pán jeho, soudě se mezi tím s Litvínem z Todně, který si byl r. 1488 nějaké odúmrti po Petruši z Hlavatec vyprosil.[5])

V držení Římova, Dubného a Habří následovali nyní synové Janovi *Mikuláš, Ctibor* a *Oldřich*.[6]) Ti se rozdělili o ně r. 1505 dne 6. května, při čemž obdržel Ctibor za svůj díl statek Římovský, který držel i po opětném rozdělení. Týž byl ženat dvakráte, r. 1526 s Apolonou ze Štatemberka a po druhé s Annou z Pláně, ovdovělou Ojířovou. Před smrtí svou († r. 1548) podělil děti své i pastorky a pastorkyně. Statek Habří a Římov tvrz se dvorem a ves dal r. 1541 *Jindřichovi* a *Jiříkovi bratřím Ojířům* z Protivce. Tito si podrželi jen Římov a rozdělili se oň tak, že se dostaly Jindřichovi Římov s manským dvorem ve Lhotce (na Sviní louce) a Jiříkovi Řevněvice.[7]) Jindřich hospodařil dobře. Koupil r. 1552 dvůr v Markvarticích a ves Horní Římov, r. 1553 díl Omlenice a Horšova a r. 1570 Hamr a Mečikovice. Za to prodal dvůr Lhotku (tehda již vysazený) r. 1554 obci Budějovské. Až do r. 1566 byl úředníkem pánův Krumlovských, ale toho roku, jsa již velmi stár a nevelmi na zdraví dostatečen, přidělen jest ke kanceláři.[8]) Ze synův jeho měl mladší Joachym Hamr a Vracov, starší Ctibor Římov, k němuž i Dubné získal (r. 1590). Byl Ctibor v mládí svém statečný a pravdě rád svědectví dal, ovšem po způsobě tehdejším.[9]) Zemřel asi r. 1591, a Římov i dům v Krumlově dostal se bratru jeho Jachymovi. Týž odkázal pořízením roku 1596 v pátek po sv. Linhartu zdělaným tvrz a dvůr Dubný, dvory (a tvrze) Římov a Hamr, vsi Římov Horní a Dolní, Dubné, Vracov, Mečikovice, Třebín, Pláni Věžovatou, Strádov se dvorem, v Blanském, Branišově,

---

[1]) Rel. tab. I. 590. Ostatek Římova měli Žestovci. (R. t. II. 129.) [2]) Arch. č. VI. 477, arch. Třeboň. [3]) Arch. mus., rel. tab. II. 260, arch. Třeboň. a Budějovský. [4]) DD. 21, 283, archiv Třeboň. [5]) DD. 16 f. 149, 261, 17 f. 272. Roku 1489 svědčí Vilém Roubík z Hlavatec a z Římova v listě, jímž prodává Kateřina z Hlavatec ves Vesce Hořejší Kašparovi Hajdarovi měštěnínu v Budějovicích (Arch. Budějov.) [6]) Viz rel. tab. II. 489, kde však psáno Albrecht, též arch. Třeboň. a Budějov. [7]) DZ. 1 B 10, J 29, 7 J 21. [8]) DZ. 10 H 8, 11 A 27, 17 B 8, Březanův Vilém str. 167, arch. Budějov. [9]) Viz Reg. 18 F. k. s. J 2—3.

Markvarticích, v Horní Vesci c. t. m. synu svému *Ctiborovi*. Roku následujícího zemřel.[1])

Mladý Ctibor byl dvě léta pod poručenstvím mateře a potom Častolára staršího z Dloubévsi; ale tento dobře nehospodařil. Po Jachymovi zůstalo drahně řetězův, prstenů zlatých, koflíků stříbrných, peněz za několik tisíc a Jachym sám téměř nic dlužen nebyl, a přece odprodány Vracov, Hamr a jiných zboží s 9100 kop miš. Po smrti Častolárově nebylo tu počtů, také některé listy, jistoty a klenoty scházely, pro něž Ctibor až do r. 1606 se syny jeho se soudil. Roku 1620 zkusil Ctibor, jenž s evangelickými držel, velké svízele, avšak když r. 1622 dne 19. listopadu nad ním soud vynesen, že pětinu svého zboží propadl, byl již mrtev. Ferdinand II. zastavil napřed Římov na 4 léta, ale potom prodal „tvrzku Římov" se dvorem a vsí a ves Blansko *Janovi Oldřichovi knížeti na Krumlově* a *Eggenberce* za 6453 kop 51 gr. 3 p. m. Kníže daroval Římov roku 1626 dne 23. května *kolleji Jezovitův Krumlovské*, v jejímž držení až do zrušeni řádu zůstal.[2]) Od r. 1773—1802 byl Římov majetkem *studijního fondu*, ale potom prodán. Za vlády Jezovitské postaveny v Římově a okolo něho kaple Loretská a 25 kapliček (r. 1658—1670), načež se stal Římov velmi rychle místem poutnickým.

[1]) DZ. 127 L 9, DZm. 74 A 27, 181 M 3. [2]) DZ 143 B 2, 252 E 4. Viz Bílkovy děje konf.



Doubravský zámek ze strany východní.

DOUBRAVICE.

Ves Doubravice (u Střízova) slušela od neznámých dob až do 16. věku k panství Třeboňskému.[1]) *Vilém z Rožemberka* daroval ji r. 1555, 21. listopadu úředníku svému *Mikuláši Humpolci z Tuchoraze* pro jeho platné, věrné a užitečné služby, aby ji držel ve 200 kop. a synové jeho aby splacováni nebyli, než teprve, kdyby pomřeli. R. 1591 vyšli již takoví životové, poněvadž byli otec i synové pomřeli, a proto Vilém Doubravici od *Kateřiny Žďárské z Tuchoraze* vyplatil.[2]) Později statek ten, k němuž jen 2 poddaní náleželi, zase odprodán. Napřed jej držela *Lidmila ze Hřebene* († c. r. 1614), potom (r. 1615—1616) manžel její *Bedřich Frokštein z Načeslavic*[3]) a r. 1640 *Jan Řepický ze Sudoměře*.[4]) Také pověstný *Don Baltazar de Maradas* držel Doubravici, koupiv ji od Jana a prodal r. 1631 (21. června) tvrz a dvůr Doubravici *Janovi Salazarovi de Montalban*, jenž byl pod ním rytmistrem, za 3600 kop miš.

Za několik let stal se Salazar nejvyšším lejtenantem a prodal Doubravici r. 1637 (25. května) *Emanuelovi Frckovi z Fürstenmühlu*,

[1]) *Trojan z Doubravice* r. 1357 (arch. ve Svinech) a *Drslav z Doubravice* r. 1379 (arch. Třeboň.) jedini jsou známi ze starých vladyk Doubravských. [2]) DZm. 137 O 8. Březanův Vilém str. 93. Srov. k tomu DZ. 66. B 21. [3]) Rozvrž. sbírek p. 35, reg. 46 F. k. s. N 17. [4]) DZm. 61 A 1. Spoludržiteli byli bratr jeho Karel a strýc Šebestian, kteři byli někde v cizích zemích. Srov. Bílkovy děje konf. na str. 482 a 483.

Vývod Roubíkův ze Hlavatec.

N. ze Hlavatec

Oldřich 1378—1391 | Adam 1378—1384 | Brum 1378—1391 ?

Vilém 1398—1401 | Jeniš 1391—1401 | Oldřich 1391—1401 | Jan 1391—1401 | Aleš 1391—1401 | Vilém 1391—1406 | Ctibor 1391—1406 | Racek 1391—1398 | Oldřich 1391 | Ctibor 1398—1406 | Bernart 1398—1401

Vilém 1401—1425 ψ Ofka | Jan z Habří 1425

Jan Kozák 1449 † j. 1473 | Petr 1449—1473 | Aleš 1472—1488 | Petra † 1473 | Oldřich Roubík 1443 † j. 1483 ψ 1 Barbora 2 Běta z Budějovic | Ondřej 1450—1468 ?

Vilém † 1473 | Johanka ψ Oldřich ze Dvorce | Machna ψ Mikuláš ze Sedlce | Jindřich 1465—1477 ψ Eliška z Houžné

Mikuláš 1489—1523 na Habři | Ctibor 1496—1548 na Dubném a Římově ψ 1. Aléna ze Štatemberka 1526 2. Anna z Pláně | Oldřich 1495 † j. 1523 ψ Kateřina ze Sudoměře

Apolona ψ Vácslav z Kraselova | Jan 1533

cís. solnímu úředníku a spoluradnímu města Budějovic, za 4000 kop míš. [1]) Potom se tu vystřídalo kolik držitelův, na mnoze sousedův Budějovských, až konečně *obec Budějovská* Doubravici od Jana Putschegla koupila (r. 1736, 16. května) a k městským statkům připojila. Dvůr potom zrušen a rozprodán.

OLEŠNICE.

Blízko Svin jest ves Olešnice, v níž bývala tvrz od dob velmi starých. Ves patřila r. 1390 k Novému Hradu aspoň z části, neb připomínají se r. 1387 *Kateřina* vdova po *Koňatovi z Olešnice* a r. 1394 *Nezamysl Koňata z Olešnice*. Nějaký Koňata odtudž zapsán jest r. 1413 mezi věřiteli n. Jindřicha z Rožemberka. Také potomek jeho *Jan Koňata z Olešnice* rád sloužíval pánům Krumlovským podobným způsobem a vyskytuje se proto od r. 1425 často jako svědek neb rukojmě v jejich zápisech. Roku 1456 (10. března) koupil platy v Ledenicích a Štěpánově a roku 1462 dne 12. června učinil narovnání s Janem z Rožemberka, poněvadž byl lidem jeho Bukovským některé dědiny rybníkem znova zdělaným zatopil. Jak se zdá, prodal Olešnici a držel potom Vlhlavy. [2]) Roku 1479 a 1484 seděl na Olešnici *Sigmund Kehar z Mirošovic* s manželkou svou *Annou z Čemin*, ale byl již r. 1487 mrtev. Dotčená Anna spravovala potom Olešnici jménem a na místě synů svých nezletilých *Petra* a *Jindřicha* a seděla na Olešnici ještě r. 1496, vypůjčujíc si v ta léta kolikráte peníze od okolních zemanův. [3])

Podle tituláře r. 1534 vydaného seděl na Olešnici *Volf mladší z Krajku*. Týž prodal před r. 1541 (vkl. r. 1543, 20. února) *Olešnici tvrz*, dvůr popl. a ves, Třebíčko ves a v Klení, Bukvici a Vrcově dvory kmecí *Oldřichovi Pouzarovi z Michnic* za 45.000 kop gr. č. Když synové tohoto o zboží otcovská se podělili (r. 1549), obdržel Olešnici *Vok Jošt*, kterému zde (r. 1556) šest dvorů vyhořelo. Týž zemřel roku 1575, učiniv poručnicí statku a dětí nezletilých manželku svou Marjanu z Drahenic; když pak i tato r. 1578 zemřela, ujal se téhož poručenství Vokův bratr Jindřich. Týž vdal dceru Vokovu Annu za Jana Hradišťského z Hořovic, ale věna jí nedával, až po dlouhých soudech. Teprve r 1584 vydal jí 1000 kop věna a jako díl mateřský šaty chodecí a ložní, některé svrchky a klenoty. [4])

Roku 1590 přestalo poručnictví a statek ujal mladý *Albrecht Řehoř Pouzar z Michnic*. Týž držel také Dvorce a přichází v tehdejších bězích válečných (r. 1611) a jednáních sněmovních. V bouřích r. 1618 v Čechách vzešlých stál ke stavům pod obojí, pročež odsouzen jest dvou třetin statku svého (r. 1622). Odejel r. 1628 ze země, ale když vtrhli Sasové r. 1630 do Čech, vrátil se i on a uvázal se zase v bývalý svůj statek. Z té příčiny odsouzen jest po druhé (r. 1634), když byli nepřátelé ze země vybyti, cti, hrdla a statkův a přišel tím o peníze, jež měl od komory České dostati.[5]) Roku 1623 dne 1. května koupili *Budějovští* Olešnici a Dvorce od komory, ale prodali je zase r. 1628 *Gerhartovi ze Straten* za 24.984 kop míš., načež tento (r. 1630) na statku Olešnickém manželce své Kateřině rozené Haksenové 7000 fl. rh. věnoval. [6])

Gerhartův bratr Filip byl najal od hraběte Bukvoje panství Rožemberské a Novohradské, kteroužto povinnost Gerhart po něm jakožto dědic jeho přejal; že však řádně platiti nemohl, povstaly z toho soudy, které 50 let trvaly. Vedla je Gerhartova dcera *Kateřina Barbora* vdaná za *Jana Jiříka Radeckého z Radče*, jemuž syna

[1]) DZ. 298 G 5, 299 Q 30 a 145 N 13. [2]) Arch. Třeboň., Novohr. a ve Svinech arch. č. III. 538, rel. tab. II. 225. Srov. děje Vlhlav. [3]) Arch. Budějov., Kruml. a Třeboň. Dvorský, Pam. žen 56, DD. 17 f. 270. [4]) DZ. 4 D 3, 18 O 5, 20 C 28, H 3, 67 H 27, Březanův Vilém 118. [5]) DZ. 25 K 30 reg. 49 F. k. s. f. 184, Pam. XI. 572, Bílkovy děje konf. 411 [6]) DZ. 143 G 2 a L 29. K Olešnici patřily tvrz, dvůr a ves, ves Třebíčko, díly Klení, Bukvice a Vrcova.

Kryštofa Ferdinanda a dcery Marii Elišku (vdanou Údrckou) a Annu Polyxenu (vdanou Šmerovskou) porodila. Po její smrti (r. 1670) spravoval Olešnici Jan Jiřík, ale prohráv při s rodem Bukvojským a nemoha peněz zadržených zaplatiti, postoupil s dětmi svými Olešnice a Dobříkova (r. 1680, 2. března) *Ferdinandovi hrab. z Bukvoj*, začež ještě 9000 fl. rh. obdržel. Ferdinandova manželka a dědička *Markéta z Abensberka* prodala r. 1692 dne 27. října zámek Olešnici s kaplí, dvorem a vsí, kapli v lese „na kameni“ a dvůr Třebíčko synu svému *Filipovi Emanuelovi* za 44.000 fl. rh. Olešnice držena ještě v následujícím století k Novým Hradům, ale pak odprodána. Roku 1727 koupila ji *obec Budějovská* od Adama Hungara za 59.300 fl. [1])

DVOŘEC.

Nedaleko Borovan jest ves Dvořec, jejížto dvůr panský již před léty byl rozprodán. Při něm bývala tvrz již ve 14. věku. Část vsi držel tehda Přibík Hrb († j. r. 1388) a společník jeho Štěpán ze Dvorce, něco měl také Třeboňský soused Henzlin a konečně tvrz a dvůr držel *Licek ze Dvorce*. Týž prodal r. 1385 plat v Radosticích Janovi z Rožemberka a sloužil bratru jeho Oldřichovi jako man, bera za to plat roční. [2]) Roku 1399 založil kaplanství v Borovanech, jež nadal platy ve Dvorci, Čeřejově, Trocnově a Lhotě. [3]) Roku 1411 dne 21. října koupili Licek a Oldřich z Pašinovic pro kněze Hanu, kaplana v Borovanech, jiný plat ve vsi Lhotce, [4]) r. 1414 odpíral, když provolány za odúmrť dědiny v Pašinovicích a Lomnici. *Oldřich* řečený *Licek ze Dvorce* připomíná se v pozdějších pamětech, v nichž i to se spatřuje, že brzo zemřel, zapsav roku 1425 dne 22. srpna Dvořec, Mohuřice, Trutmaň, Trocnov, Čeřejov a Třebec Janovi Brusovi ze Zahrádky, tuším jen k věrným rukám. [5]) Vdova po něm *Anna ze Dvorce* vdala se po druhé za *Zdeňka ze Chlebova*, jemuž r. 1432 dne 8. května platu svého v Mohuřicích a Trutmani postoupila. Když r. 1441 syn Oldřichův *Janek ze Dvorce* dorostl, smluvil se dne 24. května s otčímem svým o statek Dvořecký; neb převzav popluží Dvořecké od Zdeňka, slíbil jej ponechati v držení věnného platu, jehož mu byla Anna postoupila. Roku 1443 dne 26. srpna učinili oba směnu, Zdeněk převzal od Jana dvůr ve Dvorci, dav mu za to platy v Čeřejově, Trocnově a Třebci, konečně prodal i Jan plat ve Dvorci, kterýž mu zůstal, témuž Zdeňkovi. Zdeněk ze Dvorce připomíná se naposled r. 1450; o Janovi nevíme, kam se poděl [6])

Oldřich ze Dvorce byl tuším Zdeňkův syn, neb stejného s ním znaku užíval. Týž maje Dvořec, převedl i na sebe (r. 1453) právo, jež měla k němu Ofka ze Zahrádky, dcera Brusova. [7]) R. 1454 odpíral provolání Mohuřic a Trutmaně, kdež měla věno sestra jeho Marta, a přichází potom častěji jako svědek v různých pamětech. [8]) V l. 1476—1487 byl purkrabí na Velešíně, r. 1484 koupil od kláštera Borovanského některé dvory kmecí ve Dvorci. Roku 1489 byl již hodně v letech, maje syna zrostlého *Jana ze Dvorce*; nicméně se vyskytuje r. 1495 v zápisech archivu Třeboňského jako rukojmě, prodal roku 1503 ves Mohuřice klášteru sv. Kláry v Krumlově a r. 1508 dvůr popl. Trutmaň Petrovi z Rožemberka. [9]) Konečně prodal r. 1513 platy na lidech v Újezdci paní Dorotě ze Hřebene [10]) a učinil pořízení o statku svém teprve r. 1514 dne 1. září, obdržev

[1]) DZ. 115 A 33, 116 K 1, 394 O 28, 403 G 15, 478 G 2. Trajer, str. 347. [2]) DD. 13 f. 137, arch. Třeboň. a Novohr. [3]) Arch. c. k. dv. lib. erect. VI 172, lib. conf. VI. B 12 [4]) Arch. Třeboň., DD. 15 f. 219. Srov. též list bibl. Pražské 1412, 4. Decb. o při Lickově s knězem Hanou. [5]) DD. 20, str. 107—108. [6]) Archiv Novohr. a ve Svinech. [7]) DD 20 p. 108. [8]) Arch. Třeboň. DD 16 f. 242, 17 f. 265, 272, archiv č. IV. 71. [9]) Arch. Třeboň., Novohr a Notizenblatt 1852 S. 356. [10]) Arch. městský ve Třeboni.

mocný list od krále Vladislava již r. 1506. Poručníky statku svého učinil Petra staršího a Petra mladšího z Rožemberka, odkázav jim ke správě Dvořec tvrz, dvůr popl a ves, ves Újezdec s mlýnem a řekou, Jedovary, Rankov, v Třebci 2 dvory kmecí a Lhotku dvůr popl. a nařídiv, aby manželku jeho Uršilu z Hořic v držení věna jejího (50 kop na Dvorci) chránili.

Zboží Dvořecké dostalo se nejbližšímu příteli zemřelého *Adamovi Rouzimovi ze Bzí*, který v ně purkrabí Pražským uveden. Měl r. 1532 při s klášterem Borovanským, poněvadž mu opat v les a dědiny pod Čeřejovem vkročil a jemu užívati jich zbraňoval, a prodal Dvořec se vším příslušenstvím roku 1534 *Petrovi z Rožemberka*. Nedlouho potom spustla tvrz zdejší, poněvadž tu nikdo nebydlel. Držel ji potom *Volf starší z Krajku* na Nové Bystřici a prodal ji r. 1550 *Divišovi Boubínskému z Újezda* za 1500 kop. Ze čtyř synův Divišových dostal Dvořec za díl svůj *Petr* a ten prodal (vkl. r. 1570, 21. října) tvrz pustou Dvořec se dvorem při ní a ves, vsi Třebsko, Lhotku, Újezdec, Jedovary a Rankov, mlýny Tomšin a Podhradský, oba pod Újezdcem, a mlýn Vácslavovský nad Jedovary *Kryštofovi Kořenskému z Terešova* za 9500 kop. miš. Kryštof seděl na Dvorci již roku 1569, obdržev tehda od pánův Rožemberských několik vesnic v zástavu. [1])

Za Kořenských obnovena sice tvrz Dvořecká, ale nebyla stálým sídlem pánův, ani si novou tvrz v Újezdci postavili; toliko *Vácslav Kořenský z Terešova* sídlel tu ještě r. 1610, dostav Dvořec za díl svůj od bratra svého Viléma. [2]) Dotčený Vácslav sloužíval pánům z Rožemberka a přítomen byl proto mnohým hodům a kvasům, které na Třeboni strojeny. Z těch příčin zadlužil se velice. [3]) Po smrti Vácslavově prodán soudem zemským (r. 1614, 17. února) snad pro dluhy díl statku jeho, totiž tvrz Dvořec se dvorem popl., mlýnem a ves, vsi Lhotka, Dobrkov, Třebec a Bukvice *Albrechtovi Řehořovi Pouzarovi z Michnic* za 14715 kop miš., po čemž drženo to vše ke statku Olešnickému. *Gerhart ze Straten* pán Olešnický pustil se do všelijakých podniků špekulačních, ale poněvadž je dobře provésti nemohl, upadl v závady. Když pak dluhův neplatil, prodány soudem zemským (r. 1631, 26. září) svrchu dotčený statek kromě Bukvice panně *Mandaléně Kořenské z Terešova* za 7000 kop miš. Od té koupil Dvořec roku 1635 dne 11. května *Lukáš Kořenský z Terešova* a připojil jej ke zboží Újezdskému. [4]) O osudech tvrze pozdějších nám nic známo není.

ÚJEZDEC OSTROLOV.

Na návrší nad Stropnicí, západně od Dvořec a jihozápadně od Borovan, leží ves Újezdec Ostrolov neb i Ostrolovský řečený. Posud stojí ve vsi zámek (opírající se o sýpku r. 1711 postavenou), jehož výstupky nestejné výšky a opěrací pilíře o velikém stáří svědčí.

Dějiny Újezdce k r. 1534, jakož i název mlýna Podhradského, jenž se r. 1570 připomíná (viz děje Dvořec), svědčí o tom, že byl původně při Újezdci hrad. O jeho osudech bohužel nic známo není. Roku 1381 zemřel *Mikšík z Újezdce*, jenž měl tudíž dědictví, a táhl se na ně bratr jeho *Jan z Ledenic*. [5]) Zdá se, že z hradu toho vyšel rod Boubínských z Újezda, neb náš Újezdec se někdy i Újezdem nazývá a k našemu Újezdci poukazuje i erb Boubínských, mouřenín po turecku přioděný ve zlatém poli [6]) (původně hlava pokrytá kápí bláznovskou). Téhož erbu užívali r. 1371 Přech z Rankova a Oldřich z Pašinovic a týmž znamením spečetil r. 1424 dne 30. března *Petr z Újezda* list Menhartův z Hradce, k němuž i Borotinský a Strážský pán a Léskovec své pečeti přivěsili. [1]) Stejného erbu byl i *Diviš z Újezdce* r. 1440, [2]) také v krajině zdejší osedlý.

Ke sklonku 15. věku přivtělen jest Újezdec ke statku Dvořeckému a připomíná se tu roku 1514 jen ves s mlýnem. Avšak r. 1534 prodal Adam Rouzim ze Bzí tvrz Dvořec se dvorem a ves, Lhotku dvůr a ves, Újezdec zámek zbořený a ves celou, vsi Rankov, Jedovary a Třebce *Petrovi z Rožemberka*. [3]) Sídlem statku byl potom Dvořec, ale když koupen před r. 1569 *Kryštofem Kořenským z Terešova*, postavena jest nová tvrz v Újezdci a stala se nyní středem bývalého zboží Dvořeckého. Týž Kryštof býval ve službách pánův Rožemberských a přikoupil r. 1573 lidi v Čeřejově od strýců svých Komařických. [4]) Po něm vyskytují se v držení Újezdce bratří *Vácslav*, *Vilém* a *Jiřík*, kteří se později tak rozdělili, že dostal Vácslav Dvorec a Vilémovi zůstal Újezdec. [5]) Po jeho smrti koupila vdova *Lidmila Kořenská z Vlčkovic* (r. 1613, 15. srpna) od kommissařův soudem zemským zřízených tvrz Ostrolovský Újezdec se dvorem při téže tvrzi ležícím, pivovárem, dvěma mlýny a ves, vsi Čeřejov, Rankov a Jedovary za 15.000 kop miš., ale prodala týž statek již r. 1614, 13. listopadu druhému manželu svému *Lukáši Kořenskému z Terešova*. Paní Lidmila zemřela r. 1617, načež pan Lukáš pojal za manželku Marjanu z Něšova ovdovělou Kunašovou, jíž teprve roku 1638 na zboží Újezdeckém 1000 kop miš. věnoval. [6]) V mladosti své bojoval proti Turkům, potom žil na statcích svých, kdežto roku 1631 při vpádu Sasův znamenité služby činil v Budějovicích při opatrování koruny a klenotův královských tam se nacházejících; pro svou zkušenosť a známosť práv zemských byl vzat též do soudu zemského. Zemřel bezdětek r. 1640 dne 24. dubna a pochován v Budějovicích u dominikánů. Z prvního manželství splodil syna Kryštofa, který po smrti mateře své projev Vlachy (Francii) a Nizozemsko, v městě Mons v 23. roce věku svého zemřel a tam pochován. Zdědil tudíž Újezdec *Vácslav František*, bratrovec zemřelého, jenž byl roku 1651 soudův komorního a dvorského radou. Roku 1655 dne 7. února pojal za manželku s povolením papežským, a to na radnici Budějovské, strýnu svou Annu Elišku. Spravoval po dvě léta úřad hejtmana kraje Bechynského, potom byl místopurkrabí Pražským po 7 let, r. 1654 zvolen za kommissaře nad fortifikacemi a byl též hejtmanem na Malé Straně, načež vzat též do soudu zemského, kdež po 20 let sedal. Císař Leopold uznávaje zásluby a platné jeho služby, povýšil jej ve stav panský rodův starožitných a propůjčil mu titul „urozený“ majestátem r. 1676 dne 20. července daným. I potom ještě setrval Vácslav, ačkoliv byl již u vysokém stáří, ve službě císařské a zvláště r. 1679, v čas morní nákazy, jakož i u vzešlém potom zbouření lidu sedlského (r. 1680) spravoval úřad hejtmana krajského s velikou obezřelostí a platností. Nad to nade všecko byl muž nábožný, přímý, jakož i jazyka a vlasti své milovný, ačkoliv již tehdáž vyšší šlechta nehrubě milovala jazyk svůj přirozený, libujíc sobě více ve mravích a jazycích francouzském a německém. Zemřel roku 1681 dne 28. dubna a pochován v Borovanech. [7])

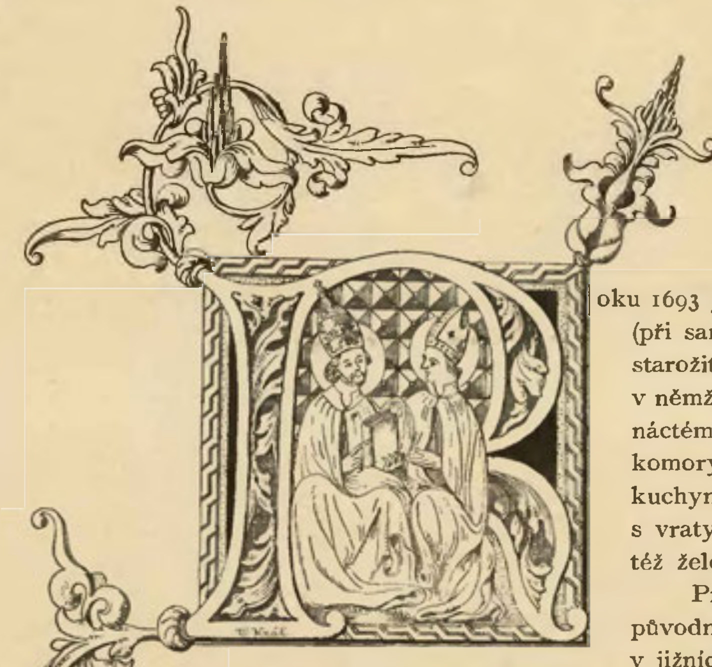
Po Vácslavovi zůstali dva synové, *Kryštof Vojtěch* a *Jan Lukáš Antonín*. Starší z nich Kryštof uvázal se ve statky otcovské Mezeříč, Újezdec, Mostky a Černodub také jako poručník mladšího bratra svého. Když pak tento dorostl, rozdělili se, Kryštof dostal Mezeříč, Černý Dub a Mostky, bratr jeho statek Újezdecký. Dotčený Jan Antonín byl po 6 let radou soudu komorního a dvorského, koupil r. 1686 od bratra Kryštofa statek Černý Dub, ale prodal jej již r. 1687 obci Budějovské. Když pak r. 1688 Dolních Neřestec a Krsic nabyl, prodal r. 1692 dne 21. května statky své „Újezd Ostrolov“ a Dvorce s vesnicemi Jedovary, Veselkou, Lhotou, Čeřejovem, Rankovem, Třebčí, Bnkvicí a Dobrkovem *obci města Budějovic* za 82.000 fl. rh. a 1000 fl. klíčného. [8])

---

[1]) Reg. 5 F. hejtm. I. D 16, arch. Třeboň. DZ. 9 F 2, DZ. 17 D 6. [2]) Trajer, str. 351. Srov. vývod na str. 275. [3]) Přebýval často ve Svinech. Srovnej arch. DZ. IX. 2. [4]) DZ. 187 F 11, 298 K 4 a 145 E 6, 299 D 10 a 146 A 17. Bílek, děje konf. na str. 411. [5]) DD. 13 f. 132. Díl vsi Újezda koupili roku 1378 Bohuněk a Jaroslav bratří ze Lhoty od Macha z Holkova. (Archiv Krumlovský.) [6]) Paprocký o st. ryt. 297.

[1]) Arch. Hradecký. [2]) Arch. Třeboň. v listě Jana Smila ze Křemže. [3]) Arch. Třeb. 1550 ves Újezd. (DZ. 9 F 2.) [4]) DZ. 61 N 17, 66 J 10. Tehda se vyskytuje poprvé název Újezdec Ostrolovský. [5]) Srov. Arch. DZ. IX. 2. [6]) DZ. 187 F 24, 191 E 21, 146 K 26, 147 C 16. Lumír roku 1856 str. 472 atd. [7]) Lumír r. 1856 str. 473, Trajer 351. [8]) DZ. 116 F 1, 399 F 1, M 19, 401 N 20.

HERŠLAK TVRZ.



Z rukopisu v Roudnickém archivu ze XIV. věku.

Roku 1693 ještě stávala blíže nynějšího zámku v Heršlaku (při samých hranicích zemských) stará tvrz, stavení to starožitné s hlubokým příkopem vodou opuštěným, v němž ryby chovali. U této tvrze postaven jest v sedmnáctém věku zámeček, jenž měl tři světnice, některé komory, dva sklepy suché, některé podzemní, kapli, kuchyni, vše ozdobně a pěkně z kamene vystavené s vraty a mřížemi železnými a zavěšenými okenicemi též železnými, nynější to zámek. [1])

První nám známí držitelé této tvrze a vsi, jejíž původní jméno snad Herrnschlag bylo, patřili k rodině v jižních Čechách velmi rozšířené, která nosila na štítě svém svrchní část muže s dobytým mečem neb i sudlicí. [2]) Předkové jich byli zajisté Čeněk a Domin, kteří darovali klášteru Vyšebrodskému jisté desátky na dvoře Heršlackém. *Řehoř z Heršlaku* připomíná se po prvé r. 1357 [3]) a zemřel před rokem 1372, jistě však 9. října. [4]) Jak on tak i synové jeho *Kunrat z Trojanova* (r. 1360—1375), *Litvin ze Soběnova*,[5]) *Beneš z Heršlaku, Mikuláš z Perné* (r. 1372) a *Dvořata z Heršlaku* (r. 1376) byli dobrodinci kláštera Vyšebrodského, darovavše mu 24 kop grošů na penězích, začež v kostele klášterním při oltáři sv. Václava mše zádušní za předky jich slouženy byly. [6]) Na Heršlaku seděl potom jediný Beneš. Když bratr jeho Litvin zemřel, odevzdal (r. 1396) Vyšebrodským podlé pořízení zemřelého 22 kop na mše zádušní; byl též laskav na faru v Myšlanech (Ober-Haid), jíž daroval r. 1400 louku jednu při cestě Cáhlovské. [7]) Zemřel ještě před počátím bouří husitských, zůstaviv vdovu Elišku, která seděla r. 1421 na Trojanech. [8])

Benešův syn *Beneš Macuta z Heršlaku* stal se ještě za živobytí otcova osobou po všech Čechách vůbec známou a pověstnou, anobrž takovou, že jím děti strašiti mohli. V pamětech se s ním setkáváme po prvé r. 1390 a měl tehda jednání mírné. [9]) Ale za nedlouho o něm povídali zločinci na skřipci tázaní, že pacholci jeho ukradli mlynáři pod Myšlany tři krávy, z nichž jedna Macutovi odvedena, a že krádeže ty a takové dály se jeho přikázáním. Ale s Cáhlovskými zle pochodil. Ondřej z Polheimu, hejtman na Cáhlově, zajal jej a propustil jej teprve na přímluvu pana Jindřicha z Rožemberka a když slíbili za něho (r. 1402, 7. května) Beneš otec jeho, Petr Žestovec a Bohuslav Keblanský zeťové Beneše staršího, Vilém šafář na Rožemberce, Oldřich Drochovec a Bohuslav Houženský. [10]) Vrátiv se do Čech, vedl si tak jako dříve. U Strážkovic číhal s jinými na kupce, jemuž vzali 105 zlatých a koně, jindy vzali jednomu kupci ze Salcpurka za Kaplicí dvě kopy, šest perníkův a samostříl. Jednoho času učiniv si bradu velkou z vlasův

---

[1] DZ. 75. D 1, arch. Třeboň. [2]) Sem patří Doudlebští, Heršlačtí, Cipínští, Řevnovští, Pouzárové z Michnic, Sudlicové z Jivovic a jiní. [3]) Sehors de Herslag (Mon. Boica XXX. b. 230—231.) [4]) Millauer Nekrolog S. 52, Pangerl, Hoh. Urk. 157. Klášter držel od něho platy v Dobré Vodě a v Přislovicích. [5]) Litvin byl farářem v Doudlebích u svých strýcův, odtud se dostal r. 1383 na Malonty a zemřel roku 1393. (Lib. conf. III. B 17, V. H 6.) [6]) Pangerl, H. U. 153—154, 157, 158, 168—169. Beneš zjinačil si znak původní, užívaje snad jen hlavy lidské (t. j. kořík asi, kterýž Pangerl na str. 154 připomíná). Kunrat se připomíná r. 1360 mezi Doudlebskými (lib. conf. I. C 2). Dvořata jen jednou se připomíná. [7]) Pangerl, H. U. 212—213, 230, lib. erect. XIII. a. f. 85. Jeden Beneš z Heršlaku připomíná se r. 1412 mezi patrony kostela Doudlebského. (Lib. conf. VII. B 17.) [8]) Arch. Třeboň. [9]) Pangerl, H. U. 211, 230. [10]) Archiv Cáhlovský. Roku 1406 připomíná se Bernart Cipín z Heršlaku, jenž obdržel odúmrť v Haclově. (DD. 14 f. 183.)

koňských a kozích vyšel se střelcem svým Vácslavem a zloupil vozy na silnicích u Vyšního Brodu; aby pak podezření naň nepadlo, strhl falešnou bradu a udělal pokřik na jiného, který tu ani nebyl. S pomocníky svými jal Mikuláše ze Hvozdna a nesl jej na Heršlak, kdež seděl 14 neděl ve vězení; vzali mu koně, samostříl a opásání, v němž bylo 80 grošův hotových peněz. Zkrátka o něm povídáno vůbec, že jest „veliký loupežník na silnicích.“ Roku 1409 podařilo se Rožemberským, že jej zajali, a tu se přiznal ke všem kusům, kteréž naň praveny.[1]) Možná dosti, že byl tehda do Prahy dodán a že pro své zlé účinky o hrdlo přišel, neb po tomto roce jsme ho v pamětech nenašli.[2]) Vdova po něm Ofka z Trojan prodala r. 1421 jisté dědiny Buzkovi z Rovného.[3]) Za válek husitských připomíná se *Svatomír* z *Heršlaku*, každým způsobem také rodu Doudlebských, který žil r. 1437.[4])

Několik let potom přešel Heršlak v držení rodiny rakouské, kteráž měla rodinné jméno *Zinnespan.*[5]) Původně nejsouce ani stavu vladyckého, nýbrž měšťany (ač bohatými) v Cáhlově, koupili si bezpochyby Heršlak a zvali se odtud *Cinišpány* z *Heršlaku.* Za válek náboženských, kteréž se strhly r. 1467 s velikou zuřivostí, nabyl Heršlak takové důležitosti, jako každý veliký hrad v jižních Čechách, a to pro výhodné své položení na hranicích To dobře věda *Zdeněk ze Šternberka*, ctižádostivý a lehkomyslný původ oněch bojů, zmocnil se (r. 1467 v září) úkladem tvrze Heršlacké a potom teprve donutil Cinišpány, že mu tvrz zapsali. Když potom Zdeněk na Cáhlovských žádal, aby posádce Heršlacké proti zaplacení špíže a potravy dodávali, lekli se toho tito velice, ale císař Bedřich zapověděl jim, aby se ke kterékoliv straně přidávali, dokud se papežským legátem o příměří jednalo.[6]) Více než Cáhlovští lekl se toho Jan z Rožemberka, jenž tehda před Hradcem leže, pro nedostatek vojska škodu trpěl, any všecky silnice k jeho panství otevřeny byly; věděl dobře, že úhlavní jeho nepřítel Zdeněk jemu z Heršlaku velikou záhubu a škodu na panstvích činiti bude. Na jaře roku 1468 purkrabě Vitorazský přijev na Heršlak, kdež byl purkrabí jakýsi Výšek, rozkázal baštu dělati v tu stranu k Cáhlovu, avšak mnoho lidu tu neměl. I množily se obavy u Jana i souseda jeho Jana z Lobkovic, který držel Rožemberk, poněvadž proskakovaly pověsti (v máji r. 1468), že se Heršlačtí přes řeku strojí.[7]) Když nedlouho potom Jan od krále ustoupil a se Zdeňkem se smířil, navrácen jest Heršlak opět Cinišpánům.

Roku 1473 zdvihl nejv. hofmistr Lev z Rožmitála válku proti pánům Rakouským a maje k ruce Jindřicha Roubíka ze Hlavatec, Petra Stupenského z Houžné a Jindřicha Cinišpána z Heršlaku osadil Hažle a obléhal Valdenfels.[8]) Když pak v červnu r. 1474 Cinišpán panu Lvovi smlouvou tvrze Heršlacké postoupil, usilovali páni Rakouští o to, aby Heršlak, z něhož se jim nebezpečně škoditi mohlo, ve svou moc dostali a obdrželi. Když dne 5. září Rakušané okolo Myšlan špihovali, pospíšil Lev, aby ubránil Heršlak. Nepřišlo k žádné půtce, než obě strany přestaly dne 20. září toho roku na takových úmluvách, aby Stupenský a Cinišpán tvrz Heršlackou, na níž posádkou leželi, hraběti Jiříkovi ze Šaumberka a Jindřichovi z Rožemberka v moc uvedli tak, aby ji pánové ti až do zjednání skutečného míru drželi. Zajatí z obou stran měli se propustiti, pleny přestati a ke konečnému rozeznání ustanoven rok ke dni 16. října v městě Leonfelden. Hned potom smluvili se Jiří a Jindřich, že budou zboží Heršlacké až do rozeznání pře věrně spravovati a že je odevzdají jen tomu, komu od opravců bude přisouzeno.

K dotčenému sjezdu opravcův nepřišlo a tak zůstalo vše při starém, t. j. půtky staré obnovovány, a to tentokráte Jindřichem Roubíkem. Tento opověděv Bernartovi ze Šerfenberka a Kašparovi Sicenpergarovi vtrhl roku 1475 v lednu s čeledí svou do Rakous. Když táhl okolo Heršlaku, tuť lidé páně Šaumberkovi střílejíce z hákovnic dávali okolním výstrahu, jali se tovaryše Roubíkovy honiti a všelijak jim škoditi. Tím způsobem obmysl Roubíkův nepřipravený lid selský hubiti a z něho kořisť bráti se nevydařil. Popuzen jsa Roubík nezdařením své jízdy, vesnice k Heršlaku patřící přepadl a mnoho kořisti sebral. Ještě více rozplanuly války, když Jindřich z Rožemberka těžce nesa ustavičné vpády Rakušanův s Roubíkem se spolčil. V létě toho roku silně sbíral Roubík svůj lid a spojiv se s dávným nepřítelem Rakušanův, Lvem z Rožmitála, táhl do Rakous. Povídalo se tehda vůbec, že potáhnou na Heršlak a že ho dobudou brzo, poněvadž na tvrzi špíže neměli. Z té příčiny raděno p. z Rožemberka, aby obeslal Šaumberka a s ním se domluvil. Roubík oblehl Heršlak a dobyl ho někdy v měsíci listopadu, hladem posádku k poddání přinutiv. Velikou radostí mu bylo, že nalezl na tvrzi zbraně a toulce, které byli Heršlačtí před nějakým časem čeledi jeho ve Velešíně pobrali; dávaje o tom zprávu do Rožemberka, hrozil již napřed, že ty „vyjebané Němce naučí, že žádnému tak nešlechetně nebudou dělati, jako jemu.“

Od té doby dařilo se Roubíkovi ve válce s Rakušany dobře, ovšem Rakušanům tím hůře. Půtky trvaly dlouho a staly se zuřivými, když i Rožemberští do pole vytáhli.[9]) Že se při tom Roubík

---

[1]) Mareš, Popravčí kniha 6, 21—24. [2]) Beneš r. 1412 snad jest otec. [3]) Archiv kapitulní. (D..... cetmého léta tu středu na sv. Maří Egyptskú.) [4]) Arch. č. I. 421. [5]) Ti koupili Heršlak od Oldřicha Roubíka ze Hlavatec, a ten jej měl po otci své ženy ze starého rodu Heršlackých. (Čas. Mus. 1881, str. 215.) [6]) Archiv f. K. öst. G. XXXI. 354. [7]) Arch. Třeboň. [8]) Viz Notizenblatt r. 1855, str. 502. [9]) Šíře o tom v Časop. Mus. roku 1881 na str. 87, 215—223.

o Heršlak výdatně opírati mohl, jest na bíle dni. Hejtmanem tu byl roku 1476 Jindřich Šedík Času toho churavěl Roubík, jak se zdá, a proto postoupil listem r. 1477, 8. února daným zámky své oba Netolice i Heršlak se zbožím Netolickým *Oldřichovi Roubíkovi ze Hlavatec* otci svému nedílnému, *Divišovi Malovcovi z Libějovic, Petrovi Stupenskému z Houžného* švakru svému a *Mikuláši Roubíkovi* strýci svému.[1]) Zemřelť pak ještě téhož roku (zajisté však po srpnu a před 27. listopadem r. 1477) snad následkem rány, již byl v Rakousích obdržel. Ve tvrz Heršlackou uvázal se potom *Petr Stupenský z Houžného*, který v půtkách Rakouských pokračoval. Konečně jest mezi ním a ostatními pány českými z jedné a pány rakouskými ze strany druhé dne 20. dubna skutečný mír učiněn, a třebas nepokoje ještě v sousedním kraji nepřestaly, aspoň ukončeny jsou na čas škody, jež z Heršlak se dály. Petr učinil potom (r. 1477, 11. prosince) na hradě Zvíkově smlouvu *s Bohuslavem ze Švamberka*, poručníkem pánův z *Rožemberka*, jimž slíbil toho zjednati, aby Heršlaky pánovi postoupeny byly v témdni. Pan Bohuslav zavázal se při tom, že vypraví všechny vězně, které byl Šerfenbergéř na Cáhlov odvezl, jakož i ostatní vězně rakouské; mimo to i slíbil, kdyby Heršlak komukoliv prodal, že má pravý čtvrtý díl dáti dotčenému Petrovi.[2]) Patrně jednalo se tu Bohuslavovi jen o to, aby tato pomezná tvrz potřebám Rožemberským otevřena zůstala, neb i pan Bohuslav byl před tím v půtkách s Rakušany, kteří byli r. 1477 i samo město Rožemberk poplenili.

Jindřich Cinišpán, dědičný držitel Heršlak, byl stál v předešlých půtkách po straně české šlechty, začež mu všechny jeho statky v Rakousích byly odňaty a jiným věrným císařovým rozdány. *Jan Cinišpán*, objevující se r. 1487 v listině kláštera Vyšebrodského, byl již toho času opět pánem na Heršlaku, odkudž tak jako předchůdcové jeho sousední Rakousy znepokojoval Jen tak si můžeme vysvětliti, proč král Vladislav r. 1497, 13. května sliboval zadosť učiniti Cinišpánům, jimž byl Heršlak odňat i s příslušenstvím.[3]) Byliť se Cinišpánové o to pokoušeli, aby nabyli ztracených statků svých v Rakousích a proto i nějaké penize od cís. Maximiliana obdrželi, aby si práva svého v Novém Městě za Vídní hleděti mohli; že jim však tu příznivý nález vynesen nebyl, mstili se na poddaných císařových pleněním ještě r. 1506. Roku 1508 bylo se strany Rakouské k tomu pracováno, aby mír zjednán byl, ale Cinišpánové vyhýbali se všem úmluvám a pokračovali ve svém řemesle. Když se již byla hotovosť z arciknížectví nad Enží schystala, přišlo to přece k míru (r. 1509, 1. září), kterýž byl v městě Cáhlově u přítomnosti několika českých i rakouských pánův uzavřen. Jan se připomíná posléze roku 1514.[4]) *Jiří* a *Volf Cinišpánové* (r. 1496) byli tuším strýcové jeho. Onen byl roku 1506 purkrabí na Krumlově, tento r. 1507 hejtmanem na Třeboni, žil ještě roku 1534 (dle tituláře) a prokázal s chotí svou klášteru Vyšebrodskému mnohá dobrodiní.

Jan měl syna *Jindřicha Cinišpána z Heršlaku*, jenž si r. 1546 v pondělí po sv. Benediktu zboží po otci zděděné tvrz pustou Heršlaky se dvorem popl. a ves pustou s mlýništěm pustým v obnovené dsky vložil.[5]) Týž byl r. 1543 dům jeden v Krumlově koupil a trval pak ve službách pánů z Rožemberka, kteří jej hejtmanem na Rožemberce (r. 1552) učinili.[6]) Zemřel nedlouho před rokem 1560, zůstaviv jedinou dceru *Alžbětu*, která byla vdána za *Jana Vamberského z Rohatec* a tvrz pustou Heršlak s příslušenstvím, jakožto po otci vydrželé dědictví, ve dsky zemské vložila.[7]) Paní tato seděla na Heršlacích ještě r. 1590; toho roku měla při s rakouským pánem Hanušem Vilémem z Celkingu v příčině rybníka, louky a pomezí zemského mezi Heršlackem a panstvím Weinberským. Bylať poslední svého rodu, o němž se později ani v Čechách ani v Rakousích zmínky nenachází. Manžel její Jan byl r. 1561 purkrabí na Krumlově a připomíná se ještě r. 1588.[8]) Z manželství toho pošel *Bohuše Vamberský z Rohatec*, kterýž se po prvé připomíná r. 1589 (v tituláři) a zděděv po matce Heršlaky, nazývá se roku 1615 pánem na Hřebeni a Heršlaku. Po něm následovala v držení obou statkův *Lidmila Čákovcova z Rohatec* (snad dcera Bohuslavova), která pořízením svým (roku 1636, 15. května) všechen statek svůj dětem svým odkázala.[9]) Při smrti její byl však statek ten valně zadlužen a mimo to také pro předešlé běhy válečné nemálo spuštěn. Tudíž prodán jest (asi roku 1640) Hřeben s příslušenstvím „a druhý dvůr slove Heršlak“ *Janovi Hynkovi Vamberskému z Rohatec* za 3375 kop.[10])

Nový pán vystavěl si při dvoře Heršlackém nový dům nebo-li sídlo (na místě nynějšího zámku), nemohl však statky oba ze závad na nich lnoucích očistiti; za tou příčinou prodal r. 1640, 28. září tvrz aneb sídlo Heršlaky řečené a ves při té tvrzi se dvorem popl. *Antonínovi Binagovi* na Vesci, Průhonicích, Schaben a Perglasu, JMC. radě, za 4000 k. míš.[11]) Bohatý tento muž držel Heršlaky toliko 5 let a postoupil

---

[1]) Pangerl, Ukdbch. v. Goldenkron S. 519—521. [2]) Pangerl, Goldenkron S. 521—523. [3]) Archiv č. V. 473. [4]) Arch. Krumlov. a Novohr. [5]) DZ. 250 J 29. [6]) Březanův Vilém. [7]) DZ. 251 B 5. Téhož roku také dotčenému manželu svému všecky spravedlnosti své zapsala (DZm. 232 A 30), začež on jí zapsal r. 1588 dům svůj v Krumlově. (Arch. města Krumlova.) [8]) Březanův Vilém str. 141, arch. města Krumlova. Jan zapsal r. 1588—1592 některé statky své při Krumlově paní Alžbětě. [9]) Viz více v dějinách Hřebene. [10]) DZ. 147 F 5. [11]) DZ. 301 J 30. Vklad učiněn r. 1640, 13. října (DZ. 147 F 6). Jan Hynek nemohl ani Hřeben očistiti, jenž tudíž po smrti jeho prodán jest.

jich (r. 1645, 25. ledna) *Benedictovi* řeč. *Caccia*, JMC. komorní radě;[1]) než i tento nepodržel statku dlouho, nýbrž prodal jej r. 1646, 14. dubna *Matějovi z Mukenberka* za 4286 k. míš.[2])

Matěj (jenž tuším z Rakous pocházel) měl manželku *Alžbětu*, s níž splodil děti *Konstantina Gotfrida*, *Filipa Jakuba*, Marii Alžbětu a Kláru Esteru. Zemřel r. 1666, pořízení neučiniv; pročež vdova zůstalá byvši kr. místodržícími nařízena za poručnici, uvázala se ve statky Heršlak a Cártle. Když byli oba bratří dorostli, jali se r. 1674, 29. ledna o dědictví své se děliti, při čemž se dostal první díl Heršlacký Filipovi Jakubovi, druhý bratr dostal tuším Cártle.[3]) Heršlacký pán prodal roku 1677 statek Heršlacký Matějovi Teiblovi z Hameranu, měšťěnínu v Budějovicích, ale ten tuším Heršlaku zaplatiti nemoha zase jej Filipovi Jakubovi vrátil. Tedy jej prodal tento r. 1694 Janovi Arnoštovi svob. pánu z Kaiseršteina, ale v potomních letech dostal se Heršlak přece zase Mukenberkům.[4])



Doudleby ze strany východní.

TVRZE OKOLO BUDĚJOVIC.

DOUDLEBY.

Staroslavné Doudleby, kromě Netolic a Chýnova nejslavnější osada v jižních Čechách za pravěku, leží dvě hodiny daleko od Budějovic při řece Malši, která celou ves na způsob kličky obtéká. Osada dělí se na bývalý vyšehrad či vrch, který na dvou stranách k Malši spadá a na němž nyní fara a kostel stojí, a na ves, která se dotýká východně vyšehradu a na všech ostatních stranách řeky Malše. Zemanská tvrz stávala v Doudlebích východně od kostela, jakž znáti jest ještě na příkopu pětihranné městiště obkličujícím, nesmí se však nikoliv másti s náspem mohutným (neb lépe řečeno, zbytkem jeho), který býval za samým hřbitovem a staročeské Doudleby na této nejslabší straně hradil. Poněvadž tvrz Doudlebská již před dávnými dobami zanikla, nezůstalo po ní nic jiného nežli dotčený příkop a paměti po bývalých držitelích.[5])

V pradávných dobách bývaly Doudleby hlavním místem Doudlebů, kteří na pravém břehu Vltavy od začátku lesův a blat až za Hlubokou, po Soběslav a k Hradci Jindřichovu bydleli. Krajina tato nazývala se dlouho potom krajem Doudlebským, a když stály celé Čechy pod vládou knížat Pražských, sídleli na Doudlebském hradě úředníci knížecí.[1]) Když založeny Budějovice za Přemysla Otakara II., zastíněny jsou Doudleby brzo od mladého, rychle se zmáhajícího města a poněvadž přestaly býti sídlem úřadů královských, dostaly se záhy v držení rodu zemanského, v jižních Čechách četně usedlého. Nosili na štítě muže oděnce s dobytým mečem aneb jinou braní, zaměňujíce někdy znamení toto toliko hlavou lidskou.[2]) Z rodu tohoto připomínají se první nám známí *Čeněk z Cipína* (r. 1278—1293) se synem svým *Dvořatou* (r. 1281—1291, z Metlic a z Cipína řečeným) a bratří *Domin* (r. 1278), *Bohuslav* (r. 1278—1281), *Trojan* (r. 1278 - 1293), *Častolov* (r. 1278—1293) a *Radost* (r 1281), jejichž potomci potom na Cipíně,[3]) Pasovařích, Němči, M chnicích,

[1]) Juxta DZ. 147 F 6. [2]) DZ. 304 J 21. [3]) DZ. 114 K 1 a 75. D 1. [4]) DZ. 393 L 24, 395. S 15, 404. O 10. O pozdějších držitelích srov. Sommerovu topogr. Bud. kr. na str. 168. [5]) Plán a obšírný popis hradiště Doudlebského následovati bude na jiném místě.

[1]) Srovnej o nich Pam. arch. II. 71 a Palackého dějiny I. 2. na str. 395 a 404. [2]) Srovnej o tom, co vypravováno na str. 274. [3]) Pangerl, H. U. 30, 32, 33, 35—36, 39, 45—46, 52. Zvzlab de Dvdem, t. j. Sudslav, který se r. 1263 připomíná (l. c. 21), táhne buď k Dubnému nebo k Doudlebům.

Jivovicích i jinde seděli. *Čeněk z Doudleb*, který se r. 1291 připomíná, totožný jest buď s Čeňkem anebo s Častolovem, avšak bezpochyby předek všech těch, kteří potom na Doudlebech, Heršlaku, Trojanově, Soběnově, Perném, Řevňovicích, Horce a Slavči seděli. Heršlačtí záhy se oddělili [1]) a podrželi jen některé dědiny a spravedlnosti v Doudlebích. Zde seděli po smrti Čenkově z *Doudleb* synové jeho *Mikuláš*, odjinud z *Řevnovic* (r. 1360—1390), *Trojan* (r. 1360 až 1369) a *Čeněk* (r. 1360—1383), dělíce se r. 1360 o právo podací se strýcem svým Kunratem Trojanovským [2]) odjinud též z Doudleb řečeným, později s Benešem z Heršlaku. V držení Doudleb následovali potom synové jednoho z nich, *Pešík* (r. 1398—1419), *Čeněk* (r. 1398 + j. 1423, odjinud ze Strážkovic), *Svatomír z Horky* (r. 1398—1423) a *Domin ze Slavče* (r. 1392—1429). Ti všichni učinili roku 1398 smlouvu se strýcem svým Mikulášem z Řevněvic o právo podací při kostele Doudlebském, jehož polovice tehda Heršlacké větvi náležela.[3]) Již před tím se byli dělili o své statky.[4]) Vedlé Heršlackých měli r. 1412 v Doudlebích statky toliko Čeněk Strážkovský a *Hroch z Doudleb*, bezpochyby syn některého z dotčených 3 bratří, ale i Hroch se tuším vyprodal.[5]) A tak byl potom jediný již ze starého rodu *Vilém z Doudleb*, který se r. 1446 připomíná.[6]) Neb s ním se dělili o zboží Doudlebské Vojtěch z Jivovice a Mikuláš z Holkova, a část Doudleb patřila k Poříčí.[7]) Zajímava je v té příčině smlouva, kterou učinil r. 1459 Erazim z Michnic na místě sirotků Vilémových s Vojtěchem a Mikulášem, a to o lesy, louky a potoky, které drželi společně podlé starého rodinného zřízení Doudlebských.[8]) Poslední držitel Doudleb z tohoto rodu, *Petr*[9]) jménem, prodal Doudleby (pokud mu patřily) s vesnicemi Straňany, Nedabylí, Strážkovici, Velkou Borovnicí a dvorem kmecím v Perném r. 1522 *Vácslavovi Metelskému z Felsdorfu*. Rod Petrův držel pak hojné statky v kraji Bechyňském, ale vymřel již.[10]) Doudleby zůstaly potom rozděleny; jednu část koupila od Metelského (r. 1544) *obec Budějovská*, druhou prodala *Alžběta Kořenská z Terešova* (r. 1575) panu *Vilémovi z Rožemberka*.[11]) Od té doby drželi Budějovští 19 osedlých a ke Třeboni patřilo jich 17.[12])

DUBNÉ.

Asi dvě hodiny od Budějovic na západ leží ves Dubné, v níž před časy dvě tvrze a dva dvory bývaly, avšak z toho již nic se nespatřuje. Roku 1263 připomíná se *Sudslav z Dubného*. *Vyšemír odtudž* svědčí r. 1354 v listech pánů z Hradce.[13]) Po jednom držiteli zůstali roku 1370 sirotci *Jodok*, *Beneš* a *Bernart*, kteří tu seděli společně s *Nedamírem z Dubného*. Roku 1390 žili ještě Jodok a Beneš, jsouce patrony kostela zdejšího.

[1]) Viz o nich na str. 284. [2]) Lib. conf. I. C 2, D 9 III. B 17, DD. 13 f. 140, arch. Třeboň. a Budějov. Pangerl, H. U. 133—134, 144—146, 172—173. [3]) Lib. erect. XIII. a. f. 85.

[4]) *Domin* věnoval r. 1392 na Slavči a Bukvici manželce své Markétě. (Rel. tab. I. 545, DD. 13. f. 146 a 28 p. 111.) Roku 1429 vyručen z vězení v Budějovicích (arch. Bud.). Po něm zůstala dcera *Markéta*, kterou měl nějaký Petraš též z Doudleb řečený. (Arch. č. I. 435.) *Pešík* pojal za manželku dceru Jana Borovce z Rovného (Pangerl, H. U. 240—242, arch. č. III. 493). *Svatomír* věnoval r. 1410 manželce své Barboře na zboží svém Horka neb Hůrka řečeném a skrze touž Barboru dostal se r. 1417 v držení Poříčí a jiných vesnic, kdež se o něm širší zmínka nachází. (Rel. tab. II. 68, arch. Krumlov. DD. 15 f. 226, arch. č. III. 493.) *Čeněk* měl manželku Markétu, jíž věno zapsal na Doudlebích, Horce a Strážkovicích (DD. 15 f. 226) a zemřel před r. 1423

[5]) Lib. conf. VII. B 17. Hroch prodal r. 1415 platy v Nedabyli k faře Střízovské, ale r. 1419 seděl již v Cipině a připomíná se naposled asi roku 1421. (Arch. Třeb. arch. č. III. 493, zlomek v archivu kapitul. buď z r. 1421 neb 1427.) [6]) Arch. ve Svinech, viz i arch. č. I. 435. [7]) Viz arch. č. I. 406. [8]) Orig. v arch Budějov. části ty dopodrobna jmenuje. [9]) Jeden Petr se r. 1474 připomíná. (Arch. č. IV. 71.) [10]) Nynější Doudlebští ze Šterneka povýšeni na šlechtice teprve v 17. věku, předky jich byli Ciglerové v Doudlebích usedlí. (Doklady hojné v archivu a v knihách grunt. Budějovských.) [11]) DZ. 5 J 5 archiv Budějovský, Trajer na str. 105. [12]) Sommer 29. I v tom viděti původní rozdělení vesnice na polovici. [13]) Emler, reg. 161, arch. Třeb., Cod. mon. Mar. Vall.

Beneš prodal toho roku 1. března 40 gr. platu na dvoře svém kostelu Dubenskému.[1]) Od těch dob rozděleno bylo Dubné na dva díly. Jeden díl držel Beneš ještě roku 1424, kdež držel se stranou Táborskou.[2]) Na druhém díle seděli *Jan Hazmuka z Proseči* a *Markvart Zboh z Pobipes*, kteréž vytiskli Beneš dotčený a pomocníci jeho vpadše ve tvrz Dubenskou a uvázavše se v ni. Na jich vznášení a tužby rozkázal král Čeňkovi z Vartemberka purkrabí Pražskému (r. 1414, 11. července), aby vytištěné zase v jich zboží uvedl a Beneš, má-li právo nějaké, aby toho hledal řádem zemským před soudem zemským. Mezi tím byl Hazmuka i s Káčí manželkou svou zemřel a o platy jeho v Dubném byly pře mezi Markvartem a Švábem a Hrochem z Beztuhova, kteří si je byli vyprosili.[3]) Markvart zapsal zboží své Dubenské, totiž tvrz v Dubném s dvorem poplužným, dílem vsi a polovicí kostela, v Deštném a Branišově dvory kmecí choti své Barboře a dvěma přátelům; když pak r. 1417 zemřel, prodala dcera jeho *Příba* zboží Dubenské *Zdeňkovi z Janovic* a *Veselovi ze Lhoty*.[4])

Později seděl na jednom díle *Beneš z Dubného*, jenž r. 1452 císaři Bedřichovi opověděl, pod korouhví Krumlovskou do pole vytrhl a potom (r. 1463) pánům Rožemberským sloužil. Roku 1461 učinil s Homolskými smlouvu, zatopiv jim něco dědin rybníkem vnově zdělaným.[5]) Statek jeho držel později *Přibík starší z Chlumu*, zejména již r. 1482, když prodával zboží své Vlhlavské. Tento vyskytuje se častěji v zápisech sousedů svých do r. 1495. Roku 1497 byl již mrtev a zůstali po něm vdova Kateřina ze Hlavatec a synové *Jan* a *Jindřich*.[6]) Jeden z rodu tohoto, *Beneš Dubenský ze Chlumu*, připomíná se r. 1505, též 1536 jako svědek[7]) a měl manželku Markétu z Dlouhévsi, jíž r. 1543 na Třebíně 150 kop věnoval. Roku 1549 zapsal veškerý statek svůj, tvrz Dubné se dvorem a vsí, dvůr a ves Třebín, vsi Branišov, Chuchelec, Omlenici, Smrhov a Blanské synu svému *Janovi*, avšak tento zemřel již r. 1554 a pohřben v kostele Dubenském. Poněvadž podlé dotčeného zápisu po bezdětné smrti Janově sestry jeho *Anna*, *Kateřina*, *Lidmila*, *Justyna*, *Brigida* a *Alžběta* děditi měly, učinily tyto r. 1562 dne 27. července smlouvu s mateří svou Markétou, a to takovou, že jí slíbily Dubného i po smrti otcově k užívání ponechati a ona jim za to dluh 750 kop slevila, kteréž jí Beneš byl zapsal.[8])

Když Beneš r. 1567 zemřel, odkázav pořízením svým statek dcerám svým k rovnému rozdělení, učiněno jest mezi dědičkami roku 1568 dne 13. února narovnání takové, aby Anna jako nejstarší sestra statek na pět dílů (Kateřina byla již mrtva) rozdělíc pět dílčích cedulí udělala a spečetila a jakž je pohotově míti bude, aby všecky sestrám společně vydala, by každá od nejmladší počnouc jednu sobě vzíti mohla, přijmouc pak ceduli, na svém díle přestala. Zejména dodáno i to, že smlouva tato nemá býti na škodu a újmu smlouvě dřevní, nýbrž že má Markéta všeho statku do své smrti užívati. I následovalo rozdělení roku 1569 dne 18. července. Anna (manželka Jindřicha Ojíře z Protivce) obdržela některé rybníky, lesy a lidi v Branišově, Dasném a Blanském, Lidmila (manželka N. Drochovce z Pláně) dvůr popl. v Třebíně s lidmi tudíž, rybníky a lesy, Justyna Kunašova rybníky, lesy a lidi v Branišově, Lipí, Chuchelci a Omlenici, Brigida Kunašova rybníky, lesy, lidi v Branišově, Slavči, Smrhově, Dolním Žáru, Vesci a Markvarticích, Alžběta konečně tvrz, dvůr a lidi v Dubném s podacím.[9])

Roku 1578 zemřela Markéta Dubenská z Dlouhévsi, učinivši rok před tím pořízení o statku svém. Ihned ujala každá ze sester svůj díl. Anna Ojířova odprodala potom (r. 1579, 16. října) rybníky Jebelník a pod Ryšovým sestře Lidmile a rybníky Žabinec, Hořejší

[1]) Arch. Třeb., lib. conf. II. C 9, V. A 3. Znakem jejich bylo půl kozy s korunou, jako u Kozských z Kozího. [2]) Arch č. III. 246 a arch. Budějov. (r. 1402). Roku 1411 přip. se Bašek z D. (arch. č. VI. 462), r. 1408—1417 Prokop odtudž (arch. č. III. 288 a Třeb.). [3]) Arch. č. III. 295, DD. 15 f. 218. [4]) DD. 15 f. 328, rel. tab. II. 139. [5]) Arch. Třeb. [6]) Rel. tab. II. 393, arch. Hradec., Třeboň., Budějov. a mus. Pangerl, G. U. 561. [7]) Arch. č. VI. 316, arch. měst. Třeb. [8]) DZ. 4 C 23, 61 G 26. DZm. 238 K 12, Trajer str. 81. [9]) DZ. 61 G 28 — H 13, K 25.

a Dolejší Rarohovec, lesy a dva osedlé v Branišově sestře své Alžbětě; sama pak zemřela r. 1581 a pochována v Dubném.[1]) Jak spojen byl díl tento s druhým dílem, není nám známo.

Na druhém díle Dubného seděl v l. 1463—1468 *Oldřich Roubík se Hlavatec*,[2]) jehož syn Jindřich pánem na Netolicích a Heršláce byl. Oba válčili r. 1469 s Janem z Rožemberka, pročež lid jeho tvrze Dubného dobyl a tu mnoho lidí Roubikových zajal. Někteří z nich propuštěni na česť a na víru, jiní pak, a mezi nimi mnoho pavézníků, vsazeni na Krumlově do vězení.[3]) Oldřich přečkav syna svého, zemřel kdysi před r. 1483 a zboží jeho, tvrz Dubné se dvorem popl., díl Branišova, polovice vsi Dasného a jeden dvorec ve Slavči spadly na krále, který je udělil Jindřichovi ze Hradce. Běta z Budějovic, vdova Oldřichova, odpírala tomu, ale jak věc dále dopadla, není známo.[4]) Jisto jen jest, že Dubné i potom v držení Roubíkův zůstalo. Roku 1505, 6. května dělili se bratří *Mikuláš*, *Ctibor* a *Oldřich se Hlavatec* o statky své, při čemž lesy, rybníky a lovy na Dubensku a Habersku ve společnosti zachovali. Roku 1523 obnoveno dělení toto mezi Mikulášem, Ctiborem a Kateřinou ze Sudoměře, poručnicí dětí n. Oldřichových, při čemž obdržel Ctibor tvrz Dubné s dvorem a dílem vsi a ostatní každý po polovici tvrze Habří a nějaké příslušenství statku Dubenského.[5]) Ctibor byl již r. 1526 při letech, pročež peníze manželce své Aléně ze Štatenberka, dceři své Apoloně a manželu jejímu Václavovi z Kraselova, a Kateřině vnučce své na statku Dubenském zapisoval.[6]) Roku 1530 prodal díl svůj statku Stonařovského na Moravě[7]) a oženil se tehda, ač již měl vysoké stáří, po smrti první manželky své s Annou z Pláně. Posledním svým pořízením d. r. 1544 dne 20. srpna odkázal tvrz Dubné s příslušenstvím a zejména rybník Velký Kvítkovský, na něž měli Roubíkové nadání od krále Vladislava, a jiné ještě rybníky manželce své *Anně Roubíkové z Pláně*, tak aby toho užívala do smrti a po ní aby připadlo na dcery její *Barboru*, *Markétu*, *Kateřinu*, *Hedviku* a *Krystynu*, s prvním manželem jejím Ojířem z Protivce splozené.[8]) Zemřel r. 1548.

V pěti letech po smrti Ctiborově zemřela jedna sestra Kateřina (vd. Staškova) a tušim také máti sester Anna. Neb roku 1553 dne 12. května rozdělily se čtyři ostatní o zboží Dubenské, při čemž vzala *Hedvika* tvrz Dubné se všemi pokoji, s příkopem okolo ní, dvorem, díl vsi, podací díl Branišova a některé lesy a rybníky. Táž paní byla vdána za Petra Sudka z Dluhé a držela Dubné skorem až do smrti své; neb teprve r. 1589 dne 28. září prodala statek Dubenský synu svému *Jindřichovi Sudkovi z Dluhé* a na Omleničce za 2100 kop miš a zemřela r. 1590, odkázavši peníze hotové, jistoty, svršky a klenoty dceři své Aléně Čákovcové z Dluhé a vnukům a vnučkám svým (dětem Antonína Loka z Netky a Anny ze Hřebenc).[1]) Jindřich Sudek učinil potom směnu se *Ctiborem Ojířem z Protivce;* obdržev od něho dva dvory v Omlenici a peníze, vzdal mu statek svůj Dubenský.[2])



Stará věže v Budějovicích s náměty pro obranu.

Po smrti Ctiborově zdědil Dubné bratr jeho *Jachym* a maje sám již Hamr a některé vesnice, spojil s nimi Dubné i s tím dílem n. Chlumských, Římov a Třebín v jeden statek, kterýž zdědil po něm syn jeho *Ctibor Ojíř z Protivce*.[3]) Ten držel Dubné ještě r. 1606 a 1615 s Římovem.[4]) Od něho dostalo se Dubné skrze sestru jeho Polyxenu v držení manžela jejího *Adama Chvala Kunaše z Machovic*, jenž r. 1623 nejen o tento, nýbrž i o druhý statek svůj Křenovice přišel. Skonfiskovaný statek koupila toho roku *obec Budějovská.*[5]) Za správy Budějovských rychle tvrz pustla. Roku 1692 spatřovaly se z ní pode dvorem k faře zdi a náspy, a místo její bylo posázeno planými hruškami.[6]) Jak se však spatřuje z dějin, byla v Dubném také druhá tvrz, o jejímž položení neumíme pověděti.

DOUBÍČKO.

V okolí Branišova v rybnice řečeném Návesní (Streckteich, Frauenweiger) stávala tvrz Doubíčko, jinak i Dub, Doubí a Doubice řečená, z níž r. 1692 toliko základní zdi se spatřovaly.[7])

Zde seděl ve 14. věku *Oldřich Poledne z Dubé* s manželkou svou Annou, která mu syny *Ješka* a *Štěpána* porodila. Po smrti manželově porovnala se Anna s Jakubem farářem Újezdským (r. 1375) o pole posud mezi nimi sporné vedlé farních rolí a jeho se odřekla, přijavši náhradu na penězích.[8]) Ješek jest tušim onen Jan z Doubice, kterýž byv r. 1388 od Onše z Vlhlav na spolek přijat, vešel tím v držení Vlhlav. Po jeho smrti drželi oba statky synové jeho *Mikuláš* a *Jan*. Tento prodal Dub dvůr poplužný s příslušenstvím (r. 1444 dne 18 ledna) *Benešovi ze Lhoty* za 21 kop, ale trh ten učiněn jen na oko, snad proto, aby někdo na statek Dubský sáhnouti ne-

---

[1]) DZ. 20 B 6, 64 P 18—19, Trajer str. 18. [2]) Arch. Třeboňský, Čas M. r. 1881, 73, 75—76. [3]) Arch. č. I. 236—237. [4]) DD. 17 f. 134. [5]) Arch Třeboň DZ. 3 J 2. [6]) DZ. 84 B 15—16. [7]) Volného Topografie VI. 41. [8]) DZ. 8 M 11. Dcera Apolonie dostala tedy jen 700 kop na statku Dubenském zapsaných.

[1]) DZ. 50 G 10, 166 O 32, 25 D 15. [2]) DZ. 166 O 37 a 25 F 16. [3]) DZ. 127 L 9. [4]) DZ. 181. H 3 a rozvrž. sb. 35, 43. [5]) Bílkovy děje konfiskací 311 a 888. [6]) Urbář Budějovský na str. 38. [7]) Urbář Budějovský. Širši vypsání v Mitth. d. V. f. G. d. D. r. 1883. [8]) Lib. erect. XII. f. 3 Acta jud. 1375, 26. Maj. Roku 1409 daroval král odúmrť nějakou v Dubici po neb. Bozděchovi (DD. 14 f. 187).

Vývod Ojířův z Protivce.

Jan Ojíř z Protivce na Jaroslavicích (1501 † j. 1542) ψ Anna Drochovcovna z Pláně

Jindřich (1541—1570) na Římově ψ Anna Dubenská z Chlumu	Jiřík (1541—1577) na Řevňovicích a Habří (dcery, v. Habří)	Barbora ψ Aleš Šebířovský z Křekovic	Markéta († 1589) ψ Jan st. Kunaš z Machovic	Kateřina († j. 1553) ψ N. Stašek	Hedvika († 1590) ψ Petr Sudek z Dlubé	Krystyna

Ctibor (1562, † j. 1591) na Římově a Dubném — Jachym (1562, † 1597) ψ Majdaléna z Dlouhévsi (ψ 2. Kaplíř)

Ctibor (1601, † j. 1622) na Římově a Dubném — Eusebie Polyxena



Stará věž v Budějovicích.

mohl. Nacházíť se později v držení Doubíčka *Beneš Hrůza z Vlhlav* a ten prodal před rokem 1454 tvrz Dub a ves Temelín s platy v Tupesích, Branišově, Hlavatcích a Temelinci *Janovi Koňatovi z Olešnice*, [1]) po němž Doubíčka týmž způsobem nabyl *Oldřich Harachéř ze Hřebene*. Tento učiniv r. 1472, 3 dubna poslední pořízení o statku svém odkázal tvrz Doubíčko „pacholíkům a děvečkám nebožce Markvartovým“ bratra svého v rovný díl, kromě toho poručil peníze do fary ke sv. Mikuláši v Budějovicích na ornat. Nejstarší syn Markvartův *Jan ze Hřebene* ujal potom statek a zapsal tvrz Doubíčko se dvorem poplužným a Branišov dvůr v plat vysazený r. 1473 bratru svému Markvartovi a sestrám svým Přibě, Zdeně a Dorotě, jako by jim 350 kop dlužen byl. [2]) Jan žil ostatně ještě r. 1495 a prodal přes předešlý zápis „v Doubíčku dvůr poplužný a ves Branišov“ *Petrovi Kořenskému z Terešova* za 500 kop, čímž dostalo se Doubíčko zase ke zboží Vlhlavskému. Neb od r. 1482 držel Petr Vlhlavy a asi v ty časy přikoupil také Doubíčko. Petrovi vnukové *Jiřík, Kryštof, Adam* a *Jachym* bratří *Kořenští* prodali Doubíčko a Branišov roku 1548 *obci města Budějovic* za 1575 kop. [3])

HOUŽNÁ.

Rybník Houženský [4]) severně ode Dvorův Haklových zachoval památku této tvrze, jejíž poloha zcela neznáma byla. Na gruntech bývalého popluží Houženského stojí tak zvaný Nový Dvůr. V těchto místech stávala tvrz, z níž nepatrné jen památky zbyly, dvůr a ves, které rovněž s povrchu zmizely. Již r. 1263 připomínají se *Aleš* a *Psid* (?) *z Houžné*. [5]) *Vyntíř* odtudž připomíná se po prvé r. 1386 a r. 1400 byl purkrabí na Velešíně. *Mikuláš* odtudž byl r. 1408 ve službách a pod žoldem p. Reinprechta z Wallsee, když měl nějaké půtky v Rakousích. *Přibík z Houžné*, študent při učení Pražském (r. 1408), pilně čítal ve spisech Viklefových a nevydal jich arcibiskupovi, když mu tak kázáno. On a někteří s ním stejně smýšlející zůstali v odporu, i když odvolání k papeži učiněné nic neprospělo. Když jim však arcibiskup (r. 1410, 16. června) znovu rozkázal, aby traktaty dotčené ve dvoře arcibiskupově odevzdali a církevními tresty pohrozeno, přestal již Přibík svého odporu. [1]) *Maršík z Houžné* připomíná se od r. 1409 častěji, dočkal se bojův husitských a byl potom s *Vilémem* odtudž sedením v Dunovicích v městě Ličově, jsa snad také v rakouských službách. [2]) *Bartoš* odtudž odpověděl císaři (roku 1452) vedlé Jana Popela z Lobkovic. [3])

Roku 1458 seděl na Houžné *Mikuláš Vita ze Rzavého*, služebník pánův Krumlovských a držel zboží to ještě r. 1463. [4]) Po něm drželi Houžnou krátký čas *Václav* a *Jan*, synové známého *Ondřeje Puklice ze Vztuh*, purkmistra Budějovského, kterémuž strana králi Jiříkovi odporná roku 1467 zrádně a ohavně o živobytí připravila. [5]) Od nich koupil statek ten asi r. 1468 *Petr z Houžné* a *ze Stupného* (erbu sekery), jak se zdá potomek předešlých držitelův, a seděl tu ještě r. 1495, kdež učinil s Václavem Puklicí ze Vztuh smlouvu o směnu dědin při dělání rybníkův. [6]) Syn jeho *Mikuláš Stupenský z Houžné* (roku 1515—1519) odkázal před smrtí svou Houžnou tvrz, dvůr poplužný a ves celou *Heřmanovi* a *Petrovi* strýcům *Zdlezským z Prostého*, a ti je prodali r. 1523 *obci města Budějovic* za 2000 kop gr. českých. [7]) Budějovští postavili na místě tvrze, která nedlouho po zakoupení spustla, chalupu pro baštíře a chlév pro dobytek jalový. [8])

ČERNÝ DUB.

Půl druhé hodiny daleko od Budějovic jest ves Černý Dub neb Černodub, která ve 14. století ke Chlumu a později k statku Pořickému patřila. [9]) Po smrti *Jana Kolkreitára z Kolkreitu* podělili se (r. 1576) o statek jeho synové, jeden z nich Baltazar němý a na rozumu nedostatečný dostal půl dvoru v Černém Dubu s přísl. za svůj díl; po něm jej převzal bratr jeho *Melichar*, jenž tuším druhou polovici na svůj díl obdržel (r. 1583, 1. září), koupiv od bratra Kryštofa všechen nápad jemu po Baltazarovi náležitý. [10]) Asi v těch dobách teprve postavena tvrz v Černém Dubu. Melichar držel také

[1]) Rel. tab. II. 199, 255. Viz děje Vlhlav. [2]) Archiv Třeboň. DD. 21, str. 381. [3]) DZ. 7 B 15, 8 L 27.

[4]) Tak slove na Faltově mapě panství Krumlovského, na mapě gen. štabu slove „Schirnitz T.“ I zápisy r. 1552 učiněné tomu nasvědčují, ano se dí, že šla voda z rybníka pod Machovici na rybníky Houženské (DZ. 50 A 21), a v urbáři Budějovském z r. 1692 rozeznávají se troje rybníky Houženské, horní (Frauenweiger), střední a dolní. [5]) Pangerl, H. U. 21. Němci tehdejší říkali vsi „Hawsen.“ Patří-li sem „Wolfradus de Gusen“ (r. 1293), nevíme. (Tamže 52.) To platí též o rytíři, jenž slul „Iban der Gusner.“ (Archiv f. K. ö. G. XXXI 292.)

[1]) Notizenblatt 1852 S. 7, Tomkovy děje Prahy III. 459, 480, 482, archiv kapitulní a Budějov. [2]) DD. 15 f. 211, arch. č. III. 5, archiv mus. [3]) Arch. č. III. 551. [4]) Arch. Třeboň. [5]) Šíře Časmus 1846 II. 163—211, krátce Náuč. Sl., Puklice. [6]) Archiv Budějov. a Novohrad. DZ. 400 R 12, arch. č. IV 164, V 333, Pangerl, G. U. 522, DD 61 p 541. [7]) DZ. 84 C 9. [8]) Širší vypsání v Mitth. d. V. f. G. d. D. r. 1883. [9]) Rel. tab. I. 432, DZ. 14 J 17. [10]) DZ. 626 F 15. Manželka jeho tuším Anna z Větřní (DZ. 23 B 29).

několik let Slavkov, později i Větrov, kterýžto získav, prodal Černý Dub tvrz se dvorem při ní, pivovárem, mlýnem a ves (vkl. r. 1615 dne 12. ledna) *Janovi Hognovi ze Švarcpachu* na Pozděrazi za 4500 kop miš. *Jan Hogen*, který potom Černý Dub držel a r. 1638 ($^{18}/_{9}$) na vsi Plané Regině z Budkova manželce své 4500 kop miš. věnoval, byl tuším Janův syn a zemřel r. 1676. Tu se uvázal ve statek Janův syn *Jindřich Václav*, ale držel jej jen 3 léta. Umíraje (r. 1679) odkázal Černý Dub *Václavovi Františkovi Kořenskému z Terešova* na Ostrolově Újezdci a Meziříčí, JMC. radě a hejtmanu kraje Bechyňského. Když tento r. 1681 zemřel, následovali v držení statkův jeho synové. Napřed jej držel *Kryštof Albrecht*, ale prodal jej r. 1686 (9. prosince) bratru svému *Janovi Lukášovi*, avšak tento prodal roku 1687 (5. listopadu) statek ten, totiž Černý Dub, Homoli a Planou se třemi dvory poplužnými *obci města Budějovic* za 40.400 fl. [1]) Dvůr zdejší jest dávno již mezi lidi rozprodán.


Kostel Boršovský.

BOŘŠOV.

Blíže vsi Boršova viděti jest na skalnatém břehu Vltavy posud místo, kdež v starých dobách tvrz stávala, jak posud ze skromných zbytkův souditi lze. Ačkoliv se v listinách tvrze nikde nepřipomíná, přece souditi lze, že tu bývala, poněvadž byl Boršov statkem zvláštním, patřícím pánům *z Boršova* erbu šípu. Bratří *Albert* r. 1261 až 1291 a *Beneš* r. 1274—1279 napřed psali se po Boršovu, ale již r. 1279 onen po Stropnici, tento po Chlumu. S přivolením manželky své Petronily a syna *Ojíře* daroval Albert hlas svůj podací kostelního ve Stropnici (před r. 1286) klášteru Vyšebrodskému a později také ves svou Boršov s příslušenstvím a kostelem téměř klášteru, což potvrdili biskup Dobeš (r. 1290, 20. března) a král Václav (toho roku 23. března). [2])

Klášter podržel sice zboží Boršovské až do dnešního dne, ale buď někdy ves tu pronajímali, buď ještě část její zůstávala v držení osob světských. Z rodu vladyk z Jivovice a z Doudleb seděl tu ve 14. století *Mikuláš Plachtík z Boršova*, jenž pojal manželku Kateřinu, dceru Peradlinovu z Chuchelce, jíž zapsal r. 1378, 3. dubna věno na vsi své v Boršově (kromě platu na jednom sedláku, kterýž byl sestře své Jitce daroval) a odkázal také všechen svůj movitý i nemovitý statek. [3]) V husitských válkách, když houf jeden ležel před Budějovici, vybili kostel v Boršově a pobrali knihy a ubrusy. [4]) V ty časy žil *Beneš Plachta z Boršov*, jenž roku 1426, 26. list. svědčil, když Jan Smil z Křemže vstupoval v příměří s p. Oldřichem z Rožemberka. [5]) O pozdějších osudech tvrze nic známo není.

[1]) DZ. 137 F 10, 146 K 3. 116 A 5, C 28, F 1 399 F 1, M 19. [2]) Pangerl, H. U. 12, 13, 26, 28, 37—38, 40—42, 46. Emler reg. 120, 202, 311, 356, 376, 588, 596, 644, 669, Link Annal. Claravall. I. 432. [3]) Pangerl, H. U. 177. [4]) Kniha popravčí str. 37. [5]) Archiv Třeboň.

POŘÍČÍ.

Nedaleko Budějovic jest ves Poříčí se statkem zemským a zámečkem, kterýž povstal z bývalé tvrze. První její držitelé byli erbu střely a stejného původu s pány ze Strakonic a zvláště s vladykami z Újezda, od něhož bezpochyby blízké Poříčí jako zvláštní statek odděleno. *Bušek z Poříčí* (r. 1376 až 1417) najal si r. 1379 od kláštera Vyšňobrodského ves Boršov. *Jindra z Poříčí*, bratr jeho, prodal r. 1385 Henzlinovi Pehmovi sousedu Budějovskému plat v Záhoří, a r. 1389 prodal nějakou louku za řekou. [1]) Nedlouho potom oddělil se od bratra svého a seděl na dvoře Kosovci. [2]) Pospolu se připomínají r. 1408, když Bušek plat v Újezdě ke kostelu v Boršově prodal. [3])

Barbora, tuším Buškova dcera, vdala se za *Petra Svatomíra z Doudleb*, zkrátka Svatomíra řečeného, jenž jí r. 1410 na zboží svém Hůrka řečeném věno zapsal. [4]) Oběma manželům zapsal Bušek z Poříčí r. 1417 dvůr svůj v Poříčí. K tomu nabyl ještě Svatomír r. 1423 práva věnného v Doudlebích, Hůrce a Strážkovicích od Markéty manželky n. Čeňkovy z Doudleb. Platy v Jedovařích, patřící Svatomírovi a jeho příbuzným, byly se již r. 1419 dostaly Ondřejovi Sokolíkovi z Dubé. Svatomír zemřel po r. 1423 a Barbora vdala se podruhé za *Přibíka Čenovce z Čenovic*. [5]) Když r. 1437 práva zemská i dvorská obnovena byla, našla se také odúmrť, která káli na zbožích Svatomírových (jenž dědicův nezůstavil) náležela; na Poříčí sice, jež Barboře patřilo, sáhnouti se nemohlo, nicméně provolána jsou všecka zboží, Hůrka, Poříčí, Jedovary, Strážkovice a podací kostelní v Doudlebích. V držení Poříčí se ubájila sice Barbora tak jako Ondřej Sokolík v držení Jedovar, jichž postoupení dokázal zápisem svrchupsaným, ale Hůrku obdrželi výprosnici, totiž napřed úředníci desk dvorských a potom Vojtěch z Jivovice a Mikuláš z Holkova, jimž král Ladislav r. 1454 právo to potvrdil. [6]) V ty časy uvádí se *Václav Talafous z Dobřan* seděním v Poříčí, maje ve svém držení bezpochyby větší část vsi, jíž byl snad od Barbory neb dědicův jejich koupil. Týž byl nějaký čas ve spořích s opatem Vyšebrodským o cestu z Boršova přes řeku k Poříčí a k Doubí

[1]) Pangerl, H. U. 179, 207, Borový, lib. erect. II. p. 132, lib. erect. VII. f. 121. Vedlé tvrze a dvoru byl v Poříčí ještě jeden dvůr zemanský, na němž seděl *Aleš ze Všeradic* (od r. 1403). Ten prodal r. 1407 dvory své v Poříčí a Kukulovicích *dominikánům Budějovským* za 200 kop a s takovou výminkou, že mniši denně mši zpívanou k Matce boží sloužiti a prodávajícímu 12 kop gr. úročiti budou. (Diplom. mus. 1407, 8. Jul. Acta jud. 1401—1404. Trajer 94, Sommer 197.)

[2]) Jindřich Kosovec z Poříčí seděním na Kosovci miřil se r. 1407 s farářem Budějovským (Acta jud.), roku 1404 nazývá se i z Kosova (arch. bibl. Praž.) a r. 1423 Kosovcem ze Záboří (arch. Budějov.). [3]) Arch. Krumlov. [4]) Rel. tab. II. 68. [4]) Arch. č. II. 55, III. 493, DD. 15, f. 226. [6]) DD. 15 f. 226 a 23 p. 170. Nějaký dvůr v Poříčí držel r. 1440 Oldřich Haracheř z Olbramovic. (Arch. měst. v Krumlově.)



Poříčí od východu.

a odtud dále k Plavu a o jinou cestu jdoucí skrze Doubí k Budějovicům, jež náležely Talafousovi a jenž na nich nechtěl dovoliti jezditi, an opat zbraňoval lidem Talafousovým dříví sobě bráti a trávu žíti v lesích klášterských. O ty věci přišly obě strany na Oldřicha z Rožemberka a Jana syna jeho, kteří vyslavše některé z rady své na ohledání věcí sporných roku 1453, 24. srpna mezi nimi vypověděli.[1]) Nedlouho potom zemřel Talafous, zůstaviv manželku Barboru (snad svrchu řečenou Barboru z Poříčí po třetí vdanou) a sirotky nezletilé; za Barbory povstaly nové různice s klášterem o přívoz přes Vltavu tu stranu k Boršovu, ana Barbora naříkala celou řeku, opat však tomu připouštěl, že jí jen polovice řeky patří. Obě strany zvolivše si Jindřicha a Jana bratří z Rožemberka za rozsudí svědomí ústní a psaná ukazovaly. Výpovědí konečnou (r. 1455, 14. července) přiřčena jest svobodná loď jedné každé z obou stran.[2]) Roku 1458 uvodí se *Bušek z Poříčí*, jenž se zapsal dluhém jistým Mikuláši knězi Soběslavskému.[3])

Po *Markvartovi ze Hřebene*, jenž Poříčí r. 1525 držel,[4]) následoval *Adam Sudek z Dlouhé*, jenž prodal tvrz Poříčí s dvorem popl. a vsí, krčmu u silnice Budějovské s řekou Vltavou *Janovi Křenourovi z Křenového*. Týž zapsal r. 1540 statek Poříčký choti své Kateřině z Vaidnoku a z Trušpachu a dětem s ní splozeným,[5]) ale již r. 1550 seděl tu *Blažej Pibr z Olešnice*.[6]) Syn jeho *Blažej z Pibru* prodal (vkl. r. 1562, 5. června) tvrz Poříčí s dvorem popl. a vsí, ves Černodub s řekou a mlýnem *Janovi Kolkreitérovi z Kolkreitu* za 3500 kop a nějakou kopu nad to.[7]) Jan zemřel r. 1574, zůstaviv vdovu Markétu z Libňova a syny *Kryštofa, Baltazara, Melichara, Jana* a *Lva*, kteří se r. 1576 o dědictví otcovské Poříčí a Černodub rozdělili. Lev získav znenáhla celý statek Poříčský, prodal r. 1593 dne 4. března „sídlo a statek Poříčí, tvrz k tomu a všelijaké stavení od kamene i od dřeva v též tvrzi“ i s pivovárem bratřím *Kilianovi* a *Kryštofovi Špandelům* za 7100 kop míš.[8]) Nedlouho potom zemřel Kilian zůstaviv syna *Jana Adama* řeč. *Špandele*, jenž tvrz se strýcem svým držel; oba ji prodali (vkl. r. 1596 ve čtvrtek po sv. Kateřině) *Štěpánovi Vamberskému z Rohatec* a na Račicích.[9])

Dotčený Štěpán byl měl různé statky v okolí města Vodňan, jež od r. 1589 odprodával a koupiv z peněz stržených Poříčí, usadil se v okolí Budějovském, kdež potom rodina Vamberských v 17. stol. žila. V držení Poříčí následoval před r. 1615 *Hynek mladší Vamberský*, jenž měl také statek nějaký v Branišově a prodal pak tvrz Poříčí s příslušenstvím (vkl. r. 1617 ve čtvrtek po sv. Martině) *Janovi Jiřímu Vrábskému Tlukсovi ze Vrábí* za 6500 kop míš.[1]) Nový držitel byl jediný rodu svého, jenž po bitvě Bělohorské statek svůj ztratil.[2]) *Budějovští dominikáni* vešli nyní v držení Poříčí a drželi je až do zrušení kláštera.[3]) Z tvrze povstal nynější zámeček.

HABŘÍ.

Ve vsi Habří ($3\frac{1}{2}$ hod. sz. od Budějovic) stojí posud staré stavení tvrze, kteráž postavena bezpochyby na počátku patnáctého století. Ještě roku 1381 náleželo Habří ke statku Veseckému.[4])

Prvními nám známými samostatnými držiteli byli *Roubíkové ze Hlavatec*. Z tohoto rodu žili za válek husitských dva bratří, *Jan Roubík* a *Vilém Kozák*, z nichž onen seděl na Habří, tento na Římově. Jan byl společníkem nepokojného Jana Smila z Křemže a v půtkách s Albrechtem knížetem Rakouským byv zajat, seděl ve vězení v Budějovicích. Roku 1425, 6. července byv propuštěn na svobodu musil slibiti, že vězení Budějovským a jich spojencům nebude nijakým způsobem vzpomínati.[5]) Nástupce jeho *Oldřich Roubík* psal se také z Habří, jako zejména roku 1443 a 1460.[6]) Tento Oldřich jest asi zase týž Oldřich, jehož syn byl pověstný válečník Jindřich Roubík, držitel Netolic a Heršlak.[7]) Ačkoliv nám další posloupnost známa není, víme přece jen to, že zůstalo Habří v držení rodiny Roubíkovské, a že k tomu přibyl statek Dubenský.[8]) Oboje ty statky připadly na počátku 16. století třem bratřím, *Mikuláši, Ctiborovi* a *Oldřichovi*, z kterých tento poslední záhy zemřel, děti zůstaviv. Roku 1523 přikročeno k dělení. Mikuláš obdržel v Habří půl tvrze a půl dvoru z hořejší strany tvrze, dvůr kmecí a k tomu půl lánu pustého Čapkovského, v Slavči dy. km., v Dubném dv. km., v Branišově dv. km., v Dasném dvory kmecí s platem, plat v Kvítkovicích a jiné platy a roboty. Kateřina ze Sudoměře, poručnice dětí n. Oldřichových, přijala díl tvrze Habří z dolejší strany, půl dvoru popl. a k tomu též jisté příslušenství. Ctiborovi konečně dostaly se za díl tvrz Dubné s dvorem a část vsi.[9]) Rozdělení Habří na dva díly potrvalo po delší léta.

Polovice, která se dostala Kateřině, brzo po tomto rozdělení se dostala do rukou cizích. V tituláři roku 1533 připomíná se sice Jan Roubík ze Hlavatec seděním na Habří, jenž se pouze na tuto

[1]) Pangerl, H. U. 277. [2]) Tamže 283. [3]) Pam. arch. VIII. 158. [4]) Archiv Třeboňský. [5]) DZ. 249 A 12. [6]) Notizenblatt 1852, S. 357. [7]) DZ. 14 J 17. Sommer udává 3650 kop. [8]) DZ 18. D 17, 27. B 21, 169. H 13, arch. DZ. XVI. 7. [9]) DZ. 127 G 14. Srov. i DZ. 174 C 17.

[1]) DZ. 139 C 14. Viz i reg. 46 F. k. s. C 23. [2]) Viz Bílkovy děje konfiskací na str. 902.

[3]) Po zrušení kláštera Budějovského (r. 1785) sloučili Poříčí s ostatními statky náboženského fondu, než po pěti letech (r. 1790) prodali je Budějovskému měštěnínu Václavovi Donnerovi. Od té doby až do nynějška drželi Poříčí po větším díle měšťané Budějovští.

[4]) DD. 13 f. 133. Viz i Emler reg. II. 176. [5]) Arch. č. VI. 477. [6]) Tamže IV. 399, lib. oblig. I. 110 (arch. Třeb.). [7]) Obšírná o něm a důkladná rozprava od Fr. Marše v časop. mus. 1881 na str. 73. [8]) Roku 1489 seděl „v Habří“ *Mikuláš Roubík ze Hlavatec*. (Arch Budějov.) [9]) DZ. 3 T 2, vklad ve desky se stal ve středu před sv. Barborou. (Srov. i rkps. Roudnický IV. F c. 9. na str. 110—111.)



Poříčí od severu.

polovici vykládati může,[1]) ale polovice ta již deset let později nachází se v držení vladyk ze Sudoměře, jimž se dostala bezpochyby skrze Kateřinu dotčenou. Držitelem jejím byl *Petr Dívčický ze Sudoměře*, jenž v letech 1548—1550 zemřel, syna Ctibora zůstaviv. Poručníkem sirotka nezletilého stal se Adam Řepický ze Sudoměře, podkomoří měst věnných, jenž všechna zboží Ctiborova odprodal. Smlouvou r. 1550 v sobotu po seslání Ducha sv. učiněnou prodal polovici tvrze Habří a dvoru, díl vsi s příslušenstvím *Václavovi Štrabochovi z Pernstorfu* za 1050 kop míš.[2]) Po Václavovi, jenž tu několik let seděl, následoval syn jeho též *Václav* řečený, jenž polovici Habří r. 1581 (vkl. v úterý po smrtelné neděli) *Vilémovi z Rožemberka* a na *Českém Krumlově* za 1750 kop gr. č. prodal.[3]) Tento pán nezůstal dlouho v držení Habří, neb v tituláři r. 1589 uvodí se tu pánem *Kryštof Kolichreitár z Kolichreitu*, jenž tušim bez dědicův zemřel a zboží své *Lvovi z Kolichreitu* odkázal, jenž byv roku 1589 pánem na Poříčí roku 1615 Habří, a to tušim celé tvrzi vládl.[4])

Druhou polovici tvrze prodal *Ctibor Roubík ze Hlavatec* kdysi před r. 1541 *Jindřichovi* a *Jiříkovi* bratřím *Ojířům z Protivec* za 150 kop.[5]) Asi v stejný čas zapsal jim také Římov, starodávné zboží rodu svého. Bratři ti rozdělili se potom o zboží své: Jindřich obdržel Římov a Jiřík ves Řevňovice, ale držel také statek Habří, jak titulář r. 1534 vydaný svědčí. Ves svou Řevňovice prodal Jiřík r. 1560 obci Budějovské a připomíná se jakožto pán na Habří ještě v titulářích r. 1572 a 1589 vydaných. Zůstavil toliko dcery *Markétu* vdanou *Kolichreitárovou* a *Alžbětu.*[6])

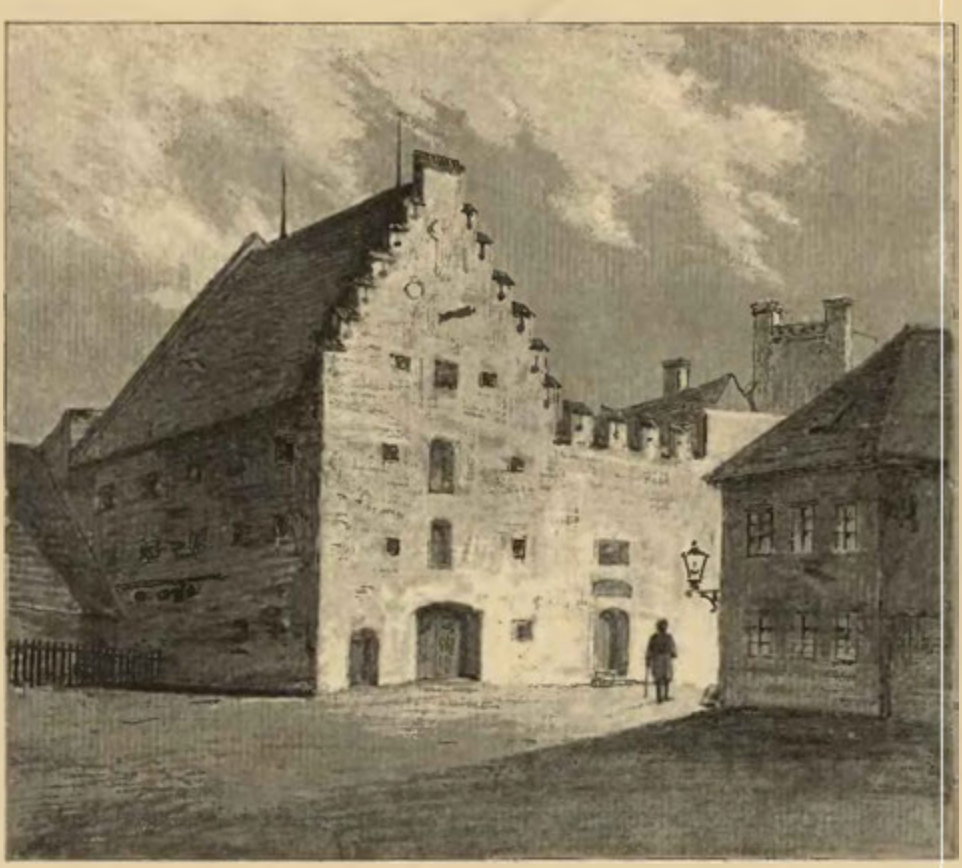
Obě polovice Habří držel v čas povstání českého *Melichar Kolichreitár*, jenž se přidržel strany stavův evangelických. Tou příčinou odsouzen jest r. 1622 polovice jmění svého, jež však vojskem již r. 1620 zabráno bylo. Statek Melicharův tvrz a ves Habří zastaven jest r. 1620 měštěnínu Budějovskému Mikuláši Schantzovi, potom však týž statek a statky vzaté Vincentovi Hulcšporerovi, tvrz Svébohy se dvorem Olbramy prodal Karel z Lichtenšteina místodržitel (r. 1623, 22. května) Gangolfovi opatu *kláštera Vyšebrodského* a konventu za 15.000 kop míš.,[1]) jenž Habří s Komařici sloučil. Vklad těch statkův dal sice král Ferdinand r. 1633 v sobotu po sv. Medardu vymazati, ale stalo se to jen ve příčině Svéboh a Olbram; Habří již na věčné časy klášteru zůstalo.

ČÁKOV.

Na východním konci vesnice Čákova Malého (neb i Čekova, jak staří říkávali) blíže dvoru poplužného stávala tvrz již za starých dob a udržela se do 17. věku. Ve 13. století byly na místě Čákova Malého i Velkého tři vesnice; dvě tušim tam, kde jest Velký Čákov. Podlé posledního pořízení Voka z Rožemberka (r. 1262) měly vesnice ty prodány býti nějakémusi *Předotě*, ale prodána pouze jedna. Velký Čákov totiž držen i potom k panství Poděhusskému, a páni z Rožemberka měli právo podačné při kostele zdejším.[2]) A tak zůstala ves tato i později při panství Krumlovském. Malý Čákov šel zatím po r. 1262 z ruky do ruky a dostal se potom vladykám erbu a rodu Harachovského. *Ješek z Čákova* připomíná se od r. 1337 až do r. 1354 v rozličných pamětech a zápisech strýců svých Harachéřův, jakož i Vítkovcův.[3]) Ze synův jeho stal se mladší *Bohuněk* r. 1355 farářem Budějovským, ve kterémžto výnosném úřadě setrval až do své smrti (r. 1406). Byl kněz pobožný a právě křesťanský, který z důchodů svých a dědictví otcovského mnohou kopu na nadání oltářův při kostele Budějovském obrátil.[4]) Bratr jeho starší *Vilém z Čákova*, jenž se po prvé r. 1364 vyskytuje, prodal roku 1376 pět lánův poplatných ve Slavošovicích k oltáři sv. Maří Majdalény, Lazara a Marty v kostele Budějovském.[5]) O potomcích

[1]) Reg. 5 F. hejtman. I. E 11. [2]) DZ. 51 E 7. Vklad vykonal Ctibor r. 1555, 1. dubna, maje na to léta soudem zemským daná (DZ. 11 K 30). [3]) DZ. 21 C 23. [4]) Rozvržení sbírek str. 45. [5]) DZ. 1. B 11. Vklad se stal r. 1541, 16. prosince. Statek obsahoval půl tvrze z hořejší strany, půl dvoru a ve Slavči dvůr poplužný. [6]) DZ. 13 L 10 a 19. H 28.

[1]) DZ. 292 H 22 a 141 J 19, Bílek, Děje konfiskací 226. [2]) Pangerl, Hoh. U. 18, Urbář Rož. 38, lib. conf. III. D 19, VII. D 10, E 4. Srov. i Tomkovy Dod. k I. dílu dějin Prahy, str. 52. [3]) Pangerl, G. U. 90, 97, 100, 112—113, H. U. 90, 93—94, Ludewig Rel. MS. IV. 279—285, Brandl, cod. dipl. M. VIII. 205, archiv u sv. Jiljí r. 1347. [4]) Lib. conf. ed Tingel I. 32, ib. VI. G 17, Borový. lib. erect. I. 46 atd. [5]) Lib. erect. II. f. 6.



Stará zbrojnice (nyní sýpka) v Budějovicích.

jeho nám nic známo není. Asi r. 1420 seděl tu *Bohuněk Čákovec*, jemuž lotři někteří na jeho jmění škodili, koně pobrali a pány zbili.[1])

V témže století drželi tvrz zdejší *Čákovci z Bohušic*, rod pánům z Rožemberka velice oddaný. Kunka „vdova z Malého Čákovce“, Anna a Keruše dcery její půjčily pánům r. 1463 peníze a *Jan z Bohušic a z Čákova* je r. 1470 též založil.[2]) Týž odpověděl r. 1468 císaři Bedřichovi vedlé jiných služebníkův Rožemberských, když však v ty časy Jan z Rožemberka od krále Jiříka odstoupil, zkoušel mnohá protivenství. Mužný a řízný králův služebník *Jindřich Roubík ze Hlavatec* opanovav Netolice, zmocnil se r. 1469 i Čákova. Rožemberským šlo o to velice, aby zase Čákova dobyli. Poslání tam vyzvědači (jeden z nich Stupenský). Když byli u Čákova, mohli tu drahně dobytka pobrati, ale neučinili tak, aby se neprozradili. Zatím si tvrz a okolí její dobře prohlédli. Umluvili se, aby vzal Tetour, nejvyšší hejtman Rožemberský, 100 aneb 150 pěších a šel lesy v ta místa k Čákovu, kdež by toho mohl dobře ustáti, potom měli jednoho vypraviti k té věci potřebného a svědomého, aby za tvrzí stál v lese, že chtějí odsud z té strany honce k Čákovu pustiti; ostatek koní 100 aneb 150 chtěli v lese ku potřebě zůstaviti. Neb věděli, kdyby Roubíkovi dobytky pobrali, že toho oni na tvrzi nestrpí, nýbrž je honiti budou nejdále aspoň skrze ves a do plotu okolo vsi. Tu pak se měl Tetour, když na Čákově z hákovnic stříleti budou, přiblížiti co nejblíže a když by trubači na druhé straně zatroubili, ke tvrzi táhnouti a pronásledující neb vracející tepati. Tehda nejen dobytek pobrán, nýbrž i tvrz ztečena a Jan dostav tu do 60 pacholkův, vrátil statek zase Janovi Čákovci.[1])

Roku 1487 dne 1. června zapsal *Jindřich Čákovec z Bohušic* 250 fl. uh. manželce své Heléně ze Štatenberka, avšak kdyby zemřel. Rukojmí byl při tom Bohuněk Čákovec, tuším bratr jeho.[2]) Jindřich připomíná se kromě toho i r. 1495. *Přibík Čákovec* sed. na Čákovci koupil roku 1526 od pana Petra z Rožemberka platy v Rankově, Jedovařích a Újezdci[3]) a žil ještě r. 1534.

Synové jeho byli *Jiřík*, *Jan* a *Petr*. Jiřík seděl na Čákově, Jan bydlel v Kaplici. Petr zemřel před r. 1575 a o peníze, které po něm zůstaly, rozdělili se oba ostatní.[4]) Jiřík připomíná se ještě v tituláři r. 1589 vydaném. Potomek a nástupce jeho *Přibek* byl v mládí svém veliký práč a při jedné rvačce v Budějovicích (r. 1595) tak byl posekán, že jen stěží se vyhojil.[5]) Na Čákově seděl ještě r. 1620, když vojáci tvrz vypálili a statek zabrali, a zemřel kdysi po r. 1623[1]), zůstaviv z manželky Lidmily syny *Jiříka*, *Jana*, *Karla Přemysla*, *Jana Kryštofa* a *Baltazara*. Nejstarší z nich léta svá již mající slíbil r. 1628 kommissí k tomu nařízené, že poddané své na katolickou víru obrátí. Dotčený Jiřík prodal s matkou svou Lidmilou, tetou Annou a poručníky bratří nezletilých r. 1630, 24. dubna „Malý Čákovec s tvrzí pustou a krčmou výsadní“, dvůr poplužný s polovicí podacího ve Velkém Čákově *Gangolfovi Scheidlingerovi*, opatu kláštera Vyšebrodského, za 7000 kop míš.[6])

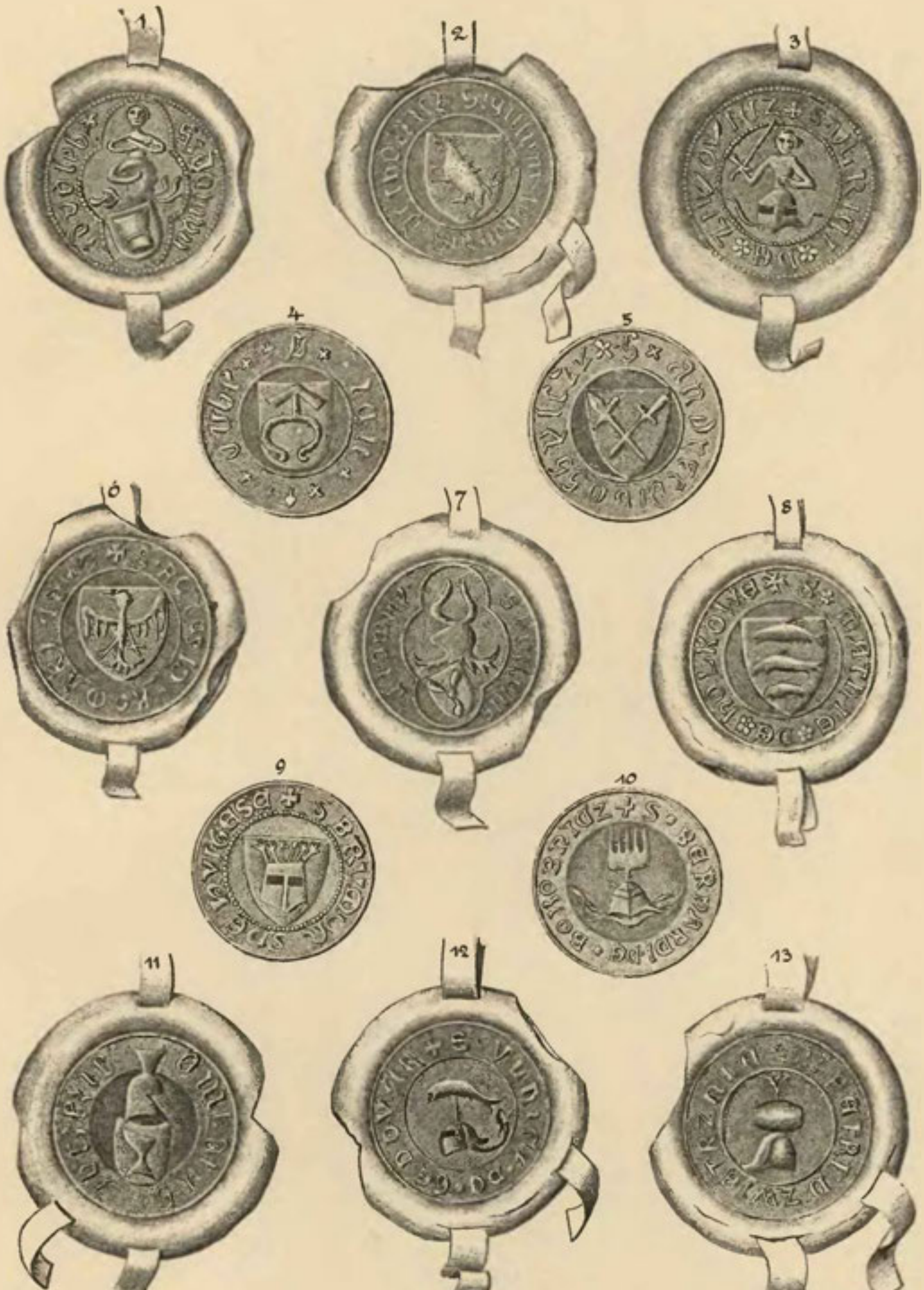
---

[1]) Kn. popravčí 39. [2]) Lib. oblig. (arch. Třeb.) I. 173, II. 146. Jan držel Čákov již r. 1459 (arch. Budějov.).

[1]) Č. Č. M. 1881 str. 76—77. [2]) Arch. Hradec. [3]) Arch. Třeboň. [4]) DZ. 19 D 26 a 62, F 1. [5]) Rozvrž. sb. 45, Bílek, Děje konf. 59. [6]) Č. Č. M. 1843 str. 210, DZ. 297 D 27 a 143 M 21. Srov. našeho díla str. 262.



Pečeti Rožemberské.



O. Král z Dobré-Vody

Pečeti rodů v Budějovicku osedlých. I.

III

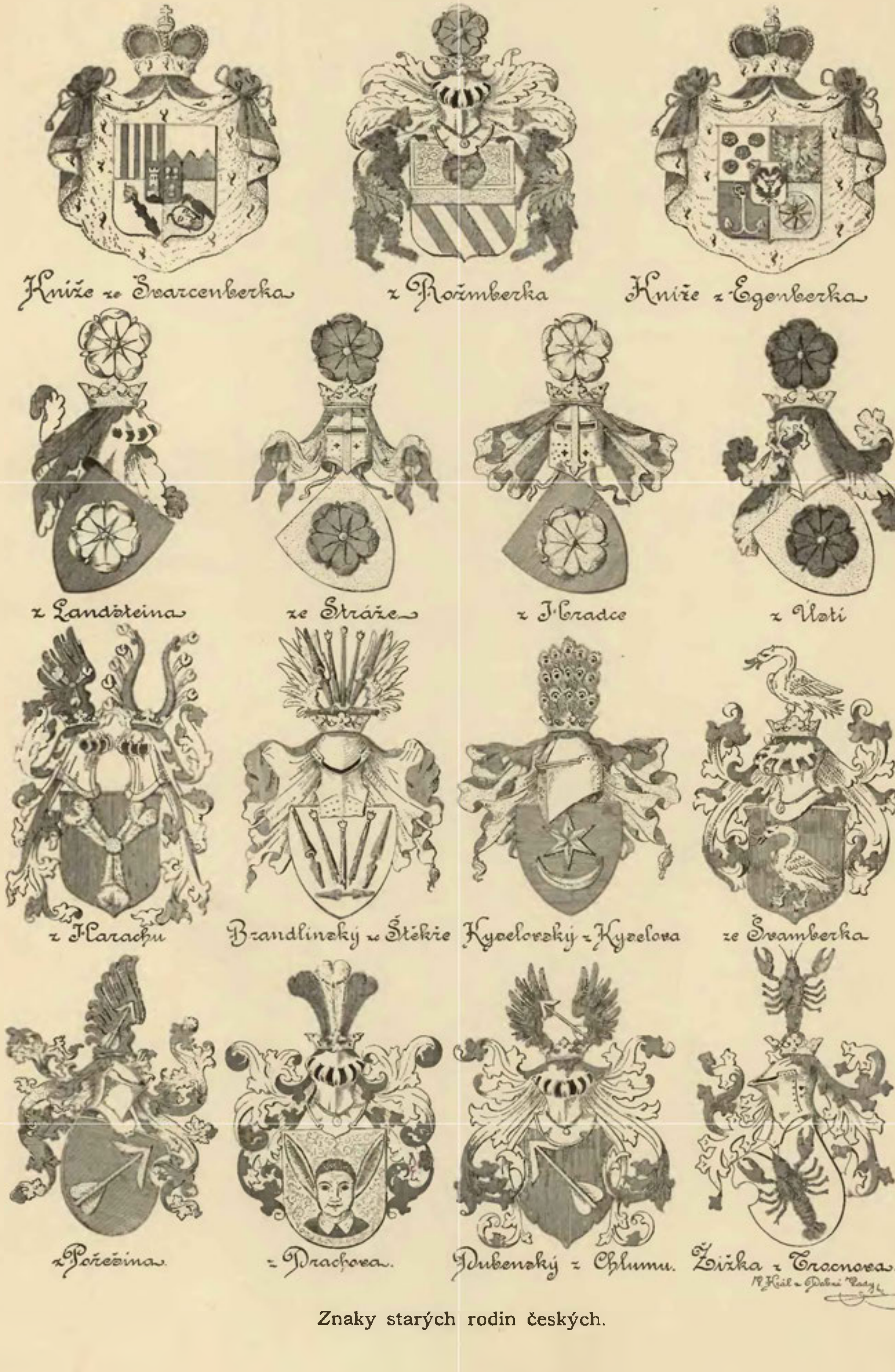


Pečeti rodů v Budějovště osedlých. II

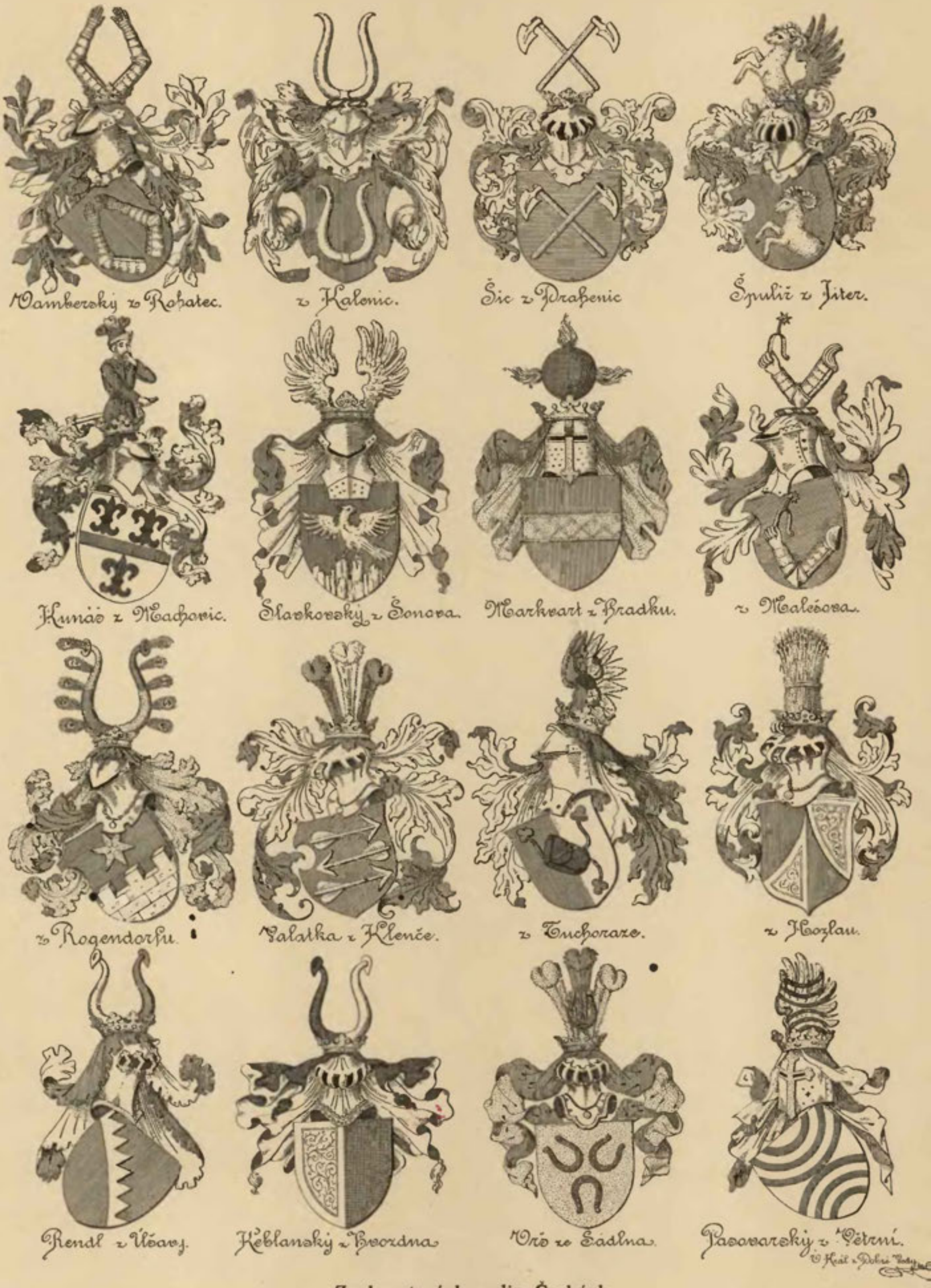


Pečeti rodů v Budějovsku osedlých. III.





Znaky starých rodin českých.



Znaky starých rodin Českých.



Budějovice.

SEZNAM ČLÁNKŮV.



Svorník z klášterního kostela Budějovského.

SEZNAM OBRAZŮ MIMO TEXT.



Okno z klášterního kostela Budějovského.

SEZNAM VYOBRAZENÍ V TEXTU.

Vysvětlení stolního nádobí domu Rožemberského.

Na str. 215. *Mísa* jedna z 10 mis ozdobených erby Rožemberskými a manželek páně Vilémových, obrazy malých *misek* s erby Švamberskými a Opršторfskými. (Zkratky znamenají: Petr herr von Schwanberg. Anna Maximiliana frau von Schwanberg.)
Starobylá *konvice* stříbrná.
Konvice (nikoliv džbán) s erbem Rožemberským na víku.
Džbán (nikoliv konvice) stříbrný, vysoký s víkem, kraje u něho pozlacené a na víku erb Rožemberský. Vážil 10 hř. 8 l.

Na str. 218. *Kahan* s erbem Rožemberským
Mísa aneb *plech* k postavení nádoby, snad džbánu na str. 215 vyobrazeného.

Na str. 219. *Svícen* a *štipec*, kterýž se popisuje takto: Okrouhlý plech na noční svíci s puclichtem a v prostřed Pernšteinský erb. Vážil 3 hř. 10 l.

(Popis zdělán podlé inventáře založeného r. 1647 Johankou Lobkovskou ze Žlunic, co se nacházelo stříbra v domě Pernšteinském, obrazy pak pocházejí z rukopisu, v němž jest zobrazeno stříbrné nádobí rodu Lobkovského. Obeje jest vzácnou památkou zámku Roudnického.)

Seznam pečetí v III. díle vyobrazených.

a) V textu.

Na str. 12: Záviše z Falkenšteina r. 1272 (Arch. Mnichovský).
Záviše z Falkenšteina r. 1286 (Státní archiv Vídeňský).
Na str. 49: Vítka z Prčic r. 1220 (Archiv Orlický).
Vítka z Krumlova jinak z Ledenic r. 1290 (Archiv Krumlovský).

Na str. 49: Voka z Krumlova jinak ze Strunkovic r. 1290 (Archiv Krumlovský).
Na str. 226: Beneše z Michalovic r. 1306 (Arch. Kruml.).
Jana z Michalovic r. 1298 (Arch. Kruml.).
Na str. 231: Přibyslava z Pořešina r. 1337 (Arch. Kruml.).

b) Tabulky.

Pečeti pánův Krumlovských a Třeboňských.

Voka z Třeboně r. 1300 (Arch. Třeboňský).
Jindřicha z Rožemberka r. 1310 (Arch. Třeboňský).
Petra z Rožemberka r. 1364 (Arch. Hradecký).
Jošta z Rožemberka r. 1366 (Arch. Hradecký).
Jindřicha z Rožemberka r. 1383 (Arch. Hradecký).
Jindřicha z Rožemberka r. 1392—1405 (Arch. Hradecký).
Václava ze Švamberka r. 1477 (Arch. Hradecký).
Viléma z Rožemberka r. 1556 (České Museum).
Petra Voka z Rožemberka r. 1594 (Arch. Hradecký).
Kateřiny Rožemberské z Ludanic r. 1594 (Arch. Hradecký)
Petra ze Švamberka r. 1619 (Arch. Hradecký).

Pečeti patřící rodům, kteří byli usedlí v Budějovsku.

1. Pečeť *Dominova z Doudleb* z r. 1429, na štítě jakýsi kbelec, jako klénot poprsí muže s rukama založenýma. Opis: s. domyn z dvdleb (Arch. Budějov.).
2. *Jana Tožice z Vidova* z r. 1429, na štítě vepř, opis: sigillvm iohannis de thozzicz (Arch. Budějov.).
3. *Oldřicha z Trojanov* odjinud z *Jivovice* r. 1383, klénotem poprsí muže v pravici meč držícího, opis: s. vlrici de z iwovicz (Arch. Třeboň.).
4. *Jana Sokolíka z Dubé* z r. 1478, na štítě zavinutá střela, opis: s. ian z dube † † (Arch. Třeboň.).
5. *Ondřeje z Bošilce sed. na Bzi* z r. 1414, dva oštípy na štítě, opis: s. andree de bossylcz (Arch. Třeboň.).
6. *Beneše z Komařic* z r. 1407, na štítě orlice k pravé straně hlavou obrácená, opis: s. benesi d komaricz (Arch. Budějov.).
7. *Buška z Rovného* z r. 1421, tři péra z koule do rohů štítu vycházející, jako klénot rohy, opis: s. buzkonis de rowny (Arch. Třeboň.).
8. *Matěje* neb *Macha z Holkova* z r. 1398, na štítě tři okouni nad sebou (viz Pangerl's Gold. Urk. 314).
9. *Bruma z Újezda* z r. 1402, helma, z níž vyniká šestero šipišť, opis: s. brvmon(i)s de hvigesd (Arch. Budějov.).
10. *Bernarta z Borovnice* z r. 1379, helma s pokryvadly a jako klénot hřeben o pěti zubech, opis: s. bernardi de borobuicz (Arch. Třeboň.).
11. *Mikuláše Šafrana z Veselé* a z *Březí* z r. 1478, na štítě koflík a tolikéž jako klénot, opis: s. nikolas z brzezie (Arch. Třeb.).
12. *Oldřicha z Jedovar* z r. 1375, helma s pokryvadlem a ryba za klenot, opis: s. vlrici de gedovar (Arch. Třeboň.).
13. *Petra Višně z Větrní* z r. 1389, nad helmou pokrytou sud, za nímž chochol z helmy vyniká, opis: s. petri d zwietrznie (Arch. Třeboň.).
14. *Bohuňka ze Bzí* odjinud z *Tuchonic* z r. 1378, na štítě kolo o pěti loukotích, opis: s. bohvnconis d dvchonic (Archiv Třeboň.).
15. *Matěje Višně z Větrní* z r. 1432, na štítě šestery obruče, tři a tři, helma s pokryvadly a za klénot sud, za nímž chochol z helmy vyniká (Arch. Třeboň.).
16. *Petra ze Dvorce* z r. 1424, štít na 4 pole rozdělený, jehož druhé a třetí pole kuličkami jest poseto, opis: s. petri de dworzecz (Arch. Třeboň.).
17. *Procka* neb *Prokopa z Třebče* z r. 1379, na štítě kolo plamenné, opis: proczko de paczow (Arch. Třeboň.).
18. *Víta ze Rzavého* z r. 1448, štít, v němž jde pruh pošikem, nad helmou pokrytou chrt s obojkem, opis: s. wythe de rzawy (Arch. Hradecký).
19. *Zdinky ze Sobětic*, vdovy po Markvartovi z Újezda, z r. 1378, štít s kohoutem k levé straně obráceným, opis: s. zdincze de sobieticz (Arch. Třeboň.).
20. *Jana Smilka z Křemže* z r. 1426, štít se střelou k levému rohu obrácenou, opis: s. yan z krzemze (Arch. Třeboň.).
21. *Nezamysla Koňaty z Olešnice* z r. 1394, helma s pokryvadlem, nad níž jest pták prsten v zobáku drže, opis: s. nezamysl de olessnycz (Arch. Třeboň.).
22. *Diviše z Újezda* z r. 1424, na pečeti hlava s kápí šaškovskou, opis: sigillvm diwis de vgezd (Arch. Třeboň.).
23. *Markvarta z Pořešina* z r. 1384, vzácná podobou svou, na štítě střela k pravému rohu obrácená, opis: s. marqvardi de poreschin (Arch. Třeboň).
24. *Buška z Holkova* z r. 1425, na štítě tři okouni podlé sebe, opis zkažený, ale stálo: s. busconis de holkow (Arch. Třeboň.).
25. *Jana ze Zvíkovce* z r. 1388, na štítě tré per brky v kruh stočených, opis: s. iohannis de sviecow (Arch. Třeboň. — Nejstarší způsob erbu Harachovského).
26. *Kamaréta z Kyselova* (de Sauweraw) z r. 1373, helma s přikryvadlem a nad ní lodice, opis: s. kamarit d kiselo.
27. *Vchyny z Ledenic* jinak z *Březnice* z r. 1363, štít na příč rozdělený pruhem, od něhož vycházejí nahoru na díl 2 pruhy, v křídle nad helmou pokrytou tolikéž, opis: s. wchnie d. brzreznicz (Arch. Budějov.).
28. *Vernéře z Pořešina* z r. 1364 již na str. 232 vyložený.
29. *Beneše z Vidova* z r. 1388, troje hroty střel končinami do středu štítu obrácené. Opis z domyslu přidán (Arch. Budějov.).
30. *Přibíka z Křemže* z roku 1443, na štítě střela hrotem svým k pravému rohu obrácená, opis: si przibikonis. de. krzemzie (Arch. Hradec.).
31. *Anny Hradecké z Lichtenšteina* z r. 1405, s dvěma štíty, totiž Lichtenšteinským v pravo a Hradeckým v levo, opis: s. anna v. liechtenstain (Arch. Hradec.).
32. *Jana ze Soutic* z r. 1440, na štítě křídlo z pazouru vycházející a trojlistem se končící, opis: pecet ian z suticz (Arch. Hradec.).
33. *Petra z Perče* z r. 1418, na štítě rak (jehož také Jan Žižka na štítě nosil), opis: s. peter de percze (Arch. Hradec.).
34. *Bernarta z Hlavatec*, štít na díl předělený, jehožto pravé pole jest routami posázeno, křídlo pak nad helmou pokrytou týmž způsobem do pravé polovice ozdobeno, opis: s. bernardi d hlavatec (Arch. Soběsl.).
35. *Jeníka z Mezimostí* z r. 1359, chrt sedící a štěkající, opis: s. yeniconis. d. mesi most (Arch. Hradec.).
36. *Jindřicha ze Stráže* z r. 1440, na štítě růže, opis: s. gyndrzich z strazie (Arch. Hradec.).
37. *Bohuše ze Stráže* z r. 1424, s týmž znamením, opis: s. bohvse de straz (Arch. Hradec.).
38. *Jana ze Stráže* z r. 1399, na štítě a jako klénot ruže, opis: s. iohannis de straz (Arch. Hradec.).
39. *Petra ze Stráže* z r. 1400, helma pokrytá a růže jako klénot, opis: s. petri de straz (Arch. Hradec.).

Vysvětlení znamení vladyckých na stránce 107.

1. Nejvýše dva labutí krky, znak Jana ze Štítného, purkrabě na Soběslavi.
2. Vedlé toho muž s růžencem, Mikuláše Drkule ze Lhoty, purkrabě na Poděhusích.
3. Pod těma po levé ruce ptáček nad korunou, Ojíře, purkrabě na Tiché.
4. Vedlé toho dva rohy ručkami ozdobené, Jana z Hodonic, purkrabě na Lutové.
5. Ranec s uzlem, Matěje z Třebče, purkrabě Ledenického.
6. Půl koně s uzdou, Jana z Kraselova, purkrabě na Choustníce.
7. Kapr, Jana Smrčky z Mnichu, purkrabě na Přibénicích.
8. Pod těmi půl koně s uzdou, Lipolta z Kraselova, purkrabě na Novém Hradě.
9. Kohout, Jana Štpice z Lužan, purkrabě na Čečovicích.
10. Sokol (holub?), Ondřeje z Zásmuk, purkrabě Krumlovského.
11. Sviní hlava, Heřmana z Kuřího, purkrabě na Zrubku.
12. Půl měsíce, Volfarta z Černic, purkrabě na Boru.
13. Kachna, Jana, purkrabě na Třeboni.
14. Medvěd, Petra z Mladotic, purkrabě na menším hradě Rožemberce.
15. Jaroše z Libně, purkrabě na Hradištku.



Svorník s erbem Houženských v klášterním kostele Budějovském.

Seznam znaků v prvních 3 dílech na 7 tabulkách vyobrazených.

Při I. dílu jest tabulka 1, při II. dílu 2, 3, 4, 5, při III. dílu tab. 6 a 7.

Seznam omylův tiskových a dodatkuv.

Na str. 15. ř. 23. shora čti: kraje Bechyňského.
» » 19. » 9. zdola čti: zpustoval.
» » 66. k poznámkám 5. a 6. dolož: archiv Budějov.
» » 67. ř. 4. a 6. shora čti: Kunaš.
» » 75. ř. 15. zdola čti: vlezením.
» » 88. k pozn. 5. dolož: arch. Budějov.
» » 89. k plánu dolož: 1 : 2880.
» » 91. ve vývodu oprav: Přibyslav z Petrovic 1362–1388, Nedamír ze Zvíkova 1357–1366.
» » 94. ř. 20. shora čti: Pasovary. Od Elišky manželky jeho nabyl Pasovar dobrou volí před rokem 1472.
» » 94. » 31. » » Kajkar.
» » 94. » 32. » » dvůr popl. v Kramolíně a díl ve Světlíku.
» » 94. k pozn. 6. dolož: rkps. bibl. Praž. I. E 40 list 172.
» » 95. » 4. » Zajímavý list o jmění jeho v Doudlebích jest v arch. Budějovském.
» » 96. » 3. » arch. Budějov.
» » 96. » 4. » arch. ve Svinech.
» » 96. » 5. » arch. bibl. Praž. r. 1401. Roku 1445 připomíná se Vaněk z Keblan (tamže).
» » 111. ř. 21. shora čti: z Ryžemberka.
» » 112. » 38. » » Trautenbergéř z Trautenberka.
» » 112. » 39. » » z Houžné.
» » 113. » 21. » » ze Starhemberka.
» » 121. k plánu dodej 1 : 2880.
» » 125. ř. 6. shora čti: Lužnickém.
» » 125. » 4. zdola » vydatnou.
» » 129. » 21. shora » Čapkem.
» » 133. » 15. » » z Dráchova.
» » 135. » 17., 18. shora čti: Borkovice.
» » 147. » 4. shora čti: Hasman z Montelsu.
» » 148. dolož k vylíčení povahy knížete Jana Adolfa toto: Roku 1664 dne 22. září psal z Olomouce kanovník Bredimus Janovi Adolfovi takto: »Že mladý pan hrabě (syn Jana Adolfa) k českému jazyku chuti nemá a jemu se učiti nechce, přičísti lze jeho věku čili mladosti, protože užitečnosti takového jazyka ještě nepoznal. Bude-li však obývati několik let v tom království, obzvláště na některém místě, kde se německy nemluví, není pochyby, že se bude nutiti, aby se témuž jazyku přiučil.« (Laskavé upozornění p. archiváře Wagnera.)
» » 156. k plánu dodej: 1 : 4320.
» » 164. ř. 7. shora čti: z Dráchova.
» » 167. » 17. zdola » Slověnic.
» » 173. » 13. shora » z Třebíčka.
» » 174. na místě řádky 3. polož: Avšak hrad Lomnici samotný měl v zástavě Litolt Bítovský z Lichtemburka, odkudž se vysvětluje, proč se Litolt a Aleš z Lichtemburka r. 1406 na podací kostelní v Kostelci táhli. Asi v ten čas povolil král Václav Erhartovi Puškovi z Kunštátu, aby hrad Lomnici od Litolta za 1700 kop grošů vyplatil. (Cop. Przemysl. f. 126, lib. conf. VI. H 2.) Nový držitel povinen byl míti hrad otevřený pro královské, pročež . . .
Na str. 177. ř. 11. shora čti: naloženy.
» » 180. k plánům dolož: 1 : 5564.
» » 182. k plánu 1 : 5566.
» » 189. ř. 3. shora čti: po roce 1357 jako svědek.
» » 191. Salmanovice ř. 7. čti: »lesu u Vranína.«
» » 191. Slověnice ř. 1–2. čti: »stála snad na kraji rybníka Dvořiště.«
» » 191. Hlinná ř. 5. čti: tvrz věžovatá.
» » 191. Hlinná ř. 15. čti: seděli tu ve dvoře popl.
» » 192. Hluboká ř. 3–4. čti: Na ní seděl r. 1357 Drslav z Hluboké a . . .
» » 192. k pozn. 2. v pravo dolož: arch. ve Svinech.
» » 193. v ř. 11. zdola vypusť: Snad – z Landšteinův.
» » 195. v ř. 3. zdola čti: Tylmana Hansena.
» » 212. oprav podpisy podlé vysvětlení na str. 298.
» » 218. vypusť slovo Umyvadlo a čti: Mísa.
» » 219. vypusť slovo Kratiknot a čti: Svícen a štipec.
» » 221. v ř. 33. shora čti: Skaleny.
» » 226. v ř. 21. zdola čti: Plžov, v Lušce.
» » 243. k plánu dolož: 1 : 2880.
» » 255. v ř. 8. zdola čti: Kručov – – Valtrshuf.
» » 257. Světví v řádce 26. čti: držel Oldřich Žestovec, syn Petrův (1407–1427) a k pozn. 5. dolož: arch. ve Svinech.
» » 257. Svébohy v ř. 9. čti: Tomu. Zachaři.
» » 258. Olbramy v ř. 12. čti: Kropšlák.
» » 258. Čížkrajice v ř. 7. čti: slouženy mše.
» » 259. v ř. 32. v pravo čti: Pecelius.
» » 260. Chvalkov v ř. 7. čti: spadla. Licek z Chvalkova prodal r. 1428 plat v Boršíkově faráři a obci ve Svinech. Roku 1459 . . .
» » 260. k pozn. 6. v levo dolož: archiv ve Svinech.
» » 261. Nežetice v ř. 10. čti: stála a patřila od r. 1412 Janovi Caislachovi z Nežetic. Neb . . .
» » 261. Nežetice v ř. 12. čti: Saiclachovy.
» » 261. Nežetice v ř. 16. čti: jenž se r. 1441 a 1448 připomíná, a nějaký Vaněk (1418).
» » 261. Březí v ř. 3. čti: stávala. Roku 1357 patřila ves ta s okolím Trojanovi z Doubravice. Roku 1448–1478 seděl tu Mikuláš.
» » 261. k pozn. 4. v pravo dolož: arch. bibl. Praž.
» » 261. v pozn. 6. vynech: Saiclach – Zachař a na místě toho čti: a ve Svinech.
» » 272. Lutová v ř. 13. čti: 1396–1401, a k poznámce 1. dolož: Acta jud. 1396. 24. Decb.
» » 276. v ř. 21. čti: z Hřebene.
» » 277. v ř. 10. čti: Plankner.
» » 289. Doubíčko v ř. 7. čti: z Dubé.

REJSTŘÍK MÍST A RODŮV.

U míst v Němcích pokládá se z pravidla jen české jméno, a jen tam, kde české jméno není známo, doloženo jest i německé. Rody, kterých hesla nebyla ustálena, hledej u míst, po nichž se nazývali.

Ch.

I.

J.

K.

L.

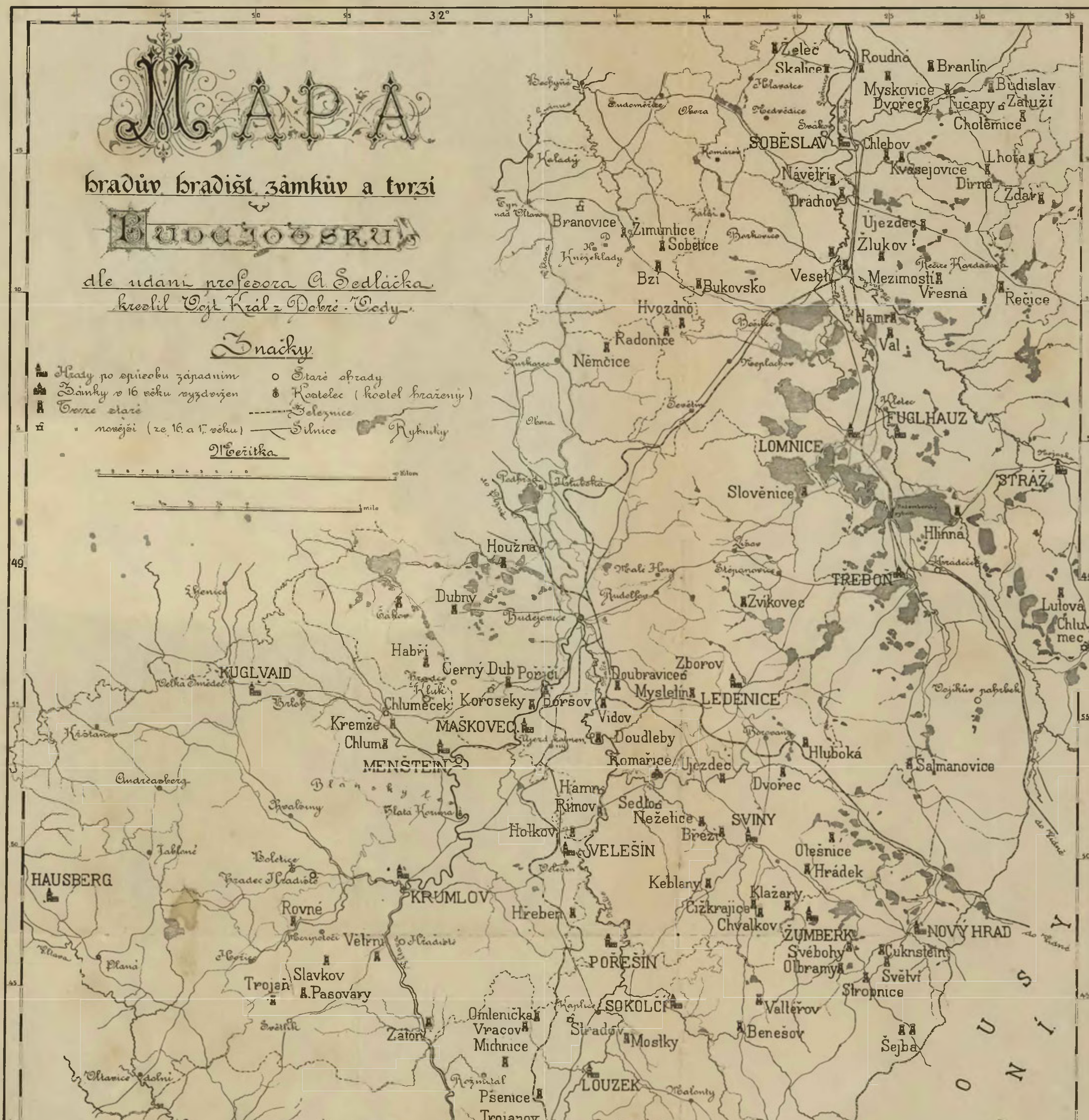
M.

Z.

Ž.

REJSTŘÍK VĚCÍ

z dějin osvěty, mravův, právnictví a předmětů starožitných. Pokládají se tu z pravidla všeobecné věci, a zvláštní jen tam, kde jest jedině o nich řeč. Tak na př. se hledá o ptácích také mezi věcmi kuchynskými.


MAPA
hradův, hradišť, zámkův a tvrzí
v Budějovsku
dle udání professora A. Sedláčka
kreslil Vojt. Král z Dobré Vody.
Značky.
Hrady po spůsobu západním
Zámky v 16 věku vyzdvižen
Tvrze staré
" novější (ze 16. a 17. věku)
Staré ohrady
Kostelec (kostel hražený)
Železnice
Silnice
Rybníky
Měřitka.
míle
32°
49
RAKOUSY HORNÍ
RAKOUSY DOLNÍ
SOBĚSLAV
Veselí
LOMNICE
TŘEBOŇ
STRÁŽ
EUGLHAUZ
Bechyně
Branovice
Žimutice
Sobětice
Bzí
Bukovsko
Hvozdno
Radonice
Němčice
Houžná
Dubný
Habří
Černý Dub
Poříčí
Doubravice
Zborov
Myslelín
LEDENICE
Hluboká
Dvorec
Újezdec
KUGLVAID
Chlumeček
Koroseky
Boršov
Vidov
Kremže
Chlum
MAŠKOVEC
Doudleby
Komařice
MENŠTEIN
Hamr
Římov
Sedlec
Nežetice
Březí
SVINY
Holkov
VELEŠIN
Olešnice
Hrádek
Keblany
Klažary
Čížkrajice
Chvalkov
ŽUMBERK
NOVÝ HRAD
Svébohy
Olbramy
Cuknštein
Světví
Stropnice
Šejba
Vallerov
Benešov
SOKOLČÍ
Střadov
Moslky
POŘEŠÍN
Hřebeň
KRUMLOV
HAUSBERG
Rovné
Větrní
Slavkov
Trojan
Pasovary
Zátoň
Omlenička
Vracov
Michnice
Pšenice
Trojanov
LOUZEK
Bělá
Tichá
ROŽEMBERK
Frydlant
VÍTKŮV HRÁDEK
Heršlák
Želeč
Skalice
Roudná
Branlin
Myskovice
Dvorec
Budislav
Zatuží
Čucapy
Cholemice
Chlebov
Lhota
Návětří
Kvasejovice
Dirná
Zdar
Drachov
Újezdec
Žlukov
Mezimostí
Vřesná
Řečice
Hamr
Val
Slověnice
Hlinná
Zvíkovec
Lutová
Chlumec
Salmanovice